

*De kathedraal
van de zee*

Van Ildefonso Falcones zijn verschenen:

De kathedraal van de zee ◊

De hand van Fatima ◊

Koningin op blote voeten ◊

◊ Ook als e-book verschenen

Ildefonso Falcones

*De kathedraal
van de zee*

VERTAALD DOOR
Marleen Eijgenraam

UITGEVERIJ LUITINGH-SIJTHOFF

Eerste druk 2007
Vijfentwintigste druk 2013

© 2006, Ildefonso Falcones de Sierra
All rights reserved
© 2007, 2013 Uitgeverij Luitingh ~ Sijthoff B.V., Amsterdam
Alle rechten voorbehouden
Oorspronkelijke titel: *La Catedral del Mar*
Omslagontwerp: Wouter van der Struys
Omslagfotografie: Santa María del Mar. Barcelona
© Ferran López Olmo

ISBN 978 90 218 1030 0
NUR 302

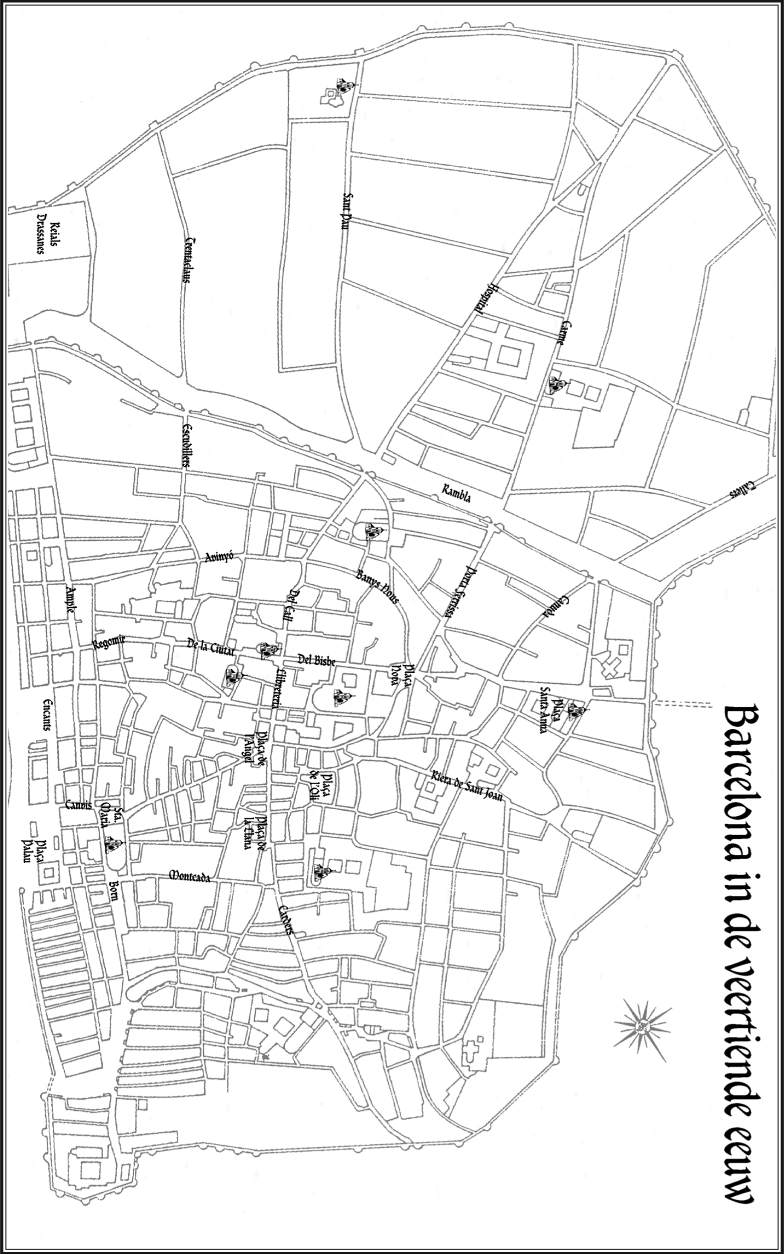
www.lsamsterdam.nl
www.watleesjij.nu
www.boekenwereld.com

Voor Carmen

Barcelona in de vertiende eeuw

eerste deel

*Slaven van
het land*

1

Het jaar 1320
Hoeve van Bernat Estanyol
Navarcles, Catalonië

p een moment waarop niemand aandacht aan hem leek te besteden, keek Bernat naar de heldere blauwe lucht. Het zwakke schijnsel van de late septemberzon streelde het gezicht van zijn gasten. Hij had zoveel tijd en moeite in de voorbereiding van het feest gestoken, dat alleen slecht weer roet in het eten had kunnen gooien. Bernat glimlachte naar de herfsthemel, en toen hij zijn ogen neersloeg werd zijn glimlach nog breder bij het horen hoe vrolijk het eraan toeging op het stenen erf voor de deur van de stallen, op de benedenverdieping van de hoeve.

Het dertigtal gasten was opgetogen: de oogst van dat jaar was overvloedig geweest. Iedereen, mannen, vrouwen en kinderen, had van 's morgens vroeg tot 's avonds laat gewerkt, eerst druiven geplukt en die vervolgens getreden, zonder zich ook maar een dag rust te gunnen.

Pas toen de wijn klaar was om te rijpen in de vaten en de druivenschillen waren verzameld om er tijdens de saaie winterdagen druivenmoer uit te destilleren, vierden de plattelandsbewoners de septemberfeesten. Juist die dagen had Bernat Estanyol uitgekozen om te trouwen.

Bernat observeerde zijn gasten. Ze waren voor dag en dauw op-

gestaan om te voet de, soms zeer grote, afstand van hun hoeven naar die van de Estanyols af te leggen. Ze praatten geanimeerd, misschien over de bruiloft, misschien over de oogst, misschien wel over allebei; sommigen, zoals zijn neven Estanyol en de familie Puig, familie van zijn zwager, barstten in schaterlachen uit en keken hem plagerig aan. Bernat voelde dat hij een kleur kreeg, maar hij deed alsof hij niets in de gaten had; hij wilde zich er zelfs geen voorstelling van maken waarom ze lachten. Op het erf van de hoeve zag hij verder nog de Fontanés, de Vila's, de Joaniquets en uiteraard de familie van de bruid: de Esteves.

Bernat wierp steelse blikken naar zijn schoonvader, Pere Esteve, die met zijn enorme pens trots rondparadeerde, naar de een glimlachend, een praatje makend met de ander. Pere keerde hem zijn vrolijke gezicht toe en Bernat moest hem voor de zoveelste maal groeten. Zijn blik zocht zijn zwagers en hij vond hen tussen de gasten. Vanaf het eerste moment hadden ze hem met een zeker wantrouwen bejegend, hoezeer Bernat zich ook had ingespannen om hen voor zich te winnen.

Bernat keek opnieuw naar de hemel. De gulle oogst en het goede weer hielden hem gezelschap op zijn feest. Hij keek naar zijn hoeve en toen weer naar de mensen en tuitte zijn lippen een beetje. Opeens voelde hij zich, ondanks alle drukte, alleen. Nauwelijks een jaar geleden was zijn vader overleden, en zijn zuster Guiamona, die na haar trouwen in Barcelona was gaan wonen, had niet geantwoord op de boodschappen die hij haar had gestuurd, hoewel hij haar heel graag terug had willen zien. Zij was het enige directe familielid dat hij nog had na het overlijden van zijn vader.

Een overlijden waardoor de hoeve van de Estanyols in het middelpunt van de belangstelling was komen te staan. Onophoudelijk waren er uit de hele streek koppelaarsters en vaders met huwbare dochters langsgesproken. Vroeger kwam niemand hen opzoeken, maar de dood van zijn vader, die door zijn opvliegendheid 'Estanyol de Gek' werd genoemd, had de mensen die hun dochter met de rijkste boer van de streek wilden laten trouwen weer hoop gegeven.

'Je bent oud genoeg om te trouwen,' zeiden ze tegen hem. 'Hoe oud ben je?'

'Zevenentwintig, geloof ik,' antwoordde hij.

'Op die leeftijd zou je al bijna kleinkinderen moeten hebben,' ver-

weten ze hem. ‘Wat moet je alleen op deze boerderij? Je hebt een vrouw nodig.’

Bernat luisterde geduldig naar hun raad, wetende dat daarna steevast een kandidate zou worden genoemd wier deugden de kracht van een os en de schoonheid van de prachtigste zonsondergang deden verbleken.

Het was niet nieuw voor hem. Estanyol de Gek, die sinds de geboorte van Guiamona weduwnaar was, had al geprobeerd hem uit te huwelijken, maar alle vaders met huwbare dochters hadden de boerderij vloekend verlaten. Niemand kon voldoen aan de eisen die Estanyol de Gek stelde inzake de bruidsschat, en dus nam de belangstelling voor Bernat af. Naarmate hij ouder werd, ging de gezondheid van de oude man achteruit en veranderde zijn opstandige wartaal in waanvoorstellingen. Bernat had zich uitgesloofd om voor het land en voor zijn vader te zorgen, en nu, op zijn zevenentwintigste, voelde hij zich plotseling alleen en van alle kanten belaagd.

Toch was het eerste bezoek dat hij ontving – de overledene was nog niet eens begraven – dat van de rentmeester van de heer van Navarcles, zijn heer. Je hebt helemaal gelijk gehad, vader, dacht Bernat toen hij de rentmeester en een paar soldaten te paard zag aankomen.

‘Als ik doodga,’ had de oude man op de momenten dat hij zijn verstand terugkreeg tot in den treure herhaald, ‘zullen ze komen; je moet ze dan het testament laten zien.’ Hij wees met een gebaar de steen aan waaronder, in leer gewikkeld, het document lag dat de laatste wil van Estanyol de Gek bevatte.

‘Waarom, vader?’ vroeg Bernat de eerste keer dat hij die waarschuwing hoorde. ‘Zoals je weet,’ antwoordde hij, ‘hebben we dit land in erfpacht, maar ik ben weduwnaar, en als ik geen testament gemaakt zou hebben, zou de heer bij mijn dood recht hebben op de helft van al onze meubels en dieren. Dat heet het recht van *intestia*; de heren hebben nog veel meer rechten en je moet ze allemaal kennen. Ze zullen komen, Bernat; ze komen om mee te nemen wat van ons is, en je zult alleen van ze af kunnen komen als je ze het testament laat zien.’

‘En als ze het afpakken?’ vroeg Bernat. ‘Je weet hoe ze zijn...’

‘Al doen ze dat, het staat toch in de boeken geregistreerd.’

Dat de rentmeester en de heer woedend waren geweest, was als

een lopend vuurtje door de streek gegaan, en de jongeman, die erfgenaam was van alles wat de Gek bezat, werd er een nog aantrekkelijker partij door.

Bernat herinnerde zich nog heel goed het bezoek dat zijn huidige schoonvader hem voor het begin van de druivenoogst had gebracht. Vijf dukaten, een matras en een wit linnen hemd; dat was de bruidsschat die hij zijn dochter Francesca mee zou geven.

‘Waarom zou ik een wit linnen hemd willen?’ had Bernat hem gevraagd, terwijl hij op de deel met het stro in de weer bleef.

‘Kijk maar,’ antwoordde Pere Esteve.

Leunend op zijn hooivork keek Bernat in de richting die Pere Esteve aanwees: de ingang van de stal. Hij liet de vork op het stro vallen. In het tegenlicht stond Francesca, gekleed in het witte linnen hemd... Haar hele lichaam was erdoorheen te zien!

Een rilling liep over Bernats rug. Pere Esteve glimlachte.

Bernat nam het aanbod daar ter plekke in de hooiberg aan, zonder zelfs maar naar het meisje toe te lopen, maar hij wendde zijn ogen niet van haar af.

Het was een onbezonnen beslissing geweest, Bernat was zich daarvan bewust, maar hij kon niet zeggen dat hij er spijt van had; daar zat Francesca, jong, mooi en sterk. Zijn ademhaling versnelde. Vandaag nog... Wat zou het meisje denken? Zou ze hetzelfde voelen als hij? Francesca nam geen deel aan de vrolijke conversatie van de vrouwen; ze zat zwijgend naast haar moeder, zonder te lachen, en liet bij de grapjes en het schaterlachen van de anderen een geforceerd lachje zien. Hun blikken kruisten elkaar even. Ze bloosde en sloeg haar ogen neer, maar haar borsten verraadden hoe nerveus ze was. Het witte linnen hemd deed Bernats fantasie en begeerte weer opleven.

‘Gefeliciteerd!’ hoorde hij achter zich zeggen, terwijl ze hem krachtig op de rug klopten. Zijn schoonvader was naar hem toe gekomen. ‘Zorg goed voor haar,’ voegde hij eraan toe, terwijl hij Bernats blik volgde en naar het meisje wees, dat niet wist waar ze het zoeken moest. ‘Als het leven dat haar hier te wachten staat is als dit feest... Het is het beste banket dat ik ooit heb gezien. Ik weet zeker dat zelfs de heer van Navarcles zijn gasten niet zulke spijzen voorziet!’

Bernat had zevenenveertig goudgele broden van tarwemeel laten maken; hij had niet de gangbare gerst, rogge en spelt willen ge-

bruiken. Nee, witte bloem moest het zijn, wit als het hemd van zijn vrouw! Beladen met de broden was hij naar het kasteel van Navarcles gegaan om ze in de oven van de heer te laten bakken, in de veronderstelling dat twee broden als betaling voor het bakken zoals gewoonlijk voldoende zouden zijn. De bakker zette grote ogen op toen hij het tarwebrood zag, en vervolgens knee hij ze tot sluwe spleetjes. Die keer moest hij zeven broden betalen en Bernat verliet het kasteel onder het vervloeken van de wet die het verbood om thuis een oven te hebben om brood te bakken... en een smederij, en een zadelmakerij...

‘Zeker,’ antwoordde hij zijn schoonvader, de nare herinnering verdringend.

Beiden keken naar het erf. Ze hadden hem dan misschien een deel van het brood afgenomen, dacht Bernat, maar niet de wijn die zijn gasten nu dronken – de beste, de wijn die zijn vader had overgeschonken en die ze jaren hadden laten rijpen – en evenmin het gezouten varkensvlees en de groenteschotel met wat kippen, en uiteraard ook niet de vier lammeren die, van onder tot boven opengesneden en gebonden op stokken, langzaam boven de gloeiende houtskool werden geroosterd en druipend van het vet een onweerstaanbare geur verspreidden.

Plotseling kwamen de vrouwen in beweging. De stoofschotel was klaar en de kommen die de gasten hadden meegebracht werden de een na de ander volgeschonken. Pere en Bernat namen plaats aan de enige tafel die op het erf stond en de vrouwen kwamen hen bedienen; niemand ging op de vier resterende stoelen zitten.

De mensen, die stonden of op een blok hout zaten of op de grond, deden zich tegoed aan het feestmaal, onderwijl wijn drinkend, kletsend, schreeuwend en lachend, hun blik gericht op de lammeren die voortdurend door een paar vrouwen in de gaten werden gehouden.

‘Echt een groot feest,’ verklaarde Pere Esteve plechtig, tussen twee hapen door.

Iemand bracht een toast uit op het bruidspaar. Op dat moment kwam iedereen bij de tafel staan.

‘Francesca!’ riep haar vader, zijn glas geheven naar de bruid, die zich tussen de vrouwen bevond, bij de lammeren.

Bernat keek naar het meisje, dat opnieuw haar gezicht verborg.

‘Ze is zenuwachtig,’ verontschuldigde Pere haar met een knip-

oog. ‘Francesca, kind!’ riep hij opnieuw. ‘Kom met ons klinken! Doe het nu, want binnen niet al te lange tijd gaan we weg... bijna allemaal.’

Het gelach bracht Francesca nog meer in verlegenheid. Het meisje hief een drinkbeker die ze haar gauw in de handen hadden geduwd half omhoog, en zonder eruit te drinken richtte ze haar aandacht weer op de lammeren, het gelach de rug toegerend.

Pere Esteve stootte zijn beker tegen die van Bernat, waardoor de wijn opspatte. De gasten deden het hen na.

‘Jij zult er wel voor zorgen dat die verlegenheid snel overgaat,’ zei hij met krachtige stem, zodat alle aanwezigen het konden horen.

Opnieuw klonk er gelach, ditmaal vergezeld van schalkse opmerkingen waaraan Bernat maar liever geen aandacht schonk.

Tussen het gelach en de grappen door liet iedereen zich de wijn, het varken en de stoefpot met groenten en kip goed smaken. Toen de vrouwen de lammeren van de houtskool haalden, deed een groepje gasten er plotseling het zwijgen toe en wendde de blik naar het bos op Bernats land, voorbij een paar grote akkers, op een lichtglooiende helling waarop de Estanyols een deel van de wijnstokken hadden geplant die zulke voortreffelijke wijn opleverden.

Binnen een mum van tijd was iedereen stil.

Uit het bos kwamen drie ruiters. Ze werden gevolgd door een aantal mannen te voet, in uniform.

‘Wat doet hij hier?’ vroeg Pere Esteve fluisterend.

Bernat volgde met zijn blik de mannen die langs de akkers naderden. De gasten fluisterden onder elkaar.

‘Ik begrijp het niet,’ zei Bernat ten slotte, ook fluisterend. ‘Hij is nooit zo gekomen. Dit is niet de weg naar het kasteel.’

‘Het bevalt me niets dat ze hierheen komen,’ zei Pere Esteve.

De stoet bewoog langzaam. Toen de ruiters het erf dicht waren genaderd, verdreven hun gelach en opmerkingen de vrolijke drukte die er tot dan toe had geheerst; iedereen kon hen horen. Bernat keek naar zijn gasten; sommige hielden hun hoofd gebogen. Hij zocht Francesca, die tussen de vrouwen stond. De stem van de heer van Navarcles galmdde hen tegemoet. Bernat voelde woede opkomen.

‘Bernat! Bernat!’ riep Pere Esteve uit, terwijl hij wild aan zijn arm schudde. ‘Wat doe je hier nog? Ga hem snel begroeten.’

Bernat sprong op en haastte zich om zijn heer te ontvangen.

‘Wees welkom in uw huis,’ begroette hij hem, buiten adem, toen hij voor hem stond.

Llorenç de Bellera, heer van Navarcles, haalde de teugels van zijn paard aan en bleef voor Bernat staan.

‘Ben jij Estanyol, de zoon van de Gek?’ vroeg hij nors.

‘Ja, heer.’

‘We hebben gejaagd, en op de terugweg naar het kasteel zagen we dat hier feest was. Wat wordt er gevierd?’

Bernat kon tussen de paarden door een glimp opvangen van de soldaten, die met allerlei wild beladen waren: konijnen, hazen en wilde fazanten. Het is uw bezoek dat om een verklaring vraagt, had hij hem graag willen antwoorden. Of heeft de bakker u misschien over het witbrood verteld?

Zelfs de paarden, die rustig waren en hun grote ronde ogen op hem gericht hielden, leken zijn antwoord af te wachten.

‘Mijn huwelijk, heer.’

‘Met wie ben je getrouwd?’

‘Met de dochter van Pere Esteve, heer.’

Terwijl Llorenç de Bellera boven het hoofd van zijn paard uit naar Bernat keek, bleef hij zwijgen. De dieren hinnikten luidruchtig.

‘En?’ blafte Llorenç de Bellera.

‘Mijn vrouw en ik,’ zei Bernat, terwijl hij zijn afkeer probeerde te verbergen, ‘zouden het een eer vinden als u edele en uw metgezellen bleven om te delen in de feestvreugde.’

‘We hebben dorst, Estanyol,’ was het enige wat de heer van Bellera ten antwoord gaf.

Zonder dat de ruiters hen hoefden aan te sporen, zetten de paarden zich in beweging. Bernat begaf zich met hangend hoofd naar de hoeve, lopend naast zijn heer. Alle gasten hadden zich aan het eind van de weg verzameld om hem te begroeten; de vrouwen met de blik naar de grond, de mannen blootshoofds. Een onverstaanbaar gemompel klonk op toen Llorenç de Bellera voor hen halt hield.

‘Kom, vooruit,’ gebod hij terwijl hij afstapte, ‘het feest moet doorgaan.’

De mensen gehoorzaamden en maakten in stilte rechtsomkeert. Een paar soldaten liepen naar de paarden en namen de dieren onder hun hoede. Bernat vergezelde zijn nieuwe gasten naar de tafel

waar hij met Pere had gezeten. Hun kommen en bekers waren verdwenen.

De heer van Bellera en zijn twee metgezellen namen plaats. Terwijl ze wat begonnen te keuvelen deed Bernat een paar stappen achteruit. Onmiddellijk snelden de vrouwen toe met kruiken wijn, glazen, broden, kommen met kip, borden met gezouten varken en het net gebraden lam. Bernat zocht Francesca met zijn ogen, maar vond haar niet. Ze stond niet tussen de vrouwen. Zijn blik kruiste die van zijn schoonvader, die inmiddels bij de overige gasten stond en met zijn kin in de richting van de vrouwen wees. Met een bijna onmerkbaar gebaar schudde Pere Esteve zijn hoofd en draaide zich om.

‘Ga door met jullie feest!’ riep Llorenç de Bellera, met een lamsbout in zijn hand. ‘Kom, ga door, vooruit!’

In stilte begonnen de gasten naar de gloeiende houtskool te lopen waar de lammeren waren geroosterd. Slechts één groepje bleef onbeweeglijk staan, uit het zicht van de heer en zijn vrienden: Pere Esteve, zijn zoons en nog enkele gasten. Ineens zag Bernat tussen hen in iets wits en hij liep naar hen toe.

‘Ga weg, stommeling,’ tierde zijn schoonvader.

Voor hij iets kon zeggen, duwde Francesca’s moeder hem een bord met lamsvlees in zijn handen en siste: ‘Bedien de heer en blijf uit de buurt van mijn dochter.’

De boeren begonnen in stilte het lamsvlees te eten, en wierpen steelse blikken naar de tafel. Op het erf was alleen het gelach en geschreeuw van de heer van Navarcles en zijn twee vrienden te horen. Verderop rustten de soldaten uit.

‘Jullie gelach was zonet nog tot ver in de omtrek te horen,’ riep de heer van Bellera. ‘Zelfs het wild is erdoor verjaagd. Lach dan, verdorie!’

Niemand lachte.

‘Boerenpummels,’ zei hij tegen zijn metgezellen, die schaterden om dit commentaar.

De drie mannen stilden hun honger met het lam en het witbrood. Het gezouten varken en de kommen met kip bleven in een hoek op tafel staan. Bernat at staande, op een afstandje, en keek schuin naar het groepje vrouwen waartussen Francesca zich verborg.

‘Meer wijn!’ eiste de heer van Bellera, zijn drinkbeker heffend.

‘Estanyol,’ riep hij plotseling, terwijl hij hem tussen de gasten zocht, ‘de volgende keer dat je me de pacht betaalt, moet je wijn zoals deze meenemen, niet het bocht waarmee je vader me tot nu toe heeft bedrogen.’ Bernat hoorde hem achter zich. Francesca’s moeder kwam eraan met de kruik. ‘Estanyol, waar ben je?’

Net toen de vrouw de kruik dichterbij bracht om het glas te vullen, sloeg de edelman op de tafel. Een paar druppels wijn spatten op Llorenç de Bellera’s kleren.

Bernat was inmiddels naar hem toe gelopen. De vrienden van de heer lachten om de situatie, maar Pere Esteve had zijn handen voor zijn gezicht geslagen.

‘Stom oud wijf! Hoe durf je wijn op mijn kleren te morsen?’ De vrouw boog haar hoofd als teken van onderwerping. Toen de heer haar een draai om de oren wilde geven, ging ze opzij en zakte neer op de grond. Llorenç de Bellera draaide zich om naar zijn vrienden en barstte in lachen uit toen hij zag hoe de oude vrouw zich kruipend uit de voeten maakte. Toen werd hij weer ernstig en richtte zich tot Bernat: ‘O, daar ben je, Estanyol. Kijk, dat krijg je nu met die onhandige oude vrouwen. Wil je je heer soms beledigen? Weet je niet dat de vrouw des huizes de gasten moet bedienen? Waar is de bruid?’ vroeg hij, terwijl hij zijn blik over het erf liet gaan. ‘Waar is de bruid?’ riep hij, toen Bernat niets zei.

Pere Esteve nam Francesca bij de arm, liep naar de tafel en bracht haar bij Bernat. Het meisje beefde.

‘U edele,’ zei Bernat, ‘dit is mijn vrouw, Francesca.’

‘Dat is beter,’ was het commentaar van Llorenç, terwijl hij haar ongenegeerd van onder tot boven opnam. ‘Veel beter. Jij schenkt ons vanaf nu de wijn in.’

De heer van Navarcles nam opnieuw plaats en wendde zich, zijn drinkbeker heffend, tot het meisje. Francesca zocht een kruik en snelde toe om hem te bedienen. Haar hand trilde toen ze de wijn probeerde te schenken. Llorenç de Bellera pakte haar pols en hield die stevig vast terwijl de wijn in de beker liep. Vervolgens trok hij aan haar arm en dwong hij haar zijn metgezellen te bedienen. De borsten van het meisje raakten Llorenç de Bellera’s gezicht.

‘Zo schenk je wijn!’ riep de heer van Navarcles, terwijl Bernat naast hem zijn vuisten balde en zijn tanden op elkaar klemde.

Llorenç de Bellera en zijn vrienden dronken verder en eisten

schreeuwend dat Francesca hen steeds weer bijschonk.

Telkens wanneer het meisje over de tafel moest buigen om de wijn in te schenken, lachten de soldaten mee met de heer en zijn vrienden. Francesca probeerde haar tranen weg te slikken en Bernat merkte hoe het bloed over zijn handpalmen begon te lopen, die hij met zijn nagels had opengekrabd. Telkens wanneer het meisje wijn moest schenken, wendden de gasten hun blik af.

‘Estanyol,’ riep Llorenç de Bellera, terwijl hij opstond en Francesca bij haar pols vastpakte. ‘Krachtens het recht dat mij als jouw heer toekomt, heb ik besloten de eerste nacht met je vrouw te slapen.’

De metgezellen van de heer van Bellera klapten luidruchtig. Bernat stooft naar de tafel, maar voor hij die bereikte stonden de twee vrienden, die dronken leken te zijn, op en trokken hun zwaard. Bernat hield abrupt stil. Llorenç de Bellera keek hem aan, glimlachte en lachte vervolgens luid. Smekend om hulp keek het meisje naar Bernat.

Bernat deed een stap naar voren, maar hij voelde het zwaard van een van de vrienden in zijn buik prikken. Machteloos bleef hij weer staan. Francesca keek hem aan terwijl ze werd meegesleurd naar de buitentrap van de boerderij. Toen de heer haar bij haar middel pakte en over zijn schouder legde, begon het meisje te schreeuwen.

De vrienden van de heer van Navarcles gingen weer zitten en dronken en lachten verder, terwijl de soldaten zich onder aan de trap posteerden om Bernat de doorgang te beletten.

Staan tegenover de soldaten hoorde Bernat het lachen van de vrienden van de heer van Bellera niet, evenmin als het gesnik van de vrouwen. De stilte van zijn gasten drong niet tot hem door en hij merkte zelfs de grappen van de soldaten niet op, die terwijl ze naar het huis keken naar elkaar gebaarden; het enige wat hij hoorde was het gebrul van pijn dat uit het venster op de eerste verdieping kwam.

De hemel was nog steeds stralend blauw.

Na een korte tijd, die voor Bernat een eeuwigheid leek te duren, verscheen Llorenç de Bellera bezweet op de trap, terwijl hij zijn jachtbuis vastmaakte.

‘Estanyol,’ riep hij met oorverdovende stem terwijl hij zich langs Bernat naar de tafel begaf, ‘nu is het jouw beurt. Doña Caterina,’

voegde hij er voor zijn metgezellen aan toe, doelend op de jonge vrouw met wie hij onlangs was getrouwd, 'is het zat dat er overal kinderen van mij opduiken... en ik verdraag haar gezeur niet langer.' En zich weer tot Bernat wendend drong hij aan: 'Doe als een goede echtgenoot je christenplicht!'

Bernat boog zijn hoofd, en terwijl alle aanwezigen aandachtig toekijken, liep hij traag de trap op. Hij ging een ruim vertrek binnen dat als keuken en eetkamer dienst deed, met tegen een van de wanden een grote haard, waarboven bij wijze van schoorsteen een indrukwekkende smeedijzeren constructie was aangebracht. Bernat luisterde naar het geluid van zijn voetstappen op de houten vloer terwijl hij naar de ladder liep die naar de tweede verdieping leidde, de verdieping die diende als slaapkamer en graanzolder. Hij klom een paar treden op, stak zijn hoofd door het gat in de vloer en keek rond zonder dat hij helemaal naar boven durfde te gaan. Er was geen enkel geluid te horen.

Met zijn kin vlak boven de vloer zag hij Francesca's kleren her en der in het vertrek liggen; haar witte linnen hemd, ooit de trots van de familie, was gescheurd en verworden tot een vod. Ten slotte klom hij de trap helemaal op.

Hij trof Francesca opgerold in foetushouding aan, met een afwezige blik, helemaal naakt op de nieuwe stromatras, die nu met bloed bevlekt was. Haar bezwete lichaam, hier en daar gekrabd en geslagen, lag er volkomen roerloos bij.

'Estanyol,' hoorde Bernat Llorenç de Bellera van beneden roepen, 'je heer wacht.'

Bernat voelde dat zijn maag zich omdraaide en boven het opgeslagen graan braakte hij tot zijn ingewanden zowat uit zijn keel kwamen. Francesca bleef doodstil liggen. Bernat holde weg. Toen hij bleek beneden kwam, zat zijn hoofd vol chaotische indrukken, de ene nog weerzinwekkender dan de andere. Verblind botste hij frontaal op tegen de kolossale figuur van Llorenç de Bellera, die onder aan de trap stond.

'Het ziet er niet naar uit dat de kersverse echtgenoot zijn huwelijk heeft geconsumeerd,' zei Llorenç de Bellera tegen zijn metgezellen.

Bernat moest zijn hoofd opheffen om de heer van Navarcles aan te kijken.

‘Nee... ik kon het niet, u edele,’ stamelde hij.

Llorenç de Bellera bewaarde enkele ogenblikken het stilzwijgen.

‘Nou, jij dan misschien niet, maar ik weet zeker dat een van mijn vrienden, of misschien zelfs een van de soldaten, het wel kan. Ik heb je al gezegd dat ik niet nog meer bastaarden wil.’

‘U hebt het recht niet...!’

De boeren die het tafereel gadesloegen rilden toen ze zich de gevolgen van een dergelijke onbeschaamdheid voorstelden. De heer van Navarcles pakte Bernat met één hand bij zijn keel en duwde die stevig dicht, terwijl Bernat naar adem hapte.

‘Hoe durf je...? Wil je misschien misbruik maken van het wettige recht van je heer om de eerste nacht met de bruid te slapen, en later verhaal komen halen met een bastaard onder je arm?’ Llorenç schudde Bernat door elkaar. ‘Is dat wat je in de zin hebt? De leenrechten bepaal ik, en niemand anders, begrepen? Ben je vergeten dat ik je kan straffen wanneer en waar ik maar wil?’

Llorenç de Bellera gaf Bernat zo’n harde klap dat hij viel.

‘Mijn zweep!’ riep hij woedend.

De zweep! Bernat was nog maar een kind toen hij, net als vele anderen, samen met zijn ouders de publieke bestraffing door de heer van Bellera had moeten bijwonen van een arme drommel van wie niemand ooit met zekerheid te weten was gekomen wat hij had misdaan. Hij hoorde weer het knallen van het leer op de rug van die man, net zoals hij het die dag, en gedurende een groot deel van zijn jeugd elke nacht weer had gehoord. Niemand van de aanwezigen had zich toen durven te verroeren, en zo was het nu ook. Bernat begon te kruipen en keek op naar zijn heer; als een reusachtig gevaarte stond hij met uitgestrekte hand te wachten tot een bediende de zweep erin zou leggen. Hij herinnerde zich de opengereten rug van die arme man: een grote bloederige massa, waar de heer zelfs met al zijn haat geen stukje huid meer kon vinden om kapot te slaan. Bernat kroop op handen en voeten naar de trap, zijn ogen leeg en net zo bevend als hij als kind had gedaan wanneer hij een nachtmerrrie had. Niemand verroerde zich. Niemand sprak. En de zon bleef maar schijnen.

‘Het spijt me, Francesca,’ stamelde hij toen hij eenmaal naast haar stond, nadat hij moeizaam de trap was opgeklommen, gevolgd door een soldaat.

Hij deed zijn lange onderbroek omlaag en knielde naast zijn vrouw. Het meisje had zich niet verroerd. Bernat keek naar zijn slappe lid en vroeg zich af hoe hij aan het bevel van zijn heer kon voldoen. Met één vinger streelde hij zachtjes Francesca's naakte zij.

Francesca reageerde niet.

'Ik moet... we moeten het doen,' drong Bernat aan, haar bij haar pols vastpakkend om haar naar zich toe te draaien.

'Raak me niet aan!' schreeuwde Francesca, alsof ze opeens ontwaakte uit haar verdooving.

'Hij zal me villen!' Bernat draaide zijn vrouw met geweld om, en ving een glimp op van haar naakte lichaam.

'Laat me los!'

Ze worstelden, tot Bernat erin slaagde haar bij beide polsen vast te pakken en haar op te richten. Desondanks bleef Francesca zich verzetten.

'Anders komt er een ander!' fluisterde hij haar toe. Dan zal een ander je... verkrachten!' De ogen van het meisje keerden terug naar de wereld en keken hem beschuldigend aan. 'Hij vilt me, hij vilt me...' verontschuldigde hij zich.

Francesca bleef zich verzetten, maar Bernat wierp zich met geweld op haar. De tranen van het meisje waren niet voldoende om de begeerte die bij Bernat was opgekomen toen hij met het lichaam van het jonge meisje in contact kwam te doven, en hij penetreerde haar terwijl Francesca de hele wereld bij elkaar schreeuwde.

Dat gebrul stelde de soldaat tevreden die Bernat was gevolgd en het tafereel zonder enige schaamte vanuit het trapgat gadesloeg.

Nog voor Bernat met zijn verkrachting klaar was, gaf Francesca haar verzet op. Geleidelijk veranderden Francesca's kreten in snikken. Begeleid door het huilen van zijn vrouw bereikte Bernat zijn hoogtepunt.

Llorenç de Bellera had de wanhopige kreten die uit het raam van de tweede verdieping kwamen gehoord, en toen zijn spion hem bevestigde dat het huwelijk was geconsumeerd, vroeg hij om de paarden en vertrok met zijn sinistere gevolg. Het grootste deel van de gasten volgde verslagen zijn voorbeeld.

Rust daalde neer over het vertrek. Bernat, boven op zijn vrouw, wist niet wat hij moest doen. Pas op dat moment beseftte hij dat hij haar stevig bij de schouders vasthield; hij liet haar los met de be-

doeling om met zijn handen op de matras te steunen, maar toen viel zijn lichaam traag over het hare heen. Instinctief kwam hij overeind en strekte zijn armen om erop te steunen; zijn ogen ontmoetten die van Francesca, die hem aankeken zonder hem te zien. In die houding zou hij bij iedere beweging het lichaam van zijn vrouw opnieuw aanraken. Bernat wilde dat zien te voorkomen, maar wist niet hoe hij dat aan moest pakken zonder het meisje pijn te blijven doen. Hij wilde dat hij weg kon zweven zodat hij haar niet hoefde aan te raken.

Uiteindelijk, na enkele besluiteloze ogenblikken die wel een eeuwigheid leken, maakte hij zich van het meisje los en knielde naast haar neer; ook nu wist hij niet wat hij moest doen: opstaan, naast haar gaan liggen, het vertrek verlaten of proberen zich te verdedigen... Hij wendde zijn blik af van Francesca's lichaam, dat onbeschaamd op de rug lag uitgestald. Hij zocht haar gezicht, op minder dan twee handbreedtes van het zijne, maar was niet in staat het te vinden. Hij sloeg zijn ogen neer, en het zien van zijn naakte lid vervulde hem plotseling met schaamte.

'Het spijt...'

Een onverwachte beweging van Francesca verraste hem. Het meisje had haar gezicht naar hem toegekeerd. Bernat probeerde begrip in haar ogen te zoeken, maar ze waren volkomen leeg.

'Het spijt me,' hield hij vol. Francesca bleef hem aankijken zonder ook maar iets wat op een reactie leek. 'Het spijt me, het spijt me. Ik... hij had me gevild,' stamelde hij.

Bernat herinnerde zich hoe de heer van Navarcles met uitgestrekte hand had staan wachten op de zweep. Nogmaals zocht hij haar blik: leeg. Bernat probeerde het antwoord in de ogen van het meisje te vinden en was bang: ze schreeuwden in stilte, ze schreeuwden net zoals zijzelf had gedaan.

Onbewust, alsof hij haar te verstaan wilde geven dat hij haar begreep, bracht Bernat een hand naar Francesca's wang, alsof ze een klein meisje was.

'Ik...' stamelde hij.

Het lukte hem niet haar aan te raken. Bij het naderen van zijn hand spanden al haar spieren zich. Bernat bracht zijn hand naar zijn eigen gezicht en hilde.

Francesca bleef onbeweeglijk liggen, met afwezige blik.

Uiteindelijk hield hij op met huilen, stond op, deed zijn onderbroek aan en verdween door het trapgat. Toen ze zijn voetstappen niet langer hoorde, stond Francesca op en ging naar de kist, het enige meubilair in de slaapkamer, om haar eigen kleren te pakken. Toen ze aangekleed was, raapte ze stilletjes haar vernielde bezittingen bijeen, waaronder het kostbare witte linnen hemd; ze vouwde het zorgvuldig op, met de flarden netjes op elkaar, en legde het in de kist.

2

Francesca dwaalde als een geest door de boerderij. Ze vervulde haar huishoudelijke plichten, maar in een somber stilzwijgen, en algauw was het hele huis doortrokken van haar droefgeestigheid.

Tallose malen had Bernat zich voor het gebeurde verontschuldigd. Omdat de verschrikking van hun bruiloftsdag inmiddels ver achter hem lag, had Bernat uitvoeriger kunnen uitleggen waarom hij het had gedaan: uit angst voor de hardvochtigheid van de heer, vanwege de gevolgen die zijn weigering om te gehoorzamen zou hebben gehad, zowel voor hemzelf als voor haar. ‘Het spijt me,’ duizenden malen had Bernat uitgeroepen ‘het spijt me’, maar Francesca keek hem aan alsof ze slechts wachtte op het moment dat Bernat onvermijdelijk zou zeggen: ‘Er zou een ander gekomen zijn. Als ik het niet gedaan had...’ Want op dat punt aangekomen, zweeg Bernat gewoonlijk; elke verontschuldiging verloor zijn kracht en de verkrachting gaapte weer als een diepe kloof tussen hen. De spijtbetuigingen, de verontschuldigen en de stiltes als antwoord daarop deden geleidelijk de wond toe die Bernat bij zijn echtgenote wilde genezen, en zijn wroeging loste op in de dagelijkse beslommeringen tot Bernat zich ten slotte bij Francesca’s onverschilligheid neerlegde.

Elke ochtend bij het gloren van de dag, als Bernat opstond om met het zware boerenwerk te beginnen, ging hij bij het raam van het slaapvertrek staan. Zo had hij dat ook altijd met zijn vader gedaan, zelfs in zijn laatste periode; beiden leunden ze dan op de dikke stenen vensterbank. Ze keken naar de lucht om een voorspelling te doen voor de dag die hun wachtte. Ze keken naar hun vruchtbare land, dat zich uitstreckte over de enorme vallei en waarop tal van gewassen werden verbouwd. Ze merkten de vogels op en luisterden aandachtig naar de geluiden van de dieren in de stal. Op die momenten voelde hij wat hen verbond, en wat beiden met hun land verbond; het waren ook de schaarse ogenblikken waarop zijn vader zijn verstand terug leek te krijgen. Bernat had ervan gedroomd deze momenten nu te delen met zijn vrouw in plaats van ze alleen te beleven, terwijl hij hoorde hoe ze beneden aan het werk was, en hij had ervan gedroomd om haar alles te vertellen wat hij van zijn vader had gehoord, en die weer van zijn vader, enzovoort, enzovoort, generaties lang.

Hij had ervan gedroomd haar te vertellen dat dat vruchtbare land ooit eigendom van de Estanyols was geweest, een niet-leenroerig goed, dat zijn voorvaderen met plezier en toewijding hadden bewerkt zonder dat ze pacht of belastingen hoefden te betalen en hulde hoefden te brengen aan arrogante en onrechtvaardige heren. Hij had ervan gedroomd met haar, zijn vrouw, de toekomstige moeder van de erfgenamen van die akkers, dezelfde droefheid te delen die zijn vader met hem had gedeeld toen hij hem de redenen vertelde waarom nu, driehonderd jaar later, de zonen die zij zou baren horigen van een ander zouden zijn. Hij had haar graag met trots verteld, zoals zijn vader hem, dat de Estanyols, en vele anderen met hen, driehonderd jaar geleden als vrije mannen thuis hun wapens bewaarden, om onder bevel van graaf Ramon Borrell en zijn broer Ermengol d'Urgell Catalonië te verdedigen tegen de aanvallen van de Saracenen; hij had haar graag verteld hoe verscheidene Estanyols onder het vaandel van graaf Ramon deel hadden uitgemaakt van het zegevierende leger dat de Saracenen, die afkomstig waren uit het Kalifaat van Córdoba, had verslagen bij Albesa, voorbij Balaguer, op de vlakte van Urgell. Zijn vader vertelde het hem altijd bewogen als ze er de tijd voor hadden, maar zijn ontroering sloeg om in melancholie als hij over de dood van graaf Ramon Borrell in

het jaar 1017 vertelde. Volgens hem had zijn dood hen tot slaven gemaakt: de zoon van graaf Ramon Borrell, vijftien jaar oud, volgde zijn vader op; zijn moeder, Ermessenda de Carcassonne, werd regentes, en de Catalaanse baronnen – dezelfde die schouder aan schouder met de boeren hadden gevochten – hadden van het machtsvacuüm gebruikgemaakt om de boeren hun eigendommen te ontnemen en degenen die verzet pleegden te doden; de vroegere eigenaars mochten het land blijven bewerken op voorwaarde dat ze een deel van de opbrengst afstonden aan de heer. Zoals vele anderen waren de Estanyols gezwicht voor de dwang, maar vele families op het platteland waren op brute wijze vermoord.

‘Als vrije mannen,’ zei zijn vader, ‘vochten wij boeren, te voet natuurlijk, zij aan zij met de ridders tegen de Moren, maar we konden nooit tegen de ridders vechten, en toen de volgende graven van Barcelona opnieuw de teugels van het land stevig in handen wilden nemen, kregen ze met een rijke, machtige adel te maken waaraan ze concessies moesten doen, altijd ten koste van ons. Eerst raakten we ons land kwijt, en daarna onze vrijheid, ons eigen leven, onze eer. Het waren jouw grootouders’ – hij vertelde het met trillende stem, terwijl hij naar zijn land bleef kijken – ‘die hun vrijheid verloren. Het werd hun verboden hun akkers te verlaten, ze werden tot horigen gemaakt, tot slaven die aan hun landgoederen gebonden waren, net zoals hun kinderen, zoals ik, en hun kleinkinderen, zoals jij, dat zouden zijn. Ons leven... jouw leven, is in handen van de heer, die rechtspreekt en het recht heeft om ons slecht te behandelen en onze eer te krenken. We kunnen ons zelfs niet eens verdedigen! Als iemand je mishandelt, moet je naar je heer toe om schadevergoeding te eisen, en als je die krijgt, houdt hij de helft zelf.’

Vervolgens somde hij stevast de vele rechten van de heer op, rechten die in Bernats herinnering gegrift stonden, want hij had het nooit gewaagd om de woedende monoloog van zijn vader te onderbreken. De heer kon een horige op elk moment om een eed vragen. Hij had recht op een deel van de goederen van de horige als deze zonder testament stierf of als zijn zoon alles erfde; als hij onvruchtbaar was; als zijn vrouw overspel pleegde; als de boerderij afbrandde; als hij die verpandde; als hij trouwde met een horige van een andere heer; en uiteraard als hij zijn heer wilde verlaten. De heer kon de eerste nacht met zijn bruid slapen; hij kon eisen dat de

vrouwen zijn kinderen kwamen zogen, of dat hun dochters als dienstmeisjes op het kasteel kwamen dienen. Horigen waren verplicht om het land van de heer gratis te bewerken; om te helpen bij de verdediging van het kasteel; om een deel van de opbrengst van hun percelen af te staan; om de heer of zijn afgezanten onderdak te verlenen en ze gedurende hun verblijf te eten te geven; om te betalen voor het gebruik van het bos en de weidegrond, van de smederij, de oven en de molen van de heer, en om hem voor Kerstmis en andere feestdagen geschenken te zenden.

En wat te zeggen van de kerk? Als zijn vader zich die vraag stelde, werd hij nog bozer.

‘Monniken, broeders, priesters, diakenen, aartsdekenen, kanunniken, abten, bisschoppen,’ dreunde hij op, ‘ze zijn allemaal hetzelfde als die heren die ons onderdrukken! Ze hebben zelfs verboden dat boeren het klooster in gaan uit vrees dat er niemand meer overblijft om op het land te werken, waardoor het onmogelijk is aan deze slavernij te ontsnappen!’

‘Bernat,’ drukte zijn vader hem op het hart als hij in woede ontstak over de kerk, ‘vertrouw nooit degenen die zeggen dat ze God dienen. Ze gebruiken mooie woorden, zo geleerd dat je ze niet eens kunt begrijpen. Ze begoochelen je met spitsvondige argumenten waar niets tegen in valt te brengen. Ze doen zich aan je voor als goedaardige mannen die zeggen dat ze ons van het kwaad willen verlossen en ons voor verzoeking willen bewaren, maar in werkelijkheid staat hun mening over ons bij voorbaat vast en allemaal lepelen ze, als soldaten van Christus zoals ze zichzelf noemen, gewoon op wat er in de boeken staat. Wat ze zeggen zou jij een snotaap ook wijs kunnen maken.’

‘Vader,’ had Bernat hem een keer gevraagd, ‘wat zeggen hun boeken dan over ons, de boeren?’

Zijn vader keek naar de akkers, tot waar ze overgingen in de lucht, precies tot daar omdat hij niet wilde kijken naar de hemel in de naam waarvan zoveel onrecht geschiedde.

‘Die zeggen dat we beesten zijn, woestelingen, en dat wij niet kunnen begrijpen wat wellevendheid is. Die zeggen dat we verschrikkelijk zijn, lomp en weerzinwekkend, schaamteloos en onwetend. Die zeggen dat we wreed en halstarrig zijn, dat we geen enkele achting verdienen omdat we die niet weten te waarderen en dat we de

dingen alleen kwaadschiks kunnen begrijpen. Die zeggen dat...’*

‘Vader, zijn we dat ook allemaal?’

‘Jongen, zo willen ze ons voorstellen.’

‘Maar u bidt elke dag, en toen moeder stierf...’

‘Tot de Maagd Maria, zoon, tot Maria. Onze-Lieve-Vrouw heeft niets met broeders en priesters te maken. In haar kunnen we blijven geloven.’

Bernat Estanyol had graag opnieuw ’s ochtends op de vensterbank geleund en met zijn jonge echtgenote gepraat, haar verteld wat zijn vader hem had verteld en samen met haar naar de velden gekeken.

In wat er nog restte van september en gedurende de hele maand oktober spande Bernat de ossen in en ploegde de akkers, waarbij hij de harde korst die ze bedekte brak en omwoelde, zodat de zon, de wind en de gier de aarde nieuw zouden maken. Daarna zaaide hij met hulp van Francesca het graan in; zij strooide met een mand het zaad uit, terwijl hij met het span ossen eerst voren trok en daarna de ingezaaide aarde gladstreek met een zware ijzeren plaat. Ze werkten in stilte, een stilte die alleen werd verbroken door Bernats geschreeuw naar de ossen dat door de hele vallei weerklonk. Bernat dacht dat ze door samen te werken nader tot elkaar zouden komen. Maar dat gebeurde niet. Francesca bleef afstandelijk: ze pakte haar mand en strooide het zaad uit zonder zelfs maar naar hem te kijken.

Het werd november en Bernat wijdde zich aan de bezigheden die bij die periode horen: varkens voor de slacht hoeden, hout sprokelen voor de hoeve en als betaling voor het land, de groentetuin en de akkers klaarmaken die in de lente ingezaaid zouden worden, en de wijnstokken snoeien en enten. Als hij terugkwam op de boerderij had Francesca het huishouden al gedaan, en de moestuin en de kippen en konijnen verzorgd. Avond aan avond schepte ze hem in stilte het avondeten op en trok zich daarna terug om te gaan slapen; ’s ochtends stond ze eerder op dan hij, en als Bernat naar beneden kwam, stonden zijn ontbijt en de knapzak met het middag-

* *Lo crestià*, van Francesc Eiximenis (Noot auteur)

eten al op tafel. Terwijl hij ontbeet, hoorde hij hoe ze de dieren in de stal verzorgde.

Kerstmis ging als een zuchtje voorbij en in januari vond de olijvenooft plaats. Bernat had niet zo heel veel olijfbomen, niet meer dan nodig om de behoeften voor eigen gebruik te dekken en de pacht aan de heer te betalen.

Daarna was het tijd voor de varkensslacht. Toen zijn vader nog leefde, lieten de burens op de dag van de slacht nooit verstek gaan, hoewel ze bijna nooit naar de boerderij van de Estanyols kwamen. Bernat herinnerde zich die dagen als ware feesten; de varkens werden geslacht en daarna werd er gegeten en gedronken terwijl de vrouwen het vlees bereidden.

Op een ochtend dienden de Esteves zich aan, vader, moeder en twee broers. Bernat begroette hen op het erf; Francesca stond achter hem te wachten.

‘Hoe gaat het met je, kind?’ vroeg haar moeder.

Francesca antwoordde niet, maar liet zich wel omhelzen. Bernat sloeg het tafereel gade: de moeder drukte haar dochter liefdevol in haar armen in de hoop dat zij haar armen om haar heen zou slaan. Maar dat deed ze niet; ze bleef onbeweeglijk staan. Bernat keek naar zijn schoonvader.

‘Francesca,’ zei Pere Esteve alleen maar, zijn blik afwezig naar een punt voorbij het meisje gericht.

Haar broers begroetten haar door hun hand op te steken.

Francesca ging naar de varkensstal om het varken te halen; de anderen bleven op het erf staan. Niemand sprak; alleen een onderdrukt snikken van de moeder verbrak de stilte. Bernat wilde haar troosten, maar zag ervan af toen hij zag dat haar echtgenoot en haar zoons dat ook niet deden.

Francesca verscheen met het varken, dat zich niet makkelijk liet meevoeren alsof het wist wat zijn lot was, en gaf het onder haar gebruikelijke stilzwijgen aan haar man. Bernat en Francesca’s twee broers pakten het varken vast en gingen erop zitten. Het schrille gekrijs van het dier galmdde door de hele vallei. Pere Esteve sneed hem met een trefzekere houw de keel door en iedereen wachtte in stilte terwijl het bloed van het dier in de steelpannen liep, die de vrouwen als ze vol waren steeds verwisselden. Niemand keek een ander aan.

Ze dronken geen glas wijn, zelfs niet terwijl moeder en dochter

het inmiddels in stukken gesneden varken aan het bewerken waren.

Bij het invallen van de avond, toen het karwei was geklaard, probeerde Francesca's moeder haar dochter opnieuw te omhelzen. Terwijl Bernat het tafereel bezag, verwachtte hij een reactie van de kant van zijn vrouw. Maar die kwam niet. Haar vader en broers namen afscheid van haar, hun blik naar de grond gericht. Haar moeder kwam naar Bernat toe.

'Als je denkt dat het kind komt,' zei ze, terwijl ze hem apart nam, 'moet je mij laten roepen. Ik denk niet dat zij dat zelf zal doen.'

De Esteves aanvaardden de terugweg naar huis. Die avond, toen Francesca de trap naar het slaapvertrek opging, kon Bernat zijn ogen niet van haar buik afhouden.

Eind mei, op de eerste dag van de oogst, keek Bernat met de sikkel op zijn schouder naar zijn akkers. Hoe moest hij in zijn eentje al dat graan oogsten? Sinds twee weken geleden had hij Francesca elke inspanning verboden, want ze was twee keer flauwgevallen. Ze had hem in stilte aangehoord en hem gehoorzaamd. Waarom had hij dat gedaan? Bernat keek opnieuw naar de onmetelijke akkers die hem wachtten. En als het kind nu uiteindelijk niet van hem was? vroeg hij zich af. Vrouwen bevielen altijd in het veld, terwijl ze aan het werk waren, maar toen hij haar verscheidene keren had zien vallen, was hij zich toch zorgen gaan maken.

Bernat pakte de sikkel vast en begon met kracht te maaien. De aren vlogen door de lucht. De zon bereikte haar hoogste punt. Bernat stopte zelfs niet om te eten. Het land was onmetelijk groot. Hij had altijd samen met zijn vader gemaaid, zelfs toen die al ziek was. Het graan leek hem dan weer tot leven te wekken: 'Volhouden, jongen,' spoorde hij hem aan, 'laten we niet wachten tot storm of hagel het kapotmaakt.' En ze maaiden door. Als de een moe was, zocht hij steun bij de ander. Ze aten in de schaduw en dronken goede wijn, de oude van zijn vader, en ze kletsten en lachten, maar nu hoorde hij slechts het fluitende geluid van de sikkel bij het doorklieven van de wind en het slaan van de korenaar; verder niets, de sikkel, de sikkel, de sikkel, die vragen leek op te werpen over het vaderschap van het kind dat op komst was.

Tijdens de dagen die volgden was Bernat tot zonsondergang aan het maaien; op een dag werkte hij zelfs bij maanlicht. Als hij thuis kwam stond het avondeten al op tafel. Hij waste zich bij de waskom en at met tegenzin. Tot op een avond de wieg bewoog die hij in de winter had gemaakt, toen Francesca's zwangerschap al duidelijk zichtbaar begon te worden. Bernat zag het vanuit zijn ooghoeken, maar ging verder met zijn soep. Francesca lag boven te slapen. Hij keek nogmaals naar de wieg. Hij nam een lepel soep, nog een, en nog een. De wieg bewoog opnieuw. Met de vierde lepel soep in de lucht bleef Bernat naar de houten wieg kijken. Hij keek om zich heen, op zoek naar een teken dat duidde op de aanwezigheid van zijn schoonmoeder. Maar die was er niet. Ze had het kind alleen gebaad, en was daarna naar bed gegaan.

Hij legde de lepel neer en stond op, maar voor hij bij de wieg was bleef hij staan, maakte rechtsomkeert en ging weer zitten. Sterker dan ooit werd hij bevangen door twijfels over het kind. 'Alle Estanyols hebben een moedervlek bij hun rechteroog,' had zijn vader tegen hem gezegd. Hij had er een en zijn vader ook. 'Je grootvader had er ook een,' had hij hem verzekerd, 'en je grootvaders vader...'

Bernat was uitgeput. Hij had van 's morgens vroeg tot 's avonds laat gewerkt. Dat deed hij nu al dagen. Hij keek weer naar de wieg.

Hij stond opnieuw op en liep ernaartoe. Het kind lag vredig te slapen, met de handjes geopend, bedekt met een laken dat was gemaakt van de flarden van een wit linnen hemd. Bernat keerde de baby om om zijn gezichtje te zien.

3

Francesca keek zelfs niet naar het kind. Ze legde de baby – die de naam Arnau had gekregen – eerst aan haar ene borst en daarna aan de andere. Maar ze keek niet naar hem. Bernat had gezien hoe boerenvrouwen de borst gaven; allemaal, van rijk tot arm, glimlachten ze een beetje of streelden ze hun kinderen terwijl ze dronken. Francesca niet. Ze verschoonde hem en gaf hem de borst, maar in de twee maanden dat het kind nu leefde, had Bernat niet één keer gehoord dat ze lief tegen hem praatte, of gezien dat ze met hem speelde, zijn handjes optilde, hem beet, kuste of gewoon maar strelde. Wat kan hij er nu aan doen, Francesca? dacht Bernat als hij Arnau in zijn armen nam. Dus nam hij hem mee, naar een plek ver van zijn moeder, waar hij tegen hem kon praten en hem kon liefkozen, buiten het bereik van Francesca's kilte.

Want het kind was van hem. 'Alle Estanyols hebben er een,' zei Bernat bij zichzelf als hij een kus gaf op de moedervlek die Arnau bij zijn rechterwenkbrauw had. 'We hebben er allemaal een, vader,' herhaalde hij nog eens, terwijl hij het kind naar de hemel hief.

De moedervlek werd voor Bernat al snel meer dan alleen een geruststelling. Als Francesca naar het kasteel ging om brood te bakken, tilden de vrouwen de deken op waaronder Arnau lag om naar

hem te kijken. Francesca liet hen begaan en naderhand, bij de oven, keken de vrouwen elkaar lachend aan. En als Bernat op het land van zijn heer ging werken, klopten de andere boeren hem op zijn rug en feliciteerden hem, ook als de rentmeester die toezicht hield op het werk erbij was.

Llorenç de Bellera had vele bastaardkinderen, maar nog nooit had hij er een erkend; zijn woord legde meer gewicht in de schaal dan dat van een of andere onwetende boerenvrouw, al pronkte hij later, onder de zijnen, onophoudelijk met zijn viriliteit. Het was duidelijk dat Arnau Estanyol niet zijn zoon was, en de heer van Navarcles merkte dat de boerenvrouwen die naar het kasteel kwamen spottend lachten; vanuit zijn vertrekken zag hij dat ze onder elkaar, en zelfs met zijn soldaten, stonden te smoezen als ze toevallig Estanyols vrouw tegenkwamen. Het gerucht verbreidde zich snel, en Llorenç de Bellera werd het mikpunt van grappen.

‘Eet maar goed, Bellera,’ zei een baron die in zijn kasteel op bezoek was lachend, ‘ik heb gehoord dat je wel wat energie kunt gebruiken.’

Alle aanwezigen aan de dis van de heer van Navarcles lachten mee.

‘Op mijn land,’ verklaarde een ander, ‘sta ik niet toe dat ook maar één boer mijn mannelijkheid in twijfel trekt.’

‘Verbied je dan soms moedervlekken?’ vroeg de baron, inmiddels onder invloed van de wijn, snedig. Het gezelschap barstte in lachen uit. Llorenç de Bellera lachte als een boer met kiespijn.

Het gebeurde begin augustus. Arnau lag op de binnenplaats van de hoeve in de schaduw van een vijgenboom in zijn wiegje te slapen. Zijn moeder liep op en neer tussen de moestuin en het erf, en zijn vader, die voortdurend de houten wieg in de gaten hield, dwong de ossen steeds over het graan te lopen dat hij over de binnenplaats had uitgespreid, zodat de aren het kostbare graan zouden loslaten dat hen het hele jaar zou voeden.

Ze hadden hen niet horen aankomen. Drie ruiters stormden in galop de hoeve binnen: de rentmeester van Llorenç de Bellera en nog twee mannen, gewapend en gezeten op imposante, speciaal voor de oorlog gefokte paarden. Bernat merkte dat ze niet opgetuigd wa-

ren als voor de ritten waartoe zijn heer vaak bevel gaf. Waarschijnlijk hadden ze dat niet nodig gevonden om een eenvoudige boer te intimideren. De rentmeester bleef op een afstandje staan, maar de andere twee mannen, die inmiddels stapvoets reden, gaven hun rijdieren de sporen en stoven naar de plek waar Bernat zich bevond. De paarden, afgericht voor de strijd, aarzelden niet en besprongen hem. Bernat week struikelend achteruit, tot hij op de grond viel, vlak voor de hoeven van de ongedurige dieren. Pas op dat moment gaven de ruiters ze bevel om halt te houden.

‘Je heer,’ riep de rentmeester, ‘Llorenç de Bellera, wil dat je vrouw don Jaume zoogt, de zoon van je meesteres, doña Caterina.’ Bernat probeerde op te staan, maar een van de ruiters gaf het paard opnieuw de sporen. De rentmeester liep naar de plek waar Francesca stond. ‘Pak je kind en ga mee,’ gebod hij.

Francesca haalde Arnau uit de wieg en liep met gebogen hoofd achter het paard van de rentmeester aan. Bernat schreeuwde en probeerde op te staan, maar voor hem dat lukte, kwam een van de ruiters met zijn paard op hem af en gooide hem omver. Hij probeerde het opnieuw, verscheidene keren, maar steeds met hetzelfde resultaat. De twee ruiters gebruikten hem als speeltje door hem lachend te achtervolgen en omver te gooien. Ten slotte bleef hij, buiten adem en vol blauwe plekken, op de grond liggen, aan de voeten van de dieren, die rustig knabbelden op hun bit. Toen de rentmeester in de verte verdwenen was, keerden de soldaten om en gaven hun rijdieren de sporen.

Nadat de stilte op de hoeve was teruggekeerd, keek Bernat naar het spoor van stof dat de ruiters achterlieten en vervolgens wendde hij zijn blik naar de twee ossen, die de aren aan het afvreten waren die ze de hele tijd hadden lopen te vertrappen.

Vanaf die dag verzorgde Bernat de dieren en bewerkte hij de akkers zonder erbij na te denken, met zijn hoofd voortdurend bij zijn zoon. 's Nachts dwaalde hij door het huis en herinnerde zich het kinderlijke gemurmel dat van leven en toekomst sprak, het gekraak van de houten wieg als Arnau zich bewoog, het schrille gehuil waarmee hij om zijn eten vroeg. Waar sliep hij nu? Hier stond zijn wieg, de wieg

die hij eigenhandig had gemaakt. Als het hem eindelijk lukte de slaap te vatten, werd hij weer wakker van de stilte. Dan dook Bernat op de matras in elkaar en liet de uren verstrijken met het geluid van de dieren beneden als enige gezelschap.

Regelmatig ging Bernat naar het kasteel van Llorenç de Bellera om het brood te bakken dat Francesca hem nu niet meer bracht. Zij zat binnen opgesloten en moest doña Caterina's zoon voeden als hij honger had. Het kasteel – zo had zijn vader hem verteld toen ze er allebei een keer naartoe moesten – was aanvankelijk niet meer dan een wachttoren geweest op de top van een kleine heuvel. Llorenç de Bellera's voorouders hadden gebruikgemaakt van het machtsvacuüm na de dood van graaf Ramon Borrell om de toren te versterken, en hadden daarbij de boeren van hun steeds uitgestrektere landerijen ingeschakeld. Rondom de slottoren verrezen de oven, de smidse, een paar nieuwe, grotere paardenstallen, graanschuren, keukens en slaapvertrekken, alles door elkaar.

Het kasteel van Llorenç de Bellera lag meer dan een mijl van het huis van de Estanyols vandaan. De eerste keren slaagde hij er niet in om iets over zijn zoon te weten komen. Wie hij het ook vroeg, het antwoord was steeds hetzelfde: zijn vrouw en zijn zoon waren in de privévertrekken van doña Caterina. Het enige verschil was dat sommigen cynisch lachten als ze antwoordden, en anderen hun ogen neersloegen alsof ze de vader van het kind niet wilden zien. Een maandlang verdroeg Bernat de uitvluchten, tot hij op een dag, toen hij met twee broden van bonenmeel terugkwam van de oven, een van de broodmagere leerjongens van de smederij tegenkwam, die hij al verscheidene keren over het kleintje had ondervraagd.

‘Wat weet jij over Arnau?’ vroeg hij.

Er was niemand te zien. De jongen probeerde hem te ontwijken, alsof hij hem niet had gehoord, maar Bernat greep hem bij zijn arm.

‘Ik heb je gevraagd wat je over Arnau weet.’

‘Je vrouw en je zoon...’ begon hij op te dreunen, met zijn blik naar de grond gericht.

‘Ik weet wel waar hij is,’ onderbrak Bernat hem. ‘Wat ik je vraag is of het goed gaat met Arnau.’

De jongen, nog steeds met neergeslagen blik, veegde met een voet door het zand op de grond. Bernat schudde hem door elkaar.

‘Maakt hij het goed?’

De leerling keek niet op, en Bernat werd agressief.

‘Nee!’ schreeuwde de jongen. Bernat hield zich in en keek hem strak aan. ‘Nee,’ herhaalde hij. Bernats ogen keken hem vragend aan.

‘Wat is er dan met het kind aan de hand?’

‘Ik kan niet... We mogen je niet vertellen...’ De stem van de jongen brak.

Bernat schudde hem opnieuw krachtig door elkaar en verhief zijn stem, zonder erbij stil te staan dat hij daardoor de aandacht van de wacht zou kunnen trekken.

‘Wat is er met mijn zoon? Wat is er aan de hand? Geef antwoord!’

‘Dat kan ik niet. We kunnen niet...’

‘Brenge dit je soms op andere gedachten?’ vroeg hij, terwijl hij een brood voor zijn neus hield.

De ogen van de leerjongen gingen wagenwijd open. Zonder te antwoorden rukte hij het brood uit Bernats handen en hapte erin alsof hij al dagen niet gegeten had. Bernat trok hem mee, uit het zicht.

‘Wat is er met Arnau?’ vroeg hij opnieuw, bezorgd.

De jongen keek hem met volle mond aan en gebaarde dat hij hem moest volgen. Onopvallend, dicht langs de muren, liepen ze naar de smederij. Ze gingen de deuren door en begaven zich naar het achterste gedeelte. De jongen opende het deurtje van een benauwd hok waar materiaal en gereedschap werden bewaard, en ging er binnen, gevolgd door Bernat. De jongen ging direct op de grond zitten en stortte zich op het brood. Bernat keek om zich heen. Het was stikheet in het hok. Hij snapte niet waarom de leerjongen hem hiernaartoe gebracht had: er lagen alleen gereedschap en oud ijzer.

Bernat keek de jongen vragend aan. Met smaak kauwend antwoordde hij door naar een hoek van het hok te wijzen, gebarend dat hij daarheen moest.

Op wat stukken hout lag het kind, verlaten en ondervoed, zijn dood af te wachten in een ruwe, kapotte mand van espartogras. Het wit linnen hemd was vuil en haveloos. Bernat kon een kreet niet onderdrukken. Het was een doffe kreet, een nauwelijks menselijke snik. Hij pakte Arnau op en drukte hem tegen zich aan. Het wezentje reageerde zwakjes, heel zwakjes, maar het reageerde nog wel.

‘De heer heeft bevolen dat je zoon hier moest blijven,’ hoorde

Bernat de leerjongen zeggen. ‘In het begin kwam je vrouw een paar keer per dag en suste ze hem door hem de borst te geven.’ Bernat, met tranen in zijn ogen, drukte het lijfje tegen zijn borst en probeerde het tot leven te wekken. ‘Eerst kwam de rentmeester,’ ging de jongen door, ‘je vrouw sribbelde tegen en schreeuwde... Ik heb het gezien, ik was in de smederij.’ Hij wees op een opening tussen de planken in de houten muur. ‘Maar de rentmeester is heel sterk... Toen hij klaar was, kwam de heer binnen met een paar soldaten. Je vrouw lag op de grond en de heer lachte haar uit. Toen lachten ze allemaal. Vanaf dat moment wachtten de soldaten je vrouw iedere keer als ze haar zoon kwam voeden bij de deur op. Tegenstribbelen heeft geen zin. Nu komt ze al een paar dagen bijna niet meer. De soldaten... iedereen grijpt haar zodra ze uit de vertrekken van doña Caterina komt. Ze heeft geen tijd om hier te komen. Soms ziet de heer hen, maar die lacht alleen maar.’

Bernat bedacht zich geen twee keer, tilde zijn hemd op en stopte het lichaampje van zijn zoon eronder; vervolgens verborg hij de bobbel achter het brood dat hij nog overhad. Het kleintje bewoog zelfs niet. Terwijl Bernat naar de deur liep, sprong de leerjongen op.

‘Hé, dat mag niet. De heer heeft uitdrukkelijk verboden dat...’

‘Laat me, jongen!’

De knul probeerde hem voor te zijn. Bernat aarzelde geen moment. Terwijl hij met één hand het brood en de kleine Arnau vasthield, greep hij met de andere een staaf ijzer die aan de muur hing en draaide zich vertwijfeld om. Precies op het moment dat de jongen het hok wilde verlaten, trof de staaf hem op zijn hoofd. Hij kon geen woord meer uitbrengen en viel op de grond. Bernat bekeek hem niet eens. Hij ging slechts naar buiten en sloot de deur achter zich.

Het kasteel van Llorenç de Bellera verlaten was geen enkel probleem. Niemand zou zich kunnen voorstellen dat Bernat onder het brood het uitgeteerde lichaampje van zijn zoon droeg. Pas toen hij de poort van het kasteel gepasseerd was, dacht hij aan Francesca en de soldaten. In gedachten verweet hij haar verontwaardigd dat ze niet had geprobeerd contact met hem te zoeken, hem te waarschuwen voor het gevaar dat zijn zoon liep, dat ze niet voor Arnau had gevochten... Bernat drukte het lijfje van zijn zoon tegen zich aan en dacht aan Arnau’s moeder, die door de soldaten was verkracht terwijl het kind op wat smerige stukken hout dood lag te gaan.

Hoe lang zouden ze erover doen om de jongen te vinden die hij neergeslagen had? Zou hij dood zijn? Had hij de deur van het hok wel dichtgedaan? Terwijl hij naar huis liep kwamen allerlei vragen op. Ja, hij had hem dichtgedaan. Hij herinnerde het zich vaag.

Zodra hij de eerste bocht om was van het pad dat naar het kasteel slingerde, en het kasteel voorlopig uit het zicht verdwenen was, haalde Bernat zijn zoon onder zijn hemd vandaan; zijn oogjes stonden dof. Hij woog minder dan het brood! Zijn armpjes en been-tjes... Zijn maag draaide om en hij kreeg een brok in zijn keel. Tranen begonnen te stromen. Hij zei bij zichzelf dat dit niet het moment was om te huilen. Hij wist dat ze hen achterna zouden komen, dat ze de honden op hen af zouden sturen, maar... Wat had het voor zin om te vluchten als het kind het niet zou overleven? Bernat ging naar de kant van de weg en verborg zich achter een paar struiken. Hij knielde neer, legde het brood op de grond, pakte Arnau met beide handen vast en hief hem op naar zijn gezicht. Het kind voor zijn ogen vertoonde geen enkel teken van leven; zijn hoofdje hing schuin. 'Arnau!' fluisterde Bernat. Hij schudde hem zachtjes door elkaar, steeds maar weer. Zijn oogjes bewogen en keken hem aan. Met zijn gezicht vol tranen beseftte Bernat dat het kind niet eens genoeg kracht had om te huilen. Hij legde hem op zijn arm. Hij verkrui-melde wat brood, maakte het nat met speeksel en bracht het naar de mond van het kind. Arnau reageerde niet, maar Bernat ging net zolang door tot het hem lukte om het in zijn mondje te stoppen. Hij wachtte. 'Doorslikken, m'n jongen,' smeekte hij. Bernat slaakte een zucht van verlichting toen Arnau's keeltje bijna onmerkbaar samen-trok. Hij verkrui-melde nog meer brood en stopte ook dat in zijn mond en wachtte gespannen. Arnau slikte het opnieuw door, en daarna nog wel zeven keer.

'We redden ons hieruit,' zei hij. 'Ik beloof het je.'

Bernat ging terug naar de weg. Alles was nog steeds rustig. Ze hadden de jongen waarschijnlijk nog niet ontdekt; anders zou hij wel rumoer hebben gehoord. Een ogenblik dacht hij aan Llorenç de Bel-lera: hij was wreed, gemeen en onverzoenlijk. Wat zou het hem een voldoening schenken om een Estanyol achterna te zitten!

'We redden ons hieruit, Arnau,' herhaalde hij, terwijl hij in de

richting van de boerderij begon te rennen.

Hij legde de weg af zonder om te kijken. Thuisgekomen gunde hij zich geen ogenblik rust: hij legde Arnau in de wieg, pakte een zak en vulde die met gemalen tarwe en gedroogde groenten, pakte een wijnzak vol water en nog een met melk, gezouten vlees, een kom, een lepel en kleren, wat geld dat hij verstopt had, een mes voor in de bergen en zijn boog... Wat was zijn vader altijd trots geweest op deze boog, dacht hij, terwijl hij hem op zijn hand woog. Toen de Estanyols nog vrij waren, had hij aan de zijde van graaf Ramon Borrell gestreden, vertelde zijn vader altijd weer als hij hem leerde boogschieten. Vrij! Bernat bond het kind op zijn borst en nam het mee met de rest. Hij zou altijd horige zijn, tenzij...

‘Voorlopig zijn we op de vlucht,’ zei hij tegen het kind, en hij vluchtte de heuvels in. ‘Niemand kent deze bergen beter dan de Estanyols,’ verzekerde hij Arnau toen hij zich eenmaal tussen de bomen bevond. ‘We hebben altijd in deze streek gejaagd, weet je?’ Bernat liep tussen het gebladerte door naar een beek, stapte erin en begon stroomopwaarts te lopen, met het water tot aan zijn knieën. Arnau had zijn ogen gesloten en sliep, maar Bernat bleef tegen hem praten: ‘De honden van de heer zijn niet zo snel, die hebben ze te veel mishandeld. We gaan helemaal naar boven, waar het bos dichtter wordt en het moeilijk is om met een paard te komen. En heren jagen alleen te paard, tot hier komen ze nooit. Hun mooie kleren mochten eens kapotgaan. En de soldaten... waarom zouden die hier komen jagen? Die hebben genoeg aan het eten dat ze ons hebben afgenomen. We zullen ons verbergen, Arnau. Niemand zal ons kunnen vinden, ik zweer het je.’ Bernat streelde het gezicht van zijn zoon terwijl hij verder liep in de stroom.

Halverwege de middag pauzeerde Bernat. Het bos was zo dicht geworden dat de bomen tot aan de oevers van de beek stonden en de hemel volledig aan het zicht onttrokken werd. Hij ging op een rotsblok zitten en keek naar zijn benen, wit en gerimpeld door het water. Pas toen merkte hij dat hij pijn had, maar dat kon hem niet schelen. Hij deed zijn bagage af en maakte Arnau los. Het kind had zijn oogjes geopend. Hij lengde wat melk met water aan en deed er gemalen tarwe bij, roerde het mengsel en bracht de kom naar de lippen van het kleintje. Arnau draaide met een vertrokken gezicht zijn hoofd weg. Bernat maakte zijn vinger schoon in de beek, doop-

te hem in het eten en probeerde het opnieuw. Na verscheidene pogingen reageerde Arnau en liet hij toe dat zijn vader hem met zijn vinger te eten gaf. Daarna sloot hij zijn ogen en viel in slaap. Bernat at alleen een stukje gezouten vlees. Hij had graag wat willen rusten, maar het was nog een flink eind.

De grot van de Estanyols, zo noemde zijn vader hem. Ze kwamen er aan toen het al donker was, nadat hij nog een keer gepauzeerd had om Arnau te laten eten. Je kwam de grot binnen via een nauwe spleet in de rotsen, die Bernat, zijn vader en ook zijn grootvader altijd vanbinnen met boomstammen sloten, om beschut tegen slecht weer en ongedierte te kunnen slapen als ze terugkwamen van de jacht.

Bij de ingang van de grot maakte hij een vuur en ging met een fakkel naar binnen om te kijken of er niet een of ander dier zijn in-trek had genomen. Vervolgens legde hij Arnau op een geïmproviseerd matras bestaande uit de zak en wat droge takken, en voedde hij hem opnieuw. Het kind accepteerde het voedsel en viel in een diepe slaap, net als Bernat, die niet eens meer in staat was om van het gezouten vlees te eten. Hier zouden ze veilig zijn voor de heer, dacht hij, voor hij zijn ogen sloot en in hetzelfde ritme begon te ademen als zijn zoon.

Nadat de meestersmid de leerjongen had gevonden, die dood in een plas bloed lag, trok Llorenç de Bellera er in gestrekte galop met zijn mannen op uit. Arnau's verdwijning en het feit dat diens vader in het kasteel was gezien, wezen direct in de richting van Bernat. De heer van Navarcles, die te paard voor de deur van de boerderij van de Estanyols stond te wachten, lachte toen zijn mannen hem vertelden dat het binnen een rommeltje was en Bernat klaarblijkelijk met zijn zoon gevluht was.

'Na de dood van je vader ben je ontkomen,' mompelde hij, 'maar nu zal alles van mij zijn. Ga hem zoeken!' riep hij naar zijn mannen. Daarna draaide hij zich om naar zijn rentmeester: 'Maak een lijst van alle goederen en dieren van deze hoeve tot op de graankorrel nauwkeurig. Zoek daarna Bernat.'

Na een aantal dagen verscheen de rentmeester voor zijn heer in

de slottoren van het kasteel: 'We hebben hem gezocht op de andere boerderijen, in de bossen en op het land. Er is geen spoor van Estanyol te ontdekken. Hij moet naar een stad gevlucht zijn, misschien naar Manresa of naar...'

Llorenç de Bellera legde hem met een gebaar het zwijgen op.

'We krijgen hem wel. Waarschuw de andere heren en onze vertegenwoordigers in de steden. Zeg hun dat er een horige van mijn land is ontsnapt en dat hij aangehouden moet worden.' Op dat moment kwamen Francesca en doña Caterina binnen, Francesca met Jaume, zijn zoon, in haar armen. Llorenç de Bellera bekeek haar en zijn gezicht vertrok; haar had hij niet meer nodig. 'Mevrouw,' zei hij tegen zijn gemalin, 'ik begrijp niet dat u het goedvindt dat mijn zoon gevoed wordt door een slet.' Doña Caterina verstijfde van schrik. 'Weet u soms niet dat uw voedster de hoer van de hele soldatentroep is?'

Doña Caterina griste haar zoon uit Francesca's handen.

Toen Francesca hoorde dat Bernat met Arnau was gevlucht, vroeg ze zich af wat er van haar kind geworden zou zijn. Het land en de eigendommen van de Estanyols behoorden nu toe aan de heer van Bellera. Ze had niemand naar wie ze toe kon, en ondertussen bleven de soldaten haar misbruiken. Een homp hard brood, wat rotte groente, soms een bot om af te kluiven: dat was wat haar lichaam waard was.

Geen van de vele boeren die naar het kasteel kwamen keurde haar zelfs maar een blik waardig. Francesca probeerde hen te benaderen, maar ze ontweken haar. Ze durfde niet terug te gaan naar het huis van haar ouders: haar moeder zou haar in het openbaar bij de broodoven verstoten. Ze zag zich daarom genoodzaakt in de buurt van het kasteel te blijven, als een van de vele bedelaars die bij de muren rondscharrelden, zoekend tussen het afval. Het leek haar lot te zijn om van hand tot hand te gaan, in ruil voor de etensresten van de soldaat die haar die dag had uitgekozen.

Het werd september. Bernat had zijn zoon alweer zien lachen terwijl hij in en om de grot kroop. Maar de voorraden begonnen te slinken en de winter kwam eraan. Het moment om te vertrekken was aangebroken.

4

De stad strekte zich aan zijn voeten uit.
'Kijk, Arnau,' zei Bernat tegen het kind, dat dicht tegen zijn borst vredig lag te slapen, 'Barcelona. Daar zullen we vrij zijn.'

Vanaf het moment dat hij met Arnau op de vlucht was geslagen, had Bernat steeds gedacht aan die stad, waarop alle horigen hun hoop hadden gevestigd. Bernat had hen erover horen spreken als ze het land van de heer bewerkten, de muren van het kasteel repareerden of ander werk voor de heer van Bellera deden. Ze zorgden er wel altijd voor dat de rentmeester en de soldaten hen niet konden horen, maar het gefluister had Bernat juist alleen maar nieuwsgierig gemaakt. Hij was gelukkig op de boerderij en zou zijn vader nooit in de steek hebben gelaten. Hij had ook niet samen met hem kunnen vluchten. Maar nu, na het verlies van zijn hoeve en land, waren die opmerkingen steeds meer gaan leven als hij 's avonds in de grot naar zijn slapende zoon keek, tot ze in de grot weergalmden.

'Als het je lukt er een jaar en een dag te wonen zonder dat je door de heer wordt opgepakt,' herinnerde hij zich te hebben gehoord, 'dan krijg je een bewijs van burgerschap en ben je vrij.' Op dat moment zwegen alle horigen. Bernat keek naar hen: sommigen

knepen hun ogen dicht en hielden hun lippen stijf op elkaar, anderen schudden hun hoofd en de rest glimlachte, met de blik naar de hemel.

‘En hoef je alleen maar in de stad te wonen?’ verbrak een jongen de stilte. Hij was een van degenen die naar de hemel hadden gekeken en hij droomde er vast van om de ketenen die hem aan het land bonden te verbreken. ‘Waarom kun je in Barcelona de vrijheid krijgen?’

De oudste antwoordde rustig: ‘Ja, dat is alles. Je hoeft er alleen maar een jaar te wonen.’ De jongen moedigde hem met glinsterende ogen aan om verder te vertellen. ‘Barcelona is heel rijk. Vele jaren lang, van Jaume de Veroveraar tot Pere de Grote, hebben de koningen de stad om geld gevraagd voor hun oorlogen of hun hof. Al die jaren hebben de burgers van Barcelona geld gegeven; in ruil daarvoor kregen ze speciale privileges, die Pere de Grote ten tijde van de oorlog met Sicilië in een wet heeft vastgelegd...’ De oude man dacht even na. ‘*Recognoverunt proceres* heet die, geloof ik. Daarin staat dat mensen als wij de vrijheid kunnen krijgen. Barcelona heeft werklieden nodig, vrije werklieden.’

De volgende dag was de jongen niet komen opdagen op het door de heer vastgestelde tijdstip. En de dag daarop evenmin. Zijn vader daarentegen werkte in stilte verder. Na drie maanden brachten ze hem geboeid mee terug, voor de zweep uit; toch dachten ze allemaal een zweem van trots in zijn ogen te zien.

Vanaf het Collserola-massief, lopend over de oude Romeinse heirweg die Empúries met Tarragona verbond, overdacht Bernat de vrijheid en... daar was de zee! Nooit had hij dat onmetelijke oppervlak, dat eindeloos leek, gezien of zich er een voorstelling van kunnen maken. Hij wist dat er aan de andere kant van die zee Catalaanse gebiedsdelen bestonden, dat zeiden de kooplieden, maar voor hem was dit de eerste keer dat hij iets tegenkwam waarvan hij het einde niet kon zien. ‘Achter de berg. Als je de rivier bent overgestoken.’ Hij kon een vreemdeling die naar een bepaalde plek vroeg altijd uitleggen waar die was, hoe je er kwam... Hij speurde de horizon aan het eind van het water af. Enkele ogenblikken bleef hij staan, starend naar de verte, onderwijl Arnau's hoofdje strelend met de weerbarstigste haartjes die hij in de bergen had gekregen.

Vervolgens richtte hij zijn blik op het gebied waar de zee over-

ging in het land. Vijf schepen tekenden zich af bij de wal, naast het eilandje Maians. Tot dan toe had Bernat alleen maar schepen op tekeningen gezien. Rechts van hem verhief zich de berg de Montjuïc, ook aan zee; aan de voet daarvan lagen akkers en velden, en daarachter strekte Barcelona zich uit. Rond het centrum van de stad, waar zich de *mons* Taber verhief, een kleine heuvel, lagen honderden gebouwen verspreid; sommige klein, weggedrukt door de blendende gebouwen, andere imposant: paleizen, kerken, kloosters... Bernat vroeg zich af hoeveel mensen daar wel niet woonden. Want opeens hield Barcelona weer op. Het was een soort bijenkorf, omringd door muren, behalve aan de kant van de zee, en met buiten de muren alleen maar akkers. Veertigduizend mensen, had hij horen zeggen.

‘Hoe zullen ze ons tussen veertigduizend mensen nu kunnen vinden?’ mompelde hij, terwijl hij naar Arnau keek. ‘Je zult vrij zijn, zoon.’

In Barcelona zouden ze zich verborgen kunnen houden. Hij zou zijn zuster gaan zoeken. Maar Bernat wist dat hij eerst door een van de poorten moest. En als de heer van Bellera nu eens zijn signalement had doorgegeven? Die moedervlek... Hij had er tijdens de drie nachten die hij vanaf de bergen onderweg was voortdurend over nagedacht. Hij ging op de grond zitten en pakte de haas die hij met zijn boog had geschoten. Hij sneed hem de keel af en liet het bloed in de palm van zijn hand lopen, op een klein hoopje zand. Hij mengde het bloed en het zand door elkaar en toen het mengsel begon op te drogen, smeerde hij het uit boven zijn rechteroog. Vervolgens deed hij de haas in de zak.

Toen hij voelde dat de massa droog was en hij zijn oog niet meer open kon doen, begaf hij zich in de richting van de Santa Anna-poort, in het noordelijkste deel van de westelijke muur. Mensen stonden in de rij om de stad binnen te gaan. Bernat sjokte er naartoe en sloot zich bij hen aan, voorzichtig, terwijl hij het kind, dat inmiddels wakker was, bleef liefkozen. Een boer, blootsvoets en kromgebogen onder een enorme zak knollen, keek naar hem. Bernat glimlachte hem toe.

‘Lepra!’ schreeuwde de boer, liet de zak vallen en sprong van de weg af.

Bernat zag hoe de hele rij, tot aan de poort toe, naar weerskan-

ten de berm van de weg inschoot, met achterlating van hun spullen en etenswaar, een paar karren en wat muil dieren. En te midden van dit alles renden de blinden die altijd bij de Santa Anna-poort zaten te bedelen, schreeuwend in het rond.

Arnau begon te huilen, en Bernat zag dat de soldaten hun zwaarden trokken en de poort sloten.

‘Ga naar de leprozenkolonie!’ riep iemand hem vanuit de verte toe.

‘Het is geen lepra,’ protesteerde Bernat. ‘Ik heb een tak in mijn oog gekregen. Kijk maar!’ Bernat hief zijn handen op en zwaaide ermee. Vervolgens legde hij Arnau op de grond en begon zich uit te kleden. ‘Kijk maar!’ herhaalde hij, terwijl hij zijn hele lichaam toonde, sterk, gaaf en zonder plekken, zonder ook maar enige zweer of ander teken van ziekte. ‘Kijk maar! Ik ben maar een boer, maar ik moet naar een dokter voor mijn oog, anders kan ik niet meer werken.’

Een soldaat kwam dichterbij. De officier moest hem wel eerst een duw in zijn rug geven. Op een paar passen van Bernat bleef hij staan en bekeek hem.

‘Draai je om,’ beduidde hij met een draaiend gebaar met zijn vinger.

Bernat gehoorzaamde. De soldaat keerde zich naar de officier en schudde zijn hoofd. Vanaf de poort wezen ze met een zwaard naar de baal aan Bernats voeten.

‘En het kind?’

Bernat bukte zich om Arnau op te pakken. Hij kleepte hem uit, het rechterdeel van zijn gezichtje dicht tegen zijn borst, en liet hem liggend zien, alsof hij hem aanbood. Hij hield hem bij zijn hoofdje vast; met zijn vingers bedekte hij de moedervlek.

Naar de poort kijkend schudde de soldaat opnieuw zijn hoofd.

‘Je moet die wond afdekken, boer,’ zei hij, ‘anders zul je geen stap in de stad kunnen zetten.’

De mensen kwamen de weg weer op. De Santa Anna-poort ging weer open en de boer van de knollen pakte zijn zak weer op, zonder Bernat een blik waardig te keuren.

Bernat ging de poort door, met over zijn rechteroog een hemd van Arnau. De soldaten volgden hem met hun blik, maar het was logisch dat hij met een hemd dat zijn halve gezicht bedekte de aan-

dacht trok. Hij liet de Santa Anna-kerk links liggen en volgde de mensen die de stad binnentrokken. Hij sloeg rechtsaf en bereikte de plaça de Santa Anna. Hij liep met gebogen hoofd... De boeren verspreidden zich geleidelijk over de stad; de blote voeten, sandalen en touwschoenen verdwenen langzamerhand en ineens stond Bernat naar een paar benen met vuurrode zijden kousen te kijken, met daaronder nauwsluitende groene schoenen van fijne stof, zonder zool, maar met een punt, een heel grote punt waar een gouden kettinkje uitkwam dat aan de enkel vastzat.

Zonder erbij na te denken keek hij op en hij zag een man met een hoed tegenover zich. Hij droeg een zwart, met goud- en zilverdraad versierd gewaad, een eveneens met goud geborduurde gordel en riemen met parels en edelstenen. Bernat stond hem met open mond aan te kijken. De man keerde zich naar de jongeman, maar richtte zijn blik op een punt achter hem, alsof hij niet bestond.

Bernat aarzelde, sloeg zijn ogen weer neer en toen hij zag dat de man hem niet de minste aandacht had geschonken, zuchtte hij opgelucht. Hij liep de straat door tot de kathedraal, die in aanbouw was, en gaandeweg hief hij zijn hoofd weer op. Niemand keek naar hem. Een hele poos keek hij toe hoe de werklieden van de kathedraal aan het werk waren: ze bikten steen, liepen over hoge steigers om de muren heen, tilden met katrollen enorme blokken op... Maar ineens eiste Arnau met een huilbui zijn aandacht op.

‘Beste man,’ zei hij tegen een arbeider die hem passeerde, ‘waar kan ik de wijk van de pottenbakkers vinden?’ Zijn zuster Guiamona was met een pottenbakker getrouwd.

‘Deze straat uit,’ antwoordde de man gehaast, ‘tot je bij een plein komt, de plaça de Sant Jaume. Daar zie je een bron; sla daar rechtsaf en loop door tot je bij de nieuwe muur komt. Niet door de Boqueria-poort naar de Raval gaan, maar langs de muur in de richting van de zee lopen tot de volgende poort, de Trentaclus-poort. Daar is de pottenbakkerswijk.’

Bernat probeerde tevergeefs al die namen te onthouden, maar toen hij wilde vragen alles nog eens te herhalen, was de man al verdwenen.

‘Deze straat uit naar de plaça de Sant Jaume,’ zei hij tegen Arnau. ‘Dat herinner ik mij nog. En als we op het plein zijn, slaan we rechtsaf, dat weten we ook nog, hè jongen?’

Als hij de stem van zijn vader hoorde, hield Arnau altijd op met huilen.

‘En nu?’ zei hij hardop. Hij stond op een onbekend plein, de plaça de Sant Miquel. ‘Die man had het maar over één plein, maar we kunnen niet fout gelopen zijn.’ Bernat probeerde het aan een paar mensen te vragen, maar niemand bleef stilstaan. ‘Ze hebben allemaal haast,’ zei hij tegen Arnau, juist op het moment dat hij een man zag staan voor de ingang van een... kasteel? Die lijkt geen haast te hebben, dus misschien... ‘Beste man...’ riep hij hem van achteren toe, en hij raakte zijn zwarte boernoës aan.

Toen de man zich omdraaide, schrok Bernat zo, dat zelfs Arnau, die zich stevig aan zijn borst had vastgeklemd, even opwipte.

De Joodse grijsaard schudde vermoeid het hoofd. Dat was nu het resultaat van de felle preken van de christelijke priesters.

‘Zeg het eens,’ zei hij.

Bernat kon zijn ogen niet afhouden van het roodgele schildje op de borst van de oude man. Toen keek hij naar binnen in wat hem een ommuurd kasteel had geleken. Iedereen die er in- en uitging was Jood! Ze droegen allemaal dat teken. Mocht je met hen praten?

‘Wat wil je?’ hield de oude man aan.

‘Hoe... hoe kom ik bij de pottenbakkerswijk?’

‘Recht door, deze straat uit,’ gebaarde de grijsaard, ‘je komt dan bij de Boqueria-poort. Ga dan verder langs de muur in de richting van de zee; bij de volgende poort ligt de wijk die je zoekt.’

De priesters hadden er uiteindelijk alleen op gewezen dat je geen lichamen contact met hen mocht hebben; daarom moesten ze van de kerk het schildje dragen, zodat niemand zou kunnen zeggen dat hij niet wist dat het om een Jood ging. Priesters spraken altijd vol afkeer over hen, maar die oude man...

‘Dank je, beste man,’ antwoordde Bernat, met een flauw lachje.

‘Jij bedankt,’ antwoordde hij, ‘maar zorg er in het vervolg wel voor dat ze je niet met ons zien praten, en zeker niet zien lachen.’

De lippen van de oude man vertrokken zich tot een trieste grijns.

Bij de Boqueria-poort stuitte Bernat op een grote groep vrouwen die vlees kochten: ingewanden en geitenvlees. Een paar minuten keek hij toe hoe ze de koopwaar keurden en discussieerden met de winkeliers. ‘Dat is het vlees waar onze heer zich zo boos over maakt,’ zei hij tegen het kind. Vervolgens moest hij lachen bij de gedachte

aan Llorenç de Bellera. Hoe vaak had hij niet gezien dat hij de veehouders en herders die de gravenstad van vlees voorzagen bang probeerde te maken! Maar dat was alles wat hij durfde: ze bang maken met zijn paarden en zijn soldaten; wie vee naar Barcelona bracht, waar alleen levende dieren naar binnen mochten, had in het hele land het weiderecht.

Bernat liep om de markt heen en sloeg de richting in van de Trencaus-poort. De straten waren nu breder en naarmate hij dichterbij de poort kwam, zag hij voor de huizen tientallen voorwerpen van aardewerk liggen te drogen: borden, kommen, potten, kannen en tegels.

‘Ik zoek het huis van Grau Puig,’ zei hij tegen een van de soldaten die de poort bewaakten.

De Puigs waren burens van de Estanyols geweest. Bernat herinnerde zich Grau, de vierde van acht hongerige broers; het kleine lapje grond dat ze hadden leverde onvoldoende voedsel op voor zoveel monden. Bernats moeder was erg op de Puigs gesteld, omdat vrouw Puig haar bij de bevalling van Bernat en zijn zuster had geholpen. Grau was de slimste en ijverigste van de acht; toen Josep Puig het voor elkaar had gekregen dat een familielid een van zijn zoons als pottenbakkersleerling in Barcelona wilde aannemen, was de keus daarom op hem gevallen; hij was toen tien jaar.

Maar als Josep Puig zijn gezin al niet kon voeden, zou hij moeilijk de honderdveertig liter witte tarwe en de tien dukaten kunnen betalen die het familielid vroeg om Grau tijdens de vijf leerjaren onder zijn hoede te nemen. En daar kwamen dan nog eens de twee dukaten bij die Llorenç de Bellera voor het vrijlaten van een van zijn horigen had gevraagd, en de kleren voor Grau voor de eerste twee jaar; in het leercontract verplichtte de meester zich alleen om hem de laatste drie jaar van kleding te voorzien.

Daarom ging vader Puig naar de boerderij van de Estanyols, samen met zijn zoon Grau, die iets ouder was dan Bernat en zijn zuster. Estanyol de Gek luisterde aandachtig naar Josep Puigs voorstel: als hij zijn dochter het bedrag meegaf als bruidsschat en het Grau voorschoot, zou zijn zoon op zijn achttiende, als hij inmiddels pot-

tenbakkersgezel zou zijn, met Guiamona trouwen. Estanyol de Gek keek naar Grau; soms, als de nood hoog was, was hij hen op het land komen helpen. Hij had nooit ergens om gevraagd, maar was altijd met wat groente of graan naar huis teruggegaan. Hij had vertrouwen in hem. Estanyol de Gek stemde toe.

Na vijf jaar hard werken als leerling, werd Grau gezel. Hij deed altijd braaf wat zijn meester hem opdroeg; deze was zo tevreden over hem dat hij hem na verloop van tijd loon gaf. Op zijn achttiende deed Grau zijn belofte gestand en trouwde met Guiamona.

‘Zoon,’ had zijn vader tegen Bernat gezegd, ‘ik heb besloten Guiamona opnieuw een bruidsschat mee te geven. Wij zijn maar met z’n tweeën en we hebben het beste en vruchtbaarste land van de streek. Zij kunnen dat geld goed gebruiken.’

‘Vader,’ onderbrak Bernat hem, ‘waarom vertelt u me dit?’

‘Omdat je zuster haar bruidsschat al heeft gekregen en jij mijn erfgenaam bent. Dat geld behoort jou toe.’

‘Doet u maar wat u het beste lijkt.’

Vier jaar later, toen hij tweeëntwintig was, nam Grau deel aan het openbare examen dat plaatsvond in aanwezigheid van de vier consuls van het gilde. Onder het toezien van die mannen legde hij zijn meesterproef af: een kan, twee borden en een kom. Hij slaagde. Nu kon hij zijn eigen werkplaats in Barcelona beginnen, en natuurlijk het meesterteken gebruiken dat hij, met het oog op mogelijke vorderingen, moest aanbrengen op ieder stuk aardewerk dat zijn werkplaats verliet. Als verwijzing naar zijn achternaam koos Grau voor een berg als teken.

Grau en de zwangere Guiamona namen hun intrek in een klein huisje in de pottenbakerswijk, die op koninklijk voorschrift aan de uiterste westkant van Barcelona lag, in het gebied tussen de door koning Jaume I gebouwde muur en de oude, versterkte grens van de stad. Het huis bekostigden ze met het geld van Guiamona’s bruidsschat, dat ze speciaal hiervoor hadden bewaard.

De werkplaats en de woning bevonden zich in dezelfde ruimte als de bakoven, en in dat huis begon Grau zijn werk als meester, op een moment waarop de Catalaanse handel een hoge vlucht nam en er veel vraag was naar producten van gespecialiseerde pottenbakkers.

‘Wij gaan kruiken en potten maken,’ verklaarde Grau plechtig,

‘alleen maar kruiken en potten.’ Guiamona keek naar de vier meesterstukken die haar man had gemaakt. ‘Ik heb veel handelaars zien bedelen om kruiken voor olie, honing of wijn,’ ging hij verder, ‘en ik heb meesterpottenbakkers gezien die hen zonder pardon wegstuurden, omdat ze hun ovens vol hadden met ingewikkelde vloertegels voor een nieuw huis, met veelkleurige borden voor het servies van een edelman of met potten voor een apotheker.’

Guiamona liet haar vingers over de meesterstukken glijden. Wat voelden ze glad aan! Toen Grau ze haar opgetogen cadeau had gedaan nadat hij voor zijn examen was geslaagd, had ze zich voorgesteld dat ze thuis altijd door dergelijke dingen omringd zou zijn. Zelfs de consuls van het gilde hadden hem gelukgewenst. Met de vier werkstukken had Grau aan alle meesters zijn vakkennis getoond: op de kan, de twee borden en de kom, alle versierd met zigzaglijnen, palmbladeren, rozetten en lelies, waren op een eerder aangebrachte witte laag tin alle kleuren te zien: Barcelonees kopergroen, dat op geen enkel werk van een meester in de gravenstad mocht ontbreken, mangaanpurper of -paars, ijzerzwart, kobaltblauw en antimoniumgeel. Elke lijn en elk dessin had een andere kleur. Als de voorwerpen gebakken werden kon Guiamona nauwelijks wachten, uit angst dat ze zouden barsten. Tot slot bracht Grau een doorschijnende laag loodglazuur aan, waardoor de voorwerpen volledig waterdicht werden. Guiamona voelde nogmaals met haar vinger toppen hoe glad ze waren. En nu... ging hij alleen kruiken maken.

Grau liep naar zijn vrouw toe.

‘Maak je geen zorgen,’ stelde hij haar gerust, ‘voor jou blijf ik ook andere dingen maken.’

Grau had in de roos geschoten. Hij zette zijn eenvoudige werkplaats vol kruiken en potten, en al snel hoorden de handelaars dat ze bij Grau Puig direct alles konden vinden wat ze maar wensten. Niemand hoefde er meer bij arrogante meesters om te bedelen.

Zo kwam het dat de woning waarvoor Bernat en de kleine Arnau, die wakker was geworden en om eten vroeg, stilhielden, hemelsbreed verschilde van dat eerste woonhuis annex werkplaats. Wat Bernat met zijn linkeroog zag was een groot gebouw met drie verdiepingen. Op de benedenverdieping, aan de straat, bevond zich de werkplaats, en op de twee bovenverdiepingen woonde de meester met zijn gezin. Naast het huis lagen aan de ene kant een moestuin

en siertuin, en aan de andere kant de bijgebouwen met de bakovens en een groot terrein waarop in de zon een grote hoeveelheid kruiken en potten stond in alle soorten en maten. Achter het huis was een ruimte om de klei en andere materialen uit te laden en op te slaan, zoals de plaatselijke verordeningen dat voorschreven. Ook werden daar de as en het overige bakafval bewaard; het was de pottenbakkers verboden dat in de stad op straat te gooien.

In de werkplaats, zichtbaar vanaf de straat, waren tien mensen druk aan het werk. Zo te zien was Grau daar niet bij. Bernat zag dat bij de voordeur, naast een ossenkar volgeladen met nieuwe kruiken, twee mannen afscheid van elkaar namen. De een stapte op de kar en vertrok. De ander was goed gekleed en voor hij de werkplaats binnenging, viel zijn oog op Bernat.

‘Wacht!’ De man zag Bernat naderen. ‘Ik zoek Grau Puig,’ zei hij.

De man nam hem van onder tot boven op.

‘Als je werk zoekt, we hebben niemand nodig. De meester heeft geen tijd voor je,’ zei hij onvriendelijk, ‘en ik ook niet,’ voegde hij eraan toe, terwijl hij hem de rug toekeerde.

‘Ik ben familie van de meester.’

De man hield plotseling stil en draaide zich daarna met een ruk om.

‘Heeft de meester je soms niet genoeg betaald? Waarom hou je niet op?’ gromde hij, terwijl hij Bernat een duw gaf. Arnau begon te huilen. ‘We hebben je toch gezegd dat we je zouden aangeven als je hier terug zou komen. Grau Puig is een belangrijk man.’

Bernat was door de duw van de man achteruitgedeinsd, zonder te weten waarover hij het had.

‘Luister,’ verdedigde hij zich, ‘ik...’

Arnau krijste.

‘Heb je me niet gehoord?’ riep de man boven het gehuil van Arnau uit.

Maar ineens klonk er een nog luider gegil uit een van de ramen op de bovenverdieping.

‘Bernat! Bernat!’

Bernat en de man keken omhoog naar een vrouw die, met haar lichaam half uit het raam, met haar armen zwaaide.

‘Guiamona!’ riep Bernat terug.

De vrouw verdween en Bernat keerde zich met half gesloten ogen naar de man.

‘Ken je mevrouw Guiamona?’ vroeg die.

‘Ze is mijn zuster,’ antwoordde Bernat kortaf, ‘en niemand heeft mij ooit iets betaald, het is maar dat je het weet.’

‘Het spijt me,’ verontschuldigde de man zich, duidelijk geschrokken. ‘Ik had het over de broers van de meester: eerst één, toen weer een ander, er kwam geen eind aan.’

Toen hij zijn zuster het huis uit zag komen, liet Bernat hem voor wat hij was en haastte zich om haar te gaan omhelzen.

‘En Grau?’ vroeg Bernat aan zijn zuster toen ze gemakkelijk zaten, nadat hij eerst het bloed uit zijn oog had geveegd, Arnau aan de Moorsee slavin had overhandigd die voor Guiamona’s kleine kinderen zorgde en had toegekeken hoe hij een kom met melk en graan verslond. ‘Ik zou hem graag willen omhelzen.’

Guiamona’s gezicht vertrok.

‘Is er iets?’ vroeg Bernat verwonderd.

‘Grau is erg veranderd. Hij is nu rijk en belangrijk.’ Guiamona wees naar de vele kisten die langs de wanden stonden, een kast met wat boeken en aardewerk, een meubel dat Bernat nog nooit had gezien, de tapijten die de vloer sierden en de wandkleden en gordijnen aan de vensters en plafonds. ‘Hij bekommert zich tegenwoordig nauwelijks meer om de werkplaats of het meesterteken; daar zorgt Jaume voor, zijn eerste gezelschap, die je op straat bent tegengekomen. Grau houdt zich alleen nog met de handel bezig: schepen, wijn, olie. Hij is nu consul van het gilde, en volgens de *Usatges* daarom notabele en ridder, en hij wordt waarschijnlijk binnenkort lid van de Raad van Honderd van de stad.’ Guiamona liet haar blik door het vertrek ronddwalen. ‘Hij is niet meer dezelfde, Bernat.’

‘Jij bent ook erg veranderd,’ zei Bernat.

Guiamona keek naar haar gezette lichaam en knikte lachend. ‘Die Jaume,’ ging Bernat verder, ‘zei iets over Grau’s familie. Waar had hij het over?’

Guiamona schudde haar hoofd.

‘Tja, hij bedoelde dat zijn broers, zijn neven en neefjes allemaal

bij de werkplaats aanklopten zodra ze erachter kwamen dat hun broer een rijk man geworden was. Ze zijn allemaal van hun land gevlucht.' De uitdrukking op haar broers gezicht ontging Guiamona niet. 'Jij... ook?' Bernat knikte. 'Maar... je had zulk prachtig land!'

Bij het horen van Bernats verhaal kon Guiamona haar tranen niet bedwingen. Toen hij over de jongen van de smederij vertelde, stond ze op en knielde neer naast de stoel waarin haar broer zat.

'Vertel dat aan niemand,' drukte ze hem op het hart. Daarna luisterde ze verder, haar hoofd rustend op zijn been. 'Maak je geen zorgen,' snikte ze, toen Bernat zijn relaas had beëindigd, 'we zullen je helpen.'

'Zusje van me,' zei Bernat, haar hoofd strelend, 'hoe kunnen jullie me nu helpen als Grau zelfs zijn eigen broers niet heeft geholpen?'

'Omdat mijn broer anders is!' riep Guiamona, zo fel dat Grau een stap achteruitdeinsde.

Toen haar man thuiskwam was het al donker. De kleine, magere Grau, een bonk zenuwen, liep al scheldend de trap op. Guiamona wachtte hem op en hoorde hem aankomen. Jaume had Grau over het onverwachte bezoek ingelicht: 'Uw zwager slaapt op de stozolder bij de leerjongens, en het kind... bij uw kinderen.'

Toen hij zijn vrouw zag, sprak hij haar ongeduldig aan.

'Hoe durf je?' riep hij nadat hij haar uitleg had aangehoord. 'Hij is een gevluchte horige! Weet je wel wat het zou betekenen als ze een vluchteling in ons huis aantreffen? Mijn ondergang! Het zou mijn ondergang zijn!'

Guiamona, die een hoofd groter was dan hij, hoorde hem zonder hem te onderbreken aan, terwijl hij hevig gebarend om haar heen draaide.

'Je bent niet goed wijs! Mijn eigen broers heb ik met een schip naar het buitenland gestuurd! Ik heb de vrouwen in mijn familie een bruidsschat gegeven om te kunnen trouwen, zodat niemand mijn familie ook maar iets zou kunnen verwijten, en nu heb jij... Waarom zou ik je broer anders moeten behandelen?'

'Omdat mijn broer anders is,' riep Guiamona, tot zijn verbazing.

Grau aarzelde: 'Wat... hoe bedoel je?'

'Dat weet je heel goed. Ik geloof niet dat ik je daaraan hoef te herinneren.'

Grau boog zijn hoofd: 'Uitgerekend vandaag,' mompelde hij, 'ben ik bij een van de vijf raadslieden van de stad geweest om te zorgen dat ze mij, als consul van het gilde, tot lid van de Raad van Honderd kiezen. Het lijkt erop dat ik drie van de vijf raadslieden voor mij heb weten te winnen, en dan zijn er nog de baljuw en de rechter. Kun je je voorstellen wat mijn vijanden zouden zeggen als ze erachter komen dat ik een voortvluchtige horige onderdak heb verleend?'

Met zachte stem zei Guiamona tegen haar man: 'We hebben alles aan hem te danken.'

'Ik ben maar een ambachtsman, Guiamona. Rijk, maar een ambachtsman. Edelen kijken op mij neer en handelaars hebben een hekel aan me, hoezeer ze ook zaken met me doen. Als ze zouden weten dat we een vluchteling onderdak hebben gegeven...'

'We hebben alles aan hem te danken,' herhaalde Guiamona.

'Goed, laten we hem dan wat geld geven, en dan moet hij gaan.'

'Het is hem om de vrijheid te doen. Een jaar en een dag.'

Grau liep opnieuw zenuwachtig de kamer rond. Toen sloeg hij zijn handen voor zijn gezicht.

'Dat kan niet,' zei hij door zijn handen heen. 'Dat kan niet, Guiamona,' herhaalde hij, terwijl hij haar aankeek. 'Kun je je voorstellen...?'

'Je voorstellen! Je voorstellen!' onderbrak ze hem, opnieuw haar stem verheffend. 'Kun jij je voorstellen wat er zou gebeuren als we hem wegsturen, en Llorenç de Bellera's mannen of jouw vijanden hem aanhouden en erachter komen dat je alles aan hem te danken hebt, aan een gevluchte horige die het goedvond dat je een bruidsschat kreeg waar je geen recht op had?'

'Is dat een dreigement?'

'Nee, Grau, nee. Maar het moet zo gaan. Alles moet gaan zoals het gaat. Als je het niet uit dankbaarheid wilt doen, doe het dan voor jezelf. Het is beter als je hem in het oog kunt houden. Bernat zal niet uit Barcelona weggaan, hij wil vrij zijn. Als jij hem niet in huis opneemt, zullen er een vluchteling en een kind door Barcelona lopen dwalen, allebei met een moedervlek bij hun rechteroog, net als

ik, prooi voor de vijanden voor wie je zo bang bent.’

Grau Puig keek zijn vrouw aan. Hij wilde haar antwoord geven, maar maakte slechts een gebaar met zijn hand. Hij ging de kamer uit en Guiamona hoorde hem de trap naar de slaapkamer opgaan.

5

De zoon blijft in het grote huis; doña Guiamona zal voor hem zorgen. Als hij oud genoeg is, komt hij als leerling in de werkplaats.’

Wat Jaume verder zei, hoorde Bernat niet meer. Vroeg in de ochtend was de gezel in het slaapvertrek verschenen. De slaven en leerlingen sprongen van hun matrassen op alsof de duivel was binnengekomen en struikelden over elkaar naar buiten. Bernat had naar zijn woorden geluisterd en zei bij zichzelf dat Arnau goed verzorgd zou worden en uiteindelijk leerjongen zou worden, een vrij man met een beroep.

‘Heb je het begrepen?’ vroeg de gezel.

Toen Bernat niets zei, foeterde Jaume: ‘Lompe boer!’

Bernat was hem bijna aangevlogen, maar de glimlach die op Jaumes gezicht verscheen, hield hem tegen.

‘Leg je erbij neer,’ drong hij aan. ‘En het zal allemaal gaan zoals je zuster het graag wil. Ik zal het belangrijkste nog een keer herhalen: je werkt van ’s morgens vroeg tot ’s avonds laat, zoals iedereen, in ruil voor een slaappleaats, eten en kleren, en voor het feit dat doña Guiamona voor je zoon zorgt. Je mag het huis niet betreden; dat in geen geval. Je mag ook de werkplaats niet verlaten tot er een jaar en een dag voorbij zijn en je vrij zult zijn, en als een vreemdeling

de werkplaats binnenkomt, moet je je verbergen. Je mag niemand over je situatie vertellen, zelfs de mensen hier niet, hoewel, met die moedervlek...' Jaume schudde zijn hoofd. 'Dat is wat de meester met doña Guiamona is overeengekomen. Wat vind je ervan?'

'Wanneer mag ik mijn zoon zien?' vroeg Bernat.

'Daar ga ik niet over.'

Bernat sloot zijn ogen. Toen ze Barcelona voor het eerst hadden zien liggen, had hij Arnau de vrijheid beloofd. Zijn zoon zou geen heer boven zich hebben.

'Wat moet ik doen?' zei hij ten slotte.

Hout sjouwen. Honderden, duizenden stammen, om de ovens te stoken. En ervoor zorgen dat ze altijd brandden. Klei halen, en schoonmaken, het aardewerk ontdoen van de kleiresten en de as van de ovens. De hele dag door, zwetend, de as en het stof afvoeren naar de achterkant van het huis. Als hij, met stof en as bedekt, terugliep, was de werkplaats weer vuil en kon hij opnieuw beginnen. Het aardewerk in de zon zetten, met hulp van andere slaven en nauwlettend gadeslagen door Jaume, die voortdurend toezicht hield op de werkplaats en schreeuwend tussen hen doorliep, oorvijgen uitdeelde aan de jonge leerlingen en de slaven afranselde; hij aarzelde niet om de zweep te gebruiken als er iets niet naar zijn zin was.

Toen ze op een keer een grote kruik in de zon wilden zetten en die over de grond rolde, ging Jaume degenen die hem uit hun handen hadden laten vallen met zijn zweep te lijf. De kruik was niet eens gebroken, maar de gezel schreeuwde als een bezetene en ranselde meedogenloos de drie slaven af die de kruik samen met Bernat hadden versjouwd; op een bepaald moment hief hij zijn zweep tegen Bernat op.

'Als je dat doet, ben je er geweest,' dreigde Bernat, op kalme toon.

Jaume aarzelde. Hij kreeg een kleur en liet de zweep in de richting van de anderen knallen, die inmiddels op veilige afstand waren. Jaume holde hen achterna. Toen hij hem zag wegrennen, haalde Bernat diep adem.

Bernat werkte altijd hard. Hij at wat ze hem voorzetten. Hij had graag tegen de dikke vrouw die de prak bracht gezegd dat zijn honden beter te eten hadden gehad, maar toen hij zag dat de leerlingen en slaven zich gretig op de kommen stortten, slikte hij zijn woorden in. Hij sliep in de gemeenschappelijke slaapzaal, en be-

waarde onder de strozak zijn schaarse bezittingen en het geld dat hij in veiligheid had kunnen brengen. Toch leek het of hij door zijn confrontatie met Jaume de achting van de slaven en leerjongens, en ook die van de overige gezellen, verworven had, en daardoor kon Bernat rustig slapen, ondanks de vlooiën, de zweetlucht en het gesnurk.

En dat alles verdroeg hij alleen omdat twee keer per week de Moorsee slavin met de, meestal slapende, Arnau naar beneden kwam als Guiamona haar even niet nodig had. Bernat nam hem dan in zijn armen en snoof zijn geur op, de lucht van schone kleren, van kinderzalfjes. Vervolgens schoof hij, voorzichtig om hem niet wakker te maken, zijn kleertjes opzij om naar zijn armpjes en beentjes te kijken, en naar zijn voldane buikje. Hij groeide en kwam aan. Bernat wiegde zijn zoon en keek om naar Habiba, het Moorsee meisje; met zijn ogen smeekte hij haar om nog wat tijd. Soms probeerde hij hem te strelen, maar zijn ruwe handen irriteerden de huid van het jongetje en Habiba pakte hem dan zonder consideratie af. Na een tijdje bereikte hij een stilzwijgende overeenkomst met de Moorsee – ze sprak nooit tegen hem – en streefde hij de roze wangen van het kleintje met de rug van zijn vingers; het contact met zijn huid bezorgde hem rillingen. Als het meisje ten slotte gebaarde dat hij het kind terug moest geven, kuste Bernat het op zijn voorhoofd en overhandigde het aan haar.

In de loop der maanden realiseerde Jaume zich dat Bernat nuttiger werk voor de werkplaats kon doen. Ze hadden respect voor elkaar gekregen.

‘Slaven,’ zei de gezel op een keer tegen Grau Puig, ‘werken alleen uit angst voor de zweep. Ze besteden geen enkele aandacht aan wat ze doen. Maar uw zwager...’

‘Zeg niet dat hij mijn zwager is!’ onderbrak Grau hem voor de zoveelste keer, maar het was een vrijheid die Jaume zich graag tegenover zijn meester permitteerde.

‘De boer...’ verbeterde de gezel zichzelf, verlegenheid voorwendend, ‘de boer is anders. Hij doet zelfs de onbeduidendste karweitjes met zorg. Hij maakt de ovens schoon met een toewijding die ik nog nooit eerder...’

‘Wat is je voorstel?’ onderbrak Grau hem weer, zonder op te kijken van de papieren die hij aan het doornemen was.

‘Hij zou nuttiger werk kunnen doen, en omdat hij zo goedkoop is...’

Bij het horen van die woorden keek Grau op naar zijn gezelschap.

‘Vergis je niet,’ zei hij. Hij heeft ons dan wel geen geld gekost zoals een slaaf, en hij krijgt geen leercontract en hoeft ook niet betaald te worden zoals de gezellen, maar hij is de duurste werkracht die ik heb.’

‘Ik bedoelde...’

‘Ik weet wel wat je bedoelt.’ Grau boog zich weer over zijn papieren. ‘Doe maar wat je het beste lijkt, maar ik waarschuw je: zorg dat die boer nooit zijn plaats in deze werkplaats vergeet. Anders gooi ik je eruit en word je nooit meester. Heb je me begrepen?’

Jaume knikte, maar vanaf die dag hielp Bernat de gezellen; hij overtrof zelfs de jonge leerlingen die niet om wisten te gaan met de grote, zware, hittebestendige gietmallen. Daarmee maakten ze grote kruiken met een dikke buik, een nauwe mond, een heel korte hals, en een vlakke, smalle voet, waar wel tweehonderdtachtig liter* in kon en die bestemd waren om graan of wijn te vervoeren. Tot die tijd had Jaume daarvoor minstens twee gezellen nodig; dankzij Bernat was één nu voldoende voor het hele proces: de mal maken, bakken, de kruik voorzien van een laag tin- en loodoxide, en hem in een tweede oven met een lagere temperatuur zetten, zodat het tin en het lood zich zouden mengen en zouden versmelten tot een ondoordringbare, witte laag.

Jaume was tevreden over zijn beslissing: de productie van de werkplaats was aanmerkelijk toegenomen en Bernat bleef zijn werk met dezelfde zorg doen, ‘beter zelfs dan de gezellen!’ had hij moeten vaststellen toen hij naar Bernat en een gezelschap was toegelopen om het meesterstempel onder aan de hals van een nieuwe kruik te drukken.

Jaume probeerde erachter te komen wat er omging in het hoofd van de boer. Er lag geen haat in zijn ogen, hij leek zelfs geen wrok te koesteren. Hij vroeg zich af wat er moest zijn gebeurd, dat hij hier terechtgekomen was. Hij was anders dan de andere familieleden van de meester die zich bij de werkplaats hadden aangediend: hun was het allemaal alleen maar om het geld te doen. Maar Ber-

* Voor een beter begrip zijn maten uit het decimale metrische stelsel gebruikt, die destijds natuurlijk niet bestonden. (Noot uitgever)

nat... Hoe hij zijn zoon liefkoosde als de Moorse hem bracht! Het ging hem om de vrijheid en daar werkte hij hard voor, harder dan wie dan ook.

Behalve een hogere productie wierp de verstandhouding tussen beide mannen nog meer vruchten af. Op een keer, toen Jaume het meesterstempel kwam zetten, keek Bernat met half dichtgeknepen ogen naar de onderkant van de kruik.

‘Je zult nooit meester worden!’ had Grau Jaume bedreigd. Telkens als hij aardig wilde zijn voor Bernat, moest hij weer aan die woorden denken.

Jaume deed alsof hij plotseling moest hoesten. Hij merkte de kruik nog niet, en keek naar de plek die de boer had aangewezen: er was een kleine scheur zichtbaar en dat betekende waarschijnlijk dat de kruik in de oven gebarsten was. De verantwoordelijke gezelschap en Bernat kregen er flink van langs.

Zo verstreken er een jaar en een dag. Toch bespeurde Jaume geen enkele reactie bij de boer. Een ander zou meteen het burgerschapsbewijs gevraagd hebben en zou de straten van Barcelona zijn opgegaan op zoek naar vertier en vrouwen, maar Bernat niet. Wat was er met die boer aan de hand?

Bernat moest vaak aan de jongen van de smederij denken. Niet dat hij zich schuldig voelde; die lammeling had hem bijna verhinderd het leven van zijn zoon te redden. Maar als hij hem doodgeslagen had... Hij kon dan wel van zijn heer af zijn, maar al waren er een jaar en een dag voorbij, onder een veroordeling voor moord zou hij niet zo gemakkelijk uitkomen. Guiamona had hem geadviseerd er met niemand over te praten, en die raad had hij opgevolgd. Hij kon geen risico's nemen; misschien had Llorenç de Bellera niet alleen bevolen hem vanwege zijn vlucht gevangen te nemen, maar ook omdat hij een moordenaar was. Wat zou er met Arnau gebeuren als ze hem oppakten? Moord werd met de dood bestraft.

Zijn zoon groeide op, hij was gezond en sterk. Hij kon nog niet praten, maar hij kroop inmiddels wel en liet een gekir horen dat Bernat kippenvel bezorgde. Hoewel Jaume nog steeds niet met hem sprak, hadden de anderen door zijn nieuwe positie in de werkplaats – waaraan Grau, druk als hij was sinds hij het zo fel begeerde lidmaatschap van de Raad van Honderd had verkregen, geen aandacht besteedde – zo mogelijk nog meer respect voor hem gekregen, en

de Moorse bracht het kind vaker, meestal als het wakker was, met de stilzwijgende instemming van Guiamona, die het door de nieuwe positie van haar man ook drukker had gekregen.

Bernat kon zich beter niet in Barcelona laten zien, want dat zou aan de hoopvolle toekomst van zijn zoon wel eens een voortijdig einde kunnen maken.

tweede deel

*Slaven van
de adel*

6

*Kerstmis 1329
Barcelona*

Arnau was nu acht jaar en een rustige, pientere jongen. Zijn lange, krullende, kastanjebruine haar viel tot over zijn schouders en omlijstte een aantrekkelijk gezicht met opvallende ogen: groot, helder en honingkleurig.

Grau Puigs huis was met kerstversieringen opgetuigd. De man die op zijn tiende jaar dankzij een goedgeefse buurman het land van zijn vader had kunnen verlaten, had het in Barcelona gemaakt en wachtte nu samen met zijn vrouw op de komst van zijn gasten.

‘Ze komen me huldigen,’ zei hij tegen Guiamona. ‘Is dat ooit vertoond? Edelen en kooplieden die op bezoek gaan bij een handwerksman?’

Zij hoorde hem aan.

‘Zelfs de koning steunt me. De koning! Koning Alfons.’

Die dag werd er niet gewerkt, en Bernat en Arnau, die op de grond gezeten de kou trotseerden, keken vanaf het terrein waar de kruiken stonden toe hoe de slaven, gezellen en leerjongens onafgebroken het huis in- en uitliepen. In die acht jaar had Bernat geen voet meer gezet in het huis van de Puigs, maar dat kon hem niet schelen, bedacht hij, terwijl hij Arnau over zijn bol streek. Wat kon hij nog meer verlangen? Zijn kind woonde en at bij zijn zus Guiamona, en kreeg zelfs les van de leraar van Grau’s kinderen: hij had te-

gelijk met zijn neefjes en nichtje leren lezen, schrijven en rekenen. Maar hij wist dat Bernat zijn vader was; Guiamona had ervoor gezorgd dat hij dat niet was vergeten. Wat Grau betreft, die behandelde zijn neefje met volstrekte onverschilligheid.

Arnau gedroeg zich netjes in huis; daar zorgde zijn vader wel voor. Als hij lachend de werkplaats binnenkwam, lichtte Bernats gezicht op. De slaven en gezellen, Jaume inclus, bleven met een glimlach om hun lippen naar het kind kijken als hij aan kwam rennen en ging zitten om te wachten tot Bernat klaar was met zijn bezigheden, om vervolgens naar hem toe te rennen en hem stevig te omhelzen. Daarna ging hij weer in een hoekje zitten kijken naar zijn vader en lachte naar iedereen die iets tegen hem zei. Soms liet Habiba hem 's avonds, als de werkplaats dichtging, naar beneden gaan, en dan zaten vader en zoon te babbelen en te lachen.

De situatie was veranderd, ook al speelde Jaume nog steeds de rol die het altijd aanwezige dreigement van zijn baas van hem eiste. Grau bekommerde zich niet meer om de inkomsten uit de werkplaats, en al helemaal niet om de dingen daaromheen. Desondanks kon hij niet zonder de werkplaats, omdat hij daaraan de functies van consul van het gilde en lid van de Raad van Honderd ontleende. Maar Grau Puig wijdde zich nog uitsluitend aan politiek en financiën op hoog niveau, hij behoorde nu immers tot de notabelen van de stad.

Vanaf het begin van zijn koningschap in 1291 had Jaume II geprobeerd zijn wil op te leggen aan de Catalaanse oligarchie, en daarvoor had hij de hulp ingeroepen van de vrije steden en hun burgers, te beginnen bij Barcelona. Sicilië hoorde al vanaf de tijd van Pere de Grote bij de kroon; toen de paus Jaume II het recht had verleend om Sardinië te veroveren, financierden Barcelona en haar burgers om die reden die onderneming.

De inlijving bij de kroon van de twee eilanden pakte voor alle partijen gunstig uit: de levering van graan aan Catalonië werd erdoor veiliggesteld, evenals de Catalaanse heerschappij in het westelijke Middellandse-Zeegebied, en daarmee de handelsroutes over zee; wat de kroon betreft, die bedong voor zichzelf de exploitatie van de zilver- en zoutmijnen op Sardinië.

Ten tijde van die gebeurtenissen was Grau Puig nog niet geboren. Zijn kans kwam met de dood van Jaume II en de kroning van Alfons III. In dat jaar, 1329, begonnen de Corsicanen een oproer in

de stad Sassari. Op hetzelfde moment verklaarden de Genuezen, bevreesd voor de macht van Catalonië, Alfons III de oorlog en vielen alle schepen aan die de Catalaanse vlag voerden. De koning en de kooplieden twijfelden geen moment: de campagne om de opstand op Sardinië de kop in te drukken en de oorlog tegen Genua moesten door de Barcelonese burgerij gefinancierd worden. En zo geschiedde, vooral dankzij de stuwende kracht van een van de aanzienlijken van de stad: Grau Puig, die gul aan de oorlogsuitgaven bijdroeg en met vurige betogen iedereen overtuigde die er niet veel voor voelde om een bijdrage te leveren. De koning dankte hem persoonlijk in het openbaar voor zijn steun.

Terwijl Grau telkens weer naar het raam liep om te zien of zijn gasten eraan kwamen, nam Bernat met een kus op zijn wang afscheid van zijn zoon.

‘Het is erg koud, Arnau. Je kunt beter naar binnen gaan.’ De jongen wilde protesteren. ‘Vandaag eten jullie toch iets lekkers?’

‘Kip, *turrón* en wafels,’ antwoordde zijn zoon zonder te hoeven nadenken.

Bernat gaf hem een liefdevolle tik op zijn achterste.

‘Ga maar gauw dan. Ik hoor wel hoe het was.’

Arnau was net op tijd voor het eten; hijzelf en Grau's twee jongste kinderen, Guiamon, die even oud was als hij, en de anderhalf jaar oudere Margarida, aten in de keuken, en de twee oudsten, Josep en Genís, boven bij hun ouders.

Het aangekondigde bezoek van zijn voorname gasten maakte Grau steeds nerveuzer.

‘Ik zorg wel voor alles,’ had hij tegen Guiamona gezegd toen zij voorbereidingen wilde gaan treffen voor het feest. ‘Jij hoeft je alleen maar met de vrouwen bezig te houden.’

‘En hoe wil je dat gaan doen?’ had Guiamona er voorzichtig tegen ingebracht; maar Grau was al bezig de kokkin Estranya te instrueren, een struise, brutale halfbloed, die weliswaar de woorden van haar baas aanhoorde, maar met een schuin oog naar haar meesteres keek.

Kom zeg, dacht Guiamona, je hebt het niet tegen je secretaris bij

het gilde of de Raad van Honderd! Je denkt zeker dat ik niet voor je gasten kan zorgen. Ik ben niet van jouw niveau, dat is het zeker?

Achter de rug van haar man om probeerde Guiamona desondanks alle voorbereidingen te treffen om het kerstfeest tot een succes te maken. Maar op de dag zelf, toen Grau overal aan leek te denken, zelfs aan de dure mantels van zijn gasten, dwong haar echtgenoot haar zich op de achtergrond te houden en mocht ze slechts glimlachen naar de vrouwen die haar neerbuigend aankeken. Ondertussen leek Grau wel een generaal tijdens een veldslag; hij stond wat met mensen te praten, maar tegelijk wees hij de slaven wat ze moesten doen en wie ze moesten bedienen. Uiteindelijk liepen alle slaven – behalve Estranya, die in de keuken het eten klaarmaakte – achter Grau aan door het huis om zijn bevelen in ontvangst te nemen.

Terwijl Estranya en haar helpsters druk met hun pannen en het vuur in de weer waren, prakten Margarida, Guiamon en Arnau de kip, de turrón en de wafels en gaven elkaar hapjes van de brei, aan een stuk door gekheid makend. Op een bepaald moment pakte Margarida een kruik met wijn en nam een flinke slok. Onmiddellijk liep haar gezicht rood aan, maar het meisje slaagde erin de proef te doorstaan zonder de wijn uit te spugen. Vervolgens zei ze tegen haar broer en haar neefje dat ze ook een slok moesten nemen. Arnau en Guiamon dronken wat en probeerden zich net zo goed te houden als Margarida, maar ten slotte begonnen ze te hoesten en tastten ze op tafel naar water, hun ogen vol tranen. Vervolgens begonnen ze alle drie te lachen: alleen al omdat ze elkaar aankeken, om de kruik wijn, om Estranya's achterwerk.

'Eruit!' riep de slavin, nadat ze de plagerijen van de kinderen een tijdje had verdragen.

Met z'n drieën renden ze de keuken uit, joelend en lachend.

'Sst,' vermaande een van de slaven hen, dicht bij de trap. 'De baas wil niet dat hier kinderen komen.'

'Maar...' begon Margarida.

'Niets te maren,' zei de slaaf.

Op dat moment kwam Habiba naar beneden om wijn te halen. De meester had haar woedend aangekeken omdat een gast zijn glas vol had willen schenken, maar er alleen wat armzalige druppels uit de kan kwamen.

'Let op de kinderen,' zei Habiba in het voorbijgaan tegen de slaaf

bij de trap. ‘Wijn!’ riep ze naar Estranya en ze ging de keuken binnen.

Grau, die bang was dat de Moorse de gewone wijn mee zou nemen, kwam hollend achter haar aan.

Nu lachten de kinderen niet meer. Onder aan de trap sloegen ze het heen-en-weergeloop gade; plotseling voegde ook Grau zich daarbij.

‘Wat doen jullie hier?’ zei hij, toen hij hen naast de slaaf zag staan. ‘En jij? Wat sta je hier? Zeg tegen Habiba dat ze de wijn uit de oude kruiken moet nemen. Denk eraan, want als je je vergist, vil ik je levend. Kinderen, naar bed jullie.’

De slaaf liep haastig naar de keuken. De kinderen keken elkaar glimlachend aan; hun ogen schitterden door de wijn. Toen Grau de trap oprende, barstten ze in schaterlachen uit. Naar bed? Margarida keek naar de deur, die wijd openstond, tuitte haar lippen en trok haar wenkbrauwen op.

‘En de kinderen?’ vroeg Habiba toen ze de slaaf zag verschijnen.

‘Wijn uit de oude vaten...’ dreunde hij op.

‘En de kinderen?’

‘De oude. Uit de oude.’

‘En de kinderen?’ vroeg Habiba opnieuw.

‘Die zijn naar bed. De baas heeft gezegd dat ze naar bed moesten. Ze zijn bij hem. Uit de oude kruiken, anders vilt hij ons...’

Het was kerstavond en in Barcelona zou het stil blijven tot de mensen naar de nachtmis zouden gaan om een geslachte haan te offeren.

De maan weerspiegelde in de zee, zodat het leek of de straat waarin ze zich bevonden doorliep tot de horizon. De drie kinderen keken naar het zilveren spoor op het water.

‘Vandaag zal er wel niemand op het strand zijn,’ fluisterde Margarida.

‘Niemand gaat op kerstavond naar de zee,’ voegde Guiamon eraan toe.

Beiden draaiden zich om naar Arnau, die nee schudde.

‘Niemand zal het merken,’ drong Margarida aan. ‘We gaan heel snel heen en weer. Het is vlakbij.’

‘Lafaard,’ snauwde Guiamon.

Ze holden naar Framenors, het franciscanerklooster dat aan de oostkant van de stadsmuur oprees, vlak bij de zee. Daar aangekomen keken ze naar het strand, dat zich uitstreckte tot het Santa Clara-klooster, de oostelijke begrenzing van Barcelona.

‘Kijk eens,’ riep Guiamon uit. ‘De vloot van de stad!’

‘Zo heb ik het strand nog nooit gezien,’ zei Margarida.

Arnau knikte instemmend, met opengesperde ogen.

Van Framenors tot Santa Clara lag het strand vol schepen in alle soorten en maten. Geen enkel bouwwerk stond dat prachtige uitzicht in de weg. Bijna honderd jaar geleden had koning Jaume de Veroveraar verboden dat er op het strand van Barcelona gebouwd werd. Dat had Grau zijn kinderen verteld toen ze, samen met hun leraar, op een keer met hem naar de poort waren gelopen om te kijken naar het laden en lossen van een schip waarvan hij mede-eigenaar was. Het strand moest vrij blijven, zodat de zeelieden hun schepen op het droge konden trekken. Maar geen van de kinderen had veel aandacht besteed aan Grau’s uitleg. Het was toch logisch dat de schepen op het strand lagen? Daar hadden ze altijd gelegen. Grau had een blik van verstandhouding met de leraar gewisseld.

‘In de havens van onze vijanden en onze concurrenten,’ legde de leraar uit, ‘liggen de schepen niet op het strand.’

Grau’s vier kinderen keken plotseling naar hun meester om. Vijanden! Dat interesseerde hen wel.

‘Dat is waar,’ kwam Grau tussenbeide, en nu kreeg hij eindelijk aandacht van de kinderen. De leraar glimlachte. ‘Genua, onze vijand, heeft een prachtige natuurlijke, beschutte haven, waardoor de schepen niet op het strand hoeven te liggen. Venetië, onze bondgenoot, heeft een grote lagune die met smalle kanalen verbonden is met de zee; stormen hebben er geen invloed en de schepen liggen er veilig. De haven van Pisa staat in verbinding met de zee door de rivier de Arno, en zelfs Marseille heeft een natuurlijke haven.’

‘De Grieken uit Phocaea maakten al gebruik van de haven van Marseille,’ voegde de leraar eraan toe.

‘Hebben onze vijanden dan betere havens dan wij?’ vroeg Josep, de oudste. ‘Maar wij verslaan ze, wij zijn de baas van de Middellandse Zee!’ riep hij uit, herhalend wat hij zijn vader zo vaak had horen zeggen. De anderen knikten. ‘Hoe kan dat nou?’

Grau liet het de leraar uitleggen.

‘Omdat Barcelona altijd de beste zeelieden heeft gehad. Maar nu hebben we geen haven, en toch...’

‘Waarom hebben we geen haven?’ vroeg Genís. ‘En wat is dat dan?’ voegde hij eraan toe, naar het strand wijzend.

‘Dat is geen haven. Een haven hoort een beschutte plek te zijn, afgeschermd van de zee, en wat jij bedoelt...’ De leraar gebaarde met zijn hand en wees naar de open zee die het strand overspoelde. ‘Luis-ter,’ zei hij, ‘Barcelona is altijd een stad van zeelieden geweest. Vroeger, vele jaren geleden, hadden we een haven, net zoals al die steden die jullie vader noemde. In de tijd van de Romeinen lagen de schepen in de beschutting van de *mons* Taber, ongeveer daar,’ zei hij, naar het centrum van de stad wijzend, ‘maar het land won terrein, en die haven is verdwenen. Daarna hadden we de Comtal-haven, maar die is ook verdwenen, en ten slotte was er de haven van Jaume I, die op een natuurlijke manier beschermd werd door een kleine berg, de Puig de les Falsies. Weten jullie waar de Puig de les Falsies nu is?’

De vier keken elkaar aan en draaiden zich daarna om naar Grau, die met een ondeugend gezicht, alsof hij niet wilde dat de leraar het zou zien, met zijn vinger naar de grond wees.

‘Hier?’ vroegen de kinderen in koor.

‘Ja,’ antwoordde de leraar, ‘we staan er bovenop. Die is ook verdwenen... en toen had Barcelona geen haven meer, maar we waren wel al een zeevarende stad, de beste, en dat zijn we nog steeds, alleen... zonder haven.’

‘Waarom is een haven zo belangrijk?’ mengde Margarida zich in het gesprek.

‘Dat kan je vader je beter uitleggen,’ antwoordde de leraar, en Grau knikte.

‘Die is heel, heel erg belangrijk, Margarida. Zie je dat schip?’ vroeg hij, terwijl hij haar een galeischip aanwees met kleine bootjes eromheen. ‘Als we een haven zouden hebben, dan zouden de schepen op de kaden kunnen lossen, en zou het niet nodig zijn dat al die schippers de goederen komen ophalen. Bovendien, als er nu een storm zou opsteken, zou het schip groot gevaar lopen, omdat het stil ligt en heel dicht bij het strand is, en daarom zou het Barcelona moeten verlaten.’

‘Waarom?’ hield het meisje aan.

‘Omdat het hier de storm niet zou kunnen doorstaan en schipbreuk zou kunnen lijden. Het is zelfs zo dat de wet eist dat een schip in geval van storm zijn toevlucht zoekt in de haven van Salou of van Tarragona.’

‘Wij hebben geen haven,’ klaagde Guiamon, alsof ze hem iets dierbaars hadden afgenomen.

‘Nee,’ beaamde Grau lachend, en hij sloeg zijn armen om hem heen, ‘maar wij blijven de beste zeelieden, Guiamon. Wij zijn de baas van de Middellandse Zee! En we hebben het strand. Daar trekken we onze schepen op het droge als ze niet varen, daar repareren we ze en worden ze gebouwd. Zie je de scheepswerven? Daar, op het strand, tegenover die bogen.’

‘Kunnen we aan boord gaan?’ vroeg Guiamon.

‘Nee,’ antwoordde zijn vader ernstig. ‘Schepen zijn heilig, jongen.’

Arnau ging nooit met Grau en zijn kinderen mee, laat staan met Guiamona. Hij bleef thuis bij Habiba, maar zijn neefjes en nichtje vertelden hem naderhand alles wat ze hadden gezien of gehoord. Ze hadden het hem ook uitgelegd van de schepen.

En daar lagen ze nu allemaal op die kerstavond! Allemaal! Kleine sloepen en gondels, grotere zeilschepen en barkassen, zelfs een paar grote galeien en koggen die ondanks hun afmetingen tussen oktober en april niet mochten varen omdat de koning dat verboden had.

‘Moet je zien,’ riep Guiamon weer uit.

Op de scheepswerf, tegenover Regomir, brandden enkele vuren, en daaromheen stonden een paar wachters. Van Regomir tot Framenors lagen de schepen dicht bij elkaar op het strand, verlicht door de maan.

‘Volg mij, zeelieden!’ beval Margarida, terwijl ze haar rechterarm ophief.

En tussen de stormen door, leidde kapitein Margarida haar mannen van het ene schip naar het andere, enterde piratenschepen, versloeg de Genuezen en de Moren en heroverde luidkeels Sardinië voor koning Alfons.

‘Wie is daar?’

De drie bleven als verlamd op een zeilscheepje staan.

‘Wie is daar?’

Margarida stak haar hoofd half buitenboord. Drie fakkels staken omhoog tussen de schepen.

‘Kom, laten we gaan,’ fluisterde Guiamon, liggend op het scheepje, en hij trok aan de jurk van zijn zusje.

‘Dat kan niet,’ antwoordde Margarida, ‘ze versperren ons de weg...’

‘En naar de scheepswerf?’ vroeg Arnau.

Margarida keek naar Regomir. Nog twee fakkels hadden zich in beweging gezet.

‘Ook niet,’ prevelde ze.

‘Schepen zijn heilig!’ In de harten van de kinderen weerklonken Grau’s woorden. Guiamon begon te snikken, Margarida legde hem het zwijgen op. Een wolk trok voor de maan.

‘Naar zee,’ zei de kapitein.

Ze sprongen van boord en slopen naar het water. Margarida en Arnau waren bang, en Guiamon al helemaal; alle drie letten ze gespannen op de fakkels die tussen de schepen bewogen. Toen de fakkels de schepen aan de waterkant naderden, liepen de drie kinderen achteruit. Margarida keek naar de maan, in stilte biddend dat die zich schuil zou blijven houden.

De inspectie duurde een eeuwigheid, maar niemand keek naar de zee, en al had iemand dat wel gedaan, het was kerstavond en ze waren per slot van rekening maar drie bange kinderen... en nat ook. Het was erg koud.

Op de terugweg naar huis kon Guiamon zelfs niet meer lopen. Hij klappertandde, zijn knieën trilden en hij had kramp. Margarida en Arnau pakten hem bij zijn oksels en zo legden ze de korte afstand af.

Toen ze thuiskwamen, waren de gasten al weg. Grau en de slaven hadden ontdekt dat de kleintjes weggeglipt waren en stonden op het punt ze te gaan zoeken.

‘Het was Arnau,’ zei Margarida beschuldigend, terwijl Guiamona en de Moorse slavin het verkleumde kind in warm water stopten. ‘Hij heeft ons overgehaald om naar het strand te gaan. Ik wilde eigenlijk niet...’ Het meisje liet haar leugen vergezeld gaan van de tranen waarmee ze haar vader altijd wist te paaien.

Een warm bad, dekens, kokendhete bouillon, Guiamon knapte er

niet van op. Hij had koorts. Grau liet de dokter komen, maar diens goede zorgen mochten niet baten; de koorts werd erger, Guiamon begon te hoesten en zijn ademhaling veranderde in een klaaglijk gepiep.

‘Meer kan ik niet doen,’ moest Sebastià Font, de dokter, de derde avond dat hij langskwam gelaten erkennen.

Guiamona, bleek en uitgemergeld, sloeg haar handen voor haar gezicht en barstte in huilen uit.

‘Dat kan niet!’ riep Grau. ‘Er moet iets aan te doen zijn.’

‘Misschien wel, maar...’ De dokter kende Grau goed en wist dat hij een afkeer van Joden had... Maar de situatie vroeg om drastische maatregelen. ‘Je zou Jafudà Bonsenyor moeten laten roepen.’

Grau zei niets.

‘Laat hem alsjeblieft komen,’ snikte Guiamona.

Een Jood, dacht Grau. Wie zich met een Jood inlaat, laat zich met de duivel in, hadden ze hem in zijn jeugd geleerd. Als kind had Grau samen met andere leerlingen achter de Joodse vrouwen aangelopen om hun waterkruiken te vernielen als ze water gingen halen bij de fontein. En daar ging hij mee door tot de koning het getreiter op verzoek van de Jodenwijk in Barcelona had verboden. Hij had een hekel aan Joden. Zijn leven lang had hij degenen die het schildje droegen geminacht. Het waren ketters; ze hadden Jezus Christus vermoord... En nu moest hij zo iemand thuis laten komen?

‘Laat hem komen!’ riep Guiamona.

Haar geschreeuw was in de hele buurt te horen. Bernat en de anderen hoorden het en krompen op hun matrassen ineen. In geen drie dagen had hij Arnau of Habiba te zien gekregen, maar Jaume hield hem op de hoogte.

‘Met je zoon is het goed,’ had hij hem op een moment dat niemand naar hen keek gezegd.

Jafudà Bonsenyor kwam zodra ze het hem vroegen. Hij droeg een eenvoudige zwarte boernoës met capuchon met daarop het schildje. Grau sloeg hem van een afstandje in de eetkamer gade, terwijl hij met zijn lange witte baard in aanwezigheid van Guiamona bedeesd naar Sebastià’s uiteenzettingen luisterde. Maak hem beter, Jood, zei hij in stilte toen hun blikken elkaar kruisten. Jafudà Bonsenyor boog zijn gezicht naar hem toe. Hij was een geleerde man die zijn leven aan de studie van de filosofie en de heilige schriften

had gewijd. In opdracht van koning Jaume II had hij het *Llibre de paraules de savis y filòsofs** geschreven, maar hij was ook arts, de belangrijkste arts van de Joodse gemeenschap. Maar toen hij Guiamon zag, schudde Jafudà Bonsenyor slechts zijn hoofd.

Grau hoorde de kreten van zijn vrouw. Hij rende naar de trap. Guiamona kwam, samen met Sebastià, uit de slaapvertrekken naar beneden. Achter hen liep Jafudà.

‘Jood!’ riep Grau uit toen hij langsliep.

Twee dagen later blies Guiamon zijn laatste adem uit.

Meteen toen ze na de begrafenis van het kind het huis binnengingen, allemaal in de rouw, wenkte Grau Jaume dat hij naar hem en Guiamona toe moest komen.

‘Ik wil dat je onmiddellijk Arnau meeneemt en zorgt dat hij geen voet meer in dit huis zet.’ Guiamona hoorde hem in stilte aan.

Grau had haar verteld wat Margarida gezegd had: Arnau had hun kinderen opgestookt. Zijn zoon of zijn dochter, een onschuldig meisje, hadden dat uitstapje nooit kunnen bedenken. Guiamona had zijn woorden en beschuldigingen, waarmee hij de schuld bij haar legde omdat zij haar broer en haar neefje in huis had genomen, aangehoord. En hoewel ze diep in haar hart wist dat het maar een kwajongensstreek met fatale gevolgen was geweest, had ze door de dood van haar jongste kind niet de moed gehad om de confrontatie met haar man aan te gaan, en door Margarida’s woorden, die Arnau als schuldige aanwezen, kon ze de jongen niet om zich heen verdragen. Hij was de zoon van haar broer, ze wenste hem niets kwaads toe, maar ze wilde hem liever niet meer zien.

‘Bind de Moorse vast aan een balk in de werkplaats,’ beval Grau Jaume voor hij Arnau zou gaan halen, ‘en roep het hele personeel, de jongen inclusief.’

Grau had er tijdens de begrafenisdienst over na zitten denken: het was de schuld van de slavin, zij had op de kinderen moeten letten. Terwijl Guiamona zat te huilen en de priester zijn gebeden zei, had hij vervolgens zijn ogen half dichtgeknepen en zich afgevraagd hoe

* Boek met de woorden van wijzen en filosofen. (Noot auteur)

hij haar moest straffen. De wet verbood het alleen om haar te doden of te verminken, maar niemand zou hem iets kunnen verwijten als ze ten gevolge van de opgelegde straf zou sterven. Grau had nooit met zo'n ernstig vergrijp te maken gehad. Hij dacht aan de martelingen waarover hij had gehoord: haar lichaam insmeren met kokend dierlijk vet – zou Estranya genoeg vet in de keuken hebben? – , haar ketenen of opsluiten in een kerker – een te lichte straf –, haar slaan, haar aan haar voeten boeien... of haar geselen.

'Wees er voorzichtig mee,' had de kapitein van een schip van hem gezegd toen hij hem het geschenk had aangeboden. 'Je kunt er iemand ernstig mee verwonden.' Vervolgens had hij hem opgeborgen: een kostbare oosterse zweep van gevlochten leer, groot maar licht en makkelijk te hanteren. Het leer was voorzien van scherpe stukjes metaal.

Toen de priester zweeg, zwaaiden een aantal misdienaars met de wierookvaten rond de doods-kist. Guiamona hoestte, Grau haalde diep adem.

De Moorse hing met haar handen vastgemaakt aan een balk; haar tenen raakten net de vloer.

'Ik wil niet dat mijn jongen haar ziet,' had Bernat tegen Jaume gezegd.

'Dit is niet het moment, Bernat,' was Jaumes raad geweest. 'Dat is vragen om problemen...'

Bernat had weer nee geschud.

'Je hebt heel hard gewerkt, Bernat, vraag nu niet om problemen voor je zoon.'

Grau, in het zwart, ging de kring slaven, leerjongens en gezellen die rondom Habiba stond binnen.

'Kleed haar uit,' beval hij Jaume.

De Moorse probeerde haar benen op te tillen toen ze merkte dat Jaume haar hemd losrukte. Haar lichaam, naakt, donker en glimmend van het zweet, hing ten prooi aan de blikken van degenen die gedwongen waren toe te kijken... en aan de zweep die Grau al over de vloer had toegeschoven. Bernat hield Arnau, die in huilen was uitgebarsten, stevig bij zijn schouders.

Grau strekte zijn arm naar achteren en liet de zweep op haar naakte bovenlichaam neerkomen; de leren veters knalden op haar rug en wonden zich om haar lichaam heen. De stukjes metaal retten haar

borsten open en er verscheen een dun streepje bloed op de donkere huid van de Moorse. De pijn trok door haar lichaam. Habiba hief haar gezicht naar de hemel en brulde het uit. Arnau begon hevig te beven en schreeuwde dat Grau moest ophouden.

Grau strekte zijn arm opnieuw.

‘Je had op mijn kinderen moeten letten!’

Bernat moest zijn zoon naar zich toe draaien en zijn hoofd tegen zijn buik drukken door het luide knallen van het leer. Het meisje brulde het weer uit. Arnau’s kreten werden door zijn vaders lichaam gedempt. Grau bleef de Moorse geselen tot haar rug en schouders, haar borsten, haar achterste en haar benen in een bloederige massa waren veranderd.

‘Zeg tegen je meester dat ik wegga.’

Jaume klemde zijn lippen stijf op elkaar. Een ogenblik lang was hij in de verleiding om zijn armen om Bernat heen te slaan, maar een paar leerlingen keken naar hen.

Bernat keek toe hoe de gezel naar het huis liep. Hij had geprobeerd met Guiamona te praten, maar zijn zuster had geen van zijn verzoeken ingewilligd. Al dagen kwam Arnau niet van de matras waarop zijn vader sliep; de hele dag bleef hij zitten op Bernats strozak, die ze nu moesten delen, en als zijn vader naar hem kwam kijken, trof hij hem altijd aan met zijn blik gericht op de plek waar ze het leed van de Moorse probeerden te verzachten.

Meteen toen Grau de werkplaats had verlaten, hadden ze haar losgemaakt, maar ze wisten niet waar ze haar moesten vastpakken. Estranya was naar de werkplaats gehold en bracht olie en zalf mee, maar toen ze de bloederige vleesmassa zag schudde ze alleen maar haar hoofd. Van een afstandje zag Arnau het allemaal gebeuren, stil, en met tranen in zijn ogen; Bernat wilde dat hij wegging maar het kind verzette zich. Diezelfde nacht stierf Habiba. Ze merkten dat de Moorse was overleden doordat haar onophoudelijke gekerm, als het gehuil van een pasgeboren baby, dat hen de hele dag achtervolgd had, opeens was opgehouden.

Grau hoorde het bericht van Jaume. Dat was wel het laatste wat hij kon gebruiken: de twee Estanyols, met de moedervlek bij hun

oog, rondzwerfend door Barcelona, op zoek naar werk. Ze zouden het over hem hebben tegen wie er maar wilde luisteren... en dat zouden er veel zijn nu hij zo hoog in aanzien stond. Zijn maag kromp ineen en zijn mond werd droog: Grau Puig, een vooraanstaand burger, consul van het gilde der pottenbakkers, lid van de Raad van Honderd, die voortvluchtige boeren beschermde. De edelen waren tegen hem. Door de steun van Barcelona was koning Alfons minder afhankelijk geworden van de heren en werden de schenkingen die de edelen van de vorst kregen steeds kleiner. En wie had zich sterk gemaakt voor steun aan de koning? Hij. En voor wie was de ontsnapping van horigen nadelig? Voor de landadel. Grau schudde zijn hoofd en zuchtte. Hij vervloekte de dag waarop hij had goedgevonden dat die boer zijn intrek had genomen in zijn huis!

‘Laat hem komen,’ beval hij Jaume.

‘Jaume zegt dat je ons wilt verlaten,’ zei Grau tegen zijn zwager toen deze tegenover hem stond.

Bernat knikte instemmend.

‘Wat ben je van plan?’

‘Ik ga werk zoeken om mijn zoon te onderhouden.’

‘Je beheerst geen enkel vak. In Barcelona wemelt het van mensen zoals jij: boeren die niet van hun land konden leven, geen werk kunnen vinden en uiteindelijk van de honger omkomen. Bovendien,’ voegde hij eraan toe, ‘bezit je niet eens het burgerschapsbewijs.’

‘Wat is dat?’ vroeg Bernat.

‘Dat is het document waaruit blijkt dat je een jaar en een dag in Barcelona hebt gewoond en daarom vrij burger bent.’

‘Waar kun je dat document krijgen?’

‘Op het stadhuis.’

‘Ik zal erom vragen.’

Grau bekeek Bernat eens goed. Hij was vuil, en had alleen een versleten hemd en touwschoenen aan. Hij stelde zich voor hoe hij tegenover de stadsbestuurders zou staan, nadat hij zijn verhaal aan tientallen klerken zou hebben verteld: de zwager en het neefje van Grau Puig, lid van de Raad van Honderd, jarenlang verborgen gehouden in diens werkplaats. Het nieuws zou als een lopend vuurtje rondgaan. Hij had zelf ook van dergelijke situaties gebruikgemaakt om zijn vijanden aan te vallen.

‘Ga zitten,’ zei hij. ‘Toen Jaume me vertelde wat je van plan bent,

heb ik met je zus gesproken,' loog hij als verklaring voor zijn veranderde houding. 'Zij vroeg me om medelijden met je te hebben.'

'Ik heb geen medelijden nodig,' onderbrak Bernat hem, denkend aan Arnau met zijn afwezige blik op de matras. 'Ik heb jaren hard gewerkt in ruil voor...'

'Dat was de afspraak,' viel Grau hem in de rede, 'en daar heb je mee ingestemd. Op dat moment had je daar belang bij.'

'Kan zijn,' gaf Bernat toe, 'maar ik heb mezelf niet als slaaf verkocht en nu heb ik er geen belang meer bij.'

'Dan moeten we dat medelijden maar vergeten. Ik denk niet dat je ook maar ergens in de stad werk kunt vinden, zeker niet als je niet kunt aantonen dat je vrij burger bent. Zonder dat document zullen ze alleen maar misbruik van je maken. Weet je hoeveel weggelopen horigen hier rondhangen die niet voor kinderen hoeven te zorgen en die wel voor niets willen werken, enkel en alleen om een jaar en een dag in Barcelona te kunnen wonen? Met hen kun je niet concurreren. Voor ze je het burgerschapsbewijs geven, zul je al van de honger zijn omgekomen, jij... of je zoon, en we kunnen niet toestaan dat de kleine Arnau hetzelfde lot treft als onze Guiamon. Eén dood kind is genoeg. Je zuster zou het niet kunnen verdragen.' Bernat zweeg en wachtte tot zijn zwager verder zou gaan. 'Als je belangstelling hebt,' zei Grau, met de nadruk op dat woord, 'dan kun je hier onder dezelfde voorwaarden blijven werken... en tegen het loon dat een ongeschoolde arbeider zou krijgen, met aftrek van een bedrag voor kost en inwoning.'

'En Arnau?'

'Wat bedoel je?'

'Je hebt beloofd dat je hem als leerling zou aannemen.'

'Dat zal ik ook doen... als hij er de leeftijd voor heeft.'

'Ik wil het zwart op wit.'

'Dat krijg je,' beloofde Grau.

'En het burgerschapsbewijs?'

Gräu knikte. Het zou voor hem niet moeilijk zijn daaraan te komen... op discrete wijze.

Hij verklaren Bernat Estanyol en zijn zoon Arnau tot vrije burgers van Barcelona...’ Eindelijk was het zo-
ver! Bernat merkte dat hij rilde toen hij de hakkelen-
de woorden hoorde van de man die de documenten
voorlas. Hij was hem op de scheepswerf tegen het lijf gelopen, na-
dat hij had gevraagd waar hij iemand kon vinden die kon lezen. Hij
had de man in ruil voor zijn diensten een kommetje aangeboden. Te
midden van het geroezemoes van de werven, de geur van teer en de
zeewind die langs zijn gezicht streek, luisterde Bernat aandachtig
terwijl de man het tweede document voorlas: Grau zou Arnau als
hij tien werd als leerjongen aannemen en beloofde hem het vak van
pottenbakker te leren. Zijn zoon was vrij en op een dag zou hij de
kost kunnen verdienen en zich in de stad kunnen redden.

Bernat gaf de man glimlachend de beloofde kom en ging terug
naar de werkplaats. Dat ze het burgerschapsbewijs hadden gekre-
gen, betekende dat Llorenç de Bellera hen niet bij de autoriteiten
had aangegeven, en dat er geen proces tegen hem aangespannen
was. Hij vroeg zich af of de jongen van de smederij het overleefd
had. Maar dan nog... ‘Veel plezier met ons land, heer van Bellera;
wij zijn nu vrij,’ mompelde Bernat sarcastisch. Grau’s slaven en zelfs
Jaume onderbraken hun werk toen ze Bernat zagen binnenkomen,

die straalde van geluk. Op de grond waren nog de opgedroogde resten van Habiba's bloed te zien. Grau had verboden die te verwijderen. Bernat probeerde er niet op te lopen en de uitdrukking op zijn gezicht veranderde.

'Arnau,' fluisterde hij die avond tegen zijn zoon, toen ze met z'n tweeën op de matras lagen die ze deelden.

'Wat is er, vader?'

'We zijn nu vrije burgers van Barcelona.'

Arnau gaf geen antwoord. Bernat zocht het hoofd van de jongen en streek hem over zijn haar; hij wist dat het weinig betekende voor een kind dat van zijn vrolijkheid beroofd was. Bernat hoorde de ademhaling van de slaven en bleef het hoofd van zijn zoon strelen, maar er was één ding waaraan hij twijfelde: zou de jongen op een dag voor Grau willen werken? Die nacht duurde het lang eer Bernat de slaap vatte.

Elke ochtend als het licht werd en de mannen met hun werk begonnen, verliet Arnau Grau's werkplaats. Elke ochtend probeerde Bernat met hem te praten en hem op te monteren. Je moet vrienden zoeken, wilde hij hem op een keer zeggen, maar nog voor hij dat kon doen, keerde Arnau hem de rug toe en begaf hij zich traag naar de straat. Geniet van je vrijheid, jongen, wilde hij een andere keer zeggen, maar op dat ogenblik staaarde de jongen hem aan en leek het alsof hij iets tegen hem wilde zeggen. Er liep een traan over de wang van zijn kind. Bernat knielde neer en kon hem alleen maar omhelzen. Vervolgens zag hij hoe hij sjokkend de binnenplaats overstak. Toen Arnau daarna weer om Habiba's bloedvlekken heen liep, hoorde Bernat Grau's zweep weer knallen. Hij zwoer zichzelf dat hij nooit meer voor de zweep zou zwichten: één keer was genoeg geweest.

Bernat holde achter zijn zoon aan, die zich bij het horen van zijn voetstappen omdraaide. Toen hij bij Arnau was begon hij met zijn voet de hard geworden aarde weg te schrapen waarop de bloedvlekken van de Moorse nog steeds te zien waren. Arnau's gezicht lichtte op en Bernat schraapte nog harder.

'Wat doe je?' riep Jaume vanaf de andere kant van de binnenplaats.

Bernat verstijfde van schrik. Weer knalde de zweep in zijn herinnering.

‘Vader!’

Met de punt van zijn touwschoen veegde Arnau langzaam de zwart geworden aarde weg die Bernat had afgeschraapt.

‘Wat doe je, Bernat?’ herhaalde Jaume.

Bernat antwoordde niet. Een paar tellen gingen voorbij, Jaume draaide zich om en zag alle slaven onbeweeglijk staan... met de blik op hem gericht.

‘Breng me wat water, zoon,’ zei Bernat, gebruikmakend van Jaumes aarzeling.

Arnau stooft weg en Bernat zag hem voor het eerst in maanden weer rennen. Jaume knikte instemmend.

Vader en zoon schraaptten, op hun knieën en in stilte, de aarde weg tot ze alle sporen van het onrecht hadden uitgewist.

‘Ga nu maar spelen, jongen,’ zei Bernat die ochtend, toen ze klaar waren met het werk.

Arnau sloeg zijn ogen neer. Hij had graag gevraagd met wie dan wel. Bernat streek door zijn haar en gaf hem een duwtje in de richting van de deur. Toen Arnau op straat stond, liep hij, zoals iedere dag, alleen maar wat om Grau’s huis heen en klauterde in een bladerrijke boom die uitrees boven de omheining van de tuin. Daar hield hij zich verborgen, wachtend tot zijn neefjes en nichtje met Guiamona naar buiten zouden komen.

‘Waarom hou je niet meer van me?’ mompelde hij. ‘Het was mijn schuld niet.’

Zijn neefjes en nichtje zagen er tevreden uit. Guiamons dood raakte langzamerhand op de achtergrond en alleen op het gezicht van hun moeder was het verdriet nog te zien. Josep en Genís stoeiden met elkaar en Margarida zat naast haar moeder, die haar nauwelijks losliet, naar hen te kijken. Arnau, verstopt in zijn boom, voelde een steek van heimwee toen hij aan die omhelzingen terugdacht.

Elke ochtend weer klom Arnau in die boom.

‘Houden ze niet meer van je?’ hoorde hij op een dag vragen.

Hij schrok zo dat hij eventjes zijn evenwicht verloor en bijna uit de boom viel.

Arnau keek om zich heen om te zien wie er tegen hem praatte, maar zag niemand.

‘Hier,’ hoorde hij.

Hij keek in de boom, waar de stem had geklonken, maar zag nog

steeds niets. Uiteindelijk zag hij een paar takken bewegen, waartussen hij de gestalte van een kind kon onderscheiden dat naar hem zwaaide, heel ernstig en schrijlings op de knoest van een tak gezeten.

‘Wat doe jij hier... in mijn boom?’ vroeg Arnau nors.

Het kind, vuil en groezelig, liet zich niet uit het veld slaan.

‘Hetzelfde als jij,’ antwoordde hij. ‘Kijken.’

‘Jij mag niet kijken,’ zei Arnau.

‘Waarom niet? Dat doe ik al een hele tijd. Vroeger zag ik jou ook.’ Het vieze kind zweeg even. ‘Geven ze niet meer om je? Waarom moet je zo huilen?’

Arnau merkte dat er een traan over zijn wang gleed en was woedend: hij had hem zitten bespioneren.

‘Kom eruit,’ beval hij toen hij weer op de grond stond.

Het kind liet zich behendig zakken en liep naar hem toe. Arnau stak een hoofd boven hem uit maar het kind leek niet bang.

‘Je hebt me zitten bespioneren!’ beschuldigde Arnau hem.

‘Jij spioneerde ook,’ verdedigde het kleintje zich.

‘Ja, maar dat zijn mijn neefjes en nichtje, ik mag dat doen.’

‘Waarom speel je dan niet meer met ze, zoals vroeger?’

Arnau kon zich niet langer beheersen en liet een snik horen. Zijn stem trilde toen hij de vraag probeerde te beantwoorden.

‘Maak je niet druk,’ probeerde het kleintje hem te kalmeren, ‘ik huil ook vaak.’

‘En waarom huil jij dan?’ vroeg Arnau aarzelend.

‘Ik weet niet... Soms huil ik als ik aan mijn moeder denk.’

‘Heb je dan een moeder?’

‘Ja, maar...’

‘Wat doe je hier dan als je een moeder hebt? Waarom ben je niet bij haar aan het spelen?’

‘Ik kan niet bij haar zijn.’

‘Waarom niet? Is ze niet thuis?’

‘Jawel...’ antwoordde het kind weifelend. ‘Ze is wel thuis.’

‘Waarom ben je dan niet bij haar?’

Het vuile jongetje gaf geen antwoord.

‘Is ze ziek?’ drong Arnau aan.

Hij schudde van nee.

‘Ze maakt het goed,’ zei hij.

‘Wat is er dan?’ drong Arnau weer aan.

Het kind keek hem droevig aan. Hij beet op zijn onderlip en nam ten slotte een besluit: ‘Kom mee,’ zei hij, terwijl hij Arnau bij de mouw van zijn hemd meetrok. ‘Loop maar achter mij aan.’

De kleine onbekende holde weg met een voor zijn lengte verbaazingwekkende snelheid. Arnau liep achter hem aan en probeerde hem niet uit het oog te verliezen, wat makkelijk was zolang ze door de open, ruime pottenbakkerswijk liepen, maar steeds moeilijker werd toen ze in het centrum van Barcelona waren; de nauwe steegjes van de stad, vol mensen en kramen van handwerkslieden, vormden een soort trechter waar je haast niet doorheen kwam.

Arnau wist niet waar hij was, maar dat kon hem niet schelen; zijn enige doel was om zijn kameraad niet uit het oog te verliezen. Die rende behendig tussen de mensen en de tafels van de handwerkslieden door, tot verontwaardiging van sommige. Arnau, die onhandiger was bij het ontwijken van de voorbijgangers, kreeg de klappen. Er werd geschreeuwd en gescholden naar hem, iemand gaf hem een mep, een ander probeerde hem tegen te houden door hem bij zijn hemd vast te grijpen, maar Arnau ontsnapte aan beiden. Hij was echter zijn gids kwijt en opeens stond hij op een groot plein vol mensen.

Dat plein kende hij. Hij was daar een keer met zijn vader geweest. ‘Dat is de plaça del Blat,’ had zijn vader gezegd, ‘het centrum van Barcelona. Zie je die steen in het midden van het plein?’ en Arnau keek naar de plek die zijn vader hem aanwees. ‘Nou, die steen betekent dat de stad vanaf dat punt in vieren is verdeeld: het kwartier van de Zee, van Framenors, van Pi en van de Salada of Sant Pere.’ Hij was via de straat van de zijdeverkopers op het plein gekomen, en toen hij onder de poort van het Paleis van Justitie stilstond, probeerde Arnau het groezelige kind te ontwaren, maar door de dichte menigte was dat onmogelijk. Naast hem, aan de ene kant van de poort, bevond zich het belangrijkste slachthuis van de stad en aan de andere kant stonden een paar tafels waar brood werd verkocht. Arnau deed zijn best om tussen de stenen banken aan beide kanten van het plein, waarvoor overal burgers liepen, het jochie te vinden. ‘Dat is de tarwemarkt,’ had Bernat hem uitgelegd. ‘Aan de ene kant, op die banken, wordt tarwe verhandeld, en aan de andere kant, op die banken ertegenover, zitten de boeren die naar de stad komen

om hun oogst te verkopen.' Arnau vond het groezelige kind dat hem daar had gebracht noch aan de ene, noch aan de andere kant, en ook niet tussen de mensen die bij de tarwehandelaars stonden te loven en te bieden.

Terwijl hij hem, staande onder de hoofdboort, probeerde te vinden, duwden de mensen die probeerden het plein op te gaan tegen Arnau aan. Hij probeerde ze te ontwijken door bij de tafels van de broodverkopers te gaan staan, maar toen hij met zijn rug een tafel raakte, kreeg Arnau een harde klap op zijn hoofd.

'Weg, snotaap!' riep de broodverkoper.

Hij werd opnieuw omringd door de mensen, de herrie en het geschreeuw van de markt, zonder te weten waar hij heen moest. Arnau werd van de ene kant naar de andere geduwd door mensen met zakken graan die groter waren dan hij en die hem niet zagen staan.

Het begon Arnau net te duizelen toen uit het niets vlak voor hem hem het ondeugende gezicht opdook dat hij door half Barcelona achterna had gezeten.

'Wat sta je hier nou?' vroeg het kind, schreeuwend om zich verstaanbaar te maken.

Arnau antwoordde niet. Ditmaal pakte hij het hemd van het kind stevig vast en liet zich over het hele plein meeslepen tot de carrer Bòria. Toen ze die helemaal uit waren, kwamen ze in de wijk van de koperslagers, waar in de kleine steegjes het gehamer op het metaal te horen was. In die buurt holden ze niet; Arnau, uitgeput en nog steeds vastgeklampt aan de mouw van het kind, dwong zijn ongeduldige gids om het wat rustiger aan te doen.

'Dit is mijn huis,' zei het kind ten slotte, wijzend naar een kleine woning met slechts één verdieping. Voor de deur stond een tafel vol koperen ketels in alle maten, waaraan een forse man zat te werken die hun zelfs geen blik waardig keurde. 'Dat was mijn vader,' voegde hij eraan toe, toen ze het huis voorbij waren.

'Waarom ...?' begon Arnau, terwijl hij omkeek.

'Wacht,' viel het groezelige kind hem in de rede.

Ze sloegen een smal straatje in en liepen om de kleine huisjes heen tot ze bij de achterkant kwamen, waar de moestuinen lagen die bij de huizen hoorden. Toen ze bij de tuin van het huis van het kind waren aangekomen, keek Arnau toe hoe hij op de tuinmuur klauterde en hem aanspoorde hetzelfde te doen.

‘Waarom...?’

‘Klimmen!’ gebod het kind, dat inmiddels schrijlings op de muur zat. Ze sprongen aan de andere kant van de muur af, maar vervolgens bleef het kind in de kleine moestuin staan, starend naar een aanbouwsel dat bij het huis hoorde, een kleine kamer met vrij hoog in de muur een kleine opening in de vorm van een venster. Arnau wachtte een paar tellen, maar het kind verroerde zich niet.

‘En nu?’ vroeg hij ten slotte.

Het kind keerde zich naar Arnau.

‘Wat...?’

Maar het schooiertje negeerde hem. Arnau bleef staan terwijl zijn metgezel een houten kist pakte en onder het raam zette; vervolgens klom hij erop terwijl hij naar het raampje keek.

‘Moeder,’ fluisterde het kleintje.

Met moeite kwam een bleke arm tevoorschijn, die langs de randen van de opening schuurde; de elleboog kwam niet hoger dan de vensterbank en de hand begon zonder te hoeven tasten het haar van het kind te strelen.

‘Joanet,’ hoorde Arnau een zachte vrouwenstem zeggen, ‘je bent vandaag eerder gekomen; de zon staat nog niet op het hoogste punt.’

Joanet knikte alleen maar.

‘Is er iets?’ drong de stem aan.

Het duurde een paar tellen voor Joanet antwoordde. Hij haalde diep adem en zei: ‘Ik heb een vriend meegenomen.’

‘Ik ben blij dat je vrienden hebt. Hoe heet hij?’

‘Arnau.’

Hoe weet hij mijn... Natuurlijk! Hij heeft me bespioneerd, dacht Arnau.

‘Is hij bij je?’

‘Ja, moeder.’

‘Dag, Arnau.’

Arnau keek naar het raam. Joanet draaide zich naar hem toe.

‘Dag... mevrouw,’ prevelde Arnau, onzeker over wat hij moest zeggen tegen een stem die uit een raam kwam.

‘Hoe oud ben je?’ vroeg de vrouw hem.

‘Acht jaar... mevrouw.’

‘Twee jaar ouder dan mijn Joanet, maar ik hoop dat jullie het goed met elkaar kunnen vinden en altijd vrienden zullen blijven. Er gaat

in deze wereld niets boven vriendschap; onthoud dat goed.'

De stem zei verder niets meer. De hand van Joanets moeder bleef zijn haar strelen, terwijl Arnau toekeek hoe het kleintje, dat met bungelende benen op de houten kist tegen de wand zat, die liefkozingen onderging.

'Ga nu maar spelen,' zei de vrouw opeens, terwijl haar hand naar binnen verdween. 'Dag, Arnau. Pas goed op mijn jongen, jij bent de oudste.' Arnau wilde dag zeggen, maar het woord bleef steken in zijn keel. 'Tot ziens, jongen,' zei de stem nog. 'Komen jullie me nog een keer opzoeken?'

'Natuurlijk, moeder.'

'Gaan jullie nu maar.'

De twee jongens gingen terug naar de drukke straten van Barcelona en liepen er doelloos rond. Arnau had gehoopt dat Joanet enige uitleg zou geven, maar omdat die uitbleef, waagde hij het ten slotte te vragen: 'Waarom komt je moeder niet de tuin in?'

'Ze zit opgesloten,' antwoordde Joanet.

'Waarom?'

'Dat weet ik niet. Ik weet alleen dat het zo is.'

'En waarom ga jij niet door het raam naar binnen?'

'Dat mag ik niet van Ponç.'

'Wie is Ponç?'

'Ponç is mijn vader.'

'En waarom mag je dat niet?'

'Dat weet ik niet.'

'Waarom noem je hem Ponç en geen vader?'

'Dat mag ik niet.'

Arnau stond plotseling stil en trok Joanet naar zich toe tot hij oog in oog met hem stond.

'En ik weet ook niet waarom,' was de jongen hem voor.

Ze wandelden verder; Arnau probeerde uit die raadselachtige antwoorden wijs te worden en Joanet wachtte op de volgende vraag van zijn nieuwe kameraad.

'Hoe kan het dat je moeder opgesloten zit?' besloot Arnau ten slotte.

‘Dat is altijd zo geweest,’ antwoordde Joanet, die zijn best deed om een beetje te glimlachen. Als Ponç de stad uit was, heb ik wel geprobeerd door het raampje binnen te glippen, maar dat vond zij niet goed. Ze zei dat ze niet wilde dat ik haar zag.’

‘Waarom lach je?’

Joanet liep een paar meter door voor hij antwoordde: ‘Ze zegt altijd dat ik moet blijven lachen.’

Gedurende de rest van de ochtend liep Arnau terneergeslagen door de straten van Barcelona, achter dat groezelige kind aan dat nog nooit het gezicht van zijn moeder had gezien.

‘Zijn moeder streelde zijn hoofd door een raampje in de kamer,’ fluisterde Arnau die nacht tegen zijn vader, toen ze samen op de matras lagen. ‘Hij heeft haar nooit gezien. Dat mag niet van zijn vader, en zij vindt het ook niet goed.’

Bernat streelde het hoofd van zijn zoon, op dezelfde manier als Arnau had verteld dat de moeder van zijn nieuwe vriend had gedaan. Het gesnurk van de slaven en leerjongens die de ruimte met hen deelden verbrak de stilte die tussen hen beiden viel. Bernat vroeg zich af welk vergrijp die vrouw op haar geweten had dat ze zo’n straf had verdiend.

Ponç de koperslager zou zonder aarzelen hebben geantwoord: ‘Overspel!’ Hij had het tientallen keren verteld aan iedereen die het maar had willen horen.

‘Ik verraste haar terwijl ze ontucht pleegde met haar minnaar, net zo’n melkmuil als zij; ze profiteerden van de uren die ik in de smederij werkte. Ik ging uiteraard naar de rechter, om de rechtvaardige genoegdoening te eisen die onze wetten dicteren.’ De stevige koperslager sprak maar al te graag over de wet waardoor het recht zijn loop had kunnen hebben. ‘Onze vorsten zijn wijze mannen, kenners van de slechtheid van de vrouw. Alleen vrouwen van adel kunnen door een eed onder een beschuldiging van overspel uit komen; de rest, zoals mijn Joana, moeten dat, onderworpen aan Gods oordeel, door middel van een gevecht doen.’

Degenen die bij het gevecht aanwezig waren geweest, herinnerden zich hoe Ponç Joana’s jonge minnaar in de pan had gehakt. God

had weinig kunnen bemiddelen tussen de door het werk in de smederij geharde koperslager en de tere melkmuil die alleen voor de liefde leefde.

Het vonnis van de koning werd overeenkomstig de geldende regels geweest: ‘Als de vrouw wint, zal zij weer met ere haar man toebehoren en zal hij haar schadeloosstellen voor alle kosten die zij en haar vrienden in deze rechtszaak en in dit gevecht hebben gemaakt en voor de schade die degene die gevochten heeft, heeft geleden. Maar als ze verslagen wordt, gaat ze met alles wat ze heeft over in handen van haar man.’ Ponç kon niet lezen, maar dreunde de inhoud van het vonnis uit zijn hoofd op, terwijl hij het document aan iedereen die het maar wilde zien toonde:

Wij bepalen dat voornoemde Ponç, als hij wil dat Joana aan hem overgedragen wordt, passende voorzorgsmaatregelen moet nemen en de zekerheid moet verschaffen dat hij haar in zijn eigen huis vasthoudt op een plek van twaalf voet lang, zes breed en drie el hoog. Hij moet haar een zak geven met voldoende stro om op te slapen en een deken waarmee ze zich kan bedekken, en hij moet op voornoemde plek een gat maken zodat ze haar lichamelijke behoeften kan doen en een raam uitsparen waardoor aan Joana leeftocht wordt gegeven; voornoemde Ponç moet haar iedere dag achttien ons volledig gebakken brood geven, en zo veel water als ze wil en hij moet haar niets geven en niets doen wat haar dood versnelt noch iets geven of doen waardoor voornoemde Joana sterft. Pas als Ponç genoemde voorzorgsmaatregelen heeft genomen en zekerheid heeft verschaft over al deze dingen wordt voornoemde Joana aan hem overgedragen.

Ponç nam de voorzorgsmaatregelen waarom de rechter had gevraagd en daarna droeg deze Joana aan hem over. Hij bouwde in zijn moestuin een kamer van tweeënhalf bij één meter twintig, maakte er een gat in zodat de vrouw haar behoeften kon doen, bracht het venster aan waardoor Joanet, van wie ze negen maanden na het vonnis was bevallen en die nooit door Ponç was erkend, zich het hoofd liet strelen en metselde zijn jonge vrouw voor het leven in.

‘Vader,’ fluisterde Arnau tegen Bernat, ‘hoe was mijn moeder?’

Waarom vertelt u mij nooit over haar?’

Wat moet ik zeggen? Dat ze door een dronken edelman van haar maagdelijkheid is beroofd? Dat ze de hoer van het kasteel van de heer van Bellera is geworden?, dacht Bernat.

‘Je moeder,’ antwoordde hij, ‘heeft geen geluk gehad. Ze was een ongelukkige vrouw.’

Bernat hoorde hoe Arnau diep ademde voor hij weer iets zei: ‘Hield ze van me?’ drong het kind met schorre stem aan.

‘Daar heeft ze de kans niet voor gehad. Ze is bij de bevalling gestorven.’

‘Habiba hield van me.’

‘Ik hou ook van je.’

‘Maar u bent mijn moeder niet. Zelfs Joanet heeft een moeder die zijn hoofd streelt.’

‘Niet alle kinderen hebben een...’ begon hij hem te verbeteren.

De moeder van alle christenen...! In zijn herinnering hoorde hij de woorden van de priesters.

‘Wat zei u, vader?’

‘Dat je wel een moeder hebt. Natuurlijk heb je een moeder.’ Bernat merkte dat zijn zoon rustig werd. ‘Aan alle kinderen die geen moeder meer hebben, zoals jij, geeft God een andere moeder: de Maagd Maria.’

‘Waar is die Maria?’

‘De Maagd Maria,’ verbeterde hij, ‘en ze is in de hemel.’

Arnau zweeg even en vroeg toen opnieuw: ‘Wat heeft een moeder die in de hemel is nu voor nut? Die streelt me niet, die speelt niet met me, kust me niet...’

‘Jazeker wel.’ Bernat herinnerde zich duidelijk de uitleg die zijn vader hem had gegeven toen hij diezelfde vragen stelde: ‘Ze stuurt vogels om je te strelen. Als je een vogel ziet, kun je een boodschap aan je moeder sturen en je zult zien dat hij naar de hemel vliegt om die aan Maria over te brengen; daarna vertellen de vogels het aan elkaar door en een van hen zal tjilpend vrolijk om je heen komen fladderen.’

‘Maar ik versta de vogels niet.’

‘Dat zul je wel leren.’

‘Maar ik zal haar nooit kunnen zien...’

‘Ja hoor... je kunt haar wel zien. Je kunt haar in sommige kerken

zien, en je kunt zelfs met haar spreken.’

‘In kerken?’

‘Ja jongen, heus. Ze is in de hemel en in sommige kerken, en je kunt door middel van de vogels of in die kerken met haar praten. Ze zal je via de vogels antwoorden of ’s nachts, als je slaapt, en ze zal meer van je houden en je meer verwennen dan een moeder die je kunt zien.’

‘Meer dan Habiba?’

‘Veel meer.’

‘Vannacht ook?’ vroeg het kind. ‘Want vandaag heb ik niet met haar gepraat.’

‘Maak je geen zorgen, dat heb ik voor je gedaan. Ga nu maar lekker slapen.’

8

De twee nieuwe vrienden troffen elkaar elke dag, en samen renden ze dan naar het strand om naar de schepen te kijken, of ze slenterden rond en speelden in de straten van Barcelona. Als ze achter de muur speelden, en in de tuin de stemmen van Josep, Genís en Margarida hoorden, zag Joanet zijn vriend altijd naar de hemel kijken alsof hij iets zocht dat boven de wolken zweefde.

‘Waar kijk je naar?’ vroeg hij op een dag.

‘Nergens,’ antwoordde Arnau.

Er klonk gelach en Arnau keek weer naar de hemel.

‘Zullen we in de boom klimmen?’ vroeg Joanet, die dacht dat het de takken waren die de aandacht van zijn vriend trokken.

‘Nee,’ antwoordde Arnau, en al kijkend zag hij nu een vogel om een boodschap voor zijn moeder mee te geven.

‘Waarom wil je niet in de boom klimmen? Dan kunnen we zien...’

Wat zou hij tegen Maria kunnen zeggen? Wat zei je eigenlijk tegen een moeder? Joanet zei niets tegen de zijne; hij luisterde alleen maar naar haar en knikte ja... of nee, maar hij kon natuurlijk wel haar stem horen en voelen hoe ze hem streekte, dacht Arnau.

‘Zullen we erin klimmen?’

‘Nee,’ riep Arnau, waardoor de glimlach van Joanets lippen ver-

dween. ‘Jij hoeft die van anderen niet te bespioneren, jij hebt een moeder die van je houdt.’

‘Maar jij niet,’ antwoordde Joanet, ‘als we in de boom klimmen...’

Dat hij van haar hield! Dat zeiden Guiamona’s kinderen altijd tegen hun moeder. ‘Zeg haar dat maar, vogeltje.’ Arnau zag hem naar de hemel vliegen. ‘Vertel haar maar dat ik van haar hou.’

‘Nou? Klimmen we erin?’ vroeg Joanet, die al aan de onderste takken hing, opnieuw.

‘Nee. Ik hoef ook die van anderen niet...’ Joanet sprong uit de boom en keek zijn vriend vragend aan. ‘Ik heb ook een moeder.’

‘Een nieuwe?’

Arnau weifelde.

‘Dat weet ik niet. Ze heet Maria.’

‘Maria? Wie is dat dan?’

‘Ze is in sommige kerken. Ik weet dat zij,’ ging hij verder, wijzend naar de muur, ‘naar kerken gingen, maar mij namen ze niet mee.’

‘Ik weet wel waar die zijn.’ Arnau deed zijn ogen wagenwijd open. ‘Als je wilt, breng ik je ernaar toe. Naar de grootste van Barcelona!’

Zoals altijd ging Joanet er op een holletje vandoor zonder het antwoord van zijn vriend af te wachten, maar Arnau was daar al op voorbereid en haalde hem in een mum van tijd in.

Ze renden door tot de carrer de la Boqueria en liepen door de carrer del Bisbe om de Jodenwijk heen, tot ze op de kathedraal stuitten.

‘Denk je dat Maria hierbinnen zal zijn?’ vroeg Arnau aan zijn vriend, naar de steigers wijzend die boven de nog onvoltooide muren oprezen. Met zijn ogen volgde hij een grote steen die aan een katrol werd opgehesen.

‘Natuurlijk,’ antwoordde Joanet vol overtuiging. ‘Dit is een kerk.’

‘Dit is geen kerk!’ hoorden de twee jongens achter zich zeggen. Ze draaiden zich om en stonden oog in oog met een ruwe man met een hamer en een beitel in zijn hand. ‘Dit is de kathedraal,’ zei hij, trots op zijn werk als assistent van de meesterbeeldhouwer, ‘die moet je nooit verwarren met een kerk.’

Arnau keek Joanet woedend aan.

‘Waar is dan een kerk?’ vroeg Joanet de man, die al wegliep.

‘Daar, hier vlakbij,’ antwoordde hij tot hun verrassing, met zijn

beitel wijzend naar de straat waardoor ze gekomen waren, ‘op de plaça de Sant Jaume.’

Haastig liepen ze de carrer del Bisbe weer terug naar de plaça de Sant Jaume, en daar zagen ze een klein gebouwtje dat er anders uitzag dan de rest, met een rijk bewerkt portaal, waar een kleine trap naartoe leidde. Ze bedachten zich geen moment. Vliegensvlug gingen ze naar binnen. Het was er donker en fris, maar nog voor hun ogen aan het halfdonker hadden kunnen wennen, werden ze door een paar stevige handen bij de schouders gepakt, en even snel als ze binnengekomen waren werden ze er weer uitgegooid.

‘Ik ben het zat om steeds te zeggen dat ik geen pottenkijkers wil in de kerk van Sant Jaume.’

Arnau en Joanet keken elkaar aan en letten niet op de priester. De kerk van Sant Jaume! Dat was dus ook niet Maria’s kerk, zei hun blik.

Toen de priester verdwenen was, stonden ze op; om hen heen stond een groepje van zes jongens, op blote voeten, in lompen gehuld en net zo vuil als Joanet.

‘Het is een stuk chagrijn,’ zei een van hen met een grimas naar het portaal van de kerk.

‘Als je wilt, kunnen wij zeggen waar je naar binnen kunt zonder dat hij het merkt,’ zei een ander, ‘maar dan moeten jullie het daarna alleen zien te redden. Als hij jullie te pakken krijgt...’

‘Nee, laat maar,’ antwoordde Arnau. ‘Weten jullie nog een andere kerk?’

‘Ze zullen jullie nergens binnenlaten,’ zei een derde.

‘Dat is onze zaak,’ was het antwoord van Joanet.

‘Kijk die kleine!’ lachte de grootste van het stel terwijl hij op Joanet afkwam. Hij was ruim anderhalf keer zo groot en Arnau hield zijn hart vast voor zijn vriend. ‘Alles wat er op dit plein gebeurt is onze zaak, begrepen?’ zei hij, en hij gaf hem een duw.

Net toen Joanet zich op de grotere jongen wilde storten, werd ieders aandacht getrokken door iets aan de andere kant van het plein.

‘Een Jood!’ riep een andere jongen.

Het hele groepje liep hollend naar een kind met het opvallende rood met gele rondje op zijn borst, dat zich meteen uit de voeten maakte toen hij in de gaten kreeg wat hem te wachten stond. Het kleine Joodse jongetje slaagde erin de poort van de Jodenwijk te be-

reiken voordat hij door de groep werd ingehaald. Voor de ingang hielden de jongens plotseling halt. Maar vlak achter Arnau en Joanet liep een kind dat nog kleiner was dan Joanet, met grote ogen van verbazing over Joanets poging om zich tegen de grotere jongen te verzetten.

‘Daarginds heb je nog een kerk, achter die van Sant Jaume,’ wees hij hen. ‘Gebruik die om te ontsnappen, want Pau,’ voegde hij eraan toe, met zijn hoofd naar het groepje wijzend, dat inmiddels weer op hen afkwam, ‘is vast heel kwaad en zal het jullie betaald zetten. Hij wordt altijd kwaad als een Jood hem ontglipt.’

Arnau trok aan Joanet, die uitdagend op Pau stond te wachten. Maar toen hij zag dat de jongens op hen af kwamen rennen, liet Joanet zich meetrekken door zijn vriend.

Ze holden de straat door, in de richting van de zee, maar toen ze zich realiseerden dat Pau en zijn makkers – die waarschijnlijk meer in beslag werden genomen door de Joden die over hun plein liepen – hen niet achternakwamen, begonnen ze weer gewoon te lopen. Nauwelijks waren ze een straat van de plaça de Sant Jaume verwijderd of ze stuitten op een andere kerk. Onder aan de trap bleven ze staan en keken elkaar aan. Joanet gebaarde met zijn hoofd naar het portaal.

‘We wachten,’ zei Arnau.

Op dat moment kwam een oude vrouw uit de kerk die langzaam de trap afliep. Arnau bedacht zich geen twee keer.

‘Beste vrouw,’ zei hij toen ze beneden was, ‘welke kerk is dit?’

‘De kerk van Sant Miquel,’ antwoordde de vrouw, zonder te stoppen.

Arnau zuchtte. Nu weer Sant Miquel.

‘Waar is er nog een kerk?’ mengde Joanet zich in het gesprek toen hij de uitdrukking op het gezicht van zijn vriend zag.

‘Aan het eind van deze straat.’

‘En welke is dat?’ hield hij aan, en voor het eerst had de vrouw aandacht voor hem.

‘Dat is de kerk van Sant Just i Pastor. Waarom zijn jullie daar zo in geïnteresseerd?’

De kinderen gaven geen antwoord en terwijl ze terneergeslagen wegliepen, keek de oude vrouw hen na.

‘Al die kerken zijn van mannen!’ zei Arnau. ‘We moeten een vrou-

wenkerk zien te vinden; daar zal Maria zeker zijn.’

Joanet vervolgde peinzend zijn weg.

‘Ik weet een plek...’ zei hij ten slotte. ‘Dat zijn allemaal vrouwen. Het is bij het eind van de muur, aan de zee. Ze noemen het...’ Joanet probeerde het zich te herinneren. ‘Ze noemen het Santa Clara.’

‘Dat is ook niet Maria.’

‘Maar het is een vrouw. Je moeder is vast bij haar. Ze kan toch niet bij een man zijn die niet je vader is?’

Ze liepen door de carrer de la Ciutat naar de Zeepoort in de oude Romeinse muur, naast het Regomir-kasteel, vanwaar de weg naar het Santa Clara-klooster liep, aan het oosteinde van de nieuwe muren, grenzend aan de zee. Toen ze het Regomir-kasteel achter zich gelaten hadden, sloegen ze linksaf en gingen verder tot ze bij de carrer del Mar kwamen, die vanaf de plaça del Blat naar de kerk van Santa Maria del Mar liep, waar hij overging in evenwijdige kleine steegjes die uitkwamen op het strand. Vandaar kwam je via de plaça del Born en de Pla d'en Llull door de carrer de Santa Clara bij het gelijknamige klooster uit.

Hoe ze er ook op gespist waren om de kerk die ze zochten te vinden, de kinderen konden de verleiding niet weerstaan om bij de tafels van de zilversmeden te blijven staan, aan weerskanten van de carrer del Mar. Barcelona was een bloeiende, rijke stad en dat was duidelijk te zien aan de talloze kostbare voorwerpen die op de tafels lagen uitgesteld: zilveren vaatwerk, kruiken en bekers van edelmetaal met ingelegde edelstenen, halskettingen, armbanden en ringen, een schat aan kunstvoorwerpen die schitterden onder de zomerzon. Arnau en Joanet probeerden ze te bekijken tot de handwerksman, soms met geschreeuw of klappen, hen dwong om hun weg te vervolgen.

Toen ze even later wegrenden voor een leerling van een van de zilversmeden, belandden ze ineens op de plaça de Santa Maria; aan hun rechterhand lag een kleine begraafplaats, en aan hun linkerhand de kerk.

‘Santa Clara is...’ begon Joanet, maar plotseling zweeg hij. Dit was pas indrukwekkend!

‘Hoe hebben ze dat voor elkaar gekregen?’ vroeg Arnau zich hardop af, terwijl hij met open mond bleef staan.

Voor hen rees een robuuste kerk op, ernstig, streng, stomp, zonder ramen en met uitzonderlijk dikke muren. Rond de kerk was het terrein schoongemaakt en geëffend. Eromheen was een groot aantal palen in de grond geslagen en met touwen aan elkaar vastgemaakt, zodat ze geometrische figuren vormden.

Rond de apsis van de kleine kerk verhieven zich tien ranke zuilen van zestien meter hoog; de witte steen was door de stellingen eromheen duidelijk zichtbaar.

De houten steigers, die op het achterste deel van de kerk steunden, gingen steeds verder omhoog, als enorme treden. Zelfs vanaf de plek waar hij stond, moest Arnau omhoogkijken om te kunnen zien waar de steigers eindigden, ergens heel hoog boven de zuilen.

‘Kom,’ drong Joanet aan, toen hij er genoeg van had om naar het gevaarlijke gesjouw van de werklieden op de steigers te kijken, ‘het is vast weer een kathedraal.’

‘Dit is geen kathedraal,’ hoorden ze achter zich. Arnau en Joanet keken elkaar aan en glimlachten. Ze draaiden zich om en keken vragend naar een krachtige, bezwete man die een enorme steen op zijn schouders droeg. ‘En wat is het dan?’ leek Joanet met zijn glimlach te willen zeggen. ‘De kathedraal wordt betaald door de edelen en door de stad, maar deze kerk, die belangrijker en mooier zal worden dan de kathedraal, wordt betaald en gebouwd door het volk.’

De man was niet eens stil blijven staan. Het gewicht van de steen leek hem vooruit te duwen, maar hij had in elk geval naar hen gelachen.

De twee kinderen volgden hem naar de zijkant van de kerk, naast een andere begraafplaats.

‘Zullen we u helpen?’ vroeg Arnau.

De man snoof, draaide zich om en glimlachte weer.

‘Dank je, jongen, maar beter van niet.’

Ten slotte bukte hij en legde de steen op de grond. De kinderen bekeken hem en Joanet liep ernaar toe om te proberen er beweging in te krijgen, maar kreeg het niet voor elkaar. De man schaterde het uit en Joanet schonk hem een glimlach als antwoord.

‘Als dit geen kathedraal is,’ zei Arnau, wijzend naar de hoge, achthoekige zuilen, ‘wat is het dan wel?’

‘Dit is de nieuwe kerk die de wijk La Ribera opricht als dank en eerbetoon aan Onze-Lieve-Vrouw, de Maagd...’

Arnau stoof op.

‘De Maagd Maria?’ onderbrak hij hem met grote ogen.

‘Maar natuurlijk, jongen,’ antwoordde de man, en hij aaide over zijn hoofd. ‘De Maagd Maria, Onze-Lieve-Vrouw-ter-Zee.’

‘En... en waar is de Maagd Maria?’ vroeg Arnau weer, zijn blik op de kerk gericht.

‘Daarbinnen, in die kleine kerk, maar als deze klaar is zal ze de grootste kerk hebben die Maria ooit heeft gehad.’

Daarbinnen! Naar de rest luisterde Arnau niet eens meer. Daarbinnen was zijn Maria. Opeens klonk er een geluid en iedereen keek omhoog: vanaf de hoogste steiger was een zwerm vogels opgestegen.

9

De Barcelonese wijk Ribera del Mar, waar de kerk ter ere van Maria verrees, was ontstaan als een buitenwijk van het Karolingische Barcelona dat nog door de oude Romeinse muren werd omwald. Aanvankelijk was het een eenvoudige buurt van vissers, bootwerkers en andere arme mensen. Toen al stond er een kleine kerk, de Santa Maria d'Arenys genaamd, die op de plek was neergezet waar in het jaar 303 vermoedelijk de heilige Eulàlia was gemarteld. Het kerkje van Santa Maria d'Arenys had die naam gekregen omdat het op het zand van het strand van Barcelona was gebouwd, maar toen de havens van de stad waren dichtgeslibd en onbruikbaar waren geworden, was de kerk steeds verder van de kust af komen te liggen. Uiteindelijk had het kerkje zijn oorspronkelijke naam verloren. Het werd toen de Santa Maria del Mar genoemd, want ook al lag de kerk nu een behoorlijk eind van het strand vandaan, de verering van al wie van de zee leefde bleef.

Met het verstrijken van de tijd was niet alleen het kleine kerkje verder van het zand af komen te liggen, maar had de stad ook nieuwe terreinen buiten de muren moeten zoeken voor de huisvesting van de burgerij van het zich ontwikkelende Barcelona, aangezien de stad binnen de Romeinse muren te klein werd. Er werd gekozen

voor de oostkant, dicht bij de haven. Daar hadden zich in de carrer del Mar de zilversmeden gevestigd; andere straten ontleenden hun naam aan de geldwisselaars, de katoenhandelaars, de slaggers en de broodverkopers, de wijn- en de kaasverkopers, de hoedenmakers, de wapensmeden en een groot aantal andere ambachtslieden. Ook kwam er een logement waar de buitenlandse kooplieden verbleven die in de stad op bezoek waren, en achter de Santa Maria werd de plaça del Born aangelegd, waar men steekspelen en toernooien hield. Maar niet alleen rijke ambachtslieden voelden zich door de nieuwe wijk La Ribera aangetrokken; ook vele edellieden verhuisden erheen, achter hofmaarschalk Guillem Ramon de Montcada aan. Aan hem had de graaf van Barcelona, Ramon Berenguer IV, de stukken grond overgedragen waarop de naar hem genoemde straat was ontstaan. Deze kwam uit op de plaça del Born, naast de Santa Maria del Mar, en daar verhieven zich grote, luxe stadspaleizen.

Nadat de wijk Ribera del Mar was uitgegroeid tot een welvarende, rijke wijk, werd de oude Romaanse kerk waar de vissers en andere mensen van de zee hun beschermheilige eerden te klein en te armoedig voor de gegoede burgerij. Toch richtten kerk en koning hun aandacht uitsluitend op de bouw van de kathedraal van de stad.

De parochianen van de Santa Maria del Mar, rijk en arm, verbonden in hun toewijding aan Maria, verloren niet de moed door dit gebrek aan steun, en samen met de pasbenoemde aartsdeken, Bernat Llull, vroegen ze de kerkelijke autoriteiten toestemming om een monument voor Maria op te richten, het grootste dat ooit voor haar gebouwd was. En die kregen ze.

De Santa Maria del Mar werd dus door en voor het volk gebouwd, en dat werd nog eens bekrachtigd door de eerste steenlegging. Die werd precies daar geplaatst waar het hoofdaltaar zou komen en, anders dan bij bouwwerken die werden opgetrokken met steun van de autoriteiten, werd alleen het parochiewapen erop gebeiteld, om aan te geven dat het gebouw met alle bijbehorende rechten enkel en alleen aan de parochianen toebehoorde die het hadden gebouwd: de rijken met hun geld, de armen met hun arbeid. Vanaf de legging van de eerste steen moest een groep parochianen elk jaar naar de rector van de parochie om hem, in aanwezigheid van een notaris, voor dat jaar de sleutels van de kerk te overhandigen.

Arnau bekeek de man van de steen. Nog steeds bezweet en bui-

ten adem, keek hij glimlachend naar het bouwwerk.

‘Zou ik haar mogen zien?’ vroeg Arnau.

‘Maria?’ vroeg de man op zijn beurt, glimlachend naar het kind.

En als kinderen nu eens niet alleen in kerken mochten, vroeg Arnau zich af. Als ze nu eens met hun ouders moesten zijn? Wat had de priester van de Sant Jaume ook alweer gezegd?

‘Natuurlijk. Maria zal verrukt zijn dat er kinderen zoals jullie bij haar op bezoek komen.’

Arnau lachte zenuwachtig. Vervolgens keek hij Joanet aan.

‘Zullen we gaan?’ drong hij aan.

‘Ho, ho. Een momentje!’ zei de man, ‘ik moet verder met mijn werk.’ Hij keek naar de werklieden die de steen aan het bewerken waren. ‘Àngel,’ riep hij tegen een jongen van een jaar of twaalf die hollend op hen afkwam, ‘wil jij deze kinderen even naar de kerk brengen? Zeg maar tegen de priester dat ze Maria willen zien.’

De man gaf Arnau nog een aai over zijn bol en verdween in de richting van de zee. Arnau en Joanet bleven achter met Àngel, maar toen de jongen hen aankeek, sloegen ze allebei hun ogen neer.

‘Willen jullie Maria zien?’

Zijn stem klonk oprecht. Arnau knikte en vroeg: ‘Jij... ken jij haar?’

‘Natuurlijk,’ lachte Àngel. Het is Maria-ter-Zee, onze Maria. Mijn vader is schipper!’ voegde hij er trots aan toe. ‘Kom maar mee.’

De twee jongens volgden hem naar de ingang van de kerk, Joanet met wijd open ogen, Arnau met hangend hoofd.

‘Heb jij een moeder?’ vroeg hij ineens.

‘Ja, natuurlijk,’ antwoordde Àngel, terwijl hij voor hen uit bleef lopen.

Achter zijn rug lachte Arnau naar Joanet. Ze gingen de deuren van de Santa Maria door, en Arnau en Joanet bleven staan tot hun ogen aan het donker gewend waren. Het rook er naar was en naar wierook. Arnau vergeleek de hoge, ranke zuilen buiten met de pijlers binnen in de kerk: die waren kort, vierkant en dik. Het enige licht kwam binnen door een paar smalle, lange ramen, die diep verzonken waren in de dikke muren van het gebouw, en hier en daar gele rechthoeken op de grond lieten vallen. Aan het plafond, aan de wanden, overal hingen schepen; sommige kunstig bewerkt, andere primitiever.

‘Kom,’ fluisterde Àngel.

Terwijl ze naar het altaar liepen, wees Joanet naar een paar op de grond geknielde mensen, die ze aanvankelijk niet hadden opgemerkt. Toen ze hen voorbijliepen vonden de kinderen het geprevel van hun gebeden maar vreemd.

‘Wat zijn ze aan het doen?’ vroeg Joanet in Arnau’s oor.

‘Aan het bidden,’ antwoordde hij.

Als zijn tante Guiamona met zijn neefjes en nichtje uit de kerk kwam, moest hij altijd bidden van haar, op zijn knieën in zijn slaapkamer, tegenover een kruis.

Toen ze voor het altaar stonden, kwam er een magere priester naar hen toe. Joanet ging achter Arnau staan.

‘Wat voert je hierheen, Àngel?’ vroeg de man zachtjes, met zijn blik op de twee kinderen gericht.

De priester stak zijn hand uit naar Àngel, en de jongen maakte een buiging.

‘Die twee jongens, pater. Ze willen Maria zien.’

De ogen van de priester schitterden in de duisternis toen ze zich naar Arnau richtten.

‘Daar is ze,’ zei hij, en hij wees naar het altaar.

Arnau keek in de richting die de priester aanwees en zag een kleine, eenvoudige, vrouwengestalte, in steen gehouwen, met een kind op haar rechterschouder en een houten schip aan haar voeten. Hij kneep zijn ogen half dicht; de vrouw had een sereen gezicht. Zijn moeder!

‘Hoe heten jullie?’ vroeg de priester.

‘Arnau Estanyol,’ antwoordde de een.

‘Joan, maar ze noemen me Joanet,’ was het antwoord van de ander.

‘En je achternaam?’

De glimlach verdween van Joanets gezicht. Hij wist zijn achternaam niet. Zijn moeder had hem gezegd dat hij die van Ponç, de koperslager, niet mocht gebruiken, dat die erg kwaad zou worden als hij dat zou merken, maar dat hij de hare ook niet moest gebruiken. Hij had zijn achternaam nog nooit aan iemand hoeven vertellen. Waarom zou die priester die nu willen weten? Maar de priester bleef hem vragend aankijken.

‘Hetzelfde als hij,’ zei hij ten slotte. ‘Estanyol.’

Arnau draaide zich om en zag de smekende blik in de ogen van zijn vriend.

‘Zo, jullie zijn dus broers.’

‘J... ja,’ slaagde Joanet erin uit te brengen, terwijl Arnau samenzweerderig zweeg.

‘Kunnen jullie bidden?’

‘Ja,’ antwoordde Arnau.

‘Ik niet... nog niet,’ zei Joanet.

‘Nou, dan moet je grote broer je dat maar leren,’ zei de priester. ‘Jullie mogen tot Maria bidden. Kom mee, Àngel, ik wil je een boodschap voor je meester meegeven. Er liggen daar wat stenen...’

Terwijl ze wegliepen stierf de stem van de priester langzaam weg; de twee kinderen bleven achter tegenover het altaar.

‘Moet je op je knieën bidden?’ vroeg Joanet fluisterend aan Arnau.

Arnau keek om naar de schimmen die zijn vriend hem aanwees, en toen Joanet al op de roodzijden bidstoelen tegenover het hoofdaltaar afliep, pakte hij hem stevig bij zijn arm.

‘De mensen knielen op de grond,’ zei hij fluisterend terug, wijzend naar de parochianen, ‘maar bovendien zijn ze aan het bidden.’

‘En wat ga jij doen?’

‘Ik bid niet. Ik praat met mijn moeder. Jij knielt toch ook niet als je met je moeder praat?’

Joanet keek hem aan. Nee, dat was zo...

‘Maar de priester heeft niet gezegd dat we met haar mochten praten; alleen dat we mochten bidden.’

‘Haal het niet in je hoofd om iets tegen de priester te zeggen. Anders zeg ik dat je gelogen hebt en dat je mijn broer niet bent.’

Joanet bleef naast Arnau zitten en vermaakte zich met het kijken naar de vele schepen die de kerk sierden. Hij had graag een van die schepen willen hebben. Hij vroeg zich af of ze zouden blijven drijven. Vast wel; waarom hadden ze ze anders gemaakt? Hij zou zo’n schip aan zee te water kunnen laten en...

Arnau keek strak naar de stenen gestalte. Wat kon hij tegen haar zeggen? Zouden de vogels zijn bericht hebben overgebracht? Hij had ze gezegd dat hij van haar hield, dat had hij heel vaak bij zichzelf gezegd.

‘Is Habiba bij jou? Als je haar ziet, zeg haar dan dat ik ook van

haar hou. Je bent toch niet boos omdat ik van haar hou, hè, ook al is ze Moors?’

Arnau staarde naar Maria. Tientallen brandende kaarsen stonden om haar heen. De lucht rond de stenen figuur trilde.

‘Mijn vader heeft gezegd dat ze bij u is, hoewel ze een Moorse was, maar dat ik het tegen niemand mag zeggen, omdat de mensen zeggen dat Moren niet naar de hemel gaan,’ ging hij prevelend verder. ‘Ze was heel aardig. Het was helemaal haar schuld niet. Het was Margarida’s schuld.’

Door de duisternis, de lucht en het fonkelen van de tientallen kaarsen heen zag Arnau hoe de lippen van de kleine stenen figuur zich tot een glimlach plooiden.

‘Joanet!’ zei hij tegen zijn vriend.

‘Wat?’

Arnau wees naar Maria, maar nu waren haar lippen... Misschien wilde Maria niet dat nog iemand haar zag glimlachen? Misschien was het een geheim.

‘Wat?’ drong Joanet aan.

‘Niets, niets.’

‘Hebben jullie al gebeden?’

De aanwezigheid van Àngel en de geestelijke verraste hen.

‘Ja,’ antwoordde Arnau.

‘Ik niet...’ begon Joanet zich te verontschuldigen.

‘Ik weet het, ik weet het,’ onderbrak de priester hem liefdevol, terwijl hij zijn haar streelde. ‘En jij, wat heb jij gebeden?’

‘Het Ave Maria,’ antwoordde Arnau.

‘Een prachtig gebed. Kom, we gaan,’ voegde de priester eraan toe, terwijl hij hen naar de deur vergezelde.

‘Pater,’ zei Arnau toen ze eenmaal buiten stonden, ‘mogen we weer terugkomen?’

De priester lachte hen toe.

‘Natuurlijk, maar ik verwacht wel dat je je broer dan hebt leren bidden.’ Joanet nam ernstig de twee klopjes in ontvangst die de priester hem op zijn wangen gaf. ‘Jullie mogen terugkomen wanneer je maar wilt,’ zei hij nog, ‘jullie zijn altijd welkom.’

Àngel liep in de richting van de plek waar de stenen lagen opgestapeld. Arnau en Joanet volgden hem.

‘En waar gaan jullie nu heen?’ vroeg hij, zich omdraaiend. De kin-

deren keken elkaar aan en haalden hun schouders op. 'Jullie kunnen niet op de bouwplaats blijven. Als de meester...'

'De man met de steen?' onderbrak Arnau hem.

'Nee,' antwoordde Àngel lachend. 'Dat is Ramon, een *bastaix*.'

Joanet keek al net zo vragend als zijn vriend. 'De *bastaixos* zijn de ezelrijvers van de zee; ze vervoeren goederen van het strand naar de opslagplaatsen van de kooplieden, en omgekeerd. Ze lossen en laden de goederen nadat de schippers die naar het strand hebben gebracht.'

'Ze werken dus niet voor de Santa Maria?' vroeg Arnau.

'Jawel. Zij juist het meest.' Àngel lachte toen hij zag hoe de kinderen keken. 'Het zijn eenvoudige, arme mensen, maar ze zijn Maria-ter-Zee toegewijd, meer dan wie dan ook. Omdat ze geen geld kunnen geven voor de bouw, heeft het zakkendragersgilde zich verplicht om voor niets de stenen te vervoeren vanaf de koninklijke groeve op de Montjuïc en ze bij de bouwplaats af te leveren. Ze dragen ze op hun rug,' – Àngel zei het met een afwezige blik – 'en lopen mijlenver, beladen met stenen die zo zwaar zijn dat we ze daarna alleen met z'n tweeën in beweging kunnen krijgen.'

Arnau herinnerde zich het enorme rotsblok dat de *bastaix* op de grond had gelegd.

'Natuurlijk werken ze voor hun Maria!' zei Àngel nog eens, 'meer dan wie dan ook. Gaan jullie nu maar spelen,' voegde hij eraan toe, en hij vervolgde zijn weg.

Waarom maken ze de steigers steeds hoger?’ Arnau wees naar het achterste deel van de kerk van Santa Maria. Àngel keek op en met een mond vol brood en kaas gaf hij mompelend een onverstaanbare uitleg. Joanet begon te lachen, ook Arnau moest lachen en ten slotte schaterde zelfs Àngel het uit, tot hij zich verslikte en zijn lachen overging in een hoestbui.

Iedere dag gingen Arnau en Joanet naar de Santa Maria, liepen de kerk binnen en knielden er neer. Aangespoord door zijn moeder had Joanet besloten dat hij zou leren bidden en steeds opnieuw herhaalde hij de gebeden die Arnau hem voorzei. Als de wegen van de twee vrienden daarna weer scheidden, rende het kind naar het raam en vertelde hij zijn moeder hoeveel hij die dag wel niet gebeden had. Arnau praatte met zijn moeder, behalve wanneer pater Albert – zo heette de priester – naar hen toekwam; dan liet hij hetzelfde geprevel horen als Joanet.

Als ze de Santa Maria uitkwamen, bleven Arnau en Joanet altijd op een afstandje staan kijken naar de bouwwerkzaamheden, naar de timmerlieden, de steenhouwers en de metselaars. Daarna gingen ze op het plein op de grond zitten wachten tot het schafttijd was en Àngel bij hen kwam zitten om zijn brood en kaas te eten. Pater Al-

bert bekeek hen liefdevol, de werklieden van de Santa Maria groetten hen met een glimlach, en zelfs de bastaixos keken naar de twee kinderen tegenover de Santa Maria als ze er met de stenen op hun rug aankwamen.

‘Waarom maken ze de steigers steeds hoger?’ vroeg Arnau weer.

Alle drie keken ze naar het achterste deel van de kerk, waar tien zuilen oprezen; acht in een halve cirkel en twee wat verder weg. Daarachter waren ze begonnen aan de steunberen en de muren die de apsis zouden vormen. Maar de steigers staken, zonder aanwijsbare reden, ver boven de zuilen uit, die op hun beurt al boven het Romaanse kerkje uitstaken, alsof de werklieden gek waren geworden en een trap naar de hemel wilden bouwen.

‘Ik weet het niet,’ antwoordde Àngel.

‘Er staat niets op al die steigers,’ mengde Joanet zich in het gesprek.

‘Dat komt nog,’ verzekerde daarop een mannenstem met stelligheid.

Ze keken alle drie om. Door het lachen en hoesten hadden ze niet gemerkt dat er een paar mannen achter hen waren komen staan, sommige rijk gekleed, andere in priesterhabijt, maar wel met gouden kruisen en edelstenen op hun borst, met grote ringen en gordels die met goud- en zilverdraad waren geborduurd.

Pater Albert zag hen vanaf de ingang van de kerk en haastte zich om hen te gaan begroeten. Àngel sprong op en verslikte zich nog eens. Het was niet voor het eerst dat hij de man zag die hen zojuist geantwoord had, maar slechts zelden had hij hem zo prachtig uitgedost gezien. Het was Berenguer de Montagut, de bouwmeester van de Santa Maria del Mar.

Ook Arnau en Joanet stonden op. Pater Albert voegde zich bij het groepje en kustte ter begroeting de ringen van de bisschoppen.

‘Wat komt er straks dan op te staan?’

Door Joanets vraag bleef pater Albert staan, juist toen hij nog een kus op de ring wilde drukken. In die ongemakkelijke houding keek hij het kind aan. Niet praten als je niets gevraagd wordt, zeiden zijn ogen. Een provoost maakte aanstalten om door te lopen naar de kerk, maar Berenguer de Montagut pakte Joanet bij zijn schouder en boog zich naar hem toe.

‘Kinderen zien vaak dingen die wij niet zien,’ zei hij hardop te-

gen zijn metgezellen, ‘en daarom zou het me niet verbazen als zij iets opgemerkt hebben wat wij misschien over het hoofd hebben gezien. Wil je weten waarom we die steigers zo hoog maken?’ Joanet knikte, maar niet voordat hij naar vader Albert had gekeken. ‘Zie je die zuilen? Nou, daarbovenop komen zes bogen te rusten en de middelste zuil zal het zwaartepunt vormen van de apsis van de nieuwe kerk.’

‘Wat is een apsis?’ vroeg Arnau.

Berenguer glimlachte en keek om. Sommige aanwezigen stonden net zo aandachtig naar zijn uitleg te luisteren als de kinderen.

‘Een apsis is zoiets als dit.’ De meester maakte van zijn handen een holletje. De kinderen bleven aandachtig naar die magische handen kijken. Een paar van de mensen achter hen kwamen erbij staan, onder wie pater Albert. ‘Nou, en op het allerhoogste punt,’ ging hij verder, terwijl hij één hand losmaakte en naar zijn wijsvinger wees, ‘wordt een grote steen geplaatst die de sluitsteen heet. Die steen moeten we eerst naar de hoogste steiger ophijsen, daarboven, zien jullie?’ Iedereen keek naar de hemel. ‘Als hij daar eenmaal ligt, laten we de ribben van de bogen geleidelijk naar boven lopen tot ze samenkomen bij de sluitsteen. Daarom hebben we zulke hoge steigers nodig.’

‘En waarom al die moeite?’ vroeg Arnau weer. De priester reageerde geschrokken toen hij het kind hoorde, hoewel hij al aan zijn vragen en observaties begon te wennen. ‘Daar zul je toch niets van zien als je in de kerk bent, want dat is boven het dak.’

Berenguer lachte en een paar van zijn metgezellen eveneens. Pater Albert zuchtte.

‘Je zult het wel degelijk kunnen zien, jongen, want naarmate de bouw van de nieuwe kerk vordert, zal het dak van de oude worden afgebroken. Het zal zijn alsof die kleine kerk de nieuwe kerk voortbrengt, groter en...’

De ongeruste uitdrukking op Joanets gezicht verbaasde hem. Het kind was gewend geraakt aan de bijzondere sfeer van de kleine kerk, aan de lucht die er hing, aan de duisternis, aan de intimiteit als hij bad.

‘Hou je van Maria-ter-Zee?’ vroeg Berenguer.

Joanet keek Arnau aan. Ze knikten beiden.

‘Nou, als de nieuwe kerk klaar is, zal Maria baden in het licht. Ze

zal niet meer in het donker staan zoals nu, en ze zal de mooiste kerk hebben die je je maar kunt voorstellen; ze zal niet langer opgesloten zitten tussen dikke, lage muren, maar tussen hoge, dunne, ranke muren staan, met zuilen en kapellen die tot de hemel reiken, waar de Maagd Maria moet zijn.'

Allemaal keken ze naar de hemel.

'Ja,' ging Berenguer de Montagut verder, 'tot daar zal de nieuwe kerk van Maria-ter-Zee reiken.' Vervolgens liep hij samen met zijn gevolg naar de Santa Maria; de kinderen en pater Albert lieten ze achter zich.

'Pater,' vroeg Arnau toen Berenguer de Montagut hen niet meer kon horen, 'hoe zal het met Maria gaan als de kleine kerk wordt afgebroken, maar de grote nog niet klaar is?'

'Kijk,' antwoordde de priester, wijzend naar twee van de steunberen die achter het hoofdaltaar werden gebouwd ter versteviging van de muren. 'Daartussen komt de eerste kapel, de kapel van het Allerheiligste; daar zal Maria voor de veiligheid tijdelijk ondergebracht worden, samen met het lichaam van Christus en het graf met de resten van de heilige Eulàlia.'

'En wie bewaakt haar dan?'

'Maak je geen zorgen,' antwoordde de geestelijke, glimlachend nu, 'Maria zal goed bewaakt worden. De kapel van het Allerheiligste is toevertrouwd aan het gilde van de bastaixos; zij hebben de sleutel van het hek en zullen over jouw Maria waken.'

Arnau en Joanet kenden de bastaixos inmiddels. Steeds als ze in een rij aankwamen, beladen met hun enorme stenen, had Àngel hun namen opgenoemd: Ramon, de eerste die ze hadden leren kennen; Guillem, net zo hard als de rotsblokken die hij op zijn schouders droeg, gebruind door de zon en met een vreselijk mismaakt gezicht ten gevolge van een ongeluk, maar zacht en hartelijk in de omgang; nog een Ramon, bijgenaamd 'de Knul', kleiner dan de eerste Ramon en kort en dik; Miquel, een fragiele man die het gewicht van zijn last niet leek te kunnen dragen, maar daar toch in slaagde door alle spieren van zijn lichaam te spannen, tot het leek alsof ze elk moment konden knappen; Sebastià, de onaardigste en de stilste, en zijn zoon Bastianet; Pere, Jaume en nog heel veel meer namen van de werklieden uit La Ribera die het op zich hadden genomen om de duizenden stenen die nodig waren voor de bouw van de kerk van de

koninklijke steengroeve La Roca naar de Santa Maria del Mar te sjouwen.

Arnau dacht aan al die mannen: hoe ze naar de kerk keken als ze, kromgebogen, bij de Santa Maria aankwamen; hoe ze lachten als ze zich van de stenen hadden bevrijd; hoe sterk hun schouders wel niet waren. Hij wist zeker dat zij goed voor zijn moeder Maria zouden zorgen.

Al binnen zeven dagen werd bewaarheid wat Berenguer de Montagut hen had voorspeld.

‘Jullie moeten morgenochtend heel vroeg komen,’ zei Àngel, ‘want dan hijsen we de sluitsteen op.’

En dus renden de kinderen achter de werklieden die met z’n allen onder aan de steigers stonden. Er waren meer dan honderd mensen, werklieden, bastaixos en zelfs priesters; pater Albert had zijn habijt uitgedaan en zag er nu uit als een gewone man, met een dik stuk rode stof opgerold om zijn middel bij wijze van sjerp.

Arnau en Joanet mengden zich onder de mensen, groetten sommige en lachten naar andere.

‘Kinderen,’ hoorden ze een meester metselaar zeggen, ‘als we de sluitsteen gaan ophijzen, wil ik niet dat jullie hier in het midden staan.’

De twee knikten.

‘En waar is de sluitsteen?’ vroeg Joanet, opkijkend naar de meester.

Ze renden naar de plek die de man aanwees, voor de eerste steiger, de laagste.

‘Lieve hemel!’ riepen ze in koor toen ze naast de grote, ronde steen stonden.

Een heleboel mannen stonden net als zij, maar in stilte, toe te kijken; ze wisten dat dit een belangrijke dag was.

‘Hij weegt meer dan zesduizend kilo,’ zei iemand.

Joanet keek met grote ogen naar Ramon, de bastaix die hij met een steen had gezien.

‘Nee,’ zei die, zijn gedachten radend, ‘die hebben wij niet vervoerd.’

Zijn opmerking veroorzaakte wat nerveus gelach, dat echter on-

middellijk weer verstomde. Arnau en Joanet zagen hoe de mannen een voor een achteruitliepen, met hun blik afwisselend op de steen en op de steigers gericht; ze moesten meer dan zesduizend kilo met touwen naar een hoogte van dertig meter ophijsen!

‘Als er iets misgaat...’ hoorden ze iemand zeggen terwijl hij een kruis sloeg.

‘Dan liggen wij eronder,’ maakte een ander met een grijns de zin af.

Niemand stond stil; zelfs pater Albert in zijn vreemde kledij liep onrustig tussen de mensen door; hij moedigde hen aan, sloeg hen op de schouders en kletste aan een stuk door. Tussen de mensen en de steigers rees de oude kerk op. Velen stonden ernaar te kijken. Iets verderop begonnen zich steeds meer Barcelonese burgers te verdringen.

Ten slotte verscheen Berenguer de Montagut, en zonder de mensen de tijd te gunnen om hem staande te houden of te groeten, klauterde hij op de laagste steiger en richtte zich tot de verzamelde menigte. Terwijl hij hen toesprak, maakten enkele metselaars die hem vergezelden grote katrolblokken vast aan de steen.

‘Zoals jullie zien,’ riep hij, ‘is er boven aan de steiger een aantal takels aangebracht waarmee we de sluitsteen kunnen ophijsen. De katrolblokken, zowel die bovenin als die aan de steen, bevatten elk drie katrolschijven. Zoals jullie weten gebruiken we geen draaiconstructies of wielen, omdat we de sluitsteen op elk moment in zijwaartse richting moeten kunnen bewegen. Door de katrollen lopen drie touwen.’ De meester gaf precies aan hoe de touwen liepen en een honderdtal hoofden volgde hem. ‘Ik wil dat jullie om mij heen in drie groepen gaan staan.’

De meester metselaars begonnen de mensen in te delen. Arnau en Joanet glipten weg naar de achterkant van de kerk en daar volgden ze, met hun rug leunend tegen de muur, de voorbereidingen. Toen Berenguer zag dat er drie groepen waren gevormd, ging hij verder: ‘Elke groep trekt aan een van de touwen. Jullie,’ zei hij, tegen een van de groepen, ‘zijn de Heilige Maria. Zeg me na: Heilige Maria!’ De mannen riepen ‘Heilige Maria’. ‘Jullie zijn de Heilige Clara.’ De tweede groep herhaalde in koor haar naam. ‘En jullie de Heilige Eulàlia. Met die namen zal ik zeggen wat jullie moeten doen. Als ik ‘allemaal!’ zeg, bedoel ik de drie groepen tezamen. Je moet bij het

trekken recht achter elkaar blijven staan, zoals jullie opgesteld worden, zonder de rug van degene voor je uit het oog te verliezen, en luisteren naar de bevelen van de meester die de rij leidt. Denk eraan: altijd recht achter elkaar blijven staan! En nu: in de rij.'

De meester metselaars lieten de mannen zich in drie rijen opstellen. De touwen lagen al klaar en de mannen pakten ze vast. Berenguer de Montagut gaf ze de tijd niet om na te denken.

'Allemaal! Begin te trekken als ik "af" zeg, eerst zachtjes, tot je merkt dat de touwen strak staan. Af!'

Arnau en Joanet zagen de mannen trekken tot de touwen strak stonden.

'Allemaal! Trekken!'

De kinderen hielden hun adem in. De mannen zetten zich schrap, begonnen te trekken, en spanden hun armen, rug en gezicht. Arnau en Joanet tuurden naar de grote steen. Hij bewoog niet.

'Allemaal! Harder!'

Het bevel galmde over het terrein. De gezichten van de mannen liepen rood aan. De houten steigers kraakten en de sluitsteen kwam een handbreedte van de grond los. Zesduizend kilo!

'Harder!' brulde Berenguer, zonder dat hij de steen uit het oog verloor.

Nog een stukje. De kinderen vergaten zelfs adem te halen.

'Heilige Maria! Harder! Harder!'

Arnau en Joanet keken naar de Heilige Maria-rij. Daar stond pater Albert, die met dichtgeknepen ogen aan het touw trok.

'Zo ja, Heilige Maria, zo. Allemaal! Harder!'

Het hout bleef kraken. Arnau en Joanet keken eerst naar de steigers en daarna naar Berenguer de Montagut, die alleen maar aandacht had voor de steen; inmiddels kwam hij langzaam, heel langzaam, omhoog.

'Harder! Harder! Harder! Allemaal tegelijk! Met alle kracht!'

Toen de sluitsteen ter hoogte van de eerste steiger was gekomen, gaf Berenguer de rijen bevel om te stoppen met trekken en de steen in de lucht te laten hangen.

'Heilige Maria en Heilige Eulàlia, hou vast!' riep hij vervolgens, 'Heilige Clara, trekken!' De sluitsteen bewoog opzij naar de steiger vanwaar Berenguer zijn orders gaf. 'Nu allemaal! Langzaam laten vieren.'

Iedereen, ook degenen die aan de touwen trokken, hield de adem in toen de sluitsteen aan de voeten van Berenguer op de steiger neerkwam.

‘Langzaam!’ riep de bouwmeester.

Het platform zakte door onder het gewicht van de steen.

‘En als hij het nu eens begeeft?’ fluisterde Arnau tegen Joanet.

Als hij het zou begeven, zou Berenguer...

Maar hij hield het. De steiger was er alleen niet op berekend het gewicht van de steen langere tijd te dragen. Hij moest verder naar boven, waar de steigers het volgens Berenguers berekeningen wel zouden houden. De metselaars legden de kabels om naar de volgende takel en de mannen trokken opnieuw aan de touwen. Weer een steiger en nog een; de zesduizend kilo zware steen bewoog omhoog naar de plek waar de ribben van de bogen, ver boven de mensen, zouden samenkomen.

De mannen zweetten en al hun spieren waren gespannen. Zo nu en dan viel er iemand en de meester van de betreffende rij snelde dan toe om hem weg te trekken. In de buurt stonden een paar sterke burgers en als iemand niet meer kon, koos de meester een van hen om zijn plaats in te nemen.

Berenguer gaf zijn orders van bovenaf, en een andere meester op een lagere steiger gaf ze weer door aan de mannen. Toen de sluitsteen de hoogste steiger had bereikt, verscheen er hier en daar een lachje op de samengeperste lippen. Nu kwam het moeilijkste moment. Berenguer de Montagut had de exacte plaats berekend waar de sluitsteen moest komen om ervoor te zorgen dat de ribben perfect aansloten. Dagenlang had hij met touwen en palen getrianguleerd tussen de tien zuilen, vanaf de steiger peillood neergelaten en vanaf de palen op de grond tot boven aan de steiger steeds maar weer touwen gespannen. Dagenlang had hij op het perkament zitten krabbelen, het afgekrabd en weer opnieuw beschreven. Als de sluitsteen zich niet op de exacte plaats bevond, zou de spankracht van de bogen niet voldoende zijn om het gewicht te dragen en zou de apsis in kunnen storten.

Uiteindelijk, na duizenden berekeningen, had hij de exacte plaats op het platform van de bovenste steiger gemarkeerd. Daar moest de steen geplaatst worden, en nergens anders. De mannen werden bijna tot wanhoop gedreven toen Berenguer de Montagut, anders dan

in het geval van de andere platforms, de steen niet gewoon liet zakken, maar doorging met bevelen: ‘Nog een beetje, Heilige Maria. Nee. Heilige Clara, trekken, nu vasthouden. Heilige Eulàlia! Heilige Clara! Heilige Maria...! Naar beneden... naar boven...! Nu!’ riep hij plotseling. ‘Hou allemaal vast! Naar beneden! Beetje bij beetje, beetje bij beetje! Langzaam aan!’

Opeens stond er geen spanning meer op de touwen. In stilte keken alle mannen naar de hemel, waar Berenguer de Montagut was neergehurkt om te controleren of de sluitsteen echt op de goede plek lag. Hij liep om de steen met een doorsnee van twee meter heen, ging rechtop staan en groette de mensen beneden door zijn armen op te heffen.

Arnau en Joanet, die nog steeds tegen de muur van de oude kerk stonden geleund, konden achter zich de kreten horen die ontsnaptten aan de kelen van de mannen die urenlang aan de touwen hadden getrokken. De meesten lieten zich op de grond vallen. Anderen omhelsden elkaar en dansten van vreugde. De honderden toeschouwers die de operatie hadden gevolgd, schreeuwden en applaudisseerden, en Arnau had een brok in zijn keel en kreeg kippenvel.

‘Ik wou dat ik ouder was,’ fluisterde Arnau die nacht tegen zijn vader, toen ze samen op de stromatras lagen, te midden van het gehoest en gesnurk van de slaven en de leerjongens.

Bernat probeerde te raden wat er achter die wens zat. Die dag was Arnau opgetogen thuisgekomen en had hij duizend-en-een keer verteld hoe de sluitsteen van de apsis van de Santa Maria omhoog was gehesen. Zelfs Jaume had aandachtig naar hem geluisterd.

‘Waarom zou je ouder willen zijn, jongen?’

‘Iedereen doet iets. In de Santa Maria zijn veel kinderen die hun vader of meester helpen, maar Joanet en ik...’

Bernat sloeg zijn arm om de schouders van het kind en trok hem naar zich toe. Inderdaad zat Arnau er de hele dag, behalve als hij een enkele keer een karweitje moest doen. Wat zou hij voor nuttigs kunnen doen?

‘De bastaixos bevallen je wel, hè?’

Bernat had gemerkt hoe enthousiast zijn zoon vertelde over die mannen die de stenen naar de kerk sjouwden. De kinderen volgden hen tot de stadspoort, wachtten hen daar op en liepen weer mee te-

rug, langs het strand, van Framenors tot de Santa Maria.

‘Ja,’ antwoordde Arnau, terwijl zijn vader met zijn andere arm onder de matras zocht.

‘Hier,’ zei hij, en hij gaf hem de oude waterzak die ze op hun vlucht hadden gebruikt. Arnau pakte hem in het donker aan. ‘Bied ze vers water aan; je zult zien dat ze dat niet afslaan en je dankbaar zullen zijn.’

De volgende dag stond Joanet ’s ochtends vroeg al bij de ingang van Grau’s werkplaats op hem te wachten, net als altijd. Arnau liet hem de waterzak zien, hing hem om zijn nek en samen renden ze naar het strand, naar de Àngel-fontein, bij de Encants, de enige die er was op de route. De volgende fontein was al in de Santa Maria.

Toen de kinderen zagen dat de rij mannen langzaam naderde, gekromd onder het gewicht van de stenen, klommen ze op een van de bootjes op die op het strand lagen. De eerste drager kwam naar hen toe en Arnau liet hem de waterzak zien. De man glimlachte en bleef naast het bootje staan, zodat Arnau het water direct in zijn mond kon gieten. De anderen wachtten tot de eerste klaar was met drinken; daarna kwam de volgende. Op de terugtocht naar de koninklijke steengroeve hielden de mannen, van hun last bevrijd, bij het bootje halt en waren dankbaar voor het verse water.

Vanaf die dag zorgden Arnau en Joanet voor vers water. Ze wachtten de sjouwers op bij de Àngel-fontein en wanneer er een zeeschip gelost moest worden en de bastaixos niet voor de Santa Maria konden werken, volgden ze hen door de stad om hen ook daar water te geven zonder dat ze de zware balen hoefden neer te zetten.

Ze bleven naar de Santa Maria gaan om er te kijken, met pater Albert te praten of op de grond te zitten en te zien hoe Àngel schafte. Ieder die hen gadesloeg kon zien dat hun ogen anders glansden als ze naar de kerk keken. Zij hielpen er ook aan mee! De dragers en zelfs pater Albert hadden dat gezegd.

Nu de sluitsteen was geplaatst, konden de kinderen zien hoe vanaf alle tien de zuilen eromheen de ribben van de bogen ernaartoe kropen; de metselaars maakten mallen waarop ze achter elkaar stenen zetten die in een boog oprezen naar de sluitsteen. Achter de zuilen, om de eerste acht heen, waren de muren van de kooromgang al opgetrokken, met de steunberen aan de binnenzijde van de kerk. Tussen die steunberen, zei vader Albert, er twee aanwijzend,

zou de kapel van het Allerheiligste komen, de kapel van de zakken-dragers, waar Maria zou rusten.

Want terwijl de muren verrezen en de negen gewelven gemetseld werden op de ribben, begon tegelijkertijd de sloop van de oude kerk.

‘Boven de apsis wordt het dak gebouwd,’ vertelde de priester ook, en Àngel knikte instemmend bij zijn woorden. ‘Weten jullie waarmee?’ De kinderen schudden van nee. ‘Met alle onbruikbare aardewerken kruiken in de stad. Eerst brengen ze een laag natuursteen aan en daarbovenop komen al die kruiken, in rijen naast elkaar. En daar weer bovenop de dakbedekking van de kerk.’

Arnau had die stapels kruiken zien liggen naast de stenen voor de Santa Maria. Hij had zijn vader gevraagd waarom ze daar lagen, maar Bernat had hem geen antwoord kunnen geven.

‘Ik weet alleen,’ had hij gezegd, ‘dat alle afgekeurde kruiken op een hoop worden gegooid tot ze gehaald worden. Ik wist niet dat ze voor jouw kerk bestemd waren.’

Zo begon de nieuwe kerk vorm te krijgen achter en boven de apsis van de oude, die inmiddels uiterst voorzichtig werd afgebroken, om de stenen opnieuw te kunnen gebruiken. De Barcelonese wijk La Ribera wilde het niet zonder kerk stellen, zelfs niet tijdens de bouw van de nieuwe, schitterende Mariakerk, en de kerkdiensten gingen dan ook gewoon door. Toch was het een vreemde gewaarwording. Net als iedereen ging Arnau door de toegangsdeur van het kleine Romaanse gebouw naar binnen, en, eenmaal binnen, maakte de duisternis die hij had gezocht om met Maria te praten plaats voor het licht dat door de ramen van de nieuwe apsis binnenkwam. De oude kerk leek op een kleine doos die door een prachtige grotere doos werd omgeven, en die naarmate de tweede groeide zou verdwijnen; een kleinere doos met aan het einde de inmiddels overdekte, zeer hoge apsis.

11

Het leven van Arnau bestond echter niet alleen uit de Santa Maria en het te drinken geven aan de bastaixos. In ruil voor kost en inwoning moest hij onder andere de kokkin helpen als ze in de stad inkopen ging doen.

Om de twee of drie dagen verliet Arnau 's ochtends vroeg Grau's werkplaats om mee te gaan met Estranya, de donkere slavin, die wijdbeens en onvast liep, en met haar enorme omvang vervaarlijk heupwiegde. Zodra Arnau in de deuropening van de keuken verscheen, gaf de slavin hem zonder iets te zeggen zijn eerste vrachtje mee: twee manden met deeg die hij naar de oven in de carrer Ollers Blancs moest brengen om het te laten bakken. In de ene mand lag het deeg voor het verrukkelijke witbrood voor Grau en zijn gezin; in de andere het deeg voor de broden van de anderen, gemaakt van meel van gerst, gierst of zelfs bonen en kikkererwten, donker, compact en hard brood.

Als Arnau het brooddeeg afgegeven had, verlieten Estranya en hij de pottenbakkerswijk en gingen de stadsmuur door in de richting van het centrum van Barcelona. Tijdens het eerste deel van de route volgde Arnau de slavin vrolijk, lachend om het deinen van haar donkere vlees bij het lopen.

'Waarom lach je?' had de mulattin hem meer dan eens gevraagd.

Arnau keek dan naar het ronde, vlakke gezicht van de vrouw en verborg snel zijn lach.

‘Wil je zo graag lachen? Hier, pak aan,’ zei ze op de plaça del Blat toen ze hem een zak tarwe te dragen gaf. ‘Nou, waar is je lach nu?’ vroeg ze bij het verlaten van de plaça de la Llet toen ze hem de melk voor zijn neefjes en nichtje gaf; en ze herhaalde de vraag nog een keer op het pleintje waar ze kool en groenten kochten, en op de plaça de l’Oli, waar ze olie, wild of gevogelte aanschafte.

Vandaar volgde Arnau de slavin door heel Barcelona met hangend hoofd. Op de honderdzestig vastendagen, bijna de helft van het jaar, liep de mulattin heupwiegend tot aan het strand, dicht bij de Santa Maria, en daar, bij een van de twee visafslagen van de stad, de nieuwe of de oude, ruziede Estranya om de beste dolfijn, tonijn, steur, makreel of ombervis te bemachtigen.

‘Nu gaan we jouw vis halen,’ smaalde ze met een grijns als ze had gekregen wat ze wilde.

Vervolgens gingen ze naar het achtergedeelte en kocht de mulattin visafval. Aan de achterkant van beide visafslagen waren ook veel mensen, maar daar maakte Estranya met niemand ruzie.

Desondanks gaf Arnau de voorkeur aan de vastendagen boven de dagen waarop Estranya vlees moest gaan halen, want om visafval te kopen hoefde je maar twee stappen naar de ruimte achter de afslag te zetten, maar voor vleesafval moest Arnau, beladen met de boodschappen die de mulattin had gedaan, half Barcelona door en de stad uit.

Het vlees voor Grau en zijn gezin kochten ze bij de slagerijen bij de slachthuizen van de stad. Dat was vlees van de beste kwaliteit, zoals al het vlees dat binnen de muren werd verkocht; dode dieren mochten Barcelona niet binnen. Al het vlees dat in de gravenstad werd verkocht, kwam er levend binnen en werd in de stad geslacht.

Voor het afval dat de knechten en slaven te eten kregen, moest je daarom de stad uit via de Portaferrisa, tot je bij de markt kwam waar dode dieren en allerlei soorten vlees van onduidelijke herkomst lagen opgestapeld. Estranya glimlachte naar Arnau als ze dat vlees kocht en het hem op de terugweg naar het huis van Grau liet dragen, nadat ze bij de oven waren langsgegaan om de broden op te halen, Estranya al wiegend en Arnau sjouwend met de koopwaar.

Op een ochtend toen Estranya en Arnau hun inkopen deden bij

het grootste slachthuis, dat bij de plaça del Blat, begonnen de klokken van de kerk van Sant Jaume te luiden. Het was geen zondag, en ook geen feestdag. Estranya bleef in haar volle omvang wijdbeens stilstaan. Een man riep iets. Arnau kon niet verstaan wat hij zei, maar hij werd door velen bijgevallen en de mensen begonnen alle kanten op te rennen. De jongen draaide zich om naar Estranya, met een vragende blik in zijn ogen. Hij liet de boodschappen vallen. De graanhandelaars braken snel hun kramen op. De mensen liepen nog steeds te rennen en te schreeuwen en de klokken van de Sant Jaume bleven maar beieren. Arnau wilde naar de plaça de Sant Jaume lopen, maar... sloegen daar niet ook de klokken van de Santa Clara? Hij spitste zijn oren en op dat moment begonnen ook de klokken van de Sant Pere, Framenors en Sant Just te luiden. Alle klokken van de stad luidden! Arnau stond aan de grond genageld, met open mond en doof van het lawaai. Overal zag hij mensen rennen.

Opeens dook Joanet voor hem op. Zijn vriend was vreselijk opgewonden en kon geen moment stil blijven staan.

'Via fora! Via fora!' riep hij.

'Wat?' vroeg Arnau.

'Via fora!' schreeuwde Joanet in zijn oor.

'Wat betekent dat...?'

Joanet legde hem het zwijgen op en wees naar de oude Grote Poort, onder het Paleis van Justitie.

Arnau keek naar de poort, waar juist op dat moment iemand onderdoor liep, gehuld in strijdtenu, met een verzilverd harnas en een groot zwaard aan zijn gordel. In zijn rechterhand, aan een vergulde stok, droeg de man het vaandel van Sant Jordi: het rode kruis op een wit veld. Achter hem droeg een andere man, ook strijdklaar, het vaandel van de stad. De twee liepen naar het midden van het plein, waar de steen lag die de stad in wijken verdeelde. Daar riepen ze in koor, de vandelens van Sant Jordi en Barcelona tonend: 'Via fora! Via fora!'

De klokken bleven maar luiden en het 'Via fora!' ging als een lopend vuurtje door alle straten van de stad.

Joanet, die het schouwspel tot op dat moment met een eerbiedig stilzwijgen had gadeslagen, begon ineens uit alle macht te schreeuwen.

Eindelijk leek Estranya te reageren en ze zei tegen Arnau dat hij

weg moest gaan. De jongen, die zijn aandacht volledig gericht had op de twee mannen op het midden van het plein, met hun glanzende harnassen en hun zwaarden, stram onder hun kleurige vaandels, ontweek de hand van de mulattin.

‘Kom, Arnau,’ beval Estranya.

‘Nee,’ verzette hij zich, aangespoord door Joanet.

Estranya pakte hem bij zijn schouder en schudde hem door elkaar.

‘Kom. Dit gaat ons niet aan.’

‘Wat zeg je, slavin?’ De woorden kwamen van een vrouw die, samen met anderen die al even opgewonden waren als zij, stond te kijken naar wat er voorviel en getuige was geweest van de discussie tussen Arnau en de mulattin. ‘Is die jongen soms slaaf?’ Estranya schudde van nee. ‘Burger?’ Arnau knikte. ‘Hoe durf je dan te zeggen dat het zijn zaak niet is?’ Estranya aarzelde en haar voeten bewogen als die van een eend die niet wil lopen.

‘Wie ben jij dan, slavin,’ vroeg een andere vrouw, ‘om de jongen de eer te ontzeggen de rechten van Barcelona te verdedigen?’

Estranya liet haar hoofd hangen. Wat zou haar meester zeggen als hij erachter kwam? Haar meester, die de eer van de stad zo hoog in het vaandel had. De klokken luidden nog steeds. Joanet was op het groepje vrouwen afgelopen en spoorde Arnau aan om ook te komen.

‘Er gaan geen vrouwen mee met de *host* van de stad,’ beet de eerste vrouw Estranya toe.

‘En zeker geen slaven,’ voegde een andere vrouw eraan toe.

‘Wie anders zal voor onze mannen moeten zorgen dan jongens zoals zij?’

Estranya durfde niet op te kijken.

‘Wie denk je dat hun eten klaarmaakt en boodschappen doet, hun laarzen uittrekt en hun boog schoonmaakt?’

‘Ga naar huis of waar je heen moet,’ zeiden ze haar. ‘Dit is geen plek voor slaven.’

Estranya pakte de spullen die Arnau tot dan toe gedragen had en zette zich schommelend in beweging. Joanet lachte voldaan en keek bewonderend naar het groepje vrouwen. Arnau stond nog steeds op dezelfde plek.

‘Ga maar, jongens,’ drongen de vrouwen aan, ‘en zorg goed voor onze mannen.’

‘En zeg het tegen mijn vader!’ riep Arnau naar Estranya, die nog maar drie of vier meter had kunnen afleggen.

Joanet merkte dat Arnau bleef kijken naar de slavin die zich langzaam voortbewoog en raadde waarom hij aarzelde.

‘Heb je niet gehoord wat de vrouwen zeiden?’ zei hij. ‘Wij moeten voor de soldaten van Barcelona zorgen. Je vader zal het wel begrijpen.’

Arnau knikte, eerst langzaam en toen krachtig. Natuurlijk zou hij het begrijpen! Had hij zich er soms niet voor ingespannen dat ze burgers van Barcelona zouden worden?

Toen ze terugliepen naar het plein zagen ze dat er naast de twee vaandels van de mannen in strijdtenue nu een derde was bijgekomen: dat van de kooplieden. De vaandeldrager droeg geen oorlogskleding, maar had wel een kruisboog op zijn rug en een zwaard in zijn gordel. Na korte tijd werd er nog een vaandel bij gezet, dat van de zilversmeden, en zo raakte het plein langzaam vol met kleurige banieren met allerlei symbolen en figuren: het vaandel van de bontwerkers, van de chirurgijns-barbiers, van de timmerlieden, de koper slaggers, de pottenbakkers...

De vrije burgers van Barcelona schaarden zich geleidelijk, gegroepeerd per beroep, onder de vaandels; allen gewapend met een kruisboog, een pijlkoker met honderd pijlen en een zwaard of lans, zoals de wet dat voorschreef. In nog geen twee uur stond het legioen van Barcelona klaar voor vertrek om de privileges van de stad te gaan verdedigen.

Die twee uur gaven Arnau de gelegenheid om erachter te komen wat het nou allemaal te betekenen had. Joanet legde het hem ten slotte uit.

‘Barcelona verdedigt zich niet alleen als dat nodig is,’ zei hij, ‘maar valt ook aan als iemand het tegen ons durft op te nemen.’ Het kind praatte fel, wees naar de soldaten en vaandels, en hij straalde van trots dat zij allemaal waren gekomen. ‘Het is geweldig! Wacht maar af. Als we geluk hebben zijn we een paar dagen buiten. Als iemand een burger mishandelt of de rechten van de stad aanvalt, wordt hij aangeklaagd bij... eh, ik weet niet bij wie, bij de rechter of bij de Raad van Honderd, en als de autoriteiten vinden dat de beschuldiging waar is, wordt de host bij elkaar geroepen onder het vaandel van Sant Jordi; daar, zie je wel, midden op het plein, boven alle an-

dere uit. De klokken luiden en de mensen stormen de straat op en roepen “Via fora!”, alarm!, zodat heel Barcelona het kan horen. De gildemeesters pakken hun vaandels en de gildebroeders komen eromheen staan om ten strijde te trekken.’

Terwijl Arnau achter Joanet aan liep, tussen de groepjes door die zich op de plaça del Blat verzameld hadden, keek hij met grote ogen naar alles wat er om hem heen gebeurde.

‘En wat moeten we nu doen? Is het gevaarlijk?’ vroeg Arnau toen ze al het wapenvertoon op het plein zagen.

‘Over het algemeen niet,’ antwoordde Joanet lachend. ‘Je moet bedenken dat als de rechter de oproep heeft goedgekeurd, dat niet alleen in naam van de stad is, maar ook in naam van de koning; daarom hoeven we nooit tegen de troepen van de koning te vechten. Het hangt er altijd vanaf wie ons aanvalt, maar zodra een heer ziet dat de host van Barcelona eraan komt, onderwerpt hij zich gewoonlijk aan de eisen.’

‘Dan wordt er dus niet gevochten?’

‘Dat hangt af van wat de autoriteiten beslissen en hoe de heer zich opstelt. De laatste keer werd er een fort verwoest; toen is er wel gevochten en vielen er doden, en... Kijk! Daar heb je je oom,’ zei Joanet, wijzend naar het vaandel van de pottenbakkers. ‘Kom mee!’

Onder het vaandel stond, naast de drie andere prominenten van het gilde, Grau Puig, in strijdtenuue, met laarzen, een leren wapenrok die van zijn borst tot halverwege zijn kuitens reikte, en een schild aan zijn gordel. Om de vier gildedekens heen verdrongen zich de pottenbakkers van de stad. Toen Grau de aanwezigheid van de kinderen opmerkte, gaf hij Jaume een teken, die de jongens daarop de weg versperde.

‘Waar gaan jullie heen?’ vroeg hij.

Met zijn ogen vroeg Arnau Joanet om hulp.

‘We gaan de meester onze hulp aanbieden,’ antwoordde Joanet. ‘We zouden hem een knapzak met eten kunnen brengen... of wat hij maar wil.’

‘Het spijt me,’ zei Jaume alleen maar.

‘En wat nu?’ vroeg Arnau toen hij hen de rug toekeerde.

‘Wat maakt het uit!’ antwoordde Joanet. ‘Maak je geen zorgen, er zijn hier een heleboel mensen die heel blij zullen zijn als we ze helpen; ze zullen het bovendien niet eens merken dat we meegaan.’

De twee kinderen begonnen mee te lopen tussen de mensen; ze keken naar de zwaarden, kruisbogen en lansen, ze bewonderden de mannen in wapenrusting en probeerden iets van de geanimeerde gesprekken op te vangen.

‘Hoe zit het met dat water?’ hoorden ze opeens achter zich roepen.

Arnau en Joanet draaiden zich om. Het gezicht van de jongens lichtte op toen ze Ramon zagen, die hen toelachte. Hij was in gezelschap van meer dan twintig zakkendragers, allemaal indrukwekkend bewapend.

Arnau voelde op zijn rug en zocht de waterzak, en toen hij hem daar niet vond zag hij er waarschijnlijk zo verslagen uit, dat verscheidene mannen lachend naar hem toe kwamen en hem de hune aanboden.

‘Als de stad je roept, moet je altijd paraat zijn,’ graptten ze.

Het legioen verliet Barcelona achter het vaandel met het rode kruis van Sant Jordi, in de richting van Creixell, een plaatsje vlak bij Tarragona. De bewoners van dat dorp hielden een kudde vast die het eigendom van de slagers in Barcelona was.

‘Is dat zo erg?’ vroeg Arnau aan Ramon, met wie ze meeliepen.

‘Ja, natuurlijk. Het vee van de slagers in Barcelona heeft in heel Catalonië weiderecht en het recht van doortocht. Niemand mag een kudde die voor Barcelona bestemd is, vasthouden, zelfs de koning niet. Onze kinderen hebben recht op het beste vlees,’ voegde hij eraan toe terwijl hij hen over het hoofd aaide. ‘De heer van Creixell heeft een kudde tegengehouden en eist van de herder geld voor het laten grazen van zijn dieren op zijn land. Stel je voor dat alle edelen van Tarragona tot Barcelona geld zouden vragen voor de doortocht en het weiden. Dan zou er voor ons niets te eten zijn!’

Als je eens wist wat Estranya ons voor vlees geeft... dacht Arnau. Joanet raadde de gedachten van zijn vriend en trok een vies gezicht. Arnau had het alleen aan Joanet verteld. Hij had op het punt gestaan om zijn vader te onthullen waar het vlees vandaan kwam dat ze voorgezet kregen op de dagen dat er niet gevestigd hoefde te worden, maar toen hij hem met graagte zag eten, toen hij zag dat al Grau's slaven en arbeiders zich op de pan stortten, zweeg hij, verzamelde al zijn moed, en at er ook van.

‘Zijn er nog andere redenen waarom de mannen uitrukken?’ vroeg

Arnau met een vieze smaak in zijn mond.

‘Natuurlijk. Iedere aanval op de privileges van Barcelona of van een burger kan betekenen dat het legioen eropuit trekt. Als iemand bijvoorbeeld een Barcelonese burger ontvoert, zullen ze hem proberen te bevrijden.’

Al kletsend en steeds maar verder lopend, trokken Arnau en Joanet langs de kust – Sant Boi, Castelldefels en Garraf –, aandachtig gadegeslagen door de mensen die ze tegenkwamen. Als het legioen langskwam, gingen ze opzij en zwegen ze. Zelfs de zee leek eerbied te tonen voor de host van Barcelona, want als de honderden gewapende mannen achter het vaandel van Sant Jordi voorbijkwamen, verstomde haar geruis. De zon was de hele dag van de partij en toen de zee zilver begon te glanzen, hielden ze halt om in Sitges te overnachten. De heer van Fonollar ontving de gildemeesters in zijn kasteel, en de rest van de mannen sloeg het kamp op bij de poorten van de stad.

‘Komt er oorlog?’ vroeg Arnau.

Alle bastaixos keken naar hem. Alleen het knapperen van het vuur verbrak de stilte. Joanet was gaan liggen en sliep, zijn hoofd rustend op Ramons been. Een paar mannen keken elkaar aan bij die vraag van Arnau. Zou er oorlog komen?

‘Nee,’ antwoordde Ramon. ‘De heer van Creixell kan niet tegen ons op.’

Arnau leek teleurgesteld.

‘Misschien wel,’ probeerde een andere overman van het gilde het hem vanaf de overkant van het vuur naar de zin te maken. ‘Vele jaren geleden, toen ik jong was, ongeveer zo oud als jij’ – Arnau brandde zich bijna om te kunnen horen wat hij zei –, ‘werd het legioen bij elkaar geroepen om naar Castellbisbal te gaan, waar de heer een kudde vee tegenhield, net zoals nu die van Creixell. De heer van Castellbisbal gaf zich niet gewonnen en ging de confrontatie met ons aan; misschien dacht hij dat de burgers van Barcelona, kooplieden, handwerkslieden en pakkendragers zoals wij, niet konden vechten. Maar Barcelona nam de heer en zijn soldaten gevangen en maakte het kasteel met de grond gelijk.’

Arnau stelde zich al voor hoe hij een zwaard zou grijpen, een ladder op zou stormen en op de trans van het kasteel van Creixell een overwinningskreet zou slaken: ‘Wie durft zich te verzetten tegen

Barcelona?’ Alle mannen keken naar de jongen: rillend pookte hij het vuur op, afwezig starend naar de vlammen, zijn handen om een stok geklemd waarmee hij daarvoor had gespeeld. ‘Ik, Arnau Estanyol...’ Het gelach bracht hem weer terug naar de werkelijkheid in Sitges.

‘Ga maar slapen,’ zei Ramon, die al opstond met Joanet op zijn rug. Arnau trok een grimas. ‘Dan kun je over de oorlog dromen,’ troostte de bastaix hem.

De nacht was fris en iemand stond een deken af voor de twee kinderen.

De volgende dag zetten ze in alle vroegte de mars naar Creixell voort. Ze kwamen langs Geltrú, Vilanova, Cubelles, Segur en Barà, allemaal dorpen met een kasteel, en vanaf Barà bogen ze af naar het binnenland, in de richting van Creixell. Dat lag op minder dan een mijl van de zee, op een heuvel waar op de top het kasteel van de heer van Creixell oprees, een versterking gebouwd op een elfkantig stenen talud, met verscheidene verdedigingstorens en dicht eromheen de huizen van het dorp.

Over een paar uur zou het donker worden. De gildemeesters werden door de raadsliden en de hoogste magistraat ontboden. Het leger van Barcelona stelde zich tegenover Creixell op voor het gevecht, de vaandels voorop. Arnau en Joanet liepen achter de linies en boden de bastaixos water aan, maar bijna allemaal sloegen ze het af en hielden hun blik strak op het kasteel gericht. Niemand sprak en de kinderen durfden de stilte niet te verbreken. De meesters keerden terug en voegden zich bij hun respectievelijke gilden. Het hele leger kon zien hoe drie Barcelonese afgezanten op weg gingen naar Creixell; eenzelfde aantal vertrok uit het kasteel en halverwege ontmoetten ze elkaar.

Net als alle burgers van Barcelona keken Arnau en Joanet in stilte naar de onderhandelaars.

Er werd niet gevochten. Het was de heer van Creixell gelukt om te vluchten via een geheime gang die van het kasteel naar het strand liep, onder het leger door. Voor het oog van de Barcelonese burgers in gevechtsofstelling gaf de burgemeester van het dorp bevel om de eisen van de gravenstad in te willigen. Zijn plaatsgenoten gaven het vee terug, lieten de herder vrij, accepteerden dat ze een stevige som moesten betalen als schadeloosstelling, beloofden in de toekomst de

privileges van de stad te eerbiedigen, en gaven twee burgers over die ze als de schuldigen van het affront beschouwden; ze werden onmiddellijk gevangen genomen.

‘Creixell heeft zich gewonnen gegeven,’ meldden de raadslieden aan het leger.

Er steeg een geroezemoes op. De Barcelonese gelegenheidssoldaten staken hun zwaard in de schede, lieten hun kruisbogen en lansen vallen en ontdeden zich van hun gevechtskleding. In alle gelederen van het leger klonk gelach en geschreeuw en werden er grappen gemaakt.

‘Wijn, kinderen!’ drong Ramon aan. ‘Wat is er met jullie?’ vroeg hij, toen hij zag dat ze bleven staan. ‘Jullie hadden graag oorlog willen zien, hè?’

Het gezicht van de jongens sprak boekdelen.

‘Dan had er iemand van ons gewond kunnen raken, of zelfs gedood kunnen worden. Hadden jullie dat gewild?’ Arnau en Joanet schudden haastig van nee. ‘Bekijk het zo: jullie horen bij de grootste en machtigste stad van het land en iedereen is bang om het met ons aan de stok te hebben.’ Arnau en Joanet luisterden met grote ogen naar Ramon. ‘Haal de wijn, jongens. Jullie mogen met ons meeklinken op deze overwinning.’

Met ere keerde het vaandel van Sant Jordi naar Barcelona terug, en daarmee ook de twee kinderen, trots op hun stad, op hun medeburgers en op het feit dat ze Barcelonezen waren. De gevangenen uit Creixell kwamen geboeid de stad binnen en werden in de straten van Barcelona getoond. De vrouwen en allen die verder waren toegestroomd applaudisseerden voor het leger en bespuwden de gevangenen. Arnau en Joanet waren de hele weg met de stoet meegegaan, ernstig en vol trots, en zo verschenen ze ook voor Bernat, toen de gevangenen uiteindelijk in het Paleis van Justitie werden opgesloten. Opgelucht dat hij zijn zoon veilig en wel terugzag, vergat Bernat het standje dat hij hem had willen geven en hoorde glimlachend het relaas van zijn nieuwe belevenissen aan.

12

inds het avontuur dat hen naar Creixell had gevoerd, waren er een paar maanden verstreken, maar voor Arnau was er in die tijd weinig veranderd. In afwachting van de dag dat hij tien zou worden en als leerling in de werkplaats van zijn oom Grau zou komen, bleef hij samen met Joanet door het spannende Barcelona trekken waar altijd wel iets te beleven viel; hij gaf de sjouwers te drinken, en was vooral graag bij de Santa Maria del Mar; hij zag de kerk groter worden en bad tot de Maagd Maria, aan wie hij zijn zorgen toevertrouwde, en Arnau was blij met de glimlach die hij op de lippen van de stenen gestalte meende waar te nemen.

Zoals pater Albert had gezegd, werd Maria, toen het hoofdaltaar van de Romaanse kerk werd afgebroken, overgebracht naar de kleine kapel van het Allerheiligste. Deze lag in de kooromgang, achter het nieuwe hoofdaltaar van de Santa Maria, tussen twee steunberen en afgesloten met een paar stevige, hoge, ijzeren hekken. De bas-taixos hadden de verantwoordelijkheid voor de kapel van het Allerheiligste; zij moesten de kapel schoonhouden en ervoor zorgen dat er altijd waskaarsen brandden. Het was hun kapel en de belangrijkste van de hele kerk: daar zou het lichaam van Christus bewaard worden. Desondanks werd de zorg overgelaten aan de eenvoudige

havensjouwers. Vele edelen en rijke kooplieden zouden betalen om de overige drieëndertig kapellen in de Santa Maria del Mar te laten bouwen, allemaal tussen de steunberen van de kooromgang of de zijbeuken, had pater Albert gezegd, maar deze, de kapel van het Allerheiligste, behoorde toe aan het zakkendragersgilde, en de jonge waterdrager kon altijd naar zijn Maagd Maria toe.

Op een ochtend, toen Bernat bezig was zijn bezittingen onder de matras te ordenen, waar hij de buidel verborg met het geld dat hij, nu al bijna negen jaar geleden, bij zijn overhaaste vlucht van de boerderij had weten te redden, en de paar stuivers die zijn zwager hem betaalde – geld waarmee Arnau het hoofd boven water zou kunnen houden als hij het vak zou hebben geleerd –, kwam Jaume het vertrek van de slaven binnen. Bernat keek de gezelschap verbaasd aan. Het was niet gebruikelijk dat Jaume daar binnenkwam.

‘Wat is er...?’

‘Je zuster is gestorven,’ onderbrak Jaume hem.

Bernats knieën knikten en hij zakte neer op de matras, met de buidel met munten in zijn handen.

‘Hoe... Hoe kan dat? Wat is er gebeurd?’ stamelde hij.

‘De meester weet het niet. Vanochtend werd ze koud in bed aangetroffen.’

Bernat liet de buidel vallen en sloeg zijn handen voor zijn gezicht. Toen hij weer opkeek, was Jaume al verdwenen. Met een brok in zijn keel dacht Bernat terug aan het kind dat met hem en zijn vader op het land had gewerkt, aan het meisje dat altijd zong als ze de dieren verzorgde. Bernat had vaak gezien dat zijn vader tijdens het werk even pauzeerde en zijn ogen sloot om zich enkele ogenblikken door die vrolijke, zorgeloze stem mee te laten voeren. En nu...

Arnau vertrok geen spier toen hij het nieuws rond etenstijd uit de mond van zijn vader hoorde.

‘Heb je me gehoord, jongen?’ drong Bernat aan.

Arnau knikte. Hij had Guiamona het laatste jaar niet meer gezien, sinds die keren dat hij in de boom was geklommen om te zien hoe ze met zijn neven en nichtje aan het spelen was, nu alweer lang geleden; hij zat daar stilletjes te huilen, en zij lachten en renden rond, en niemand... In een opwelling wilde hij tegen zijn vader zeggen dat het hem niet kon schelen, dat Guiamona toch niet van hem hield, maar de bedroefde uitdrukking die hij in Bernats ogen zag hield hem tegen.

‘Vader,’ zei Arnau, en hij liep naar hem toe.

Bernat omhelsde zijn zoon.

‘Niet huilen,’ fluisterde Arnau met zijn hoofd dicht tegen zijn borst. Bernat drukte hem tegen zich aan en als antwoord sloeg Arnau zijn armen om hem heen.

Ze zaten in stilte te eten, samen met de slaven en leerlingen, toen het eerste geschreeuw klonk. Een kreet die door merg en been ging. Allemaal keken ze naar het huis.

‘De klaagvrouwen,’ zei een van de leerlingen. ‘Mijn moeder is ook klaagvrouw. Misschien is zij het wel. Zij huilt het beste van de hele stad,’ voegde hij er trots aan toe.

Arnau keek naar zijn vader; er klonk weer een schreeuw en Bernat zag hoe zijn zoon ineenkromp.

‘Dat zullen we nog veel horen,’ waarschuwde hij. ‘Ze hebben me verteld dat Grau veel klaagvrouwen heeft ingehuurd.’

En zo was het. De hele middag en de hele avond beweenden de vrouwen Guiamona’s dood, terwijl de mensen naar het huis van de Puigs kwamen om hun deelneming te betuigen. Noch Bernat noch zijn zoon kon door het voortdurende gejammer van de klaagvrouwen de slaap vatten.

‘Heel Barcelona weet het,’ zei Joanet tegen Arnau, toen hij hem ’s ochtends had weten te vinden in de menigte die voor Grau’s huis samendromde. Arnau haalde zijn schouders op. Bij dat gebaar van zijn vriend voegde Joanet eraan toe: ‘Ze zijn allemaal voor de begrafenis gekomen.’

‘Waarom?’

‘Omdat Grau rijk is en hij iedereen die in de rouwstoet meeloopt kleren geeft.’ Joanet liet Arnau een groot zwart hemd zien. ‘Zoals dit,’ voegde hij er lachend aan toe.

Halverwege de ochtend, toen alle mensen in het zwart gekleed waren, vertrok de rouwstoet in de richting van de kerk van Nazareth, waar zich de kapel van Sint Hippolytus bevond, aan wie het gilde van de pottenbakkers was gewijd. De klaagvrouwen liepen huilend en schreeuwend naast de kist, en trokken zich de haren uit het hoofd.

De kerk zat vol belangrijke mensen: vertegenwoordigers van verschillende gilden, raadslieden van de stad en het merendeel van de leden van de Raad van Honderd. Nu Guiamona dood was, bekommerde niemand zich meer om de Estanyols, maar Bernat, zijn zoon meetrekkend, slaagde erin om de plek te bereiken waar haar lichaam lag opgebaard, daar waar de eenvoudige kleren die Grau had uitgedeeld zich mengden met de zijde en kostbaar zwart linnen. Ze lieten hem zelfs geen afscheid nemen van zijn zuster.

Tijdens de rouwdienst kon Arnau een glimp opvangen van de rode gezichten van zijn neven en nichtje: Josep en Genís hielden zich goed, Margarida bleef overeind, maar kon niet verhinderen dat haar onderlip voortdurend trilde. Ze hadden hun moeder verloren, net als hij. Zouden zij weten dat de Maagd Maria nu hun moeder wilde zijn? vroeg Arnau zich af. Vervolgens keek hij naar zijn oom, die er streng uitzag. Hij wist zeker dat Grau Puig het zijn kinderen niet zou vertellen. Rijken zijn anders, hadden ze hem altijd gezegd; misschien hadden zij een andere manier om aan een nieuwe moeder te komen.

En die hadden ze zeker. Een rijke weduwnaar in Barcelona, een weduwnaar met ambitie... De periode van rouw was nog niet voorbij of Grau kreeg al de eerste huwelijksaanzoeken. En hij geneerde zich er niet voor om te onderhandelen. De uitverkorene om de nieuwe moeder van Guiamona's kinderen te worden was uiteindelijk Isabel, een jong en weinig bevallig meisje, maar wel van adel. Grau had de deugden van alle kandidaten tegen elkaar afgewogen, en uiteindelijk gekozen voor de enige die van adel was. Haar bruidsschat bestond slechts uit een titel waaraan geen opbrengsten, land of rijkdommen verbonden waren, maar die hem wel toegang zou geven tot een klasse die tot dan toe verboden terrein voor hem was. Wat konden hem de aanzienlijke bruidsschatten schelen die sommige kooplieden hem boden, hunkerend om in Grau's rijkdom te delen? De grote adellijke families in de stad maakten zich niet druk om het weduwnaarschap van een eenvoudige pottenbakker, hoe rijk hij ook was; alleen Isabels vader, die onbemiddeld was, vermoedde dat een verbintenis, gezien Grau's karakter, voor beide partijen gunstig kon

zijn, en daarin vergiste hij zich niet.

‘Je begrijpt zeker wel,’ zei zijn toekomstige schoonvader, ‘dat mijn dochter niet in een pottenbakkerswerkplaats kan wonen.’ Daar was Grau het mee eens. ‘En dat ze ook niet met een simpele pottenbakker kan trouwen.’ Nu wilde Grau iets antwoorden, maar zijn schoonvader maakte een minachtend gebaar. ‘Grau,’ ging hij door, ‘wij edelen kunnen ons niet met ambachtswerk bezighouden, begrijp je? We zijn dan misschien niet rijk, maar we zullen nooit ambachtslieden zijn.’

Wij edelen kunnen... Grau liet niet merken hoe het hem streefde dat hij er nu bij hoorde. En hij had gelijk: welke edelman in de stad had er nu een werkplaats? Mijnheer de baron; vanaf dat moment zouden ze hem bij zijn handelsbesprekingen, in de Raad van Honderd, behandelen als mijnheer de baron. Mijnheer de baron! Hoe kon een Catalaans baron nu een werkplaats hebben?

Via Grau, die nog steeds gildedeken was, kreeg Jaume zonder enig probleem de rang van meester. De zaak werd snel afgehandeld omdat Grau haast had om met Isabel te trouwen, bang als hij was dat haar vader – onberekenbaar als edelen nu eenmaal waren – spijt zou krijgen. De toekomstige baron had geen tijd om naar de markt te gaan. Jaume zou meester worden en Grau zou hem de werkplaats en het huis verkopen, op afbetaling. Er was maar één probleem: ‘Ik heb vier kinderen,’ zei Jaume. ‘Het zal moeilijk zijn u de verkoopprijs te betalen...’ – Grau moedigde hem aan verder te gaan –; ‘ik kan niet alle verplichtingen in de zaak op me nemen: de slaven, de gezellen, de leerlingen... Ik zou ze niet eens kunnen onderhouden! Het zal al moeilijk genoeg zijn alleen met mijn vier kinderen het hoofd boven water te houden.’

De datum van de bruiloft werd vastgesteld. Grau had via Isabels vader een prijzig, fraai pand gekocht in de carrer de Montcada, waar de adellijke families van Barcelona woonden.

‘Denk eraan,’ had zijn schoonvader hem bij het verlaten van het zojuist aangeschafte pand gewaarschuwd, ‘betreed de kerk niet zolang je nog een werkplaats hebt.’

Ze inspecteerden alle hoeken van zijn nieuwe huis; de baron knikte minzaam en Grau rekende in zijn hoofd uit hoeveel het hem wel niet zou kosten om al die vertrekken in te richten. Achter de deuren naar de carrer de Montcada lag een geplaveide binnenplaats;

daartegenover bevonden zich de stallen, die het grootste deel van de benedenverdieping in beslag namen, naast de keukens en de slaapvertrekken van de slaven. Rechts liep aan de buitenzijde een grote stenen trap omhoog naar de statige eerste verdieping, waar de salons en de overige vertrekken waren; daarboven, op de tweede verdieping, lagen de slaapkamers. Het hele paleisje was van steen; de twee mooie verdiepingen met hun doorlopende, spitse ramen keken uit op de binnenplaats.

‘Akkoord,’ zei hij tegen de man die jarenlang zijn eerste gezelschap was geweest, ‘je bent vrij van verplichtingen.’

Diezelfde dag nog tekenden ze het contract en Grau verscheen trots met het document bij zijn schoonvader.

‘Ik heb de werkplaats verkocht,’ zei hij.

Zijn schoonvader bood hem de hand. ‘Mijnheer de baron,’ antwoordde hij.

En nu? dacht Grau toen hij weer alleen was. De slaven zijn geen probleem, degenen die voldoen hou ik en de rest... naar de markt ermee. Wat de gezellen en de leerjongens betreft...’

Gräu sprak met de leden van het gilde en bracht al zijn personeel in ruil voor bescheiden bedragen onder bij andere pottenbakkers. Alleen zijn zwager en het kind bleven over. Bernat had geen enkele graad; zelfs niet die van gezelschap. Niemand zou hem in dienst willen nemen, nog afgezien van het feit dat dat verboden was. De jongen was nog niet eens aan zijn leertijd begonnen. Er was echter een contract, maar hoe dan ook, hoe zou hij iemand kunnen vragen om een Estanyol aan te nemen? Dan zou iedereen weten dat die twee vluchtelingen familie van hem waren. Ze heetten Estanyol, net als Guiamona. Iedereen zou erachter komen dat hij onderdak had verleend aan twee horigen, en nu hij edelman werd... Waren edelen soms niet de grootste vijanden van gevluchte horigen? Waren het niet juist de edelen die er bij de koning op aandrongen om de bepalingen die ontsnapte horigen bescherming boden in te trekken? Hoe zou hij nu edelman kunnen worden als iedereen over de Estanyols zou spreken? Wat zou zijn schoonvader wel niet zeggen?

‘Jullie gaan met mij mee,’ had hij tegen Bernat gezegd, die zich al een paar dagen het hoofd brak over de nieuwe situatie die was ontstaan.

Jaume, de nieuwe eigenaar van de werkplaats en niet langer aan

Grau's bevelen onderworpen, kwam bij Bernat zitten en sprak vertrouwelijk met hem: 'Hij zal niets met jullie durven doen. Dat weet ik, hij heeft het me zelf verteld; hij wil niet dat jullie situatie algemeen bekend wordt. Hij heeft mij goed behandeld, Bernat. Hij heeft haast, hij moet nog van alles regelen voor hij met Isabel trouwt. Jij hebt een getekend contract voor je zoon. Maak er gebruik van, Bernat. Zet die schurk onder druk. Zeg hem dat je naar de rechter gaat als hij zijn verplichtingen niet nakomt. Je bent een goed mens. Ik wil dat je begrijpt dat alles wat er deze jaren is gebeurd...'

Bernat begreep het. En meegesleept door de woorden van de vroegere gezelschap, durfde hij het tegen zijn zwager op te nemen.

'Wat zeg je?' riep Grau toen Bernat hem nuchter vroeg waar ze naartoe moesten en waarom? 'Naar waar ik wil en omdat ik het zeg,' vervolgde Grau schreeuwend en nerveus gebarend.

'Wij zijn geen slaven, Grau.'

'Je hebt weinig keus.'

Voor hij de raad van Jaume opvolgde, moest Bernat zijn keel schrappen.

'Ik kan naar de rechter gaan.'

Gespannen, trillend, klein en tenger, stond Grau op uit zijn stoel. Maar hoe graag Bernat ook was weggerend, hij vertrok geen spier; in de oren van de weduwnaar klonk het woord rechter na als een dreigement.

Ze konden voor de paarden zorgen die Grau zich genoodzaakt had gezien aan te schaffen, nu hij de eigenaar was van een monumentaal pand. 'Je stallen kunnen toch niet leeg blijven?' had zijn schoonvader terloops gezegd, alsof hij het tegen een dom kind had. Grau maakte de ene optelsom na de andere in zijn hoofd. 'Mijn dochter Isabel heeft altijd paardgereden,' had hij er nog aan toegevoegd.

Maar het belangrijkste voor Bernat was het goede loon dat hij kreeg voor zichzelf en voor Arnau, die ook bij de paarden zou komen werken. Ze zouden buiten het paleis kunnen gaan wonen, in een eigen ruimte, zonder de kamer te hoeven delen met slaven en leerlingen; zijn zoon en hij zouden genoeg geld verdienen om het hoofd boven water te houden.

Grau had Bernat hoogstpersoonlijk gevraagd het leercontract van Arnau nietig te verklaren en een nieuw contract te tekenen.

Sinds ze hem het burgerschap hadden verleend, verliet Bernat de werkplaats nog maar zelden en hij was dan altijd alleen of met Arnau. Het leek erop dat er geen aanklacht tegen hem was ingediend; zijn naam stond in de burgerregisters vermeld. Als er wel een aanklacht was ingediend, zouden ze hem al lang hebben weten te vinden, dacht hij altijd als hij over straat liep. Hij liep meestal naar het strand en mengde zich daar onder de tientallen werklieden, zijn blik altijd op de horizon gericht; hij liet het briesje langs zijn gezicht strijken en genoot van de scherpe lucht op het strand, de schepen, de teer...

Het was nu bijna tien jaar geleden dat hij de jongen van de smederij een klap had verkocht. Hij hoopte dat hij er niet aan doodgegaan was. Arnau en Joanet liepen om hem heen te springen. Ze renden snel voor hem uit, holden weer terug en keken hem stralend aan.

‘Een eigen huis!’ riep Arnau. ‘Laten we alsjeblieft in de wijk La Ribera gaan wonen!’

‘Ik ben bang dat het niet meer dan een kamer zal zijn,’ waarschuwde Bernat hem, maar het kind bleef lachen alsof ze in het grootste paleis van Barcelona zouden gaan wonen.

‘Dat is geen verkeerde plek,’ zei Jaume toen Bernat hem vertelde wat zijn zoon had geopperd. ‘Daar zul je zeker kamers vinden.’

Met z’n drieën gingen ze erheen. De twee kinderen al hollend, Bernat beladen met zijn schaarse bezittingen. Er waren bijna tien jaar verstreken sinds hij in de stad was aangekomen.

De hele weg lang naar de Santa Maria groetten Arnau en Joanet alsmaar de mensen die ze tegenkwamen.

‘Dat is mijn vader!’ riep Arnau tegen een drager met een zak graan op zijn rug, wijzend naar Bernat, die een heel stuk achter hen aan sjokte.

De bastaix lachte en liep door, gebukt onder het zware gewicht. Arnau draaide zich om naar Bernat en wilde weer naar hem toe rennen, maar na een paar passen hield hij ineens stil. Joanet kwam niet achter hem aan.

‘Kom,’ drong Arnau aan, met zijn handen zwaaiend.

Maar Joanet schudde van nee.

‘Wat is er, Joanet?’ vroeg hij en hij liep naar hem terug.

Het kind sloeg zijn ogen neer.

‘Het is jouw vader,’ mompelde hij. ‘Wat zal er nu met mij gebeuren?’

Hij had gelijk. Iedereen hield hen voor broers. Daar had Arnau niet aan gedacht.

‘Rennen. Kom mee,’ zei hij, en hij trok hem mee.

Bernat zag ze dichterbij komen, Arnau trekkend aan Joanet, die niet mee leek te willen komen. ‘Gefeliciteerd met uw zoons,’ zei een zakkendrager in het voorbijgaan. Hij glimlachte. Al meer dan een jaar renden ze nu samen rond. En de moeder van de kleine Joanet? Bernat stelde zich hem voor op de kist, terwijl hij zich door een arm zonder gezicht liet strelen. Hij kreeg een brok in zijn keel.

‘Vader...’ begon Arnau, toen ze vlak bij hem stonden.

Joanet verborg zich achter zijn vriend.

‘Kinderen,’ onderbrak Bernat hem, ‘ik geloof dat...’

‘Vader, zou u het erg vinden om Joanets vader te zijn?’ Het kwam er zonder haperen uit.

Bernat zag hoe het hoofd van het kind achter Arnau tevoorschijn kwam.

‘Kom eens hier, Joanet,’ zei Bernat. ‘Zou jij mijn zoon willen zijn?’ voegde hij eraan toe toen het kind voor hem stond.

Joanets gezicht lichtte op.

‘Betekent dat ja?’ vroeg Bernat.

Het kind klemde zich vast aan zijn been. Arnau lachte naar zijn vader.

‘Gaan jullie maar spelen,’ zei Bernat, met overslaande stem.

De kinderen brachten Bernat naar pater Albert.

‘Hij zal ons zeker kunnen helpen,’ zei Arnau, en Joanet knikte.

‘Onze vader!’ was het kleintje Arnau voor. Hij stelde hem voor zoals hij dat de hele weg lang had gedaan, zelfs aan mensen die hij alleen maar van gezicht kende.

Pater Albert vroeg de kinderen hen alleen te laten en nodigde

Bernat onder het luisteren naar zijn verhaal uit om een glas zoete wijn te drinken.

‘Ik weet een plek waar jullie kunnen gaan wonen,’ zei hij, ‘het zijn beste mensen. Vertel eens Bernat. Voor Arnau heb je goed werk kunnen vinden; hij krijgt een goed loon en gaat een vak leren, en aan stalknechten is altijd behoefte. Maar hoe staat het met je andere zoon? Wat denk je met Joanet te gaan doen?’

Bernats gezicht betrok en hij vertelde de priester het hele verhaal.

Pater Albert liep met het hele stel mee naar het huis van Pere en zijn vrouw, twee oude mensen zonder familie die in een klein huisje van twee verdiepingen woonden bij de zee. Op de benedenverdieping was hun eigen woning en op de bovenverdieping waren drie kamers; hij wist dat ze een daarvan wel wilden verhuren.

Tijdens de hele tocht, en ook terwijl hij de Estanyols aan Pere en zijn vrouw voorstelde en toekeek hoe Bernat hun zijn geld toonde, hield pater Albert Joanet bij zijn schouder vast. Hoe had hij zo blind kunnen zijn? Waarom had hij niet gemerkt wat een lijdensweg dat kind doormaakte? Hoe vaak had hij hem niet in gepeins verzonken gezien, starend in de verte!

Pater Albert drukte de jongen tegen zich aan. Joanet keek naar hem en lachte.

De kamer was eenvoudig maar netjes, met twee matrassen op de grond als enige meubilair en met het voortdurende geruis van de golven als gezelschap. Arnau spitste zijn oren om het gesjouw van de werklieden in de Santa Maria te horen, pal achter hem. Ze aten de stoofpot van alledag, klaargemaakt door Peres vrouw. Arnau keek naar zijn bord, sloeg zijn ogen op en lachte naar zijn vader. Wat was de prak van Estranya nu ver weg! Alle drie aten ze met smaak, gadeslagen door de oude vrouw, die elk moment klaarstond om hun kommen weer bij te vullen.

‘Naar bed,’ kondigde Bernat aan, inmiddels verzadigd, ‘morgen moeten we werken.’

Joanet aarzelde. Hij keek naar Bernat, en toen iedereen al van tafel was opgestaan, liep hij naar de deur.

‘Het is veel te laat om weg te gaan, jongen,’ zei Bernat in aanwezigheid van de twee oude mensen.

13

Het zijn mijn moeders broer en haar zoon,' legde Margarida haar stiefmoeder uit toen die zich erover verwonderde dat Grau voor maar zeven paarden nog twee knechten in dienst had genomen.

Grau had tegen zijn vrouw gezegd dat hij niets van de paarden wilde weten. Hij was de prachtige stallen van het paleis inderdaad niet eens komen inspecteren. Zij had overal voor gezorgd: ze koos de dieren uit en nam haar stalmeester Jesús mee, die haar op zijn beurt Tomàs had aangeraden, een stalknecht met veel ervaring.

Maar vier personen voor zeven paarden was zelfs naar de maatstaven van de barones overdreven, en dat stak ze dan ook niet onder stoelen of banken bij haar eerste bezoek aan de stallen sinds de Estanyols er werkten.

Isabel moedigde Margarida aan om door te gaan met haar uitleg. 'Het waren boeren, horigen.'

Isabel zei niets, maar haar achterdocht was gewekt.

Het meisje vervolgde: 'De zoon, Arnau, heeft de dood van mijn kleine broertje Guiamon op zijn geweten. Ik haat ze! Ik weet niet waarom mijn vader ze heeft meegenomen.'

'Daar komen we nog wel achter,' mompelde de barones, haar blik gericht op de rug van Bernat, die op dat moment bezig was het haar

van een van de paarden te borstelen.

Die avond schonk Grau echter geen aandacht aan de woorden van zijn echtgenote.

‘Het leek me gepast,’ antwoordde hij slechts, nadat hij haar vermoeden had bevestigd dat ze twee vluchtelingen waren.

‘Als mijn vader hoort...’

‘Maar dat gebeurt niet, hè Isabel?’ Grau bekeek zijn vrouw eens goed; ze was inmiddels gekleed voor het avondeten, een van de nieuwe gewoonten die ze in het leven van Grau en zijn gezin had geïntroduceerd. Ze was amper twintig en heel mager, net als Grau. Ze was niet erg bevallig en miste de wellustige rondingen die Guaimona hem destijds had geboden, maar ze was van adel en haar karakter zou ook wel hoogstaand zijn, dacht Grau. ‘Je vindt het vast niet prettig als je vader zou horen dat je het huis deelt met twee vluchtelingen.’

De barones keek hem met vuurschietende ogen aan en banjerde de kamer uit.

Ondanks de vijandigheid van de barones en haar stiefkinderen bewees Bernat dat hij goed om kon gaan met de paarden. Hij gaf ze te eten, maakte hun hoeven schoon, behandelde ziekten als dat nodig was; alleen met hun uiterlijke verzorging had hij niet veel ervaring.

‘Ze willen dat ze glanzen,’ zei hij op een dag onderweg naar huis tegen Arnau, ‘zonder één vuiltje. Je moet alsmaar schuren om het zand dat in hun vacht gaat zitten eruit te krijgen en ze daarna borstelen tot ze glanzen.’

‘En hun manen en staarten?’

‘Bijknippen, vlechten en optuigen.’

‘Waarom willen ze dat de paarden er zo mooi uitzien?’

Arnau mocht niet dicht bij de dieren komen. Hij bewonderde ze van een afstandje in de stallen; hij zag hoe ze op zijn vader reageerden en genoot ervan als hij ze mocht aaien als hij met hem alleen was. Bij hoge uitzondering hees Bernat hem op de rug van een paard, zonder dat iemand het kon zien. Eigenlijk mocht hij de tuigruimte niet verlaten. Daar maakte hij steeds opnieuw het paardentuig schoon; hij vette het leer in en wreef met een lap, net zolang tot het oppervlak van de zadels en teugels glansde; hij maakte de bidden en stijbeugels schoon en borstelde de dekens en de rest van hun tooi

tot er geen haartje meer op zat, een karweitje waarbij hij op het laatst zijn vingers en nagels als pincet moest gebruiken om de fijne paardenharen die in de stof vast bleven zitten, eruit te trekken. Als hij nog tijd over had, gebruikte hij die om het rijtuig op te poetsen dat Grau had aangeschaft.

In de loop der maanden moest zelfs Jesús erkennen dat Bernat een uitstekende stalknecht was. Als hij een stal binnenliep, bleven de paarden rustig en meestal kwamen ze naar hem toe. Hij raakte ze aan, streelde ze en fluisterde ze toe om ze op hun gemak te stellen. Als Tomàs binnenkwam, lieten de dieren hun oren hangen en terwijl hij ze toeschreeuwde vluchtten ze naar de verste muur. Wat was er met die man aan de hand? Tot nu toe was hij een voorbeeldige stalknecht geweest, dacht Jesús telkens als hij hem weer hoorde schreeuwen.

Elke ochtend als vader en zoon naar hun werk vertrokken, sloofde Joanet zich uit om Mariona, Peres vrouw, te helpen. Hij maakte schoon, ruimde op en ging met haar mee om inkopen te doen. Daarna, als zij vol toewijding het eten klaarmaakte, rende Joanet naar het strand, op zoek naar Pere. Die leefde van de visvangst en naast de sporadische hulp die hij van het gilde kreeg, verdiende hij nog wat bij door te helpen met het repareren van het tuig; Joanet ging dan met hem mee, luisterde goed als hij hem iets uitlegde en rende van her naar der als de oude man iets nodig had.

En zodra hij kon, glipte hij weg om bij zijn moeder langs te gaan.

‘Vanochtend,’ vertelde hij haar op een dag, ‘toen Bernat de huur ging betalen, heeft Pere een deel van het geld teruggegeven. Hij zei dat het kleintje... Het kleintje, weet je, moeder, dat ben ik. Ze noemen me het kleintje. Nou goed, hij zei dus dat hij mijn deel niet hoefde te betalen omdat het kleintje thuis en op het strand meehielp.’

De vrouw in gevangenschap luisterde aandachtig, met haar hand op het hoofd van de jongen. Wat was alles veranderd! Sinds haar kleintje bij de Estanyols woonde, zat hij niet meer te snikken, wachtend op haar stilzwijgende liefkozingen en een enkel woord van liefde, een blinde liefde. Nu praatte hij, vertelde hij haar dingen, en lachte hij zelfs!

‘Bernat heeft me omhelsd,’ ging Joanet verder, ‘en Arnau heeft me gefeliciteerd.’

Haar hand sloot zich boven het haar van het kind.

En Joanet bleef maar praten. In een stortvloed van woorden. Over Arnau en Bernat, over Mariona, Pere, het strand, de vissers en het tuig dat ze repareerden, maar de vrouw luisterde al niet meer. Ze was blij dat haar zoon nu eindelijk wist wat een omhelzing was, dat haar kleintje gelukkig was.

‘Maak voort, kind,’ onderbrak zijn moeder hem; ze probeerde het trillen van haar stem te verbergen. ‘Ze zitten vast op je te wachten.’

Vanuit haar gevangenis hoorde Joana hoe haar kind van de kist sprong en wegrende, en ze stelde zich voor hoe hij over de muur sprong die ze zich al bijna niet meer kon herinneren.

Wat had het nog voor zin? Ze had het jaren tussen die vier muren op water en brood volgehouden; haar handen hadden het kleinste hoekje honderden keren nagelopen. Ze had tegen de eenzaamheid en de gekte gevochten terwijl ze keek naar de lucht door het piepkleine raampje dat de koning, de edelmoedige vorst, haar had toegestaan. Ze was koorts en ziekte te boven gekomen en ze had het allemaal voor haar kleintje gedaan, om zijn hoofd te strelen, om hem op te monteren, om hem te laten voelen dat hij, ondanks alles, niet alleen op de wereld was.

Maar nu was hij niet meer alleen op de wereld. Bernat omhelsde hem! Het was net alsof ze hem kende. Terwijl de uren zich voortsleepten, had ze van hem gedroomd. ‘Zorg voor hem, Bernat,’ sprak ze tegen de lucht. Nu was Joanet gelukkig, hij lachte en rende en...

Joana liet zich op de grond zakken en bleef daar zitten. Die dag raakte ze haar brood niet aan en het water evenmin; haar lichaam had er geen behoefte aan.

Joanet kwam weer terug, en nog eens, en nog eens, en ze luisterde hoe hij lachte en honderduit vertelde. Uit het raam klonken slechts doffe klanken: ja, nee, kom, ga nu, maak voort, maak voort om te leven.

‘Maak voort en geniet van het leven dat je door mijn schuld tot nu toe niet gehad hebt,’ fluisterde Joana toen het kind over de muur was gesprongen.

Het brood hoopte zich op in Joana’s gevangenis.

‘Weet je wat er gebeurd is, moeder?’ Joanet zette de kist tegen de

muur en ging erop zitten; hij kwam nog niet tot de grond met zijn voeten. 'Nee. Hoe zou je dat moeten weten?' Ingedoken leunde hij met zijn rug tegen de muur, op de plek waar hij wist dat zijn moeders hand zijn hoofd zou zoeken. 'Ik zal het je vertellen. Het is heel grappig. Gisteren was een van de paarden van Grau...'

Maar uit het raam kwam helemaal geen arm.

'Moeder? Luister. Het is echt grappig. Het gaat over een van de paarden...'

Joanet keek weer om naar het raam.

'Moeder?'

Hij wachtte.

'Moeder?'

Door het geluid van de hamerslagen van de koperslagers die in de hele buurt weerklonken heen luisterde hij scherp: niets.

'Moeder!' schreeuwde hij.

Hij ging op zijn knieën op de kist zitten. Wat kon hij doen? Ze had hem altijd verboden om bij het raam te komen.

'Moeder!' riep hij weer, terwijl hij zich oprichtte naar de opening.

Ze had altijd gezegd dat hij niet mocht kijken, dat hij nooit moest proberen om haar te zien. Maar ze gaf geen antwoord! Joanet ging voor het raam staan. Binnen was het te donker.

Hij hees zich op naar het raam en stak een been naar binnen. Dat paste er niet in. Hij kon alleen zijdelings naar binnen.

'Moeder?' herhaalde hij.

Terwijl hij het bovenste deel van het raam stevig vasthield, zette hij zijn beide benen op de vensterbank en dook zijdelings naar binnen.

'Moeder?' fluisterde hij, terwijl zijn ogen langzaam wendden aan de duisternis.

Hij wachtte tot hij vaag een gat zag dat een ondraaglijke stank verspreidde en aan de andere kant, aan zijn linkerhand, naast de muur, op een stromatras, zag hij een lichaam.

Joanet wachtte. Ze bewoog niet. Het slaan van de hamers op het koper buiten hoorde hij niet meer.

'Ik wou je iets grappigs vertellen,' zei hij, terwijl hij dichterbij kwam. De tranen begonnen over zijn wangen te stromen. 'Je zou erom gelachen hebben,' stamelde hij toen hij naast haar stond.

Joanet ging naast het lijk van zijn moeder zitten. Joana had haar

gezicht tussen haar armen verborgen, alsof ze had voorvoeld dat haar zoon haar cel binnen zou komen, alsof ze niet had gewild dat hij haar in deze omstandigheden zou zien, zelfs na haar dood niet.

‘Mag ik je aanraken?’

Het kleintje streek haar moeders haar; het was vuil, verward, droog en ruw.

‘Pas nu je gestorven bent, kunnen we samen zijn.’

Joanet barstte in huilen uit.

Bernat aarzelde geen moment toen Pere en zijn vrouw hem bij thuiskomst al bij de deur, elkaar steeds in de rede vallend, vertelden dat Joanet niet was teruggekomen. Ze hadden hem nooit gevraagd waar hij heen ging als hij verdween; ze vermoedden dat hij dan naar de Santa Maria ging, maar niemand had hem daar die middag gezien. Mariona sloeg haar hand voor haar mond.

‘En als er nu iets gebeurd is?’ snikte ze.

‘We vinden hem wel,’ probeerde Bernat haar te kalmeren.

Intussen bleef Joanet naast zijn moeder zitten; eerst liet hij zijn hand over haar haar glijden, en daarna haalde hij het met zijn vingers uit de war en vlocht het. Hij deed geen poging om te zien hoe ze eruit zag. Vervolgens stond hij op en keek naar het raam.

Het werd donker.

‘Joanet?’

Joanet keek weer naar het raam.

‘Joanet?’ hoorde hij weer vanaf de andere kant van de muur.

‘Arnau?’

‘Wat is er aan de hand?’

Vanuit de kamer antwoordde hij: ‘Ze is gestorven.’

‘Waarom ben je niet...?’

‘Dat gaat niet. Binnen heb ik geen kist. Het is te hoog.’

‘Het stinkt heel erg,’ besloot Arnau zijn verhaal. Bernat klopte nog eens op de deur van het huis van Ponç, de koperslager. Wat zou het joch de hele dag gedaan hebben daarbinnen? Hij klopte opnieuw

aan, hard nu. Waarom deed hij niet open? Op dat moment ging de deur open en een reusachtige gestalte vulde vrijwel de hele deur-opening. Arnau deinsde terug.

‘Wat willen jullie?’ bulderde de koperslager, blootsvoets en met alleen een versleten hemd aan dat tot zijn knieën kwam.

‘Ik ben Bernat Estanyol en dit is mijn zoon,’ zei hij terwijl hij Arnau bij zijn schouder pakte en hem naar voren duwde, ‘een vriend van uw zoon Joa...’

‘Ik heb helemaal geen zoon,’ onderbrak Ponç hem, en hij wilde de deur dichtdoen.

‘Maar u hebt wel een vrouw,’ antwoordde Bernat, en hij duwde met zijn arm tegen de deur. Ponç gaf toe. ‘Nou ja...’ verduidelijkte hij toen hij zag hoe de koperslager keek, ‘die had u. Ze is overleden.’

Ponç werd er niet door van zijn stuk gebracht.

‘Nou en?’ vroeg hij, met een bijna onmerkbaar schouderophalen.

‘Joanet is bij haar binnen.’ Bernat probeerde zo hard en vastberaden te kijken als hij maar kon. ‘Hij kan er niet uit.’

‘Daar had die bastaard zijn hele leven al moeten zitten.’

Bernat bleef de koperslager recht in de ogen kijken, terwijl zijn hand zich stevig om de schouder van zijn zoon sloot. Arnau wilde in elkaar duiken, maar toen de koperslager hem aankeek, bleef hij overeind staan.

‘Wat bent u van plan?’ drong Bernat aan.

‘Niets,’ antwoordde de koperslager. ‘Morgen, als ik de kamer sloop, kan het kind eruit.’

‘U kunt een kind niet de hele nacht...’

‘In mijn huis kan ik doen wat ik wil.’

‘Ik waarschuw de rechter,’ dreigde Bernat, zich er ten volle van bewust dat zijn dreigement zinloos was.

Ponç kneep zijn ogen half dicht en zonder een woord te zeggen verdween hij in het huis; de deur liet hij openstaan. Bernat en Arnau wachtten tot hij terugkwam met een touw, dat hij direct aan Arnau gaf.

‘Haal hem er maar uit,’ gebod hij, ‘en zeg hem dat ik hem hier niet meer wil zien, nu zijn moeder gestorven is.’

‘Hoe...?’ begon Bernat.

‘Zoals hij al die jaren is binnengeglijpt,’ was Ponç hem voor, ‘door over het hek te springen. Jullie komen niet door mijn huis.’

‘En zijn moeder?’ vroeg Bernat voor hij de deur weer dichtdeed.

‘De koning heeft me zijn moeder overgedragen met het bevel haar niet te doden, en nu ze dood is zal ik haar weer aan de koning teruggeven,’ antwoordde Ponç haastig. ‘Ik heb flink wat geld als borgtocht betaald en ik ben niet van plan dat kwijt te raken door een hoer.’

Alleen pater Albert, die de geschiedenis van Joanet al kende, en de oude Pere en zijn vrouw, aan wie Bernat het wel moest vertellen, kwamen te weten welk onheil het kleintje had getroffen. Alle drie probeerden ze het hem naar zijn zin te maken. Desondanks bleef het kind zwijgen. Zijn bewegingen, anders altijd zo nerveus en onrustig, waren nu traag, alsof hij een ondraaglijke last op zijn schouder droeg.

‘De tijd heelt alles,’ zei Bernat op een ochtend tegen Arnau. ‘We moeten maar geduld hebben en hem ondertussen onze liefde en hulp bieden.’

Maar Joanet bleef stil, op de paar huilbuien na die hij iedere nacht kreeg. Vader en zoon zwegen dan en lagen gespannen op hun matras te luisteren. Op een gegeven moment leek het dan of zijn krachten het begaven en werd hij door slaap overmand, maar het was nooit een rustige slaap.

‘Joanet,’ hoorde Bernat Arnau op een nacht roepen, ‘Joanet.’

Er kwam geen antwoord.

‘Als je wilt, kan ik aan Maria vragen dat ze ook jouw moeder is.’

Goed zo, jongen! dacht Bernat. Hij had het hem niet willen voorstellen. Het was zijn Maria, zijn geheim. Zijn vader deelde hij al: die beslissing moest hij zelf nemen.

En dat had hij gedaan, maar Joanet antwoordde niet. Het bleef volkomen stil in de kamer.

‘Joanet?’ drong Arnau aan.

‘Zo noemde mijn moeder me.’ Het was het eerste wat hij in dagen zei en op de matras hield Bernat zich stil. ‘En nu is ze er niet meer. Nu ben ik Joan.’

‘Wat je wilt... Heb je gehoord wat ik over Maria zei, Joanet... Joan?’ verbeterde Arnau zichzelf.

‘Maar jouw moeder praat niet met je en die van mij deed dat wel.’

‘Vertel hem over de vogels!’ fluisterde Bernat.

‘Maar ik kan Maria zien en jij kon je moeder niet zien.’

Het kind zweeg opnieuw.

‘Hoe weet je dat ze naar je luistert?’ vroeg hij ten slotte. ‘Het is maar een stenen beeld en stenen beelden luisteren niet.’

Bernat hield zijn adem in.

‘Als het waar is dat ze niet luisteren,’ antwoordde hij, ‘waarom praat iedereen dan tegen ze? Zelfs vader Albert doet het. Dat heb je zelf gezien. Pater Albert is toch niet gek?’

‘Maar ze is niet pater Alberts moeder,’ hield het kleintje vol. ‘Hij heeft me verteld dat hij nog een moeder heeft. Hoe kan ik nu weten dat Maria mijn moeder wil zijn als ze niet tegen me praat?’

‘Ze zal het je ’s nachts zeggen, als je slaapt, via de vogels.’

‘De vogels?’

‘Nou ja,’ aarzelde Arnau. Dat van de vogels had hij inderdaad nooit begrepen, maar hij had het ook niet aan zijn vader durven vertellen. ‘Dat is ingewikkelder. Dat zal mijn... onze vader je wel uitleggen.’

Bernat kreeg een brok in zijn keel. In de kamer werd het weer stil, tot Joan opnieuw iets zei: ‘Arnau, zouden we het nu meteen aan Maria kunnen gaan vragen?’

‘Nu?’

Ja. Nu, jongen, nu meteen. Hij heeft het nodig, dacht Bernat.

‘Alsjeblieft.’

‘Je weet dat je ’s nachts de kerk niet in mag. Pater Albert...’

‘We zullen geen herrie maken. Niemand zal het merken. Alsjeblieft.’

Arnau zwichtte en de twee kinderen verlieten ongemerkt Peres huis om de korte afstand naar de Santa Maria del Mar af te leggen.

Bernat trok de strozak over zich heen. Wat kon ze gebeuren? Iedereen in de kerk hield van hen.

De maan bescheen de steiger, de half voltooide muren, de steunberen, de bogen, de kapellen... De Santa Maria lag er stil bij en alleen een enkel vuur duidde op de aanwezigheid van bewakers. Arnau en Joanet liepen om de kerk heen tot de carrer del Born; het hoofdportaal was gesloten en het gedeelte bij het Moreres-kerkhof, waar het grootste deel van de materialen werd bewaard, werd het

best bewaakt. Een verlaten vuur verlichtte de gevel waaraan werd gebouwd. Daar was het niet moeilijk om binnen te komen: de muren en steunberen liepen van de apsis naar het Born-portaal, waar een houten plankier de plaats van de toegangstrap aangaf. De kinderen liepen over de tekeningen van meester Montagut, die de exacte plaats van het portaal en de treden aangaven, gingen de Santa Maria binnen en slopen naar de kapel van het Allerheiligste, in de kooromgang, waar Maria hen achter een paar stevige, prachtig bewerkte, smeedijzeren hekken stond op te wachten, als altijd verlicht door de grote kaarsen die de bastaixos voortdurend aanvulden.

Beiden sloegen een kruis – ‘Dat moeten jullie altijd doen als je de kerk binnenkomt,’ had pater Albert gezegd – en klemden zich vast aan de tralies van de kapel.

‘Hij wil dat je zijn moeder bent,’ zei Arnau in stilte tegen Maria. ‘Die van hem is gestorven en ik vind het niet erg om je te delen.’

Joan, zijn handen om de tralies geklemd, keek telkens opnieuw van Maria naar Arnau.

‘Wat zegt ze?’ onderbrak hij hem.

‘Stil!’

‘Vader zegt dat hij veel geleden heeft. Weet je, zijn moeder zat opgesloten; alleen haar arm kwam door een heel klein raampje naar buiten, en tot ze doodging kon hij haar niet zien, maar hij heeft me verteld dat hij toen ook niet naar haar heeft gekeken. Dat mocht niet van haar.’

Door de rook van de kaarsen van bijenwas die opsteeg uit de kandelaar, vlak onder het beeld, vervaagde het beeld, maar opeens zag Arnau de stenen lippen glimlachen.

‘Ze wordt je moeder,’ verklaarde hij plechtig, terwijl hij zich naar Joan omdraaide.

‘Hoe weet je dat, je zei toch dat ze antwoord geeft via de...?’

‘Ik weet het en dat is genoeg,’ onderbrak Arnau hem abrupt.

‘En als ik het haar zou vragen...?’

‘Nee,’ onderbrak Arnau hem nogmaals.

Joan keek naar het stenen beeld; hij wou dat hij met haar kon praten zoals Arnau. Waarom luisterde ze niet naar hem en wel naar zijn broer? Hoe kon Arnau nu weten...? Terwijl Joan zichzelf beloofde dat hij het op een dag ook waardig zou zijn dat ze hem toesprak, klonk er een geluid.

‘Sst!’ fluisterde Arnau, en hij keek naar het gat van het Moreres-portaal.

‘Wie is daar?’ In het gat verscheen het schijnsel van een olielamp.

Arnau begon in de richting van de carrer del Born te lopen, waar ze binnengekomen waren, maar Joan bleef stokstijf staan en hield zijn blik strak gericht op de olielamp die de kooromgang al naderde.

‘Kom!’ fluisterde Arnau, hem meetrekkend.

Toen ze in de carrer del Born verschenen, zagen ze verschillende olielampen op hen afkomen. Arnau keek om; in de Santa Maria hadden zich nieuwe lichtjes bij de eerste gevoegd.

Er was geen ontkomen aan. De bewakers praatten en riepen tegen elkaar. Wat konden ze doen? De vlonder! Hij duwde Joan tegen de grond; het kleintje was als verlamd. Aan weerskanten van het plankier zat een gat. Hij gaf Joan nog een duw en samen kropen ze naar binnen, tot ze bij de fundamenten van de kerk kwamen. Joan drukte zich ertegenaan. De lichtjes kwamen de houten vloer op. De voetstappen van de bewakers op de planken dreunden in Arnau’s oren en door hun stemmen konden ze het kloppen van hun hart niet meer horen.

Ze wachtten tot de mannen de kerk geïnspecteerd hadden. Het duurde een eeuwigheid! Arnau keek omhoog en probeerde te zien wat er gebeurde, en steeds als er licht door de naden van de planken scheen, maakte hij zich klein om zich nog beter te verschuilen.

Ten slotte gaven de bewakers het op. Twee bleven er op de vlonder staan en beschenen de omgeving een paar seconden. Hoe kon het dat ze zijn hart niet hoorden bonken? En Joans hart. De mannen liepen de houten vloer af. Joans hart? Arnau keek om naar de plek waar het kleintje zich had vastgedrukt. Eén bewaker hing een olielamp op naast de vlonder, de ander verdween in de verte langzaam uit het zicht. Joan was er niet meer! Waar zou hij gebleven zijn? Arnau kroop naar de plek waar de fundering van de kerk bij de vlonder kwam. Hij voelde met zijn hand. Daar zat een gat, een kleine onderaardse gang tussen de fundamenten.

Joan was, voortgeduwd door Arnau, onder de vlonder door gekropen; hij vond geen obstakels op zijn weg en het kleintje was door het gat verder gekropen, de gang door, die schuin naar beneden in de richting van het hoofdaltaar liep. Arnau had gezegd dat hij moest

kruipen. Stil! had hij een paar keer geroepen. Door het schuren van zijn eigen lichaam over de grond van de onderaardse gang kon hij niets horen, maar Arnau zou wel achter hem zijn. Hij had hem onder de vlonder horen kruipen. Pas toen de nauwe tunnel wijder werd, waardoor hij zich kon omdraaien en zelfs op zijn knieën kon gaan zitten, realiseerde Joan zich dat hij alleen was. Waar was hij? Het was volledig donker.

‘Arnau?’ riep hij.

Daarbinnen weergalmde zijn stem. Het was... het was net een grot. Onder de kerk!

Hij begon weer te roepen, steeds maar weer. Eerst zachtjes, daarna luid schreeuwend, maar hij werd bang van zijn eigen geschreeuw. Hij kon proberen terug te gaan, maar waar was de tunnel? Joan strekte zijn armen uit maar zijn handen voelden niets; hij was te ver gekropen.

‘Arnau!’ schreeuwde hij weer.

Niets. Hij begon te huilen. Wat zouden daar zijn? Monsters? Als het nu eens de hel was? Hij zat onder een kerk; zeiden ze niet dat beneden de hel was? Als de duivel nu eens zou verschijnen?

Arnau kroop door de gang. Alleen daardoor kon Joan verdwenen zijn. Hij was waarschijnlijk nooit onder de vlonder vandaan gekomen. Nadat hij een stuk had afgelegd, riep Arnau zijn vriend; ze zouden hem buiten de tunnel onmogelijk kunnen horen. Niets. Hij kroop verder.

‘Joanet!’ riep hij. ‘Joan!’ verbeterde hij zichzelf.

‘Hier,’ hoorde hij hem antwoorden.

‘Waar is hier?’

‘Aan het eind van de tunnel.’

‘Alles goed?’

Joan trilde niet langer.

‘Ja.’

‘Nou, kom dan terug.’

‘Dat gaat niet.’ Arnau zuchtte. ‘Het is een soort grot en ik weet niet waar de uitgang is.’

‘Tast de muren af tot... Nee!’ corrigeerde Arnau zichzelf onmiddellijk. ‘Niet doen, hoor je me, Joan? Misschien zijn er nog meer tunnels. Als ik daar zou kunnen komen... Kun je iets zien, Joan?’

‘Nee,’ antwoordde het kleintje.

Hij zou verder kunnen gaan tot hij hem vond, maar als hij nu ook eens zou verdwalen? Waarom was er daar beneden een grot? Ha, nu wist hij hoe hij er moest komen. Hij had licht nodig. Met een olielamp zouden ze terug kunnen.

‘Blijf daar wachten! Hoor je me, Joan? Blijf daar rustig op me wachten, en verroer je niet. Hoor je me?’

‘Ja, ik hoor je. Wat ga je doen?’

‘Ik ga een lantaarn zoeken en dan kom ik terug. Wacht hier op me en verroer je niet, afgesproken?’

‘Ja...’ antwoordde Joan aarzelend.

‘Bedenk maar dat je onder Maria, je moeder, zit.’ Arnau hoorde geen enkel antwoord. ‘Joan, heb je me gehoord?’

Natuurlijk heb ik het gehoord, dacht het kleintje. Hij had ‘je moeder’ gezegd. Hij hoorde haar niet. Arnau wel. Maar hij had hem ook niet met haar laten praten. Als Arnau zijn moeder nu eens niet wilde delen en hem daar had opgesloten, in de hel?

‘Joan?’ drong Arnau aan.

‘Wat?’

‘Wacht op me en verroer je niet.’

Met moeite kroop Arnau achteruit tot hij zich weer onder de vlonder in de carrer del Born bevond. Hij bedacht zich geen tweemaal, pakte de olielamp die de wachter had laten hangen en ging opnieuw de tunnel in.

Joan zag het licht aankomen. Toen de wanden van de onderaardse gang breder werden stelde Arnau de vlam hoger. Het kleintje zat op zijn knieën op een paar passen van de uitgang van de tunnel. Doodsbang keek Joan hem aan.

‘Niet bang zijn,’ probeerde Arnau hem gerust te stellen.

Arnau hield de olielamp omhoog en deed de vlam nog hoger. Wat was dat...? Een begraafplaats! Ze waren op een begraafplaats. Een kleine grot die om de een of andere reden als een soort luchtbel onder de Santa Maria was blijven zitten. Het plafond was zo laag dat ze niet eens konden staan. Arnau richtte het licht op een paar grote amforen; ze leken wel wat op de kruiken die hij in Grau’s werkplaats had gezien, maar deze waren grover. Een paar waren er kapot en lieten een glimp zien van de lijken die ze bevatten, maar andere waren heel: grote amforen, bestaand uit twee helften die in het midden aan elkaar waren vastgemaakt en verzegeld.

Joan zat te trillen; hij staaarde naar een lijk.

‘Rustig maar,’ zei Arnau terwijl hij op hem toeliep.

Maar Joan ging onverwacht opzij.

‘Wat...?’ begon Arnau.

‘Laten we gaan,’ onderbrak Joan hem.

Zonder zijn antwoord af te wachten, ging hij de tunnel in. Arnau volgde hem en toen ze weer onder de vlonder waren, doofde hij de olielamp. Er was niemand te zien. Hij hing de olielamp weer terug op zijn plaats en ze liepen terug naar het huis van Pere.

‘Geen woord hierover, tegen niemand,’ zei hij onderweg tegen Joan. Afsproken?’

Joan gaf geen antwoord.

14

anaf het moment dat Arnau hem had verzekerd dat Maria ook zijn moeder was, rende Joan zodra hij maar een moment vrij had naar de kerk; hij klemde zijn handen om de tralies van de kapel van het Allerheiligste, stak zijn hoofd erdoorheen en bleef staan kijken naar het stenen beeld met het kind op haar schouder en het schip aan haar voeten.

‘Op een dag krijg je je hoofd er niet meer uit,’ zei pater Albert op een keer.

Joan trok zijn hoofd terug en lachte naar hem. De priester streek door zijn haar en hurkte neer.

‘Hou je van haar?’ vroeg hij, naar de kapel wijzend.

Joan aarzelde.

‘Ze is nu mijn moeder,’ antwoordde hij, meer omdat hij het graag wilde dan uit overtuiging.

Pater Albert kreeg een brok in zijn keel. Wat zou hij hem allemaal niet over Onze-Lieve-Vrouw kunnen vertellen! Hij probeerde iets te zeggen maar was er niet toe in staat. Hij omhelsde het kleintje en wachtte tot hij zijn stem weer terughad.

‘Bid je tot haar?’ vroeg hij.

‘Nee. Ik praat alleen tegen haar.’ Pater Albert keek hem vragend aan. ‘Ja, ik vertel haar wat ik meemaak.’

De priester keek naar Maria.

‘Ga door, zoon, ga door,’ zei hij, en hij liet hem alleen.

Het was niet moeilijk geweest om het voor elkaar te krijgen. Pater Albert had over drie of vier kandidaten nagedacht en uiteindelijk voor een rijke zilversmid gekozen. Bij zijn laatste jaarlijkse biecht had de ambachtsman zich vanwege een paar gevallen van overspel nogal boetvaardig betoond.

‘Als je zijn moeder bent,’ mompelde pater Albert, opkijkend naar de hemel, ‘vind je het vast niet erg dat ik omwille van je zoon deze kleine list gebruik, nietwaar, Onze-Lieve-Vrouw?’

De zilversmid durfde niet te weigeren.

‘Het gaat maar om een kleine donatie voor de kathedraalschool,’ zei de priester; ‘daarmee help je een kind en God... God zal je er dankbaar voor zijn.’

Nu moest hij alleen nog met Bernat praten, en pater Albert ging naar hem op zoek.

‘Ik heb voor elkaar gekregen dat Joanet op de kathedraalschool terecht kan,’ zei hij, terwijl ze in de buurt van Peres huis over het strand liepen.

Bernat draaide zich om naar de priester.

‘Ik heb daar geen geld voor, pater,’ verontschuldigde hij zich.

‘Het kost je niks.’

‘Ik dacht dat scholen...’

‘Ja, maar dat zijn scholen in de stad. In de kathedraalschool hoef je alleen maar...’ Waarom zou hij het hem uitleggen? ‘Ik heb het in elk geval voor elkaar gekregen.’ De twee liepen verder. ‘Hij zal leren lezen en schrijven, eerst met boeken om de letters te leren en later met andere, met psalmen en gebeden.’ Waarom zei Bernat niets? ‘Als hij dertien is kan hij verder leren, en zich bekwamen in het Latijn en de zeven vrije kunsten: grammatica, retorica, dialectiek, aritmetica, geometrie, muziek en astronomie.’

‘Pater,’ zei Bernat, ‘Joanet helpt in huis, daarom betaal ik Pere minder. Als de jongen gaat studeren...’

‘Hij zal op school te eten krijgen.’ Bernat keek hem aan en schudde zijn hoofd, alsof hij erover nadacht. ‘Bovendien,’ voegde de pries-

ter eraan toe, ‘heb ik al met Pere gesproken en hij vindt het goed als je hetzelfde blijft betalen.’

‘U heeft zich veel inspanningen getroost voor het kind.’

‘Ja, vind je het erg?’ Bernat ontkende het lachend. ‘Stel je voor dat Joanet uiteindelijk naar de universiteit zou kunnen, naar het *Studium Generalum* in Lleida of zelfs naar een universiteit in het buitenland, in Bologna, Parijs...’

Bernat barstte in schaterlachen uit.

‘Als ik nee zou zeggen, zou het een teleurstelling voor u zijn, of vergis ik me?’ Pater Albert knikte. ‘Hij is mijn zoon niet, pater,’ ging Bernat verder. ‘Als dat zo was, zou ik niet willen dat de een voor de ander moest werken, maar als het me geen geld kost, waarom niet? De jongen verdient het. Misschien gaat hij op een dag inderdaad nog eens naar al die plaatsen die u noemde.’

‘Ik zou liever net als jij bij de paarden willen zijn,’ zei Joanet tegen Arnau terwijl ze over het strand liepen, op dezelfde plek waar pater Albert en Bernat over zijn toekomst hadden beslist.

‘Het is heel zwaar, Joanet... Joan. Ik ben steeds alleen maar aan het schoonmaken en als alles glimt komt er weer een paard en kan ik weer opnieuw beginnen. En soms komt Tomàs terug met een teugel of een stel riemen en schreeuwt dat ze niet glad genoeg zijn gewreven. De eerste keer gaf hij me een klap, maar toen kwam vader eraan en... Je had het moeten zien! Hij had de hooivork bij zich en zette Tomàs in een hoek tegen de muur, met de tanden van de vork op zijn borst; toen smeekte hij prevelend om vergeving.’

‘Om die dingen zou ik graag bij jullie willen zijn.’

‘Sindsdien houdt hij zijn handen thuis, dat is waar, maar altijd is er wel iets wat niet goed is,’ antwoordde Arnau. En weet je, hij maakt het leer zelf weer vuil. Dat heb ik met eigen ogen gezien.’

‘Waarom zeggen jullie dat niet tegen Jesús?’

‘Vader zegt dat ik dat niet moet doen, dat hij me niet zou geloven, dat Tomàs een vriend van Jesús is en dat die hem altijd zal verdedigen, en dat voor de barones elk probleem een goede aanleiding zou zijn; zij haat ons. Dus je ziet, jij leert veel op school, en ik maak schoon wat een ander vuilmaakt en moet verdragen dat ze tegen me

schreeuwen.' Beiden liepen een tijdje zwijgend over het zand en keken naar de zee. 'Geniet er maar van, Joan,' zei Arnau plotseling, de woorden herhalend die hij Bernat had horen zeggen.

Het duurde niet lang voordat Joan inderdaad van de lessen genoot. Dat begon op de dag dat de priester die les gaf hem in de klas feliciteerde. Joan kreeg een prettig gevoel toen alle andere leerlingen hun hoofd naar hem omdraaiden. Leefde zijn moeder nog maar! Hij zou meteen wegrekken om op de kist te gaan zitten en haar te vertellen over het compliment: de beste, had de meester gezegd, en allemaal, allemaal hadden ze naar hem gekeken. Nog nooit was hij ergens de beste in geweest!

Toen Joan die avond naar huis ging kon hij zijn geluk niet op. Pere en Marionna hoorden hem blij glimlachend aan, en vroegen de jongen de zinnen te herhalen die in het enthousiasme en de wilde gebaren verloren waren gegaan. Toen Arnau en Bernat thuiskwamen, keken ze alle drie naar de deur. Joan wilde op hen afrennen, maar het gezicht van zijn broer weerhield hem: je kon zien dat hij gehuild had, en Bernat hield hem stevig tegen zich aan gedrukt, met een hand op zijn schouder.

'Wat is er...?' vroeg Marionna, en ze liep naar Arnau toe om hem te omhelzen.

Maar Bernat onderbrak haar met een handgebaar.

'We moeten het zien te verdragen,' zei hij, zonder zich tot iemand in het bijzonder te richten.

Joan zocht de ogen van zijn broer, maar Arnau keek naar Marionna.

En ze verdroegen het. Tomàs de staljongen durfde Bernat niet op de kast te jagen, maar Arnau wel.

'Hij daagt je uit, jongen,' probeerde Bernat Arnau te troosten toen hij weer eens in woede uitbarstte. 'We moeten er niet intrappen.'

'Maar we kunnen zo toch niet ons hele leven doorgaan, vader,' klaagde Arnau op een dag.

'Dat zal ook niet gebeuren. Ik heb verschillende keren gehoord dat Jesús hem waarschuwde. Hij doet zijn werk niet goed en Jesús weet het. De paarden die hij verzorgt zijn onhandelbaar: ze trappen en bijten. Hij zal gauw door de mand vallen jongen, heel gauw.'

En de gevolgen lieten niet lang op zich wachten, zoals Bernat al had voorzien. De barones wilde per se dat Grau's zoons zouden le-

ren paardrijden. Dat Grau het niet kon, was tot daar aan toe, maar de twee jongens moesten het leren. Daarom gingen Isabel en Margarida een paar keer per week, als de jongens klaar waren met hun lessen, met de kinderen, de leraar en Tomàs de staljongen de stad uit naar een veldje buiten de muren – de eersten in de door Jesús bestuurd paardenkoets, de laatsten te voet, en Tomàs met een paard aan de riem. Daar kregen ze een voor een les van Jesús.

Met zijn rechterhand pakte Jesús een lang touw dat hij aan het bit van het paard had vastgemaakt, en liet het paard rondjes om hem heen lopen; met zijn linkerhand greep hij een zweep om hem aan te sporen, en de leerling-ruiters bestegen het paard om beurten en draaiden alsmaar rondjes om de stalmeester heen, luisterend naar zijn aanwijzingen.

Vanuit het rijtuig, waar hij op het span paarden lette, bleef Tomàs strak naar de bek van het paard kijken; er zou maar één hardere ruk dan normaal nodig zijn, eentje maar. Er was altijd een moment waarop het paard schrok.

Genís Puig bereed het dier.

Tomàs keek naar het gezicht van de jongen. Paniek. De jongen was doodsbang voor paarden en zat helemaal verstijfd op het dier. Er kwam altijd een moment waarop een paard schrok.

Jesús liet de zweep knallen en spoorde het paard aan om te galopperen. Het paard gaf een flinke kopstoot en trok aan het touw.

Tomàs vertoonde even een glimlach die onmiddellijk weer van zijn lippen verdween toen de musketonhaak losschoot en het paard opeens vrij liep. Het was niet moeilijk geweest om stiekem de tuigruimte binnen te gaan en het touw half door te snijden.

Isabel en Margarida onderdrukten beiden een kreet. Jesús liet zijn zweep op de grond vallen en probeerde het dier tegen te houden, maar tevergeefs.

Toen hij zag dat het touw los was, begon Genís te gillen en hield hij zich vast aan de hals van het paard. Hij zette zijn voeten en benen in de flanken van het dier, waardoor het op hol sloeg en er in draf vandoor ging, in de richting van de stadspoort, met Genís wankelend erbovenop. Toen het paard over een klein heuveltje sprong, vloog de jongen eerst de lucht in en rolde toen een paar keer over de grond tot hij in een paar struiken tot stilstand kwam.

In de stallen hoorde Bernat eerst de paardenhoeven op het pla-

veisel van de binnenplaats bij de ingang van het paleis, en onmiddellijk daarna de kreten van de barones. In plaats van rustig, stapvoets binnen te komen, zoals anders, kletterden de paarden met hun hoeven hard tegen de stenen. Toen Bernat naar de uitgang van de stallen liep, kwam Tomàs binnen met het paard. Het dier was uit-zinnig, helemaal bezweet en snoof door zijn neusgaten.

‘Wat...?’ begon Bernat.

‘De barones wil je zoon zien,’ riep Tomàs hem toe, terwijl hij het dier sloeg.

Buiten de stallen was nog steeds haar geschreeuw te horen. Bernat keek weer naar het arme dier, dat liep te stampvoeten.

‘Mevrouw wil je zien,’ riep Tomàs weer, toen Arnau de tuigruimte verliet.

Arnau keek naar zijn vader, die zijn schouders ophaalde.

Ze liepen de binnenplaats op. De barones, razend en met de hand-zweep zwaaiend die ze altijd bij zich had als ze uit rijden ging, stond te schreeuwen naar Jesús, naar de leraar en naar alle slaven die erbij waren komen staan. Margarida en Josep bleven achter haar staan. Naast haar stond Genís, met over zijn hele lichaam blauwe plekken, bloedend en met gescheurde kleren. Zodra Arnau en Bernat verschenen, stootte de barones op de jongen af en gaf hem met de zweep een klap in zijn gezicht. Arnau bracht zijn handen naar zijn mond en zijn wang. Bernat wilde reageren, maar Jesús kwam tussenbeide: ‘Kijk dit eens,’ brulde de stalmeester, en hij overhandigde Bernat het kappotte touw en de musketonhaak. ‘Dit is het werk van je zoon!’

Bernat pakte het touw en de haak en bekeek ze grondig; Arnau, met zijn handen voor zijn gezicht, keek ook. Hij had ze de vorige dag nog gecontroleerd. Hij keek op naar zijn vader, juist op het moment dat deze naar de ingang van de stallen keek, waar Tomàs het tafereel stond gade te slaan.

‘Het was in orde,’ riep Arnau, terwijl hij het touw en de haak pakte en er voor Jesús mee zwaaide. Hij keek weer naar de ingang van de stallen. ‘Het was in orde,’ herhaalde hij, terwijl de eerste tranen in zijn ogen verschenen.

‘Kijk eens hoe hij huilt,’ klonk het opeens. Margarida wees naar Arnau. ‘Jij had wel dood kunnen zijn en hij huilt,’ voegde ze er tegen haar broer Genís aan toe. ‘Terwijl jij niet huilde toen je door zijn schuld van het paard viel,’ loog ze.

Het duurde even voor Josep en Genís reageerden, maar toen begonnen ze de spot met Arnau te drijven.

‘Het wurm huilt,’ zei de een.

‘Ja, het wurm huilt,’ herhaalde de ander.

Arnau zag dat ze naar hem stonden te wijzen en hem uitlachten. Hij kon gewoonweg niet meer ophouden met huilen. De tranen liepen over zijn wangen en zijn borst ging op en neer op het ritme van zijn snikken. Zonder van zijn plaats te komen liet hij het touw en de haak met uitgestrekte handen nogmaals aan iedereen zien, inclusief de slaven.

‘In plaats van te huilen zou je vergeving moeten vragen voor je onachtzaamheid,’ zei de barones, terwijl ze haar stiefkinderen schaamteloos toelachte.

Vergeving? Arnau keek zijn vader aan met een groot vraagteken in zijn ogen. Bernat staarde naar de barones. Margarida bleef naar hem wijzen en stond te smoezen met haar broers.

‘Nee,’ hield hij koppig vol. ‘Het was in orde,’ en hij gooide het touw en de haak op de grond.

De barones begon hevig te gebaren, maar bleef staan toen Bernat een stap in haar richting zette. Jesús pakte Bernat bij zijn arm.

‘Ze is van adel,’ fluisterde hij in zijn oor.

Arnau keek iedereen aan en verliet het paleis.

‘Nee!’ riep Isabel toen Grau, nadat hij gehoord had wat er was voorgevallen, vader en zoon besloot te ontslaan. ‘Ik wil dat de vader hier blijft werken voor je kinderen. Ik wil dat hij zich op elk moment herinnert dat we op de verontschuldigen van zijn zoon wachten. Ik wil dat dat kind zich in het openbaar ten overstaan van je kinderen verontschuldigt! En dat zal nooit lukken als je ze wegstuurt. Stuur hem bericht dat zijn zoon hier pas weer kan komen werken als hij om vergeving heeft gevraagd...’ Isabel stond aan een stuk door te schreeuwen en te gebaren. ‘Zeg hem dat hij tot die tijd maar de helft van zijn loon krijgt en, voor het geval hij ander werk mocht zoeken, dat we in heel Barcelona bekend zullen maken wat er hier gebeurd is, zodat hij nergens zal worden aangenomen. Ik eis excuses!’ riep ze opgewonden.

‘We zullen het in heel Barcelona bekendmaken...’ Grau voelde hoe zijn haren overeind gingen staan. Zoveel jaar probeerde hij zijn zwager nu al verborgen te houden en nu... nu wilde zijn vrouw dat heel Barcelona van zijn bestaan zou weten!

‘Ik vraag je voorzichtig te zijn,’ was alles wat hij wist uit te brengen.

Isabel keek hem met bloeddoorlopen ogen aan.

‘Ik wil dat ze op hun knieën gaan.’

Grau wilde nog iets zeggen, maar zweeg ineens en tuitte zijn lippen.

‘Discretie, Isabel, discretie,’ zei hij uiteindelijk.

Grau schikte zich ten slotte toch naar de eisen van zijn vrouw. Guiamona leefde immers niet meer; in de familie waren verder geen moedervlekken en allemaal stonden ze bekend onder de naam Puig, niet als Estanyol. Toen Grau de stallen verliet, hoorde Bernat, met zijn ogen half dicht, van de stalmeester wat de nieuwe eisen waren.

‘Vader, dat touw was in orde,’ verontschuldigde Arnau zich ’s avonds, toen ze met zijn drieën in het kleine kamertje zaten dat ze deelden. ‘Ik zweer het u,’ hield hij vol, toen Bernat bleef zwijgen.

‘Maar je kunt het niet bewijzen,’ mengde Joan, die inmiddels wist wat er was voorgevallen, zich in het gesprek.

Je hoeft het me niet te zweren, dacht Bernat, maar hoe moet ik het je uitleggen...? Bernat kreeg kippenvel toen hij terugdacht aan de reactie van zijn zoon in de stallen van Grau: ‘Het is mijn schuld niet en ik hoef me niet te verontschuldigen.’

‘Vader,’ zei Arnau nog eens, ‘ik zweer het u.’

‘Maar...’

Bernat gebod Joan te zwijgen.

‘Ik geloof je, zoon. En nu naar bed.’

‘Maar...’ probeerde Arnau ditmaal.

‘Naar bed!’

Arnau en Joan deden de olielamp uit, maar het duurde tot diep in de nacht voor Bernat aan hun ademhaling kon horen dat ze in slaap waren gevallen. Hoe moest hij hem vertellen dat ze zijn verontschuldigungen eisten?

‘Arnau...’ Zijn stem trilde toen hij zag hoe zijn zoon stopte met zich aan te kleden en hem aankeek. ‘Grau... Grau wil dat je verontschuldigen aanbiedt, anders...’

Arnau keek hem vragend aan.

‘Anders mag je niet meer terugkomen...’ Hij was nog niet klaar met zijn zin, maar zag hoe de blik van zijn kleine jongen iets ernstigs kreeg; dat had hij nooit eerder gezien. Bernat keek naar Joan en zag dat die ook half aangekleed met open mond stond te kijken. Hij probeerde opnieuw iets te zeggen, maar zijn stem weigerde.

‘Dus?’ vroeg Joan, de stilte verbrekend.

‘Denkt u dat ik vergeving moet vragen?’

‘Arnau, ik heb alles wat ik had in de steek gelaten om te zorgen dat jij vrij kon zijn. Ik ben van ons land, dat eeuwenlang in het bezit van de Estanyols is geweest, weggegaan, zodat niemand jou zou kunnen aandoen wat ze mij, mijn vader en mijn vaders vader hebben aangedaan... en nu zijn we weer even ver van huis, overgeleverd aan de grillen van degenen die zich edelen noemen; maar er is één verschil: wij kunnen nee zeggen. Jongen, je moet leren om de vrijheid die we met zoveel moeite verworven hebben te gebruiken. Alleen jij kunt beslissen.’

‘Maar wat raadt u me aan, vader?’

Bernat zweeg een ogenblik.

‘Als ik jou was, zou ik niet toegeven.’

Joan probeerde ook een duit in het zakje te doen.

‘Het zijn maar Catalaanse baronnen! Vergeving... alleen de Heer schenkt vergeving.’

‘En waar moeten we dan van leven?’ vroeg Arnau.

‘Maak je daarover geen zorgen, jongen. Ik heb wat geld gespaard waarmee we het hoofd boven water kunnen houden. We zullen ergens anders werk zoeken. Grau Puig is niet de enige die paarden heeft.’

Bernat liet er geen gras over groeien. Diezelfde middag nog, toen zijn dag bij de paarden erop zat, begon hij werk voor zichzelf en Arnau te zoeken. Hij vond een huis van een edelman met stallen en werd er door degene die er de leiding had goed ontvangen. Velen in Barcelona waren jaloers op de verzorging die Grau Puigs paar-

den kregen, en toen Bernat zich voorstelde als degene die daarvoor verantwoordelijk was, toonde de stalmeester belangstelling om hen in dienst te nemen. Maar de volgende dag, toen Bernat terugging naar de stallen om zijn aanstelling – die hij al met zijn zoons had gevierd – bevestigd te krijgen, werd hij niet eens meer ontvangen. ‘Ze betaalden niet genoeg,’ loog hij die avond bij het eten. Bernat probeerde het opnieuw bij andere edellieden met stallen, maar als ze aanvankelijk een goede kans leken te maken om aangenomen te worden, was daar de volgende ochtend niets van over.

‘Het zal je niet lukken om werk te vinden,’ vertrouwde een stalmeester hem ten slotte toe, toen hij de wanhoop op Bernats gezicht zag, die bij het horen van die woorden het hoofd liet hangen. ‘De barones zal het niet dulden,’ legde de stalmeester uit. ‘Nadat je bij ons was, kreeg mijn heer een boodschap van de barones met het verzoek je niet in dienst te nemen. Het spijt me.’

‘Vuile schoft.’ Het werd in zijn oor gefluisterd, zachtjes maar belist. Tomàs de stalknecht schrok en probeerde te ontkomen, maar Bernat, die achter hem stond, greep hem bij de strot en kneep tot de staljongen dubbelklapte. Pas op dat moment verminderde hij de druk. Als de edelen gewaarschuwd worden, had Bernat gedacht, moet er iemand zijn die mij volgt. ‘Laat me door de andere deur naar buiten gaan,’ had hij de stalmeester gevraagd. Tomàs, die in een hoek tegenover de ingang van de paardenstallen stond, had hem niet naar buiten zien komen; Bernat was hem van achteren genaderd. ‘Jij hebt ervoor gezorgd dat het touw brak, niet? En wat wil je nu nog meer?’ Bernat kneep de strot van de staljongen weer dicht.

‘Wat...? Wat maakt het uit?’ bracht Tomàs uit.

‘Wat bedoel je?’ Bernat drukte nog krachtiger. De staljongen maaide met zijn armen, maar slaagde er niet in te ontkomen. Na een paar tellen merkte Bernat dat Tomàs’ lichaam in elkaar begon te zakken. Hij liet zijn keel los en draaide hem naar zich toe. ‘Wat bedoel je?’ vroeg hij nog eens.

Tomàs hapte een paar keer naar adem voor hij antwoordde. Zodra zijn gezicht zijn oude kleur had teruggekregen, verscheen er een ironisch lachje om zijn lippen.

‘Dood me maar als je wilt,’ zei hij hortend, ‘maar je weet heel goed dat als het het touw niet was geweest, het wel iets anders geweest zou zijn. De barones haat je en dat zal altijd zo blijven. Je bent maar een horige op de vlucht, en je zoon is de zoon van een gevluchte horige. In Barcelona zul je geen werk vinden. Dat is het bevel van de barones en als ik het niet doe, zal een ander wel de taak krijgen om je in gaten te houden.’

Bernat spuugde hem in het gezicht. Tomàs bleef niet alleen onbeweeglijk staan, maar zijn glimlach werd ook nog eens breder.

‘Je moet wel, Bernat Estanyol. Je zoon zal vergeving moeten vragen.’

‘Ik zal vergeving vragen,’ gaf Arnau die avond toe, met gebalde vuisten en zijn tranen onderdrukkend, nadat hij de uitleg van zijn vader had aangehoord. ‘Tegen de adel kunnen we niet op, en we moeten werk hebben. Smeerlappen! Smeerlappen, vuile smeerlappen!’

Bernat keek naar zijn zoon. ‘Daar zullen we vrij zijn,’ herinnerde hij zich hem een paar maanden na zijn geboorte te hebben beloofd, toen ze Barcelona zagen. Had hij daarvoor nu zoveel moeite gedaan en ontberingen geleden?

‘Nee jongen. Wacht. We zoeken een andere...’

‘Zij zijn de baas, vader. De edelen zijn de baas. Ze zijn de baas op het platteland, ze waren de baas op jullie land en ze zijn de baas in de stad.’

Joan nam hen stilzwijgend op. ‘Je moet vorsten gehoorzamen en je aan hen onderwerpen,’ hadden zijn leraren hem geleerd. De mens zal de vrijheid vinden in het koninkrijk Gods, niet hier op aarde.

‘Ze kunnen niet in heel Barcelona de baas zijn. Paarden vind je alleen bij edelen, maar we kunnen een ander vak leren. We vinden heus wel iets, jongen.’

Bernat zag een sprankje hoop in de ogen van zijn zoon; ze werden groter, alsof ze zijn bemoedigende laatste woorden in zich op wilden nemen. ‘Ik heb je de vrijheid beloofd, Arnau. Ik moet en ik zal je die geven. Niet zo gauw opgeven, jongen.’

De dagen daarna ging Bernat de straat op, op zoek naar de vrijheid. In het begin volgde Tomàs hem, openlijk en ongegeneerd nu,

als hij klaar was met zijn werk in Grau's stallen, maar hij stopte daarmee toen de barones had begrepen dat ze op ambachtslieden, kooplieden en bouwlieden geen invloed had.

'Hij zal moeilijk iets kunnen vinden,' probeerde Grau zijn vrouw gerust te stellen toen ze verontwaardigd naar hem toekwam.

'Wat bedoel je?' vroeg ze.

'Dat hij geen werk zal vinden. Barcelona lijdt onder de gevolgen van het ontbreken van een toekomstgerichte politiek.' De barones spoorde hem aan om verder te gaan; Grau zat er nooit ver naast met zijn beoordelingen. 'De oogsten zijn de laatste jaren rampzalig geweest,' legde haar man haar uit. 'Het platteland is te dichtbevolkt, en het weinige dat ze er oogsten, bereikt de steden niet. Dat eten ze zelf op.'

'Maar Catalonië is heel groot,' onderbrak de barones hem.

'Vergis je niet, schat. Catalonië is heel groot, dat is waar, maar de boeren verbouwen al heel wat jaren geen graan meer, alleen nog wat ze zelf gebruiken. Ze verbouwen nu vlas, olijven en noten, maar geen graan. Door die verandering zijn hun heren rijk geworden en is het ons, handelaars, heel goed gegaan, maar nu begint de toestand onhoudbaar te worden. Tot nu toe aten we graan uit Sicilië en Sardinië, maar door de oorlog met Genua kunnen we dat niet meer invoeren. Bernat zal geen werk vinden, maar iedereen, ook wij, zal problemen krijgen, en dat allemaal door toedoen van vier onbekwame edelen...'

'Waarom praat je zo?' vroeg de barones, die zich aangesproken voelde.

'Je zult het zien, schat,' antwoordde Grau ernstig. 'Wij werken in de handel en verdienen veel geld. Een deel van onze verdiensten investeren we in ons eigen bedrijf. Vandaag de dag varen we niet meer met dezelfde schepen als tien jaar geleden; daarom verdienen we nog steeds geld. Maar de edelen met land hebben nog geen stuiver in hun land of hun manier van werken geïnvesteerd; in feite gebruiken ze nog steeds dezelfde landbouwwerktuigen en dezelfde technieken als de Romeinen, denk je eens in, de Romeinen! Het land moet elke twee of drie jaar braak liggen, terwijl het als het goed bebouwd zou worden het dubbele of zelfs driedubbele zou kunnen opbrengen. De landadel voor wie je zo opkomt, bekommert zich weinig om de toekomst; ze willen alleen maar makkelijk geld ver-

dienen en zullen ons land ruïneren.'

'Zo'n vaart zal het niet lopen,' hield de barones vol.

'Weet je hoeveel een mud tarwe tegenwoordig kost?' Zijn vrouw antwoordde niet, en Grau schudde zijn hoofd voor hij doorging: 'Rond de honderd stuivers. Weet je wat de normale prijs is?' Ditmaal verwachtte hij geen antwoord. 'Ongemalen tien en gemalen zestien. Tarwe is tien keer zo duur geworden!'

'Maar zal er voor ons te eten zijn?' vroeg de barones, zonder de ongerustheid die haar bevangen had te verbergen.

'Je wilt het niet begrijpen, vrouw. Wij kunnen de tarwe wel betalen... als die er is, want het kan zijn dat er op een gegeven moment geen tarwe meer is... als het al niet zover is. Het probleem is dat hoewel de tarwe tien keer zo duur is geworden, het volk niet meer loon krijgt...'

'Wij zullen dus niet met gebrek aan tarwe te maken krijgen,' onderbrak zijn vrouw hem.

'Nee, maar...'

'En Bernat zal geen werk vinden.'

'Nee, dat denk ik niet, maar...'

'Nou, dat is het enige wat me iets kan schelen,' zei ze, en ze keerde hem de rug toe, zijn lange uitleg beu.

'... maar er is iets vreselijks ophanden,' eindigde Grau, toen de barones al niet meer kon horen wat hij zei.

Een slecht jaar. Bernat had er genoeg van om elke keer weer dat excuus te moeten aanhoren. Het slechte jaar dook overal op waar hij om werk vroeg. 'Ik heb de helft van mijn leerlingen moeten wegsturen, hoe zou ik jou dan werk kunnen geven?' zei de een. 'We hebben een slecht jaar, ik kan mijn kinderen niet eens te eten geven,' zei een ander. 'Heb je het niet gehoord?' snauwde een derde hem toe, 'we hebben een slecht jaar; ik heb meer dan de helft van mijn spaargeld uitgegeven om mijn kinderen te voeden, terwijl vroeger een twintigste deel genoeg geweest zou zijn.' Hoe zou het me kunnen ontgaan? dacht Bernat. Maar hij bleef zoeken, tot de winter en de kou hun intrede deden en hij het niet eens meer durfde te vragen. De kinderen hadden honger, de ouders spaarden het eten uit hun mond om hun kinderen te voeden en de pokken, tyfus en difterie begonnen hun fatale intrede te doen.

Als zijn vader niet thuis was, keek Arnau zijn geldbuidel na. In

het begin iedere week, maar nu deed hij het elke dag; op sommige dagen keek hij de beurs een paar keer na, zich ervan bewust dat hun spaargeld met reuzenschreden slonk.

‘Wat is de prijs van de vrijheid?’ vroeg hij op een dag aan Joan, toen ze met z’n tweeën tot Maria baden.

‘Sint Gregorius zegt dat alle mensen aanvankelijk gelijk geboren zijn en daarom allemaal vrij waren.’ Joan sprak met zachte, rustige stem, alsof hij een les herhaalde. ‘De vrijgeboren mannen hebben zich voor hun eigen bestwil aan een heer onderworpen. Ze verloren een deel van hun vrijheid, maar wonnen een heer die hen bescherming bood.’

Arnau hoorde de woorden van zijn broer aan en keek onderwijl naar Maria. ‘Waarom lach je niet naar me? Sint Gregorius... Had Sint Gregorius soms een lege beurs zoals mijn vader?’

‘Joan.’

‘Wat is er?’

‘Wat vind jij dat ik moet doen?’

‘Jij moet beslissen.’

‘Maar wat vind jij?’

‘Dat heb ik je al gezegd. Vrije mannen hebben zelf de beslissing genomen zich aan een heer te onderwerpen.’

Diezelfde dag nog, zonder dat zijn vader het wist, diende Arnau zich aan in het huis van Grau Puig. Hij ging door de keuken naar binnen, zodat ze hem vanuit de stallen niet konden zien. Daar trof hij Estranya, die als een eend voor een ketel op het vuur stond, dik als altijd, alsof de hongersnood haar niet trof.

‘Zeg tegen je meesters dat ik ze op kom zoeken,’ zei hij toen de kokkin zijn aanwezigheid had opgemerkt.

Om de lippen van de slavin verscheen een dom lachje. Estranya waarschuwde Grau’s huismeester en die waarschuwde op zijn beurt zijn heer. Ze lieten hem uren staan wachten. Ondertussen kwam al het huispersoneel door de keuken langs om naar Arnau te kijken; sommigen lachten, anderen, de minderheid, lieten merken dat ze het jammer vonden dat hij had gecapituleerd. Arnau keek iedereen recht in de ogen en antwoordde degenen die lachten met een hooghartige blik, maar hij slaagde er niet in om de spot van hun gezicht te wissen.

Alleen Bernat ontbrak, hoewel Tomàs de staljongen niet had ge-

schroomd om hem te waarschuwen dat zijn zoon was gekomen om zijn verontschuldiging aan te bieden. ‘Het spijt me, Arnau, het spijt me,’ mompelde Bernat telkens weer, terwijl hij een paard stond te borstelen.

Na lang wachten, terwijl zijn benen pijn deden door het gedwongen stilstaan – toen hij wilde gaan zitten had Estranya dat verboden – werd Arnau naar het hoofdvertrek in Grau’s huis gebracht. Hij schonk geen aandacht aan de luxe inrichting van de kamer. Meteen bij binnenkomst viel zijn oog op de vijf leden van het gezin die hem achter in de kamer opwachtten: de baron en barones zittend en zijn neven en nichtje staande naast hen, de mannen met opvallende zijden kousen aan in verschillende kleuren, een wambuis over hun knieën en met goudkleurige riemen om; de vrouwen in met parels en edelstenen versierde japonnen.

De huismeester leidde Arnau naar het midden van het vertrek, op een paar passen van het gezin. Daarna ging hij terug naar de deur, waar hij op bevel van Grau bleef staan wachten.

‘Spreek,’ snauwde Grau, streng als altijd, hem toe.

‘Ik kom jullie vergeving vragen.’

‘Nou, doe het dan,’ beval Grau.

Arnau wilde het woord nemen, maar de barones hield hem tegen.

‘Wil je zo vergeving vragen? Staand?’

Arnau aarzelde even, maar ten slotte knielde hij op de grond. In het vertrek klonk het onnozele lachje van Margarida.

‘Ik vraag jullie allemaal om vergeving,’ zei Arnau, terwijl hij de barones direct aankeek.

De ogen van de vrouw gingen dwars door hem heen.

Ik doe het alleen voor mijn vader, was het commentaar in Arnau’s ogen. Vuil wijf.

‘Onze voeten!’ gilte de barones. ‘Kus onze voeten!’ Arnau wilde opstaan, maar opnieuw hield de barones hem tegen. ‘Op je knieën,’ klonk het door het hele vertrek.

Arnau gehoorzaamde en kroop op zijn knieën naar hen toe. Alleen voor mijn vader. Alleen voor mijn vader. Alleen voor mijn vader... De barones toonde hem haar zijden muiltjes en Arnau kuste ze, eerst de linker en daarna de rechter. Zonder op te kijken bewoog hij zich voort naar Grau, die aarzelde toen het kind geknield voor hem naar zijn voeten zat te staren. Zijn vrouw keek hem echter bui-

ten zichzelf van woede aan, en hij tilde zijn voeten op ter hoogte van de mond van de jongen, eerst de een, en daarna de ander. Arnau's neven en nichtje volgden het voorbeeld van hun ouders. Arnau probeerde het zijden muiltje dat Margarida hem toonde te kussen, maar net toen zijn lippen het wilden beroeren, trok zij het weg en liet opnieuw haar lachje horen. Arnau probeerde het nogmaals, maar weer lachte zijn nichtje hem uit. Ten slotte wachtte hij tot het meisje met het muiltje zijn mond raakte... eerst het ene... daarna het andere.

15

Barcelona
15 april 1334

Bernat telde het geld dat Grau hem had betaald en gooidde het prevelend in zijn beurs. Het zou genoeg moeten zijn, maar... die vervloekte Genuezen! Wanneer zou er eens een einde komen aan de blokkade? Barcelona had honger.

Bernat hing de beurs aan zijn gordel en ging op zoek naar Arnau. De jongen was ondervoed. Bernat bekeek hem bezorgd. Het was een harde winter geweest. Maar ze waren de winter in elk geval doorgekomen. Hoeveel mensen konden hem dat nazeggen? Bernat kneep zijn lippen op elkaar, aaide zijn zoon over zijn hoofd en liet zijn hand op zijn schouder rusten. Hoeveel mensen waren er niet omgekomen door kou, honger en ziekten? Hoeveel vaders konden hun hand nog op de schouders van hun zoon laten rusten? Je leeft in elk geval nog, dacht hij.

Die dag was er een schip met graan in de haven van Barcelona binnengelopen, een van de weinige die erin geslaagd waren de blokkade van de Genuezen te omzeilen. De stad had het graan voor een astronomisch bedrag opgekocht, met de bedoeling om het daarna tegen betaalbare prijzen door te verkopen aan haar inwoners. Die vrijdag was er tarwe op de plaça del Blat, en vanaf vroeg in de ochtend dromden de mensen er samen en verdrongen ze elkaar om te

zien hoe de graanmeters het graan klaarzetten.

Ondanks de pogingen van de autoriteiten om hem het zwijgen op te leggen, hield een karmelieter monnik al een paar maanden opruiende preken; hij gaf de machtigen de schuld van de hongersnood en beschuldigde hen ervan tarwe achter te houden. De tirades van de monnik hadden hun uitwerking niet gemist en de hele stad gonsde van de geruchten. Zo kwam het dat de mensen die vrijdag in steeds grotere aantallen onrustig over de plaça del Blat liepen. Ze maakten ruzie met elkaar en liepen al duwend naar de tafels waar de functionarissen in de weer waren met het graan.

De autoriteiten hadden berekend op hoeveel tarwe iedere Barcelonees recht had en hadden de stoffenhandelaar Pere Juyol, inspecteur van de plaça del Blat, opgedragen om toe te zien op de verkoop.

‘Mestre heeft helemaal geen familie!’ riep hij een paar minuten nadat de verkoop was gestart tegen een haveloze man die in gezelschap was van een nog havelozer kind. ‘Van de winter zijn ze allemaal gestorven,’ voegde hij eraan toe.

De graanmeters pakten Mestres graan weer af, maar er klonken steeds meer beschuldigingen: die man heeft een zoon bij de andere tafel; hij heeft al graan gekocht; die heeft helemaal geen familie; dat is zijn zoon niet, hij heeft hem alleen maar bij zich om meer te kunnen vragen...

Op het plein ontstond gemor. De mensen verlieten de rijen, begonnen te protesteren en hun argumenten kregen al snel de vorm van beledigingen. Iemand eiste schreeuwend dat de autoriteiten de tarwe die ze achterhielden naar de markt zouden brengen, en veel mensen sloten zich woedend bij die eis aan. De graanmeters werden belaagd door de hongerige massa, die voor de verkooptafels was samengedromd; de ordehandhavers wilden ingrijpen en alleen dankzij een snelle beslissing van Pere Juyol liep de situatie niet uit de hand. Hij beval de tarwe naar het Paleis van Justitie te brengen, aan de oostkant van het plein, en legde de verkoop voor die ochtend stil.

Bernat en Arnau keerden terug naar Grau's huis om verder te gaan met hun werk, teleurgesteld omdat ze er niet in waren geslaagd ook maar een korrel graan te bemachtigen. Op de binnenplaats vertelden ze de stalmeester en wie het maar horen wilde wat er op de plaça del Blat was voorgevallen; ze namen geen blad voor de mond en

gingen tekeer tegen de autoriteiten en klaagden over de honger die ze leden.

Achter een van de ramen aan de binnenplaats maakte de barones, die op het tumult was afgekomen, zich vrolijk om de noden van de gevluchte horige en zijn brutale zoon. Ze sloeg hen gade en een glimlach verscheen om haar lippen toen ze zich de orders herinnerde die Grau haar voor hij op reis ging had gegeven. Had hij niet gezegd ervoor te zorgen dat zijn schuldenaren te eten zouden krijgen?

De barones pakte de beurs met het geld voor eten van de gevangenen die opgesloten zaten vanwege hun schulden aan haar man, riep de huismeester en beval hem die taak op te dragen aan Bernat Estanyol. Hij moest zijn zoon Arnau meenemen voor het geval er zich problemen zouden voordoen.

‘Herinner ze eraan,’ zei ze tegen de slaaf, die samenzweerderig lachte, ‘dat dit geld bedoeld is om tarwe te kopen voor de gevangenen van mijn man.’

De huismeester deed wat hem gezegd was en genoot van de ongelovige uitdrukking op het gezicht van vader en zoon; toen de vader de beurs pakte en de geldstukken op zijn hand woog, keek hij nog ongeloviger.

‘Voor de gevangenen?’ vroeg Arnau aan zijn vader, toen ze buiten stonden.

‘Ja.’

‘Waarom voor de gevangenen, vader?’

‘Ze zitten gevangen omdat ze Grau geld schuldig zijn en hij is verplicht hun eten te betalen.’

‘En als hij dat niet doet?’

Ze liepen verder in de richting van het strand.

‘Dan zouden ze hen vrijlaten en dat wil Grau niet. Hij betaalt de koninklijke belastingen, hij betaalt de gevangenvaarder en het eten van de gevangenen. Zo staat het in de wet.’

‘Maar...’

‘Laat nu maar jongen, laat nu maar.’

In stilte liepen beiden verder naar huis.

Die middag gingen Arnau en Bernat naar de gevangenis om hun vreemde opdracht uit te voeren. Van Joan, die als hij van de kathedraalschool terugliep naar Peres huis het plein passeerde, wisten ze

dat de gemoederen nog niet waren bedaard, en al in de carrer del Mar, die vanaf de Santa Maria naar het plein liep, hoorden ze de menigte schreeuwen. De massa had zich verzameld rond het Paleis van Justitie; daar lag de 's ochtends weggehaalde tarwe opgeslagen en daar zaten ook de mensen gevangen die Grau geld schuldig waren.

De mensen wilden de tarwe en de Barcelonese autoriteiten beschikken niet over voldoende soldaten om de distributie ordelijk te laten verlopen. De vijf raadslieden, in vergadering met de rechter bijeen, probeerden een oplossing te vinden.

'Laat ze zweren,' zei de een. 'Zonder eed geen tarwe. Elke koper moet zweren dat hij net zoveel vraagt als nodig is om zijn familie te onderhouden en niet meer dan waar hij recht op heeft.'

'Zou dat voldoende zijn?' weifelde een ander.

'Een eed is heilig!' antwoordde de eerste. 'Ze leggen toch ook een eed af op hun onschuld, bij een contract en bij schuldbekentissen? Ze gaan toch ook naar het altaar van Sint Felix om een eed af te leggen bij testamenten?'

En zo werd het vanaf een balkon van het Paleis van Justitie bekendgemaakt. De mensen brachten het bericht over aan degenen die de voorgestelde oplossing niet hadden kunnen horen, en de vrome christenen die zich verdrongen om het graan op te eisen, maakten zich gereed om een eed af te leggen... voor de zoveelste keer in hun leven.

De tarwe keerde terug op het plein, waar de honger niet verdwenen was. Sommigen legden een eed af. Anderen koesterden argwaan, en opnieuw klonken er beschuldigingen en werd er geschreeuwd en geruzied. Het volk eiste opnieuw de tarwe op die de autoriteiten volgens de karmelieter monnik achterhielden.

Arnau en Bernat waren nog in de carrer del Mar, tegenover het Paleis van Justitie waar de verkoop van de tarwe was gestart. De mensen om hen heen schreeuwden uitzinnig.

'Vader,' vroeg Arnau, 'zal er tarwe overblijven voor ons?'

'Vast wel, jongen.' Bernat probeerde zijn zoon niet aan te kijken. Hoe zou er nu tarwe voor hen kunnen overblijven? Er zou niet eens genoeg tarwe zijn voor een kwart van de burgers.

'Vader,' vroeg Arnau, 'waarom krijgen de gevangenen wel tarwe en wij niet?'

Bernat deed alsof hij de vraag niet gehoord had door het geschreeuw; maar hij moest wel naar zijn zoon blijven kijken. Hij was uitgehongerd, zijn armen en benen waren dun geworden en zijn ogen puilden uit zijn sterk vermagerde gezicht, ogen die in betere tijden altijd zo onbezorgd hadden gelachen.

‘Vader, hebt u me gehoord?’

Ja, dacht Bernat, maar wat kan ik je antwoorden? Dat wij armen en honger bij elkaar horen? Dat alleen de rijken te eten hebben? Dat alleen de rijken het zich kunnen veroorloven om hun schuldenaren te onderhouden? Dat de armen niets voor hen betekenen? Dat de kinderen van armen minder waard zijn dan een gevangene? Bernat antwoordde niet.

‘In het paleis is tarwe!’ riep hij plotseling, met het volk meeschreeuwend. ‘In het paleis is tarwe!’ herhaalde hij nog harder, toen de mensen om hem heen zwegen en zich omdraaiden om naar hem te kijken. Al snel vestigden velen hun aandacht op de man die beweerde dat er in het paleis tarwe was. ‘Hoe kan het anders dat de gevangenen te eten hebben?’ schreeuwde hij weer, Grau’s beurs omhooghoudend. ‘Edelen en rijken betalen eten voor gevangenen! Waar halen de gevangenvaarders die tarwe vandaan? Kopen ze die soms hier op de markt, net als wij?’

De menigte week uiteen om Bernat, die buiten zinnen was, te laten passeren. Arnau liep achter hem aan en probeerde zijn aandacht te trekken.

‘Wat doet u, vader?’

‘Moeten de gevangenvaarders soms ook een eed afleggen, net als wij?’

‘Wat is er met u aan de hand, vader?’

‘Waar halen de gevangenvaarders die tarwe vandaan? Waarom kunnen we onze kinderen niet te eten geven en krijgen gevangenen wel te eten?’

De menigte raakte na Bernats woorden nog uitzinniger. Ditmaal konden de graanmeters de tarwe niet op tijd terughalen en de mensen wierpen zich massaal op hen. Pere Juyol en de rechter werden bijna gelyncht. Ze brachten het er levend vanaf dankzij een paar ordehandhavers, die hen verdedigden en naar het paleis begeleidden.

Slechts weinigen konden voldoende tarwe bemachtigen om hun honger te stillen, aangezien de meeste tarwe over het hele plein ver-

spreid lag en door de menigte werd vertrapt; sommigen probeerden het nog tevergeefs op te rapen voor ze zelf door hun medeburgers werden vertrapt.

Iemand riep dat het de schuld van de raadslieden was en de menigte verspreidde zich, op zoek naar de notabelen van de stad, die zich in hun huizen schuilhielden.

De collectieve woede had ook Bernat in zijn greep; hij schreeuwde buiten zichzelf en liet zich meeslepen door de massa's opgewonden mensen.

‘Vader, vader!’

Bernat keek naar zijn zoon.

‘Wat doe jij hier?’ vroeg hij tussen zijn geschreeuw door, terwijl hij door bleef lopen.

‘Ik... wat is er met u aan de hand, vader?’

‘Ga hier weg! Dit is geen plek voor kinderen.’

‘Waar moet ik...?’

‘Alsjeblieft.’ Bernat overhandigde hem twee geldbuidels: die van hemzelf en de buidel die bestemd was voor de gevangenen en hun bewaarders.

‘Wat moet ik met...?’ vroeg Arnau.

‘Ga weg, jongen, ga weg!’

Arnau zag hoe zijn vader in de menigte verdween. Het laatste wat hij van hem opving, was de haat die uit zijn ogen sprak.

‘Waar gaat u heen, vader?’ riep hij, toen hij hem al niet meer zag.

‘De vrijheid zoeken,’ antwoordde een vrouw die ook stond toe te kijken hoe de menigte wegtrok door de straten van de stad.

‘We zijn al vrij,’ waagde Arnau het te zeggen.

‘Als je honger hebt, ben je niet vrij, jongen,’ verklaarde de vrouw.

Huilend holde Arnau tegen de stroom in, botsend tegen de mensen.

De rellen duurden twee volle dagen. De huizen van de raadslieden en van vele edelen werden geplunderd en het volk, buiten zichzelf van razernij, liep van de ene plek naar de andere, eerst op zoek naar eten... en vervolgens op zoek naar wraak.

Twee volle dagen was het een chaos in Barcelona, en de autori-

teiten stonden machteloos tot koning Alfons voldoende troepen stuurde om een eind te maken aan de onrust. Honderd mensen werden gearresteerd en vele anderen kregen een boete opgelegd. Van die honderd werden er tien na een kort proces tot de galg veroordeeld. Onder degenen die bij het proces als getuigen werden opgeroepen, waren er maar weinig die Bernat Estanyol, met zijn moederplek bij zijn rechteroog, niet herkenden als een van de belangrijkste aanstichters van het burgeroproer op de plaça del Blat.

Arnau rende de hele carrer del Mar door tot Peres huis, zonder zelfs maar een blik op de Santa Maria te werpen. Zijn vaders ogen stonden op zijn netvlies gebrand en zijn geschreeuw galmde in zijn oren. Hij had hem nog nooit zo gezien. Wat is er met u aan de hand, vader? Is het waar dat we niet vrij zijn, zoals die vrouw zegt? Hij ging Peres huis binnen zonder op iets of iemand te letten en sloot zich op in zijn kamer. Joan trof hem er huilend aan.

‘De hele stad is gek geworden...’ zei hij, meteen nadat hij de deur van de kamer geopend had. ‘Wat is er met jou aan de hand?’

Arnau gaf geen antwoord. Zijn broer wierp een snelle blik om zich heen.

‘En waar is vader?’ Arnau snotterde en wees in de richting van de stad. ‘Is hij bij die mensen?’

‘Ja,’ bracht Arnau met moeite uit.

Joan zag de rellen weer voor zich die hij, op weg van het bisschoppelijk paleis naar huis, had moeten ontwijken. De soldaten hadden de poort van de Joodse wijk gesloten en hadden zich ervoor opgesteld om te voorkomen dat de menigte de wijk zou bestormen. Nu plunderden ze de huizen van christenen. Daar kon Bernat toch niet bij zijn? De beelden van de groepjes opgewonden mensen die

de deur bij fatsoenlijke mensen intrapten en beladen met hun bezittingen weer naar buiten kwamen, stonden Joan nog helder voor de geest. Het kon niet waar zijn.

‘Dat kan niet waar zijn,’ zei hij hardop. Arnau keek hem aan vanaf de matras waarop hij zat. ‘Vader is niet zoals zij... Hoe kan dat nou?’

‘Ik weet het niet. Er waren veel mensen. Iedereen schreeuwde...’

‘Maar... Vader? Vader doet zoiets niet, misschien was hij alleen... Ik weet het niet, misschien zocht hij alleen maar iemand!’

Arnau keek Joan aan. Hoe moet ik je vertellen dat juist hij aan het schreeuwen was, het hardst van iedereen, dat hij de mensen op-hitste? Hoe moet ik je dat vertellen terwijl ik het zelf niet eens kan geloven?

‘Ik weet het niet, Joan. Er waren veel mensen.’

‘Ze zijn aan het stelen, Arnau! Ze vallen de bestuurders van de stad aan.’

Eén blik was voldoende om hem het zwijgen op te leggen.

De twee kinderen wachtten die avond tevergeefs op hun vader. De volgende dag maakte Joan zich klaar om naar school te gaan.

‘Je kunt beter niet gaan,’ zei Arnau.

Nu was het Joan die hem een blik toewierp.

‘De soldaten van koning Alfons hebben de opstand de kop ingedrukt,’ was het enige wat Joan zei toen hij thuiskwam.

Ook die nacht kwam Bernat niet thuis om te slapen.

’s Ochtends kwam Joan Arnau weer gedag zeggen.

‘Je kunt beter ook de deur uitgaan,’ zei hij.

‘En als hij nu terugkomt? Hij kan alleen hierheen,’ zei Arnau met haperende stem.

De twee broers omhelsden elkaar. Waar bent u, vader?

Pere ging wel de deur uit, op zoek naar nieuws. Het was makkelijker erachter te komen wat er gebeurd was, dan om daarna terug te keren naar huis.

‘Het spijt me jongen,’ zei hij tegen Arnau. ‘Je vader is opgepakt.’
‘Waar is hij?’

‘In het Paleis van Justitie, maar...’

Arnau rende al naar het paleis. Pere keek zijn vrouw aan en schudde zijn hoofd; het oudje sloeg haar handen voor haar gezicht.

‘Het was een spoedproces,’ legde Pere uit. Een hoop getuigen hebben Bernat met zijn moedervlek als de belangrijkste aanstichter van de opstand herkend. Waarom zou hij het hebben gedaan? Hij leek...’

‘Omdat hij twee zoons te voeden heeft,’ onderbrak zijn vrouw hem, met tranen in haar ogen.

‘Had...’ verbeterde Pere haar met vermoeide stem. ‘Hij is opgehangen op de plaça del Blat, samen met negen andere onruststokers.’

Mariona sloeg haar handen weer voor haar gezicht, maar plotseling haalde ze ze weg.

‘Arnau...’ riep ze uit en ze liep naar de deur, maar toen ze haar man hoorde, bleef ze halverwege staan. ‘Laat hem maar, vrouw. Hij is nu geen kind meer.’

Mariona knikte. Pere sloeg zijn armen om haar heen.

Op uitdrukkelijk bevel van de koning had de terechtstelling onmiddellijk plaatsgevonden. Er was niet eens tijd geweest om een schavot te bouwen, en de gevangenen waren terechtgesteld op eenvoudige karren.

Toen Arnau de plaça del Blat oprende, hield hij plotseling halt. Hij was buiten adem. Het plein stond vol mensen, die, zich niet bewust van zijn aanwezigheid, in stilte roerloos stonden te kijken naar... Boven de mensen, naast het paleis, hingen tien levenloze lichamen.

‘Nee...! Vader!’

Zijn gebrul was op het hele plein te horen en de mensen keken om. Arnau liep langzaam het plein over terwijl de mensen voor hem opzij gingen. Tussen de tien zocht hij...

‘Laat me in elk geval de priester waarschuwen,’ vroeg Peres vrouw.
‘Dat heb ik al gedaan. Hij zal er inmiddels wel zijn.’

Arnau moest overgeven toen hij zijn vaders lichaam zag. De mensen sprongen opzij. De jongen keek opnieuw naar het paarse, bijna zwarte, verminkte hoofd, dat opzij gevallen was; de gelaatstrekken waren gespannen, de ogen geopend in een strijd die was overgegaan

in een eeuwige stilte, en de tong hing slap uit een mondhoek. Toen hij voor de tweede en derde keer keek, kon hij alleen nog maar gal opgeven.

Arnau voelde een arm op zijn schouders.

‘Kom, jongen,’ zei pater Albert.

De priester trok hem mee in de richting van de Santa Maria, maar Arnau bleef stokstijf staan. Hij keek weer naar zijn vader en sloot zijn ogen. Hij zou nooit meer honger hebben. Door een hevige stuiptrekking kromp de jongen ineen. Pater Albert probeerde hem weer bij het macabere schouwspel vandaan te trekken.

‘Laat me pater. Alstublieft.’

Onder toezien oog van de pater en de verdere aanwezigen legde Arnau wankelend de paar passen af die hem scheidde van het geïmproviseerde schavot. Hij hield zijn buik stevig vast en beefde. Toen hij onder zijn vader stond, keek hij een van soldaten aan die de wacht hielden bij de gehangenen.

‘Mag ik hem eraf halen?’ vroeg hij.

De soldaat aarzelde toen hij de jongen zag kijken die onder het lijk van zijn vader stond te wijzen. Wat zouden zijn kinderen hebben gedaan als hij daar had gehangen?

‘Nee,’ moest hij wel antwoorden. Liever had hij daar niet gestaan. Liever vocht hij tegen een stel Moren, of was hij bij zijn kinderen... Zo’n dood had die man toch niet verdiend? Hij had alleen maar gevochten voor zijn kinderen, voor dat kind dat hem nu vragend aankweek, zoals iedereen op het plein. Waarom zou de rechter er niet zijn? ‘De rechter heeft bevolen dat ze drie dagen op het plein getoond moeten worden.’

‘Ik wacht wel.’

‘Daarna worden ze naar de stadspoort gebracht, zoals iedereen die in Barcelona terechtgesteld is, opdat ieder die erdoor gaat de wet van de rechter kent.’

De soldaat keerde Arnau de rug toe en begon aan zijn ronde om de gehangenen.

‘Honger,’ hoorde hij achter hem. ‘Hij had alleen maar honger.’

Toen de zinloze ronde hem andermaal naar Bernat voerde, zat het kind huilend met zijn hoofd tussen zijn handen onder zijn vader op de grond. De soldaat durfde hem niet aan te kijken.

‘Kom Arnau,’ zei de pater, die weer naast hem stond.

Arnau schudde zijn hoofd. Pater Albert wilde iets zeggen, maar een luid geschreeuw belette hem dat. De familieleden van de andere gehangenen arriveerden. Moeders, vrouwen, kinderen en broers dromden samen aan de voet van de lijken. Er heerste een pijnlijke stilte die af en toe werd verbroken door een kreet van verdriet. De soldaat probeerde zich te concentreren op zijn ronde en zocht in zijn herinnering naar de oorlogskreet van de ongelovigen. Joan, die op weg naar huis het plein passeerde, liep naar de doden toe en viel flauw bij het zien van het verschrikkelijke tafereel. Hij had Arnau, die nog steeds op dezelfde plek zat, niet eens gezien. Joans kameraden hielpen hem overeind en brachten hem naar het bisschoppelijk paleis. Arnau had zijn broer evenmin gezien.

Uren gingen voorbij en Arnau merkte niets van de burgers die, uit medelijden, uit nieuwsgierigheid of sensatiezucht, naar de plaça del Blat kwamen. Zijn gedachten werden alleen onderbroken door de laarzen van de soldaat die zijn ronde maakte.

‘Arnau, ik heb alles wat ik had in de steek gelaten om te zorgen dat jij vrij kon zijn,’ had zijn vader nog maar kort geleden gezegd. ‘Ik ben van ons land, dat eeuwenlang in het bezit van de Estanyols is geweest, weggegaan, zodat niemand jou zou kunnen aandoen wat ze mij, mijn vader en mijn vaders vader hebben aangedaan... en nu zijn we weer even ver van huis, overgeleverd aan de grillen van degenen die zich edelen noemen; maar er is één verschil: wij kunnen nee zeggen. Jongen, je moet leren de vrijheid die we met zoveel moeite verworven hebben te gebruiken. Alleen jij kunt beslissen.’

‘Kunnen we echt nee zeggen, vader?’ De laarzen van de soldaat trokken weer voor zijn ogen langs. ‘Als je honger hebt, ben je niet vrij. U hebt nu geen honger meer, vader. En hoe staat het met uw vrijheid?’

‘Bekijk ze maar goed, kinderen.’

Die stem...

‘Het zijn misdadigers. Kijk maar goed.’ Voor het eerst keek Arnau naar de mensen die zich voor de lijken verdrongen. De barones en haar drie stiefkinderen stonden te kijken naar Bernat Estanyols verminkte gezicht. Arnau staaarde naar Margarida’s voeten; daarna keek hij naar haar gezicht. Zijn neven waren bleek geworden, maar de barones lachte en keek hem recht in zijn gezicht. Ril-lend stond Arnau op. ‘Ze verdienden het niet om burgers van Bar-

celona te zijn,' hoorde hij Isabel zeggen. Hij drukte zijn nagels in zijn handpalmen; zijn gezicht werd rood en zijn onderlip trilde. De barones bleef maar lachen. 'Wat viel er ook te verwachten van een gevluchte horige?'

Arnau wilde zich op de barones storten, maar de soldaat greep in. Arnau botste tegen hem op.

'Is er iets, jongen?' De soldaat volgde Arnau's blik. 'Dat zou ik maar niet doen,' zei hij. Arnau probeerde aan de soldaat te ontsnappen, maar hij greep hem bij zijn arm. Isabel lachte niet meer, maar ze stond er nog steeds, arrogant en uitdagend. 'Dat zou ik maar niet doen, dat is vragen om je ondergang,' hoorde hij de man zeggen. Arnau keek op. 'Hij is dood,' zei de soldaat, 'jij niet. Ga zitten, jongen.' De soldaat merkte dat Arnau wat rustiger werd. 'Ga zitten,' drong hij aan.

Arnau zag van zijn voornemen af en de soldaat bleef naast hem op wacht staan.

'Bekijk ze maar goed, kinderen.' De barones lachte weer. 'Morgen komen we terug. Ze tonen de gehangenen tot ze vergaan, zoals het gevluchte misdadigers betaamt.'

Arnau had het trillen van zijn onderlip niet meer onder controle. Hij bleef naar de Puigs kijken tot de barones besloot hem de rug toe te keren.

'Ooit... ooit ben jij dood... Zullen jullie allemaal dood zijn,' beloofde hij zichzelf. Arnau's haat achtervolgde de barones en haar stiefkinderen over de hele plaça del Blat. Ze had gezegd dat ze de volgende dag terug zou komen. Arnau keek op naar zijn vader.

Ik zweer bij God dat ze niet nog een keer om het lijk van mijn vader zullen lachen, maar hoe kan ik daarvoor zorgen? De laarzen van de soldaat trokken weer voor zijn ogen langs. Vader, ik laat niet toe dat u wegrot in die strop.

De volgende uren overdacht Arnau hoe hij het lijk van zijn vader kon laten verdwijnen, maar elk idee liep stuk op de voorbijtrekkende laarzen. Hij kon zijn vader zelfs niet ongezien van de galg halen, en 's nachts zouden ze fakkels hebben... brandende fakkels... brandende fakkels. Precies op dat moment verscheen Joan op het plein, met een bleek, bijna wit gezicht, zijn ogen dik en bloeddorlopen en met een vermoeide tred. Arnau stond op en Joan wierp zich in zijn armen.

‘Arnau... ik...’ stamelde hij.

‘Luister goed,’ onderbrak Arnau hem, zijn armen om hem heen geslagen. ‘Blijf huilen.’ Ik zou niet anders kunnen, Arnau, dacht Joan, verrast door de toon van zijn broer. ‘Ik wil dat je me vanavond om tien uur opwacht op de hoek van het plein, bij de carrer del Mar; zorg dat niemand je ziet. Neem... neem een deken mee, de grootste die je bij Pere kunt vinden. En nu wegwezen.’

‘Maar...’

‘Ga weg, Joan. Ik wil niet dat de soldaten je zien.’

Arnau moest zijn broer wegduwen om zich uit zijn omhelzing los te maken. Joan bleef naar Arnau’s gezicht kijken; vervolgens keek hij weer naar Bernat. De jongen beefde.

‘Ga weg, Joan,’ fluisterde Arnau.

Die avond, toen het stil werd op het plein en alleen de familie van de terechtgestelden er nog rondliep, werd de wacht afgelost en de nieuwe soldaten maakten geen ronde meer, maar gingen zitten rond een vuur dat ze naast de rij karren hadden gemaakt. Alles was rustig en met het vallen van de avond was het frisser geworden. Arnau stond op en liep langs de soldaten, waarbij hij zijn gezicht probeerde te verbergen.

‘Ik ga een deken zoeken,’ zei hij.

Een van de soldaten keek hem van opzij aan.

Hij stak de plaça del Blat over naar de carrer del Mar en bleef een paar tellen op de hoek staan, zich afvragend waar Joan was. Het was de afgesproken tijd, hij had er al moeten zijn. ‘Pst,’ riep Arnau. Het bleef stil.

‘Joan?’ waagde hij het te roepen.

Uit de deuropening van een huis doemde een schim op.

‘Arnau?’ klonk het in de nacht.

‘Ja, natuurlijk.’ Arnau’s zucht was op meters afstand te horen. ‘Wie anders? Waarom gaf je geen antwoord?’

‘Het is erg donker,’ was Joans enige antwoord.

‘Heb je de deken meegebracht?’ De schim hield een bundeltje omhoog. ‘Mooi zo, ik heb gezegd dat ik een deken ging zoeken. Ik wil dat je hem om je heen slaat en op mijn plaats gaat zitten. Loop op je tenen zodat je langer lijkt.’

‘Wat ben je van plan?’

‘Ik ga hem verbranden,’ antwoordde hij, toen Joan naast hem

stond. 'Ik wil dat je op mijn plaats gaat zitten. Ik wil dat de soldaten denken dat jij mij bent. Je hoeft alleen maar onder... je hoeft alleen maar te gaan zitten waar ik zat en niets te doen; bedek gewoon je gezicht. Verroer je niet. Wat je ook ziet, wat er ook gebeurt, je doet niets, begrepen?' Arnau wachtte Joans antwoord niet af en ging door. 'Als alles achter de rug is, ben jij Arnau Estanyol, de enige zoon die je vader had. Begrepen? Als de soldaten vragen...'

'Arnau.'

'Wat?'

'Ik durf het niet.'

'Hoezo, waarom niet?'

'Nou, ik durf het niet. Ze zullen het merken. Als ik vader zie...'

'Heb je dan liever dat hij wegrot? Heb je liever dat hij bij de stadspoort hangt als voer voor de kraaien en wormen?'

Arnau wachtte even zodat zijn broer zich het tafereel zou kunnen voorstellen.

'Wil je soms dat de barones doorgaat onze vader te bespotten, zelfs nu hij dood is?'

'Is het geen zonde?' vroeg Joan plotseling.

Arnau probeerde zijn broer in het donker te zien, maar ontwaarde slechts een schim.

'Hij had alleen maar honger! Ik weet niet of het een zonde is, maar ik wil niet dat vader wegrot in een strop. Ik doe het gewoon. Als je me wilt helpen, moet je deze deken om je heen slaan en verder niets doen. Als je niet wilt...'

Arnau sloeg de carrer del Mar in, terwijl Joan de plaça del Blat opliep, met de deken over zich heen en zijn blik gericht op Bernat: een geestverschijning tussen de tien gehangenen op de karren, zwak verlicht door het schijnsel van het vuur waaraan de soldaten zich warmden. Joan wilde zijn gezicht niet zien, hij wilde niet geconfronteerd worden met de naar buiten hangende paarse tong, maar zijn ogen gehoorzaamden zijn wil niet en hij liep door met zijn blik gericht op Bernat. De soldaten zagen hem aankomen. Ondertussen holde Arnau naar het huis van Pere, pakte zijn waterzak en goot het water eruit; vervolgens vulde hij de zak met lampolie. Pere en zijn vrouw, die rond de haard zaten, keken toe.

'Ik ben Arnau niet meer,' zei Arnau zachtjes, terwijl hij voor hen neerknielde en de hand van de oude vrouw pakte, die hem liefdevol

aankeek. 'Joan is voortaan mij. Mijn vader heeft maar één zoon... Zorg voor hem als er iets gebeurt.'

'Maar Arnau,' begon Pere.

'Sst,' siste Arnau.

'Wat ben je van plan, jongen?' hield de oude man aan.

'Ik moet het doen,' antwoordde Arnau, terwijl hij opstond.

Ik ben Joan niet. Ik ben Arnau Estanyol. De soldaten bleven naar hem kijken. Een lijk verbranden is vast een zonde, dacht Joan. Bernat keek hem aan! Op een paar meter van de man in de strop bleef Joan staan. Hij keek hem aan! Het is Arnau's idee.

'Is er iets, jongen?' Een van de soldaten maakte aanstalten om op te staan.

'Nee, niets,' antwoordde Joan, en hij liep verder naar de dode ogen die hem vragend aankeken.

Arnau pakte een olielamp en rende naar buiten. Hij pakte wat modder en smeerde er zijn gezicht mee vol. Hoe vaak had zijn vader hem niet verteld hoe ze waren aangekomen in de stad die hem nu had vermoord. Via de plaça de la Llet en de plaça de la Corretgeria liep hij om de plaça del Blat heen, tot hij bij de carrer Tapi-neria kwam, vlak bij de rij karren met de terechtgestelden. Joan zat onder zijn vader en probeerde het trillen dat hem verraadde in bedwang te houden.

Arnau liet de olielamp op straat staan, deed de waterzak op zijn rug en kroop naar de karren toe, die tegen de muur van het Paleis van Justitie stonden. Bernat hing op de vierde kar en de soldaten zaten nog steeds te praten rond het vuur aan de andere kant. Hij kroop naar de karren. Toen hij bij de tweede aangekomen was, zag een vrouw hem; haar ogen waren gezwollen van het huilen. Arnau bleef staan, maar de vrouw wendde haar blik af en ging weer op in haar verdriet. De jongen klom op de kar waar zijn vader hing. Joan hoorde hem en draaide zich om.

'Niet kijken!' Zijn broer stopte met het turen in de duisternis. 'En probeer niet zo te trillen,' fluisterde Arnau.

Hij richtte zich op naar Bernats lichaam, maar dook weer neer omdat hij een geluid hoorde. Hij wachtte even en probeerde het opnieuw; weer maakte een geluid hem aan het schrikken, maar nu bleef Arnau staan. De soldaten praatten verder. Arnau hief de waterzak op en goot olie over het lijk van zijn vader. Zijn hoofd hing hoog;

hij maakte zich zo lang mogelijk en kneep in de waterzak zodat de olie er uitspoot. Een stroperige straal doordrenkte langzaam Bernats haar. Toen de zak leeg was, liep hij terug naar de carrer Tapi-neria.

Hij zou maar één kans hebben. Arnau hield de olielamp achter zijn rug om de zwakke vlam te verbergen. De eerste keer moet het raak zijn. Hij keek naar de soldaten. Nu trilde hij weer. Hij haalde diep adem en liep het plein op. Bernat en Joan waren zo'n tien passen van hem verwijderd. Hij draaide de vlam hoger; nu zouden ze hem kunnen zien. Het leek wel een wolkenloze morgen nu de olielamp de plaça del Blat bescheen. De soldaten keken naar hem. Toen Arnau beseftte dat niemand zich verroerde, zette hij het op een lopen. Waarom zouden ze ook? Ze weten toch niet dat ik mijn vader ga verbranden? Mijn vader verbranden! De olielamp trilde in zijn hand. Met de blikken van de soldaten in zijn rug bereikte hij Joan. Er gebeurde niets. Arnau bleef onder het lijk van zijn vader staan en bekeek het voor de laatste keer. De glans van de olie op zijn gezicht dekte de angst en de pijn toe die er eerder op te lezen waren geweest.

Arнау gooide de olielamp tegen het lijk en Bernat vatte vlam. De soldaten sprongen op, keken naar de vlammen en kwamen op Arnau af. De olielamp viel op de kar waar de olie lag die van Bernats lichaam was afgedropen, en ook de kar vatte vlam.

'Hé!' hoorde hij de soldaten roepen.

Arнау wilde wegrennen, maar zag dat Joan nog steeds als verlamd bij de kar zat, de deken helemaal over zich heen. De andere nabestaanden keken in stilte naar de vlammen, verzonken in hun eigen verdriet.

'Halt! In naam van de koning, halt!'

'Schiet op, Joan.' Arnau keek naar de soldaten, die al op hem af kwamen rennen. 'Schiet op! Je verbrandt nog!'

Hij kon Joan daar niet achterlaten. De olie die zich over de grond verspreidde had bijna de trillende gestalte van zijn broer bereikt. Juist toen Arnau hem mee wilde nemen, ging de vrouw die hem daarvoor al had gezien tussen hen in staan.

'Rennen,' spoorde ze hem aan.

Arнау voelde de hand van de eerste soldaat al op zijn rug en vluchtte weg. Hij rende door de carrer Bòria in de richting van de

Nou-poort, en hoorde achter zich het geschreeuw van de soldaten. Hoe langer ze hem achterna zouden zitten, hoe langer het zou duren voor ze weer terug waren bij zijn vader en het vuur zouden doven, bedacht hij al rennend. De soldaten, veteranen met hun uitrusting op hun rug, zouden de jongen nooit kunnen inhalen.

‘In naam van de koning!’ hoorde hij achter zich.

Bij zijn rechteroor klonk een fluitend geluid. Arnau hoorde hoe de lans voor hem tegen de grond sloeg. Razendsnel, terwijl verschillende lansen hun doel misten, stak hij de plaça de la Llana over, rende voor de kapel van Bernat Marcús langs en bereikte de carrer Carders. Het geschreeuw stief langzaam weg in de verte. Hij kon niet doorrennen naar de Nou-poort; daar zouden zeker nog meer soldaten staan. Naar de kant van de zee kon hij tot de Santa Maria komen; naar de andere kant, de kant van de bergen, tot Sant Pere de les Puelles, maar dan zou hij weer op de muren stuiten.

Hij koos voor de zeekant. Hij liep om het San Agustín-klooster heen en raakte voorbij de Mercadal-wijk in de wirwar van straatjes de weg kwijt; hij sprong over muren, liep door boomgaarden en zocht steeds de duisternis op. Toen hij er zeker van was dat alleen de echo van zijn eigen voetstappen hem volgde, minderde hij vaart. Hij volgde de Rec Comtal, kwam op de Pla d'en Llull, naast het Santa Clara-klooster, en bereikte zonder problemen de plaça del Born, de carrer del Born, en de kerk, zijn toevluchtsoord. Maar toen hij onder de houten trap bij het portaal wilde duiken, zag hij iets wat zijn aandacht trok: een omgegooide olielamp waarin nog een klein vlammetje brandde. Hij tuurde de omgeving af en ontwaarde al snel de gestalte van een bewaker, die ook roerloos op de grond lag, met een straaltje bloed uit zijn mondhoek.

Zijn hart sloeg over. Wat was er gebeurd? Die man moest de Santa Maria bewaken. Waarom zou iemand...? Maria! De kapel van het Allerheiligste! De kas van de bastaixos!

Arnau bedacht zich geen moment. Ze hadden zijn vader terechtgesteld; hij kon niet toestaan dat ze ook nog eens zijn moeder zouden onteren. Voorzichtig kroop hij door het gat in de deur de Santa Maria binnen en liep naar de kooromgang. Links, tussen twee steunberen, was de kapel van het Allerheiligste. Hij liep erheen en verschanste zich achter een van de zuilen van het hoofdaltaar. Daar hoorde hij geluiden uit de kapel van het Allerheiligste komen, maar

hij kon de kapel nog altijd niet zien. Hij sloop naar de volgende zuil, en toen zag hij tussen de zuilen door de kapel, zoals altijd verlicht door vele kaarsen.

In de kapel was een man bezig tegen het hek op te klimmen. Arnau keek naar Maria. Met haar leek alles in orde. Dus? Snel liet hij zijn blik over de kapel van het Allerheiligste gaan; de kas van de bastaixos was opengebrosen. Terwijl de inbreker verder klom, meende Arnau het gerinkel van de munten te horen die de bastaixos voor hun weduwen en wezen in de kas stortten.

‘Dief!’ schreeuwde hij, en hij wierp zich tegen het hek van de kapel.

Hij klauterde het hek in en gaf de man een klap. Verrast viel de dief met veel kabaal naar beneden. Hij kreeg niet de tijd om na te denken. De man stond snel op en gaf de jongen een enorme dreun in zijn gezicht. Arnau viel achterover op de grond in de Santa Maria.

Hij is waarschijnlijk gevallen toen hij na het stelen van de kas probeerde weg te komen,' zei een officier van de koning die naast de nog steeds bewusteloze Arnau stond.

Pater Albert schudde zijn hoofd. Hoe had Arnau zoiets stoms kunnen doen? De kas van de zakkendragers, in de kapel van het Allerheiligste, naast de Maagd Maria! Een paar uur voor het licht werd, waren de soldaten hem komen waarschuwen.

'Ik kan het gewoon niet geloven,' fluisterde hij.

'En dit dan?' vroeg de officier, en hij liet de buidel zien met Grau's geld voor de gevangenvaarder en zijn gevangenen. 'Hoe komt een jongen aan zoveel geld?'

'En zijn gezicht?' mengde een andere soldaat zich in de discussie. 'Waarom zou hij dat anders hebben volgesmeerd met modder?'

Pater Albert schudde weer zijn hoofd, starend naar de beurs die omhooggehouden werd. Wat deed hij daar op dat uur? Hoe kwam hij aan die beurs?

'Wat gaan jullie nu doen?' vroeg hij, toen hij zag dat de officieren Arnau optilden.

'We brengen hem naar de gevangenis.'

'Dat in geen geval,' hoorde hij zichzelf zeggen.

Misschien... misschien was er voor dit alles wel een verklaring. Het was onmogelijk dat Arnau geprobeerd had de kas van de bastaixos te stelen. Niet Arnau.

‘Hij is een dief, pater.’

‘Dat moet de rechter maar uitmaken.’

‘Inderdaad,’ beaamde de officier, terwijl zijn soldaten Arnau bij zijn oksels optilden, ‘maar zijn vonnis moet hij in de gevangenis afwachten.’

‘Als hij al naar de gevangenis moet, dan naar die van de bisschop,’ zei de priester. ‘Het misdrijf is op een gewijde plaats gepleegd en valt daarom onder de kerk, niet onder de rechter.’

De officier keek naar Arnau en de soldaten, en met een machteloos gebaar beval hij hen de jongen terug te leggen; ze gehoorzaamden door hem te laten vallen. Toen hij zag dat de jongen hard met zijn gezicht op de grond terechtkwam, verscheen er een cynisch lachje om zijn lippen.

Pater Albert keek hen woedend aan.

‘Zorg dat hij bijkomt,’ eiste pater Albert, terwijl hij ondertussen de sleutels van de kapel tevoorschijn haalde, het hek openmaakte en naar binnen ging. ‘Ik wil horen wat de jongen zelf te zeggen heeft.’

Hij liep naar de kas van de bastaixos; de drie sloten waren geforceerd en hij stelde vast dat het geld weg was; in de kapel ontbrak verder niets en er was niets vernield. Wat is er gebeurd, Onze-Lieve-Vrouw? vroeg hij in stilte aan Maria; hoe hebt u kunnen toestaan dat Arnau dit misdrijf beging? Hij hoorde hoe de soldaten water over het gezicht van de jongen gooiden en verliet de kapel. Op dat moment kwamen er net een paar dragers, die waren gewaarschuwd dat hun kas was gestolen, de Santa Maria binnen.

Arnau kwam bij van het ijskoude water en zag dat hij omringd werd door soldaten. Hij hoorde de lans in de carrer Bòria weer langs zijn oor suizen. Hij was voor hen uit gerend. Hoe konden ze hem ingehaald hebben? Zou hij gestruikeld zijn? De soldaten bogen zich over hem heen. Zijn vader! Hij brandde! Hij moest weg zien te komen! Arnau stond op en probeerde een van de soldaten weg te duwen, maar ze hielden hem zonder moeite tegen.

Pater Albert keek verslagen toe hoe de jongen aan de soldaten probeerde te ontsnappen.

‘Wilt u nog meer bewijzen, pater?’ vroeg de officier ironisch. ‘Is

deze bekentenis niet voldoende?’ vervolgde hij, wijzend naar de dol geworden Arnau.

Pater Albert sloeg zijn handen voor zijn gezicht en zuchtte. Vervolgens liep hij traag naar de plek waar Arnau door de soldaten werd vastgehouden.

‘Waarom heb je het gedaan?’ vroeg hij, toen hij voor hem stond. ‘Je weet dat die kas toebehoort aan je vrienden, de bastaixos. En dat ze daarmee de noden van de weduwen en wezen van hun medebroeders lenigen, hun doden begraven, liefdewerk doen, Maria, jouw moeder, mooi maken, en zorgen dat er altijd kaarsen voor haar branden. Waarom heb je het gedaan, Arnau?’

In het bijzijn van de priester werd Arnau rustiger, maar wat deed hij daar? De kas van de bastaixos, de dief! Hij had hem een klap gegeven, maar wat was er daarna gebeurd? Met grote ogen keek hij om zich heen. Achter de soldaten keek een groot aantal bekende gezichten hem aan, wachtend op zijn antwoord. Hij herkende Ramon en Ramon de Knul, Pere, Jaume, Joan, die op zijn tenen stond om te zien wat er gaande was, Sebastià en zijn zoon, Bastianet, en vele andere dragers die hij te drinken had gegeven en met wie hij onvergetelijke momenten had beleefd toen de host was uitgerukt naar Creixell. Ze dachten dat hij het gedaan had! Dat was het!

‘Ik heb het niet...’ stamelde hij.

Voor zijn ogen hield de officier Grau’s geldbuidel omhoog, en Arnau voelde met zijn hand naar de plek waar hij had moeten zitten. Hij had de beurs niet onder de matras willen achterlaten voor het geval de barones hen zou aangeven en Joan de schuld zou krijgen, maar nu... Die vervloekte Grau! Die vervloekte beurs!

‘Is dit wat je zoekt?’ beet de officier hem toe.

Er steeg een geroezemoes op.

‘Ik heb het niet gedaan, pater,’ verweerde Arnau zich.

De officier schaterde het uit, al snel bijgevalen door de soldaten.

‘Ramon, ik heb het niet gedaan. Ik zweer het,’ herhaalde Arnau, hem aankijkend.

‘Wat deed je hier dan vannacht? Hoe kom je aan deze beurs? Waarom probeerde je te vluchten? Waarom heb je modder op je gezicht gesmeerd?’

Arnau voelde aan zijn gezicht. De modder was opgedroogd.

De beurs! De officier zwaaide er alsmaar mee voor zijn ogen. On-

derwijl kwamen er steeds meer bastaixos binnen en fluisterend vertelden ze elkaar wat er gebeurd was. Arnau keek naar de zwaaiende beurs. Die vervloekte beurs ook! Daarop richtte hij zich tot de pater. 'Er was hier een man,' zei hij. 'Ik heb geprobeerd hem tegen te houden, maar dat is me niet gelukt. Hij was heel sterk.'

Weer galmde het ongelovige geschater van de officier.

'Arnau,' zei pater Albert, 'beantwoord de vragen van de officier.'

'Nee... dat kan ik niet,' zei hij, waarop de officieren en soldaten hevig begonnen te gebaren en er tumult ontstond onder de bastaixos.

Pater Albert zweeg en staaarde Arnau aan. Hoe vaak had hij die woorden niet gehoord? Hoeveel gelovigen weigerden niet hun zonden te vertellen? 'Ik kan het niet...' zeiden ze met een angstig gezicht; 'als ze erachter komen...' Natuurlijk, dacht de priester dan, als ze erachter zouden komen dat ze gestolen hadden, overspel hadden gepleegd of God gelasterd hadden, zouden ze opgepakt kunnen worden, en daarom moest hij volhouden door hen eeuwige geheimhouding te zweren, tot hun geweten zich voor God en zijn genade zou openen.

'Zou je me het onder vier ogen vertellen?' vroeg hij.

Arnau knikte en de geestelijke wees naar de kapel van het Allerheiligste.

'Wachten jullie hier,' zei hij tegen de anderen.

'Het gaat om de kas van de bastaixos,' klonk het achter de soldaten. 'Er zou ook een drager bij moeten zijn.'

Pater Albert knikte terwijl hij Arnau aankeek.

'Ramon?' stelde hij voor.

De jongen knikte weer en gedrieën gingen ze de kapel binnen. Daar gooide Arnau het hele verhaal eruit. Hij vertelde over Tomàs de staljongen, over zijn vader, Grau's beurs, de opdracht van de barones, het oproer, de terechtstelling, het vuur... over de achtervolging, de dief en over zijn vergeefse worsteling. Hij vertelde dat hij bang was dat ze zouden ontdekken dat hij Grau's beurs bij zich had en hem zouden oppakken omdat hij het lijk van zijn vader in brand had gestoken.

Hij vertelde maar door. Arnau kon de man die hij had geslagen niet beschrijven; het was donker, zei hij toen ze ernaar vroegen, maar hij was in elk geval groot en sterk. Ten slotte keken de priester en de bastaix elkaar aan; ze geloofden de jongen, maar hoe moesten ze

dat overbrengen aan de mensen die buiten de kapel al stonden te fluisteren? Pater Albert keek naar Maria, vervolgens naar de opengebroken kas en liep toen de kapel uit.

‘Ik denk dat de knaap de waarheid spreekt,’ zei hij tegen de kleine menigte die in de kooromgang stond te wachten. ‘Ik denk dat hij de kas niet heeft gestolen, sterker nog, hij heeft geprobeerd de diefstal te verhinderen.’

Ramon was achter hem de kapel uit gekomen en knikte.

‘Waarom kan hij mijn vragen dan niet beantwoorden?’ vroeg de officier.

‘Ik ken de redenen.’ Ramon bleef knikken. ‘En die zijn overtuigend. Als iemand me niet gelooft, moet hij het zeggen.’ Niemand zei iets. ‘Waar zijn de gildemeesters?’ Drie bastaixos kwamen naar voren. ‘Ieder van jullie heeft een van de drie sleutels van de kas, nietwaar?’ De mannen knikten. ‘Zweren jullie dat deze kas alleen door jullie drieën gezamenlijk is geopend, en altijd, zoals de regels eisen, in aanwezigheid van tien medebroeders?’ De mannen zwoeren het, even luid als de toon waarop de priester hen vroeg een eed te doen. ‘Zweren jullie dat het laatst vermelde bedrag in het kasboek het bedrag is dat in de kas had moeten zitten?’ De drie mannen zwoeren het opnieuw. ‘En u, officier, zweert u dat dat de beurs is die de jongen bij zich had?’ De officier knikte. ‘Zweert u dat er evenveel in zit als toen u hem vond?’

‘U beledigt een officier van koning Alfons!’

‘Zweert u het of niet?’ riep de priester.

Een paar bastaixos liepen naar de officier toe en keken hem vragend aan.

‘Ik zweer het.’

‘Goed,’ vervolgde pater Albert; ‘dan ga ik nu het kasboek halen. Als de jongen het gedaan heeft, moet wat in de beurs zit evenveel of meer zijn dan het laatst vermelde bedrag; als het minder is, moeten we hem geloven.’

Er klonk een instemmend gemompel. De meeste bastaixos keken naar Arnau; allemaal hadden ze vers water uit zijn waterzak gedronken.

Nadat hij Ramon de sleutels van de kapel had gegeven met de opdracht die te sluiten, liep pater Albert naar zijn kamers om het kasboek te pakken; in de verordeningen van de bastaixos stond dat het

bewaard moest worden door een vertrouwenspersoon die niet tot het gilde behoorde. Voor zover hij zich herinnerde, kon het bedrag in de kas onmogelijk overeenkomen met het geld dat Grau voor de gevangensbewaarder had bestemd; het moest veel meer zijn. Dat zou een onweerlegbaar bewijs zijn, dacht hij glimlachend.

Terwijl pater Albert het boek haalde en weer terugliep naar de Santa Maria, sloot Ramon het hek van de kapel. Daarbij zag hij binnen iets glinsteren; hij liep erheen en bekeek het betreffende voorwerp zonder het aan te raken. Hij zei niemand iets. Hij sloot het hek en liep naar het groepje sjouwers dat rond Arnau en de soldaten op de priester stond te wachten.

Ramon nam drie van hen apart en samen verlieten ze de kerk, zonder dat iemand het merkte.

‘Volgens het kasboek zaten er vierenzeventig stuivers en vijf dukaten in kas,’ zei pater Albert, terwijl hij het boek aan de drie gildemeesters toonde zodat ze het konden controleren. ‘Telt u maar na wat er in de beurs zit,’ zei hij tegen de officier.

Nog voor hij de beurs opendeed, schudde de officier zijn hoofd. Daar konden nooit vierenzeventig stuivers in zitten.

‘Dertien stuivers,’ riep hij uit, ‘maar misschien heeft de jongen een handlanger die het ontbrekende deel heeft meegenomen.’

‘En waarom zou die handlanger die dertien stuivers dan bij Arnau hebben gelaten?’ vroeg een bastaix.

Er klonk een instemmend gemompel.

De officier keek naar de bastaixos. Omdat hij haast had of zenuwachtig was, wilde hij antwoorden, maar wat maakte het nog uit? Een paar bastaixos stonden al bij Arnau en gaven hem een schouderklopje of streken hem over zijn hoofd.

‘Als de jongen het niet gedaan heeft, wie dan wel?’ vroeg hij.

‘Ik denk dat ik dat wel weet,’ klonk Ramons antwoord van achter het hoofdaltaar.

Achter hem trokken twee van de zakkendragers met wie hij had staan praten met de nodige moeite een gezette man mee.

‘Dat kon bijna niet anders,’ zei iemand in het groepje bastaixos.

‘Dat was hem!’ riep Arnau op hetzelfde moment uit.

De Mallorcaan was altijd al een problematisch geval geweest, en op een gegeven moment waren de gildemeesters erachter gekomen dat hij een minnares had en was hij uit het gilde gezet. Een bastaix

mocht geen buitenechtelijke relaties hebben. Ook als een vrouw van een bastaix zich daaraan schuldig maakte, moest de betreffende bastaix het gilde uit.

‘Wat zegt dat kind?’ schreeuwde de Mallorcaan toen hij bij de kooromgang was.

‘Hij zegt dat je de kas van de bastaixos hebt gestolen,’ antwoordde pater Albert.

‘Hij liegt!’

De priester zocht de ogen van Ramon, die nauwelijks merkbaar knikte.

‘Ik zeg ook dat je dat gedaan hebt!’ riep hij.

‘Hij liegt ook.’

‘Dat moet je dan maar bewijzen in de ketel in het Santa Creus-klooster.’

Er was een misdrijf gepleegd in een kerk, en de wet bepaalde dat onschuld moest worden aangetoond door middel van de heetwaterproef.

De Mallorcaan verbleekte. De twee officieren en de soldaten keken de priester verbaasd aan, maar deze beduidde dat ze hun mond moesten houden. De heetwaterproef werd niet meer gebruikt, maar geestelijken dreigden nog vaak met het onderdompelen van de ledematen van de verdachte in een ketel met kokend water.

Pater Albert kneep zijn ogen half dicht en keek de Mallorcaan aan.

‘Als wij liegen, dat kind en ik, dan zul je het kokende water vast verdragen en is er niets aan de hand.’

‘Ik ben onschuldig,’ mompelde de Mallorcaan.

‘Zoals ik al zei, je zult de kans krijgen om dat te bewijzen,’ herhaalde de priester.

‘Als je onschuldig bent,’ zei Ramon, ‘leg dan eens uit hoe jouw dolk in de kapel komt.’

De Mallorcaan keek naar Ramon.

‘Dat is een valstrik!’ antwoordde hij snel. Iemand moet hem daar neergelegd hebben om mij de schuld in de schoenen te schuiven. Die jongen! Dat moet die jongen gedaan hebben!’

Pater Albert opende het hek van de kapel weer en kwam voor de dag met een dolk.

‘Is dit jouw dolk?’ vroeg hij, terwijl hij hem voor zijn gezicht hield.

‘Nee... nee.’

De gildemeesters en een paar bastaixos liepen naar de priester en vroegen of ze de dolk mochten bekijken.

‘Het is zijn dolk wel,’ zei een gildemeester, met het wapen in zijn hand.

Vanwege de vele schermutselingen in de haven had koning Alfons de bastaixos en andere havenwerkers zes jaar geleden verboden om een kapmes of soortgelijke wapens bij zich te dragen. Het enige toegestane wapen was een stompe dolk. De Mallorcaan had altijd geweigerd het koninklijke bevel op te volgen en had vaak zijn prachtige puntige dolk laten zien om zijn ongehoorzaamheid te verontschuldigen. Pas toen ze bedreigd hadden hem uit het gilde te zetten, had hij erin toegestemd om de scherpe punt eraf te laten vijlen door de smid.

‘Leugenaar,’ barstte een van de bastaixos uit.

‘Dief,’ riep een ander.

‘Iemand moet hem gestolen hebben om mij de schuld te kunnen geven,’ protesteerde de man, worstelend met de twee mannen die hem vasthielden.

Toen verscheen de derde bastaix die samen met Ramon de Mallorcaan was gaan halen, zijn huis had doorzocht en het gestolen geld had gevonden.

‘Hier is het geld,’ riep hij. Hij stak een geldbuidel omhoog en gaf hem aan pater Albert, die hem vervolgens aan een van de officieren gaf.

‘Vierenzeventig stuivers en vijf dukaten,’ zei de officier, nadat hij de inhoud had geteld.

Tijdens het tellen van het geld waren de bastaixos steeds dichterbij de Mallorcaan heen komen staan. Zoveel geld kon een van hen nooit hebben! Nadat het geld geteld was, stortten ze zich op de dief. Er werd gescholden, geschopt, geslagen en gespuugd. De soldaten hielden zich afzijdig en de officier keek naar pater Albert en haalde zijn schouders op.

‘We zijn hier in het huis van God!’ riep de priester uiteindelijk, terwijl hij de bastaixos opzij probeerde te duwen. ‘We zijn hier in het huis van God!’ bleef hij roepen tot hij bij de Mallorcaan was, die ineengedoken op de grond zat. ‘Deze man is een dief, dat is duidelijk, en een lafaard bovendien, maar hij heeft recht op een proces.’

Jullie kunnen niet als misdadigers te werk gaan. Breng hem naar de bisschop,' zei hij tegen de officier.

Iemand gaf de Mallorcaan nog een trap na, en toen de soldaten hem overeind trokken en meenamen, werd hij door velen bespuugd.

Toen de soldaten met de Mallorcaan tussen hen in de Santa Maria uit liepen, liepen de bastaixos lachend naar Arnau en boden hem hun excuses aan. Daarna keerden ze terug naar huis. Voor de kapel van het Allerheiligste, die weer open was, stonden alleen nog pater Albert, Arnau, de drie gildemeesters en de tien getuigen die vereist waren als het om de kas van de bastaixos ging.

De priester deed het geld in de kas en noteerde in het boek wat er die nacht was gebeurd. Het was inmiddels licht geworden en ze hadden een slotenmaker gehaald om de drie sloten te repareren; met z'n allen moesten ze wachten tot de kas weer werd gesloten.

Pater Albert leunde met zijn arm op Arnau's schouder. Pas op dat moment herinnerde hij zich hoe Arnau onder Bernats lijk aan de galg had gezeten. Hij zette de herinnering aan het vuur uit zijn hoofd. Het was nog maar een kind! Hij keek naar Maria. 'Hij zou bij de stadspoort zijn weggerot,' zei hij in stilte, 'dus wat maakt het uit! Het is maar een jongen, en hij heeft nu niets meer; geen vader, geen werk...'

'Ik denk,' zei hij opeens, 'dat jullie Arnau Estanyol in jullie gilde zouden moeten opnemen.'

Ramon glimlachte. Toen de rust was weergekeerd, had ook hij over Arnau's verklaring nagedacht. De anderen, Arnau inclusief, keken de priester verbaasd aan.

'Het is nog maar een jongen,' zei een gildemeester.

'Hij is niet sterk. Hij kan toch geen balen of stenen op zijn nek dragen?' zei een ander.

'Hij is nog erg jong,' zei een derde.

Arнау keek hen allemaal met grote ogen aan.

'Dat is allemaal waar,' antwoordde de priester, 'maar hij heeft wel jullie geld verdedigd. Als hij er niet geweest was, zou de kas nu leeg zijn.'

De bastaixos keken Arnau een tijdje onderzoekend aan.

‘We moesten het maar proberen,’ zei Ramon, ‘als het niets wordt...’

Iemand knikte.

‘Akkoord,’ zei een van de gildemeesters ten slotte en hij keek naar zijn twee collega’s, die geen van beiden bezwaar maakten, ‘we nemen hem op proef. Als hij de komende drie maanden voldoet, wordt hij bastaix. Hij krijgt loon naar werken. Alsjeblieft,’ voegde hij eraan toe, terwijl hij hem de dolk van de Mallorcaan gaf, die hij nog steeds bij zich droeg, ‘dit is je bastaix-dolk. Pater, noteer het in het boek, zodat de jongen er geen problemen mee krijgt.’

Arnau voelde de hand van de priester op zijn schouder. Hij wist niet wat hij moest zeggen en toonde zijn dankbaarheid met een glimlach. Hij, een bastaix! Als zijn vader dit zou kunnen zien!

Wie heeft het gedaan? Ken je hem, jongen?’
Nog steeds kon je op het plein de soldaten die Arnau achtervolgden horen rennen en roepen, maar Joan luisterde er niet naar: het geknetter van Bernats lijk galmde in zijn oren.

De officier die bij het schavot was blijven staan, schudde Joan door elkaar en herhaalde zijn vraag: ‘Ken je hem?’

Maar Joan bleef kijken hoe de man die zijn vader had willen zijn langzaam in een fakkel veranderde.

De officier schudde hem nogmaals door elkaar, tot het kind zich afwezig en klappertandend naar hem toedraaide.

‘Wie heeft het gedaan? Waarom heeft hij je vader in brand gestoken?’

Joan luisterde niet eens naar de vraag. Hij begon te rillen.

‘Hij kan niet praten,’ zei de vrouw die Arnau had aangespoord om te vluchten. Ze had Joan, die als verlamd was geweest, bij de vlammen weten weg te halen, en ze had in Arnau de jongen herkend die de hele middag bij de gehangene de wacht had gehouden. Als ik dat ook zou durven, dacht ze, dan zou het lichaam van mijn man niet hoeven wegrotten bij de muren, ten prooi aan de vogels. Ja, die jongen had gedaan wat ze allemaal wel hadden willen doen, en de offi-

cier... Het was de officier van de nachtploeg, zodat hij Arnau niet herkend kon hebben; voor hem was het kind de ander, die onder de vader zat. De vrouw sloeg haar armen om Joan heen en suste hem.

‘Ik moet weten wie hem in brand gestoken heeft,’ zei de officier. Alle aanwezigen stonden te kijken naar Bernats lijk.

‘Wat doet het ertoe?’ mompelde de vrouw, toen ze Joans krampen opmerkte. ‘Dit kind is doodsbang en vergaat van de honger.’

De soldaat kneep zijn ogen half dicht; vervolgens knikte hij langzaam. Honger! Hij had zelf ook een kind verloren: het jongetje was steeds meer afgevallen, tot het ten slotte door een simpele koorts was geveld. Zijn vrouw had hem altijd net zo omhelsd als deze vrouw dat kind. En hij keek naar hen, zij hilde, en het kind zocht troost aan haar borst, net als...

‘Breng hem naar huis,’ zei de officier tegen de vrouw.

‘Honger,’ mompelde hij, terwijl hij omkeek naar Bernats brandende lichaam. ‘Die vervloekte Genuezen!’

Het was licht geworden in Barcelona.

‘Joan!’ riep Arnau, toen hij de deur opende.

Pere en Mariona, die beneden bij de haard zaten, beduidden dat hij stil moest zijn.

‘Hij slaapt,’ zei Mariona.

De vrouw had hem thuisgebracht en verteld wat er gebeurd was. De oudjes hadden de jongen verzorgd tot hij in slaap was gevallen; daarna waren ze bij de warme haard gaan zitten.

‘Wat zal er van hen worden?’ vroeg Mariona haar man. ‘Zonder Bernat houdt die jongen het niet vol in de stallen.’

En wij kunnen hen niet onderhouden, dacht Pere. Ze konden het zich niet veroorloven om hen voor niets in de kamer te laten wonen, en evenmin om hen te eten te geven. Pere had zich verbaasd over de schittering in Arnau’s ogen. Zijn vader was net terechtgesteld! Hij had hem zelfs in brand gestoken, had die vrouw verteld. Waarom schitterden zijn ogen dan zo?

‘Ik ben bastaix!’ zei Arnau tegen de schamele koude resten van het eten van de vorige dag.

De oudjes keken naar elkaar en vervolgens naar de jongen die van

de pollepel in de pan zat te eten, zich niet van hun aanwezigheid bewust. Hij was uitgehongerd! Hij leed onder het graangebrek, zoals iedereen in Barcelona. Dat magere kind kon toch niets dragen?

Mariona keek naar haar man en schudde haar hoofd.

‘De tijd zal het leren,’ zei Pere.

‘Wat zei u?’ vroeg Arnau, zich met volle mond omdraaiend.

‘Niets jongen, niets.’

‘Ik moet gaan,’ zei Arnau. Hij pakte een homp hard brood en hapte erin. Hij wilde Joan vragen wat er op het plein was gebeurd, maar inmiddels had hij een nieuwe droom: hij wilde naar zijn nieuwe makers toe. ‘Als Joan wakker wordt, moeten jullie het hem vertellen,’ besloot hij.

In april begon de vaarperiode weer; sinds oktober was er niet meer gevaren. De dagen werden langer, grote schepen gingen de haven in en uit en niemand, noch de patroons, noch de reders, noch de stuurlieden, wilde langer dan strikt noodzakelijk in de gevaarlijke haven van Barcelona blijven.

Voor hij zich op het strand bij het wachtende groepje bastaixos voegde, keek Arnau naar de zee. Die lag daar nog net zoals altijd, maar als hij met zijn vader de deur uitging, had hij haar altijd na een paar passen de rug toegekeerd. Nu bekeek hij haar met andere ogen: hij zou van de zee gaan leven. In de haven lagen, behalve een groot aantal kleine bootjes, twee grote schepen die net waren binnengekomen en een eskader bestaande uit zes enorme oorlogsgaleien, elk met tweehonderd zestig sloepen en zesentwintig roeibanken.

Arнау had over het eskader horen praten; de stad had het uitgerust om de koning bij te staan in de oorlog tegen Genua en het stond onder bevel van Barcelona’s vierde raadsman, Galcerà Marquet. Pas als de Genuezen zouden zijn overwonnen, konden de handelsroutes weer worden geopend; Barcelona was daarom gul geweest voor koning Alfons.

‘Nu niet terugkrabbelen, hè, jongen?’ zei iemand achter hem. Arnau draaide zich om en stond tegenover een van de gildemeesters. ‘Kom,’ zei hij, terwijl hij verder liep naar de overige leden van het gilde.

Arnau volgde hem. De *bastaixos* begroetten hem met een glimlach. 'Dit is wel iets anders dan water uitdelen, Arnau,' zei de een, waarop de anderen in lachen uitbarstten.

'Alsjeblieft,' zei Ramon. 'Dit is de kleinste die we hebben kunnen vinden.'

Arnau pakte voorzichtig de *capçana* aan, een draagkussentje.

'Hij breekt niet, hoor!' lachte een *bastaix*, toen hij zag hoe voorzichtig Arnau hem vasthield.

Natuurlijk breekt hij niet, dacht Arnau, terwijl hij de drager toelachte. Hij legde het kussentje in zijn nek en deed de leren riem om zijn voorhoofd, en lachte weer.

Ramon controleerde of het kussentje op de goede plaats zat.

'Prima,' zei hij, en hij gaf hem een schouderkloppje. 'Nu moet je alleen nog eelt krijgen.'

'Wat voor eelt...?' begon Arnau, maar zijn medebroeders werden afgeleid door de komst van de gildemeesters.

'Ze kunnen het niet eens worden,' legde een van hen uit. Alle zakendragers, onder wie Arnau, keken naar een groepje chic geklede personen dat een eindje verder op het strand stond te discussiëren. 'Galcerà Marquet wil dat eerst de galeien worden bevracht, maar de handelaars willen dat eerst de twee schepen worden gelost. We moeten afwachten,' zei hij.

De mannen mompelden iets en de meesten gingen op het zand zitten. Arnau ging naast Ramon zitten, de *capçana* nog steeds om zijn voorhoofd.

Ramon wees ernaar en zei: 'Hij breekt heus niet, Arnau. Maar laat er geen zand in komen: dat schuurt bij het dragen.'

De jongen deed de *capçana* af en borg hem zorgvuldig weg.

'Wat is eigenlijk het probleem?' vroeg hij aan Ramon. 'Ze kunnen toch eerst de ene en dan de andere laden of lossen?'

'Niemand wil langer dan nodig in de haven van Barcelona blijven. Als het gaat stormen, zouden de schepen, zonder enige beschutting, gevaar lopen.'

Arnau ging met zijn ogen de haven langs, van de Puig de les Falsies tot Santa Clara; daarna keek hij naar het groepje mannen dat nog steeds stond te discussiëren.

'De raadsman van de stad is toch de baas?'

Ramon lachte en aaide over zijn hoofd.

‘In Barcelona zijn de handelaars de baas. Zij hebben de koninklijke galeien betaald.’

Uiteindelijk werd er een akkoord bereikt: de bastaixos zouden in de stad de voorraden voor de galeien gaan halen, en in de tussentijd zouden de schippers de koopvaardij schepen lossen. Vóór de schippers met de goederen op het strand zouden zijn, moesten de bastaixos terug zijn; de schippers zouden de goederen niet naar de opslagplaatsen van de eigenaars brengen, maar ze op een geschikte plaats achterlaten. Terwijl de bastaixos een nieuwe lading gingen halen, zouden de schippers de voorraden naar de galeien brengen en vandaar naar de koopvaardij schepen gaan om nieuwe goederen te gaan halen. En dit zou zo worden herhaald totdat de galeien en koopvaardij schepen respectievelijk geladen en gelost zouden zijn. Daarna zouden de goederen naar de opslagplaatsen gebracht worden, en als er dan nog tijd over was, zouden de koopvaardij schepen weer bevracht worden.

Toen de heren het eens geworden waren, kwamen de havenarbeiders in beweging. De bastaixos trokken in groepjes Barcelona in naar de opslagplaatsen waar de voorraden voor de mannen op de galeien lagen, inclusief de vele roeiers, en de schippers voeren naar de koopvaardij schepen om de handelsgoederen te lossen. Vanwege het gebrek aan aanlegplaatsen mochten alleen de bij de havenorganisatie betrokken gilden de goederen lossen.

De bemanning van de barkassen en kustscheepjes bestond uit drie of vier mannen: de schipper en, afhankelijk van het gilde, slaven of vrije mannen die betaald werden. De schippers van het Sant Pere-gilde, het oudste en rijkste van de stad, werkten met slaven, maar niet meer dan twee per scheepje, zoals officieel was voorgeschreven; die van het jonge Santa Maria-gilde, dat minder bemiddeld was, werkte met vrije mannen die in loondienst waren. In elk geval was het laden en lossen van de waar een langzame en moeilijke aangelegenheid als de schepen eenmaal langs de koopvaardij schepen lagen, zelfs bij een rustige zee, en de schippers waren verantwoordelijk voor elke schade die de koopwaar zou lijden; ze konden zelfs tot gevangenisstraf veroordeeld worden als ze een schadevergoeding niet konden betalen.

Als storm de haven van Barcelona teisterde, werd de zaak nog ingewikkelder, niet alleen voor de schippers, maar voor iedereen die

bij het scheepvaartverkeer betrokken was. In de eerste plaats omdat de schippers dan konden weigeren te lossen – bij windstilte kon dat niet – tenzij ze vrijwillig een speciale prijs met de eigenaar overeenkwamen. Maar de storm had vooral gevolgen voor de eigenaars, de stuurman en zelfs de bemanning van het schip. Niemand mocht het schip verlaten tot de goederen volledig gelost waren. Het overtreden van deze regel werd streng bestraft, en als de eigenaar of zijn klerk, de enigen die van boord mochten als de storm begon, niet op het schip waren, waren ze verplicht terug te keren.

Terwijl de schippers begonnen met het lossen van het eerste schip, gingen de bastaixos, door hun bestuurders in groepjes verdeeld, op weg om de voorraden voor de galeien van de opslagplaatsen naar het strand te vervoeren. Arnau was ingedeeld bij de groep van Ramon; de gildemeester had Ramon veelbetekenend aangekeken toen hij hem de jongen toewees.

Langs het strand liepen ze naar Forment-galerij, de graanopslagplaats van de stad, die sinds het volksoproer streng bewaakt werd door soldaten van de koning. Toen ze bij de poort kwamen, probeerde Arnau zich achter Ramon te verschuilen, maar de soldaten zagen wel dat er tussen de sterke kerels een jongen liep.

‘En wat gaat hij dragen?’ vroeg een van hen lachend, terwijl hij naar hem wees.

Doordat hij zag dat alle soldaten naar hem keken, voelde Arnau zijn maag samentrekken en probeerde hij zich klein te maken, maar Ramon pakte hem bij zijn kraag, deed de capçana om zijn voorhoofd en antwoordde de soldaat op dezelfde lachende toon: ‘Hij moet gaan werken. Hij is veertien en hij moet zijn familie helpen.’

Een paar soldaten knikten en lieten hen door. Arnau liep met gebogen hoofd tussen hen door. Toen hij de Forment-galerij binnentiep, kwam de geur van het graan hem tegemoet. In het licht dat door de ramen binnenviel, waren de stofdeeltjes in de lucht zichtbaar; de jongen en vele andere bastaixos met hem moesten er al snel van hoesten.

‘Vóór de oorlog tegen Genua lag het hier vol graan,’ zei Ramon, terwijl hij met zijn hand de hele opslagplaats leek te willen omvatten, ‘maar nu...’

Daar stonden de grote kruiken van Grau, zag Arnau, netjes naast elkaar op een rij.

‘Vooruit!’ riep een van de gildemeesters.

Met een stuk perkament in zijn hand wees de magazijnmeester naar de grote kruiken. Hoe moeten we die bomvolle kruiken ooit vervoeren, dacht Arnau. Zoiets zwaars kon niemand dragen. De bastaixos gingen twee aan twee staan, en nadat ze de kruiken hadden gekanteld en met touwen aan elkaar hadden vastgemaakt, legden ze vervolgens een stevige stok op hun schouders die ze eerst door de touwen hadden gestoken, en op die manier, aan elkaar verbonden, liepen ze achter elkaar in de richting van het strand. Er dwarrelden steeds meer stofdeeltjes in de lucht. Arnau moest weer hoesten en toen hij aan de beurt was, hoorde hij Ramon zeggen: ‘Geef die jongen een kleintje, met zout.’

De magazijnmeester keek eens naar Arnau en schudde zijn hoofd. ‘Zout is duur, bastaix,’ zei hij tegen Ramon. ‘Als de kruik valt...’ ‘Geef hem er een met zout!’

De kruiken met graan waren ongeveer een meter hoog en Arnau’s kruik was waarschijnlijk niet meer dan een halve meter, maar toen hij hem met hulp van Ramon op zijn rug laadde, merkte de jongen dat zijn knieën trilden.

Ramon greep hem vanachter bij de schouders.

‘Nu moet je laten zien wat je waard bent,’ fluisterde hij hem in zijn oor.

Arnau begon te lopen, gebogen, zijn handen stevig om de handvaten geklemd; hij duwde met zijn hoofd naar voren en voelde hoe het leer in zijn voorhoofd drong.

Ramon zag hem wankelend vertrekken, voorzichtig de ene voet voor de andere zettend. De magazijnmeester schudde nogmaals zijn hoofd en de soldaten zwegen toen hij tussen hen door liep.

‘Voor u, vader!’ prevelde hij met zijn tanden op elkaar geklemd, toen hij de hitte van de zon op zijn gezicht voelde. Hij zou nog onder het gewicht bezwijken! ‘Ik ben geen kind meer, vader, ziet u me?’

Ramon en een andere bastaix liepen met een kruik graan aan hun stok achter hem, beiden met hun blik gericht op de voeten van de jongen; ze konden zien hoe ze tegen elkaar sloegen. Arnau wankelde. Ramon sloot zijn ogen. Hangt u daar nog, dacht Arnau op dat moment, met het beeld van Bernats lijk voor ogen. Niemand kan meer de spot met u drijven! Zelfs die heks met haar stiefkinderen

niet. Hij richtte zich op onder het gewicht en liep weer verder.

Hij kwam aan op het strand; Ramon achter hem glimlachte. Iedereen zweeg. Voor de jongen bij de zee was, kwamen de schippers de kruik met zout al halen. Het duurde een paar tellen voor Arnau weer rechtop kon staan. 'Hebt u me gezien, vader?' prevelde hij, kijkend naar de hemel.

Nadat Ramon van zijn graan was bevrijd, klopte hij hem op de rug.

'Nog een kruik?' vroeg de jongen ernstig.

Nog twee. Toen Arnau de derde kruik op het strand had gezet, kwam Josep, een van de gildemeesters, naar hem toe.

'Zo is het wel genoeg voor vandaag, jongen,' zei hij.

'Ik kan best nog verder,' verzekerde Arnau, terwijl hij de pijn in zijn rug probeerde te verbergen.

'Nee. Dat kun je niet, en ik kan niet toestaan dat je als een gewond dier bloedend door Barcelona loopt,' zei hij vaderlijk, wijzend op een paar straaltjes die langs zijn zij liepen. Arnau voelde op zijn rug en keek vervolgens naar zijn hand. 'We zijn geen slaven; we zijn vrije mannen, vrije arbeiders, en dat moeten de mensen kunnen zien. Maak je geen zorgen,' zei hij toen hij de bezorgde uitdrukking op Arnau's gezicht zag, 'zo is het ons indertijd allemaal vergaan, en allemaal hadden we iemand die ons vertelde dat het tijd was om te stoppen. Eerst moet de wond in je nek en op je rug helen. Dat is een kwestie van een paar dagen, en ik verzeker je dat ik je daarna niet meer rust zal gunnen dan je kameraden.' Josep gaf hem een flesje. 'Maak de wond goed schoon en doe er deze zelf op.'

Arnau's bezorgdheid verdween na de woorden van de gildemeester. Die dag zou hij niets meer hoeven dragen. Maar nu deden de pijn, de vermoeidheid en de gevolgen van een doorwaakte nacht zich gelden; Arnau viel bijna flauw. Hij mompelde een paar woorden bij wijze van afscheid en sleepte zich naar huis. Joan stond hem bij de deur op te wachten. Hoe lang zou hij daar al staan?

'Weet je dat ik bastaix ben?' vroeg Arnau toen hij bij hem was.

Joan knikte. Hij wist het. Hij had hem op zijn laatste twee tochten gadeslagen, en zijn tanden en handen stijf op elkaar geklemd bij elke trillende pas die Arnau op weg naar zijn bestemming had gezet; hij had gebeden dat hij niet zou vallen, en gehuild om zijn rood aangelopen gezicht. Joan veegde zijn tranen weg en opende

zijn armen om zijn broer te begroeten. Arnau liet zich erin vallen.

‘Deze zalf moet je op mijn rug doen,’ wist hij met moeite te zeggen, terwijl Joan met hem meeliep naar boven.

Meer kon hij niet uitbrengen. Na een paar tellen viel hij uitgeput in slaap, languit en met gespreide armen. Voorzichtig, om hem niet wakker te maken, waste Joan de wond en zijn rug met het warme water dat Mariona boven bracht; de oude vrouw kende het vak. Daarna bracht hij de sterk ruikende, bijtende zalf op; die had vast onmiddellijk effect want Arnau bewoog onrustig, maar hij werd niet wakker.

Die nacht kon Joan niet slapen. Gezeten op de grond naast zijn broer luisterde hij naar diens ademhaling; als Arnau rustig was vielen zijn oogleden langzaam dicht, maar als hij bewoog schrok hij onmiddellijk wakker. Wat zal er nu van ons worden? dacht hij af en toe. Hij had met Pere en zijn vrouw gepraat; het geld dat Arnau als bastaix zou verdienen, zou niet genoeg zijn voor hen beiden. Wat zou er van hem worden?

‘Naar school!’ zei Arnau de volgende ochtend, toen hij Joan bezig zag met Mariona.

Hij had er de vorige dag over nagedacht: alles zou net zo door moeten gaan als toen zijn vader nog leefde.

De oude vrouw stond gebogen boven de haard en keek naar haar man. Joan wilde iets zeggen maar Pere was hem voor: ‘Luister naar je grote broer,’ zei hij.

Mariona glimlachte. De oude man keek haar echter ernstig aan. Waarvan moesten ze met z’n vieren leven? Maar Mariona bleef glimlachen, tot Pere heftig zijn hoofd schudde, alsof hij de vragen waarover ze die nacht zo lang hadden gepraat, van zich af wilde schudden.

Hollend verliet Joan het huis en toen hij verdwenen was, probeerde Arnau zich opnieuw uit te rekken. Hij kon niets meer bewegen; zijn spieren waren totaal verstijfd en van zijn tenen tot zijn nek had hij overal pijn. Maar geleidelijk begon zijn jonge lichaam weer te gehoorzamen, en na een karig ontbijt ging hij naar buiten, waar de zon scheen. Hij lachte naar het strand en de zee en naar de zes galeien die nog steeds in de haven voor anker lagen.

Hij moest zijn rug laten zien aan Ramon en Josep.

‘Eén keer heen en weer,’ zei de gildemeester tegen Ramon voor

hij naar de groep liep; 'en dan naar de kapel.'

Terwijl hij zijn hemd liet zakken keerde Arnau zich naar Ramon.

'Je hebt het gehoord,' zei Ramon.

'Maar...'

'Doe wat hij zegt, Arnau, Josep weet waarover hij het heeft.'

Dat wist hij zeker. Meteen toen hij de eerste kruik op zijn rug nam, begon Arnau te bloeden.

'Als ik de eerste keer al bloedde,' zei Arnau, toen Ramon achter hem zijn vracht op het strand zette, 'dan kan ik toch net zo goed nog een paar keer heen en weer?'

'Je moet eelt krijgen, Arnau, je moet eelt krijgen. Het gaat er niet om dat je je rug vernielt, je moet alleen eelt krijgen. Ga je nu was- sen, zalf opdoen en dan naar de kapel van het Allerheiligste...' Arnau wilde protesteren. 'Het is onze kapel, jouw kapel, Arnau, en die moeten we verzorgen.'

'Jongen,' zei de bastaix die naast Ramon liep, 'die kapel betekent veel voor ons. We zijn maar eenvoudige sjouwers in de haven, maar La Ribera heeft ons gegeven wat geen edelman, wat geen van de rij- ke gilden heeft: de kapel van het Allerheiligste en de sleutels van de kerk van Onze-Lieve-Vrouw-ter-Zee. Begrijp je?' Arnau knikte peinzend. 'Alleen de bastaixos mogen voor die kapel zorgen. Een grotere eer is niet denkbaar. Je zult nog genoeg kunnen laden en lossen; wees daar maar niet bang voor.'

Mariona verzorgde hem en daarna liep Arnau naar de Santa Ma- ria. Daar zocht hij pater Albert die hem de sleutels van de kapel zou geven, maar de priester nam hem mee naar de begraafplaats tegen- over het Moreres-portaal.

'Vanochtend heb ik je vader begraven,' zei hij, wijzend naar de begraafplaats. Arnau keek hem vragend aan. 'Ik heb je niet gewaar- schuwd, voor het geval er een soldaat zou opduiken. De rechter heeft besloten dat hij niet wil dat de mensen het verbrande lijk van je va- der zien, niet op de plaça del Blat en ook niet bij de stadspoort; hij was bang dat het voorbeeld aanstekelijk zou werken. Het was niet moeilijk toestemming te krijgen om hem te begraven.'

Samen bleven ze een tijdje zwijgend voor de begraafplaats staan.

'Zal ik je alleen laten?' vroeg de priester ten slotte.

'Ik moet de kapel van de bastaixos schoonmaken,' antwoordde Ar- nau, terwijl hij zijn tranen droogde.

Een paar dagen lang ging Arnau slechts één keer heen en weer, om daarna terug te gaan naar de kapel. De galeien waren inmiddels vertrokken met de gebruikelijke handelsgoederen: stoffen, koraal, specerijen, koper, was... Op een dag bloedde zijn rug niet meer. Josep inspecteerde hem opnieuw. Daarna droeg Arnau weer grote ballen stof, lachend naar alle bastaixos die hij tegenkwam.

Ondertussen kreeg hij zijn eerste loon als bastaix. Het was niet veel meer dan toen hij voor Grau werkte! Hij gaf alles aan Pere, en deed er een paar van de munten bij die nog in Bernats beurs zaten. Het is niet genoeg, dacht de jongen toen hij de muntstukken telde. Bernat had altijd heel wat meer betaald. Hij opende de beurs opnieuw. Die zullen snel opraken, dacht hij toen hij de geslonken inhoud bekeek. Met zijn hand in de beurs keek Arnau de oude man aan. Pere tuitte zijn lippen.

‘Als ik meer kan dragen,’ zei Arnau, ‘zal ik meer verdienen.’

‘Dat zal nog wel even duren, Arnau, dat weet je, en je vaders beurs zal dan leeg zijn. Je weet dat dit huis niet van mij is... Nee, het is helaas niet van mij,’ zei hij toen de jongen verbaasd opkeek. ‘De meeste huizen in de stad zijn van de kerk: van de bisschop of van een religieuze orde. Wij hebben ze alleen maar in erfpacht, en daarvoor betalen we een jaarlijkse som. Je weet hoe weinig werk ik heb, ik heb de huur voor de kamer nodig om dat bedrag te kunnen betalen. Als wat jij inbrengt niet genoeg is... begrijp je?’

‘Wat heb je er dan aan om vrij te zijn, als burgers net zo aan hun huizen zijn gebonden als boeren aan hun land?’ vroeg Arnau hoofdschuddend.

‘We zijn niet gebonden,’ antwoordde Pere.

‘Maar ik heb gehoord dat die huizen overgaan van vader op zoon; ze worden zelfs verkocht! Hoe kan het dan dat ze de huizen niet bezitten en toch geen horigen zijn?’

‘Dat is niet zo moeilijk te begrijpen, Arnau. De kerk heeft heel veel land en goederen, maar ze mag die niet verkopen.’ Arnau wilde iets zeggen, maar Pere vroeg met zijn hand om stilte. ‘Het probleem is dat de koning bij het benoemen van bisschoppen, abbés en andere belangrijke kerkelijke functionarissen mensen kiest uit zijn vriendenkring. De paus weigert dat nooit,’ voegde hij eraan toe, ‘en al die vrienden van de koning hopen op mooie inkomsten uit hun goederen, maar omdat ze die niet kunnen verkopen, hebben ze de

erfpacht bedacht. Op deze manier kunnen ze het verkoopverbod omzeilen.'

'Erfpachters zijn dus een soort huurders,' zei Arnau.

'Nee. Huurders kun je op elk moment uitzetten, maar een erfpachter nooit... zolang hij de erfpacht maar betaalt.'

'Zou jij je huis ook kunnen verkopen?'

'Ja. Dat heet dan ondererfpacht. De bisschop zou een deel van de verkoopsom krijgen, en de nieuwe ondererfpachter zou weer hetzelfde kunnen doen. Er is maar één ding verboden.' Arnau keek hem vragend aan. 'Je kunt je huis niet overdoen aan iemand met een hogere sociale rang. Je zou het nooit aan een edelman kunnen overdoen... maar ik denk niet dat je voor dit huis een edelman zou kunnen vinden, denk je ook niet?' voegde hij er lachend aan toe. Arnau lachte niet mee, en Peres glimlach verdween van zijn gezicht. Beiden zwegten even. 'Ik moet nu eenmaal de erfpacht betalen,' zei de oude man, 'en met wat ik verdien en wat jij binnenbrengt...'

Wat moeten we nu? dacht Arnau. Zijn armzalige loontje zou bij lange na niet toereikend zijn, daarmee konden ze niet eens eten voor twee kopen, maar ze konden ook niet Pere tot last zijn; hij was altijd goed voor hen geweest.

'Maak je geen zorgen,' zei hij aarzelend, 'wij gaan weg en dan kun jij...'

'Mariona en ik hebben zitten denken,' onderbrak Pere hem, 'als je wilt, kunnen Joan en jij hier bij de haard slapen.'

Arnau zette grote ogen op. 'Zo... zo zouden we de kamer aan een gezin kunnen verhuren en de erfpacht kunnen betalen. Jullie hoeven alleen maar voor twee matrassen te zorgen. Wat denk je ervan?'

Arnau's gezicht klaarde op. Zijn lippen trilden.

'Betekent dat ja?' hielp Pere.

Arnau klemde zijn lippen op elkaar en knikte heftig.

'Op naar Maria!' riep een van de gildemeesters.

Arnau kreeg kippenvel op zijn armen en benen.

Die dag waren er geen schepen te laden of te lossen en in de haven verdrongen zich alleen de kleine vissersbootjes. Ze hadden zich

zoals altijd verzameld op het strand, terwijl de opkomende zon een lentedag beloofde.

Sinds hij aan het begin van de vaarperiode bij de bastaixos was gekomen, hadden ze nog geen dag voor de Santa Maria kunnen werken.

‘Op naar Maria!’ klonk het weer vanuit de groep dragers.

Arnau keek naar zijn makkers, er verscheen een glimlach op hun slaperige gezichten. Sommigen rekten zich uit en zwaaiden met hun armen om hun rug los te maken. Arnau dacht eraan terug hoe ze langs waren gelopen toen hij hen water gaf, gekromd, de tanden op elkaar geklemd, met die enorme stenen op hun rug. Zou hij het kunnen? Zijn spieren waren gespannen van angst; hij wilde net doen als de bastaixos en maakte ze soepel door zijn armen heen en weer te zwaaien.

‘Je eerste keer,’ feliciteerde Ramon hem. Arnau zei niets en liet zijn armen langs zijn zij vallen. De jonge bastaix kneep zijn ogen half dicht. ‘Maak je geen zorgen jongen,’ zei Ramon; hij legde zijn arm op Arnau’s schouder en spoorde hem aan om de groep te volgen, die zich inmiddels in beweging had gezet. ‘Bedenk dat Maria een deel van het gewicht voor je draagt als je stenen voor haar sjuwt.’

Arnau keek op naar Ramon.

‘Het is waar,’ hield de bastaix lachend vol, ‘je zult het vandaag kunnen vaststellen.’

Ze vertrokken vanaf Santa Clara, in het oosten, en moesten de hele stad door, door de stadsmuur en dan naar boven naar de koninklijke steengroeve La Roca, op de Montjuïc. Arnau liep in stilte; zo nu en dan voelde hij dat iemand naar hem keek. Ze lieten de wijk La Ribera, de beurs en de Forment-galerij achter zich. Toen ze langs de Àngel-fontein kwamen, keek Arnau naar de vrouwen die stonden te wachten om hun waterkruiken te vullen. Ze hadden Joan en hem vaak laten voorgaan als ze er aankwamen met de waterzak. De mensen groetten. Een paar kinderen voegden zich al hollend en springend bij de groep en wezen met ontzag naar Arnau. Ze lieten de galerijen van de werven achter zich en bereikten het Framenors-klooster, aan de westgrens van de stad, waar de muren van Barcelona eindigden. Vervolgens kwamen ze bij de nieuwe scheepswerven die werden aangelegd, en daarna bij de akkers en tuinderijen – Sant Nicolau, Sant Bertran en Sant Pau del Camp – waar de

weg naar de groeve begon.

Maar eerst moesten de bastaixos de Cagalell over. Lang voordat ze die konden zien liggen, kwam de stank van het afval van de stad hen al tegemoet.

De stank was ondraaglijk. ‘Ze zijn hem aan het droogleggen,’ zei iemand.

De meesten knikten.

‘Anders zou het niet zo stinken,’ zei een ander.

De Cagalell was een poel in de monding van de beek langs de stadsmuur, waarin zich het vuil en afvalwater van de stad verzamelde. Omdat het gebied bergachtig was, waterde de poel niet af op het strand en het water bleef erin stilstaan tot een plaatselijke functionaris een geul groef om het afval naar zee af te voeren. Dan stonk de Cagalell het ergst.

Ze liepen langs de poel om er op een geschikte plek overheen te springen en liepen verder over de akkers tot aan de voet van de Montjuïc.

‘Hoe moeten we daar op de terugweg over?’ vroeg Arnau, naar het water wijzend.

Ramon schudde zijn hoofd.

‘Ik heb nog nooit iemand ontmoet die kan springen met een steen op zijn rug,’ zei hij.

Terwijl ze omhoogliepen naar de steengroeve, keek Arnau om naar de stad. Die was ver weg, heel ver weg. Hoe zou hij die hele weg kunnen afleggen met een steen op zijn rug? Hij voelde zijn knieën knikken en holde weer naar de anderen, die nog steeds liepen te praten en te lachen.

Na een bocht strekte de koninklijke steengroeve La Roca zich voor hen uit. Arnau slaakte een kreet van verbazing. Het leek wel een markt, zoals de plaça del Blat, maar dan zonder vrouwen! Op een groot terrein stonden dienaren van de koning de mensen te woord die stenen kwamen halen. Aan de kant waar de bergwand nog niet was ontgonnen, stonden karren en rijen muilezels; de rest van de wand was met houwelen uitgehakt en het steen glansde. Een groot aantal steenhouwers was bezig grote rotsblokken los te maken, wat er gevaarlijk uitzag; vervolgens maakten ze er op het terrein kleinere blokken van.

De bastaixos werden vol genegenheid ontvangen door de men-

sen die op de stenen stonden te wachten. Terwijl de gildemeesters naar de ambtenaren liepen, mengden de anderen zich onder de mensen; ze omhelsden elkaar, drukten elkaar de hand, maakten grappen en lachten, en boven de hoofden werden water- en wijnkruiken geheven.

Arnau stond geboeid te kijken naar het werk van de steenhouwers en de werklieden die de karren en muilezels bevrachtten, steeds in gezelschap van een ambtenaar die alles zorgvuldig registreerde. Net als op de markt stonden de mensen te ruziën en wachtten ze ongeduldig hun beurt af.

‘Dat had je niet verwacht, hè?’

Arnau keek om, net op tijd om te zien hoe Ramon een kruik teruggaf, en schudde zijn hoofd.

‘Voor wie zijn al die stenen bestemd?’

‘Nou, dat zal ik je vertellen!’ antwoordde Ramon. En hij dreunde op: ‘voor de kathedraal, voor de Santa Maria del Pi, voor de Santa Anna, voor het Pedralbes-klooster, voor de koninklijke scheepswerven, voor de Santa Clara, voor de muren; allemaal worden die op dit moment gebouwd of verbouwd; en dan hebben we het nog niet over de nieuwe huizen voor de rijken en edelen. Niemand wil hout of leem. Iedereen wil steen, alleen maar echte steen.’

‘En geeft de koning al die stenen weg?’

Ramon barstte in schaterlachen uit.

‘Alleen de stenen voor de Santa Maria del Mar; die staat hij inderdaad gratis af... en ik neem aan ook die voor het Pedralbes-klooster, dat gebouwd wordt in opdracht van de koningin. Maar voor de rest krijgt hij er veel geld voor.’

‘En de koninklijke scheepswerven?’ vroeg Arnau. ‘Die zijn toch ook koninklijk...’

Ramon lachte weer.

‘Ze zijn dan wel koninklijk,’ viel hij hem in de rede, ‘maar de koning betaalt ze niet.’

‘De stad dan?’

‘Ook niet.’

‘De kooplieden?’

‘Nee, die ook niet.’

‘Wie dan wel?’ vroeg Arnau, terwijl hij zich naar de bastaix keerde.

‘De koninklijke scheepswerven worden betaald door...’

‘Zondaars!’ vulde de man aan die hem de kruik had gegeven, een ezeldrijver van de kathedraal.

Ramon en de man moesten lachen toen ze Arnau’s verbaasde gezicht zagen.

‘Zondaars?’

‘Ja,’ ging Ramon verder, ‘de nieuwe werven worden betaald met het geld van zondige kooplieden. Luister maar, het is heel eenvoudig: sinds de tijd van de kruistochten... weet je wat de kruistochten zijn?’ Arnau knikte, natuurlijk wist hij dat. ‘Nou, toen de Heilige Stad voorgoed verloren was, verbood de kerk de handel met de sultan van Egypte, maar onze handelaars halen daar juist de beste goederen vandaan, en niemand wil met de handel met de sultan stoppen. Daarom gaan ze van tevoren naar het zeeconsulaat en betalen een boete voor de zonde die ze zullen begaan. Dan krijgen ze bij voorbaat absolutie, dus op die manier zondigen ze niet. Koning Alfons heeft bevolen het geld van die boetes te gebruiken voor de bouw van de nieuwe scheepswerven.’

Arnau wilde iets zeggen, maar Ramon legde hem het zwijgen op. De gildemeesters riepen hen en hij beduidde Arnau dat hij hem moest volgen.

‘Mogen we voor hen?’ vroeg Arnau, terwijl hij wees naar de ezeldrijvers die achter aansloten.

‘Natuurlijk,’ antwoordde Ramon, terwijl hij verder liep. ‘Ons hoeven ze minder te controleren; de stenen zijn gratis en gemakkelijk te tellen: een steen per bastaix.’

‘Een steen per bastaix,’ herhaalde Arnau bij zichzelf, toen de eerste drager met de eerste steen langskwam. Ze stonden inmiddels op de plek waar de steenhouwers de grote blokken in kleinere stukken verdeelden. Hij keek naar het vertrokken en gespannen gezicht van de man. Arnau glimlachte, maar zijn collega lachte niet terug. Het was uit met de grappen, niemand lachte of praatte meer, iedereen keek naar de berg stenen op de grond, met de capçana stevig om het voorhoofd. De capçana! Arnau deed hem om. De sjouwers liepen langs, de een na de ander, in een rij, stilzwijgend en zonder op de volgende te wachten, en de groep rond de stenen werd steeds kleiner.

Arnau keek naar de stenen; zijn mond werd droog en zijn maag

kromp ineen. Terwijl een bastaix klaar ging staan tilden twee werklieden de steen op en legden hem op zijn rug. Hij zag hoe het gewicht de bastaix neerdrukte. Zijn knieën trilden! Hij bleef een paar tellen staan, richtte zich op en liep langs Arnau, op weg naar de Santa Maria. Mijn god, die man was drie keer zo zwaar als hij! En zijn benen hadden het al bijna niet gehouden! Hoe moest hij...?

‘Arnau,’ riepen de gildemeesters. *Zijzelf zouden als laatsten vertrekken.*

Er stonden nog maar een paar bastaixos. Ramon duwde hem naar voren.

‘Sterkte,’ zei hij.

De drie gildemeesters spraken met een van de steenhouders, die alleen maar zijn hoofd schudde. De vier mannen keken naar de berg stenen, wezen her en der en schudden vervolgens opnieuw allemaal het hoofd. Arnau stond naast de stenen en probeerde te slikken, maar zijn keel was droog. Hij trilde. Hij mocht niet trillen! Hij zwaaide eerst met zijn handen en daarna met zijn armen. Ze mochten niet zien hoe hij trilde!

Josep, een van de gildemeesters, wees een steen aan. De steenhouwer maakte een onverschillig gebaar, keek naar Arnau, schudde nogmaals zijn hoofd en beduidde de werklieden dat ze hem moesten oppakken. ‘Ze zijn allemaal hetzelfde,’ had hij tot vervelens toe herhaald.

Arnau liep op de twee werklieden af. Hij kromde zijn rug en spande al zijn spieren. De aanwezigen zwegen. De werklieden lieten de steen voorzichtig los en hielpen hem zijn handen erop vast te zetten. Toen hij het gewicht van de steen voelde, kromde hij zich nog verder en zakte hij bijna door zijn benen. Hij klemde zijn tanden op elkaar en sloot zijn ogen. ‘Zet hem op!’ meende hij te horen. Niemand had iets gezegd, maar allemaal hadden ze het in stilte geschreeuwd toen ze naar zijn benen hadden gekeken. Zet hem op! Zet hem op! Arnau richtte zich op. Velen slaakten een zucht. Zou hij met de steen kunnen lopen? Arnau wachtte, nog steeds met zijn ogen dicht. Zou hij ermee kunnen lopen?

Hij zette een voet naar voren. Door het gewicht van de steen kwam de andere voet vanzelf naar voren en toen de eerste weer... en opnieuw de tweede. Als hij zou stoppen... als hij zou stoppen, zou hij voorovervallen.

Ramon haalde diep adem en sloeg zijn handen voor zijn ogen.

‘Zet hem op, jongen!’ riep een van de wachtende ezeldrijvers.

‘Kom op, held!’

‘Je kunt het!’

‘Voor de Santa Maria!’

Het geschreeuw weerkaatste tegen de wanden van de groeve en vergezelde Arnau toen hij zich alleen op de weg naar de stad bevond.

Toch liep hij niet alleen. De bastaixos die na hem vertrokken waren, haalden hem met gemak in, en iedereen, van de eerste tot de laatste, liep een paar minuten met Arnau op om hem op te monteren en aan te moedigen; als de volgende eraan kwam, liep de vorige weer in zijn eigen tempo verder.

Maar Arnau luisterde niet. Hij dacht zelfs niet. Hij was met al zijn aandacht bij de voet die van achteren tevoorschijn moest komen, en als hij zag hoe die onder hem op de weg terecht kwam, wachtte hij weer op de volgende; de ene voet na de andere, en over de pijn zette hij zich heen.

Toen hij bij de Sant Bertran-tuinderijen was, leek het wel een eeuwigheid te duren voor zijn voeten tevoorschijn kwamen. Alle bastaixos waren hem inmiddels gepasseerd. Hij herinnerde zich hoe Joan en hij hen vroeger altijd water gaven; de zware steen rustte dan op de boord van een schip. Hij keek uit naar een soortgelijke plek en al snel vond hij een olijfbboom. Hij liet de steen op een van de onderste takken rusten; als hij hem op de grond zou leggen zou hij hem niet meer op zijn rug kunnen tillen. Zijn benen waren verstijfd.

‘Als je blijft staan,’ had Ramon hem gezegd, ‘laat je benen dan niet helemaal stijf worden, want dan kun je niet verder.’

Nu hij van een deel van het gewicht was bevrijd, bleef hij zijn benen bewegen. Hij stond te hijgen en te puffen. Een deel van het gewicht draagt Maria, dat had hij ook gezegd. Mijn god, als dat waar was, hoeveel woog die steen dan wel niet? Hij durfde zijn rug niet te bewegen. Die deed zeer, verschrikkelijk zeer. Hij rustte een flinke poos uit. Zou hij weer in beweging kunnen komen? Arnau keek om zich heen. Hij was alleen. Zelfs de ezeldrijvers volgden deze weg niet, maar namen de weg naar de Trentaclus-poort.

Zou hij het kunnen? Hij keek naar de hemel. Hij luisterde naar de stilte en tilde de steen in één ruk op. Zijn voeten zetten zich in

beweging. Eerst de ene, dan de andere, de ene, de andere...

Bij de Cagalell pauzeerde hij nog een keer en liet de steen rusten op een richel in een grote rots. Daar verschenen de eerste bastaixos alweer op de terugweg naar de groeve. Niemand sprak een woord. Ze keken elkaar alleen maar aan. Arnau zette zijn tanden op elkaar en tilde de steen weer op. Een paar bastaixos knikten, maar niemand bleef staan. 'Hij moet het zelf doen,' zei een van hen, toen Arnau hen al niet meer kon horen, toen hij zich omdraaide om te kijken hoe de steen langzaam vooruitkwam. 'Ja, hij moet het alleen doen,' bevestigde de ander.

Toen hij de westmuur was gepasseerd en Framenors achter zich had gelaten, kwam Arnau de burgers van Barcelona tegen. Hij bleef met zijn aandacht bij zijn voeten. Hij was al in de stad! Zeelieden, vissers, vrouwen en kinderen, arbeiders van de scheepswerf, scheepstimmerlieden; allemaal keken ze zwijgend naar de jongen die gebukt ging onder het gewicht van de steen, bezweet en rood aangelopen. Allemaal staarden ze naar de benen van de jonge bastaix, en terwijl Arnau voor niets anders aandacht had, duwden ze ze allemaal in stilte voort, eerst de ene, dan de andere, de ene, de andere...

Sommigen liepen zwijgend achter Arnau aan en pasten hun tempo aan aan dat van de steen, en zo, na meer dan twee uur, bereikte de jongen de Santa Maria, vergezeld door een kleine, geluidloze menigte. Het werk viel stil. De metselaars vertoonden zich op de steigers en de timmerlieden en steenhouders hielden op met hun werk. Pater Albert, Pere en Mariona stonden hem op te wachten. Àngel, de zoon van de schipper, inmiddels gezet, kwam op hem af.

'Kom op!' riep hij. 'Je bent er bijna! Je hebt het gehaald! Kom op, nog even!'

Aanmoedigingskreten klonken van boven van de steigers. De mensen die Arnau gevolgd waren, barstten in juichen uit. De hele Santa Maria begon te schreeuwen; zelfs pater Albert schreeuwde mee. Maar Arnau bleef naar zijn voeten kijken, eerst de ene, dan de andere, de ene, de andere... tot hij bij de plek kwam waar de stenen werden gedeponeed; daar wierpen leerlingen en gezellen zich op de steen die de jongen had gesjouwd.

Pas op dat moment keek Arnau, nog steeds in elkaar gedoken en trillend, omhoog, en lachte. De mensen verdrongen zich om hem heen en wensten hem geluk. Arnau kende al die mensen niet; hij

herkende alleen pater Albert, die in de richting van de Moreres-be-graafplaats keek. Arnau volgde zijn blik.

‘Voor u, vader,’ fluisterde hij.

Toen de mensen weer uitzwermden en Arnau zich klaarmaakte om terug te gaan naar de groeve, in het voetspoor van zijn makkers, van wie sommigen al drie keer heen en weer waren geweest, riep de priester hem bij zich. Hij had instructies gekregen van Josep, de gildemeester.

‘Ik heb een karweitje voor je,’ zei hij. Arnau bleef staan en keek hem verbaasd aan. ‘De kapel van het Allerheiligste moet worden schoongemaakt, de kaarsen moeten worden gesnoten en de kapel moet worden opgeruimd.’

‘Maar...’ protesteerde Arnau, wijzend naar de stenen.

‘Niets te maren.’

Het was een zware dag geweest. Omdat de zomerzonnende net had plaatsgevonden, werd het pas laat donker, en van 's morgens vroeg tot 's avonds laat waren de bastaixos bezig geweest de schepen die de haven binnenliepen te laden en te lossen, daarbij voortdurend opgejut door de kooplieden en de stuurliu, die zo kort mogelijk in de haven van Barcelona wilden blijven.

Arnau kwam sjokkend Peres huis binnen, met de capçana in zijn hand. Acht gezichten draaiden zich naar hem toe. Pere en Mariona zaten samen met een man en een vrouw aan de tafel. Op de grond, tegen de muur geleund, keken Joan, een jongen en twee meisjes hem aan. Iedereen zat te eten uit zijn kom.

‘Arnau,’ zei Pere, ‘dit zijn onze nieuwe huurders. Gastó Segura, leerlooiersgezel.’ De man knikte slechts even met zijn hoofd en bleef dooreten. ‘Zijn vrouw, Eulàlia.’ Zij glimlachte. ‘En hun drie kinderen: Simó, Aledis en Alesta.’

Arnau, die uitgeput was, zwaaide vluchtig naar Joan en de leerlooierskinderen en wilde de kom pakken die Mariona hem aanbood. Maar hij moest gewoon nog een keer naar de drie nieuwe kinderen kijken. Wat was er...? Die ogen! De ogen van de meisjes staarden hem aan. Het waren... het waren enorme, kastanjebruine, levendi-

ge ogen. De meisjes lachten allebei tegelijk.

‘Eten, jongen!’

De glimlach verdween van hun gezicht. Alesta en Aledis sloegen hun ogen neer naar hun kommen en Arnau keek naar de leerlooier, die met eten was gestopt en met zijn hoofd naar Mariona wees, die hem naast het vuur de kom aanreikte.

Mariona stond hem haar plaats aan tafel af en Arnau begon zich te goeden te doen aan de stoofpot; Gastó Segura, tegenover hem, zat te slurpen en at met open mond. Telkens als Arnau opkeek van zijn kom, stuitte hij op de sturende blik van de leerlooier.

Na een tijdje stond Simó op om zijn lege kom en die van zijn zusjes aan Mariona te geven.

‘Naar bed,’ beval Gastó, de stilte verbrekend.

De leerlooier kniep zijn ogen half dicht terwijl hij Arnau aankeek. De jongen voelde zich ongemakkelijk en moest zich wel concentreren op zijn kom; hij hoorde alleen hoe de meisjes opstonden en bedeesd welterusten zeiden. Toen hun voetstappen niet meer te horen waren, keek Arnau op. Gastó’s aandacht leek te zijn verslapt.

‘Hoe zijn ze?’ vroeg hij die avond aan Joan, de eerste keer dat ze bij de haard sliepen, ieder aan een kant, de stromatrasen op de grond.

‘Wie?’ vroeg Joan.

‘De dochters van de leerlooier.’

‘Hoe ze zijn? Gewoon,’ zei Joan, en hij gebaarde dat hij het niet wist, wat zijn broer in het donker niet kon zien, ‘gewone meisjes. Neem ik aan,’ weifelde hij. ‘Eigenlijk weet ik het niet. Ik heb niet met ze kunnen spreken; van hun broer mocht ik ze niet eens een hand geven. Toen ik mijn hand uitstak, drukte hij die en hield me bij hen vandaan.’

Maar Arnau luisterde al niet meer. Die ogen waren toch niet gewoon? En beide meisjes hadden naar hem gelachen.

De volgende ochtend vroeg kwamen Pere en Mariona naar beneden. Arnau en Joan hadden hun matrassen al aan de kant gelegd. Kort daarop verschenen de leerlooier en zijn zoon. De vrouwen hadden ze niet bij zich; Gastó had gezegd dat ze niet naar beneden

mochten tot de jongens weg zouden zijn. Arnau verliet Peres huis met de enorme kastanjebruine ogen op zijn netvlies.

‘Vandaag is het jouw beurt voor de kapel,’ zei een van de gildemeesters toen hij op het strand kwam. De vorige dag had hij Arnau trillend zijn laatste baal zien neerleggen.

Arnau knikte. Hij vond het niet erg meer dat ze hem naar de kapel stuurden. Niemand twijfelde er meer aan dat hij bastaix was; hij was aangenomen door de gildemeesters en al kon hij nog niet zo veel dragen als Ramon of de andere zakkendragers, hij deed zijn uiterste best en het werk schonk hem voldoening. Iedereen mocht hem graag. Bovendien, die kastanjebruine ogen... misschien kon hij zich daardoor niet concentreren op zijn werk. Maar hij was ook moe, hij had niet goed geslapen bij de haard. Hij liep de Santa Maria binnen door de hoofdingang van de oude kerk, die er nog steeds stond. Hij had niet naar hen mogen kijken van Gastó Segura. Waarom mocht hij niet gewoon naar een paar meisjes kijken? En die ochtend had hij hen vast verboden... Hij struikelde over een koord en viel bijna. Hij wankelde een paar meter verder en struikelde opnieuw, tot een paar handen hem vastgrepen. Hij had zijn enkel verzwikt en schreeuwde het uit van de pijn.

‘Hé,’ hoorde hij de man die hem geholpen had zeggen. ‘Je moet wel oppassen. Kijk eens wat je gedaan hebt!’

Zijn enkel deed pijn, maar hij keek naar de grond. Hij had de koorden en palen losgetrokken waarmee Berenguer de Montagut aangaf... maar... dat zou hem toch niet zijn! Langzaam draaide hij zich om naar de man. Het zou de meester toch niet zijn! Hij bloosde toen hij oog in oog met Berenguer de Montagut stond. Vervolgens staarde hij naar de gezellen die met hun werk waren gestopt en naar hen stonden te kijken.

‘Ik...’ stamelde hij. ‘Als u wilt,’ zei hij, wijzend naar de koorden aan zijn voeten, ‘help ik u... Ik... Het spijt me, meester.’

Plotseling ontspande het gezicht van Berenguer de Montagut. Hij hield hem nog steeds bij zijn arm vast.

‘Jij bent de bastaix,’ zei hij met een glimlach. Arnau knikte. ‘Ik heb je verscheidene keren gezien.’

Berenguers glimlach werd breder. De gezellen haalden opgelucht adem. Arnau keek weer naar de verwarde koorden aan zijn voeten.

‘Het spijt me,’ zei hij nogmaals.

‘Niets aan te doen.’ De meester gebaarde naar de gezellen. ‘Maak ze weer vast,’ zei hij. ‘Kom, laten we gaan zitten. Doet het pijn?’

‘Ik wil u niet lastigvallen,’ zei Arnau met een van pijn vertrokken gezicht, nadat hij zich had gebukt om te proberen zich van de koorden te bevrijden.

‘Wacht.’

Hij moest gaan staan en Berenguer de Montagut knielde neer om de koorden te ontwarren. Arnau durfde niet te kijken en richtte zijn blik naar de gezellen, die het tafereel sprakeloos gadesloegen. De meester op zijn knieën voor een eenvoudige bastaix!

‘We moeten zuinig zijn op die mannen,’ riep hij tegen de aanwezigen toen hij Arnau’s voeten had weten te bevrijden; ‘als zij er niet waren, zouden we geen stenen hebben. Kom, ga mee. We gaan zitten. Doet het pijn?’ Arnau schudde zijn hoofd, maar hij strompelde en deed zijn best om niet op de meester te leunen. Berenguer de Montagut pakte hem stevig bij zijn arm en leidde hem naar een paar zuilen die op de grond klaarlagen om opgehesen te worden, en met z’n tweeën gingen ze erop zitten. ‘Ik zal je een geheim vertellen,’ zei hij. Arnau keek naar Berenguer. Hij ging hem een geheim vertellen! De meester! Wat zou die ochtend nog meer voor hem in petto hebben? ‘Laatst heb ik geprobeerd om de steen die je hier had neergelegd op te tillen, en met veel moeite is me dat gelukt.’ Berenguer schudde zijn hoofd. ‘Maar ik was niet in staat om ook maar een paar stappen te doen met die steen op mijn rug. Dit is jullie kerk,’ zei hij, terwijl hij zijn blik over de bouwwerkzaamheden liet gaan. Arnau rilde. ‘Ooit zullen onze kleinkinderen, hun kinderen of hun kinds kinderen naar dit bouwwerk kijken, en dan zullen ze het niet over Berenguer de Montagut hebben, maar over jou, jongen.’

Arnau kreeg een brok in zijn keel. Wat zei de meester? Een bastaix kon toch niet belangrijker zijn dan de grote Berenguer de Montagut, bouwmeester van de Santa Maria en van de kathedraal van Manresa? Die was pas belangrijk.

‘Doet het pijn?’ hield de meester aan.

‘Nee... een beetje. Hij is alleen maar verzwikt.’

‘Daar vertrouw ik dan maar op.’ Berenguer de Montagut gaf hem een klopje op zijn rug. ‘Wij hebben je stenen nodig. Er is nog veel te doen.’

Arnau volgde de blik van de meester.

‘Vind je de kerk mooi?’ vroeg Berenguer de Montagut opeens.

Vond hij haar mooi? Daar had hij nooit over nagedacht. Hij zag hoe de kerk groeide, de muren, de kapellen, de prachtige, ranke zuilen, de steunberen, maar... vond hij haar mooi?

‘Ze zeggen dat het de grootste Maria-kerk ter wereld zal worden,’ zei hij, om maar iets te zeggen.

Berenguer keek naar Arnau en glimlachte. Hoe moest hij een jongen, een bastaix, vertellen hoe de kerk zou worden, als zelfs bisschoppen en edelen zich geen voorstelling van zijn ontwerp konden maken?

‘Hoe heet je?’

‘Arnau.’

‘Nou, Arnau, ik weet niet of het de grootste kerk ter wereld wordt.’

Arnau dacht niet meer aan zijn voet en keerde zijn gezicht weer naar de meester.

‘Maar ik geef je wel de garantie dat het een unieke kerk wordt, en met uniek bedoel ik niet beter of slechter dan andere, maar gewoon: uniek.’

Berenguer de Montagut bleef met afwezige blik naar de bouwwerkzaamheden kijken en ging verder: ‘Heb je gehoord over Frankrijk en Lombardije, Genua, Pisa, Florence...?’ Arnau knikte, natuurlijk had hij over de vijanden van zijn land horen praten. ‘Nou, ook daar worden overal kerken gebouwd; prachtige kathedralen, vol grandeur en met vele decoratieve elementen. De vorsten daar willen dat hun kerken de grootste en de mooiste ter wereld zullen zijn.’

‘Dat willen wij toch ook?’

‘Ja en nee.’ Arnau schudde zijn hoofd. Berenguer de Montagut keek hem aan en lachte. ‘Eens kijken of je het kunt begrijpen: wij willen dat het de beste kerk ter wereld wordt, maar we willen dat met andere middelen bereiken dan de anderen. Wij willen dat het huis van de patrones van de zee het huis van alle Catalanen is, dat het is als de huizen waarin de gelovigen wonen, ontworpen en gebouwd met de instelling waarmee we zijn geworden tot wat we zijn, gebruikmakend van wat ons het naast staat: de zee en het licht. Begrijp je?’

Arnau dacht even na, maar schudde ten slotte zijn hoofd.

‘Jij bent tenminste eerlijk,’ lachte de meester. ‘De vorsten bou-

wen de kerken ter meerdere glorie van zichzelf; wij doen het voor onszelf. Ik heb gezien dat jullie je last soms niet op de rug dragen, maar tussen twee mannen in aan stokken vervoeren.'

'Ja, als hij te groot is om op de rug te dragen.'

'Wat zou er gebeuren als je de stok twee keer zo lang zou maken?'

'Dan zou hij breken.'

'Dat is nu precies wat er gebeurt met de kerken van die vorsten... Nee, ik bedoel niet dat ze breken,' zei hij toen hij het gezicht van de jongen zag; 'ik bedoel dat ze ze heel smal moeten maken omdat ze de kerken zo groot, hoog en lang willen maken. Hoog, lang en smal, snap je?' Nu knikte Arnau. 'Onze kerk zal precies het tegenovergestelde zijn; niet zo lang, ook niet zo hoog, maar heel breed, zodat alle Catalanen erin kunnen, samen met hun Maria. Op een dag, als de kerk af is, zul je het kunnen zien: het zal één gemeenschappelijke ruimte zijn voor alle gelovigen, zonder onderscheid, en de enige versiering zal het licht zijn, het licht van de Middellandse Zee. Wij hebben geen verdere versiering nodig: alleen de ruimte en het licht dat daar zal binnenkomen.' Berenguer de Montagut wees naar de apsis en liet zijn hand langzaam naar de grond zakken. Arnau volgde zijn hand. 'Deze kerk is voor het volk, niet voor de meerdere glorie van een vorst.'

'Meester...' Een van de gezellen was naar hen toegekomen; de koorden en palen en koorden zaten weer op hun plaats.

'Begrijp je het nu?'

De kerk zou voor het volk zijn!

'Ja, meester.'

'Jouw voeten zijn goud voor deze kerk, denk daaraan,' zei Montagut, terwijl hij opstond. 'Doet het nog pijn?'

Arnau was zijn enkel helemaal vergeten en schudde van nee.

Omdat Arnau niet met de bastaixos hoefde te werken, ging hij die ochtend eerder naar huis. Hij maakte snel de kapel schoon, snoot de kaarsen, verving de opgebrande exemplaren en na een kort gebed nam hij afscheid van Maria. Pater Albert zag hem hollend de Santa Maria uitgaan, en zo zag Mariona hem het huis binnenkomen.

‘Wat is er aan de hand?’ vroeg ze. ‘Wat doe je hier zo vroeg?’

Arnau keek de kamer rond; daar zaten ze, moeder en dochters, naaiend aan tafel; alle drie keken ze hem aan.

‘Arnau!’ zei Mariona, ‘is er iets?’

Ze zag dat hij een kleur kreeg.

‘Nee...’ Hij had geen smoes bedacht! Hoe had hij zo stom kunnen zijn! En ze bleven maar naar hem kijken. Allemaal staarden ze hem aan, terwijl hij hijgend bij de deur stond. ‘Nee...’ zei hij nog eens, ‘maar vandaag ben ik... ben ik eerder opgehouden.’

Mariona glimlachte en keek naar de meisjes. Eulàlia, de moeder, kon ook een glimlach niet onderdrukken.

‘Nou, als je eerder opgehouden bent,’ onderbrak Mariona zijn gedachten, ‘ga dan maar water voor me halen.’

Ze had teruggekeken, dacht de jongen, terwijl hij met de emmer naar de Àngel-fontein liep. Had ze iets tegen hem willen zeggen? Arnau zwaaide met de emmer. Vast!

Maar hij kreeg de kans niet om het te controleren. Als Eulàlia er niet was, vond Arnau wel de zwarte tanden van Gastó tegenover zich, de weinige die hij nog had, en als ze er beiden niet waren, paste Simó op de meisjes. Dagenlang moest Arnau zich tevredenstellen met af en toe een steelse blik. Soms kon hij zijn ogen heel even op hun gezicht laten rusten, dat fijn getekend was, met een uitgesproken kin, uitstekende jukbeenderen, een Italiaanse neus, klein en recht, mooie, witte tanden en de indrukwekkende, kastanjebruine ogen. Andere keren, als de zon naar binnen scheen in Peres huis, kon Arnau hun lange, zijdezachte, gitzwarte haar met zijn blauwige weerschijn bijna aanraken. En een heel enkele keer, als hij zich zeker voelde, liet hij zijn blik van Aledis’ hals naar omlaag gaan, waar hij een glimp van de borsten van het oudste zusje kon opvangen, zelfs door haar grove hemd heen. Dan liep er een vreemde rilling over zijn rug en als niemand op hem lette, keek hij nog verder omlaag en verlustigde zich in de rondingen van het meisje.

Gastó Segura was tijdens de hongersnood alles wat hij bezat kwijtgeraakt, en zijn karakter, van zichzelf al stug, was totaal verhard. Zijn zoon Simó werkte als leerling bij hem, maar zijn grote zorg waren de twee meisjes, aan wie hij geen bruidsschat zou kunnen meegeven om een goede echtgenoot te vinden. De schoonheid van de meisjes was echter veelbelovend, en Gastó vertrouwde erop dat ze toch

een goede man zouden vinden. Dan zou hij twee monden minder te voeden hebben.

Daarom, dacht de man, moesten de meisjes hun onschuld bewaren, en in heel Barcelona mocht niemand ook maar de geringste argwaan kunnen koesteren over hun eerbaarheid. Alleen op die manier, herhaalde hij steeds weer tegen Eulàlia en Simó, zouden Alesta en Aledis een goede man kunnen vinden. Voor alle drie, vader, moeder en oudste broer, was dat het doel in hun leven geworden, maar terwijl Gastó en Eulàlia erop rekenden dat hun dat geen problemen zou opleveren, dacht Simó daar anders over toen ze een tijdje met Arnau en Joan samenwoonden.

Joan was inmiddels de beste leerling van de kathedraalschool. In korte tijd had hij het Latijn onder de knie gekregen, en zijn leraren beijverden zich voor de rustige, verstandige, bedachtzame en bovenal gelovige jongen; hij had zoveel deugden dat niemand eraan twijfelde dat hem een grote toekomst te wachten stond binnen de kerk. Joan verwierf zich de achting van Gastó en Eulàlia; vaak luisterden ze samen met Pere en Mariona, aandachtig en verrukt, naar de uitleg die het kind over de Schrift gaf. Normaal gesproken konden alleen priesters die boeken in het Latijn lezen, maar nu konden ze met zijn allen in het eenvoudige huisje bij de zee genieten van heilige woorden, oude geschiedenissen en boodschappen van de Heer, die ze voordien alleen vanaf de kansel hadden kunnen horen.

Joan mocht zich dan de achting van de mensen in zijn omgeving hebben verworven, Arnau deed niet voor hem onder. Zelfs Simó keek afgunstig naar hem: hij was bastaix! Bijna iedereen in de wijk La Ribera wist van Arnau's inspanningen om stenen voor Maria te sjuuwen. 'Ze zeggen dat de grote Berenguer de Montagut is neergeknield om hem te helpen,' had een andere leerling in de werkplaats hem, opgewonden gebarend, verteld. Simó stelde zich voor hoe de grote meester, die bij edelen en bisschoppen in hoog aanzien stond, aan Arnau's voeten zat. Als de meester sprak, zweeg iedereen, zelfs zijn vader, en als hij schreeuwde... als hij schreeuwde, dan sidderden ze. Simó bekeek Arnau als hij 's avonds thuiskwam. Hij arriveerde altijd als laatste. Moe en bezweet kwam hij terug, met de capçana in zijn hand, maar toch... glimlachte hij dan. Wanneer had hij ooit geglimlacht als hij terugkwam van zijn werk? Hij was Arnau een keer tegengekomen terwijl hij stenen sjuowde naar de

Santa Maria; zijn benen, zijn armen, zijn borst, zijn hele lichaam leek wel van ijzer. Simó keek van de steen naar zijn rood aangelopen gezicht; had hij hem ook zien glimlachen?

Als Simó op zijn zusjes moest passen en Arnau of Joan kwam eraan, trok de leerlingleerlooier zich daarom terug, hoewel hij ouder was dan zij. De twee meisjes genoten dan van de vrijheid die ze moesten missen als hun ouders aanwezig waren.

‘Laten we een wandeling langs het strand maken,’ stelde Alesta op een dag voor.

Simó wilde weigeren. Wandelen langs het strand; als zijn vader hen zou zien...

‘Goed,’ zei Arnau.

‘Dat zal ons goed doen,’ vond Joan ook.

Simó zweeg. Met z’n vijven gingen ze naar buiten, de zon in, Simó als laatste, Aledis naast Arnau en Alesta naast Joan. De meisjes lieten de wind door hun haren waaien en hun wijde hemden werden op grillige wijze tegen hun lichaam geblazen, waardoor hun borsten, buik en kruis zichtbaar werden.

Zwijgend liepen ze voort, keken naar de zee en stampten met hun voeten op het zand, tot ze een groep bastaixos tegenkwamen die niet hoefden te werken. Arnau zwaaide.

‘Zal ik ze aan je voorstellen?’ vroeg hij Aledis.

Het meisje keek naar de mannen. Allemaal staarden ze haar aan. Waar keken ze naar? De wind drukte haar hemd tegen haar borsten en haar tepels. Mijn god, ze leken wel dwars door de stof heen te willen komen! Ze bloosde en schudde van nee, terwijl Arnau al op hen afliep. Aledis draaide zich om en Arnau bleef halverwege staan.

‘Ga haar maar gauw achterna, Arnau,’ hoorde hij een van zijn makkers roepen.

‘Laat haar niet ontsnappen,’ viel een tweede hem bij.

‘Ze is heel knap!’ besloot een derde.

Arnau versnelde zijn pas, tot hij Aledis had ingehaald.

‘Wat is er?’

Het meisje gaf geen antwoord. Ze verborg haar gezicht en hield haar armen gekruist over haar borsten, maar ze ging niet terug naar huis. Zo wandelden ze verder, met het ruisen van de golven als enige gezelschap.

Toen ze die avond bij de haard zaten te eten, beloonde het meisje Arnau door hem net een seconde langer aan te kijken dan nodig was, een seconde waarin ze hem aanstaarde met haar enorme kastanjebruine ogen.

Een seconde waarin Arnau de zee weer hoorde en het zand weer aan zijn voeten voelde. Hij keek naar de anderen om te zien of iemand haar vrijpostigheid had opgemerkt: Gastó praatte verder met Pere en niemand leek veel aandacht aan haar te besteden. Niemand leek de golven te horen.

Toen Arnau het waagde weer naar Aledis te kijken, zat ze met gebogen hoofd te spelen met het eten in haar kom.

‘Eten, meisje!’ zei Gastó de leerlooier, toen hij zag dat ze de lepel wel bewoog maar niet naar haar mond bracht; ‘eten is niet om mee te spelen.’

Gastó’s woorden brachten Arnau terug naar de werkelijkheid, en gedurende de rest van de maaltijd keek Aledis Arnau niet meer aan; het was zelfs overduidelijk dat ze hem ontweek.

Het duurde een paar dagen voor Aledis zich weer op dezelfde stilzwijgende manier tot Arnau richtte. De paar keer dat ze elkaar tegenkwamen, wenste Arnau dat Aledis’ kastanjebruine ogen hem weer aan zouden staren, maar het meisje vluchtte stuntelig weg, het gezicht afwendend.

‘Dag, Aledis,’ zei hij op een ochtend afwezig toen hij de deur opendeed om naar het strand te gaan.

Ze waren toevallig allebei alleen. Arnau wilde de deur achter zich sluiten, maar er was iets waardoor hij zich wel moest omdraaien naar het meisje, en daar zat ze, naast de haard, fier en beeldschoon, hem uitnodigend aankijkend met haar kastanjebruine ogen.

Eindelijk! Eindelijk. Arnau bloosde en sloeg zijn ogen neer. Beduusd wilde hij de deur sluiten, maar zijn aandacht werd naar haar toe getrokken: Aledis zat daar nog steeds met haar grote kastanjebruine ogen en lachte naar hem. Aledis lachte hem toe!

Zijn hand gleed van de deurklink, hij wankelde en viel bijna op de grond. Hij durfde haar niet nog eens aan te kijken en ontsnapte met lichte pas naar het strand; de deur liet hij openstaan.

‘Hij geneert zich,’ fluisterde Aledis die avond tegen haar zusje voordat hun ouders en broer naar bed zouden komen. Ze lagen met z’n tweeën op de matras die ze deelden.

‘Waarom zou hij?’ vroeg deze. ‘Hij is bastaix. Hij werkt op het strand en brengt stenen naar Maria. Jij bent maar een kind. Hij is een man,’ voegde ze er bewonderend aan toe.

‘Jij bent helemaal nog een kind,’ beet Aledis haar toe.

‘Nee maar, hoor wie het zegt!’ antwoordde Alesta, haar de rug toegerend; ze gebruikte deze uitdrukking van haar moeder als een van hen iets vroeg wat niet paste bij hun leeftijd.

‘Ja hoor, het is al goed,’ antwoordde Aledis.

Hoor wie het zegt. Had ze het dan mis? Aledis dacht aan haar moeder, aan haar moeders vriendinnen, aan haar vader. Misschien... misschien had haar zusje gelijk. Waarom zou iemand als Arnau, een bastaix die aan heel Barcelona zijn toewijding aan Maria-ter-Zee had getoond, zich generen omdat zij, een kind, naar hem keek?

‘Hij geneert zich. Ik zweer je dat hij zich geneert,’ zei Aledis de volgende avond.

‘Zeur niet zo! Waarom zou Arnau zich nu generen?’

‘Weet ik veel,’ antwoordde Aledis, ‘maar hij geneert zich. Hij schaamt zich om me aan te kijken. Hij schaamt zich als ik hem aankijk. Hij schrikt, hij wordt rood, hij ontloopt me...’

‘Je bent niet goed wijs!’

‘Misschien, maar...’ Aledis wist waarover ze sprak. De vorige avond had haar zusje haar aan het twifelen gebracht, maar nu zou haar dat niet lukken. Ze was het nagegaan. Ze had Arnau geobserveerd, een geschikt moment afgewacht waarop niemand hen kon verrassen, en was dicht bij hem gaan staan, zo dichtbij dat ze zijn lichaamsgeur kon ruiken. ‘Dag, Arnau.’ Het was een gewoon ‘dag’ geweest, een groet vergezeld van een tedere blik, dichtbij, zo dichtbij mogelijk, ze raakte hem bijna aan, en Arnau had weer gebloed, haar blik vermeden en zich voor haar verborgen. Toen ze hem zag weglopen, had Aledis geglimlacht, trots op de macht waarvan ze zich tot dan toe niet bewust was geweest. ‘Morgen zul je het zien,’ zei ze tegen haar zusje.

In het bijzijn van Alesta durfde ze haar korte flirt nog verder door te voeren; het kon niet mislukken. Die ochtend, toen Arnau zich klaarmaakte om het huis te verlaten, sneed Aledis hem de pas af door tegen de deur te gaan staan leunen. Terwijl haar zusje sliep, had ze het plan duizend-en-één keer doorgenomen.

‘Waarom wil je niet met me praten?’ vroeg ze met poeslieve stem, terwijl ze hem weer in de ogen keek.

Ze stond zelf verbaasd van haar brutaliteit. Ze had het zinnetje zo vaak herhaald, dat ze zich had afgevraagd of ze het nog zonder haperen zou kunnen uitspreken. Als Arnau antwoordde, zou ze met haar mond vol tanden staan, maar tot haar voldoening was dat niet het geval. Zich bewust van Alesta’s aanwezigheid, keek Arnau instinctief naar Aledis, met het bekende schaamrood op zijn kaken. Hij kon niet naar buiten en durfde ook niet naar Alesta te kijken.

‘Ik wil wel... ik...’

‘Jij, jij, jij,’ onderbrak Aledis hem zelfingenomen, ‘jij ontloopt me. Vroeger praatten en lachten we samen, maar als ik nu iets tegen je wil zeggen...’

Aledis richtte zich zo ver mogelijk op en door haar hemd heen waren haar stevige jonge borsten zichtbaar. Ondanks de ruwe stof tekenden haar tepels zich scherp af. Arnau zag ze en zelfs alle stenen uit de koninklijke steengroeve bij elkaar hadden zijn blik niet

kunnen afhouden van wat Aledis hem bood. Een rilling liep over zijn rug.

‘Meisjes!’

De stem van Eulàlia, die de trap afkwam, bracht hen allemaal terug naar de werkelijkheid. Aledis opende de deur en ging de straat op, nog voor haar moeder beneden was. Arnau keek naar Alesta, die nog steeds met open mond naar het tafereel zat te kijken, en ging ook naar buiten. Aledis was al verdwenen.

Die avond fluisterden de zusjes met elkaar, maar ze vonden geen antwoord op de vragen die de nieuwe belevenis opwierp; ze konden er met niemand over spreken. Van één ding was Aledis echter zeker, hoewel ze niet wist hoe ze het aan haar zusje moest uitleggen: de macht die ze met haar lichaam over Arnau had. Die gewaarwording stemde haar tevreden, en vervulde haar volkomen. Ze vroeg zich af of alle mannen zo zouden reageren, maar ze fantaseerde alleen over Arnau; het zou nooit bij haar opgekomen zijn om zich zo te gedragen met Joan of met een van Simó’s vrienden, de leerlooi-ersleerlingen; het idee alleen al... Maar Arnau maakte iets bij haar los...

‘Wat is er met de jongen aan de hand?’ vroeg Josep, de gildemeester, aan Ramon.

‘Tja, ik weet het niet,’ antwoordde die in alle eerlijkheid.

De twee mannen keken naar de schippers, waar Arnau hevig gebarend om een van de zwaarste balen stond te vragen. Toen hij die kreeg, zagen Josep, Ramon en de andere makkers hem wankelend vertrekken, zijn lippen op elkaar geklemd en met een rood gezicht.

‘Dat tempo zal hij niet lang kunnen volhouden,’ zei Josep.

‘Hij is nog jong,’ probeerde Ramon voor hem op te komen.

‘Hij houdt het niet vol.’

Ze hadden het allemaal gemerkt. Arnau vroeg om de zwaarste balen en stenen en sjuowde ermee alsof zijn leven ervan hing. Hij kwam zo ongeveer hollend op de laadplaats terug en vroeg dan opnieuw om meer gewicht dan goed voor hem was. Als de dag ten einde liep, sleepte hij zich gebroken naar Peres huis.

‘Wat is er aan de hand, jongen?’ informeerde Ramon de volgen-

de dag, terwijl ze beiden balen sjouwden naar de opslagplaatsen van de stad.

Arnau gaf geen antwoord. Ramon twijfelde of hij niet wilde praten, of dat hij dat om de een of andere reden niet kon. Zijn gezicht was weer rood aanggelopen door het gewicht dat hij op zijn schouders torste.

‘Als je een probleem hebt, zou ik...’

‘Nee, nee,’ bracht Arnau met moeite uit. Hoe kon hij nu vertellen dat zijn lichaam brandde van verlangen naar Aledis? Hoe kon hij nu vertellen dat hij alleen rust vond door steeds meer gewicht op zijn schouders te laden, tot zijn geest, geobsedeerd door de wil om aan te komen, erin slaagde haar ogen, haar glimlach, haar borsten, haar hele lichaam te vergeten? Hoe kon hij nu vertellen dat hij steeds de controle over zijn gedachten verloor als Aledis met hem speelde, en hij haar naakt naast zich zag, terwijl ze hem streelde? Toen herinnerde hij zich de woorden van de priester over verboden betrekkingen. ‘Het is een zonde! Het is een zonde!’ waarschuwde hij zijn parochianen altijd met krachtige stem. Hoe kon hij nu vertellen dat hij gebroken thuis wilde komen en uitgeput op de matras in slaap wilde vallen, hoewel het meisje vlakbij was? ‘Nee, nee,’ herhaalde hij. ‘Bedankt... Ramon.’

‘Hij valt er nog bij neer,’ zei Josep aan het eind van de dag.

Ditmaal durfde Ramon hem niet tegen te spreken.

‘Denk je niet dat je te ver gaat?’ vroeg Alesta op een avond aan haar zusje.

‘Waarom?’

‘Als vader erachter komt...’

‘Waar zou hij achter moeten komen?’

‘Dat je verliefd bent op Arnau.’

‘Ik ben niet verliefd op Arnau! Alleen... alleen... Ik voel me prettig, Alesta. Ik vind hem leuk. Als hij me aankijkt...’

‘Je bent verliefd op hem,’ hield haar zusje vol.

‘Nee. Hoe moet ik het nu uitleggen? Als ik zie dat hij naar me kijkt, als hij een kleur krijgt, is het net alsof het kriebelt over mijn hele lichaam.’

‘Je bent verliefd op hem.’

‘Nee. Ga slapen. Wat weet jij daar nu van? Ga slapen jij.’

‘Je bent verliefd op hem, je bent verliefd op hem, je bent verliefd op hem!’

Aledis besloot geen antwoord te geven, maar was ze inderdaad verliefd op hem? Ze genoot er alleen van dat ze zich bekeken en begeerd wist. Ze vond het prettig dat Arnau zijn ogen niet van haar lichaam kon afhouden; het schonk haar voldoening dat hij overduidelijk ongerust was als ze ophield hem te verleiden: was dat ‘verliefd zijn’? Aledis probeerde een antwoord te vinden, maar al snel dwaalden haar gedachten weer af en viel ze in slaap.

Op een ochtend kwam Ramon van het strand af toen hij Joan uit Peres huis zag komen.

‘Wat is er met je broer aan de hand?’ vroeg hij, nog voor hij hem begroet had.

Joan dacht even na.

‘Ik denk dat hij verliefd is op Aledis, de dochter van Gastó, de leerlooier.’

Ramon barstte in schaterlachen uit.

‘Nou, die liefde maakt hem helemaal gek,’ waarschuwde hij. ‘Als hij zo doorgaat, valt hij er nog bij neer. In zo’n tempo kun je niet werken. Die inspanning kan hij niet aan. Hij zou niet de eerste bastaix zijn die eraan onderdoor ging... en je broer is wel erg jong om invalide te worden. Je moet iets doen, Joan.’

Diezelfde avond nog probeerde Joan met zijn broer te praten.

‘Wat is er met je aan de hand, Arnau?’ vroeg hij vanaf zijn matras. Arnau zweeg.

‘Je moet het me vertellen. Ik ben je broer en ik wil... ik wil je helpen. Mij heb je ook altijd geholpen. Vertel me wat er is.’

Joan gunde zijn broer even tijd om over zijn woorden na te denken.

‘Het komt... het komt door Aledis,’ gaf Arnau toe. Joan wilde hem niet onderbreken. ‘Ik weet niet wat me gebeurt met dat meisje, Joan. Sinds die strandwandeling... is er tussen ons iets veranderd. Ze kijkt me aan alsof ze... ik weet niet. Bovendien...’

‘Bovendien wat?’ vroeg Joan, toen hij zag dat zijn broer zweeg. Verder moest ik hem maar niets vertellen, besloot Arnau, terwijl hij terugdacht aan Aledis’ borsten.

‘Niets.’

‘Wat is het probleem dan?’

‘Nou, ik heb slechte gedachten, ik zie haar naakt voor me. Ik bedoel, ik zou haar naakt willen zien. Ik zou graag...’

Joan had zijn meesters gevraagd om het onderwerp uit te diepen en ze hadden uitgebreid stilgestaan bij de theorieën over het karakter en de verderfelijke aard van de vrouw. Ze wisten niet dat zijn belangstelling voortkwam uit zijn bezorgdheid over zijn broer en de vrees dat deze voor de verleiding zou bezwijken en van de weg af zou raken die hij zo vastberaden was ingeslagen.

‘Het is jouw schuld niet,’ verklaarde Joan.

‘Nee?’

‘Nee. Boosaardigheid,’ legde hij fluisterend uit aan zijn kant van de haard, ‘is een van de vier natuurlijke aandoeningen die de mens door de erfzonde bij de geboorte meekrijgt, en die boosaardigheid is het sterkst aanwezig bij de vrouw.’ Joan herhaalde wat zijn meesters hem hadden uitgelegd.

‘Wat zijn de andere drie aandoeningen dan?’

‘Hebzucht, onwetendheid en apathie oftewel het onvermogen om het goede te doen.’

‘En wat heeft die boosaardigheid met Aledis te maken?’

‘Vrouwen zijn van nature boosaardig en genieten ervan om mannen te lokken naar de wegen van het kwaad,’ dreunde Joan op.

‘Waarom?’

‘Nou, omdat vrouwen als bewegende lucht zijn, dampig. Ze gaan steeds alle kanten op alsof het luchtstromen zijn.’ Joan dacht terug aan de priester die die vergelijking had gemaakt: zijn armen fladderden om zijn hoofd, met uitgestrekte handen en voortdurend trillende vingers. ‘En ten tweede,’ zei hij, ‘omdat vrouwen van nature, omdat ze zo geschapen zijn, weinig gezond verstand hebben en hun natuurlijke boosaardigheid daarom niet wordt geremd.’

Joan had dit alles en nog veel meer gelezen, maar hij kon het niet in zijn eigen woorden zeggen. De geleerden zeiden dat de vrouw, ook van nature, koud en flegmatisch was, en iedereen weet dat iets kouds heel hard brandt. Daarom was de vrouw, kortom, het tegen-

gestelde van de man en derhalve warrig en dwaas. Je hoefde maar te kijken om te zien dat zelfs haar lichaam tegengesteld was aan dat van de man: van onderen breed en van boven slank, terwijl het lichaam van een man precies omgekeerd hoort te zijn: slank tot aan de borst, en dan een brede borst en brede schouders, een korte, dikke nek en een groot hoofd. De eerste letter die een vrouw na haar geboorte zegt is de ‘e,’ een letter die je gebruikt om te mopperen, terwijl de eerste letter die de man na zijn geboorte zegt de ‘a’ is, de eerste letter van het alfabet, en het tegenovergestelde van de ‘e.’

‘Dat kan niet. Zo is Aledis niet,’ zei Arnau ten slotte.

‘Vergis je niet. Behalve Maria, die Jezus zonder zonde heeft ontvangen, zijn alle vrouwen hetzelfde. Zelfs de verordeningen van je gilde gaan daarvan uit! Die verbieden toch overspelige relaties? Die bepalen toch dat iemand die een vriendin heeft of samenleeft met een onfatsoenlijke vrouw uit het gilde wordt gezet?’

Daar kon Arnau niets tegen inbrengen. De argumenten van geleerden en filosofen kende hij niet, en die zou hij, hoe Joan ook zijn best deed, naast zich neer kunnen leggen, maar wat het gilde voorschreef, kon hij niet negeren. Die regels kende hij immers. De gildemeesters hadden hem ervan op de hoogte gesteld en gewaarschuwd dat hij uit het gilde zou worden gezet als hij zich er niet aan hield. En het gilde kon het niet bij het verkeerde eind hebben!

Arnau voelde zich verschrikkelijk verward.

‘Wat moet ik dan? Als alle vrouwen slecht zijn...’

‘Eerst moet je met ze trouwen,’ onderbrak Joan hem, ‘en als je gehuwd bent, moet je handelen zoals de kerk ons dat leert.’

Trouwen, trouwen... Daaraan had Arnau nog nooit gedacht, maar... als dat de enige oplossing was...

‘En wat moet je doen als je getrouwd bent?’ informeerde hij met een stem die trilde bij de gedachte dat hij zijn hele leven samen met Aledis zou zijn.

Joan nam de draad weer op van de uitleg die zijn leraren op de kathedraalschool hadden gegeven: ‘Een goede echtgenoot moet de natuurlijke boosaardigheid van zijn vrouw in de hand houden volgens een paar principes: het eerste is dat de vrouw onder het gezag van de man staat, aan hem onderworpen is: “*Sub potestate viris est,*” staat in Genesis te lezen. Het tweede principe komt uit Prediker: “*Mulier si primum habet...*” Joan bleef steken. “*Mulier si primum*

habuerit, contraria est viro suo.” Dat betekent dat de vrouw vijandig tegenover haar man zal staan als zij thuis de eerste plaats inneemt. Een volgend principe staat in Spreuken: “*Qui delicate nutrit servum suum, inveniet contumacem.*” Dat wil zeggen dat als iemand degenen die hem moeten dienen, onder wie de vrouw, met zachtheid behandelt, hij opstandigheid zal vinden waar hij nederigheid, onderworpenheid en gehoorzaamheid zou moeten aantreffen. En als ondanks alles boosaardigheid de kop op blijft steken bij zijn vrouw, moet de man haar straffen met schaamte en angst; hij moet haar in het begin bijsturen, als ze jong is, en daarmee niet wachten tot ze ouder wordt.’

Arnau hoorde de woorden van zijn broer in stilte aan.

‘Joan,’ zei hij, toen hij klaar was, ‘denk je dat ik met Aledis zou kunnen trouwen?’

‘Natuurlijk! Maar je kunt beter nog even wachten tot je wat meer verdient bij het gilde en haar kunt onderhouden. In elk geval zou het goed zijn om met haar vader te spreken voor hij afspreekt dat ze met een ander trouwt, want dan is er niets meer aan te doen.’

Het beeld van Gastó Segura met zijn weinige resterende zwarte tanden doemde als een onoverbrugbare barrière voor Arnau op. Joan kon zich de angsten van zijn broer wel indenken.

‘Je moet het doen,’ drong hij aan.

‘Help je me dan?’

‘Natuurlijk!’

Even heerste er weer stilte tussen de twee stromatrassen rond de haard in het huis van Pere.

‘Joan,’ zei Arnau, de stilte verbrekend.

‘Wat is er?’

‘Dankjewel.’

‘Geen dank,’ antwoordde hij.

De twee broers probeerden te slapen, maar dat lukte niet. Arnau was te enthousiast over het idee om met zijn begeerde Aledis te trouwen, Joan ging op in zijn herinneringen aan zijn moeder. Zou Ponç de koperslager gelijk hebben gehad? De vrouw is van nature boosaardig. De vrouw dient aan de man onderworpen zijn. De man moet de vrouw straffen. Zou de koperslager echt gelijk hebben gehad? Hoe kon hij nu de nagedachtenis aan zijn moeder eren en tegelijkertijd dergelijke adviezen geven? Joan herinnerde zich de hand van

zijn moeder die door het raampje van haar gevangenis zijn hoofd streelde. Hij herinnerde zich de haat die hij jegens Ponç had gevoeld, en nog steeds voelde... Maar had de koperslager dan toch gelijk gehad?

De volgende dagen durfden ze geen van beiden de slechtgehumeurde Gastó te benaderen; als huurder in Peres huis werd hij voortdurend herinnerd aan de tegenspoed waardoor hij zijn woning was kwijtgeraakt. De leerlooier was daarom als hij thuis was nog stugger dan hij van nature al was, maar juist dan hadden de broers de gelegenheid om hun voorstel te doen. Door zijn voortdurende gebrom, gemopper en grove gedrag zagen ze er vooralsnog van af.

Ondertussen was Arnau helemaal in de ban van Aledis. Hij keek naar haar, volgde haar met zijn ogen en in zijn verbeelding, en zijn gedachten waren de hele dag bij haar, behalve als Gastó verscheen; dan verging hem de moed.

Want al verboden priesters en medebroeders het nog zozeer, de jongen kon zijn ogen niet van Aledis afhouden, terwijl zij wist dat ze alleen was en elk willekeurig karweitje aangreep om haar wijde, kleurloze hemd aan te trekken. Arnau stond dan in gedachten verzonken: haar tepels, haar borsten, Aledis' hele lichaam riep hem. Je wordt mijn vrouw, op een dag word je mijn vrouw, dacht hij opgewonden. Hij probeerde zich haar vervolgens naakt voor te stellen, en zijn geest dwaalde langs verboden en onbekende plekjes, want met uitzondering van het gefolterde lichaam van Habiba had hij nog nooit een naakte vrouw gezien.

Andere keren bukte Aledis voor Arnau en boog zich daarbij voorover in plaats van neer te hurken, om hem haar billen en de rondingen van haar heupen te tonen; ook greep ze elke gelegenheid aan om haar hemd tot boven haar knieën op te trekken en haar dijen ontbloot te laten. Ze bracht haar handen naar haar rug, naar haar lendenen, om zich, een of ander pijntje voorwendend, zo ver mogelijk naar achteren te buigen en zo te laten zien dat haar buik plat en hard was. Vervolgens glimlachte Aledis dan of toonde ze zich verward als ze zogenaamd ineens Arnau's aanwezigheid opmerkte. Als

ze even later weer weg was, lukte het Arnau nauwelijks om de beelden uit zijn hoofd te zetten.

Als hij in een dergelijke stemming verkeerde, probeerde Arnau uit alle macht een geschikt moment te vinden om met Gastó te praten.

‘Wat staan jullie hier, verdomme,’ zei Gastó op een keer, toen de jongens voor hem waren gaan staan met de argeloze gedachte zijn dochter ten huwelijk te vragen.

De glimlach waarmee Joan op hem had willen afgaan, verdween zodra de leerlooier tussen hen doorliep en hen zonder pardon wegduwde.

‘Kun jij het niet eens proberen?’ zei Arnau bij een volgende gelegenheid tegen zijn broer.

Gastó zat alleen aan de tafel beneden. Joan ging tegenover hem zitten, schraapte zijn keel, en toen hij op het punt stond iets te gaan zeggen keek de leerlooier op van het stuk leer dat hij aan het bekijken was.

‘Gastó...’ zei Joan.

‘Ik vil je levend! Ik ruk je kloten eraf!’ beet de leerlooier hem toe; het speeksel kwam door de gaten tussen zijn zwarte tanden. ‘Simóóóó!’ Joan maakte een machteloos gebaar naar Arnau, die in een hoek van de kamer verstopt zat. Ondertussen was Simó door het geschreeuw van zijn vader aan komen rennen. ‘Hoe heb je dit zo kunnen naaien?’ schreeuwde Gastó, terwijl hij hem het stuk leer onder de neus hield.

Joan stond op uit zijn stoel en liet vader en zoon samen verder ruziën.

Maar ze gaven niet op.

‘Gastó,’ zei Joan weer op een andere keer, toen de leerlooier na het eten, zo te zien goedgehumeurd, op het strand was gaan wandelen, en ze hem beiden achterna waren gesneld.

‘Wat wil je?’ vroeg hij, terwijl hij doorliep.

We mogen in elk geval iets zeggen, dachten de jongens.

‘Ik zou... met je willen spreken over Aledis...’

Toen hij de naam van zijn dochter hoorde, stond Gastó plotse-ling stil en kwam hij dicht bij Joan staan, zo dicht dat zijn stinkende adem de jongen als een steekvlam trof.

‘Wat heeft ze gedaan?’ Gastó had ontzag voor Joan; hij be-

schouwde hem als een serieuze jongeman. Met zijn aangeboren wantrouwen dacht hij dat hij Aledis ergens van wilde beschuldigen, en de leerlooier kon zich niet de minste smet op het blazen van zijn dochter veroorloven.

‘Niets,’ zei Joan.

‘Hoezo, niets?’ ging Gastó haastig verder, zonder een millimeter opzij te gaan. ‘Waarom wil je dan met me over Aledis spreken? Vertel me de waarheid, wat heeft ze gedaan?’

‘Niets, ze heeft niets gedaan, echt niet.’

‘Niets? En jij,’ zei hij, zich wendend naar Arnau, zodat zijn broer zich even kon hernemen, ‘wat heb jij te zeggen? Wat weet jij van Aledis?’

‘Ik... niets...’ Arnau’s gehakkel wakkerde de verdenkingen van de geobsedeerde Gastó alleen maar aan.

‘Vertel het me!’

‘Er is niets... ik...’

‘Eulàlia!’ Gastó wachtte niet verder af en liep terug naar het huis van Pere, als een bezetene de naam van zijn vrouw roepend.

Die nacht waren de twee jongens met een schuldig geweten getuige van het geschreeuw van Eulàlia, terwijl Gastó haar afranselde om haar een onmogelijke bekentenis te ontlokken.

Ze probeerden het nog twee keer, maar konden niet eens een begin maken met hun verhaal. Na een aantal weken vertelden ze moedeloos over hun probleem aan pater Albert, die lachend beloofde met Gastó te zullen praten.

‘Het spijt me, Arnau,’ zei pater Albert na een week. Hij had Arnau en Joan op het strand laten komen. ‘Gastó Segura stemt niet in met een huwelijk met zijn dochter.’

‘Waarom niet?’ vroeg Joan. ‘Arnau is een goed mens.’

‘Wilt u dat ik mijn dochter laat trouwen met een slaaf uit La Ribera?’ had de leerlooier geantwoord; ‘een slaaf die niet eens genoeg verdient om een kamer te huren?’

De pater had hem proberen te overtuigen: ‘In La Ribera werken helemaal geen slaven meer; dat was vroeger. Je weet best dat slaven niet mogen werken in...’

‘Het is slavenwerk.’

‘Dat was vroeger,’ hield de priester vol. ‘Bovendien,’ voegde hij eraan toe, ‘heb ik een mooie bruidsschat voor je dochter weten te bemachtigen.’ Gastó Segura, die het gesprek als beëindigd had beschouwd, keek plotseling naar de priester. ‘Daarmee zouden ze een huis kunnen kopen...’

Gastó onderbrak hem opnieuw: ‘Mijn dochter heeft de liefdadigheid van de rijken niet nodig. Bewaar uw gunsten maar voor anderen.’

Na het horen van pater Alberts woorden keek Arnau naar de zee; de weerspiegeling van de maan liep van de horizon naar de kust en loste ten slotte op in het schuim van de golven die braken op het strand.

Pater Albert liet zich meevoeren door het geruis van de golven. Als Arnau hem nu zou vragen waarom Gastó niet had toegestemd? Wat zou hij dan zeggen?

‘Waarom niet?’ stamelde Arnau, nog steeds met zijn blik naar de horizon.

‘Gastó Segura is... is een vreemde man.’ Hij kon de jongen niet nog meer verdriet aandoen! ‘Hij wil een edelman voor zijn dochter! Hij, een leerlooiersgezel!’

Een edelman. Zou de jongen het geloofd hebben? Als het om een edelman ging, kon niemand zich gepasseerd voelen. Zelfs de constant ruisende golven leken geduldig Arnau’s antwoord af te wachten.

Op het strand klonk een luide snik.

De priester sloeg zijn arm om Arnau’s schouder en voelde hoe de jongen schokte. Daarna omarmde hij ook Joan en met zijn drieën stonden ze voor de zee.

‘Je zult heus een goede vrouw vinden,’ zei de priester na een tijdje.

Maar niet zo een als zij, dacht Arnau.

derde deel

*Slaven van
de passie*

21

*Tweede zondag in juli 1339
De kerk van Maria-ter-Zee
Barcelona*

Sinds Gastó Segura de hand van zijn dochter aan Arnau de bastaix had geweigerd, waren er vier jaar verstreken. Na enkele maanden werd Aledis uitgehuwelijkt aan een oude weduwnaar, een wellustige meesterleerlooier die accepteerde dat het meisje geen bruidsschat had. Tot het moment waarop ze werd overgedragen aan haar echtgenoot, werd Aledis voortdurend vergezeld door haar moeder.

Arnau was inmiddels een lange, sterke, knappe man van achttien jaar. Die vier jaar had hij voor en door het gilde, de kerk van Maria-ter-Zee en zijn broer Joan geleefd – hij sjouwde goederen en stenen als de beste, zorgde voor de kas van de bastaixos en vervulde vroom zijn religieuze plichten – maar hij was niet getrouwd, en het vervulde de gildemeesters met bezorgdheid dat een jongeman als hij nog vrijgezel was. Als hij voor de verleiding van het vlees zou bezwijken, zouden ze hem uit het gilde moeten zetten, en hoe gemakkelijk zou een jongen van achttien die zonde niet begaan!

Maar Arnau wilde niet van vrouwen horen. Toen de priester hem had verteld dat Gastó niets van hem wilde weten, had Arnau, kijkend naar de zee, teruggedacht aan de vrouwen in zijn leven: zijn moeder had hij zelfs niet gekend; Guiamona had hem liefdevol opgenomen, maar hem haar liefde daarna ontzegd; Habiba was ver-

dwenen met bloed en pijn – 's nachts in zijn dromen hoorde hij nog vaak Grau's zweep op haar naakte lichaam knallen; Estranya had hem als slaaf behandeld; Margarida had op het meest vernederende moment van zijn bestaan de spot met hem gedreven, en Aledis, wat moest hij van Aledis zeggen? Bij haar had hij ontdekt dat hij man was, maar vervolgens had ze hem in de steek gelaten.

'Ik moet voor mijn broer zorgen,' antwoordde hij de gildemeesters altijd als het onderwerp ter sprake kwam. 'Jullie weten dat hij voor de kerk bestemd is en God dient,' voegde hij eraan toe, terwijl ze zijn woorden overdachten. 'Het mooiste doel dat er is.'

Dan zwegen de gildemeesters.

Zo had Arnau die vier jaar geleefd: rustig, met zijn aandacht volledig bij zijn werk, de kerk van Maria, en vooral bij Joan.

De tweede zondag in juli 1339 was een belangrijke dag voor Barcelona. In januari 1336 was koning Alfons de Goedaardige in de gravestad overleden en in hetzelfde jaar, meteen na Pasen, werd zijn zoon Pere in Zaragoza gekroond; hij regeerde als Pere III van Catalonië, Pere IV van Aragón en Pere II van Valencia.

Gedurende bijna vier jaar, van 1336 tot 1339, had de nieuwe vorst Barcelona, de hoofdstad van Catalonië, niet bezocht, en zowel de adel als de kooplieden zagen bezorgd toe hoe hij verzuimde de belangrijkste stad van het rijk hulde te brengen. Iedereen wist dat de nieuwe vorst vijandig tegenover de Catalaanse adel stond: Pere III was de zoon van de eerste vrouw van de overleden Alfons, Teresa de Entenza, gravin van Urgel en burggravin van Ager. Teresa was overleden voor haar echtgenoot tot koning was gekroond, en Alfons was hertrouwd met Eleonora van Castilië, een ambitieuze, hardvochtige vrouw bij wie hij nog twee kinderen had gekregen.

Koning Alfons was dan wel de veroveraar geweest van Sardinië, maar hij had een zwak karakter en was gemakkelijk beïnvloedbaar, en koningin Eleonora verkreeg al snel belangrijke concessies en titels voor haar zoons. Haar volgende doel was de genadeloze vervolging van haar stiefkinderen, de kinderen van Teresa de Entenza, die de troon van hun vader zouden erven. Tijdens het achtjarige bewind van Alfons de Goedaardige wijdde Eleonora zich aan het bestrijden van de infant Pere, destijds nog een kind, en zijn broer Jaume, graaf van Urgel, met volledig medeweten van Alfons en zijn Catalaanse hof. Slechts twee Catalaanse edelen, Ot de Montcada,

Peres peetvader, en Vidal de Vilanova, commandeur van Montalbán, steunden de zaak van de kinderen van Teresa de Entenza en adviseerden koning Alfons en de infanten zelf om te vluchten zodat ze niet vergiftigd zouden worden. De infanten Pere en Jaume volgden die raad op en verborgen zich in de bergen bij Jaca, in Aragón; vervolgens kregen ze hulp van de Aragonesese adel en vonden ze een toevluchtsoord in Zaragoza, onder bescherming van aartsbisschop Pere de Luna.

Peres kroning vormde daarom een breuk met een traditie die terugging tot de tijd dat Aragón en Catalonië werden samengevoegd. In Zaragoza werd de scepter van Aragón overgedragen, maar Catalonië, waarop de koning in zijn hoedanigheid van graaf van Barcelona recht had, moest op Catalaans grondgebied worden overgedragen. Tot de troonsbestijging van Pere III hadden de vorsten altijd eerst de eed afgelegd in Barcelona, om daarna in Zaragoza gekroond te worden. Want terwijl de koning de kroon gewoon kreeg omdat hij de vorst van Aragón was, ontving hij als graaf van Barcelona het vorstendom alleen als hij trouw zwoer aan de rechten en wetten van Catalonië, en men beschouwde het zweren op de rechten als een formaliteit die aan elke troonsbestijging vooraf diende te gaan.

De graaf van Barcelona, vorst van Catalonië, was voor de Catalaanse adel slechts een *primus inter pares*, en de eed van trouw die hem werd afgelegd, luidde dan ook als volgt: 'Wij, die even goed zijn als u, zweren u, die niet beter bent dan wij, u te aanvaarden als onze koning en soevereine vorst, mits u al onze vrijheden en wetten in acht neemt; maar zo niet, dan niet.' Toen Pere III tot koning zou worden gekroond, begaf de Catalaanse adel zich daarom naar Zaragoza om te eisen dat hij, net als zijn voorvaderen, eerst de eed zou afleggen in Barcelona. De koning weigerde en de Catalanen verlieten de kroning. De Catalanen moesten de koning echter de eed van trouw afleggen. De protesten van de adel en de autoriteiten in Barcelona ten spijt, besloot Pere de Plechtige dat dit zou gebeuren in de stad Lleida, en na in juni 1336 een eed te hebben afgelegd op de wet en de Catalaanse rechten, ontving hij aldaar het eerbetoon.

Die tweede zondag in juli 1339 bezocht koning Pere Barcelona, de stad die hij had vernederd, voor de eerste maal. Drie gebeurtenissen voerden de koning naar de stad: de eed die zijn zwager Jaume III, koning van Mallorca, graaf van Roussillon en Cerdagne en

heer van Montpellier, hem als vazal van de kroon van Aragón moest zweren; het algemeen concilie van kerkvoogden van de provincie Tarragona – waaronder Barcelona in kerkelijk opzicht viel – en de overbrenging van de resten van de martelares Eulàlia van de kerk van Santa Maria naar de kathedraal.

Bij de eerste twee plechtigheden was het gewone volk niet aanwezig. Jaume III had uitdrukkelijk verzocht om zijn eed van trouw niet ten overstaan van het volk, maar op een meer besloten plek af te leggen, in de kapel van het paleis en slechts in het bijzijn van een selecte groep edelen.

De derde gebeurtenis werd echter een openbaar spektakel. Edele, geestelijken en het hele volk waren er nauw bij betrokken; de laatsten als kijkers en de eerste, meest bevoorrechte groep als begeleiders van hun koning en het koninklijk gevolg, die zich na de mis in de kathedraal in processie naar de Santa Maria zouden begeven om vandaar met de resten van de martelares terug te keren naar de kathedraal.

Langs het hele traject, van de kathedraal tot de Santa Maria del Mar, stond het volk, dat zijn koning wilde toejuichen. De apsis van de Santa Maria was inmiddels van een dak voorzien; men was nu bezig met de ribben van het tweede gewelf en nog altijd stond er een klein deel van de oorspronkelijke Romaanse kerk.

De heilige Eulàlia was in de Romeinse tijd, in 303, de marteldood gestorven.

Haar overblijfselen hadden eerst gerust op de Romeinse begraafplaats en later in de kerk de Santa Maria d'Arenys. Deze was op de begraafplaats gebouwd zodra het edict van keizer Constantijn de christelijke eredienst mogelijk maakte. Bij de inval van de Arabieren hadden degenen die verantwoordelijk waren voor het kerkje besloten de relieken van de martelares te verstoppen. In het jaar 801, na de bevrijding van de gravenstad door de Franse koning Lodewijk de Vrome, besloot de toenmalige bisschop van Barcelona, Frodoí, de overblijfselen van de heilige weer terug te zoeken. Toen ze gevonden waren, rustten ze voortaan in een kistje in de Santa Maria.

Ondanks het feit dat er steigers om de kerk stonden en er overal stenen en bouwmaterialen lagen, zag de Santa Maria er voor de gelegenheid schitterend uit. De aartsdeken, Bernat Rosell, wachtte de koninklijke stoet op, samen met de bouwcommissie, edelen, be-

gunstigers en andere leden van de geestelijkheid, allemaal in hun beste kleren. Ze droegen opvallend gekleurde gewaden. De ochtendzon stroomde door de gewelven en de nog onvoltooide ramen, en deed het edelmetaal schitteren waarmee de bevoorrechten die binnen de komst van de koning mochten afwachten, waren getooid.

De zon bescheen ook Arnau's glimmende dolk, want bij die belangrijke personages bevonden zich ook de eenvoudige bastaixos. Sommigen, onder wie Arnau, stonden voor de sacramentskapel, hun kapel; anderen bewaakten het hoofdportaal, naast de toegangsdeur tot de kerk, nog altijd die van de oude Romaanse kerk.

De bastaixos, de voormalige slaven, hadden talloze privileges om wat ze voor de Santa Maria del Mar deden, en Arnau had die de afgelopen vier jaar genoten. Niet alleen behoorde de belangrijkste kapel van de kerk hen toe en waren ze de bewakers van het hoofdportaal, ook werd bij hun feesten de mis aan het hoofdaltaar gelezen, bewaarde de gildemeester de sleutel van het sepulcrum van de Allerhoogste, en mochten ze bij de Corpus Christi-processies Maria dragen en tevens de lagere heiligen Tecla, Caterina en Macià. Bovendien werden voor een stervende bastaix de laatste sacramenten plechtig onder een baldakijn door de hoofdingang naar buiten gebracht, op welk tijdstip dan ook.

Die ochtend passeerde Arnau samen met zijn kameraden de afzetting van de soldaten van de koning langs het traject van de stoet; hij wist zich benijd door de grote aantallen burgers die samensroomden om de koning te zien. Hij, een eenvoudige havenarbeider, mocht zomaar de Santa Maria in, samen met edelen en rijke kooplieden. Toen hij door de kerk naar de kapel van het Allerheiligste liep, kwam hij oog in oog te staan met Grau Puig, Isabel en zijn neven en nichtje, allen gekleed in zijde, versierd met goud, en even arrogant als altijd.

Arnau aarzelde. Alle vijf keken ze hem aan. In het voorbijgaan sloeg hij zijn ogen neer.

'Arnau,' hoorde hij roepen toen hij langs Margarida liep. Was het nog niet genoeg dat ze zijn vader te gronde hadden gericht? Zouden ze hem opnieuw vernederen, hier, in het bijzijn van zijn medebroeders, in hun kerk? 'Arnau,' hoorde hij weer.

Hij keek op en stond tegenover Berenguer de Montagut; de vijf Puigs stonden nog geen stap van hem vandaan.

‘Excellentie,’ zei de meester tegen de aartsdeken, ‘dit is Arnau...’ ‘Estanyol,’ stamelde Arnau. ‘Hij is de bastaix over wie ik u zoveel heb verteld. Hij sjuowde al stenen voor Maria toen hij nog maar een kind was.’

De prelaat knikte en bood hem zijn ring; Arnau boog om hem te kussen. Berenguer de Montagut gaf hem een schouderklopje. Arnau zag hoe Grau en zijn gezin bogen voor de prelaat en de meester, maar ze schonken hun geen aandacht en liepen verder naar andere edelen. Arnau richtte zich op en met vastberaden pas, zijn blik naar de kooromgang, liep hij weg van de Puigs, naar de kapel van het Allerheiligste, waar hij zich naast de andere broeders posteerde.

Het geschreeuw van de menigte kondigde de komst aan van de koning en zijn gevolg. Koning Pere III; koning Jaume van Mallorca; koningin Maria, Peres echtgenote; koningin Elisenda, weduwe van koning Jaume, Peres grootvader; de infanten Pere, Ramón Berenguer en Jaume, de eersten de ooms en de laatste de broer van de koning; de koningin van Mallorca, tevens koning Peres zuster; kardinaal Rodés, pauselijk gezant; de aartsbisschop van Tarragona; bisschoppen, prelaten, edelen en ridders begaven zich in een stoet door de carrer del Mar naar de Santa Maria. Nooit eerder waren er in Barcelona zoveel belangrijke personen, zoveel kleurrijke weelde te zien geweest.

Pere III de Plechtige wilde indruk maken op het volk dat hij meer dan drie jaar had verwaarloosd, en daar slaagde hij perfect in. De twee koningen, de kardinaal en de aartsbisschop liepen onder een baldakijn dat door enkele bisschoppen en edelen werd gedragen. Aan het geïmproviseerde hoofdaltaar van de Santa Maria ontvingen ze van de aartsdeken het kistje met de resten van de martelares, nauwlettend gadeslagen door de aanwezigen, waaronder Arnau, die zijn zenuwen in bedwang probeerde te houden. De koning zelf bracht het kistje van de Santa Maria naar de kathedraal. Onder het baldakijn liep hij naar buiten en keerde terug naar de kathedraal, waar de resten in de speciaal daarvoor gebouwde crypte onder het hoofdaltaar werden begraven.

Nadat de resten van de heilige Eulàlia waren begraven, hield de koning een banket in zijn paleis. Aan de tafel van de koning zetten zich, naast Pere, de kardinaal, het koningspaar van Mallorca, de koningin van Aragón en de koningin-moeder, de infanten van het koninklijk huis en verscheidene prelaten, in totaal vijftwintig personen; aan de andere tafels zaten de edelen, en, voor het eerst op een banket van de koning, een groot aantal ridders. Maar niet alleen de koning en zijn gunstelingen vierden de gebeurtenis: in heel Barcelona was het acht dagen feest.

's Ochtends vroeg gingen Arnau en Joan naar de mis en bekeken ze de plechtige processies die onder klokgebeier door de stad trokken. Vervolgens gingen ze, net als iedereen, de straten in en genoten van de steekspelen en toernooien op de plaça del Born, waar edelen en ridders hun bekwaamheid in het oorlog voeren toonden, te voet, gewapend met hun grote zwaarden, of te paard, waarbij ze elkaar in gestrekte draf aanvielen, hun lans gericht op de tegenstander. De twee jongens keken verrukt naar de nabootsingen van zeeslagen. 'Hier op het land lijken ze veel groter,' zei Arnau tegen Joan, wijzend naar de scheepjes en galeien die de stad op karren doorkruisten, en waarop zeelieden enteringen en gevechten na-

speelden. Joan keek afkeurend als Arnau wat geld inzette bij het kaarten of dobbelen, maar deed lachend met hem mee aan het kegelen, waarbij de jonge student een ongewone behendigheid aan de dag legde.

Maar wat Joan het fijnste vond, was het luisteren naar de heldendaden van de Catalanen, bezongen door de vele troubadours die naar de stad waren gekomen. ‘Dat zijn de kronieken van Jaume I,’ zei hij op een keer tegen Arnau, nadat hij de geschiedenis van de verovering van Valencia had beluisterd. ‘Dat was de kroniek van Bernat Desclot,’ lichtte hij een andere keer toe, toen de troubadour klaar was met de oorlogsverhalen van koning Pere de Grote tijdens de verovering van Sicilië en de veldtocht van de Fransen tegen Catalonië.

‘Vandaag moeten we naar de Pla d’en Llull,’ zei Joan, toen de processie van die dag ten einde was.

‘Waarom?’

‘Ik heb gehoord dat daar een Valenciaanse troubadour is die de kroniek van Ramon Muntaner kent.’ Arnau keek hem vragend aan. ‘Ramon Muntaner is een beroemde kroniekschrijver uit Ampurdán, die de Almogàvers aanvoerde bij de verovering van Athene en Neopatria. Zeven jaar geleden heeft hij de kroniek van die oorlogen geschreven en die is vast interessant... die zal tenminste kloppen.’

Op de Pla d’en Llull, een open gebied tussen de Santa Maria en het Santa Clara-klooster, was het tjokvol. De mensen waren op de grond gaan zitten en zaten te kletsen, zonder hun blik af te wenden van de plaats waar de Valenciaanse troubadour moest verschijnen. Zijn faam was zo groot dat er zelfs een paar edelen op af waren gekomen, met slaven die stoelen voor de hele familie meezeulden. ‘Ze zijn er niet,’ zei Joan tegen Arnau, toen hij zag hoe zijn broer wantrouwig zocht tussen de edelen. Arnau had hem verteld over de ontmoeting met de Puigs in de Santa Maria. Ze wisten een mooi plaatsje te bemachtigen, vlak bij een groepje bastaixos dat al een tijdje zat te wachten tot de voorstelling zou beginnen. Arnau ging op de grond zitten, nadat hij eerst nog een keer naar de adellijke families had gekeken, die uitstaken boven het gewone volk.

‘Je zou moeten leren vergeven,’ fluisterde Joan. Een harde blik was het enige antwoord. ‘Een goed christen...’

‘Joan,’ onderbrak Arnau hem, ‘ik vergeef het hen nooit. Ik zal nooit vergeten wat die feeks mijn vader heeft aangedaan.’

Op dat moment verscheen de troubadour en de mensen applausdisseerden. Martí de Xàtiva, een lange, slanke man die zich soepel en elegant bewoog, vroeg met zijn handen om stilte.

‘Ik ga jullie het verhaal vertellen hoe en waarom zesduizend Catalanen de Levant hebben veroverd en de Turken, Byzantijnen, Alanen en alle oorlogszuchtige volkeren die zich tegen hen probeerden te verzetten, hebben overwonnen.’

Op de Pla d’en Llull klonk opnieuw applaus; Arnau en Joan klapten mee.

‘Ik zal jullie ook vertellen hoe de keizer van Byzantium onze admiraal Roger de Flor en talloze Catalanen die hij op een feest had uitgenodigd, heeft vermoord...’ ‘De verrader!’ schreeuwde iemand, waarop het publiek in schelden uitbarstte. ‘Ik zal jullie tot slot vertellen hoe de Catalanen de dood van hun aanvoerder hebben gewroken en de Levant door het zaaien van dood en verderf op de knieën hebben gekregen. Dit is de geschiedenis van de compagnie Catalaanse Almogàvers, die zich het jaar 1305 inscheepten onder leiding van admiraal Roger de Flor...’

De Valenciaan wist zijn publiek te boeien. Hij gesticuleerde, speelde toneel en had twee assistenten die achter hem de scènes die hij vertelde, opvoerden. Ook het publiek moest meespelen.

‘Nu zal ik weer over de keizer vertellen,’ zei hij, toen hij begon aan het hoofdstuk van de dood van Roger de Flor. ‘Roger de Flor ging met driehonderd man te paard en duizend man te voet naar Andrinopolis, omdat hij door Miqueli, de zoon van de keizer, was uitgenodigd voor een feest te zijner ere.’ Op dat moment richtte de troubadour zich tot een van de best geklede edelen en vroeg hem het podium op te komen om de rol van Roger de Flor te spelen. ‘Als je het publiek erbij betreft,’ had zijn meester gezegd, ‘dan betalen ze je meer, vooral edelen.’ Roger de Flor werd tijdens de zes dagen van zijn verblijf in Andrinopolis voor het oog gevolgd door zijn adjudanten, maar op de zevende dag liet Miqueli Girgan roepen, de leider van de Alanen, en Melic, bevelhebber van de Turcopolen, met achtduizend man te paard.

De Valenciaan bewoog onrustig over het toneel. De mensen begonnen weer te roepen, sommige gingen staan en alleen de assis-

tenten konden verhinderen dat ze Roger de Flor te hulp schoten. De troubadour zelf vermoordde Roger de Flor, en de edelman liet zich op de grond vallen. De mensen begonnen om wraak te roepen. Dat gaf Joan de gelegenheid om naar Arnau te kijken, die stil stond te staren naar de gevallen edelman. De achtduizend Alanen en Turcopolen vermoordden de dertienhonderd Catalanen die Roger de Flor hadden vergezeld. De assistenten beroofden elkaar onderling meerdere malen van het leven.

‘Er zijn er maar drie ontkomen,’ vervolgde de troubadour met luide stem. ‘Ramon de Arquer, ridder van Castelló d’Empúries, Ramon de Tous...’

Het verhaal ging verder met de wraak van de Catalanen en de verwoesting van Thracië, Chalcidice, Macedonië en Thessalië. Steeds als de troubadour een van die streken noemde, wensten de burgers van Barcelona elkaar geluk. ‘Moge de wraak van de Catalanen je treffen!’ schreeuwden ze steeds weer. Ze hadden allemaal met de veroveringen van de Almogàvers meegeleefd toen ze in Athene waren aangekomen. Nadat ze Roger Deslaur als kapitein hadden aangesteld en meer dan twintigduizend man hadden gedood, hadden ze ook daar overwonnen, zong de troubadour, en samen met het kasteel van la Sola hadden ze Roger Deslaur de echtgenote van de heer van la Sola tot vrouw gegeven. De Valenciaan zocht een tweede edelman, nodigde hem op het podium en gaf hem een vrouw, de eerste die hij onder het publiek aantrof, en liep met haar naar de nieuwe kapitein.

‘En zo,’ zei de troubadour, terwijl hij de edelman en de vrouw bij de hand hield, ‘werden Thebe en alle plaatsen en kastelen in het land verdeeld, en alle vrouwen werden als echtgenote gegeven aan de mannen van de compagnie Almogàvers; de beste mannen kregen de beste vrouwen.’

Terwijl de troubadour de kroniek van Muntaner zong, kozen zijn assistenten mannen en vrouwen uit het publiek en stelden hen in twee rijen tegenover elkaar op. Veel mensen wilden gekozen worden: het was alsof ze in Athene waren, alsof zij de Catalanen waren die de dood van Roger de Flor hadden gewroken. Het oog van de assistenten viel op het groepje bastaixos. Arnau was de enige vrijgezel en zijn kameraden hesen hem overeind en wezen hem aan als kandidaat voor het feest. De assistenten kozen hem uit, tot vreug-

de van zijn kameraden, die applaudisseerden. Arnau liep naar het podium.

Toen de jongeman zich in de rij Almogàvers had opgesteld, stond onder het publiek een vrouw op die haar enorme kastanjebruine ogen gericht hield op de jonge bastaix. De assistenten merkten haar op. Iedereen moest wel naar haar kijken, mooi en jong als ze was, terwijl ze hooghartig eiste dat ze gekozen zou worden. Toen de assistenten naar haar toe kwamen, pakte een slechtgehumeurde oude man haar bij de arm en probeerde haar weer op haar plaats te zetten, met als gevolg dat de mensen begonnen te lachen. Het meisje slaagde erin te blijven staan. De assistenten keken naar de troubadour en die moedigde hen aan; het is niet erg als je iemand vernedert als je daarmee de meerderheid voor je wint, hadden ze hem geleerd, en de meerderheid lachte om de oude man, die, staand nu, aan het meisje stond te trekken.

‘Ze is mijn vrouw,’ zei hij verwijtend, terwijl hij met een van de assistenten worstelde.

‘De overwonnenen hebben geen vrouw,’ antwoordde de troubadour uit de verte. ‘Alle vrouwen in Athene zijn voor de Catalanen.’

De oude man aarzelde, en de assistenten maakten van het moment gebruik om het meisje mee te nemen en haar onder luid gejuich van het publiek op te stellen in de rij vrouwen.

Terwijl de troubadour doorging met zijn voorstelling, de Atheense vrouwen aan de Almogàvers gaf en bij elk huwelijk voor nieuwe vreugdekreten zorgde, keken Arnau en Aledis elkaar in de ogen. ‘Hoe lang is het nu geleden, Arnau?’ vroeg ze met haar kastanjebruine ogen. ‘Vier jaar?’ Arnau keek naar de bastaixos, die hem toelachten en aanmoedigden; maar hij vermeed het contact met Joan. ‘Kijk me aan, Arnau.’ Aledis had niets gezegd, maar haar eis kwam luid en duidelijk tot hem. Arnau ging helemaal op in haar ogen. De Valenciaan nam het meisje bij de hand en liet haar oversteken naar de andere rij. Hij tilde Arnau’s hand op en legde die van Aledis op de hand van de bastaix.

Opnieuw klonk er geschreeuw. Alle paartjes stonden in de rij, Arnau en Aledis voorop, met hun gezicht naar het publiek. Het meisje trilde over haar hele lichaam en drukte zachtjes Arnau’s hand, terwijl de bastaix met een schuin oog naar de oude man keek, die hem vanuit het publiek doordringend aanstaarde.

‘Zo brachten de Almogàvers orde in hun leven,’ zong de troubadour verder, terwijl hij naar de paartjes wees. ‘Ze vestigden zich in Athene en daar, in de verre Levant, wonen ze nog steeds, getuigend van Cataloniës grootsheid.’

Op de Pla d’en Llull barstte het applaus los. Aledis trok Arnau’s aandacht door in zijn hand te knijpen. Ze keken elkaar aan. ‘Neem me, Arnau,’ vroegen de kastanjebruine ogen. Opeens voelde Arnau dat zijn hand leeg was. Aledis was verdwenen; de oude man had haar bij de haren vastgegrepen en trok haar onder het gejoel van het publiek mee in de richting van de Santa Maria.

‘Een kleinigheidje, meneer,’ vroeg de troubadour die op hem toeliep.

De oude man spuwde en bleef Aledis meetrekken.

‘Hoer! Waarom deed je dat?’

De oude meesterleerlooier had nog steeds kracht in zijn armen, maar Aledis voelde de klap niet.

‘Ik... ik weet het niet. Die mensen, dat geschreeuw; opeens was het alsof ik in de Levant was... Ik kon hem toch niet aan een ander laten geven?’

‘In de Levant? Hoer!’

De leerlooier pakte een reep leer en Aledis dacht niet langer aan Arnau.

‘Alsjeblieft, Pau! Alsjeblieft. Ik weet niet waarom ik het deed. Ik zweer het je. Vergeef me! Ik smeeek het je, vergeef me.’ Aledis knielde neer voor haar man en boog het hoofd. De reep leer trilde in de hand van de man.

‘Je blijft hier thuis, en gaat pas naar buiten als ik het zeg,’ zei hij ten slotte.

Aledis zei niets meer en verroerde zich niet tot ze het geluid van de deur naar de straat hoorde.

Vier jaar geleden had haar vader haar uitgehuwelijkt. Omdat Gastó haar geen bruidsschat kon meegeven, was hij de beste partij geweest die hij voor zijn dochter had kunnen krijgen: een oude meesterleerlooier, een weduwnaar zonder kinderen. ‘Op een dag zul je erven,’ was zijn enige commentaar geweest. Hij vertelde er niet bij

dat hij, Gastó Segura, nu de plaats van de meester zou innemen en zijn bedrijf in handen zou krijgen; die details hoefden meisjes niet te kennen, vond hij.

Op de dag van de bruiloft had de oude man zijn jonge vrouw al voor het feest afgelopen was naar de slaapkamer gebracht. Aledis liet zich uitkleden door zijn trillende handen en liet haar borsten kussen door een kwijlende mond. De eerste keer dat de grijsaard haar aanraakte, deed het contact met zijn eeltige, ruwe handen Aledis' huid samentrekken. Vervolgens droeg Pau haar naar bed en kwam op haar liggen, met zijn kleren nog aan, kwijlend, bevend en hijgend. De oude man betastte haar en beet in haar borsten. Hij kneep in haar kruis. Vervolgens begon hij, boven op haar, nog steeds met zijn kleren aan, sneller te hijgen en te bewegen, tot hij met een zucht tot rust kwam en in slaap viel.

De volgende ochtend verloor Aledis haar maagdelijkheid onder een fragiel en zwak lichaam, dat haar onhandig overviel. Ze vroeg zich af of ze behalve weerzin uiteindelijk nog iets anders zou voelen.

Elke keer als Aledis om de een of andere reden naar de werkplaats moest, keek ze naar de leerlingen van haar man. Waarom keken ze haar niet aan? Zij keek wel naar hen. Met haar ogen volgde ze de spieren van de jongens en verlustigde ze zich in de zweetparels die zich op hun voorhoofd vormden, over hun gezicht liepen, langs hun nek vielen en op hun sterke, machtige bovenlichaam terecht kwamen. Aledis' begeerte danste mee op de maat van hun armen terwijl ze hun leer looiden, steeds maar weer... Maar de orders van haar man waren duidelijk geweest: 'Tien zweepslagen voor degene die voor de eerste keer naar mijn vrouw kijkt, twintig bij de tweede keer, en bij de derde keer is het honger geblazen.' Avond aan avond bleef Aledis zich afvragen waar toch het genot bleef waarvan ze haar hadden verteld, het genot waar haar jeugd om vroeg, het genot dat de avondse echtgenoot aan wie ze haar hadden gegeven haar nooit zou kunnen bezorgen.

Sommige nachten krabde de oude meester haar met zijn ruwe handen, andere nachten dwong hij haar hem te masturberen en andere keren zette hij haar tot haast aan zodat ze klaarlag voordat hij niet meer zou kunnen, en penetreerde hij haar. Daarna viel hij altijd in slaap. Tijdens een van die nachten stond Aledis in stilte op;

ze deed haar best om hem niet wakker te maken, maar de oude man ging niet eens verliggen.

Ze liep naar beneden naar de werkplaats. De werktafels die zich in het schemerdonker aftekenden lokten en ze liep ertussendoor terwijl ze haar vingers over de gepolijste bladen liet gaan. Begeren jullie me dan niet? Vinden jullie me niet aantrekkelijk? Terwijl ze tussen de tafels doorliep en haar borsten en heupen streelde, mijmerde Aledis verder over de leerlingen, tot een zachte gloed op de muur in een hoek van de werkplaats haar aandacht trok. Uit een van de dikke planken die de werkplaats scheidde van het slaapvertrek van de leerlingen was een klein oogje gevallen. Aledis keek door het gaatje en liep weg. Ze beefde. Ze stopte het knoestje weer in het gat. Ze waren naakt! Even was ze bang dat haar ademhaling haar zou verraden. Een van hen was zichzelf op zijn matras aan het bevredigen!

‘Aan wie denk je?’ vroeg degene die het dichtst bij de muur lag. ‘Aan de vrouw van de meester?’

De ander antwoordde niet en bleef zijn lid masseren, steeds maar door... Aledis zweette. Onbewust liet ze haar hand naar haar kruis glijden, en terwijl ze keek naar de jongen die aan haar dacht, leerde ze zichzelf genot te verschaffen. Ze explodeerde zelfs nog eerder dan de jonge leerling en liet zich op de grond vallen, met haar rug tegen de muur.

De volgende ochtend liep Aledis voor de tafel van de leerling langs; de begeerte straalde van hem af. Onwillekeurig bleef Aledis staan. Uiteindelijk keek de jongen heel even op. Ze wist dat de jongen zich denkend aan haar had bevredigd en glimlachte.

’s Middags werd Aledis naar de werkplaats geroepen. De meester stond haar achter de leerling op te wachten.

‘Schat,’ zei hij toen ze bij hem stond, ‘je weet dat ik niet graag heb dat iemand mijn leerlingen afleidt.’

Aledis keek naar de rug van de jongen. Tien fijne streepjes bloed liepen eroverheen. Ze antwoordde niet. Die nacht ging ze niet naar de werkplaats, de volgende nacht ook niet en de nacht daarop evenmin, maar daarna ging ze weer, avond aan avond, om haar lichaam met de handen van Arnau te strelen. Hij was alleen. Dat hadden zijn ogen haar verteld. Hij moest de hare worden!

In Barcelona was het nog steeds feest. Het huis was eenvoudig, zoals alle huizen van de bastaixos, ook al was het het huis van Bartolomé, een van de gildemeesters. Zoals de meeste woningen van de bastaixos stond het in een van de nauwe straatjes die van de Santa Maria, de plaça del Born of de Pla d'en Llull naar het strand liepen. De benedenverdieping, waar zich de haard bevond, was van leemsteen, de later gebouwde bovenverdieping van hout.

Het water liep Arnau in de mond bij het eten dat Bartolomé's vrouw klaarzette: witbrood, kalfsvlees met groenten, gebakken met spek in een grote pan boven de haard voor het oog van aanzittenden, en met peper, kaneel en saffraan gekruid, wijn met honing, kazen en zoete taarten.

'Wat wordt er gevierd?' vroeg hij toen hij aan tafel zat, met Joan tegenover zich, Bartolomé aan zijn linker- en pater Albert aan zijn rechterhand.

'Dat zul je wel merken,' antwoordde de priester.

Arnau keek naar Joan, maar die zweeg.

'Je zult het wel merken,' zei Bartolomé, 'nu eten.'

Arnau haalde zijn schouders op, terwijl Bartolomé's oudste dochter ondertussen op hem afkwam met een kom vol vlees en een half brood.

‘Mijn dochter Maria,’ zei Bartolomé.

Arnau knikte, zijn aandacht bij de kom. Toen de vier mannen waren bediend en de priester het tafelgebed had uitgesproken, deden ze zich in stilte tegoed aan het maal. Bartolomé’s vrouw, zijn dochter en nog vier kleintjes aten verspreid over de kamer op de grond, maar zij kregen gewoon de dagelijkse kost.

Arnau proefde langzaam van het vleesgerecht met groenten. Wat een vreemde smaken! Peper, kaneel en saffraan; dat gebruikten edelen en rijke kooplieden. ‘Als we die specerijen uitladen,’ hadden de schippers hem een keer op het strand verteld, ‘dan bidden we. Als ze in het water zouden vallen of bederven, zouden we het geld niet hebben om ze te vergoeden; het zou de gevangenis betekenen.’ Arnau brak een stuk brood af en bracht het naar zijn mond; vervolgens pakte hij de beker wijn met honing... Maar waarom keken ze hem aan? Met z’n drieën zaten ze naar hem te kijken, daar was hij zeker van, ook al probeerden ze het te verbergen. Hij zag dat Joan zijn blik gericht hield op zijn eten. Arnau concentreerde zich weer op het vlees; hij nam een lepel eten, en nog een, en nog een, en plotseling keek hij op. Joan en pater Albert zaten te gebaren.

‘Goed, wat is er aan de hand?’ Arnau legde zijn lepel op tafel.

Bartolomé’s gezicht betrok. ‘Wat nu?’ leek hij tegen de anderen te zeggen.

‘Je broer heeft besloten het klooster in te gaan en toe te treden tot de orde der franciscanen,’ zei pater Albert uiteindelijk.

‘Dát was het.’ Arnau pakte zijn wijnbeker en hief hem omhoog, terwijl hij zich met een glimlach naar Joan wendde. ‘Gefeliciteerd!’

Maar Joan toostte niet met hem. Bartolomé en de priester al evenmin. Arnau bleef met zijn beker in de lucht zitten. Wat was er aan de hand? Afgezien van de vier kleintjes, die niets in de gaten hadden en door bleven eten, keek iedereen naar hem.

Arnau zette zijn beker op tafel.

‘Wat is er?’ vroeg hij aan zijn broer.

‘Ik kan het niet doen.’ Arnau’s gezicht betrok. ‘Ik wil je niet alleen laten. Ik ga alleen het klooster in als ik zie dat jij... een goede vrouw aan je zijde hebt, de toekomstige moeder van je kinderen.’

Onder het praten wierp Joan een steelse blik op Bartolomé’s dochter, die haar gezicht verborg.

Arnau zuchtte.

‘Je moet trouwen en een gezin stichten,’ mengde pater Albert zich daarop in de discussie.

‘Je kunt niet alleen blijven,’ herhaalde Joan.

‘Ik zou me zeer vereerd voelen als je zou willen trouwen met mijn dochter Maria,’ zei Bartolomé, kijkend naar het meisje, dat de steun van haar moeder zocht. ‘Je bent een goed en ijverig man, gezond en vroom. Ik bied je een goede vrouw, en met de bruidsschat zou je je een eigen huis kunnen veroorloven; bovendien betaalt het gilde getrouwde leden meer, dat weet je.’

Arnau durfde Bartolomé’s blik niet te volgen.

‘We hebben overal gezocht en we denken dat Maria de juiste persoon voor je is,’ voegde de priester eraan toe.

Arnau keek de priester aan.

‘Teder goed christen moet trouwen en kinderen ter wereld brengen,’ zei Joan.

Arnau keek naar zijn broer, maar nog voor deze uitgesproken was, trok een stem aan zijn linkerkant zijn aandacht.

‘Denk er niet verder over na, jongen,’ zei Bartolomé.

‘Als je niet trouwt, ga ik niet het klooster in,’ zei Joan nog eens.

‘Je zou ons allemaal heel gelukkig maken als je zou trouwen,’ zei de geestelijke.

‘Het gilde zou het niet goedkeuren als je weigerde te trouwen en je broer daardoor de weg van de kerk niet zou volgen.’

Niemand zei meer een woord. Arnau tuitte zijn lippen. Het gilde! Hij kon er niet meer onderuit.

‘Nu, wat zeg je ervan, broer?’ vroeg Joan.

Arnau keek hem aan en zag voor het eerst een ander voor zich dan de Joan die hij kende: een man die hem ernstig ondervroeg. Waarom had hij het niet eerder gemerkt? Hij was altijd zijn glimlach voor zich blijven zien, het jongetje dat hem de stad had laten zien, dat met zijn benen bungelend op een kist zat terwijl de arm van zijn moeder zijn hoofd streelde. Wat hadden ze de laatste vier jaar weinig gepraat! Hij was altijd aan het werk, aan het lossen, ging kapot naar huis als het donker werd, en als het werk erop zat had hij geen zin meer om nog te praten. Het was beslist de kleine Joanet niet meer.

‘Zou je er echt van afzien om het klooster in te gaan vanwege mij?’

Opeens waren ze met z'n tweeën alleen.

'Ja.'

Alleen, Joan en hij.

'We hebben er hard voor gewerkt.'

'Ja.'

Arnau bracht zijn hand naar zijn kin en dacht even na. Het gilde. Bartolomé was een van de gildemeesters; wat zouden zijn vrienden zeggen? Hij kon Joan niet teleurstellen, niet na al die moeite. En bovendien, wat zou hij doen als Joan wegging? Hij keek naar Maria.

Bartolomé wenkte haar en schuchter kwam het meisje aanlopen.

Arnau zag een eenvoudig meisje, met krullend haar en een vriendelijk gezicht.

'Ze is vijftien jaar,' hoorde hij Bartolomé zeggen toen Maria bij de tafel bleef staan. Gadegeslagen door de vier mannen vouwde ze haar handen in haar schoot en keek naar de grond. 'Maria!' riep haar vader.

Blozend hief het meisje haar gezicht naar Arnau, en kneepte haar handen samen.

Nu was het Arnau die zijn blik afwendde. Bartolomé werd ongerust toen hij zag hoe hij de andere kant opkeek. Het meisje zuchtte. Huilde ze? Hij had haar niet willen kwetsen.

'Het is goed,' zei Arnau.

Joan hief zijn beker, en al snel voegden die van Bartolomé en de priester zich daarbij. Arnau pakte de zijne.

'Je maakt me heel gelukkig,' zei Joan.

'Op het jonge paar!' riep Bartolomé.

Honderdzesstig dagen per jaar! Christenen moesten van de kerk honderdzesstig dagen per jaar onthouding in acht nemen, en op al die dagen ging Aledis, net als alle vrouwen in Barcelona, naar het strand, vlak bij de Santa Maria, om vis te kopen bij een van de twee visafslagen in de gravenstad: de oude of de nieuwe.

Waar ben je? Zodra ze een schip zag, keek Aledis naar de waterkant, waar de schippers de goederen ophaalden of losten. Waar ben je, Arnau? Een enkele keer had ze hem gezien, zijn spieren gespan-

nen, alsof ze door zijn huid naar buiten wilden breken. Mijn god! Dan huiverde Aledis en telde ze de uren voor het avond zou worden. Dan zou haar echtgenoot in slaap vallen en zou ze naar de werkplaats gaan om bij Arnau te zijn, de herinnering aan hem nog vers. Dankzij de vastendagen leerde Aledis ten slotte de gewoonten van de bastaixos kennen: als ze geen schip losten, sjouwden ze stenen naar de Santa Maria, en na de eerste tocht viel de rij bastaixos gewoonlijk uit elkaar en legde ieder de weg zelfstandig af, zonder te wachten op de anderen.

Die ochtend kwam Arnau terug om nog een steen te halen. Alleen. Het was zomer en hij liep te zwaaien met de capçana in zijn hand. Zijn bovenlijf was naakt! Aledis zag hem langs de visafslag komen. Het zweet waarmee zijn hele lichaam was bedekt, glom in de zon, en hij glimlachte, hij glimlachte naar iedereen die hij tegenkwam. Aledis liep weg uit de rij. Arnau! Ze wist de kreet nog net binnen te houden. Arnau! Ze mocht niet roepen. De vrouwen in de rij keken haar aan. Het oudje dat achter haar op haar beurt stond te wachten, wees naar de opengevallen plaats. Aledis beduidde dat ze door kon lopen. Hoe moest ze de aandacht van al die nieuwsgierige vrouwen afleiden? Ze deed alsof ze moest overgeven. Iemand schoot toe om haar te helpen, maar Aledis weerde haar af; toen glimlachten de vrouwen. Nog een aanval van misselijkheid en weg holde ze, terwijl een paar zwangere vrouwen druk met elkaar stonden te gebaren.

Arnau liep over het strand naar de Montjuïc, naar de koninklijke steengroeve. Hoe kon ze hem inhalen? Aledis rende door de carrer del Mar naar de plaça del Blat, ging linksaf onder de oude poort door in de Romeinse muur bij het Paleis van Justitie, en liep toen rechtdoor naar de carrer de la Boqueria en de gelijknamige poort. Ze moest hem inhalen. De mensen keken naar haar; zou iemand haar herkennen? Wat deed het ertoe! Arnau was alleen. Het meisje ging de Boqueria-poort door en vloog over de weg die naar de Montjuïc leidde. Daar moest hij zijn...

‘Arnau!’ Nu schreeuwde ze.

Halverwege de weg omhoog naar de steengroeve bleef Arnau staan en draaide zich om naar de vrouw die op hem afrende.

‘Aledis! Wat doe jij hier?’

Aledis haalde diep adem. Wat moest ze nu zeggen?

‘Is er iets, Aledis?’

Wat moest ze zeggen?

Ze boog voorover, hield haar buik stevig vast en deed opnieuw alsof ze moest overgeven. Waarom ook niet? Arnau liep naar haar toe en pakte haar armen. Door de aanraking begon het meisje te beven.

‘Wat is er aan de hand?’

Wat een handen! Ze hielden haar stevig beet, en omvatten haar hele onderarm. Aledis hief haar gezicht op, zag Arnau’s nog steeds bezwete borst voor zich en ademde zijn geur in.

‘Wat is er aan de hand?’ herhaalde Arnau, terwijl hij haar over-eind probeerde te krijgen.

Aledis maakte van dat moment gebruik en klampte zich aan hem vast.

‘Mijn god!’ fluisterde ze.

Ze verborg haar hoofd in zijn hals en begon hem te kussen en zijn zweet af te likken.

‘Wat doe je nu?’

Arnau probeerde haar weg te duwen, maar het meisje hield hem stevig vast.

Een paar stemmen die opeens in de bocht van de weg klonken, maakten Arnau aan het schrikken. De bastaixos! Hoe zou hij kunnen uitleggen... Misschien was het Bartolomé zelf wel. Als ze hem daar zagen, terwijl Aledis hem omhelsde en hem kuste... Ze zouden hem het gilde uitzetten! Arnau tilde Aledis op en liep van de weg af om zich achter wat struiken te verbergen; daar aangekomen bedekte hij met zijn hand haar mond.

De stemmen kwamen dichterbij en gingen voorbij, maar Arnau schonk er geen aandacht aan. Hij zat op de grond, met Aledis over zich heen; hij hield haar met een hand bij haar middel vast en met de andere bedekte hij haar mond. Het meisje keek hem aan. Die kastanjebruine ogen! Opeens beseftte Arnau dat hij haar in zijn armen hield. Zijn hand drukte tegen Aledis’ buik, en haar borsten... haar borsten hijgden tegen hem aan, en bewogen bevend. Hoeveel nachten had hij er niet van gedroomd haar te omhelzen? Hoeveel nachten had hij niet over haar lichaam gefantaseerd? Aledis verzette zich niet; ze keek hem alleen maar doordringend aan met haar grote kastanjebruine ogen.

Hij haalde zijn hand van haar mond.
'Ik heb je nodig,' hoorde hij haar fluisteren.
Vervolgens naderden haar lippen de zijne en kusten hem, zoet,
zacht, hunkerend.
Wat smaakten ze heerlijk! Arnau huiverde.
Aledis beefde.
Wat smaakte hij heerlijk, zijn lichaam... zijn begeerte.
Geen van beiden zei nog een woord.
Die nacht ging Aledis niet naar beneden om de leerlingen te bespioneren.

Het was iets meer dan twee maanden geleden dat Maria en Arnau in de Santa Maria del Mar waren getrouwd; pater Albert had de plechtigheid geleid en alle leden van het gilde, Pere en Mariona, en Joan, inmiddels getonsureerd en gekleed in het habijt van de franciscanen, waren erbij geweest. Met als borg de salarisverhoging die getrouwde broeders kregen, kozen ze een huis aan het strand en richtten het in met hulp van Maria's familie en van iedereen die iets voor het jonge paar wilde doen, en dat waren er velen. Arnau hoefde niets te doen. Het huis, de meubels, de kommen, de kleren, het eten, Maria en haar moeder zorgden voor alles en stonden erop dat hij uitrustte. De eerste nacht gaf Maria zich aan haar echtgenoot, zonder wellust, maar onvoorwaardelijk. Toen Arnau de volgende ochtend voor dag en dauw wakker werd, stond het ontbijt al klaar: eieren, melk, gezouten vlees en brood. Tussen de middag herhaalde het tafereel zich, en 's avonds weer, en de volgende dag, en de dag daarop; Maria had altijd voor Arnau het eten klaarstaan. Ze trok zijn schoenen uit. Ze waste hem en verzorgde met veel gevoel zijn wonden en kwetsuren. In bed lag Maria altijd voor hem klaar. Dag in dag uit trof Arnau alles aan wat een man zich maar kon wensen: eten, een schoon huis, gehoorzaamheid, aandacht en het lichaam van een jonge, knappe

vrouw. Ja, Arnau. Nee, Arnau. Maria sprak Arnau nooit tegen. Als hij een kaars wilde, liet Maria alles uit haar handen vallen om hem die te geven. Als Arnau tekeering, kwam ze op hem afgesneld. Ze deed alles voor hem.

Het stortregende. Ineens werd het donker; bliksemschichten schoten door de zwarte wolken en verlichtten de zee. Arnau en Bartolomé waren op het strand; ze waren doorweekt. Alle schepen hadden de gevaarlijke haven van Barcelona verlaten om hun toevlucht te zoeken in Salou. De koninklijke steengroeve was dicht. Die dag hadden de bastaixos geen werk.

‘Hoe gaat het, jongen?’ vroeg Bartolomé aan zijn schoonzoon.

‘Goed. Heel goed... maar...’

‘Is er een probleem?’

‘Het is alleen... Ik ben niet gewend zo goed verzorgd te worden.’

‘Zo hebben we haar opgevoed,’ zei Bartolomé tevreden.

‘Het is te veel...’

‘Ik heb je wel gezegd dat je er geen spijt van zou krijgen om met haar te trouwen.’ Bartolomé keek Arnau aan. ‘Je went er wel aan. Geniet maar van je vrouw.’

Met die woorden kwamen ze aan in de carrer de las Damas, een klein steegje dat uitkwam op het strand. Daar liepen meer dan twintig vrouwen rond in de regen, jong en oud, mooi en lelijk, gezond en ziek, maar allemaal arm.

‘Zie je hen?’ zei Bartolomé, wijzend naar de vrouwen. ‘Weet je waarop ze wachten?’ Arnau schudde van nee. ‘Op dagen dat het stormt, zoals vandaag, en de vrijgezelle stuurlieden op de vissersschepen hebben alles beproefd, als ze alle heiligen en maagden hebben aangeroepen en het toch niet gelukt is om aan het noodweer te ontkomen, rest hen nog maar één ding. De bemanning weet het en vraagt erom. Als dat moment is aangebroken, zweert de stuurman in het bijzijn van zijn bemanning hardop ten overstaan van God dat hij zal trouwen met de eerste de beste vrouw die hij tegenkomt zodra hij voet aan wal zet, als hij erin zal slagen om veilig en wel met zijn schip en zijn mannen de haven binnen te komen. Begrijp je, Arnau?’ Arnau keek opnieuw naar de twintig vrouwen die ongedurig heen en weer liepen, met hun blik naar de horizon. ‘Daarvoor zijn vrouwen geschapen, om te trouwen, om de man te dienen. Zo hebben we Maria opgevoed en zo heb ik haar jou gegeven.’

De dagen gingen voorbij en Maria bleef zich het vuur uit de sloffen lopen, maar Arnau dacht alleen maar aan Aledis.

‘Die stenen vernielen je rug nog,’ zei Maria, terwijl ze met zalf de wond masseerde die Arnau liet zien bij zijn schouderblad.

Arnau antwoordde niet.

‘Vanavond zal ik je capçana nakijken. Die sneden kunnen niet van de stenen komen.’

Arnau antwoordde niet. Hij was thuisgekomen toen het al donker was. Maria had zijn schoenen uitgetrokken, een beker wijn ingeschonken en gezegd dat hij moest gaan zitten zodat ze zijn rug kon masseren, zoals ze haar moeder altijd bij haar vader had zien doen toen ze klein was. Arnau had haar zoals altijd laten begaan. Nu hoorde hij haar stilzwijgend aan. Die wond had niets te maken met de stenen voor Maria, en met de capçana al evenmin. Het was de wond van zijn schande die ze schoonmaakte en verzorgde, de krab van een andere vrouw die Arnau niet kon opgeven.

‘Die stenen vernielen jullie rug nog,’ herhaalde zijn echtgenote.

Terwijl hij voelde hoe Maria haar handen zacht over zijn rug liet gaan, nam Arnau een slok wijn.

Sinds haar man haar naar de werkplaats had geroepen om haar de wonden te tonen van de leerling die het gewaagd had om naar haar te kijken, bespiedde Aledis de jongens alleen nog maar. Ze ontdekte dat ze 's nachts vaak naar de moestuin gingen, waar ze vrouwen troffen die over de omheining sprongen om hen te ontmoeten. De jongens hadden toegang tot het materiaal, het gereedschap en de kennis die nodig waren om een soort hoesjes van het allerfijnste leer te vervaardigen die ze, op de juiste manier ingevet, voor ze ontucht pleegden om hun penis deden. De zekerheid dat ze niet zwanger zouden raken, vormde, samen met de jeugdigheid van hun minnaars en het duister van de nacht, een onweerstaanbare verlokking voor veel vrouwen die een anoniem avontuurtje zochten. Het was voor Aledis niet moeilijk om de slaapzaal van de leerlingen binnen te glippen en een paar van die hoesjes te bemachtigen, en toen er aan haar seksuele betrekkingen met Arnau geen risico's meer verbonden waren, kreeg de wellust vrij spel.

Aledis had gezegd dat ze met zo'n hoesje geen kinderen zouden krijgen en Arnau had toegekeken hoe ze het over zijn penis schoof. Zou het het vet zijn dat na afloop achterbleef op zijn lid? Zou het een straf zijn omdat ze zich tegen de bedoelingen van de goddelijke natuur verzetten? Maria raakte niet in verwachting. Het was een sterk, gezond meisje. Wat kon, behalve Arnau's zonden, de reden zijn dat ze niet in verwachting raakte? Wat kon de Heer anders voor reden hebben om haar niet met de gewenste nazaat te belonen? Bartolomé had een kleinkind nodig. Pater Albert en Joan zouden Arnau graag als vader zien. Het hele gilde wachtte op het moment dat de jonge echtelieden het goede nieuws bekend zouden maken; de mannen maakten grapjes met Arnau en de vrouwen van de bastaixos bezochten Maria om haar raad te geven en haar de lof van het gezinsleven te zingen.

Arnau wilde ook graag een kind.

'Ik wil niet dat je me die omdoet,' zei hij op een keer toen Aledis hem op weg naar de steengroeve overviel.

Het schrikte Aledis niet af.

'Ik ben niet van plan je te verliezen,' zei ze. 'Voor het zover komt, verlaat ik die ouwe en eis ik jou op. Iedereen zal weten wat er tussen ons is geweest, je zult in ongenade vallen, ze zullen je uit het gilde en waarschijnlijk ook uit de stad zetten en dan heb je alleen mij nog; alleen ik zal bereid zijn je te volgen. Ik ben tot levenslang veroordeeld aan de zijde van een bezeten grijsaard die tot niets in staat is, en ik wil niet zonder jou leven.'

'Zou je mijn leven te gronde richten? Waarom zou je me dat aandoen?'

'Omdat ik weet dat je in het diepst van je hart van me houdt,' antwoordde Aledis resoluut. 'Eigenlijk zou ik je alleen maar helpen om een stap te zetten die je zelf niet durft te nemen.'

Terwijl ze verborgen zaten tussen het struikgewas op de helling van de Montjuïc, schoof Aledis het hoesje over het lid van haar minnaar. Arnau keek toe. Was het waar wat ze zei? Was het waar dat hij eigenlijk bij Aledis wilde zijn, dat hij zijn vrouw en alles wat hij bezat wilde verlaten om met haar weg te vluchten? Was zijn lid op zijn minst maar niet zo bereidwillig... Wat had die vrouw, dat ze zijn wil volledig wist uit te schakelen? Arnau wilde haar het verhaal van Joans moeder vertellen; dat het mogelijk was dat de oude man haar

zou opeisen en voor het leven zou opsluiten als ze hun relatie bekend zou maken, maar in plaats daarvan besteeg hij haar... opnieuw. Aledis hijgde op het ritme van Arnau's stoten. De bastaix hoorde echter alleen zijn angsten: Maria, zijn werk, het gilde, Joan, de schande, zijn Maagd Maria, zijn Maagd Maria...

Aanaf zijn troon hief koning Pere zijn hand. Geflankeerd door zijn oom en zijn broer, de infanten don Pere en don Jaume, staand aan zijn rechterhand, en door de graaf van Terranova en zijn peetvader Ot de Montcada aan zijn linkerhand, wachtte de koning tot de overige leden van de raad stil waren. Ze waren in het koninklijk paleis in Valencia, waar ze Pere Ramon de Codoler hadden ontvangen, de huismeester en boodschapper van koning Jaume van Mallorca. Volgens de heer van Codoler had de koning van Mallorca, graaf van Roussillon en Cerdagne en heer van Montpellier, besloten Frankrijk de oorlog te verklaren vanwege de voortdurende beledigingen van zijn bewind door de Fransen, en als vazal van Pere vroeg hij zijn heer dringend om op 21 april van het volgende jaar, 1341, met de Catalaanse legers in Perpignan te zijn, om hem in de oorlog tegen Frankrijk te steunen en te verdedigen. De hele ochtend bestudeerden koning Pere en zijn raadsliden het verzoek van hun vazal. Als ze de koning van Mallorca niet te hulp kwamen, zou hij het vazalschap weigeren en vrij zijn, maar in het andere geval – en iedereen was het daarover eens – zouden ze in de val lopen: zodra de Catalaanse legers in Perpignan zouden aankomen, zou Jaume een bondgenootschap tegen hen sluiten met de koning van Frankrijk.

Toen het stil werd sprak de koning: ‘U hebt allemaal over de zaak nagedacht en geprobeerd een manier te bedenken om de koning van Mallorca zijn verzoek te weigeren. Ik denk dat we die nu gevonden hebben: we moeten naar Barcelona gaan en de volksvertegenwoordiging, de Cortes, bijeenroepen, en de koning van Mallorca vragen om hiervoor op 25 maart in Barcelona te zijn; dat is hij verplicht. Wat kan er vervolgens gebeuren? Óf hij komt, óf hij komt niet. Als hij komt, heeft hij zijn plicht gedaan en dan doen wij ook wat hij vraagt...’ Enkele raadslieden bewogen onrustig op hun stoel. Als de koning van Mallorca naar de Cortes kwam, zouden ze in oorlog raken met Frankrijk, terwijl ze al in oorlog waren met Genua! Iemand durfde zelfs hardop te weigeren, maar Pere vroeg om stilte, glimlachte en ging met luide stem verder: ‘We zullen onze vazallen om advies vragen; zij zullen beslissen wat we het beste kunnen doen.’ Sommige raadslieden glimlachten, net als de koning, anderen knikten. De Cortes waren bevoegd om bij dergelijke beslissingen het Catalaanse beleid vast te stellen en konden besluiten om al dan niet een oorlog te beginnen. Dan zou dus niet de koning zijn vazal hulp weigeren, maar de Catalaanse Cortes. ‘En als hij niet komt,’ vervolgde Pere, ‘is de leenverhouding verbroken, en zijn we niet verplicht hem te helpen en omwille van hem aan een oorlog tegen de koning van Frankrijk te beginnen.’

Barcelona, 1341

Edelen, geestelijken en vertegenwoordigers van de vrije steden, de drie standen die samen de Cortes vormden, waren samengekomen in de gravenstad. Ze vulden de straten met kleur en sierden ze met zijden stoffen uit Almería, Barbarije, Alexandrië en Damascus, met wol uit Engeland en Brussel, Vlaanderen en Mechelen, met stoffen uit Orlanda en met het prachtige zwarte linnen uit Bisso, alle versierd met goud- en zilverbrokaat in fijne dessins.

Jaume van Mallorca was echter nog niet in de hoofdstad gearriveerd. Sinds een paar dagen waren schippers, bastaixos en andere havenwerkers, op bevel van de rechter, bezig voorbereidingen te treffen voor het geval hij alsnog zou besluiten naar de Cortes te komen. De haven van Barcelona was niet ingesteld op het aan land gaan van belangrijke personen; die zouden niet van de eenvoudige bootjes van

de schippers afspringen, zoals de kooplieden altijd deden om hun kleren droog te houden. Daarom maakten de schippers in zo'n geval hun bootjes stevig aan elkaar vast, vanaf de kust tot een heel eind de zee in, en bouwden daarop een brug zodat koningen en vorsten met de nodige plechtstatigheid op het strand konden komen.

De bastaixos, onder wie Arnau, vervoerden de voor de brug benodigde planken naar het strand en, net als de vele burgers en de vele edelen van de Cortes die naar het strand kwamen, tuurden ze de horizon af naar de galeien van de heer van Mallorca. De Cortes van Barcelona waren hét onderwerp van gesprek; iedereen sprak over het verzoek om hulp van de koning van Mallorca en over koning Peres list.

'Als de hele stad weet wat koning Pere van plan is,' zei Arnau op een dag tegen pater Albert, terwijl hij de kaarsen in de kapel van het Allerheiligste snoot, 'dan weet koning Jaume het waarschijnlijk ook; waarom verwachten we hem dan?'

'Daarom zal hij ook niet komen,' antwoordde de priester, terwijl hij doorging met zijn werk in de kapel.

'En dan?'

Arnau keek naar de priester, die bleef staan en bezorgd keek.

'Ik ben heel bang dat Catalonië een oorlog tegen Mallorca zal beginnen.'

'Nog een oorlog?'

'Ja. Het is bekend dat het een obsessie van koning Pere is om de oude Catalaanse rijken die Jaume I de Veroveraar onder zijn erfgenamen heeft verdeeld, weer te herenigen. De koningen van Mallorca hebben de Catalanen sinds die tijd alleen maar verraden; het is nog geen vijftig jaar geleden dat Pere de Grote de Fransen en Mallorcanen op de Panissars-pas heeft verslagen. Daarna heeft hij Mallorca, Roussillon en Cerdagne veroverd, maar die heeft hij van de paus weer terug moeten geven aan Jaume II.' De priester keek naar Arnau. 'Er komt oorlog, Arnau, ik weet niet wanneer of waarom, maar er komt oorlog.'

Jaume van Mallorca kwam niet naar de Cortes. De koning verlengde de termijn met nog eens drie dagen, maar toen die om waren, waren zijn galeien nog steeds niet in de haven van Barcelona verschenen.

'Nu weet je het waarom,' zei pater Albert de volgende dag tegen

Arnau. ‘Ik weet nog steeds niet wanneer, maar we kennen nu wel het waarom.’

Toen de Cortes ten einde liepen, gaf Pere III bevel om een proces wegens ongehoorzaamheid tegen zijn vazal aan te spannen; hij beschuldigde Jaume er bovendien van dat er in Roussillon en Cerdagne Catalaans geld werd geslagen, terwijl de koninklijke *tercio*-munt alleen in Barcelona geslagen mocht worden.

Jaume van Mallorca liet er zich nog steeds niets aan gelegen liggen, maar het proces, dat werd geleid door de rechter van Barcelona, Arnau d’Erill, met assistentie van Felip de Montroig en Arnau Çamorera, vicekanselier van de koning, werd bij verstek gevoerd, zonder dat de heer van Mallorca erbij aanwezig was. Jaume werd zenuwachtig toen zijn adviseurs hem vertelden dat de uitkomst van het proces zou kunnen zijn dat er beslag op zijn gebieden en graafschappen werd gelegd. Daarop zocht hij de hulp van de koning van Frankrijk, aan wie hij hulde bracht, en van de paus, die hij vroeg om bij zijn zwager koning Pere te bemiddelen.

Als verdediger van de zaak vroeg de paus Pere om een vrijgeleide voor Jaume, zodat hij zonder gevaar voor zichzelf en de zijnen naar Barcelona kon gaan om zijn verontschuldiging en zich tegen de ingebrachte beschuldigingen te verdedigen. De koning kon de paus dit niet weigeren, en daarom verleende hij de vrijgeleide. Wel had hij eerst Valencia gevraagd om vier galeien te sturen, onder leiding van Mateu Mercer, om de galeien van de heer van Mallorca in de gaten te houden.

Toen de zeilen van de galeien van de koning van Mallorca aan de horizon verschenen, liep heel Barcelona uit naar de haven. Daar wachtte hen zowel de gewapende vloot van Jaume III als de vloot van Mateu Mercer. Arnau d’Erill, rechter van de stad, gaf de havenarbeiders opdracht om te beginnen met de bouw van de brug; de schippers legden hun bootjes dwars en de mannen bevestigden de planken erop.

Toen de galeien van de koning van Mallorca voor anker lagen, voeren de overige schippers naar de koninklijke galei.

‘Wat is er aan de hand?’ vroeg een bastaix, toen hij zag dat de ko-

ninklijke standaard aan boord bleef en er slechts één edelman in het bootje stapte.

Arnau was doorweekt, net als zijn kameraden. Iedereen keek naar de rechter, die naar het bootje staarde dat op het strand afkwam.

Over de brug kwam slechts één persoon aan land: de burggraaf van Èvol, een rijk geklede, bewapende edelman uit Roussillon, die even stilstond en daarna over de planken het strand op liep.

De rechter liep hem tegemoet en op het zand luisterde hij naar zijn verhaal; Èvol wees voortdurend naar Framenors en vervolgens naar de galeien van de koning van Mallorca. Na het gesprek keerde de burggraaf terug naar de koninklijke galei, en de rechter verdween in de richting van de stad; korte tijd later kwam hij terug met de instructies van koning Pere.

‘Koning Jaume van Mallorca,’ riep hij luid, zodat iedereen hem zou kunnen horen, ‘en zijn echtgenote, Constança, koningin van Mallorca, de zuster van onze geliefde koning Pere, zullen in het Framenors-klooster verblijven. Er moet een vaste houten brug worden gebouwd, aan de zijkanten dicht en voorzien van een dak, vanwaar de galeien voor anker liggen tot aan de koninklijke vertrekken.’

Een geroezemoes steeg op op het strand, maar de strenge blik van de rechter deed het weer verstommen. Vervolgens richtten de havenarbeiders hun blik naar het Framenors-klooster, dat zich indrukwekkend boven de kust verhief.

‘Dat is gekkenwerk,’ hoorde Arnau iemand in het groepje bastaixos zeggen.

‘Als het gaat stormen, houdt die brug het niet,’ voorspelde een ander.

‘Dicht en met een dak! Waarom zou de koning van Mallorca dat willen?’

Arnau keek naar de rechter, maar juist op dat moment arriveerde Berenguer de Montagut op het strand. Arnau d’Erill wees hem naar het Framenors-klooster en trok vervolgens met zijn rechterhand een denkbeeldige lijn naar de zee.

Arnau, de bastaixos, de schippers en sloopstemmerlieden, de breekers, roeiriemmakers, smeden en touwslagers zwegen toen de rechter zijn verhaal besloot, en de meester bleef peinzend staan kijken.

Op bevel van de koning werd het werk aan de Santa Maria en de

kathedraal stilgelegd, en alle werklieden werden ingezet voor de bouw van de brug. Onder toezicht van Berenguer de Montagut werd een deel van de steigers bij de kerk afgebroken, en die ochtend nog begonnen de bastaixos materiaal over te brengen naar Framenors.

‘Wat een onzin,’ zei Arnau tegen Ramon, terwijl ze samen een zware boomstam droegen, ‘we sloven ons uit om stenen te sjouwen voor de Santa Maria, en nu slopen we haar weer, en dat allemaal voor een gril...’

‘Zwijg!’ zei Ramon. ‘Het is de opdracht van de koning; hij weet heus wel wat hij doet.’

De galeien van de koning van Mallorca, die voortdurend nauwlettend in de gaten werden gehouden door de Valenciaanse galeien, lagen inmiddels voor anker voor Framenors, een flink eind van het klooster vandaan. Metselaars en timmerlieden bouwden aan de zee-kant van het klooster een steiger, een imposante houten stelling tot aan de waterkant, terwijl de bastaixos heen en weer liepen naar de Santa Maria om stammen en stukken hout aan te voeren, geholpen door iedereen die verder geen duidelijke taak had.

Toen het donker werd, werd het werk stilgelegd. Arnau kwam tierend thuis.

‘Zoiets onzinnigs heeft ónze koning nooit gevraagd; die is tevreden met een gewone brug. Waarom moeten we toegeven aan de gril van een verrader?’

Maar zijn woorden verstomden en zijn gedachten veranderden toen hij Maria’s schoudermassage onderging.

‘Het gaat beter met je wonden,’ zei het meisje. ‘Sommigen gebruiken geranium met framboos, maar wij hebben altijd op de strobloem vertrouwd. Mijn grootmoeder genas mijn grootvader ermee, en mijn moeder mijn vader...’

Arnau sloot zijn ogen. De strobloem? Hij had al dagen Aledis niet gezien. Alleen daarom ging het beter!

‘Waarom span je je spieren?’ verweet Maria hem, zijn gedachten onderbrekend. ‘Ontspan je, je moet je ontspannen, dan...’

Hij luisterde niet meer. Dan wat? Ontspannen zodat zij de door een andere vrouw veroorzaakte wonden kon helen? Werde ze maar eens kwaad...

Maar in plaats van te schreeuwen gaf Maria zich die nacht weer

aan hem. Ze zocht hem met genegenheid en bood zichzelf teder aan. Aledis wist niet wat tederheid was. Als beesten gingen ze tekeer! Arnau liet haar bij hem komen met zijn ogen dicht. Hoe kon hij haar aankijken? Het meisje liefkoosde zijn lichaam... en zijn ziel, en voerde hem naar het genot, dat smartelijker werd naarmate het groter was.

's Ochtends voor dag en dauw stond Arnau op om naar Framenors te gaan. Maria was al beneden voor hem aan het werk bij de haard.

Tijdens de drie dagen die de bouw van de brug duurde, verliet niemand uit het gevolg van de koning van Mallorca de galeien. Ook de Valencianen bleven aan boord. Toen de stellage tegen het Framenors-klooster het water had bereikt, vormden de schippers groepjes om het materiaal te vervoeren. Arnau werkte aan een stuk door; als hij zou stoppen, zouden Maria's handen zijn lichaam weer strelen, het lichaam dat Aledis een paar dagen daarvoor had gebeten en gekrabd. Vanaf de bootjes brachten de werklieden de palen aan in de bodem, steeds onder leiding van Berenguer de Montagut, die op de voorsteven van een scheepje heen en weer liep om te controleren of de pijlers solide genoeg waren voor hij toestond dat ze belast werden.

Op de derde dag maakte de houten brug, meer dan vijftig meter lang en dicht aan de zijkant, een eind aan het vrije uitzicht op de haven van de gravenstad. De galei van de koning voer naar het uiteinde van de brug en na een tijdje hoorden Arnau en allen die aan de bouw hadden meegewerkt de koning en zijn gevolg op de planken lopen; velen keken op.

Toen Jaume in Framenors was aangekomen, zond hij een boodschapper naar koning Pere om hem te berichten dat koningin Constança en hij ziek waren geworden ten gevolge van de ruwe overtocht en dat zijn zuster vroeg of Pere naar het klooster wilde komen om haar op te zoeken. De koning maakte zich juist gereed om aan Constança's verzoek te voldoen, toen de infant don Pere verscheen, in het gezelschap van een jonge franciscaner monnik.

'Spreek op, broeder,' beval de vorst, zichtbaar geërgerd omdat hij het bezoek aan zijn zuster moest uitstellen.

Joan kromp ineen, zodat het minder opviel dat hij een hoofd boven de koning uitstak. 'Hij is heel klein,' hadden ze Joan verteld, 'en hij vertoont zich nooit staande aan zijn hovelingen.' Toch stond hij

nu wel, en hij keek Joan recht in zijn ogen, met een doordringende blik.

Joan aarzelde.

‘Spreek op,’ zei de infant don Jaume.

Joan begon hevig te zweten en merkte hoe zijn pij, die nog altijd ruw aanvoelde, aan zijn lichaam plakte. Als het bericht nu eens niet waar was? Dat bedacht hij nu voor het eerst. Hij had het gehoord van de oude monnik die met de koning van Mallorca van boord was gekomen, en hij had geen minuut langer gewacht. Hij was naar het koninklijk paleis gerend, had ruzie gekregen met de wacht omdat hij de boodschap aan niemand anders dan de vorst wilde overbrengen en had vervolgens genoeg genomen met de infant don Pere, maar nu... Als het eens niet waar was? Als het gewoon weer een list van de heer van Mallorca was...?

‘Spreek op. In hemelsnaam!’ riep de koning.

En hij sprak, zonder haperen, bijna zonder adem te halen.

‘Majesteit, u moet uw zuster koningin Constança niet gaan bezoeken. Het is een valstrik van koning Jaume van Mallorca. Met het voorwendsel dat zijn echtgenote ziek en zwak is, heeft de dienaar die haar kamer bewaakt orders om alleen u en de infanten don Pere en don Jaume binnen te laten. Verder mag niemand de kamer van de koningin in. Binnen wachten twaalf gewapende mannen u op. Zij zullen u gevangennemen, u over de brug naar de galeien brengen en naar het eiland Mallorca vertrekken, naar het kasteel van Alaró, waar ze van plan zijn u gevangen te houden tot u koning Jaume van zijn vazalschap ontheft en hem nieuw land in Catalonië geeft.’

Het hoge woord was eruit!

Met zijn ogen half dicht vroeg de koning: ‘En hoe weet een jonge monnik als jij dat allemaal?’

‘Broeder Berenguer heeft het me verteld, een familielid van uwe hoogheid.’

‘Broeder Berenguer?’

Don Pere knikte in stilte en de koning leek zich zijn familielid opeens te herinneren.

‘Broeder Berenguer,’ ging Joan verder, ‘heeft tijdens de biecht van iemand die berouw had over het complot, opdracht gekregen het u door te geven, maar omdat hij erg oud is en moeilijk loopt, heeft hij deze missie aan mij toevertrouwd.’

‘Dus daarom wilde hij een dichte brug,’ zei don Jaume. ‘Niemand zou de ontvoering opmerken als ze ons in Framenors gevangen zouden nemen.’

‘Het zou inderdaad makkelijk zijn,’ zei de infant don Pere knikkend.

‘Jullie weten,’ zei de koning tegen de infanten, ‘dat ik mijn zuster de koningin als ze ziek is moet bezoeken als ze zich op mijn grondgebied bevindt.’ Joan luisterde maar durfde niet te kijken. De koning zweeg even. ‘Ik zal mijn bezoek van vanavond uitstellen, maar... luister je, monnik?’ Joan verstijfde van schrik. ‘Die berouwvolle biechteling moet ons toestaan het complot openbaar te maken. Als het biechtgeheim blijft, zal ik de koningin moeten bezoeken. Ga nu,’ beval hij.

Joan holde terug naar Framenors en bracht het verzoek van de koning over aan broeder Berenguer. De koning verscheen niet op de afspraak en tot zijn opluchting kreeg hij een infectie aan zijn gezicht, bij zijn oog, wat Pere zag als goddelijke voorzienigheid. Hij moest een aderlating ondergaan en daarna enkele dagen het bed houden, waardoor broeder Berenguer voldoende tijd had om de gevraagde toestemming van zijn biechteling te krijgen.

Ditmaal twijfelde Joan geen moment aan de waarheid van de boodschap.

‘De biechteling van broeder Berenguer is uw zuster zelf,’ deelde hij de koning mee toen hij aan hem werd voorgeleid, ‘koningin Constança. Ze vraagt of u haar naar het paleis wilt laten komen, vrijwillig of onder dwang. Hier, ver van haar echtgenoot en onder uw bescherming, zal zij u het complot in alle details uit de doeken doen.’

De infant don Jaume verscheen met een bataljon soldaten in Framenors om aan Constança’s wens te voldoen. De monniken lieten hem door, en de infant en de soldaten meldden zich direct bij de koning van Mallorca. Zijn bezwaren hielpen weinig: Constança vertrok naar het paleis van de koning.

Ook het daaropvolgende bezoek aan zijn zwager de Plechtige hielp de koning van Mallorca weinig.

‘Omdat ik de paus mijn woord heb gegeven,’ zei koning Pere, ‘zal ik uw vrijgeleide respecteren. Maar uw echtgenote blijft hier, onder mijn bescherming. Verlaat mijn gebied.’

Zodra Jaume van Mallorca met zijn vier galeien vertrokken was,

beval de koning Arnau d'Erill om spoed te zetten achter het proces tegen zijn zwager, en korte tijd later velde de rechter van Barcelona het vonnis. Het land van de trouweloze vazal kwam in bezit van koning Pere; nu had de Plechtige een voorwendsel om de koning van Mallorca de oorlog te verklaren.

Ondertussen beval de koning, opgetogen dat hij de door Jaume de Veroveraar gesplitste rijken weer kon samenvoegen, om de jonge monnik te ontbieden die het complot had ontdekt.

'Je hebt ons goed en trouw gediend,' zei de koning, ditmaal gezeten op zijn troon; 'ik wil je een gunst verlenen.'

Joan wist dat de koning dat van plan was; zijn boodschappers hadden het hem verteld. En hij had er goed over nagedacht. Hij was franciscaan geworden omdat zijn meesters dat hadden gezegd, maar toen hij eenmaal in het Framenors-klooster zat, had de jongeman een teleurstelling te verwerken gekregen: waar waren de boeken, de wetenschap, het werk en de studie? Toen hij zich ten slotte tot de prior had gewend, had deze hem geduldig herinnerd aan de drie principes van Sint Franciscus van Assisi, de grondlegger van de orde: 'Radicale eenvoud, absolute armoede en nederigheid. Zo moeten wij franciscanen leven.'

Maar Joan wilde weten, studeren, lezen, leren. Hadden zijn meesters hem niet verzekerd dat ook dat de weg van de Heer was? Wanneer Joan een dominicaner monnik tegenkwam, bekeek hij hem daarom met de nodige afgunst. De orde der dominicanen wijdde zich vooral aan de studie van de filosofie en de theologie en had verscheidene universiteiten gesticht. Joan wilde bij de dominicaner orde horen en zijn studie voortzetten aan de befaamde universiteit van Bologna.

'Zo zij het,' verklaarde de koning plechtig, nadat hij Joans argumenten had aangehoord; de jonge monnik kreeg overal kippenvel. 'We vertrouwen erop dat u op een dag terugkeert in ons koninkrijk met het morele gezag dat kennis en wijsheid verschaffen, en dat u dat gezag aanwendt ten gunste van uw koning en zijn volk.'

Mei 1343
De kerk van Santa Maria del Mar
Barcelona

inds de rechter van Barcelona Jaume III had veroordeeld, waren er bijna twee jaar verstreken. Alle klokken van de stad beierden onophoudelijk, en in de Santa Maria, met zijn open muren, luisterde Arnau er geschrokken naar. De koning had ten oorlog tegen Mallorca opgeroepen en de stad was volgestroomd met edelen en soldaten. Arnau, die de wacht hield voor de kapel van het Allerheiligste, keek naar hen, tussen de mensen in de Santa Maria en op het plein. In alle kerken in Barcelona werd de mis opgedragen aan het Catalaanse leger.

Arnau was moe. De koning had zijn oorlogsvloot in Barcelona verzameld en al dagen waren de bastaixos keihard aan het werk. Honderdzeventien schepen! Nooit waren er zoveel schepen te zien geweest: tweeëntwintig grote galeien, volledig uitgerust voor de oorlog; zeven dikbuikige koggen voor het transport van de paarden en acht grote twee- en driedeksschepen voor het vervoer van de soldaten. De rest waren middelgrote en kleine schepen. De zee lag vol masten en de schepen voeren de haven in en uit.

Op een van die nu bewapende galeischepen was Joan ongetwijfeld aan boord gegaan meer dan een jaar geleden, in het zwart, in het habijt van de dominicanen, met bestemming Bologna. Arnau

was met hem meegelopen tot aan het water. Joan sprong op een bootje en ging met zijn rug naar de zee zitten; toen lachte hij naar hem. Arnau zag hem aan boord gaan, en zodra de roeiers begonnen te roeien, trok zijn maag samen en liepen de tranen over zijn wangen. Hij was alleen.

En dat was hij nog steeds. Arnau keek om zich heen. De kerkklokken bleven maar luiden. Edelen, geestelijken, soldaten, kooplieden, handwerkslieden en het gewone volk verdrongen zich in de Santa Maria; zijn makkers van het gilde naast hem stonden pal, maar wat voelde hij zich alleen! Zijn dromen, zijn hele leven was geleidelijk ingestort, net als de oude Romaanse kerk die de nieuwe had voortgebracht. De oude kerk bestond inmiddels niet meer. Er was geen spootje van het kleine kerkje meer te bekennen, en vanaf de plek waar hij stond, kon hij het enorme, brede middenschip zien, begrensd door de achthoekige zuilen waarop de gewelven rustten. Voorbij de zuilen, aan de buitenkant, werden nog steeds de muren opgericht en steen voor steen, met veel geduld naar boven gehesen.

Arnau keek omhoog. De sluitsteen van het tweede gewelf in het middenschip was inmiddels geplaatst, en er werd gewerkt aan de gewelven in de zijbeuken. De geboorte van Onze-Lieve-Heer: dat was het motief dat ze voor de tweede sluitsteen hadden gekozen. Het gewelf van het priesterkoor was voltooid. Het volgende, het eerste in het enorme rechthoekige middenschip, leek wel een spinnenweb: de vier ribben hingen in de lucht, met de sluitsteen in het midden, als een spin die klaarzit om zich via dunne draden voort te bewegen op zoek naar zijn prooi. Arnau's blik dwaalde weg tussen de slanke ribben. Hij wist wat het was om in een spinnenweb gevangen te zitten! Aledis achtervolgde hem en was met de dag vasthoudender. 'Ik zal het aan de dekens van je gilde vertellen,' dreigde ze als Arnau aarzelde, en dan zondigde hij opnieuw, elke keer weer. Arnau keek naar de andere bastaixos. Als ze erachter zouden komen... Daar had je Bartolomé, zijn schoonvader, de gildemeester, en Ramon, zijn vriend en beschermer. Wat zouden ze zeggen? En Joan was er niet eens meer.

Zelfs de Santa Maria leek hem de rug te hebben toegekeerd. Nu de kerk deels overdekt was en de steunberen die de bogen van de zijbeuken van het tweede gewelf steunden, waren gebouwd, waren de edelen en rijke kooplieden van de stad begonnen met het werk

aan de zijkapellen, vastberaden om hun stempel op de kerk te drukken in de vorm van heraldische wapens, voorstellingen, sarcofagen en allerlei stenen reliëfs.

Als Arnau zijn toevlucht kwam zoeken bij zijn Maagd Maria, liep er altijd wel een rijke koopman of edelman rond. Het was alsof ze hem zijn kerk hadden afgenomen. Ze doken plotseling op, en bleven trots staan in de elf kapellen die al langs de kooromgang waren gebouwd – er zouden er vierendertig komen. Daar waren inmiddels de vogels te zien op het wapen van de Busquets, in de Allerheiligenkapel; de hand en de klimmende leeuw op dat van de Junyents, in de kapel van San Jaume; de drie peren van Boronat de Pera, op de sluitsteen van de kapel van San Pablo; het hoefijzer en de linten van Pau Ferran, in het marmer van die kapel; de wapens van de Duforts en de Dusay's en de fontein van de Fonts, in de Santa Margarita-kapel. Zelfs in de kapel van het Allerheiligste waren ze bezig! Daar, in zijn kapel, de kapel van de bastaixos, werd de sarcofaag geplaatst van Bernat Llull, de aartsdeken die de bouw van de kerk was begonnen, en werden tegelijk de wapens van de Ferrers aangebracht.

Met gebogen hoofd liep Arnau langs de edelen en kooplieden. Hij was maar een stenensjouwer en hij knielde neer voor zijn Maria om te vragen hem te bevrijden van de spin die hem achtervolgde.

Na afloop van de kerkdiensten trok heel Barcelona naar de haven. Daar stond Pere III, in oorlogsrusting en met zijn baronnen om zich heen. Terwijl de infant don Jaume, graaf van Urgel, in Catalonië bleef om de grenzen van Ampurdán, Besalú en Camprodón te verdedigen, gebieden die grensden aan de graafschappen van de koning van Mallorca, zouden de anderen met de koning het eiland gaan veroveren: de infant don Pere, hofmaarschalk van Catalonië, Pere de Montcada, admiraal van de vloot, Pere de Eixèrica en Blasco de Alagó, Gonzalo Díez de Arenós en Felipe de Castre, Joan de Arborea, Alfons de Llòria, Galvany de Anglesola, Arcadic de Mur, Arnau d'Erill, Gonzalvo García, Joan Ximénez de Urrea, en vele andere belangrijke edelen en ridders, die klaarstonden om met hun troepen en vazallen oorlog te gaan voeren.

Maria, die Arnau buiten de kerk tegenkwam, wees hen luid roepend aan, zodat hij wel mee moest kijken.

‘De koning! De koning, Arnau. Kijk dan. Wat ziet hij er mooi uit!

En dat zwaard? Wat een klein zwaard! En die edelman. Wie is dat, Arnau? Ken je hem? En die schilden, die harnassen, die banieren...'

Maria sleepte Arnau van de ene kant van het strand naar de andere, tot ze bij Framenors waren. Daar, ver van de edellieden en soldaten, was een grote groep vuile, haveloze mannen, zonder schilden en harnassen, zonder zwaarden, en slechts gekleed in een lang, versleten hemd en met leren beenkappen en mutsen, al bezig aan boord te gaan van de bootjes die hen naar de grote schepen zouden brengen.

De mannen waren slechts gewapend met een kapmes en een lans!

'De compagnie?' vroeg Maria aan haar man.

'Ja. Dat zijn de Almogàvers.'

Beiden keken, samen met de andere Barcelonese burgers, met stil ontzag naar de huursoldaten die koning Pere in dienst had genomen. De veroveraars van Byzantium! Zelfs kinderen en vrouwen, die, net als Maria eerder, onder de indruk waren van de zwaarden en harnassen van de edelen, bekeken hen trots. Ze vochten te voet en ongewapend, en vertrouwden enkel en alleen op hun snelheid en behendigheid. Wie zou durven lachen om hun kledij, hemden of wapens?

De Sicilianen hadden dat wel gedaan, hadden ze Arnau verteld: die hadden hen op het slagveld uitgelachen. Hoe kon een stelletje haveloze lieden het nu opnemen tegen edelen te paard? Toch hadden de Almogàvers hen verslagen en het eiland veroverd. Ook de Fransen hadden hen uitgelachen; dat verhaal werd overal in Catalonië verteld. Arnau had het verschillende malen gehoord.

'Ze zeggen,' fluisterde hij tegen Maria, 'dat een paar Franse ridders een Almogàver gevangen namen en hem naar prins Carlos de Salerno brachten. Die beledigde hem door hem een ellendige, arme woesteling te noemen en bespote de Catalaanse troepen.' Arnau en Maria bleven naar de huursoldaten kijken, die nog steeds aan boord van de bootjes gingen. 'Toen daagde de Almogàver, in het bijzijn van de prins en zijn ridders, de beste van hun mannen uit. Hij zou te voet vechten, slechts gewapend met zijn lans; de Fransman te paard, in volle wapenrusting.' Arnau zweeg even, maar Maria keek hem aan en beduidde dat hij verder moest gaan met zijn verhaal. 'De Fransen lachten de Catalaan uit, maar namen de uitdaging aan. Allen vertrokken naar een terrein in de buurt van het Franse kam-

pement. Daar versloeg de Almogàver zijn tegenstander; hij doodde het paard en maakte gebruik van het gebrek aan behendigheid in het gevecht te voet van de ridder. Toen hij de ridder de keel af wilde snijden, gaf Carlos de Salerno hem de vrijheid.'

'Het is waar,' zei iemand achter hem. 'Ze vechten als echte duivels.'

Arnau voelde hoe Maria op hem leunde en pakte haar stevig bij de arm, zonder zijn blik van de huurlingen af te wenden. Wat wil je, vrouw? Bescherming? Als je eens wist! Ik kan mijn eigen zwakheden niet eens de baas. Denk je dat zij je meer kwaad zouden doen dan ik? Ze vechten als duivels. Arnau bekeek hen: mannen die vrolijk en blij ten oorlog trokken, en hun familie achterlieten. Waarom... waarom kon hij niet hetzelfde doen?

De inscheping van de mannen ging nog uren door. Maria ging naar huis en Arnau dwaalde uiteindelijk wat rond op het strand; hier en daar kwam hij wat makkers tegen.

'Vanwaar die haast?' vroeg hij Ramon, wijzend naar bootjes die onophoudelijk heen en weer voeren, barstensvol soldaten. 'Het is mooi weer. Het ziet er niet naar uit dat het gaat stormen.'

'Wacht maar af,' antwoordde Ramon.

Op dat moment klonk het eerste gehinnik, al snel gevolgd door dat van honderden paarden. Ze hadden buiten de muren staan wachten en nu was het hun beurt om aan boord gaan. Van de zeven koggen die voor het vervoer van de dieren bestemd waren, zaten er al een paar vol paarden: de schepen die met de edelen uit Valencia waren aangekomen en de schepen die in de havens van Salou, Tarragona en ten noorden van Barcelona waren ingeladen.

'Laten we hier weggaan,' drong Ramon aan, 'het zal hier een waar slagveld worden.'

Juist toen ze het strand verlieten, arriveerden de eerste paarden, aan de hand meegevoerd door hun stalknechten. Het waren enorme strijdrossen die traptten, hinnikten en beten, terwijl hun verzorgers ze uit alle macht in bedwang probeerden te houden.

'Ze weten dat ze de oorlog ingaan,' zei Ramon, terwijl ze hun toevlucht zochten tussen de bootjes.

'Ja?'

'Natuurlijk. Altijd als ze scheep gaan is het om ten oorlog te trekken. Kijk.' Arnau keek naar de zee. Vier dikbuikige koggen met on-

diepe kiel kwamen in volle vaart op het strand af en openden de kleppen aan de achterstevan; de kleppen vielen op het water en het binnenste van het schip werd zichtbaar. ‘En de paarden die het niet weten,’ ging Ramon door, ‘worden aangestoken door de rest.’

Al snel stond het strand vol paarden. Het waren er honderden, allemaal groot, sterk en machtig, oorlogspaarden die waren getraind voor de strijd. Stalknechten en schildknapen renden heen en weer en probeerden het trappen en bijten te ontwijken. Arnau zag hoe een aantal van hen door de lucht werd geslingerd en daarna getrapt of onder de voet gelopen werd. De verwarring was enorm en het lawaai oorverdovend.

‘Waar wachten ze op?’ riep Arnau.

Ramon wees weer naar de koggen. Enkele schildwachten liepen er met een paar paarden heen, het water kwam tot op borsthoogte.

‘Dat zijn de meest ervaren dieren. Als zij eenmaal binnen zijn, worden ze als lokmiddel gebruikt voor de kudde.’

En zo geschiedde. Toen de paarden op de kleppen stonden, draaiden de schildwachten ze om naar het strand. Toen begonnen ze als bezetenen te hinniken.

Dat was het signaal waarop de rest wachtte.

De kudde ging het water in en veroorzaakte zoveel schuim dat je even niets meer kon zien. Van achteren en van opzij lieten enkele ervaren stalmeesters hun zwepen knallen, sloten de kudde in en leidden de dieren naar de koggen. De knechten hadden de teugels moeten loslaten en de meeste dieren liepen los door het water en duwden elkaar vooruit. Een flinke tijd heerste er volledige chaos: geschreeuw en zweepgeknal, hinnikende dieren die worstelden om op de koggen te komen en de mensen die hen vanaf het strand stonden aan te moedigen. Daarna keerde de rust weer terug in de haven. Toen de paarden ingeladen waren, werden de kleppen aan de achterstevan opgehaald en waren de dikbuikige schepen klaar voor vertrek.

De galei van admiraal Pere de Montcada gaf het sein om te vertrekken en de honderdzeventien schepen voeren uit. Arnau en Ramon liepen weg van het strand.

‘Daar gaan ze,’ zei Ramon, ‘Mallorca veroveren.’

Arнау knikte stilzwijgend. Ja, daar gingen ze. In hun eentje, hun problemen en narigheid achter zich latend. Als helden uitgezwaard,

met hun gedachten bij de oorlog, alleen bij de oorlog. Wat zou hij er niet voor over hebben om aan boord van zo'n galei te zijn!

Op 21 juni van dat jaar woonde Pere III *in sede majestatis* de mis bij in de kathedraal van Mallorca, gekleed volgens de traditie: met de gewaden, de eerbewijzen en de kroon van de koning van Mallorca. Jaume III was naar zijn bezittingen in Roussillon gevlucht.

Het nieuws bereikte Barcelona en verspreidde zich vandaar over het hele schiereiland: koning Pere had de eerste stap gezet om de bij de dood van Jaume I verdeelde gebieden te herenigen om zo zijn woord gestand te doen. Alleen Cerdagne en het Catalaanse gebied aan de andere zijde van de Pyreneeën, Roussillon, moest hij nog terugveroveren.

Tijdens de maand die de actie tegen Mallorca duurde, kon Arnau het beeld van de koninklijke oorlogsvloot die wegvoer uit de haven van Barcelona maar niet uit zijn hoofd zetten. Toen de schepen een eindje op weg waren, waren de mensen naar huis teruggegaan. Waarom zou hij teruggaan? Om de liefde en genegenheid te krijgen die hij niet verdiende? Hij ging in het zand zitten en bleef daar tot het laatste zeil allang achter de horizon verdwenen was. Die geluksvogels, die laten hun problemen achter zich, zei hij steeds weer bij zichzelf. De hele maand hoorde Arnau opnieuw het geschreeuw en gelach van de Almogàvers en zag hij de oorlogsvloot wegvaren wanneer Aledis hem onderweg naar de Montjuïc besloep en hij later die dag weer met Maria's goede zorgen werd geconfronteerd. Op een dag zou het worden ontdekt. Pas had er iemand geroepen vanaf de weg, terwijl Aledis op hem lag te hijgen. Zouden ze hen gehoord hebben? Ze hadden zich een tijdje stilgehouden, maar daarna had Aledis gelachen en zich weer op hem geworpen. Als ze het ontdekten... hij zou bespot worden en uit het gilde worden gezet. Wat zou hij dan moeten? Waarvan zou hij moeten leven?

Toen de hele stad Barcelona op 29 juni 1343 uitliep om de koninklijke oorlogsvloot te onthalen die in de monding van de rivier de Llobregat lag, had Arnau inmiddels een besluit genomen. De koning moest Roussillon en Cerdagne gaan veroveren. Alleen zo zou hij zijn belofte gestand kunnen doen, en hij, Arnau Estanyol, zou

deel uitmaken van het leger; hij moest voor Aledis vluchten! Misschien zou ze hem op die manier vergeten en als hij terugkwam... Hij rilde, het was oorlog, mensen stierven. Maar misschien zou hij als hij terugkwam zijn leven met Maria weer kunnen oppakken zonder dat Aledis hem achtervolgde.

Pere III had de schepen opgedragen een voor een, in volgorde van belangrijkheid, de haven binnen te lopen: eerst de galei van de koning, dan die van de infant don Pere, daarna die van Pere de Montcada, dan die van de heer van Eixèrica enzovoort, enzovoort.

Terwijl de vloot wachtte, voer de koninklijke galei de haven binnen en maakte een draai, zodat alle mensen die zich aan de kust hadden verzameld, het schip konden bewonderen en toejuichen.

Arnau hoorde het volk opgewonden schreeuwen toen het schip voor hem langsvoer. Bastaixos en schippers stonden al klaar bij de waterkant om de brug te bouwen waarover de koning aan land moest komen. Bij hen stonden ook Francesc Grony, Bernat Santcliment en Galcerà Carbó te wachten, aanzienlijken van de stad, geflankeerd door de gildemeesters. De schippers begonnen hun bootjes neer te leggen, maar de notabelen gaven bevel daarmee nog te wachten.

Wat was er aan de hand? Arnau keek naar de bastaixos. Hoe moest de koning anders aan land komen dan via een brug?

‘Hij moet aan boord blijven,’ hoorde hij Francesc Grony tegen de heer van Santcliment zeggen. ‘Het leger moet naar Roussillon vertrekken voor koning Jaume zich reorganiseert of een verdrag sluit met de Fransen.’

Alle aanwezigen knikten. Arnau keek naar het koninklijke galeischip, dat zijn triomftocht door het water vervolgde. Als de koning niet van boord ging, als de oorlogsvloot direct doorging naar Roussillon zonder in Barcelona te stoppen... Zijn knieën knikten. Hij moest van boord komen!

Zelfs de graaf van Terranova, de raadsman van de koning, die was achtergebleven om voor de stad te zorgen, steunde het idee. Arnau keek hem woedend aan.

De drie aanzienlijken, de graaf van Terranova en nog enkele autoriteiten stapten op een scheepje dat hen naar de galei van de koning bracht. Arnau hoorde hoe zelfs zijn vrienden het idee bijvielen: ‘Hij moet niet toestaan dat de Mallorcanen zich weer bewapent,’ knikten ze.

De beraadslagingen duurden uren. Op het strand wachtten de mensen de beslissing van de koning af.

Uiteindelijk werd er geen brug gebouwd, maar niet omdat de oorlogsvloot uitvoer om Roussillon en Cerdagne te gaan veroveren. De koning besloot dat hij onder de huidige omstandigheden de actie niet kon doorzetten: hij had geen geld meer, een groot deel van zijn ridders had tijdens de overtocht over zee zijn paard verloren en moest van boord, en ten slotte moest hij zich bevoorraden om het nieuwe land te gaan veroveren. De autoriteiten hadden hem om een paar dagen gevraagd om de feestelijkheden ter ere van de verovering van Mallorca voor te bereiden, maar de vorst weigerde en zei dat er niets te vieren viel tot zijn rijken weer herenigd waren. Zo kwam het dat Pere III die 29^e juni 1343 in Barcelona als een gewone zeeman aan land ging, en van het scheepje in het water sprong.

Maar hoe moest hij Maria vertellen dat hij bij het leger wilde gaan? Hoe hij het Aledis zou zeggen was minder belangrijk, wat zou ze eraan hebben als ze hun overspel openbaar zou maken? Waarom zou ze hem en zichzelf schaden als hij toch naar de oorlog vertrok? Arnau dacht terug aan Joan en zijn moeder; dat was het lot dat haar misschien wachtte als het overspel bekend zou raken en Aledis wist dat, maar Maria... hoe moest hij het Maria vertellen?

Arnau probeerde het. Hij probeerde afscheid te nemen van het meisje als ze zijn rug masseerde. 'Ik vertrek naar de oorlog,' kon hij zeggen. Gewoon: 'Ik vertrek naar de oorlog.' Ze zou huilen. Wat kon Maria eraan doen? Hij probeerde het te vertellen toen ze hem zijn eten opdiende, maar haar lieve ogen beletten het hem. 'Is er iets?' vroeg ze. Hij probeerde het zelfs nadat ze de liefde bedreven hadden, maar toen streefde Maria hem.

Ondertussen was het in Barcelona een drukte van belang. Het volk wilde dat de koning Roussillon en Cerdagne zou gaan veroveren, maar dat deed hij niet. De ridders eisten dat de vorst hun soldaten zou betalen en de paarden en wapens die ze verloren hadden zou vergoeden, maar de schatkist was leeg en de koning moest met lede ogen aanzien dat veel van zijn ridders terugkeerden naar hun land: Ramon de Anglesola, Joan de Arborea, Alfons de Llòria, Gonzalo Díez de Arenós en vele andere edelen.

Daarop riep de koning de host van heel Catalonië bijeen; het zouden de burgers zijn die voor hem zouden vechten. Overal in het land

luidden de klokken en in opdracht van de koning werden er vanaf de kansels vlammeende redes gehouden opdat de vrije mannen zich zouden melden. De edelen verlieten het Catalaanse leger! Pater Albert sprak vol vuur, luid en duidelijk en aan een stuk door gebarend. Hoe moest de koning Catalonië verdedigen? Als de koning van Mallorca, wetende dat de edelen koning Pere in de steek lieten, nu eens een bondgenootschap met de Fransen sloot en Catalonië aanviel? Dat was al eens eerder gebeurd! Pater Albert schreeuwde het uit over de parochie van de Santa Maria; wie herinnerde zich het niet, wie had niet horen spreken over de veldtocht van de Fransen tegen de Catalanen? Toen hadden ze de aanvaller kunnen verslaan. En nu? Zou het nu lukken als ze toelieten dat Jaume zich opnieuw zou bewapenen?

Arnau keek naar de stenen Maria met het kind op haar schouder. Hadden ze tenminste maar een kind gehad. Als ze een kind hadden gekregen, was het vast allemaal niet gebeurd. Zo wreed zou Aledis niet geweest zijn. Als ze een kind hadden gehad...

‘Ik heb net de Maagd Maria een belofte gedaan,’ fluisterde Arnau opeens tegen Maria, terwijl de priester vanaf het hoofdaltaar doorging met het werven van soldaten; ‘ik ga bij het leger van de koning om te zorgen dat Maria ons zegent met een kind.’

Maria keek naar hem en voor ze zich naar de Maagd Maria keerde, pakte ze zijn hand en drukte die krachtig.

‘Dat kun je niet doen!’ riep Aledis, toen Arnau haar over zijn besluit vertelde. Arnau beduidde dat ze zachter moest praten, maar ze bleef schreeuwen: ‘Je kunt me niet in de steek laten! Ik zal het iedereen vertellen...’

‘Wat heb je daar nu aan, Aledis?’ viel hij haar in de rede. ‘Ik zal bij het leger zijn. Je verwoest er alleen je eigen leven maar mee.’

Ze zaten zoals altijd verscholen achter de struiken en keken elkaar aan. Aledis’ onderlip begon te trillen. Wat was ze mooi! Arnau wilde zijn hand naar haar wang brengen. De tranen liepen er langs, maar hij bedacht zich.

‘Vaarwel, Aledis.’

‘Je kunt me niet in de steek laten,’ snikte ze.

Arnau keek naar haar. Ze was op haar knieën gevallen, haar hoofd tussen haar handen. Omdat het stil bleef, keek ze op naar Arnau.

‘Waarom doe je me dit aan?’ hilde ze.

Arnau zag de tranen op haar gezicht; haar hele lichaam beefde. Arnau beet op zijn lip en keek naar boven naar de berg, waar hij altijd stenen ging halen. Waarom zou hij haar nog meer pijn doen? Hij opende zijn armen.

‘Ik moet het doen.’

Ze kroop op haar knieën tot ze zijn benen raakte.

‘Ik moet het doen, Aledis!’ herhaalde Arnau, en hij sprong naar achteren.

Vervolgens daalde hij de Montjuïc af.

Het waren prostituees, dat zag je aan hun gekleurde kleren. Aledis aarzelde of ze naar hen toe zou lopen, maar door de geur van de stoofpot met vlees en groenten moest ze wel. Ze had honger. Ze was uitgemergeld. De meisjes, jong als zij, bewogen zich vrolijk kletsend rond het vuur. Ze hadden haar gevraagd dichterbij te komen toen ze haar op een paar stappen van de tenten hadden gezien, maar het waren wel prostituees. Aledis bekeek zichzelf eens goed: ze liep in lompen, ze stonk, ze was vuil. De prostituees vroegen het nog een keer; de schittering van hun zijden jurken in de zon had haar even afgeleid. Niemand had haar iets te eten aangeboden. Had ze het soms niet bij alle tenten, hutten en vuurtjes waar ze zich naartoe had gesleept geprobeerd? Had iemand medelijden met haar gehad? Ze hadden haar behandeld als een bedelaarster, en ze had gebedeld: om een beetje brood, wat vlees, wat groente. Ze hadden haar uitgestoken hand bespuwd. Daarna hadden ze gelachen. Die vrouwen waren hoeren, maar ze hadden haar wel gevraagd hun stoofpot met hen te delen.

De koning had zijn legers opgedragen zich te verzamelen in Figueres, in het noorden van het land, en zowel de edelen die de vorst niet in de steek hadden gelaten als de Catalaanse hosts waren daarheen onderweg, waaronder de soldaten uit Barcelona. Onder hen

was Arnau Estanyol, bevrijd, optimistisch en gewapend met de kruisboog van zijn vader en een eenvoudige stompe dolk.

Maar terwijl koning Pere erin slaagde om bijna twaalfhonderd man te paard en vierduizend soldaten te voet te verzamelen, bracht hij ook een ander leger op de been: familieleden van de soldaten – vooral van de Almogàvers, die als nomaden hun huis en familie altijd bij zich hadden –, handelaars in allerlei goederen – die de spullen hoopten op te kopen die de soldaten aan de plundering zouden overhouden –, slavenhandelaars, geestelijken, gokkers, dieven, prostitutees, bedelaars en armen van allerlei slag voor wie het leven erom draaide achter het aas aan te gaan. Met z'n allen vormden ze een indrukwekkende achterhoede die met de legers meebewoog en haar eigen wetten kende, vaak veel wreder dan die van de strijd waarop ze parasiteerden.

Aledis was een van de velen in die bonte groep. Arnau's afscheid dreunde nog na in haar oren. Weer had Aledis de ruwe, versleten handen van haar echtgenoot langs haar verborgen plekje voelen gaan. Het gerochel van de oude leerlooier had zich vermengd met haar herinneringen. De oude man kneep in haar vulva. Aledis verroerde zich niet. De oude man kneep weer, harder nu, en eiste de vrijgevigheid op die zijn vrouw tot dan toe had geveinsd. Aledis sloot haar benen. Waarom heb je me in de steek gelaten, Arnau, dacht Aledis, terwijl ze Pau op zich voelde, die zijn handen gebruikte om bij haar binnen te dringen. Ze gaf toe en opende haar benen, en kreeg tegelijk een bittere smaak in haar mond. Ze deed alsof ze moest overgeven. De oude man bewoog zich als een reptiel boven op haar. Naast het bed gaf ze over. Hij merkte het niet eens. Hij bleef traag stoten, met zijn handen zijn penis vasthoudend, en met zijn hoofd op haar borsten, bijtend in haar tepels die niet hard werden omdat ze het alleen maar weerzinwekkend vond. Toen hij klaar was, rolde hij naar zijn kant van het bed en viel in slaap. De volgende ochtend maakte Aledis een bundeltje van haar schaarse bezittingen, wat geld dat ze stal van haar man en wat eten, en ging de straat op, net als anders.

Ze liep naar het klooster Sant Pere de les Puellas, verliet Barcelona en sloeg de oude Romeinse weg in die haar naar Figueres zou brengen. Met gebogen hoofd liep ze de stadspoort door, terwijl ze de behoefte om weg te hollen onderdrukte en het vermeed de sol-

daten aan te kijken. Ze keek naar de stralend blauwe hemel, en ging haar nieuwe toekomst tegemoet, lachend naar de vele reizigers naar de grote stad die ze tegenkwam. Arnau had ook zijn echtgenote verlaten, dat had ze gecontroleerd. Hij was vast weggegaan vanwege Maria! Het was niet mogelijk dat hij hield van die vrouw. Als ze de liefde bedreven... ze merkte het toch, ze voelde hem op haar lichaam! Haar kon hij niet voor de gek houden: hij hield van haar, van Aledis. Als hij haar zou zien... Aledis stelde zich voor hoe hij met open armen op haar af zou rennen. Ze zouden ontsnappen! Ja, ze zouden samen ontsnappen... voor altijd.

De eerste paar uur liep Aledis op met een groepje boeren die terugkeerden naar hun land, nadat ze hun producten in de stad hadden verkocht. Ze legde uit dat ze haar man ging zoeken omdat ze zwanger was, en de gelofte had gedaan dat hij het moest weten voor hij de strijd in ging. Van hen kwam ze te weten dat Figueres op z'n snelst in vijf of zes dagen te bereiken was, als je na Girona de weg bleef volgen. Maar ze kreeg ook de kans om te luisteren naar de raad van een paar oude, tandeloze vrouwen, die leken te bezwijken onder het gewicht van de lege manden die ze vervoerden. Op hun blote voeten liepen ze echter alsmaar door, met een onvoorstelbare energie in hun oude, magere lijven.

'Het is niet goed als een vrouw in haar eentje op deze wegen loopt,' zei de een hoofdschuddend.

'Nee, zeker niet,' bevestigde de ander.

Een paar ogenblikken gingen voorbij; beide vrouwen moesten even op adem komen.

'En al helemaal niet als ze jong en mooi is,' voegde de tweede eraan toe.

'Inderdaad, inderdaad,' stemde de eerste in.

'Wat kan mij nu gebeuren?' vroeg Aledis naïef. 'De weg is vol mensen, vol goede mensen zoals u.'

Ze moest weer wachten, terwijl de vrouwen ondertussen zwijgend een paar stappen deden, wat grotere nu om niet achterop te raken bij het groepje boeren.

'Ja, hier kom je nog wel mensen tegen. Rond Barcelona liggen veel dorpen die afhankelijk zijn van de stad, zoals wij. Maar een eindje verderop,' zei ze, zonder op te kijken, 'waar de dorpen verder uit elkaar liggen en er geen stad is, zijn de wegen verlaten en gevaarlijk.'

Ditmaal gaf haar vriendin geen enkel commentaar, maar na de onvermijdelijke stilte richtte zij zich uiteindelijk weer tot Aledis: 'Zorg dat je je niet laat zien als je alleen bent. Verberg je bij het minste geluid. Vermijd elk gezelschap.'

'Zelfs als het ridders zijn?' vroeg Aledis.

'Vooral dan!' riep de een.

'Als je de hoeven van een paard hoort, verberg je dan maar en bid!' riep de ander uit.

Nu praatten de twee vrouwen in koor, gepassioneerd en zonder op adem te hoeven komen. Ze hielden zelfs even halt, waardoor ze een eindje van de stoet vandaan raakten. De ongelovige uitdrukking op Aledis' gezicht sprak waarschijnlijk boekdelen, want toen ze weer op snelheid waren, begonnen de twee oude vrouwen opnieuw aan te dringen.

'Kijk, meisje,' adviseerde de een, terwijl de ander knikte nog voor ze wist wat haar vriendin zou gaan zeggen, 'als ik jou was, zou ik teruggaan naar de stad en daar op je man wachten. Het is erg gevaarlijk op de wegen, temeer daar de soldaten en officieren allemaal met de koning op veldtocht zijn. Er is dus geen gezag, niemand houdt toezicht en niemand vreest de straf van de koning, omdat die toch met andere zaken bezig is.'

Peinzend liep Aledis naast de twee oude vrouwen. Je verbergen voor ridders? Waarom? De ridders die bij haar man in de werkplaats kwamen, waren altijd beleefd en respectvol tegen haar geweest. Nooit had ze van de vele kooplieden die haar man van grondstoffen voorzagen verhalen gehoord over berovingen of misdrijven op de wegen in het land. Ze herinnerde zich daarentegen wel hun huiveringwekkende verhalen over veelbewogen tochten over zee, reizen door Moorse landen en door de meest verafgelegen gebieden van de sultan van Egypte. Haar man had haar verteld dat de Catalaanse wegen al meer dan tweehonderd jaar door wetten en de koning werden beschermd, en dat wie het waagde om een misdrijf op een koninklijke weg te begaan een veel hogere straf kreeg dan wanneer hetzelfde delict elders werd gepleegd. 'Voor de handel is het nodig dat het rustig is op de wegen!' zei hij dan. 'Hoe zouden we onze producten overal in Catalonië kunnen verkopen als de koning daar niet voor zou zorgen?' Vervolgens vertelde hij haar, op een manier alsof ze een kind was, dat de kerk al meer dan tweehonderd jaar

geleden maatregelen had genomen om de wegen te beschermen. Eerst waren er de regels die op synodes waren uitgevaardigd. Als iemand ze schond, werd hij onmiddellijk geëxcommuniceerd. De bisschoppen hadden bepaald dat de bewoners van hun graafschappen en bisdommen hun vijanden niet mochten aanvallen van het negende uur op zaterdag tot het eerste uur op maandag, en evenmin op verplichte feestdagen. Bovendien beschermden de regels geestelijken, kerken en iedereen die naar een kerk ging of er vandaan kwam. Die regels, zo had hij uitgelegd, waren geleidelijk uitgebreid en waren voor steeds meer mensen en goederen gaan gelden: voor kooplieden en landbouw- en transportdieren, landbouwwerktuigen en de huizen van boeren, stadbewoners, vrouwen, oogsten, olijfgaarden, wijn... Uiteindelijk had koning Alfons I de regels van toepassing verklaard op de openbare wegen en landwegen en bepaald dat degene die ze overtrad, majesteitsschennis had gepleegd.

Aledis keek naar de oude vrouwen, die zwijgend verder liepen, sjokkend op hun blote voeten, met hun bundels op de rug. Wie zou majesteitsschennis durven plegen? Welke christen zou het risico nemen geëxcommuniceerd te worden door iemand aan te vallen op een Catalaanse weg? Daaraan liep ze te denken toen het groepje boeren afsloeg naar San Andrés.

‘Vaarwel, meisje,’ zeiden de vrouwen. ‘Luister naar de raad van twee oude vrouwen,’ voegde een van hen eraan toe. ‘Als je besluit verder te gaan, wees dan voorzichtig. Ga geen enkel dorp en geen enkele stad binnen. Ze zouden je kunnen zien en je achterna kunnen komen. Stop alleen bij boerderijen, en dan alleen daar waar je vrouwen en kinderen ziet.’

Aledis zag hoe het groepje zich verwijderde. De twee oudjes sjokten verder op hun blote voeten en deden hun best om de aansluiting met de boeren niet te verliezen. Binnen een paar minuten was ze alleen. Tot dan toe was ze al pratend opgelopen met de boeren, haar gedachten en verbeelding de vrije loop latend, zorgeloos en verlangend om bij Arnau aan te komen, en opgewonden door het avontuur waarin ze door haar overhaaste vertrek verzeild was geraakt. Maar toen de stemmen en het rumoer van haar reisgenoten in de verte wegstierven, voelde Aledis zich alleen. Ze had nog een lange weg voor de boeg. Ze probeerde hem te volgen, met haar hand voor haar ogen tegen de zon die inmiddels hoog aan de hemel stond,

een azuurblauwe hemel, zonder één wolkje dat de onmetelijke, schitterende koepel versluiserde die zich aan de horizon met het uitgestrekte, rijke Catalaanse land verbond.

Maar misschien was het niet alleen een gevoel van eenzaamheid dat het meisje overviel toen de boeren haar hadden verlaten, en ook geen ongerustheid omdat ze zich in een onbekende streek bevond. Eigenlijk had Aledis nog nooit tegenover hemel en aarde gestaan zonder dat er iets tussen stond, zodat je als je ronddraaide de horizon kon afspeuren... en hem steeds bleef zien! En Aledis keek naar de horizon, naar waar ze haar hadden gezegd dat Figueres lag. Haar knieën knikten. Ze draaide zich om en keek achterom. Niets. Ze raakte van Barcelona verwijderd en zag alleen nog maar onbekend gebied. Aledis zocht naar de daken van de gebouwen die altijd voor de hemel, dat wonderbaarlijke onbekende fenomeen, hadden gestaan. Ze zocht naar de geuren van de stad, de geur van leer, het geschreeuw van mensen, het geroezemoes van een levende stad. Ze was alleen. Opeens schoten haar de woorden van de twee oude vrouwen te binnen. Vanuit de verte probeerde ze Figueres te ontwaren. Vijf of zes dagen lopen! Waar zou ze slapen? Wat zou ze eten? Ze woog haar bundeltje. Als wat die oude vrouwtjes zeiden nu eens waar was? Wat zou ze dan doen? Wat kon ze uitrichten tegen een ridder of een misdadiger? De zon stond hoog aan de hemel. Aledis keek weer naar waar ze haar gezegd hadden dat Figueres was... en Arnau.

Ze werd voorzichtiger. Haar zintuigen stonden op scherp en ze was gespist op elk geluid dat de eenzaamheid op de weg verstoorde. In de buurt van Montcada, waar het kasteel op de top van de gelijknamige berg de toegang tot de vlakte van Barcelona bewaakte, terwijl de zon inmiddels op haar hoogste punt stond, raakte het op de weg weer vol boeren en kooplieden. Aledis sloot zich bij hen aan alsof ze ook op weg was naar de stad, maar toen ze bij de poort kwam, herinnerde ze zich de raad van de oude vrouwen en liep om de stad heen, dwars door het land, tot ze weer op de weg was.

Aledis was tevreden toen ze merkte dat de angst die haar had overvallen toen ze alleen was, allengs verdween. Ten noorden van Montcada kwam ze nog steeds boeren en kooplieden tegen, de meeste te voet, andere gezeten op karren, muilieren of ezels. Iedereen groette haar vriendelijk en Aledis genoot van de hoffelijke bejegening. Net als eerder voegde ze zich bij een groepje, ditmaal van kooplie-

den op weg naar Ripollet. Ze hielpen haar de rivier de Besós te doorwaden, maar meteen aan de overkant sloegen de kooplieden links af. Toen Aledis, opnieuw alleen, om Vallromanes heen gelopen was en ook die plaats achter zich had gelaten, stond ze voor de échte rivier de Besós: een stroom waarin in die tijd van het jaar nog zoveel water stond dat je hem onmogelijk te voet kon oversteken.

Aledis keek naar de rivier en naar een schipper die lusteloos aan de oever stond te wachten. De man toonde een dwaas minzaam lachje en liet een paar akelig zwarte tanden zien. Als Aledis haar reis wilde voortzetten, moest ze wel van de diensten van die schipper met zijn zwarte tanden gebruikmaken. Ze probeerde haar decolleté te sluiten door de koordjes aan te trekken, maar omdat ze haar bundeltje moest vasthouden, lukte dat niet. Ze hield haar pas in. Ze hadden haar altijd verteld dat ze zich zo fraai bewoog; ze had het altijd fijn gevonden als ze zich bekeken wist. De schipper was helemaal zwart! Uit al zijn poriën kwam vuil. Als ze haar bundel nu eens afdeed? Nee. Dat zou hij merken. Ze hoefde niet bang voor hem te zijn. Het hemd van de schipper was zo vet dat het wel van perkament leek. En zijn voeten? Mijn god! Zijn tenen waren bijna niet te zien. Langzaam. Langzaam. Mijn god, wat een vreselijke man, dacht ze.

‘Ik wil de rivier over,’ zei ze.

De schipper keek van Aledis’ borsten naar haar grote, kastanjebruine ogen.

‘Zo meteen,’ zei hij alleen maar; vervolgens richtte hij zijn blik weer ongegeneerd op haar borsten.

‘Heb je me niet gehoord?’

‘Zo meteen,’ herhaalde hij, zonder zelfs maar op te kijken.

Het geruis van de Besós verbrak de stilte. Aledis meende de ogen van de schipper op haar borsten te voelen. Haar ademhaling versnelde, wat haar borsten nog eens accentueerde, terwijl de bloeddoorlopen ogen van de schipper elk plekje van haar lichaam onderzochten.

Aledis was alleen, verloren in het binnenland van Catalonië, aan de oever van een rivier waarvan ze zelfs nog nooit had gehoord en die ze met het groepje van de mensen op weg naar Ripollet al dacht overgestoken te zijn, en met een potige man die haar wellustig aankeek. Aledis keek om zich heen. Er was geen kip te zien. Een paar meter naar links, een eindje van de oever vandaan, stond een hut

van slordig neergezette stammen, al net zo haveloos en smerig als de eigenaar ervan. Voor de deur van de hut, tussen vuilnis en afval, verwarmde een vuur een pan die aan een ijzeren driepoot hing. Aledis wilde er niet aan denken wat erin zat, maar de geur die de pan verspreidde was walgelijk.

‘Ik moet naar het leger van de koning,’ begon ze aarzelend.

‘Zo meteen,’ antwoordde de schipper weer.

‘Mijn man is officier van de koning,’ loog ze, met luide stem, ‘en voor hij gaat vechten moet ik hem vertellen dat ik zwanger ben.’

‘Zo meteen,’ antwoordde hij, terwijl hij zijn zwarte tanden weer liet zien.

Er verscheen een draadje spuug in zijn mondhoek. De schipper veegde het weg met de mouw van zijn hemd.

‘Kun je niets anders zeggen?’

‘Jawel,’ antwoordde de man, zijn ogen half dichtknijpend. ‘Officieren van de koning sneuvelen meestal snel.’

Aledis zag het niet aankomen. De schipper gaf het meisje een enorme dreun. Aledis draaide om haar as en belandde op de grond voor de smerige voeten van haar aanvaller.

De man bukte, greep haar bij de haren en sleepte haar naar de hut. Aledis zette haar nagels in zijn hand tot ze ze in zijn vlees voelde dringen, maar hij sleepte haar verder. Ze probeerde op te staan, struikelde een paar keer en viel opnieuw. Ze herstelde zich, wierp zich op handen en voeten tegen de benen van de man en probeerde hem tot stilstand te brengen. De schipper maakte zich los en gaf haar een trap in haar maag.

Terwijl ze in de hut weer op adem probeerde te komen, voelde Aledis op het ritme van de wellust van de schipper de aarde en de modder langs haar lichaam schuren.

Terwijl hij wachtte op de verschillende hosts en troepen met het bijbehorende proviand, richtte koning Pere zijn hoofdkwartier in in een herberg te Figueres, een stad die was vertegenwoordigd in de Cortes en dicht bij de grens met Roussillon lag. De infant don Pere en zijn ridders installeerden zich in Perelada, terwijl de infant don Jaume en de overige edelen – onder andere de heer van Eixèrica, de

graaf van Luna, Blaso de Alagó, Juan Ximénez de Urrea, Felipe de Castro en Juan Ferrández de Luna – zich samen met hun troepen over de omgeving van Figueres verspreidden.

Arnau Estanyol bevond zich bij de koninklijke troepen. Met zijn tweeëntwintig jaar had hij nog nooit zoiets meegemaakt. Het tentenkamp, waarin meer dan tweeduizend mannen zaten samengepakt, uitgelaten vanwege de overwinning op Mallorca, belust op oorlog, strijd en buit, en met niets anders omhanden dan het wachten op het bevel van de koning om op te rukken tegen Roussillon, was de tegenpool van de orde die in Barcelona heerste. Afgezien van de momenten waarop de troepen instructies kregen en schietoefeningen deden, bestond het leven in het kamp uit weddenschappen, sterke verhalen – waarbij de groentjes naar de angstaanjagende oorlogservaringen van trotse veteranen luisterden – en natuurlijk uit diefstal en vechtpartijen.

Arnau liep gewoonlijk door het kamp in het gezelschap van drie jongemannen uit Barcelona, die al even weinig bedreven waren in de kunst van het oorlog voeren als hij. Hij bewonderde de paarden en de wapenrustingen. De bedienden zorgden ervoor dat ze altijd blonken en zetten ze voor de tenten in de zon, in een soort wedstrijd wiens wapens en uitrustingen het meeste glommen. Maar terwijl hij de harnassen en wapens bewonderde, waren de viezigheid, de stank en de talloze insecten die op het afval van duizenden mensen en dieren afkwamen hem een kwelling. De officieren van de koning hadden opdracht gegeven om een paar lange, diepe greppels te graven bij wijze van latrine, zo ver mogelijk van het kamp vandaan, dicht bij een beek waarin ze het vuil van de soldaten wilden lozen. De beek stond echter bijna droog en de viezigheid stapelde zich op en rotte weg, wat een ondraaglijke, misselijkmakende stank veroorzaakte.

Op een ochtend toen Arnau en zijn drie nieuwe vrienden tussen de tenten liepen, zagen ze een ridder aankomen die terugkeerde van zijn oefeningen. Zijn paard, op weg naar de stal voor een welverdiende maaltijd en bevrijd van het gewicht van de wapenrusting op zijn borst en flanken, trappelde en steigerde, terwijl de ruiter zonder schade aan te richten zijn tent probeerde te bereiken en de soldaten en spullen in de paden tussen de tenten ontweek. Maar het grote, vurige dier, dat zich aan de wrede teugels moest onderwer-

pen, weigerde door te lopen en voerde in plaats daarvan een spectaculaire dans uit, waarbij hij het witte zweet dat op zijn flanken stond afvuurde op iedereen die in de buurt stond.

Arnau en zijn metgezellen sprongen zo snel mogelijk weg, maar ongelukkigerwijs stootte het dier hen precies op dat moment wild opzij en trapte tegen Jaume aan, de kleinste van de vier; hij verloor zijn evenwicht en viel op de grond. De jongen was niet gewond geraakt, en de ruiter keek niet eens om en reed verder naar een nabijgelegen tent. Maar de kleine Jaume was precies terechtgekomen op de plek waar een paar veteranen hun maandgeld zaten te verdobbelen. Een van hen had al het geld verloren dat hij maar aan de toekomstige veldtochten van koning Pere zou kunnen overhouden, en een schermutseling liet niet lang op zich wachten. De onfortuinlijke speler richtte zich in volle lengte op, en stond op het punt de woede die hij niet op zijn makkers kon afreageren, te koelen op Jaume. Het was een potige man, met lange, vuile haren en dito baard, en met een door urenlange verliezen getekend gezicht dat zelfs zijn dapperste vijand bang zou hebben gemaakt.

De soldaat greep de jongen vast en tilde hem op tot voor zijn ogen. Het ging zo snel dat Jaume niet eens besepte wat er gebeurde. Binnen een paar tellen was hij door het paard opzij gestoten en gevallen, en nu werd hij aangevallen door een dolleman die hem toeschreeuwde en door elkaar schudde en hem vervolgens, zonder los te laten, in zijn gezicht sloeg, waardoor er een straaltje bloed uit zijn mondhoek begon te lopen.

Arnau zag Jaume in de lucht spartelen.

‘Hou daarmee op! Zwijn!’ Hij stond zelf versteld van zijn woorden.

De mensen gingen voor Arnau en de veteraan opzij. Jaume, ook verrast, hing niet langer te spartelen; hij was op zijn achterste neergekomen toen de man hem had losgelaten om te zien wie het had gewaagd hem te beledigen. Opeens stond Arnau in het midden van een kring, gevormd door de vele nieuwsgierigen die niets van het schouwspel wilden missen. Een razende soldaat en hij. Had hij hem maar niet beledigd... Waarom had hij hem een zwijn moeten noemen?

‘Het was zijn schuld niet...’ stamelde Arnau, wijzend naar Jaume, die nog altijd niet begreep wat er gebeurd was.

Zonder dat er een woord gewisseld werd, stormde de soldaat als een bronstige stier op Arnau af; hij sloeg met zijn hoofd tegen zijn borst en slingerde hem een paar meter weg, zodat de kring toeschouwers moest wijken. Arnau voelde een pijn alsof zijn borst openbarstte. De afschuwelijke lucht waaraan hij inmiddels gewend was geraakt, leek opeens niet meer aanwezig. Hij hapte naar adem. Hij probeerde op te staan, maar door een trap in zijn gezicht viel hij opnieuw op de grond. Een felle pijn trok door zijn hoofd terwijl hij op adem probeerde te komen, maar toen hij zich bijna had hersteld, werd hij opnieuw gevloerd door een trap, ditmaal in zijn zij. Daarop volgde een verschrikkelijk pak slaag, en Arnau sloot zijn ogen en dook op de grond in elkaar.

Toen de veteraan ophield, had Arnau het gevoel alsof hij totaal kapot gemaakt was door die idiote soldaat; maar ondanks de pijn leek het alsof hij iets hoorde.

Nog steeds ineengedoken op de grond, spitste hij zijn oren.

Toen hoorde hij het.

Een keer.

En nog eens, en nog eens en nog eens. Hij opende zijn ogen en keek naar de mensen in de kring, die om hem heen stonden te lachen, naar hem wezen en weer lachten. In zijn toegetakelde oren klonken zijn vaders woorden: 'Ik heb alles wat ik had in de steek gelaten om te zorgen dat jij vrij kon zijn.' Beelden en herinneringen liepen in zijn verwarde hoofd in elkaar over: hij zag zijn vader in de strop hangen op de plaça del Blat... Met een bebloed gezicht stond hij op. Hij herinnerde zich de eerste steen die hij naar Maria-ter-Zee had gebracht... De veteraan keerde hem de rug toe. De moeite die het toen had gekost om die steen op zijn rug te sjouwen... De pijn, het lijden, de trots toen hij hem neerlegde...

'Zwijgn!'

De man met de baard draaide zich om. Het hele kamp kon zijn broek tegen zijn been horen schuren.

'Stomme boer!' riep hij, en opnieuw stortte hij zich in zijn volle lengte op Arnau.

Dat zwijgn kon nooit zwaarder zijn dan een steen. Een steen... Arnau wierp zich op de veteraan, hield hem stevig vast zodat hij niet zou kunnen slaan, en samen rolden ze door het zand. Arnau slaagde erin eerder op te staan dan de soldaat, maar in plaats van hem te

slaan, pakte hij hem bij zijn haren en bij zijn leren riem, tilde hem boven zijn hoofd alsof hij een pop was, en gooide hem boven de kring in de lucht.

Met veel lawaai kwam de man met de baard op de toeschouwers terecht.

Maar dat vertoon van kracht maakte de soldaat niet bang. Hij was gewend om te vechten, en na een paar tellen stond hij weer voor Arnau, die met zijn voeten stevig op de grond op hem stond te wachten. Ditmaal probeerde de veteraan hem te slaan in plaats van zich op hem te werpen, maar opnieuw was Arnau hem te vlug af: hij weerde de klap af door hem bij zijn arm te grijpen, draaide zich om en smeed hem opnieuw een paar meter verder op de grond. Maar de soldaat raakte niet gewond en opnieuw vielen ze elkaar weer aan.

Toen de veteraan verwachtte dat zijn tegenstander hem weer door de lucht zou slingeren, sloeg Arnau hem echter vol in zijn gezicht, een slag waarin de bastaix al zijn woede legde.

Het geschreeuw dat op de achtergrond had geklonken, hield op. De man met de baard viel bewusteloos aan Arnau's voeten, en Arnau wilde de hand pakken waarmee hij hem geslagen had om de pijn in zijn knokkels te verlichten, maar met gebalde vuist trotseerde hij de blikken, alsof hij klaarstond om opnieuw te slaan. Niet opstaan, dacht hij, terwijl hij naar de soldaat keek. In godsnaam niet opstaan!

Stuntelig probeerde de veteraan zich op te richten. 'Niet doen!' Arnau zette zijn rechtervoet in het gezicht van de veteraan en drukte het tegen de grond. 'Niet opstaan, hoerenzoon.' Hij stond niet op, en de makkers van de soldaat kwamen hem weghalen.

'Jongeman!' De stem klonk bevelend. Arnau draaide zich om en stond oog in oog met de ridder die de aanstichter was geweest van het gevecht, nog steeds met zijn harnas aan. 'Kom eens hier.'

Arnau gehoorzaamde en greep heimelijk naar zijn hand.

'Ik ben Eiximèn d'Esparça, assistent van zijne majesteit koning Pere III, en ik wil dat je dient onder mijn bevel. Meld je bij mijn officieren.'

De drie meisjes zwegen en keken elkaar aan toen Aledis zich als een hongerig dier op de pan stortte, ademloos, op haar knieën, met haar handen in de soep om het vlees en de groenten te pakken, terwijl ze hen voortdurend boven de kom bleef aankijken. De jongste, met een bos blonde krullen die over haar hemelsblauwe jurk golfd, keek veelbetekenend naar de andere twee: hadden ze niet allemaal hetzelfde meegemaakt, leek ze te vragen. Haar vriendinnen knikten en met z'n drieën liepen ze paar passen van Aledis weg.

Daarop keek het meisje met de blonde krullen naar de tent waar, beschut tegen de julizon die loodrecht boven het kamp stond, nog vier meisjes, wat rijper dan de meisjes buiten, en de madam, gezeten op een krukje, voortdurend naar Aledis zaten te kijken. De madam had geknikt toen Aledis was verschenen en had het goedgevonden dat ze haar eten aanboden; vanaf dat moment had ze haar voortdurend bekeken: ze was in lompen gehuld en vuil maar mooi... en jong. Wat deed dat meisje daar? Ze was geen zwerfster, ze hoefde niet te bedelen zoals zij. Ze was ook geen prostituee; ze was instinctief achteruitgedeinsd voor haar meisjes. Ze was inderdaad vuil; ze droeg ook een hemd tot op de grond; haar haar was een vettige warboel, zeker. Maar haar tanden waren wit als sneeuw. Dat meisje

had geen honger gekend, en geen ziekten waarvan je tanden zwart worden. Wat deed ze daar? Ze moest op de vlucht zijn voor iets, maar wat?

De madam gebaarde naar een van de vrouwen in de tent.

‘Ik wil haar schoon en netjes,’ fluisterde ze, toen de vrouw zich over haar heen boog.

De vrouw keek naar Aledis, glimlachte, en knikte.

Aledis had geen nee kunnen zeggen. ‘Je hebt een bad nodig,’ had een andere hoer, die uit de tent was gekomen, gezegd toen ze klaar was met eten. Een bad! Hoeveel dagen was het geleden dat ze zich gewassen had? In de tent werd een teil met vers water klaargezet en Aledis ging erin zitten, met opgetrokken benen. De drie meisjes die haar tijdens het eten gezelschap hadden gehouden, wasten haar nu. Waarom zou ze zich niet laten verwennen? Zo kon ze zich niet aan Arnau vertonen. Het leger had vlakbij zijn tenten opgeslagen en Arnau zou daar ook zijn. Het was haar gelukt! Waarom zou ze zich niet laten wassen? Ze liet zich ook aankleden. Ze zochten de minst opvallende jurk voor haar uit, maar toch... ‘Hoeren moeten gekleurde stoffen dragen,’ had haar moeder gezegd, toen ze als kind een prostituee voor een edelvrouw had aangezien en haar had willen laten voorgaan. ‘Hoe kun je nu zien dat het een hoer is?’ had Aledis gevraagd. ‘Ze moeten zich zo kleden van de koning, maar ze mogen geen cape of mantel dragen, zelfs ’s winters niet. Daaraan kun je hoeren herkennen: hun schouders zijn altijd bloot.’

Aledis bekeek zichzelf opnieuw. Vrouwen van haar stand, echtgenotes van handwerklieden, mochten nooit kleurige kleren dragen; dat gebod de koning, maar wat waren die stoffen mooi! Maar hoe zou ze zich in die kleren aan Arnau kunnen vertonen? De soldaten zouden haar aanzien voor... Ze hield haar arm omhoog om zichzelf van opzij te zien.

‘Bevalt het je?’

Aledis draaide zich om en zag de madam bij de ingang van de tent. Antònia – zo heette het meisje met de blonde krullen dat haar geholpen had met aankleden – verdween op een teken van de vrouw.

‘Ja... nee...’ Aledis bekeek zichzelf nog eens. De jurk was licht-

groen. Zouden die vrouwen iets hebben om haar schouders te bedekken? Dan zou niemand haar kunnen aanzien voor een prostituee.

De madam bekeek haar van onder tot boven. Ze had zich niet vergist. Een wellustig lichaam dat elke officier genot zou schenken. En haar ogen? De twee vrouwen keken elkaar aan. Haar ogen waren enorm, kastanjebruin. En toch zagen ze er triest uit.

‘Wat brengt je hierheen, meisje?’

‘Mijn man. Hij zit in het leger en is vertrokken zonder te weten dat hij vader wordt. Ik wil het hem vertellen voor hij gaat vechten.’

Het kwam er vlot uit, net als tegen de kooplieden die haar bij de Besós hadden opgepikt toen de schipper door hun komst was overvallen en op de vlucht was geslagen, toen hij zich na haar te hebben verkracht van haar probeerde te ontdoen door haar te verdrinken in de rivier. Aledis had zich uiteindelijk gewonnen gegeven en had gesnikt op de modder terwijl hij haar verkrachtte en haar vervolgens naar de rivier sleepte. De wereld bestond niet meer, de zon scheen niet langer en het gehijg van de schipper stierf weg in haar binnenste en vermengde zich met haar herinneringen en haar onmacht. Toen de kooplieden arriveerden en zagen dat ze verkracht was, hadden ze medelijden met haar.

‘Je moet het aangeven bij de rechter,’ zeiden ze.

Maar wat moest ze zeggen tegen de vertegenwoordiger van de koning? Als haar man haar nu eens achternazat? Als ze haar zouden ontmaskeren? Ze zouden een proces tegen haar aanspannen en ze zou niet...

‘Nee. Ik moet bij het kamp van de koning zijn voor de troepen naar Roussillon vertrekken,’ zei ze, nadat ze had uitgelegd dat ze zwanger was en haar man van niets wist. ‘Daar vertel ik het mijn man en hij zal beslissen wat we doen.’

De kooplieden hadden haar tot Girona vergezeld. Bij de kerk van Sant Feliu, buiten de stadsmuren, waren ze uit elkaar gegaan; de oudste had zijn hoofd geschud toen hij haar alleen en vuil bij de muren van de kerk had zien staan. Aledis dacht terug aan de raad van de oude vrouwen, en ze was Girona, een stad van zesduizend inwoners, inderdaad niet binnengegaan. Op de plek waar ze stond kon ze het dak van de Maria-kerk zien, de kathedraal die in aanbouw was; daarnaast het bisschoppelijk paleis en daar weer naast de Gi-

ronella-toren, hoog en robuust, het belangrijkste verdedigingswerk van de stad. Ze keek er even naar en ging weer op pad naar Figueres.

De madam bleef naar Aledis kijken terwijl ze terugdacht aan haar reis en zag dat ze beefde.

Doordat het leger in Figueres verbleef, waren er honderden mensen op weg naar de stad. Door honger gekweld had Aledis zich bij hen aangesloten. Ze kon zich hun gezichten niet meer herinneren. Ze hadden haar brood en vers water gegeven. Iemand had haar een beetje groente aangeboden. Ze hadden overnacht ten noorden van de rivier de Fluviá, aan de voet van het kasteel van Pontons, dat de rivierovergang bij de stad Báscara, halverwege Girona en Figueres, beschermde. Na het eten rustten de reizigers daar uit en 's nachts werd ze door twee van hen bruut verkracht. Wat deed het er nog toe! Aledis zocht in haar herinnering naar Arnau's gezicht en dat was haar bescherming. De volgende dag liep ze op een paar passen afstand achter hen aan als een verstoten dier. Ze gaven haar geen eten, ze spraken zelfs niet met haar en uiteindelijk kwamen ze aan bij het kamp.

En nu... wat keek die vrouw? Ze stond maar te kijken naar... haar buik! Aledis voelde hoe haar jurk strak om haar platte, harde buik zat. Ze bewoog onrustig en sloeg haar ogen neer.

Zonder dat Aledis het kon zien, vertoonde de madam even een tevreden grijns. Hoe vaak had ze dergelijke zwijgende bekentenissen niet meegemaakt? Meisjes die verhalen verzonnen en hun leugens bij de minste druk niet vol konden houden; ze werden nerveus en sloegen hun ogen neer, net als dit meisje. Hoeveel zwangerschappen had ze niet meegemaakt, tientallen, honderden? Nooit had een meisje met zo'n harde, platte buik haar verteld dat ze zwanger was. Misschien was ze niet ongesteld geworden? Mogelijk, maar het was onbegrijpelijk dat ze dat meteen aan haar man ging vertellen die onderweg naar de oorlog was.

'In die kleren kun je je niet in het kamp van de koning vertonen.' Bij het horen van de woorden van de madam keek Aledis op en ze bekeek zichzelf opnieuw. 'Wij mogen daar niet heen. Als je wilt, zou ik je man kunnen vinden.'

'U? Wilt u me helpen? Waarom?'

'Heb ik je soms niet al geholpen? Ik heb je te eten gegeven, ik heb je gewassen en kleren gegeven. Dat heeft niemand anders in dit

kamp vol gekken gedaan, niet?’ Aledis knikte. Een rilling liep over haar rug toen ze eraan terugdacht hoe ze behandeld was. ‘Waarom vind je dat dan zo vreemd?’ vervolgde de vrouw. Aledis aarzelde. ‘We zijn dan wel hoeren, maar daarom hebben we nog wel een hart. Als iemand mij een paar jaar geleden geholpen had...’ De madam keek afwezig en haar woorden bleven in de tent hangen. ‘Goed. Het maakt ook niet uit. Als je wilt, kan het. Ik ken veel mensen in het kamp en ik zou je echtgenoot makkelijk kunnen laten komen.’

Aledis overwoog het aanbod. Waarom ook niet? De madam dacht aan haar toekomstige aanwinst. Het zou niet moeilijk zijn om de echtgenoot te laten verdwijnen, een handgemeen in het kamp... de soldaten waren haar wel het een en ander verschuldigd, en naar wie zou het meisje dan toegaan? Ze was alleen. Ze zou zich aan haar overgeven. De zwangerschap, als daar al sprake van was, was geen probleem; hoe vaak had ze zoiets niet met wat muntstukken opgelost?

‘Ik ben u erkentelijk,’ stemde Aledis toe.

Daar was ze al. Ze was al van haar.

‘Hoe heet je man en waar komt hij vandaan?’

‘Hij komt met de host uit Barcelona en hij heet Arnau, Arnau Estanyol.’ De madam huiverde. ‘Is er iets?’ vroeg Aledis.

De vrouw zocht het krukje en ging zitten. Ze transpireerde.

‘Nee,’ antwoordde ze. ‘Het is vast die ellendige hitte. Geef die waaier eens aan.’

Dat kan niet waar zijn, zei ze bij zichzelf, terwijl Aledis aan haar verzoek voldeed. Haar slapen bonsden. Arnau Estanyol! Het kon niet waar zijn.

‘Beschrijf me je echtgenoot eens,’ zei ze, zichzelf koelte toewuivend op haar krukje.

‘O, hij is waarschijnlijk heel makkelijk te vinden. Hij is bastaix in de haven. Hij is jong en sterk, lang en knap, en hij heeft een moedervlek bij zijn rechteroog.’

De madam bleef zich in stilte koelte toewuiven. Ze keek naar een punt ver voorbij Aledis: naar een dorp genaamd Navarcles, naar een huwelijksfeest, naar een matras en een kasteel... naar Llorenç de Bellera, naar de hoon, de honger, de pijn... Hoeveel jaren waren er inmiddels verstreken? Twintig? Ja, waarschijnlijk twintig, misschien nog meer. En nu...

Aledis onderbrak haar stilzwijgen: 'Kent u hem?'

'Nee... nee.'

Had ze hem gekend? Wat kon ze zich eigenlijk weinig van hem herinneren. Ze was toen nog maar een kind!

'Helpt u me hem te vinden?' zei Aledis weer.

En wie helpt mij als ik hem vind? Ze moest even alleen zijn.

'Ja, dat zal ik doen,' verzekerde ze, en ze wees naar de uitgang van de tent.

Toen Aledis naar buiten liep, sloeg Francesca haar handen voor haar gezicht. Arnau! Ze had hem uiteindelijk uit haar hoofd gezet; daar had ze zichzelf toe gedwongen en nu, twintig jaar later... Als het meisje de waarheid sprak, zou het kind dat ze droeg... haar kleinkind zijn! En zij was van plan geweest het te doden! Twintig jaar! Hoe zou hij eruitzien? Aledis had gezegd dat hij lang, sterk en knap was. Ze herinnerde zich hem niet, zelfs niet toen hij pasgeboren was. Ze had gezorgd dat hij in de warme smederij terecht kwam, maar al snel had ze daar niet meer kunnen komen. De ellendelingen! Ik was nog maar een kind, maar ze stonden in de rij om me te verkrachten! Een traan gleed over haar wang. Hoe lang was het geleden dat ze gehuild had? Toen, twintig jaar geleden, had ze niet gehuild. Het kind is beter af bij Bernat, had ze gedacht. Toen doña Caterina alles had gehoord, had ze haar een klap in haar gezicht gegeven, en zelf had ze uiteindelijk eerst tussen de soldaten rondgekropen en later tussen het afval, bij de muur van het kasteel. Niemand wilde haar meer, en ze zwierf rond tussen het vuilnis, samen met een hoop mensen die er al even ongelukkig aan toe waren als zij, vechtend om wat resten beschimmeld oud brood, vol wormen. Daar had ze een meisje ontmoet, en vanaf dat moment grabbelden ze samen tussen het vuil. Ze was mager maar aardig om te zien. Niemand lette op haar. Misschien... Ze bood haar de etensresten aan die ze voor zichzelf bewaarde. Het meisje lachte en haar ogen lichtten op; waarschijnlijk was dit het enige leven dat ze kende. Ze waste het meisje in een beekje en boende haar huid met zand tot ze het uitschreeuwde van de pijn en de kou. Daarna hoefde ze haar alleen maar naar een officier op het kasteel van de heer van Bellera te brengen. Zo was het allemaal begonnen. Ik ben hard geworden, jongen, zo hard dat ik eelt op mijn ziel heb gekregen. Wat heeft je vader je over mij verteld? Dat ik je voor dood heb achtergelaten?

Die avond nog, toen de officieren en soldaten die fortuinlijk waren geweest bij het kaarten naar de tent kwamen, vroeg Francesca hen naar Arnau.

‘De bastaix zeg je?’ antwoordde een van hen, ‘natuurlijk ken ik die, die kent iedereen.’ Francesca keek hem afwachtend aan. ‘Ze zeggen dat hij een veteraan heeft verslagen voor wie iedereen bang was,’ legde hij uit, ‘en Eiximèn d’Esparça, de assistent van de koning, heeft hem geworven voor zijn persoonlijke garde. Hij heeft een moeder-vlek bij zijn oog. Hij weet hoe hij met een dolk moet omgaan. Sinds die eerste keer is hij nog bij verschillende gevechten betrokken geweest en allemaal heeft hij ze gewonnen. Het loont de moeite om op hem in te zetten.’ De officier glimlachte. ‘Waarom ben je in hem geïnteresseerd?’ voegde hij eraan toe hij, terwijl zijn glimlach breder werd.

Waarom zal ik zijn opgewonden fantasie niet nog wat verder opstoken, dacht Francesca. Ze kon moeilijk met iets anders aankomen. En ze gaf de officier een knipoog.

‘Je bent oud voor zoveel man,’ lachte de soldaat.

Francesca werd er niet door van haar stuk gebracht.

‘Breng hem bij me en je zult er geen spijt van krijgen.’

‘Waar? Hier?’

En als Aledis nu loog? Haar eerste indruk was altijd juist geweest.

‘Nee. Niet hier.’

Aledis liep een paar passen weg van Francesca’s tent. Het was een prachtige nacht, warm en vol sterren, en de duisternis werd geel gekleurd door de maan. Het meisje keek naar de hemel en naar de mannen die de tent ingingen en er met een meisje weer uitkwamen; ze liepen dan naar wat kleine hutjes, en kwamen er na een tijdje weer uit, soms lachend, soms zwiiggend. En zo ging het maar door. Elke keer liepen de vrouwen naar de teil waarin Aledis zich had gebaad en wasten hun geslachtsdelen, terwijl ze haar brutaal aankeken, net als de vrouw die ze destijds van haar moeder niet had mogen laten voorgaan.

‘Waarom arresteren ze haar niet?’ had Aledis haar moeder gevraagd.

Eulàlia keek haar dochter aan, en probeerde in te schatten of ze oud genoeg was om het haar uit te leggen.

‘Dat kan niet; zowel van de koning als van de kerk mogen ze hun beroep uitoefenen.’ Aledis keek haar ongelovig aan. ‘Ja, meisje, heus. De kerk zegt dat hoeren niet door de wereldse wet gestraft mogen worden; dat zal Gods wet doen.’ Hoe moest ze een kind uitleggen dat die regel in werkelijkheid bedoeld was om overspel en tegennatuurlijke relaties tegen te gaan? Eulàlia keek opnieuw naar haar dochter. Nee, van tegennatuurlijke relaties zou ze waarschijnlijk nog niets weten.

Antònia, het meisje met de blonde krullen, stond naast de teil en lachte Aledis toe. Aledis deed haar best om iets als een glimlach op te zetten en liet haar haar gang gaan.

Wat had haar moeder haar verder nog verteld, dacht ze, ter afleiding. Dat ze nergens mochten wonen waar fatsoenlijke mensen woonden; voor straf konden ze zelfs uit hun eigen huis worden gezet als de burens dat vroegen. Dat ze voor hun eerherstel naar preken moesten luisteren. Dat ze alleen op maandag en vrijdag van de openbare baden gebruik mochten maken, de dagen gereserveerd voor Joden en Saracenen. En dat ze van hun geld aalmoezen mochten geven, maar nooit een gave voor het altaar.

Antònia stond in de teil, hield met één hand haar rok op en ging met de andere door met zich te wassen. Ze bleef naar haar lachen! Telkens als ze zich oprichtte nadat ze wat water had gepakt om naar haar kruis te brengen, keek ze haar aan en lachte haar toe. Aledis probeerde terug te lachen, en deed haar best om niet omlaag te kijken naar haar schaamheuvel die door het maanlicht beschenen werd.

Waarom lachte ze naar haar? Het was waarschijnlijk nog maar een kind, en nu al verdoemd. Een paar jaar eerder, vlak nadat haar vader het huwelijk met Arnau geweigerd had, had hun moeder haar en Alesta meegenomen naar het San Pere-klooster. ‘Laat hen dat maar eens zien!’ had de leerlooier tegen zijn vrouw gezegd. De kloostergang stond vol deuren die uit hun hengsels waren gerukt en die tegen de bogen steunden of op de binnenplaats waren gegooid. Koning Pere had de abdis van het San Pere-klooster het privilege gegeven om, op eigen gezag en zonder iemands hulp in te roepen, onfatsoenlijke vrouwen te bevelen de parochie te verlaten, de deuren uit hun huizen te rukken en die vervolgens mee te nemen naar

het klooster. De abdis was aan het werk gegaan, en hoe!

‘Allemaal van mensen die niet kunnen betalen?’ had Aledis gevraagd, terwijl ze met haar hand zwaaide en zich herinnerde hoe zij uit hun huis gezet waren voor ze bij Pere en Mariona waren geëindigd: hun deur was verwijderd omdat ze wanbetalers waren.

‘Nee meisje,’ had haar moeder geantwoord, ‘dit is wat er gebeurt met onkuise vrouwen.’

Aledis beleefde het moment opnieuw. Terwijl ze sprak, had haar moeder haar recht aangekeken, met haar ogen half dicht.

Ze schudde haar hoofd om de nare herinnering te verdrijven, tot ze Antònia weer voor zich zag met haar blonde schaamheugel, die net als haar hoofd met krulhaar was bedekt. Wat zou de abdis van het San Pere-klooster met Antònia doen?

Francesca kwam de tent uit om het meisje te halen. ‘Kind!’ riep ze. Aledis keek toe hoe Antònia de teil uit sprong, schoenen aantrok en de tent in holde. Vervolgens ontmoette haar blik even die van Francesca, waarna de madam terugkeerde tot haar bezigheden. Wat ging er schuil achter die blik?

Eiximèn d’Esparça, assistent van zijne majesteit koning Pere III, was een gewichtig persoon, maar meer vanwege zijn rang dan vanwege zijn bouw, want op het moment dat hij van zijn imposante strijdros stapte en zijn wapenrusting aflegde, veranderde hij in een klein, mager mannetje. Een zwakkeling, concludeerde Arnau, vrezend dat de edelman zijn gedachten zou raden.

Eiximèn d’Esparça voerde het bevel over een compagnie Almogàvers die hij uit eigen zak betaalde. Wanneer hij naar zijn mannen keek, werd hij door twijfel overmand. Waar lag de loyaliteit van de huurlingen? Bij hun maandgeld, alleen maar bij hun maandgeld. Daarom omringde hij zich graag met een lijfwacht, en Arnau’s gevecht had indruk op hem gemaakt.

‘Met welke wapens kun je omgaan?’ vroeg de officier van de assistent van de koning aan Arnau. De bastaix liet de kruisboog van zijn vader zien. ‘Dat dacht ik al. Daarmee kunnen alle Catalanen overweg; dat zijn ze verplicht. Nog iets anders?’

Arnau schudde zijn hoofd.

‘En die dolk?’ De officier wees naar het wapen dat hij aan zijn gordel droeg, maar toen Arnau hem de stompe dolk liet zien, wierp hij zijn hoofd in zijn nek en barstte in lachen uit. ‘Daar kun je nog geen maagdenvlies mee openscheuren,’ zei hij, nog steeds lachend. ‘Je gaat trainen met een echte dolk, in het gevecht van man tot man.’

Hij zocht in een grote kist en gaf hem een kapmes, veel langer en groter dan zijn bastaix-dolk. Arnau streek met zijn vinger over het lemmet. Vanaf dat moment kwam Arnau dag in dag uit naar Eiximèns garde om zich met zijn nieuwe dolk te oefenen in het gevecht van man tot man. Hij kreeg ook een gekleurd uniform, dat bestond uit een maliënkolder, een helm – die hij oppoetste tot hij blonk – en stevige leren schoenen die hij met kruisbanden aan zijn kuiten bond. De zware trainingen werden afgewisseld met echte gevechten, zonder wapens, die de officieren van de edelen in het kamp organiseerden. Arnau vertegenwoordigde al snel de troepen van de assistent van de koning en er ging geen dag voorbij of hij deed aan een paar gevechten mee. De mensen die zich om hem heen verzamelden, schreeuwden en zetten geld op hem in.

Een paar gevechten waren voldoende om Arnau een zekere faam te bezorgen onder de soldaten. Als hij in zijn schaarse vrije tijd tussen hen door liep, voelde hij dat ze naar hem keken en wezen. Wat een vreemde gewaarwording, dat ze stil werden als hij langsliep!

De officier van Eiximèn d’Esparça glimlachte toen zijn makker hem de vraag voorlegde.

‘Mag ik dan ook een van haar meisjes gebruiken?’ wilde hij weten.

‘Zeker. De oude vrouw heeft haar zinnen gezet op jouw soldaat. Je kunt je niet voorstellen hoe haar ogen schitterden.’

Ze lachten beiden.

‘Waar moet ik hem heen brengen?’

Francesca had voor de gelegenheid een kleine herberg in de omgeving van Figueres uitgekozen.

‘Geen vragen en doen wat ik zeg,’ zei de officier tegen Arnau, ‘er is iemand die je wil zien.’

De twee officieren vergezelden hem naar de herberg, en vervol-

gens naar het armoedige vertrek waar Francesca al zat te wachten. Toen Arnau naar binnen ging, sloten ze de deur en vergrendelden hem vanbuiten. Arnau draaide zich om en probeerde de deur te openen; vervolgens bonsde hij erop.

‘Wat is er aan de hand?’ schreeuwde hij. ‘Wat heeft dit te betekenen?’

Als antwoord klonk het geschater van de officieren.

Arnau hoorde het even aan. Wat had dit te betekenen? Opeens merkte hij dat hij niet alleen was, en hij draaide zich om. Tegen het raam geleund stond Francesca naar hem te kijken, zwak verlicht door een kaars aan de muur; ondanks de duisternis glansde haar groene jurk. Een prostituee! Hoeveel verhalen over vrouwen had hij bij de warmte van het kampvuur niet aangehoord, hoeveel mannen schepden niet op dat ze hun geld aan een meisje hadden uitgegeven, altijd beter, mooier en wulpser dan die van de vorige spreker. Dan zweeg Arnau en sloeg hij zijn ogen neer, hij was hier gekomen om aan twee vrouwen te ontkomen! Misschien... misschien dankte hij die misselijke streek aan zijn stilzwijgen, aan zijn kennelijke gebrek aan belangstelling voor vrouwen... Hoe vaak hadden ze daar geen beledigende opmerkingen over gemaakt als hij zweeg?

‘Wat is dit voor grap?’ vroeg hij Francesca. ‘Wat ben je met mij van plan?’

Ze zag hem nog steeds niet. De kaars gaf niet voldoende licht, maar zijn stem... zijn stem was die van een man, en hij was groot en lang zoals het meisje had gezegd. Ze voelde dat haar knieën trilden en haar benen verslaptten. Haar zoon!

‘Rustig maar. Ik wil niets wat je eer in opspraak kan brengen. Hoe dan ook,’ voegde ze eraan toe, ‘we zijn alleen; wat zou ik, een zwakke vrouw, tegen een jonge, sterke man als jij kunnen beginnen?’

‘Waarom staan ze daarbuiten dan te lachen?’ vroeg Arnau, nog steeds bij de deur.

‘Laat ze maar lachen. Mensen zijn sluw en denken over het algemeen liefst het slechtste. Als ik hen de waarheid had verteld, als ik had verteld waarom ik je zo beslist wil zien, was hun verbeelding misschien niet zo door wellust geprikkeld als nu.’

‘Wat moeten ze dan denken van een prostituee die in een kamer in een herberg met een man opgesloten zit? Wat kun je van een prostituee verwachten?’

Zijn toon was hard en grievend. Francesca slaagde erin zich te herstellen.

‘Wij zijn ook mensen,’ zei ze op luide toon. ‘Augustinus schrijft dat het aan God is te oordelen over hoeren.’

‘Je hebt me toch niet hier laten komen om over God te praten?’

‘Nee.’ Francesca liep naar hem toe; ze moest zijn gezicht zien. ‘Ik heb je laten komen om het met je te hebben over je echtgenote.’

Arnau aarzelde. Hij was echt knap.

‘Wat is er aan de hand? Hoe is het mogelijk...?’

‘Ze is zwanger.’

‘Maria?’

‘Aledis...’ verbeterde Francesca hem zonder nadenken, maar had hij Maria gezegd?

‘Aledis?’

Francesca zag dat de jongen huiverde. Wat had dat te betekenen?

‘Wat staan jullie allemaal te bepraten?’ werd er onder hevig gebons en gelach achter de deur geroepen. ‘Wat gebeurt er, vrouw? Is hij je te veel mans?’

Arnau en Francesca keken elkaar aan. Ze wenkte dat hij bij de deur weg moest gaan en Arnau gehoorzaamde. Ze dempten hun stem.

‘Zei je Maria?’ vroeg Francesca, toen ze aan de overkant bij het raam stonden.

‘Ja. Mijn vrouw heet Maria.’

‘En wie is Aledis dan? Ze heeft me verteld...’

Arnau schudde zijn hoofd. Was het verdriet dat in zijn ogen zichtbaar werd, vroeg Francesca zich af. Arnau had zijn zelfbeheersing verloren: zijn armen vielen langs zijn zij en zijn nek, eerst zo trots, leek nu het gewicht van zijn hoofd niet meer te kunnen dragen. Maar hij antwoordde niet. Francesca voelde diep vanbinnen een steek. Wat is er aan de hand, jongen?

‘Wie is Aledis?’ drong ze aan.

Arnau schudde zijn hoofd weer. Alles had hij achtergelaten; Maria, zijn werk, de Maagd Maria... en nu was zij daar, en nog zwanger ook!

Iedereen zou het te weten komen. Hoe zou hij terug kunnen naar Barcelona, naar zijn werk, naar huis?

Francesca keek naar het raam. Buiten was het donker. Wat was

het dat haar bekleemde? Ze had mannen zien kruipen, ze had vrouwen gezien die er hopeloos aan toe waren, ze was getuige geweest van dood en ellende, ziekte en hevige smart, maar nog nooit had ze zich zo gevoeld.

‘Ik denk niet dat ze de waarheid spreekt,’ zei ze met dichtgeknepen keel, terwijl ze uit het raam bleef kijken. Ze voelde hoe Arnau naast haar bewoog.

‘Wat bedoel je?’

‘Ik denk dat ze helemaal niet zwanger is, ik denk dat ze liegt.’

‘Wat maakt het uit,’ hoorde Arnau zichzelf zeggen.

Ze was er, dat was voldoende. Ze achtervolgde hem, ze zou hem opnieuw lastigvallen. Alles was voor niets geweest.

‘Misschien kan ik je helpen.’

‘Waarom zou je?’

Francesca keerde zich naar hem toe. Bijna raakten ze elkaar. Ze kon hem aanraken. Ze kon hem ruiken. Omdat je mijn zoon bent, kon ze zeggen, dit zou het juiste moment zijn, maar wat zou Bernat over haar hebben verteld? Waarom zou de jongen te weten moeten komen dat zijn moeder een hoer was? Francesca stak een trilende hand uit. Arnau verroerde zich niet. Wat zou het voor zin hebben? Ze trok haar hand terug. Er waren meer dan twintig jaar verstreken en ze was maar een prostituee.

‘Omdat ze me bedrogen heeft,’ antwoordde ze. ‘Ik heb haar eten, kleren en onderdak gegeven. Ik zie niet graag dat ze me bedriegen. Je lijkt me een goede man en ik denk dat ze jou ook probeert te bedriegen.’

Arnau keek haar recht in de ogen. Wat deed het er nog toe? Bevrijd van haar man en ver van Barcelona zou Aledis alles vertellen, maar die vrouw... Wat was er zo rustgevend aan haar?

Arnau boog zijn hoofd en begon te praten.

Koning Pere III de Plechtige was al zes dagen in Figueres, toen hij op 28 juli 1343 bevel gaf het kamp op te breken en op te rukken naar Roussillon.

‘Je moet nog geduld hebben,’ zei Francesca tegen Aledis, terwijl de meisjes de tent afbraken om het leger te volgen. ‘Als de koning bevel geeft om te vertrekken, kunnen de soldaten de gelederen niet verlaten. Misschien in het volgende kamp...’

Aledis keek haar vragend aan.

‘Ik heb hem al een boodschap gestuurd,’ voegde Francesca er nonchalant aan toe. ‘Ga je met ons mee?’

Aledis knikte.

‘Help dan maar,’ zei Francesca.

Tweeduizend man te paard en meer dan vierduizend man te voet, in oorlogsuitrusting en met voorraden voor acht dagen, zetten zich in beweging naar La Jonquera, dat op iets meer dan een halve dagmars van Figueres lag. Het leger werd gevolgd door een groot aantal karren, muilezels en mensen van allerlei slag. In La Jonquera aangekomen, beval de koning opnieuw een kamp op te slaan; weer bracht een boodschapper van de paus, een augustijner monnik nu, een brief van Jaume II. Toen Pere III Mallorca veroverd had, had koning Jaume zich om hulp gewend tot de paus, en monniken, bis-

schoppen en kardinaals hadden zonder resultaat bij de Plechtige bemiddeld.

De koning schonk geen aandacht aan de nieuwe pauselijke gezant, net zo min als hij dat de vorige keren had gedaan. Het leger bracht de nacht door in La Jonquera. Was dit het juiste moment, dacht Francesca, terwijl ze toekeek hoe Aledis de andere meisjes hielp met eten klaarmaken. Nee, was haar conclusie. Hoe verder ze van Barcelona, van Aledis' oude leven vandaan zouden zijn, hoe meer kans Francesca zou hebben. 'We moeten nog geduld hebben,' antwoordde ze, toen het meisje naar Arnau vroeg.

De volgende ochtend liet de koning het kamp opnieuw opbreken.

'Naar Panissars! In slagorde! In vier groepen, klaar voor de strijd.'

Het bevel ging door de gelederen van het leger. Arnau hoorde het bij de lijfwacht van Eiximèn d'Esparça, die klaarstond om te vertrekken. Naar Panissars! Sommigen schreeuwden het, anderen fluiserden bijna, maar iedereen noemde de naam met trots en eerbied. De Panissars-pas, de pas over de Pyreneeën van het Catalaanse grondgebied naar dat van Roussillon! Op slechts een halve mijl van La Jonquera kon je die nacht bij alle kampvuren de wapenfeiten van Panissars beluisteren.

Het waren de Catalanen geweest die de Fransen hadden overwonnen, hun vaders, hun grootvaders. Alleen de Catalanen! Jaren geleden was koning Pere de Grote door de paus geëxcommuniceerd omdat hij zonder zijn toestemming Sicilië had veroverd. De Fransen, onder aanvoering van koning Filips de Stoute, hadden de afvallige in naam van de christenheid de oorlog verklaard en waren met hulp van een paar verraders via de pas bij La Maçana de Pyreneeën overgestoken.

Pere de Grote had de aftocht moeten blazen, en de edelen en ridders uit Aragón hadden de koning in de steek gelaten en waren met hun legers teruggekeerd naar hun land.

'Alleen wij bleven achter!' zei iemand die nacht, en daarmee werd zelfs het knetteren van het vuur het zwijgen opgelegd.

'En Roger de Llúria!' zei een ander.

Met zijn geslonken leger moest de koning toestaan dat de Fransen Catalonië binnenvielen, in de hoop dat er versterkingen uit Sicilië zouden komen van de kant van admiraal Roger de Llúria. Pe-

re de Grote gaf burggraaf Ramon Folch de Cardona, de verdediger van Girona, opdracht het beleg van de Fransen te weerstaan tot Roger de Llúria in Catalonië zou zijn. De burggraaf van Cardona gehoorzaamde en verdedigde de stad heldhaftig, totdat zijn vorst hem toestond haar aan de vijand over te geven.

Roger de Llúria arriveerde en versloeg de Franse vloot; tegelijkertijd werd het Franse leger te land geteisterd door een epidemie.

‘Toen ze Girona innamen, hebben ze het graf van Sint Narcissus geschonden,’ zei iemand.

Volgens de oude mensen aldaar waren er miljoenen vliegen uit het graf van de heilige opgestegen toen de Fransen het graf schondden. De insecten hadden de epidemie onder de Franse soldaten verspreid. Ter zee verslagen en te land aan ziekte ten prooi, vroeg koning Filips de Stoute om een wapenstilstand, om zich terug te trekken zonder dat er een slachting zou plaatsvinden.

Pere de Grote stond dit toe, maar, zo waarschuwde hij, alleen in zijn naam en die van zijn edelen en ridders.

Arnau hoorde de kreten van de Almogàvers die Panissars bereikten. Met zijn hand voor zijn ogen keek hij omhoog, naar de bergen waartegen de kreten van de huurlingen weerkaatsten. Daar hadden de huursoldaten, samen met Roger de Llúria, het Franse leger overwonnen na duizenden mannen te hebben gedood, vanaf de top gadegeslagen door Pere de Grote en zijn edelen. De volgende dag was Filips de Stoute in Perpignan gestorven en was er een einde gekomen aan de veldtocht tegen Catalonië.

De Almogàvers bleven de hele pas door schreeuwen, een vijand uitdagend die niet verscheen; misschien herinnerden ze zich wat hun vaders of grootvaders hadden verteld over wat hier vijftig jaar geleden was gebeurd.

Als ze niet als huurlingen vochten, leefden ze in de bossen en de bergen en wijdden zich aan het plunderen en verwoesten van het Saraceense land. Ze trokken zich daarbij niets aan van de verdragen die de christelijke koningen met de Moorse aanvoerders hadden gesloten, en de haveloze mannen deden alles op hun eigen manier. Arnau had het onderweg van Figueres naar La Jonquera vastgesteld

en nu zag hij het weer: drie van de vier groepen waarin de koning het leger had verdeeld, marcheerden in formatie onder hun vaandels, maar in de groep Almogàvers was het een wanordelijke bende; ze schreeuwden, dreigden, lachten en maakten zelfs grappen, en spotten met de vijand die niet verscheen en destijds ook niet verschenen was.

‘Hebben ze geen aanvoerders?’ vroeg Arnau, toen hij zag hoe de Almogàvers hen rommelig en slordig inhaalden en hun weg vervolgden, terwijl Eiximèn d’Esparça bevolen had halt te houden.

‘Daar lijkt het niet op, hè?’ antwoordde een veteraan, die standvastig naast hem stond, net als alle leden van de lijfwacht van de assistent van de koning.

‘Nee. Daar lijkt het niet op.’

‘Maar ze hebben ze wel en ze passen er wel voor op om hen niet te gehoorzamen. Het zijn geen aanvoerders zoals de onze.’ De veteraan wees naar Eiximèn d’Esparça, en verwijderde vervolgens een denkbeeldig insect van zijn schild en zwaaide ermee in de lucht. Arnau lachte en een paar soldaten lachten met hem mee. ‘Maar het zijn wel aanvoerders,’ vervolgde de veteraan, plotseling ernstig; ‘je hebt er daar niets aan om de zoon van iemand te zijn, zus of zo te heten of de beschermeling van de graaf van wat dan ook te zijn. De belangrijkste aanvoerders zijn de *adalils*.’ Arnau keek naar de Almogàvers, die hen nog steeds voorbijliepen. ‘Nee, doe geen moeite,’ zei de veteraan, ‘je ziet geen verschil. Ze zien er allemaal hetzelfde uit, maar zij weten heel goed wie het zijn. Om adalil te worden zijn vier eigenschappen vereist: wijsheid om het leger te leiden; dapper zijn en dat ook weten te eisen van de mannen over wie je de leiding hebt; een natuurlijke aanleg voor leiderschap en, bovenal, loyaliteit.’

‘Dat zijn precies de eigenschappen die ze zeggen dat hij heeft,’ zei Arnau, wijzend naar de assistent van de koning, terwijl hij met de vingers van zijn rechterhand hetzelfde gebaar maakte.

‘Ja, maar bij hem is en wordt dat niet betwist. Om adalil te worden moeten twaalf andere adalils op straffe van de dood zweren dat de kandidaat aan die eisen voldoet. Er zouden geen edelen overblijven als die ook op die manier over hun gelijken moesten zweren... vooral gezien hun loyaliteit.’

De soldaten die het gesprek aanhoorden, knikten lachend. Arnau

keek weer naar de Almogàvers. Hoe konden ze met een eenvoudige lans en met volle bepakking een paard doden?

‘Een rang lager dan de adalils,’ vervolgde de veteraan zijn verhaal, ‘heb je de *almogatens*; die moeten ervaren in de oorlog zijn en sterk, snel en loyaal; ook zij worden op die manier gekozen: twaalf *almogatens* moeten zweren dat de kandidaat over die eigenschappen beschikt.’

‘Op straffe van de dood?’ vroeg Arnau.

‘Op straffe van de dood,’ bevestigde de veteraan.

Wat Arnau zich niet kon voorstellen, was dat brutaliteit van de soldaten zo ver ging dat ze de koning ongehoorzaam waren. Pere III had bevolen dat het leger, als het de Panissars-pas overgestoken was, naar Perpignan, de hoofdstad van Roussillon moest gaan, maar toen de troepen de pas over waren gestoken, sloegen de Almogàvers af in de richting van het kasteel van Bellaguarda, op de top van de gelijknamige berg boven de Panissars-pas.

Arnaud en de soldaten van de assistent van de koning zagen hoe ze wegliepen, omhoog naar de top van de Bellaguarda. Ze schreeuwden nog steeds, zoals ze de hele tijd onderweg door de pas hadden gedaan. Eiximèn d’Esparça keek om naar de koning; hij stond ook naar hen te kijken.

Maar Pere III deed niets. Hoe moest hij die huurlingen tegenhouden? Hij draaide zich om en vervolgde zijn weg naar Perpignan. Dat was voor Eiximèn d’Esparça het teken: de koning stond de aanval op Bellaguarda toe, maar hij was degene die de Almogàvers betaalde; als er oorlogsbuit te halen viel, dan moest het daar zijn. Zo begonnen Eiximèn d’Esparça en zijn mannen de Bellaguarda te beklimmen, achter de Almogàvers aan, terwijl de hoofdmacht in formatie doorliep.

De Catalanen omsingelden het kasteel en de rest van de dag en de hele nacht lang wisselden de huurlingen elkaar af en kapten ze bomen om belegeringswerktuigen te maken: aanvalsladders en een grote stormram op wielen, die vanaf een boomstam aan wat touwen heen en weer zwaaide, met huiden bedekt om de mannen die het werktuig zouden bedienen te beschermen.

Arnaud stond op wacht voor de muren van Bellaguarda. Hoe viel je een kasteel aan? Zij zouden ongewapend naar boven moeten, terwijl de verdedigers alleen maar op hen hoefden te schieten, ver-

scholen achter de kantelen. Daar waren ze. Hij zag hoe ze tevoorschijn kwamen en naar hen keken. Even dacht hij dat iemand hem rechtstreeks aankeek. Ze leken rustig, terwijl hij beefde onder de blik van de belegerde mannen.

‘Ze lijken erg zeker van zichzelf,’ zei hij tegen een veteraan naast hem.

‘Dat lijkt maar zo,’ antwoordde hij; ‘daarbinnen zijn ze er slechter aan toe dan wij. Bovendien hebben ze de Almogàvers gezien.’

De Almogàvers, weer die Almogàvers. Arnau draaide zich om. Ze werkten aan een stuk door, perfect georganiseerd nu. Niemand lachte of ruziede; ze waren aan het werk.

‘Hoe is het mogelijk dat ze de mensen achter die muren zoveel angst aanjagen?’ vroeg hij.

De veteraan lachte.

‘Je hebt ze nog nooit zien vechten, hè?’ Arnau schudde zijn hoofd. ‘Wacht maar af, dan zul je het zien.’

Slappend op de grond wachtte hij het af, een nerveuze nacht lang waarin de huurlingen doorgingen met het bouwen van hun werktuigen, bij het licht van de fakkels die onafgebroken kwamen en gingen.

Bij het aanbreken van de dag, toen de zon aan de horizon verscheen, beval Eiximèn d’Esparça zijn troepen zich in formatie op te stellen. De nacht werd nog nauwelijks door het verre licht verzacht. Arnau zocht naar de Almogàvers. Ze hadden gehoorzaamd en vormden een front bij de muren van Bellaguarda. Vervolgens keek hij naar het kasteel boven hen. Alle lichtjes waren verdwenen, maar daar waren ze; de hele nacht hadden ze zich op de aanval voorbereid. Arnau rilde. Wat deed hij daar eigenlijk? Het was fris ’s ochtends vroeg, maar zijn handen, om zijn kruisboog geklemd, bleven zweten. Er heerste volkomen stilte. Het zou zijn dood kunnen worden. Overdag hadden de verdedigers verscheidene keren naar hem, een eenvoudige bastaix, gekeken; nu kwamen de gezichten van de mannen, toen nog ver weg, tot leven. Daar stonden ze hem op te wachten! Hij beefde. Zij benen trilden en hij moest zijn best doen om niet te klappertanden. Hij drukte zijn boog tegen zijn borst, zodat niemand zou merken dat zijn handen trilden. De officier had gezegd dat hij op zijn bevel om aan te vallen naar de muren moest lopen en zich achter wat stenen moest verschansen om de verdedigers van het kas-

teel met zijn boog te beschieten. Het probleem zou zijn om die stenen te bereiken. Zou hij ze kunnen bereiken? Arnau hield zijn blik voortdurend op de stenen gericht; daar moest hij zien te komen, zich verschansen, schieten, zich verbergen en opnieuw schieten...

Een kreet verbrak de stilte.

Het bevel! De stenen! Arnau wilde erop afrennen, maar de hand van de officier greep hem bij zijn schouder.

‘Nog niet,’ zei hij.

‘Maar...’

‘Nog niet,’ hield de officier vol. ‘Kijk.’

De soldaat wees naar de Almogàvers.

Vanuit hun gelederen klonk weer een daverende kreet: ‘IJzer, ontwaak!’

Arnau moest wel naar de huursoldaten blijven kijken. Algauw schreeuwden ze als één man.

‘IJzer, ontwaak! IJzer, ontwaak!’

Ze stootten hun lansen en messen tegen elkaar tot het geluid van het metaal hun eigen stemmen overstemde.

‘IJzer, ontwaak!’

En het metaal ontwaakte! Doordat de wapens steeds maar weer tegen elkaar of tegen de rotsen stootten, vlogen de vonken ervan af. Het kabaal maakte Arnau bang. Geleidelijk braken de honderden, duizenden vonken de duisternis, en omgeven door een lichtend aureool verschenen de Almogàvers.

Arnau verbaasde zichzelf door met zijn kruisboog in de lucht te slaan.

‘IJzer, ontwaak!’ riep hij. Hij zweette niet meer, hij beefde niet meer. ‘IJzer, ontwaak!’

Hij keek naar de muren; het leek alsof ze onder de kreten van de Almogàvers zouden bezwijken. De grond dreunde en de gloed van de vonken werd feller om hem heen. Opeens klonk er een trompet en het geschreeuw zwol aan tot een huiveringwekkend gebrul: ‘Sant Jordi! Sant Jordi!’

‘Nú,’ riep de officier, en hij duwde hem naar voren, achter de honderden mannen aan die woest tot de aanval overgingen.

Arnau rende en stelde zich op achter de stenen, naast de officier en een groep boogschutters, onder aan de muren. Hij concentreerde zich op een van de ladders die door de Almogàvers tegen de muur

waren gezet en probeerde de gestalten te raken die vanaf de kantelen de aanval van de huursoldaten probeerden af te slaan. Die brulden nog steeds als bezetenen. En het lukte. Twee keer schoot hij raak en trof hen precies op de plek waar hun maliënkolder hen niet beschermdde, en hij zag hoe ze daarna verdwenen.

Een groepje aanvallers slaagde erin om over de muren van het fort te komen en Arnau voelde hoe de officier hem op zijn schouder klopte om hem te vragen om niet meer te schieten. De stormram was niet nodig. Toen de Almogàvers de kantelen bereikten, werd de poort van het kasteel geopend en een aantal ridders vluchtte in gestrekte galop weg om te zorgen dat ze niet gegijzeld zouden worden. Twee van hen sneuvelden onder de Catalaanse kruisbogen, de anderen slaagden erin om te vluchten. Nu er geen gezag meer was, gaven sommige bezetters zich over. Eiximèn d'Esparça en zijn ridders trokken met hun strijdrossen het kasteel binnen en doodden iedereen die nog verzet bood. Vervolgens renden de voettoepen naar binnen.

Toen hij door de muur was, bleef Arnau rustig staan, met zijn kruisboog op zijn rug en zijn dolk in zijn hand. Hij was niet meer nodig. De binnenplaats van het kasteel lag vol lijken, en degenen die niet gesneuveld waren, zaten geknield, ontwapend en smekend tussen de ridders die met hun lange zwaarden in de hand over de binnenplaats liepen. De Almogàvers begonnen te plunderen. Sommigen gingen de toren in, anderen doorzochten de lijken zo hebzuchtig dat Arnau zijn ogen moest afwenden. Een van de Almogàvers sprak hem aan en bood hem een handvol pijlen aan. Sommige hadden hun doel gemist, vele waren met bloed besmeurd en aan weer andere zaten zelfs stukjes vlees. Arnau aarzelde. De Almogàver, een al wat oudere man en net zo dun als de pijlen die hij aanbod, was verbaasd. Vervolgens toonde hij glimlachend zijn tandeloze mond en bood de pijlen aan aan een andere soldaat.

‘Wat doe je nu?’ vroeg deze aan Arnau. ‘Denk je soms dat Eiximèn je nieuwe pijlen geeft? Maak ze maar schoon,’ zei hij, en hij wierp ze voor zijn voeten.

Binnen een paar uur was alles afgelopen. De mannen die het hadden overleefd, werden in groepen verdeeld en bij hun handen vastgebonden. Die avond zouden ze als slaaf verkocht worden in het kamp dat achter het leger aankwam. Eiximèn d'Esparça's troepen

kwamen weer in beweging, op zoek naar de koning; ze namen hun gewonden mee en lieten zeventien gedode Catalanen achter en een brandend fort dat de aanhangers van koning Jaume II niet meer van nut zou zijn.

iximèn d'Esparça en zijn mannen haalden het leger van de koning in de buurt van het trotse Elne in, op slechts twee mijl van Perpignan. De koning had besloten daar in de omgeving te overnachten en hij ontving er opnieuw bezoek van een bisschop, die, wederom tevergeefs, in naam van Jaume van Mallorca probeerde te bemiddelen.

Hoewel de koning er geen bezwaar tegen had gemaakt dat Eiximèn d'Esparça en zijn Almogàvers het kasteel van Bellaguarda innamen, had hij wel geprobeerd te verhinderen dat een andere groep ridders op weg naar Elne de toren van Nidoleres met wapengeweld innam. Maar toen de koning bij de toren aankwam, hadden de ridders hem al bestormd, de bewoners gedood en alles in brand gestoken.

Niemand durfde daarentegen Elne te naderen en haar bewoners lastig te vallen.

Het hele leger zat rond de vuren in het veld en keek naar de lichtjes van de stad. Elne hield zijn poorten open, en daagde de Catalanen daarmee duidelijk uit.

‘Waarom...?’ begon Arnau, bij het vuur.

‘Het trotse Elne?’ viel een van de meest ervaren soldaten hem in de rede.

‘Ja. Waarom wordt het ontzien? Waarom sluit het zijn poorten niet?’

Alvorens te antwoorden keek de veteraan in de richting van de stad.

‘Het trotse Elne drukt op ons geweten... ons geweten als Catalaan. Ze weten dat we uit de buurt zullen blijven.’ Hij zweeg. Arnau had geleerd de manier van doen van de soldaten te respecteren. Hij wist dat de veteraan hem met de nek zou aankijken en niets meer zou zeggen als hij aan zou dringen. Alle veteranen vonden het heerlijk om hun herinneringen en verhalen te vertellen, waar of onwaar, overdreven of niet. Een van hun hebbeligheden was om de spanning erin te houden. Uiteindelijk begon de man zijn betoog opnieuw: ‘In de oorlog tegen de Fransen, toen Elne nog bij ons hoorde, had Pere de Grote beloofd de stad te verdedigen en stuurde hij er een detachement Catalaanse ridders heen. Die verraadden Elne; ’s nachts sloegen ze op de vlucht en leverden de stad over aan de genade van de vijand.’ De veteraan spuwde in het vuur. ‘De Fransen ontwijdden de kerken, vermoordden de kinderen door ze tegen de muren te slaan, verkrachtten de vrouwen en executeerden alle mannen... op één na. Het bloedbad van Elne drukt op ons geweten. Geen Catalaan zal het wagen in de buurt van Elne te komen.’

Arnau keek weer naar de open poorten van het trotse Elne. Daarna keek hij naar de verschillende groepen waaruit het kamp bestond; steeds stond er wel iemand stilzwijgend naar Elne te kijken.

‘Wie is er gespaard gebleven?’ vroeg hij, tegen zijn eigen regels in.

De veteraan keek hem vanaf de andere kant van het vuur onderzoekend aan.

‘Een man genaamd Bastard de Rosselló.’ Arnau wachtte weer tot de veteraan besloot door te gaan: ‘Jaren later heeft die soldaat de Franse troepen over de pas bij La Maçana geleid om Catalonië binnen te vallen.’

Het leger sloiep in de schaduw van de stad Elne.

Dat deden op enige afstand ook de honderden mensen die het leger volgden. Francesca keek naar Aledis. Zou dit de plek zijn? Het

verhaal over Elne was door de tenten en hutten gegaan, en in het kamp heerste een ongewone stilte. Francesca had zelf een paar keer naar de open poorten van het trotse Elne gekeken. Ja, ze bevonden zich in onherbergzaam gebied; geen Catalaan zou in Elne en omgeving vriendelijk worden ontvangen. Aledis was ver van huis. Het enige wat nog ontbrak was dat ze alleen zou zijn.

‘Je Arnau is dood,’ zei ze, toen Aledis op haar oproep verschenen was.

Ze stortte in elkaar; Francesca zag haar kleiner worden in haar groene jurk. Aledis sloeg haar handen voor haar gezicht en haar gehuil verbrak de vreemde stilte.

‘Hoe... hoe is dat gebeurd?’ vroeg ze na een tijdje.

‘Je hebt me bedrogen,’ was het enige wat Francesca antwoordde, op kille toon.

Aledis keek haar snikkend en bevend aan, haar ogen vol tranen; vervolgens sloeg ze haar ogen neer.

‘Je hebt me bedrogen,’ zei Francesca nog eens. Aledis antwoordde niet. ‘Je wilt weten hoe het gebeurd is? Je echtgenoot heeft hem gedood, de echte, de meesterleerlooier.’

Pau? Onmogelijk! Aledis keek op. Het was onmogelijk dat die oude...

‘Hij kwam Arnau in het kamp van de koning beschuldigen dat hij je ontvoerd had,’ ging Francesca verder, de gedachten van het meisje onderbrekend. Ze wilde zien hoe Aledis zou reageren. Arnau had haar verteld dat ze bang was voor haar man. ‘De jongen ontkende en je echtgenoot heeft hem uitgedaagd.’ Aledis wilde iets zeggen; Pau kon toch niemand uitdagen? ‘Hij heeft een officier betaald om voor hem te vechten,’ ging Francesca door, waarmee ze haar het zwijgen oplegde. ‘Wist je dat niet? Als iemand te oud is om te vechten, kan hij een ander betalen om het voor hem te doen. Je Arnau is gestorven terwijl hij zijn eer verdedigde.’

Aledis was wanhopig. Francesca zag hoe ze beefde. Langzaam begaven haar benen het en Aledis viel op de grond, op haar knieën voor haar, maar Francesca had geen medelijden.

‘Ik begrijp dat je echtgenoot je zoekt.’

Aledis sloeg haar handen weer voor haar gezicht.

‘Je zult ons moeten verlaten. Antònia zal je je oude kleren geven.’ Die blik wilde ze zien! Angst! Paniek!

Allerlei vragen kwamen plotseling bij Aledis op. Wat moest ze doen? Waar moest ze heen? Barcelona lag aan het andere eind van de wereld en dan, wat restte haar daar nog? Arnau, dood! Als een flits schoot de reis van Barcelona naar Figueres door haar heen en overal in haar lichaam voelde ze de verschrikking, de vernedering, de schaamte... de pijn. En nu zocht Pau haar!

‘Nee...’ bracht Aledis uit, ‘ik zou niet kunnen!’

‘Ik kan me nu geen problemen op de hals halen,’ antwoordde Francesca ernstig.

‘Bescherm me!’ smeekte ze. ‘Ik kan nergens heen. Ik heb niemand naar wie ik toe kan.’

Ze snikte. Aledis bleef op haar knieën voor Francesca zitten, maar durfde haar niet aan te kijken.

‘Dat zal niet gaan, je bent immers zwanger.’

‘Dat was ook een leugen,’ riep het meisje.

Ze klampte zich vast aan haar benen. Francesca verroerde zich niet.

‘Wat zou je terug willen doen?’

‘Wat u maar wilt!’ riep Aledis. Francesca verborg een glimlach. Die belofte wilde ze horen. Hoe vaak hadden meisjes als Aledis het haar niet beloofd? ‘Wat u maar wilt!’ herhaalde ze. ‘Bescherm me, verberg me voor mijn man en ik doe wat u wilt.’

‘Je weet wat we zijn,’ zei de madam.

Wat kon het haar schelen? Arnau was dood. Ze had niets meer. Ze had niemand meer... alleen een echtgenoot die haar zou stening als hij haar vond.

‘Verberg me, ik smee het u. Ik zal doen wat u wilt,’ herhaalde Aledis.

Francesca gaf opdracht dat Aledis zich niet met de soldaten zou inlaten; Arnau was immers bekend in het leger.

‘Je komt in het verborgene te werken,’ zei ze de volgende dag, toen ze voorbereidingen troffen voor het vertrek. ‘Ik zou niet willen dat je echtgenoot...’ Aledis knikte nog voor ze haar zin had afgemaakt. ‘Tot de oorlog afgelopen is, moet je je niet vertonen.’ Aledis knikte weer.

Diezelfde avond nog zond Francesca Arnau een boodschap: ‘Alles geregeld. Ze zal je niet meer lastigvallen.’

In plaats van naar Perpignan te gaan, waar koning Jaume van Mallorca zich bevond, besloot Pere III de volgende dag de weg naar zee te vervolgen, naar Canet. Daar zou burggraaf Ramon hem zijn kasteel moeten afstaan omdat hij hem dat als vazal had gezworen na de verovering van Mallorca, toen de Catalaanse vorst hem na de vlucht van koning Jaume had vrijgelaten, nadat hij het kasteel van Bellver had overgegeven.

En zo geschiedde. De burggraaf van Canet gaf zijn kasteel aan koning Pere, en het leger kon uitgebreid rusten en eten dankzij de edelmoedigheid van de dorpeelingen, die erop vertrouwden dat de Catalanen hun kamp snel weer zouden opbreken en naar Perpignan zouden gaan. De koning bracht ook een bruggenhoofd tot stand met zijn vloot, die hij onmiddellijk bevoorraadde.

In Canet ontving Pere III weer een bemiddelaar. Ditmaal was het zelfs een kardinaal, de tweede die als bemiddelaar voor Jaume van Mallorca optrad. Ook naar hem luisterde Pere niet; hij stuurde hem weg en bestudeerde met zijn raadslieden de beste manier om Perpignan te belegeren. Terwijl de koning wachtte op de leveranties over zee en ze vervolgens opsloeg in het kasteel van Canet, lag het Catalaanse leger zes dagen in de stad en nam het de kastelen en forten tussen Canet en Perpignan in.

In naam van koning Pere nam de host van Manresa het kasteel van Santa Maria del Mar in. Andere compagnieën vielen het kasteel van Castellarnau Sobirà aan, en Eiximèn d’Esparça belegerde Castell-Rosselló met zijn Almogàvers en andere ridders om ook dat in te nemen.

Castell-Rosselló was geen eenvoudige grenspost, zoals Bellaguarda, maar een vooruitgeschoven verdedigingswerk van de hoofdstad van het graafschap Roussillon. Opnieuw klonken daar de oorlogskreten en het stoten van de lansen van de Almogàvers, ditmaal begeleid door het gebrul van enkele honderden op het gevecht beluste soldaten. Het fort viel niet zo gemakkelijk als in Bellaguarda het geval was geweest; de strijd op de muren was fel en er moesten

stormrammen aan te pas komen om de verdedigingswerken neer te halen.

De boogschutters gingen als laatsten het kasteel binnen. Dit was iets totaal anders dan de aanval op Bellaguarda. Soldaten en burgers, vrouwen en kinderen inclusief, verdedigden het plein met hun leven. Binnen had Arnau een fel gevecht van man tot man.

Terwijl hij zijn boog terzijde legde, pakte hij zijn mes. Honderden mannen waren om hem heen aan het vechten. Een fluitend zwaard deed hem in de strijd belanden. Instinctief ging hij opzij; het zwaard ging rakelings langs hem heen. Met zijn vrije hand pakte hij de pols die het zwaard vasthield, en stak met zijn dolk. Hij deed het automatisch, zoals hij het tijdens de eindeloze lessen van de officier van Eiximèn d'Esparça had geleerd. Ze hadden hem geleerd te vechten, ze hadden hem geleerd hoe je moest doden, maar niemand had hem geleerd hoe je een dolk in de buik van een man moest laten zinken. De maliënkolder van zijn tegenstander hield de dolksteek tegen, en hoewel hij hem bij zijn pols vasthield, zwaaide de verdediger van het kasteel zijn zwaard vervaarlijk rond en verwondde hij Arnau aan zijn schouder.

Een paar tellen waren voldoende om zich te realiseren dat hij moest doden.

Arnau drukte verwoed op de dolk. De kling ging door de maliënkolder heen en zakte weg in de buik van zijn vijand. Het zwaard verloor aan kracht maar bleef gevaarlijk in de rondte draaien. Arnau duwde de dolk omhoog. Met zijn hand voelde hij de warme ingewanden. Zijn vijand hees zich op, de dolk reet zijn buik open, het zwaard viel op de grond en Arnau zag het gezicht van zijn rivaal boven het zijne. Zijn lippen bewogen zich vlak bij zijn gezicht. Wilde hij hem iets zeggen? Ondanks het rumoer van het gevecht kon Arnau zijn gerochel horen. Wilde hij iets? Zag hij de dood? Met zijn uitpuilende ogen leek hij hem te waarschuwen en Arnau draaide zich om, juist op het moment dat een andere verdediger van Castell-Roselló zich op hem stortte.

Hij aarzelde geen moment. Arnau's dolk schoot door de lucht en trof de nek van zijn nieuwe tegenstander. Hij dacht niet meer na. Hij wilde nog meer doden. Hij vocht en hij schreeuwde. Hij sloeg en stak steeds opnieuw zijn dolk in het vlees van de vijand, zonder te letten op hun gezicht en hun pijn.

Hij doodde.

Toen alles afgelopen was en de verdedigers van Castell-Rosselló zich hadden overgegeven, zag Arnau dat hij onder het bloed zat, en hij beefde van inspanning.

Hij keek om zich heen en door het zien van de lijken dacht hij terug aan de strijd. Hij had niet de kans gehad om naar zijn tegenstanders te kijken. Hij had niet in hun pijn kunnen delen of medelijden met hen kunnen hebben. Maar vanaf dat moment zag hij steeds de gezichten voor zich die hij, verblind door het bloed, niet had kunnen zien, en eisten ze hun rechten op, de eer van de overwonnene. Arnau zou zich nog vaak de wazige gezichten herinneren van de mannen die hij met zijn dolk had gedood.

Half augustus lag het leger opnieuw tussen het kasteel van Canet en de zee. Arnau had Castell-Rosselló op 4 augustus aangevallen. Twee dagen later had koning Pere III zijn troepen op weg gestuurd, en omdat Perpignan koning Pere geen hulde had gebracht, hielden de Catalaanse legers een week lang huis in de omgeving van de hoofdstad van Roussillon: in Basoles, Vernet, Solés, Sant Esteve... Ze vernielden wijngaarden en olijfboomgaarden en kapten elke boom die de doortocht van het leger belemmerde, met uitzondering van de vijgenbomen; een gril van de Plechtige? Molens en oogsten werden verbrand, bouwland en dorpen verwoest, maar tot een belegering van Perpignan, hoofdstad en toevluchtsoord van koning Jaume, kwam het nooit.

15 augustus 1343

Plechtige mis te velde

Het hele leger, bijeen op het strand, bad tot Maria-ter-Zee. Pere III was voor de druk van de paus bezwaken en had een wapenstilstand met Jaume van Mallorca gesloten. Het gerucht ging als een lopend vuurtje door het leger. Arnau luisterde niet naar de priester. Slechts weinigen hadden aandacht voor hem, de meesten zagen er berouwvol uit. Maria troostte Arnau niet. Hij had gedood. Hij had bomen gekapt. Hij had voor de angstige ogen van boeren en hun kinderen wijngaarden en bouwland verwoest. Hij had hele dorpen met de

grond gelijkemaakt en daarmee de huizen van fatsoenlijke mensen vernield. Koning Pere was gezwicht en koning Jaume had zijn wapenstilstand gekregen. Arnau dacht terug aan de preken in de Santa Maria: ‘Catalonië heeft jullie nodig! Koning Pere heeft jullie nodig! Ten oorlog!’ Wat nou oorlog? Slachtingen waren het geweest. Schermutselingen met als enige verliezers de armen, de loyale soldaten... en de kinderen, die de komende winter honger zouden lijden omdat er geen graan zou zijn. Wat nou oorlog? De oorlog die de bisschoppen en kardinaals, als spreekbuis van sluwe koningen, hadden gevoerd? De priester ging door met zijn preek, maar Arnau luisterde niet. Waarom had hij moeten doden? Waar waren zijn doden goed voor?

De mis was afgelopen. De soldaten gingen in kleine groepjes uiteen.

‘En de buit die ze ons beloofd hebben?’

‘Perpignan is rijk, heel rijk,’ hoorde Arnau.

‘Hoe zal de koning zijn soldaten betalen als hij dat eerst al niet kon?’

Arnau slenterde tussen de groepjes soldaten. Wat kon hem die buit schelen? De blik van de kinderen, daar ging het om; de blik van dat kind dat aan de hand van zijn zusje had toegekeken hoe Arnau met een groep soldaten hun moestuin had verwoest en het graan had rondgestrooid dat hen de winter door had moeten helpen. Waarom? hadden hun onschuldige ogen gevraagd. Wat hebben wij jullie voor kwaad gedaan? Waarschijnlijk moesten de kinderen op de moestuin passen en waren ze daar gebleven tot het grote Catalaanse leger ophield hun schamele bezittingen te vernielen, terwijl de tranen over hun wangen rolden. Toen ze klaar waren, kon Arnau hen niet eens meer aankijken.

Het leger keerde terug naar huis. De colonnes soldaten verspreidden zich over de Catalaanse wegen, in het gezelschap van gokkers, prostituees en handelaars, die teleurgesteld waren dat het gewin zou uitblijven.

Ze naderden Barcelona. De diverse hosts sloegen af naar de plaats waar ze vandaan kwamen; anderen trokken de gravenstad door. Ar-

nau merkte dat zijn makkers er net als hij flink de pas inzetten. Op de gezichten van de soldaten verscheen hier en daar een glimlach. Ze gingen naar huis. Onderweg doemde Maria's gezicht voor hem op. 'Alles is geregeld,' hadden ze gezegd, 'Aledis zal je niet meer lastigvallen.' Dat was alles wat hij wilde, alleen daarvoor was hij gevluht.

Maria's gezicht lachte hem toe.

31

Eind maart 1348
Barcelona

De ochtend gloorde en Arnau en de bastaixos stonden onder aan het strand te wachten op het lossen van een Mallorcaans galeischip dat die nacht de haven was binnengelopen. De gildemeesters deelden bevelen uit. De zee was kalm, de golven rolden zachtjes over het strand en riepen de burgers van Barcelona op de dag te beginnen. De zon wierp een kleurige schittering op het golvende water, en terwijl de bastaixos op de schippers met hun goederen stonden te wachten, lieten ze zich even betoveren, hun ogen afwezig gericht op de horizon, hun gedachten meedeinend met de zee.

‘Wat vreemd,’ klonk het in de groep, ‘ze lossen niet.’

Iedereen keek naar de galei. De schippers waren naar het schip gevaren en sommige keerden onverrichter zake terug naar het strand; andere stonden op luide toon met de dekknechten te praten. Een paar van hen sprongen in het water en klommen op de bootjes. Maar niemand loste balen uit het galeischip.

‘De pest!’ Lang voor de bootjes aan land kwamen, klonken de kreten van de eerste schippers op het strand. ‘De pest heeft Mallorca bereikt!’

Arnau rilde. Was het mogelijk dat die prachtige zee hun zo’n verschrikkelijk bericht bracht? Een grijze, regenachtige dag misschien...

maar die ochtend leek alles betoverend. Maandenlang was het hét onderwerp van gesprek van de Barcelonezen geweest: de pest teisterde de verre Levant, had zich naar het westen verbreid en verwoestte hele gemeenschappen.

‘Misschien bereikt de pest Barcelona niet,’ zeiden sommigen, ‘hij moet de hele Middellandse Zee over.’

‘De zee zal ons beschermen,’ zeiden anderen.

Maandenlang had het volk het willen geloven: de pest zou Barcelona niet bereiken.

Mallorca, dacht Arnau. De pest had Mallorca bereikt, de plaag had mijlen en mijlen over de Middellandse Zee afgelegd.

‘De pest!’ herhaalden de schippers, toen ze het strand op kwamen.

De bastaixos kwamen om hen heen staan om naar het nieuws te luisteren. Met een van de bootjes kwam de stuurman van de galei mee.

‘Breng me naar de rechter en de raadslieden van de stad,’ beval hij, nadat hij aan wal was gesprongen. ‘Snel!’

De gildemeesters gaven gehoor aan zijn verzoek; de rest bestookte de mannen die net aan land waren gekomen. ‘Ze sterven bij honderden,’ vertelden ze. ‘Het is gruwelijk. Niemand kan iets doen. Kinderen, vrouwen en mannen, rijk en arm, edelen en armen... zelfs dieren bezwijken aan de pest. De lijken stapelen zich op in de straten en rotten weg, en de autoriteiten weten zich geen raad. De mensen sterven binnen twee dagen terwijl ze het uitschreeuwen van de pijn.’ Een paar bastaixos renden schreeuwend en met veel misbaar naar de stad. Arnau stond angstig te luisteren. Ze zeiden dat mensen met de pest grote etterende zweren in hun nek, hun oksels en hun liezen kregen, die zwelden tot ze uiteindelijk openbarstten.

Het nieuws verbreidde zich over de stad en velen kwamen naar het groepje op het strand toe om een tijdje te staan luisteren en vervolgens weer naar huis terug te rennen.

In Barcelona begon het te gonzen van de geruchten: ‘Als de zweren opengaan, komen er duivels uit. Mensen die met de pest besmet zijn, worden gek en bijten; zo wordt de ziekte overgebracht. Hun ogen en genitaliën barsten open. Als iemand naar de zweren kijkt, krijgt hij ook de pest. Je moet hen verbranden voor ze doodgaan, want anders treft de ziekte een ander. Ik heb de pest gezien!’

Ieder die zijn gesprek met die woorden begon, kreeg onmiddellijk alle aandacht en de mensen verdrongen zich om hem heen om zijn verhaal te horen. Vervolgens groeide de ontzetting en kreeg de fantasie de vrije loop als de burgers, niet wetend wat hun te wachten stond, de verhalen doorvertelden. De stad gebood, als enige voorzorgsmaatregel, de grootst mogelijke hygiëne in acht te nemen, en de mensen stortten zich op de openbare baden... en de kerken. Missen, litanieën, processies: niets was hen te veel om het gevaar dat de gravenstad bedreigde af te wenden, maar na een maand van agonie bereikte de pest Barcelona toch.

Het eerste slachtoffer was een breeuwer die bij de scheepswerf werkte. De artsen kwamen aan zijn bed, maar ze konden slechts vaststellen wat ze in boeken en traktaten hadden gelezen.

‘Ze zijn zo groot als kleine mandarijnen,’ zei iemand, wijzend naar de grote zweren in zijn nek.

‘Ze zijn zwart, hard en warm,’ voegde een ander eraan toe, toen hij ze had bevoeld.

‘We moeten hem in koud water gedrenkte doeken opleggen tegen de koorts.’

‘We moeten hem aderlaten. Dan zullen de bloedingen rond de zweren verdwijnen.’

‘We moeten de zweren opensnijden,’ zei een derde.

De andere dokters lieten de zieke liggen en keken naar degene die aan het woord was.

‘In de boeken staat juist dat je ze niet moet opensnijden,’ zei een van hen.

‘Het is tenslotte maar een breeuwer. Laten we zijn oksels en liezen eens controleren.’

Ook daar zaten grote zwarte zweren, hard en warm. Schreeuwend van pijn onderging de zieke een aderlating, en het beetje leven dat hij nog in zich had, ontsnapte via de sneden die de artsen in zijn lichaam hadden gemaakt.

Nog diezelfde dag deden zich nieuwe gevallen voor. De volgende dag nog meer, en de dag daarop nog weer meer. De Barcelonezen sloten zich op in hun huizen, waar sommige onder verschrikkelijke pijnen stierven. Andere zieken werden uit angst voor besmetting op straat achtergelaten, waar ze lagen te zieltoegen tot de dood hen kwam halen. De autoriteiten gaven opdracht om bij de

huizen waar zich een pestgeval had voorgedaan een kruis op de deur te kalken. Ze drukten de mensen op het hart om voor een goede lichamelijke hygiëne te zorgen en het contact met besmette mensen te vermijden, en lieten de lijken op grote brandstapels verbranden. De burgers boenden hun huid tot bloedens toe, en iedereen die kon, bleef ver uit de buurt van de zieken. Niemand pakte echter de vlooiën aan, en tot verbazing van artsen en autoriteiten bleef de ziekte zich verbreiden.

Weken gingen voorbij en Arnau en Maria bleven, net als vele anderen, dagelijks naar de Santa Maria gaan om door te gaan met hun smeekbeden, die de hemel niet verhoorde. Om hen heen stierven geliefde vrienden als pater Albert aan de epidemie. De pest trof ook de oude Pere en Mariona, die al snel onder de fatale plaag bezweken. De bisschop organiseerde een gebedsprocessie die de hele stad door moest trekken; ze zou vertrekken bij de kathedraal en via de carrer del Mar naar de Santa Maria gaan, waar ze zich bij Maria-ter-Zee zou voegen alvorens de beoogde route te vervolgen.

De Maagd Maria stond onder een baldakijn te wachten op de plaça de Santa Maria, naast de bastaixos die haar zouden dragen. De mannen keken elkaar aan, en vroegen elkaar in stilte naar de afwezige bastaixos. Niemand antwoordde. Ze klemden hun lippen op elkaar en sloegen hun ogen neer. Arnau dacht terug aan de grote processies waarbij ze zijn beschermvrouwe hadden gedragen, toen ze hadden moeten vechten om bij het beeld te komen. De gildemeesters hadden de orde moeten bewaren en moeten zorgen dat iedereen Maria om de beurt kon dragen, en nu... waren ze zelfs niet met genoeg om elkaar af te lossen. Waren zovelen van hen omgekomen? Hoe lang zou dit nog doorgaan, Onze-Lieve-Vrouw? De smeekbeden van het volk trokken door de carrer del Mar. Arnau keek naar het begin van de processie. De mensen liepen met gebogen hoofd en sjokten voort. Waar waren de edelen die zich altijd met zoveel vertoon bij de bisschop voegden? Vier van de vijf raadslieden van de stad waren omgekomen; hetzelfde lot had driekwart van de leden van de Raad van Honderd getroffen. De rest was de stad uitgevlucht. De bastaixos tilden zwijgend hun Maria op, namen haar op de schouders, lieten de bisschop voorbijgaan en sloten zich aan bij de processie en bij de smeekbeden. Vanaf de Santa Maria liepen ze via de plaça del Born naar het Santa Clara-klooster. Ondanks de

wierook van de priesters kwam hen daar de geur van verbrand vlees tegemoet. Velen begonnen nu te huilen in plaats van te bidden. Ter hoogte van de San Daniel-poort sloegen ze linksaf, naar de Nou-poort en het Sant Pere de les Puelles-klooster. Zo nu en dan ontweken ze een lijk en ze vermeden het naar de mensen te kijken die op de hoeken of voor de deuren met een wit kruis op hun dood wachtten, deuren die nooit meer voor hen open zouden gaan. Onze-Lieve-Vrouw, dacht Arnau, met het beeld op zijn schouders, vanwaar zoveel onheil? Vanaf Sant Pere liepen ze al biddend verder tot de Santa Anna-poort, waar ze weer links afsloegen, in de richting van de zee, naar de wijk Forn dels Arcs, om opnieuw naar de kathedraal te gaan.

Maar het volk begon aan de doeltreffendheid van de kerk en haar autoriteiten te twijfelen; ze baden tot uitputtens toe, maar de pest bleef huishouden.

‘Ze zeggen dat het het einde van de wereld is,’ klaagde Arnau op een dag toen hij zijn huis binnenliep. ‘Ze zijn gek geworden in Barcelona. Flagellanten, zo noemen ze zich.’ Maria stond achter hem. Arnau ging zitten zodat zijn vrouw zijn schoenen uit kon trekken. Ondertussen ging hij door: ‘Er lopen er honderden door de straten, met ontbloot bovenlijf, ze roepen dat de jongste dag nabij is, biechten hun zonden zomaar op en geselen hun rug met de zweep. Bij sommigen is die al helemaal kapot en dan gaan ze nog door... Arnau streefde het hoofd van Maria, die geknield voor hem zat. Het gloeide. ‘Wat...?’

Met zijn hand zocht hij de kin van zijn vrouw. Dat kon niet! Niet zij! Maria keek met glazige ogen op. Ze transpireerde en haar gezicht was rood. Arnau probeerde haar hoofd verder op te tillen om haar hals te kunnen zien, maar haar gezicht vertrok van de pijn.

‘Niet jij!’ riep Arnau uit.

Maria, op haar knieën, met haar handen in de touwschoenen van haar man, staarde Arnau aan, terwijl de tranen over haar wangen liepen.

‘Mijn god, niet jij! Mijn god!’ Arnau knielde naast haar neer.

‘Ga weg, Arnau,’ prevelde Maria. ‘Blijf niet bij mij zitten.’

Arnau wilde haar omhelzen, maar toen hij haar bij de schouders pakte, vertrok Maria's gezicht weer van de pijn.

‘Kom,’ zei hij, terwijl hij haar zo voorzichtig mogelijk oprichtte.

Maria drong opnieuw snikkend aan dat hij weg zou gaan. 'Hoe kan ik je nu in de steek laten? Je bent alles wat ik heb... het enige! Wat zou ik zonder je moeten? Sommigen worden beter, Maria. Jij wordt vast beter. Jij wordt vast beter.' Terwijl hij haar probeerde te troosten, bracht hij haar naar de slaapkamer en legde haar op bed. Daar kon hij haar hals zien, een prachtige hals in zijn herinnering, maar nu begon hij zwart te worden. 'Een dokter!' riep hij, terwijl hij het raam opende en het balkon op ging.

Niemand leek hem te horen. Maar die nacht, toen de zweren overal in Maria's nek verschenen, zette iemand met kalk een kruis op zijn deur.

Arnau kon niets anders doen dan in koud water gedrenkte doeken op Maria's voorhoofd leggen. Ze lag te klappertanden in bed. Elke beweging bezorgde haar vreselijke pijn, en haar doffe gekreuning Arnau door merg en been. Maria staaarde afwezig naar het plafond. Arnau zag hoe de zweren in haar nek groter werden en haar huid zwart werd. 'Ik hou van je, Maria. Hoe vaak heb ik je dat niet willen zeggen?' Hij pakte haar hand en knielde naast het bed. Zo bracht hij de nacht door, met de hand van zijn vrouw stevig in de zijne, net zo klappertandend en transpirerend als zij, en de hemel smekend bij elke stuip trekking van Maria.

Hij legde haar af met het beste laken dat ze hadden, en wachtte tot de dodenkar langskwam. Hij zou haar niet op straat achterlaten. Hij zou haar zelf aan de mannen van de dodenkar overdragen. Aldus geschiedde. Toen hij het langzame gekletter van de paardenhoeven hoorde, pakte hij Maria's lichaam op en droeg het naar de straat.

'Vaarwel,' zei hij, en hij kuste haar voorhoofd.

De functionarissen, met handschoenen aan en hun gezicht met dikke lappen bedekt, zagen verbaasd hoe Arnau het laken van Maria's gezicht trok en haar kuste. Niemand wilde bij pestlijders in de buurt komen, zelfs niet als het om hun geliefden ging. Ze werden op straat achtergelaten en hooguit werden zij erbij geroepen om hen op te halen in het bed waarin ze gestorven waren. Arnau gaf zijn vrouw aan de mannen. Ze waren onder de indruk en probeerden haar voorzichtig op het tiental lijken neer te leggen dat ze bij zich hadden.

Met tranen in zijn ogen keek Arnau toe hoe de kar zich verwijderde en langzaam in de straten van Barcelona verdween. De volgende zou hij zijn: hij ging zijn huis binnen en ging zitten wachten op de dood, verlangend om bij Maria te zijn. Drie hele dagen wachtte Arnau tot de pest zou komen. Hij voelde voortdurend aan zijn hals en zocht naar een zwelling die niet verscheen. Hij kreeg geen zweren en uiteindelijk was Arnau ervan overtuigd dat de Heer hem voorlopig niet samen met zijn vrouw tot zich riep.

Arnau liep over het strand, de golven vertrappend die op de verdoemde stad afkwamen. Hij zwierf door Barcelona terwijl de ellende, de zieken en het gesnik dat uit de ramen van de huizen kwam langs hem heen gingen. Iets voerde hem weer terug naar de Santa Maria. De werkzaamheden lagen stil, de steigers waren leeg, de stenen lagen op de grond te wachten tot ze weer gebeiteld zouden worden, maar de mensen bleven naar de kerk gaan. Hij liep naar binnen. De gelovigen waren aan het bidden rond het nog onvoltooide hoofdaltaar, staand of geknielend op de grond. Hoewel de kerk bij de kapellen in aanbouw nog steeds open was, was het er bedompt door de wierook die de geur van de dood moest verdrijven die om het volk hing. Toen hij bijna bij zijn Maagd Maria was, sprak een priester vanaf het hoofdaltaar tot de gelovigen.

‘Weet,’ zei hij, ‘dat onze paus, paus Clemens VI, een bul heeft uitgevaardigd waarin hij verklaart dat de Joden geen schuld hebben aan de pest. De ziekte is gewoon een plaag waarmee God de christenen treft.’ Een afkeurend gemompel steeg op onder de verzamelde gemeente. ‘Bid,’ ging de priester verder, ‘en vertrouw je toe aan de Heer...’

Velen verlieten de Santa Maria luid discussiërend.

Arnau schonk geen aandacht aan de preek en liep naar de kapel van het Allerheiligste. De Joden? Wat hadden de Joden met de pest te maken? Zijn kleine Maagd Maria wachtte op hem op dezelfde plek als altijd. De kaarsen van de bastaixos hielden haar nog steeds gezelschap. Wie zou ze aangestoken hebben? Toch kon Arnau zijn moeder nauwelijks onderscheiden; een dichte wolk van wierook hing om haar heen. Hij zag haar niet glimlachen. Hij wilde bidden, maar kon het niet. ‘Waarom hebt u dit toegestaan, moeder?’ De tranen stroomden weer over zijn wangen toen hij terugdacht aan Maria, aan haar lijden, aan haar lichaam vol pijn en aan de zweren die haar

hadden geteisterd. Het was een straf geweest, maar degene die de straf verdiende was hij, omdat hij gezondigd had door zijn ontrouw met Aledis.

En daar, voor de Maagd Maria, zwoer hij dat hij zich nooit meer door wellust zou laten leiden. Dat was hij Maria verschuldigd. Wat er ook zou gebeuren. Nooit.

‘Is er iets, zoon?’ hoorde hij iemand vragen. Arnau draaide zich om en stond oog in oog met de priester die zich een paar minuten geleden nog tot de gelovigen had gericht. ‘Dag, Arnau,’ begroette hij hem, toen hij hem herkende als een van de bastaixos die zich uitsloofden voor de Santa Maria. ‘Is er iets?’ vroeg hij nog eens.

‘Maria.’

De priester knikte.

‘Laten we voor haar bidden,’ zei hij.

‘Nee, pater,’ sprak Arnau hem tegen, ‘nog niet.’

‘Alleen bij God kun je troost vinden, Arnau.’

Troost? Hoe kon hij nu ergens troost vinden? Arnau probeerde zijn Maagd Maria te zien, maar de walm maakte dat onmogelijk.

‘Laten we bidden...’ hield de priester vol.

‘Wat betekent dat van de Joden?’ onderbrak Arnau hem, een uitweg zoekend.

‘Heel Europa denkt dat de pest aan de Joden te wijten is.’ Arnau keek hem vragend aan. ‘Ze zeggen dat een paar Joden in Genève, in het kasteel van Chillon, bij de biecht hebben verteld dat de pest is verspreid door een Jood uit Savoye, die de putten heeft vergiftigd met een door de rabbijnen vervaardigd brouwsel.’

‘Is dat waar?’ vroeg Arnau.

‘Nee. De paus heeft hen onschuldig verklaard, maar de mensen zoeken een zondebok. Zullen we nu bidden?’

‘Doet u het maar voor mij, pater.’

Arnau verliet de Santa Maria. Op het plein werd hij omringd door een groep van zo’n twintig flagellanten. ‘Kom tot inkeer!’ riepen ze, terwijl ze hun rug met de zweep te lijf gingen. ‘Dit is het einde van de wereld!’ riepen anderen, hem de woorden in het gezicht spugend. Arnau zag het bloed over hun opengereten rug lopen en vandaar

over hun benen, die naakt waren vanaf hun met boetegordels omgorde heupen. Hij keek naar hun gezichten en de uitpuilende ogen die hem aankeken. Hij vluchtte hollend in de richting van de carrer de Montcada, tot het geschreeuw verstomde. Daar heerste stilte... maar er was nog iets. De deuren! Slechts weinig toegangspoorten tot de paleizen in de carrer de Montcada vertoonden het witte kruis dat de meeste deuren in de stad brandmerkte. Arnau stond voor het paleis van de Puigs. Ook dat had geen wit kruis; de ramen waren dicht en er was geen enkele activiteit te bespeuren. Hij wenste dat de pest hen zou vinden daar waar ze heen gevlucht waren, dat ze zouden lijden zoals zijn Maria geleden had. Arnau vluchtte nog haastiger de straat uit dan hij de flagellanten was ontvlucht.

Toen hij bij het kruispunt van de carrer Montcada met de carrer Carders kwam, stuitte Arnau opnieuw op een fanatieke menigte, ditmaal met stokken, zwaarden en bogen. 'Ze zijn allemaal gek geworden,' dacht Arnau, en hij ging opzij toen de mensen hem voorbijliepen. De preken die overal in de stad waren gehouden, hadden weinig effect gehad. De bul van Clemens vi had de gemoederen niet tot bedaren gebracht; de woede van het volk moest gekoeld worden. 'Naar de Jodenbuurt!' hoorde hij hen schreeuwen. 'Ketters! Moordenaars! Kom tot inkeer!' De flagellanten waren er ook en kastijden nog steeds hun rug, waarbij ze iedereen om zich heen met bloed bespatten en in vervoering brachten.

Arnau sloot zich aan bij de achterste gelederen van de bende, bij de mensen die er in stilte achteraan liepen, en zag onder hen hier en daar een pestlijder. Heel Barcelona liep te hoop bij de Jodenbuurt en omsingelde de half ommuurde wijk aan vier kanten. Sommigen stelden zich op in het noorden, naast het bisschoppelijk paleis, anderen in het westen, tegenover de oude Romeinse muren, weer anderen gingen in de carrer del Bisbe staan, die de oostelijke begrenzing van de Jodenwijk vormde. Maar de meesten, onder wie de groep die Arnau volgde, stelden zich op in het zuiden, in de carrer de la Boqueria tegenover het Castell Nou, waar zich de toegang tot de wijk bevond. Het geschreeuw was oorverdovend. Het volk riep om wraak, maar voorlopig bleef het bij geschreeuw voor de poort, waarbij de mensen met hun stokken en bogen zwaaiden.

Arnau slaagde erin een plaatsje te bemachtigen op de bomvolle trap van de kerk van Sant Jaume, de kerk waar Joanet en hij lang

geleden waren weggestuurd, toen hij op zoek was naar de Maria die hij zijn moeder zou noemen. De Sant Jaume stond precies tegenover de zuidmuur van de Jodenwijk, en vanaf daar kon Arnau boven de mensen uit zien wat er gebeurde. Het garnizoen soldaten van de koning, onder aanvoering van de rechter, stond klaar om de Jodenwijk te verdedigen. Alvorens aan te vallen, kwam een stoet burgers naar de halfgeopende poort om met de rechter te onderhandelen over de terugtrekking van de troepen uit de wijk. De flagellanten schreeuwden en dansten om hen heen, en de menigte bleef de Joden, die niet eens te zien waren, bedreigen.

‘Ze trekken zich heus niet terug,’ hoorde Arnau een vrouw zeggen.

‘De Joden zijn zo ongeveer het kapitaal van de koning, ze vallen direct onder hem,’ viel een ander haar bij. ‘Als de Joden sterven, raakt de koning alle belastingen kwijt die hij hen oplegt...’

‘En alle leningen die hij die woekeraars vraagt.’

‘Niet alleen dat,’ kwam een derde tussenbeide; ‘als hij de Jodenwijk aanvalt, raakt de koning zelfs de meubels kwijt die de Joden hem en zijn hofhouding geven als hij naar Barcelona komt.’

‘Dan zullen de edelen op de grond moeten slapen,’ klonk het onder schaterend gelach.

Arnau kon een glimlach niet onderdrukken.

‘De rechter zal de belangen van de koning zeker verdedigen,’ zei de vrouw.

En dat gebeurde inderdaad. De rechter gaf niet toe en toen de besprekingen afgelopen waren, sloot hij zich haastig op in de Jodenwijk. Dat was het signaal waarop de mensen hadden gewacht, en nog voor de poort gesloten was, stortten ze zich op de muren en vuurden een regen van stokken, pijlen en stenen op de Jodenwijk af. De bestorming was begonnen.

Arnau zag hoe een menigte door haat verblinde burgers zich in het wilde weg op de poorten en de muren van de Jodenwijk wierp. Niemand had de leiding; het enige wat nog enigszins op een bevel leek was het geschreeuw van de flagellanten die onder aan de muur doorgingen zich te pijnigen en de burgers aanspoorden de muren te beklimmen en de ketters te vermoorden. Van de mensen die het lukte om op de muren te komen, sneuvelde een groot aantal onder het zwaard van de soldaten van de koning, maar omdat de Joden-

wijk aan alle vier de kanten massaal aangevallen werd, slaagden vele anderen erin om de soldaten achter zich te laten en man tegen man tegenover de Joden te komen staan.

Arnau bleef twee uur op de trap van de Sant Jaume zitten. De oorlogskreten van de strijdende partijen deden hem denken aan zijn tijd als soldaat: aan Bellaguarda en Castell-Rosselló. De gezichten van degenen die vielen vermengden zich met die van de mannen die hij ooit had gedood. De geur van bloed voerde hem naar Roussillon, naar de leugen die hem naar die absurde oorlog had gebracht, naar Aledis, naar Maria... en hij verliet de plek vanwaar hij de slachting had gevolgd.

Hij liep in de richting van de zee, denkend aan Maria en aan wat hem ertoe had gebracht om de oorlog op te zoeken. Zijn gedachten werden ruw verstoord. Hij was ter hoogte van het Regomir-kasteel, een bastion in de oude Romeinse muur, toen enkele kreten heel dichtbij hem dwongen terug te keren tot de werkelijkheid.

‘Keters!’

‘Moordenaars!’

Arnau stuitte op een twintigtal met stokken en messen gewapende figuren die de hele straat in beslag namen en schreeuwden naar een paar mensen die dicht tegen een huis aan moesten staan. Waarom beweenden ze niet gewoon hun doden? Hij stopte niet en wilde de groep heethoofden passeren om zijn weg te vervolgen. Terwijl hij hen opzij duwde, keek Arnau even naar de plek waar de mensen omheen stonden. In de deuropening van een huis probeerde een bebloede Moorse slaaf met zijn lichaam drie kinderen te beschermen; ze waren in het zwart gekleed en hadden het gele schildje op hun borst. Opeens stond Arnau tussen de Moor en de aanvallers in. Het werd stil en de kinderen staken hun bange gezichtjes naar buiten. Arnau keek hen aan. Hij betreurde het dat hij Maria geen kinderen had geschonken. Een steen vloog naar een hoofdje en scheerde rakelings langs Arnau. De Moor ging ervoor staan; de steen trof hem in zijn maag en hij klapte dubbel van de pijn. Het gezichtje keek Arnau recht aan. Zijn vrouw was altijd dol op kinderen geweest, het maakte haar niets uit of ze christelijk, Moors of Joods waren. Ze volgde hen met haar blik, op het strand, op straat... Haar ogen achtervolgden hen en keken dan vervolgens naar hem...

‘Opzij! Weg hier!’ hoorde Arnau achter zich.

Arnau keek in de doodsbanne oogjes.

‘Wat willen jullie met die kinderen doen?’ vroeg hij.

Een paar mannen, gewapend met messen, kwamen voor hem staan.

‘Het zijn Joden,’ antwoordden ze in koor.

‘En daarom gaan jullie hen doden? Hebben jullie nog niet genoeg aan hun ouders?’

‘Ze hebben de putten vergiftigd,’ antwoordde de een. ‘Ze hebben Jezus gedood. Ze doden christenkinderen voor hun ketterse rituelen. Ja, ze rukken ze hun hart uit... Ze stelen gewijde hosties.’ Arnau luisterde niet. Hij rook nog steeds het bloed in de Jodenbuurt... het bloed in Castell-Rosselló. Hij greep de arm van de man die het dichtstbij stond en sloeg hem in zijn gezicht; op hetzelfde moment slaagde hij erin zijn mes te pakken en richtte het naar de anderen.

‘Niemand doet hier een paar kinderen kwaad!’

De aanvallers zagen hoe Arnau zijn mes greep en ermee in de rondte zwaaide terwijl hij hen aankeek.

‘Niemand doet hier een paar kinderen kwaad,’ herhaalde hij. ‘Ga maar vechten in de Jodenwijk, tegen soldaten, tegen mannen.’

‘Ze zullen u doden,’ hoorde hij de Moor zeggen, die nu achter hem stond.

‘Ketter!’ schreeuwden ze hem toe vanuit de groep.

‘Jood!’

Hij had geleerd om als eerste aan te vallen, om de vijand te verrassen, om niet toe te staan dat de tegenstander moed zou verzamelen, om hem bang te maken. Onder het roepen van ‘Sant Jordi!’ wierp Arnau zich op degenen die het dichtst bij hem stonden. Hij stak zijn dolk in de buik van de eerste en draaide om zijn as, waardoor de mannen die zich op hem wilden storten een stap achteruit moesten doen. Met zijn dolk raakte hij meerdere mannen in de borst. Een van de aanvallers stak hem vanaf de grond in zijn kuit. Arnau keek hem aan, greep hem bij zijn haren, wierp zijn hoofd naar achteren en sneed hem de keel door. Het bloed gutste eruit. Drie mannen lagen op de grond en de anderen gingen opzij. ‘Vlucht als je in het nadeel bent,’ hadden ze hem gezegd. Arnau deed alsof hij zich weer op hen wilde storten en struikelend probeerden de mensen weg te komen. Met zijn linkerhand wenkte hij de Moor om dichterbij te komen, zonder achterom te kijken, en toen hij de trillende

kinderen aan zijn benen voelde, begon hij naar de zee achter hem te lopen, zonder zijn belagers uit het oog te verliezen.

‘Jullie worden verwacht in de Jodenwijk,’ riep hij naar zijn belagers, terwijl hij de kinderen voort bleef duwen.

Ze bereikten de oude poort bij het Regomir-kasteel en begonnen te rennen. Zonder nadere toelichting te geven, wist Arnau te voorkomen dat de kinderen naar de Jodenwijk liepen.

Waar zou hij de kinderen kunnen verbergen? Arnau loodste hen mee naar de Santa Maria en stond voor de hoofdingang plotseling stil. Op de plek waar ze stonden, kon je door het onvoltooide bouwwerk heen de kerk vanbinnen zien.

‘U... u bent toch niet van plan de kinderen in een christelijke kerk te verbergen?’ vroeg de slaaf hijgend.

‘Nee,’ antwoordde Arnau. ‘Maar hier wel heel dicht in de buurt.’

‘Waarom hebt u ons niet terug naar huis laten gaan?’ vroeg het meisje, de oudste en wijste van de drie, die van iedereen het minst uitgeput was na het rennen.

Arnau voelde aan zijn kuit. Het bloed stroomde eruit.

‘Omdat ze jullie huizen aanvallen,’ antwoordde hij. ‘Ze geven jullie de schuld van de pest. Ze zeggen dat jullie de putten hebben vergiftigd.’ Niemand zei een woord. ‘Het spijt me,’ voegde Arnau eraan toe.

De moslimse slaaf reageerde als eerste: ‘We kunnen hier niet blijven,’ zei hij, waardoor hij Arnau dwong op te houden met zijn been te onderzoeken. ‘Doet u maar wat u het beste lijkt, maar verberg de kinderen.’

‘En jij?’ vroeg Arnau.

‘Ik moet uit zien te vinden wat er met hun familie is gebeurd. Hoe zal ik u kunnen vinden?’

‘Je kunt me niet vinden,’ antwoordde Arnau, bedenkend dat hij hem nu niet de weg naar de Romeinse begraafplaats kon wijzen. ‘Ik zal jou wel ergens treffen. Ga om middernacht naar het strand, tegenover de nieuwe visafslag.’ De slaaf knikte; toen ze op het punt stonden uit elkaar te gaan voegde Arnau eraan toe: ‘Als je drie nachten niet gekomen bent, ga ik ervan uit dat je dood bent.’

De moslim knikte weer en keek Arnau met zijn grote zwarte ogen aan.

‘Dank u wel,’ zei hij, en hij rende weg naar de Jodenbuurt.

Het jongste kind wilde de Moor achternagaan, maar Arnau pakte het bij zijn schouders.

De eerste nacht verscheen de Moor niet op de afspraak. Na middernacht stond Arnau meer dan een uur op hem te wachten. Hij luisterde naar het verre rumoer in de Jodenwijk en keek naar de nachtelijke hemel, roodgekleurd door de branden. Tijdens het wachten had hij de tijd om te overdenken wat er die krankzinnige dag allemaal was gebeurd. Op een oude Romeinse begraafplaats onder het hoofdaltaar van de Santa Maria, onder zijn eigen Maagd Maria, hield hij drie Joodse kinderen verborgen. De toegang tot de begraafplaats die Joanet en hij destijds hadden ontdekt, was nog steeds dezelfde als de laatste keer dat ze er waren geweest. De toegangstrap bij het Born-portaal was nog niet gebouwd en onder het houten plankier konden ze gemakkelijk naar binnen. Maar met het oog op de bewakers van de kerk, die bijna een uur lang hun ronde over straat maakten, moesten ze tegen de grond gedrukt in stilte wachten tot ze onder de vlonder konden glippen.

De kinderen volgden hem zonder een kik te geven, en nadat ze in het donker de tunnel door waren gekropen, vertelde Arnau waar ze waren en hij waarschuwde dat ze niets aan moesten raken als ze niet voor een onaangename verrassing wilden komen te staan. De drie kinderen barstten in tranen uit en Arnau wist niet hoe hij daarop moest reageren. Maria had ze vast wel stil gekregen.

‘Het zijn maar doden,’ riep hij hen toe, ‘en ze zijn niet bepaald aan de pest gestorven. Waar zijn jullie liever: hier, levend bij de doden, of buiten, waar ze jullie dood zullen maken?’ Het gehuil hield op. ‘Nu ga ik weer naar buiten om een kaars, water en iets te eten te halen. Goed? Is dat goed?’ herhaalde hij nog eens toen het stil bleef.

‘Dat is goed,’ hoorde hij het meisje antwoorden.

‘Luister, ik heb mijn leven voor jullie op het spel gezet, en als iemand ontdekt dat ik drie Joodse kinderen onder de kerk verborgen houd, ben ik nog steeds mijn leven niet zeker. Als jullie verdwenen zijn als ik terugkom, kan ik jullie niet langer beschermen. Wat zeggen jullie ervan? Wachten jullie hier, of willen jullie naar buiten, de straat op?’

‘We wachten hier,’ antwoordde het meisje resoluut.

Arnau kwam thuis in een leeg huis. Hij waste zich en verzorgde zijn been. Hij verbond de wond. Hij vulde zijn oude wijnzak met water, pakte een lantaarn en olie om deze te vullen, een rond hard brood en gezouten vlees en hinkte terug naar de Santa Maria.

De kinderen waren aan het eind van de tunnel blijven zitten, op de plek waar hij ze had achtergelaten. Arnau stak de lantaarn aan en zag drie bange diertjes, die de glimlach waarmee hij hen probeerde gerust te stellen niet beantwoordden. Het meisje hield haar armen om de twee anderen heen geslagen. Alle drie waren ze donker, gezond en knap, vooral het meisje, met lange, schone haren en sneeuw-witte tanden.

‘Zijn jullie broers en zusjes?’ vroeg Arnau.

‘Wij zijn broer en zus,’ antwoordde het meisje weer, wijzend naar het kleinste kind. ‘Hij daar is een buurjongen.’

‘Goed, na alles wat er is gebeurd en wat ons misschien nog te wachten staat, denk ik dat we ons maar eens aan elkaar moeten voorstellen. Ik heet Arnau.’

Het meisje deed het woord: zij heette Raquel, haar broer Jucef en de buurjongen Saúl. Arnau praatte verder met hen bij het licht van de lantaarn, terwijl de kinderen af en toe een vluchtige blik op de begraafplaats wierpen. Ze waren dertien, zes en elf jaar oud. Ze waren in Barcelona geboren en woonden met hun ouders in de Jodenwijk. Ze waren op weg naar huis toen ze waren aangevallen door de onverlaten tegen wie Arnau hen had verdedigd. De slaaf, die ze altijd Sahat noemden, was eigendom van de ouders van Raquel en Jucef, en als hij gezegd had dat hij naar het strand zou komen, dan zou hij dat zeker doen. Hij had hen nog nooit in de steek gelaten.

‘Goed,’ zei Arnau na hun verhaal, ‘ik denk dat we maar eens een blik op deze plek moesten werpen. Ik ben hier lang niet geweest, de laatste keer was toen ik ongeveer zo oud was als jullie, maar volgens mij is er niets veranderd.’ Hij was de enige die lachte. Op zijn knieën bewoog hij naar het midden van de grot, terwijl hij hem vanbinnen bescheen. De kinderen bleven ineengedoken op hun plaats zitten, en keken vol ontzetting naar de open graven en de skeletten. ‘Iets beters heb ik niet kunnen bedenken,’ verontschuldigde hij zich toen hij de paniek op hun gezicht zag. ‘Hier zal niemand ons kunnen vinden terwijl we wachten tot het weer rustig wordt...’

‘En wat gebeurt er als ze onze ouders vermoorden?’ viel Raquel hem in de rede.

‘Daar moet je niet aan denken. Er zal hun vast niets overkomen. Kijk eens, kom eens hier. Hier is een plek waar geen graven zijn, we passen er allemaal in. Kom!’ Hij moest hen met veel gebaren aansporen.

Uiteindelijk kreeg hij ze zover, en met z’n vieren gingen ze een kleine ruimte binnen waar ze op de grond konden zitten zonder een graf te raken. De oude Romeinse begraafplaats lag er nog net zo bij als de eerste keer, met de vreemde graven met langgerekte, piramidevormige dakpannen en de grote amforen met lijken. Arnau zette de lantaarn op een amfoor en hield hen de wijnzak, het brood en het gezouten vlees voor. De drie kinderen dronken gretig, maar van het eten namen ze alleen wat brood.

‘Dat is niet *kosher*,’ verontschuldigde Raquel zich, wijzend naar het zoute vlees.

‘Kosher?’

Raquel legde hem uit wat kosher betekende en welke rituelen gevolgd moesten worden wilden de leden van de Joodse gemeenschap vlees kunnen eten, en ze bleven praten tot de twee kleintjes doodmoe in de schoot van het meisje vielen. Toen vroeg Raquel, fluisterend om hen niet wakker te maken: ‘En jij gelooft niet wat ze zeggen?’

‘Wat?’

‘Dat wij de putten hebben vergiftigd.’

Het duurde even voor Arnau antwoordde.

‘Zijn er ook Joden aan de pest gestorven?’ vroeg hij.

‘Een heleboel.’

‘In dat geval – nee,’ zei hij. ‘Ik geloof het niet.’

Toen Raquel in slaap was gevallen, kroop Arnau door de tunnel en liep naar het strand.

De aanval op de Jodenwijk ging nog twee dagen door. De schaarse troepen van de koning probeerden samen met de leden van de Joodse gemeenschap de wijk te beschermen tegen de voortdurende aanvallen van het volk dat, dol geworden en uitermate fanatiek, in naam

van het christendom aan het plunderen en lynchen wilde slaan. Uiteindelijk zond de koning voldoende troepen en langzaam werd de toestand weer normaal.

De derde nacht kon Sahat, die met zijn meesters had meegevochten, ontsnappen om Arnau op het strand te ontmoeten, tegenover de visafslag, zoals ze hadden afgesproken.

‘Sahat!’ hoorde hij in de duisternis.

‘Wat doe jij hier?’ vroeg de slaaf aan Raquel, die op hem afvloog.

‘De christen is heel erg ziek...’

‘Het zal toch niet...’

‘Nee,’ onderbrak het meisje hem, ‘het is niet de pest. Hij heeft geen zweren. Het is zijn been. De wond is geïnfecteerd en hij heeft hoge koorts. Hij kan niet lopen.’

‘En de anderen?’ vroeg de slaaf.

‘Goed, en...?’

‘Ze verwachten jullie allemaal.’

Raquel bracht de Moor naar het plankier bij het Born-portaal.

‘Hier?’ vroeg de slaaf, toen het meisje eronder dook.

‘Stil,’ antwoordde ze. ‘Volg mij maar.’

Met z’n tweeën slopen ze door de tunnel tot aan de Romeinse begraafplaats. Ze moesten met z’n allen helpen Arnau er vandaan te krijgen. Sahat trok, achteruitkruipend, aan zijn handen, en de kinderen duwden hem bij zijn voeten. Arnau was buiten kennis geraakt. Met z’n vijven, Arnau op de schouders van de slaaf en de kinderen vermomd als christenen, met kleren die Sahat had meegenomen, namen ze de weg naar de Jodenwijk, maar probeerden daarbij wel de bescherming van het donker te zoeken. Toen ze bij de poort kwamen, die door een flink contingent soldaten van de koning werd bewaakt, onthulde Sahat de dienstdoende officier de ware identiteit van de kinderen en legde uit waarom ze het gele schildje niet droegen. Wat Arnau betreft, ja, hij was inderdaad een christen met koorts die naar een dokter moest, zoals de officier kon controleren en dat ook inderdaad deed, hoewel hij onmiddellijk opzij schoot voor het geval hij besmet was met de pest. Maar eigenlijk was het de volle beurs die de slaaf tijdens het onderhoud in de handen van de officier van de koning liet vallen, die de poort van de Jodenwijk voor hen opende.

N iemand doet hier een paar kinderen kwaad. Vader, waar bent u? Waarom, vader? In het paleis is graan. Ik hou van je, Maria...' Als Arnau ijelde, stuurde Sahat de kinderen de kamer uit en liet hij Hasdai roepen, de vader van Raquel en Jucef, om te helpen Arnau vast te houden als hij tegen de soldaten uit Roussillon begon te vechten en de wond aan zijn been weer openging. Meester en slaaf hielden aan het voeteneind de wacht, terwijl een slavin koude kompressen op zijn voorhoofd legde. Zo ging het nu al een week, en Arnau kreeg de beste zorg van de Joodse artsen en de voortdurende aandacht van de familie Crescas en hun slaven, in het bijzonder van Sahat, die dag en nacht bij de zieke waakte.

'Die wond heeft niet zoveel te betekenen,' was de diagnose van de artsen, 'maar de infectie tast zijn hele lichaam aan.'

'Komt hij er weer bovenop?' vroeg Hasdai.

'Hij is sterk,' was het enige antwoord van de artsen en ze verlieten het huis.

'In het paleis is tarwe!' riep Arnau na een paar minuten weer, bezweet van de koorts.

'Als hij er niet geweest was,' zei Sahat, 'dan waren we nu allemaal dood.'

‘Ik weet het,’ antwoordde Hasdai naast hem.

‘Waarom zou hij het gedaan hebben? Hij is christen.’

‘Hij is een goed mens.’

’s Nachts, als Arnau sliep en het stil was in huis, zocht Sahat de heilige richting en knielde neer om voor de christen te bidden. Overdag liet hij hem geduldig water drinken en de drankjes slikken die de artsen hadden klaargemaakt. Raquel en Jucef kwamen vaak kijken, en als Arnau niet ijde, vond Sahat het goed dat ze binnenkwamen.

‘Hij is soldaat,’ zei Jucef op een keer met grote ogen.

‘Dat zal hij vast geweest zijn,’ antwoordde Sahat.

‘Hij zei dat hij bastaix was,’ verbeterde Raquel hem.

‘Op de begraafplaats zei hij dat hij soldaat was. Misschien is hij bastaix-soldaat.’

‘Dat zei hij maar om te zorgen dat jij je mond hield.’

‘Ik wed dat hij bastaix is,’ mengde Hasdai zich in het gesprek. ‘Te oordelen naar wat hij zegt.’

‘Hij is soldaat,’ hield het jongste kind vol.

‘Ik weet het niet, Jucef.’ De slaaf aaide over zijn zwarte haar. ‘Waarom wachten we niet tot hij beter wordt en hij het ons zelf vertelt?’

‘Wordt hij beter dan?’

‘Zeker. Heb je ooit meegemaakt dat een soldaat sterft aan een wond aan zijn been?’

Toen de kinderen de kamer uitgingen, liep Sahat naar Arnau en raakte zijn voorhoofd aan, dat nog steeds gloeide. ‘Niet alleen de kinderen leven nog dankzij jou, christen. Waarom heb je het gedaan? Wat heeft je ertoe gebracht om je leven op het spel te zetten voor een slaaf en drie Joodse kinderen? Blijf in leven! Je moet blijven leven! Ik wil met je praten, je bedanken. Bovendien, Hasdai is heel rijk en hij zal je zeker belonen.’

Een paar dagen later begon Arnau op te knappen. Toen Sahat op een ochtend binnenkwam, voelde hij duidelijk minder warm aan.

‘Allah, zijn naam zij geprezen, heeft mijn gebeden verhoord.’

Hasdai glimlachte toen hij het persoonlijk kwam vaststellen.

‘Hij komt er weer bovenop,’ durfde hij zijn kinderen te beloven.

‘Zal hij me vertellen over zijn veldslagen?’

‘Jongen, ik denk niet...’

Maar Jucef begon Arnau na te doen door met de dolk te zwaaien tegenover een denkbeeldige groep aanvallers. Op het moment dat hij de gevallene de keel af wilde snijden, pakte zijn zusje hem bij zijn arm.

‘Jucef!’ riep ze.

Toen ze zich omdraaiden naar de zieke, keken ze in Arnau’s ogen. Jucef schrok.

‘Hoe voel je je?’ vroeg Hasdai.

Arnau wilde antwoorden, maar zijn mond was droog. Sahat bracht hem een beker water.

‘Goed,’ bracht hij uit, nadat hij gedronken had. ‘En hoe is het met de kinderen?’

Jucef en Raquel kwamen naar het hoofdeinde van het bed, naar voren geduwd door hun vader. Arnau glimlachte flauwtjes.

‘Dag,’ zei Arnau.

‘Dag,’ antwoordden ze.

‘Hoe is het met Saúl?’

‘Goed,’ antwoordde Hasdai, ‘maar nu moet je rusten. Kom, kinderen.’

‘Als je beter bent, vertel je me dan over je veldslagen?’ vroeg Jucef, voor zijn vader en zijn zusje hem de kamer uittrokken.

Arnau knikte en probeerde te glimlachen.

De week daarop verdween de koorts volledig en begon de wond te genezen. Als de bastaix ertoe in staat was, praatten Arnau en Sahat met elkaar.

‘Dankjewel,’ was het eerste wat hij tegen de slaaf zei.

‘Dat heb je al gezegd, weet je nog? Waarom... waarom heb je het gedaan?’

‘De ogen van dat kind... mijn vrouw zou nooit hebben toegestaan...’

‘Maria?’ vroeg Sahat, die zich Arnau’s ijlen herinnerde.

‘Ja,’ antwoordde Arnau.

‘Wil je dat we haar waarschuwen dat je hier bent?’ Arnau klemde zijn lippen op elkaar en schudde zijn hoofd. ‘Is er iemand anders die we kunnen waarschuwen?’ Toen hij zag hoe Arnau’s gezicht versomberde, drong de slaaf niet verder aan.

‘Hoe is het beleg afgelopen?’ vroeg Arnau een andere keer aan Sahat.

‘Tweehonderd mannen en vrouwen zijn vermoord. Veel huizen zijn geplunderd en in brand gestoken.’

‘Wat een ramp!’

‘Het valt nog mee,’ zei Sahat. Arnau keek hem verbaasd aan. ‘De Jodenwijk van Barcelona heeft geluk gehad. Van de Levant tot aan Castilië zijn de Joden genadeloos uitgemoord. Meer dan driehonderd gemeenschappen zijn totaal verwoest. In Duitsland heeft keizer Karel IV in eigen persoon beloofd om elke misdadiger die een Jood vermoordt of een Jodenwijk verwoest genade te schenken. Kun je je voorstellen wat er in Barcelona gebeurd zou zijn als jullie koning ieder die een Jood zou doden vergeven zou hebben?’ Arnau sloot zijn ogen en schudde zijn hoofd. ‘In Mainz hebben ze zesduizend Joden op de brandstapel gezet, en in Straatsburg zijn er tweeduizend in één keer verbrand, op een enorme brandstapel op de Joodse begraafplaats, vrouwen en kinderen inclusief. Tweeduizend tegelijk...’

De kinderen mochten Arnau's kamer alleen binnen als Hasdai de zieke bezocht en ervoor kon zorgen dat ze hem niet lastigvielen. Op een dag, toen Arnau weer op was en zijn eerste stappen zette, verscheen Hasdai alleen. De Jood, lang en mager, met lang en sluijk zwart haar, een doordringende blik en een haakneus, ging tegenover hem zitten.

‘Je moet weten...’ zei hij met ernstige stem, ‘ik vermoed dat je wel weet,’ verbeterde hij zichzelf, ‘dat christenen en Joden van jouw priesters niet mogen samenwonen.’

‘Maak je geen zorgen, Hasdai; zodra ik weer kan lopen...’

‘Nee,’ viel de Jood hem in de rede, ‘ik zeg niet dat je mijn huis uit moet. Je hebt mijn kinderen van een wisse dood gered, met gevaar voor eigen leven. Alles wat ik bezit is van jou en ik zal je eeuwig dankbaar zijn. Je kunt in dit huis blijven zo lang je wilt. Mijn gezin en ik zouden zeer vereerd zijn. Ik wilde je alleen waarschuwen dat we proberen de grootst mogelijke discretie in acht te nemen, vooral als je besluit te blijven. Niemand zal via mijn mensen, en daarmee bedoel ik de hele Joodse gemeenschap, te weten komen dat je bij mij woont, daar kun je gerust op zijn. De beslissing is aan jou, en ik blijf erbij dat we zeer vereerd en gelukkig zouden zijn als

je zou besluiten te blijven. Wat is je antwoord?’

‘Wie zou je zoon anders moeten vertellen over mijn veldslagen?’

Hasdai glimlachte en stak zijn hand uit, die Arnau drukte.

Castell-Rosselló was een indrukwekkend fort... De kleine Jucef zat tegenover Arnau op de grond in de achtertuin van de Crescas, met gekruiste benen en zijn ogen wijd open, en genoot telkens opnieuw van de oorlogsverhalen van de bastaix; hij was vol aandacht bij het beleg, bezorgd bij het gevecht en glimlachte bij de overwinning.

‘De verdedigers vochten dapper,’ vertelde Arnau, ‘maar wij, de soldaten van koning Pere, waren beter...’

Wanneer hij klaar was, vroeg Jucef hem een ander verhaal weer opnieuw te vertellen. Arnau vertelde zowel waargebeurde als verzonden verhalen. ‘Ik heb maar twee kastelen aangevallen,’ had hij bijna opgebiecht, ‘de rest van de dagen besteedden we aan het plunderen en vernielen van boerderijen en de oogst... met uitzondering van de vijgenbomen.’

‘Hou je van vijgen, Jucef?’ vroeg hij op een keer, terwijl hij terugdacht aan de kronkelende stammen te midden van de totale verwoesting.

‘Nu is het genoeg, Jucef,’ waarschuwde zijn vader, die net de tuin was binnengelopen, toen het kind er bij Arnau op aandrong om over nog een veldslag te vertellen. ‘Nu naar bed.’ Jucef zei gehoorzaam zijn vader en Arnau welterusten. ‘Waarom vroeg je hem of hij van vijgen houdt?’

‘Dat is een lang verhaal.’

Zonder iets te zeggen ging Hasdai in een stoel tegenover hem zitten. ‘Vertel maar,’ zeiden zijn ogen.

‘We hebben alles met de grond gelijkemaakt...’ bekende Arnau, nadat hij in het kort de voorafgaande gebeurtenissen had verteld, ‘behalve de vijgenbomen. Absurd, nietwaar? We lieten de velden kaal achter en daar, te midden van al die verwoesting, keek een eenzame vijs ons aan en vroeg wat we aan het doen waren.’

Arnau verzonk in zijn herinneringen en Hasdai durfde hem niet te storen.

‘Het was een onzinnige oorlog,’ zei de bastaix ten slotte.

‘Het jaar daarop,’ zei Hasdai, ‘heeft de koning Roussillon heroverd. Jaume van Mallorca is met ontbloot hoofd voor hem neergeknield en heeft zijn legers overgegeven. Misschien diende die eerste oorlog waar jij aan deelnam om...’

‘Om boeren, kinderen en armen van de honger te laten omkomen zeker,’ viel Arnau hem in de rede. ‘Misschien is Jaumes leger door die oorlog inderdaad niet bevoorrad, maar daarvoor hebben vele eenvoudige mensen moeten sterven, dat verzeker ik je. We zijn slechts de speelbal van de edelen. Zij nemen de beslissingen, en het kan hun niet schelen hoeveel dood en ellende ze anderen daarmee berokkenen.’

Hasdai zuchtte.

‘Je moest eens weten, Arnau. Wij zijn koninklijk bezit, wij zijn van hem...’

‘Ik ben de oorlog ingegaan om te vechten, maar uiteindelijk heb ik de oogst van arme mensen verbrand.’

De twee mannen keken even peinzend voor zich uit.

‘Zo!’ riep Arnau uit, de stilte verbrekend, ‘nu ken je de geschiedenis van de vijgenbomen.’

Hasdai stond op en klopte Arnau op zijn schouder. Vervolgens nodigde hij hem uit naar binnen te gaan.

‘Het is fris geworden,’ zei hij, kijkend naar de hemel.

Als Jucef hen alleen liet, praatten Arnau en Raquel gewoonlijk met elkaar in de kleine tuin van de Crescas. Zij hadden het niet over de oorlog; Arnau vertelde haar over zijn leven als bastaix en over de Santa Maria.

‘Wij geloven niet dat Jezus Christus de messias is. De messias is nog niet verschenen en het Joodse volk verwacht zijn komst,’ vertelde Raquel op een keer.

‘Ze zeggen dat jullie hem gedood hebben.’

‘Dat is niet waar!’ antwoordde ze, in verwarring gebracht. ‘Óns hebben ze juist altijd gedood en verdreven!’

‘Ze zeggen,’ hield Arnau vol, ‘dat jullie met Pasen een christenkind offeren en zijn hart en ledematen opeten voor jullie rituelen.’

Raquel schudde haar hoofd.

‘Wat een onzin! Je hebt gezien dat wij alleen kosher vlees mogen eten en dat ons geloof ons verbiedt bloed te nuttigen. Wat zouden we dan met het hart of met de armen en benen van een kind moeten? Je kent mijn vader en die van Saúl inmiddels; denk je dat die een kind kunnen opeten?’

Arnau zag Hasdais gezicht voor zich en hoorde zijn wijze woorden weer. Hij herinnerde zich zijn bedachtzaamheid en de liefde op zijn gezicht als hij naar zijn kinderen keek. Hoe kon die man nu het hart van een kind opeten?

‘En de hostie?’ vroeg hij, ‘ze zeggen ook dat jullie hosties stelen om ze te martelen en het lijden van Jezus Christus opnieuw te beleven.’

Raquel gebaarde met haar handen.

‘Joden geloven niet in de transsubs...’ Ze maakte een geërgerd gebaar. Over dat woord ging het altijd als ze met haar vader praatte! ‘Transsubstantiatie,’ herhaalde ze, zonder haperen.

‘In de wat?’

‘In de transsubs...tantiatie. Voor jullie betekent dat dat Jezus Christus zich in de hostie bevindt, dat de hostie echt het lichaam van Christus is. Wij geloven dat niet. Voor de Joden is de hostie niet meer dan een hompje brood. Het zou wel dwaas zijn als wij een eenvoudig hompje brood zouden martelen.’

‘Niets waarvan ze jullie beschuldigen is dus waar?’

‘Nee, helemaal niets.’

Arnau wilde Raquel graag geloven. Het meisje keek hem met grote ogen aan en smeekte hem om de vooroordelen waarmee de christenen haar gemeenschap en geloof zwart maakten, opzij te zetten.

‘Maar jullie zijn wel woekeraars. Dat kunnen jullie toch zeker niet ontkennen.’

Raquel wilde net antwoorden, toen de stem van haar vader klonk.

‘Nee. Wij zijn geen woekeraars,’ zei Hasdai Crescas, terwijl hij naar hen toeliep en naast zijn dochter ging zitten. ‘Tenminste, niet zulke woekeraars als ze zeggen.’ Arnau wachtte zwijgend op zijn toelichting. ‘Kijk, tot ruim een eeuw geleden, tot 1230, leenden christenen ook geld uit tegen rente. Dat deden zowel Joden als christenen, maar door een decreet van jullie paus Gregorius ix werd het christenen verboden, en sinds die tijd doen alleen Joden en enkele andere bevolkingsgroepen zoals de Lombarden het nog. Twaalf-

honderd jaar lang hebben christenen geld uitgeleend tegen rente. Nu doen jullie dat ruim honderd jaar niet meer, officieel' – Hasdai benadrukte het woord – 'en nu zijn wij zogenaamd de woekeraars.'

'Officieel?'

'Ja, officieel. Veel christenen lenen via ons wel geld uit tegen rente. Ik wil je in elk geval uitleggen waarom we het doen. De Joodse gemeenschap viel altijd en overal direct onder de koning. In de loop der tijden werden de Joden uit veel landen verdreven; eerst uit ons eigen land, vervolgens uit Egypte, later, in 1183, uit Frankrijk, en niet veel later, in 1290, uit Engeland. De Joden moesten emigreren, al hun bezittingen achterlaten en de koning van het land waarheen ze vertrokken smeken om zich er te mogen vestigen. Gewoonlijk eisen de koningen zich dan de Joodse gemeenschap toe en eisen hoge bijdragen voor hun oorlogen en onkosten, zoals ook jullie koning doet. Als we geen winst zouden maken op ons geld, zouden we niet aan die buitensporige eisen van jullie koningen kunnen voldoen en zouden ze ons weer verjagen.'

'Maar jullie lenen niet alleen geld aan koningen,' hield Arnau aan.

'Nee. Dat is waar. En weet je waarom?' Arnau schudde zijn hoofd. 'Omdat de koningen de leningen niet terugbetalen. Integendeel, ze vragen alsmaar meer. Ergens moeten we het geld voor die leningen vandaan halen, anders zou het een gratis bijdrage en geen lening meer zijn.'

'Kunnen jullie niet weigeren?'

'Dan zouden ze ons het land uitzetten... of, erger nog, dan zouden ze ons niet tegen de christenen verdedigen, zoals een paar dagen geleden. We zouden allemaal omgekomen zijn.' Nu knikte Arnau zwijgend, tot tevredenheid van Raquel, die zag hoe haar vader de bastaix had weten te overtuigen. Hij had zelf gezien hoe de razende Barcelonezen tegen de Joden tekeer waren gegaan. 'Bedenk in elk geval dat we alleen geld lenen aan christenen die koopman zijn of die voor hun beroep moeten kopen en verkopen. Bijna honderd jaar geleden heeft jullie koning Jaume I de Veroveraar een wet uitgevaardigd waardoor elke akte die is opgesteld door een Joodse geldwisselaar voor iemand die geen koopman is, als door de Joden vervalsd wordt beschouwd, waardoor tegen die anderen niet opgetreden kan worden. We kunnen geen akte opstellen voor iemand die geen koopman is, omdat we het geld nooit terug zouden krijgen.'

‘Maakt dat verschil?’

‘Nou en of, Arnau. Een heel groot verschil. Christenen laten zich erop voorstaan dat ze geen geld uitlenen tegen rente, zoals de kerk heeft bepaald, en dat gebeurt ook niet, tenminste zeker niet openlijk. Maar ze doen het toch, alleen onder een andere naam. Kijk, tot de kerk het verbod, ging het zoals nu tussen Joden en kooplieden: christenen met veel geld leenden geld uit aan andere christenen, kooplieden en aan degenen die de kooplieden het kapitaal met rente terugbetaalden.’

‘En wat gebeurde er toen het verboden werd?’

‘Nou, dat is heel eenvoudig. Zoals altijd doen de christenen precies het tegenovergestelde van wat de kerk zegt. Het was wel duidelijk dat niemand geld uit wilde lenen zonder winst te maken. Daarom hield men het in eigen zak om geen enkel risico te lopen. Daarop hebben de christenen de handelsopdracht uitgevonden, heb je daar wel eens van gehoord?’

‘Ja,’ zei Arnau. ‘In de haven wordt er veel over gesproken als er een schip met goederen binnenkomt, maar ik heb het eerlijk gezegd nooit begrepen.’

‘Nou, het is heel simpel. Een handelsopdracht is gewoon een verkapte lening tegen rente... Een handelaar, meestal een geldwisselaar, geeft een koopman geld om iets te kopen of te verkopen. Als de koopman de zaak heeft afgehandeld, moet hij de wisselaar het bedrag teruggeven dat hij gekregen heeft, plus een deel van de gemaakte winst. Het is precies hetzelfde als de lening tegen rente, maar het heet alleen anders: een handelsopdracht. De christen die het geld verstrekt, maakt winst met zijn geld, en dat verbiedt de kerk: winst maken met geld in plaats van arbeid. Christenen doen nog precies hetzelfde als honderd jaar geleden, voordat het verbod op rente werd ingesteld, alleen onder een andere naam. Dus als wij geld lenen zijn we woekeraars, maar als christenen dat via een handelsopdracht doen, zijn ze dat niet.’

‘Is er dan geen enkel verschil?’

‘Slechts één: bij de handelsopdracht is het risico voor de geldgever, dat wil zeggen, als de koopman niet terugkomt of de goederen verliest, bijvoorbeeld omdat hij op zee wordt overvallen door piraten, dan verliest de geldgever zijn geld. Dat zou bij een lening niet zo zijn, want dan zou de koopman het geld nog steeds met rente terug moe-

ten betalen. In de praktijk komt het op hetzelfde neer, omdat de koopman die zijn goederen verliest ons niet terugbetaalt. Dus uiteindelijk moeten wij Joden ons aanpassen aan wat in de handel gebruikelijk is: de kooplieden willen handelsopdrachten waarbij ze geen risico lopen, en wij moeten daaraan wel voldoen omdat we anders geen winst zouden maken om jullie koningen te kunnen betalen. Snap je?’

‘Christenen verstrekken geen leningen tegen rente, maar via de handelsopdracht is het resultaat hetzelfde,’ zei Arnau bij zichzelf.

‘Precies. Wat jullie kerk tracht te verbieden is niet de rente op zich, maar dat er winst wordt gemaakt met geld en niet met arbeid, als het tenminste geen leningen aan koningen, edelen of ridders betreft, de zogenaamde ‘goedkope leningen’. In dat geval gaat de kerk ervan uit dat de lening bestemd is voor een oorlog en vindt ze de rente terecht.’

‘Maar alleen de christelijke geldwisselaars houden zich daarmee bezig,’ zei Arnau. ‘Je kunt niet alle christenen beoordelen naar wat...’

‘Vergis je niet, Arnau,’ waarschuwde Hasdai, lachend en gebarend met zijn handen. ‘Geldwisselaars krijgen geld gestort door christenen en met dat geld sluiten ze handelsopdrachten af. Vervolgens moeten ze de winst uitbetalen aan de mensen die het geld hebben verstrekt. De geldwisselaars steken hun nek uit, maar het geld is afkomstig van de christenen, van iedereen die het op hun wisselkantoren komt storten. Onthoud goed, Arnau, één ding zal nooit veranderen: wie geld heeft, wil altijd meer; niemand heeft ooit geld weggegeven en dat zal altijd zo blijven. Als jullie bisschoppen het niet doen, waarom zouden de mensen het dan doen? Of het nu een lening of een handelsopdracht heet, maakt niet uit, de mensen geven niets cadeau; maar wij zijn de woekeraars.’

Terwijl ze zaten te praten, was het avond geworden, een mediterrane avond, vredig en vol sterren. Met z’n drieën genoten ze een tijdje stilzwijgend van de stilte en rust in de kleine tuin achter Hasdai Crescas’ huis. Ten slotte werden ze geroepen voor het avondeten en voor het eerst sinds hij bij de Joden verbleef, zag Arnau hen als mensen als hijzelf. Ze beleden weliswaar een ander geloof, maar het waren goede mensen, even goed en barmhartig als de vroomste christenen. Die avond genoot hij aan tafel zonder enige reserve van de Joodse keuken, in gezelschap van Hasdai en bediend door de vrouwen in huis.

Langzaam verstreek de tijd en de situatie begon voor iedereen wat ongemakkelijk te worden. Het nieuws dat de Jodenwijk over de pest bereikte, was bemoedigend: er deden zich steeds minder nieuwe gevallen voor. Arnau wilde terug naar huis. De avond voor zijn vertrek kwamen Arnau en Hasdai bij elkaar in de tuin. Ze wilden als vrienden gewoon wat over koetjes en kalfjes praten, maar Arnau's vertrek hing in de lucht en tussen hun zinnen door keken ze elkaar niet aan.

‘Sahat is van jou,’ kondigde Hasdai ineens aan, terwijl hij hem de stukken overhandigde waarin dat werd bekrachtigd.

‘Waarom zou ik een slaaf willen? Als ik zelf niet eens genoeg te eten heb zolang het verkeer op zee niet is hervat, hoe kan ik dan een slaaf voeden? Bij het gilde mogen geen slaven werken. Ik heb Sahat niet nodig.’

‘Jawel,’ antwoordde Hasdai lachend. ‘Hij is je toegewijd. Sinds de geboorte van Raquel en Jucef heeft Sahat voor hen gezorgd, en ik verzeker je dat hij van hen houdt alsof het zijn eigen kinderen waren. Sahat en ik zullen je nooit kunnen vergoeden wat je voor hen gedaan hebt. We hebben bedacht dat we die schuld het beste kunnen vereffenen door je het leven aangenaam te maken. Daarvoor heb je Sahat nodig, en hij wil het graag doen.’

‘Mijn leven aangenaam maken?’

‘We zullen je samen helpen een rijk man te worden.’

Arnau lachte terug naar de man die nog steeds zijn gastheer was.

‘Ik ben maar een bastaix. Rijkdom is iets voor edelen en kooplieden.’

‘Ook voor jou. Ik zal je de middelen geven. Als je voorzichtig te werk gaat en de instructies van Sahat volgt, zul je zeker rijk worden, daar twijfel ik niet aan.’ Arnau keek hem aan, wachtend op nadere uitleg. ‘Zoals je weet,’ ging Hasdai verder, ‘neemt de pest in hevigheid af. Het gaat nog maar om enkele geïsoleerde gevallen, maar de plaag heeft schrikbarende gevolgen gehad. Niemand weet precies hoeveel mensen in Barcelona zijn omgekomen, maar het is in elk geval bekend dat vier van de vijf raadsliden overleden zijn. Het kon wel eens vreselijk zijn. Goed, nu ter zake: onder de omgekomenen zijn ook veel geldwisselaars. Dat weet ik omdat ik met hen samenwerkte. Ik denk dat je misschien geldwisselaar zou kunnen worden, als het je iets lijkt...’

‘Ik weet niets van handel of koersen,’ viel Arnau hem in de rede. ‘Meesters moeten altijd eerst een proef afleggen. Ik weet daar allemaal niets van.’

‘Geldwisselaars hoeven dat nog niet,’ antwoordde Hasdai. Ik weet dat ze de koning om regels gevraagd hebben, maar die heeft hij nog niet uitgevaardigd. Het beroep van wisselaar is vrij, mits je borg staat voor je kantoor. Wat de kennis betreft, die is voldoende aanwezig bij Sahat. Hij weet werkelijk alles van wisselkantoren. Hij werkt al jaren bij mij in de zaak. Ik heb hem gekocht omdat hij expert was op dat gebied. Als je hem zijn gang laat gaan, zul je het wel leren en zul je zeker succes hebben. Hij is een slaaf, maar je kunt hem volledig vertrouwen en hij zal loyaal zijn om wat je voor mijn kinderen hebt gedaan. Die zijn als zijn familie voor hem; het zijn de enigen die hij heeft liefgehad.’ Hasdai keek Arnau met zijn kleine oogjes vragend aan. ‘En?’

‘Ik weet het niet...’ aarzelde Arnau.

‘Je kunt op mijn hulp rekenen en op die van alle Joden die van je heldendaad weten. We zijn een dankbaar volk, Arnau. Sahat kent al mijn relaties in het Middellandse Zeegebied, in Europa en zelfs voorbij de Levant, in de verre landen van de sultan van Egypte. Je zult over een brede basis beschikken om de zaak op te bouwen en

in het begin zullen wij je zelf helpen. Het is een goed plan, Arnau. Je zult geen problemen ontmoeten.'

Arnau's aarzelende instemming zette de hele machinerie in beweging die Hasdai al in gereedheid had gebracht. De eerste regel was dat niemand, helemaal niemand mocht weten dat Arnau door de Joden geholpen werd. Dat zou immers tegen hem werken. Hasdai gaf hem documenten waaruit bleek dat al het geld waarmee hij zou werken afkomstig was van een christelijke weduwe uit Perpignan, en formeel was dat ook zo.

'Als iemand ernaar vraagt,' zei hij, 'geef dan geen antwoord, maar als het niet anders kan, dan heb je het geërfd. Je zult behoorlijk wat geld nodig hebben,' ging hij verder. 'In de eerste plaats moet je voor duizend zilveren marken voor je wisselkantoor borg staan bij de magistraten in Barcelona. Vervolgens moet je een huis kopen, of het recht op een huis, in de geldwisselaarswijk, in de carrer de Canvis Vells of de Canvis Nous, en het huis inrichten voor je beroep. Ten slotte moet je nog meer geld bij elkaar zien te krijgen om aan de slag te kunnen.'

Geldwisselaar! Waarom ook niet? Wat was er van zijn oude leven nog over? Al zijn dierbaren waren gestorven aan de pest. Hasdai leek ervan overtuigd dat het kantoor met Sahats hulp goed zou lopen. Hij kon zich geen enkele voorstelling maken van het leven van een geldwisselaar. Hij zou rijk worden, had Hasdai hem verzekerd. Wat deden rijken eigenlijk? Opeens herinnerde hij zich Grau, de enige rijke die hij had gekend, en hij voelde zijn knorrende maag. Nee. Hij zou nooit zo worden als Grau.

Met de duizend zilveren marken die Hasdai hem had gegeven, stond hij borg voor zijn wisselkantoor, en hij zwoer voor de magistraat dat hij vals geld zou aangeven – hij vroeg zich af hoe hij het zou kunnen herkennen als Sahat er ooit niet zou zijn – en het met een speciale metaalschaar die iedere wisselaar moest hebben in tweeën zou knippen. Met de handtekening van de magistraat legaliseerde hij de enorme handelsboeken die zijn transacties zouden staven, en terwijl het in Barcelona een chaos was ten gevolge van de builenpestepidemie, kreeg hij toestemming om het beroep van wisselaar uit te oefenen en werden de dagen en uren vastgesteld waarop hij verplicht in zijn zaak aanwezig diende te zijn.

De tweede regel waaraan Hasdai hem had geadviseerd zich te

houden, had betrekking op Sahat: ‘Niemand mag weten dat je hem van mij hebt gekregen. Sahat is onder de geldwisselaars heel bekend, en als iemand erachter komt, krijg je problemen. Als christen kun je zeker zakendoen met Joden, maar je moet zorgen dat ze je geen Jodenvriend kunnen noemen. Er is nog iets wat je met betrekking tot Sahat moet weten: slechts weinig wisselaars zullen begrijpen dat ik hem heb verkocht. Honderden keren is er al een bod op hem uitgebracht, maar ik heb altijd geweigerd, zowel vanwege zijn deskundigheid als om zijn liefde voor mijn kinderen. Ze zouden het niet begrijpen. We hebben dus bedacht dat Sahat zich tot het christendom bekeert...’

‘Zich bekeert?’ viel Arnau hem in de rede.

‘Ja. Joden mogen geen christenslaven hebben. Als een slaaf zich bekeert, moeten we hem vrijlaten of aan een andere christen verkopen.’

‘En zouden de andere wisselaars dan in die bekering geloven?’

‘De pest is in staat elk geloof te ondermijnen.’

‘Is Sahat tot dat offer bereid?’

‘Ja.’

Ze hadden erover gepraat, niet als meester en slaaf, maar als de twee vrienden die ze in de loop van de jaren waren geworden.

‘Zou je het kunnen?’ had Hasdai gevraagd.

‘Ja,’ had Sahat geantwoord. ‘Allah, zijn naam zij geloofd en geprezen, zal het begrijpen. Je weet dat we ons geloof in christelijk gebied niet mogen uitoefenen. We komen onze verplichtingen in het geheim na, in de beslotenheid van ons hart. Dat zal altijd zo blijven, hoeveel gewijd water ze ook over mijn hoofd gieten.’

‘Arnau is een godvruchtig christen,’ had Hasdai volhard; ‘als hij het te weten komt...’

‘Hij zal het nooit te weten komen. Wij slaven verstaan meer dan wie ook de kunst van de hypocrisie. Nee, dat zeg ik niet vanwege jou, maar ik ben elders ook slaaf geweest. Vaak is ons leven ervan afhankelijk.’

De derde regel bleef een geheim tussen Hasdai en Sahat.

‘Ik hoef je niet te zeggen, Sahat,’ zei zijn oude meester met trillende stem, ‘hoe dankbaar ik je ben voor je beslissing. Mijn kinderen en ik zullen je altijd dankbaar zijn.’

‘Ik moet jullie dankbaar zijn.’

‘Ik neem aan dat je weet waarop je je op dit moment het beste kunt richten...’

‘Ik denk het wel.’

‘Geen specerijen. Geen stoffen, olie of was,’ adviseerde Hasdai, terwijl Sahat knikte omdat hij die aanwijzingen al verwacht had. ‘Tot de toestand weer stabiel is, zal Catalonië die zaken niet willen importeren. Slaven, Sahat, slaven. Nu de pest voorbij is, heeft Catalonië mankracht nodig. Tot nu toe hebben we niet veel aan slavenhandel gedaan. Je vindt slaven in Byzantium, in Palestina, op Rhodos en Cyprus. En natuurlijk ook op de markt op Sicilië. Ik weet dat er op Sicilië veel Turken en Tataren worden verkocht. Maar ik zou er voorstander van zijn om ze te halen in het land van oorsprong, we hebben overal zakenrelaties die je kunt inschakelen. Binnen zeer korte tijd zal je nieuwe meester een aanzienlijk fortuin vergaren.’

‘En als hij weigert in slaven te handelen? Hij lijkt me niet iemand...’

‘Hij is een goed mens,’ onderbrak Hasdai hem, Sahats vermoedens bevestigend, ‘consciëntieus, van eenvoudige afkomst en heel edelmoedig. Het is mogelijk dat hij weigert aan de slavenhandel deel te nemen. Breng ze niet naar Barcelona. Dan hoeft Arnau ze niet te zien. Breng ze direct naar Perpignan, Tarragona of Salou, of verkoop ze gewoon op Mallorca. Mallorca heeft een van de belangrijkste slavenmarkten van het Middellandse Zeegebied. Laat anderen de slaven naar Barcelona brengen of ze verhandelen waar ze maar willen. Castilië heeft ook heel hard slaven nodig. Hoe het ook zij, voor Arnau begrijpt hoe de dingen in elkaar steken, is er genoeg tijd om behoorlijk wat geld te verdienen. Ik zou willen voorstellen, en dat zal ik hem persoonlijk aanbevelen, dat hij zich er in het begin op toelegt om de munten, de koersen, de markten, de routes en de belangrijkste import- en exportartikelen goed te leren kennen. Ondertussen kun jij je bezighouden met jouw zaken, Sahat. Bedenk dat wij niet slimmer zijn dan anderen en dat iedereen met wat geld slaven zal importeren. Het zal een heel lucratieve periode zijn, maar hij zal maar kort duren. De markt zal instorten, maar voor het zover is, moet je ervan profiteren.’

‘Kan ik op jouw hulp rekenen?’

‘Zeker. Ik zal je brieven meegeven voor al mijn relaties; je kent ze inmiddels. Zij zullen je het krediet geven dat je nodig hebt.’

‘En de boeken? Daarin moeten de slaven vermeld worden, en Arnau zou ze kunnen controleren.’

Hasdai keek hem aan met een samenzweerderig lachje.

‘Ik ben er zeker van dat je dat detail wel zult weten te regelen.’

Dit!’ Arnau wees naar een klein huis met twee verdiepingen, gesloten en met een wit kruis op de deur. Sahat naast hem, die inmiddels Guillem was gedoopt, knikte. ‘Ja?’ vroeg Arnau.

Guillem knikte weer, nu met een glimlach om zijn lippen.

Arnau keek naar het huisje en schudde zijn hoofd. Hij had er alleen maar naar gewezen en Guillem had ‘ja’ gezegd. Het was de eerste keer in zijn leven dat zijn wensen zo gemakkelijk werden vervuld. Zou het voortaan altijd zo gaan? Weer schudde hij zijn hoofd.

‘Is er iets, meester?’ Arnau keek hem doordringend aan. Hoe vaak had hij niet gezegd dat hij niet wilde dat hij hem meester noemde? Maar de Moor had geweigerd hem anders te noemen. Hij had geantwoord dat ze de schijn op moesten houden. Guillem bleef hem recht in de ogen kijken. ‘Bevalt het je soms niet, meester?’ voegde hij eraan toe.

‘Ja... natuurlijk bevalt het me. Is het ook geschikt?’

‘Nou en of! Het kon niet beter. Kijk,’ zei hij wijzend, ‘het ligt precies op de hoek van de twee straten van de geldwisselaars: de Canvis Nous en de Canvis Vells. Een beter huis is er niet.’

Arnau keek naar de plek die Guillem aanwees. De Canvis Vells, aan hun linkerhand, liep door tot aan de zee, de Canvis Nous lag

voor hen. Maar daarom had Arnau het huis niet gekozen; hij had zich niet eens gerealiseerd dat het de wisselaarsstraten waren, hoewel hij er honderden keren doorheen was gelopen. Het huisje lag aan de plaça de Santa Maria, tegenover het toekomstige hoofdportaal van de kerk.

‘Een goed voorteken,’ mompelde hij bij zichzelf.

‘Wat zeg je, meester?’

Arnau keerde zich abrupt naar Guillem. Hij kon er niet tegen dat hij hem met dat woord aansprak.

‘Wat voor schijn moeten we nu ophouden?’ beet hij hem toe. ‘Niemand hoort ons. Niemand ziet ons.’

‘Je moet bedenken dat sinds je geldwisselaar bent er toch veel mensen naar je luisteren en kijken, ook al denk je van niet. Daar moet je maar aan wennen.’

Nog diezelfde ochtend, terwijl Arnau rondliep op het strand, tussen de schepen en kijkend naar de zee, zocht Guillem uit wie de eigenaar van het huisje was. Zoals te verwachten was, behoorde het aan de kerk. De erfpachters waren overleden en wie zou er beter weer zijn intrek kunnen nemen dan een geldwisselaar?

’s Middags gingen ze er naar binnen. Op de bovenverdieping lagen drie kleine kamers waarvan ze er twee meubileerden, voor ieder één. De benedenverdieping bestond uit de keuken, die uitkwam op iets wat een klein moestuintje moest zijn geweest, en, door een schot daarvan gescheiden, een lichte kamer met uitzicht op de straat. Daar zette Guillem de volgende dagen een kast, wat olielampen en een grote edelhouten tafel neer, met twee stoelen erachter en vier ervoor.

‘Er ontbreekt nog iets,’ zei Guillem op een dag, en hij verliet vervolgens het huis.

Arnau bleef alleen achter aan wat nu voortaan zijn wisseltafel zou zijn. De grote houten tafel glom; Arnau had hem wel honderd keer geboend. Met zijn vingers raakte hij de ruggen van de twee stoelen even aan.

‘Kies jij maar waar jij wilt zitten,’ had Guillem gezegd.

Arnau had de rechterstoel gekozen, links van zijn toekomstige klanten. Guillem had daarop de stoelen omgewisseld: rechts zette hij een met rode zijde beklede stoel met armleuningen neer; die voor de Moor was eenvoudig. Arnau ging zitten en bekeek het lege vertrek.

Wat vreemd! Een paar maanden geleden nog maar loste hij schepen en nu... Hij had nog nooit in zo'n stoel gezeten! Aan de ene kant van de tafel lagen de boeken, rommelig door elkaar; van ongescheurd perkament, had Guillem gezegd toen ze ze kochten. Ze hadden ook pennen aangeschaft, inktpotten, een weegschaal, een aantal geldkistjes en een grote metaalschaar om vals geld door te knippen.

Guillem had het geld uit zijn beurs gehaald, meer dan Arnau in zijn hele leven had gezien.

'Wie betaalt dat allemaal?' had hij op een bepaald moment gevraagd.

'Jij.'

Arnau fronste zijn wenkbrauwen en keek naar de beurs die aan Guillems gordel hing.

'Wil jij hem?' bood hij aan.

'Nee,' antwoordde Arnau.

Behalve de spullen die ze gekocht hadden, bracht Guillem iets van zichzelf mee: een prachtige abacus met een houten raamwerk en marmeren kralen die Hasdai hem cadeau had gedaan. Arnau pakte het telraam vast en bewoog de kralen van de ene kant naar de andere. Wat had Guillem gezegd? Eerst had hij de kralen snel heen en weer geschoven, en voortdurend berekeningen gemaakt. Arnau had gevraagd om het langzamer te doen en de Moor had gehoorzaam proberen uit te leggen hoe het werkte, maar... wat had hij ook alweer gezegd?

Hij liet de abacus staan en begon de tafel op te ruimen. De boeken moesten tegenover zijn stoel liggen... nee, tegenover die van Guillem. Het was beter dat Guillem aantekeningen maakte. De kistjes kon hij wel aan zijn kant zetten, de metaalschaar een beetje apart en de pennen en inktpotten naast de boeken, samen met de abacus. Wie anders zou die gebruiken?

Zo stonden de zaken ervoor toen Guillem binnenkwam.

'Wat vind je ervan?' vroeg Arnau lachend, met een gebaar over de tafel.

'Heel goed,' antwoordde Guillem, die teruglachte, 'maar zo krijgen we geen enkele klant en zeker niet iemand die ons zijn geld toevertrouwt.' Arnau's glimlach verdween direct. 'Maak je geen zorgen, dit is het enige wat nog ontbreekt. Dat ben ik gaan kopen.'

Guillem gaf hem een doek die Arnau voorzichtig ontrolde. Het

was een tafelkleed van de allerduurste rode zijde, met aan beide kanten goudkleurige franje.

‘Dat,’ zei de slaaf, ‘is wat er op de tafel ontbreekt. Het is het teken dat je aan alle voorwaarden hebt voldaan en naar behoren voor duizend zilveren marken voor je kantoor borg staat bij de stedelijke magistraat. Niemand kan het kleed op een wisseltafel of op de matten daarvoor leggen zonder dat hij over de toestemming van de stad beschikt; daarop staan strenge straffen. Zonder kleed zal er daarom niemand binnenkomen of zijn geld in bewaring geven.’

Vanaf die dag wijdden Arnau en Guillem zich volledig aan hun nieuwe zaak, en de voormalige bastaix deed zijn uiterste best de grondbeginselen van het beroep onder de knie te krijgen, zoals Hasdai Crescas had aangeraden.

‘De eerste taak van een geldwisselaar,’ zei Guillem, terwijl ze met z’n tweeën aan tafel zaten, en hij vanuit zijn ooghoek naar de deur keek voor het geval iemand zou besluiten binnen te komen, ‘is om muntstukken te wisselen.’

Guillem stond op, liep om de tafel heen, bleef voor Arnau staan en legde een beurs met geld voor hem neer.

‘Nu goed opletten,’ zei hij, terwijl hij een muntstuk uit de beurs haalde en op tafel legde. ‘Ken je die?’ Arnau knikte. ‘Dat is een *croat* van Catalaans zilver. Die worden geslagen in Barcelona, op een paar passen hiervandaan...’

‘Ik heb er nog maar weinig in mijn beurs gehad,’ onderbrak Arnau hem, ‘maar gelukkig draag ik ze niet langer op mijn rug. De koning schijnt het transport ervan alleen aan de bastaixos toe te vertrouwen.’

Guillem knikte lachend en stak zijn hand opnieuw in de beurs.

Hij pakte een volgende munt en legde die naast de *croat*. ‘Dit,’ ging hij verder, ‘is een Aragonese gouden florijn.’

‘Die heb ik nooit gehad,’ zei Arnau, terwijl hij de florijn oppakte.

‘Wees maar niet bang, daarvan zul je er een hoop krijgen.’ Arnau keek in Guillems ogen en de Moor knikte ernstig. ‘Dit is een oude Barcelonese *tern*-munt.’ Guillem legde weer een munt op tafel, en

voor Arnau weer tussenbeide kon komen pakte hij steeds nieuwe munten. ‘Maar in de handel gaan nog heel veel andere munten om,’ zei hij, ‘en je moet ze allemaal kennen. Guillem legde alle munten voor Arnau op een rij. De Moorse, de Franse, de Castiliaanse, de munten uit Venetië, Genua en Marseille, en de overige Catalaanse munten, waaronder die uit Valencia en Mallorca.

‘Lieve hemel!’ riep Arnau uit, toen de Moor klaar was.

‘Je moet ze allemaal kennen,’ hield Guillem vol.

Arnau liet zijn ogen telkens opnieuw langs de rij gaan. Vervolgens slaakte hij een zucht.

‘Zijn er nog meer?’ vroeg hij, opkijkend naar Guillem.

‘Ja. Nog veel meer. Maar deze komen het meeste voor.’

‘En hoe wissel je ze?’

Nu was het de Moor die zuchtte.

‘Dat is lastiger.’ Arnau beduidde dat hij verder moest vertellen. ‘Goed, om te wisselen worden er rekeneenheden gebruikt: ponden en marken voor grote transacties, stuivers en dukaten voor dagelijks gebruik.’ Arnau knikte; hij had het altijd over stuivers en dukaten gehad, onafhankelijk van de munt die daarbij hoorde, hoewel het meestal dezelfde was. ‘Eerst moet je berekenen hoeveel de munt die je wilt wisselen in de rekeneenheid waard is, en vervolgens moet je hetzelfde doen voor de munt waarvoor je hem wilt wisselen.’

Arnau probeerde de uitleg van de Moor te volgen.

‘En hoe zit het met die waarde?’

‘Die wordt regelmatig op de beurs vastgesteld, bij het Consulaat van de Zee. Daar moet je heen om te zien wat de officiële koers is.’

‘Verandert die dan?’ Arnau schudde zijn hoofd. Hij kende de munten niet, hij wist niet hoe je moest wisselen en nu bleek de wisselkoers ook nog eens te veranderen!

‘Voortdurend,’ antwoordde Guillem. ‘En die koersen moet je kennen; voor de geldwisselaar zit daar de grootste winst. Je zult het wel merken. De in- en verkoop van geld is een van de belangrijkste vormen van handel.’

‘Geld kopen?’

‘Ja. Geld kopen... of verkopen. Zilver kopen met goud, of goud met zilver, door te spelen met de vele munten die er zijn; hier, in Barcelona, als de wisselkoers gunstig is, of in het buitenland als hij daar beter blijkt te zijn.’

Arnau gebaarde met beide handen dat hij het niet meer begreep. 'In feite is het vrij simpel,' hield Guillem vol. 'Je zult zien, in Catalonië is het de koning die de wisselkoers vaststelt tussen de gouden florijn en de zilveren croat; hij heeft die bepaald op dertien tegen één; een gouden florijn is dertien zilveren croats waard. Maar in Florence, Venetië of Alexandrië kan het ze niet schelen wat onze koning zegt, en het goud dat een florijn bevat is niet dertien keer zoveel waard als het zilver in een croat. Hier stelt de koning de wisselkoers vast met politieke motieven, daarginds wegen ze het goud en zilver dat de munten bevatten en bepalen daarvan de waarde. Dus als iemand zilveren croats opspaat en ze elders verkoopt, krijgt hij daar meer goud dan ze hem er in Catalonië voor zouden geven. En als hij hier terugkomt, zullen ze hem voor elke gouden florijn weer dertien croats geven.'

'Maar dat zou iedereen kunnen doen,' wierp Arnau tegen.

'En dat gebeurt ook... Iedereen die dit kan doen, doet het. Niet iemand die tien of honderd croats bezit. Maar wel degene aan wie veel mensen bereid zijn die tien of honderd croats te geven.' Ze keken elkaar aan. 'Wij dus,' besloot de Moor, met een weids gebaar.

Enige tijd later, toen Arnau de munten onder de knie had en de koersen beheerste, vertelde Guillem hem over de routes en de koopwaar.

'Tegenwoordig loopt de belangrijkste route over Candia naar Cyprus, vandaar naar Beirut en vervolgens naar Damascus of Alexandrië... hoewel de paus de handel met Alexandrië verboden heeft.'

'Hoe gaat dat dan?' vroeg Arnau, die met de abacus zat te spelen.

'Met geld, uiteraard. Ze kopen de toestemming om het verbod te negeren.'

Arnau herinnerde zich wat ze hem in de koninklijke steengroeve hadden verteld over het geld waarmee de bouw van de koninklijke scheepswerven werd betaald.

'En handelen we alleen via de Middellandse Zee?'

'Nee. We doen zaken met de hele wereld. Met Castilië, met Frankrijk en Vlaanderen, maar voornamelijk via de Middellandse Zee. Het verschil zit in het soort goederen. In Frankrijk, Engeland en Vlaanderen kopen we stoffen, vooral luxe stoffen: laken uit Toulouse, Brugge, Mechelen en Diest, hoewel we daar ook Catalaans linnen verkopen. We kopen er ook artikelen van koper en messing.

In de Levant, in Syrië en Egypte, kopen we specerijen...'

'Peper,' onderbrak Arnau hem.

'Ja, peper. Maar vergis je niet. Als iemand het over de specerijenhandel heeft, dan verstaat hij daar ook was, suiker en zelfs olifantstanden onder. Als iemand het over de kleine specerijen heeft, dan bedoelt hij wat gewoonlijk onder specerijen wordt verstaan: kaneel, kruidnagel, peper, nootmuskaat...'

'Zei je was? Importeren we was? Hoe kan het nu dat we was importeren terwijl je me pas hebt verteld dat we honing exporteren?'

'Jazeker,' zei de Moor. 'We voeren honing uit, maar we importeren was. Honing hebben we over, maar de kerken gebruiken veel was.' Arnau herinnerde zich de eerste plicht van de bastaixos: altijd de kaarsen van Maria-ter-Zee brandende houden. 'De was komt via Byzantium uit Dacië. Andere belangrijke producten zijn de voedingsmiddelen,' ging Guillem verder. 'Vroeger, en dat is al vrij lang geleden, exporteerden we tarwe, maar nu moeten we alle soorten graan importeren: tarwe, rijst, gierst en gerst, en exporteren we olie, wijn, noten, saffraan, spek en honing. Er wordt ook in gezouten vlees gehandeld...'

Op dat moment kwam er een klant binnen, en Arnau en Guillem onderbraken hun gesprek. De man ging tegenover de geldwisselaars zitten en na begroetingen over en weer stortte hij een aanzienlijke som geld. Guillem prees zichzelf gelukkig. Hij kende de klant niet, en dat was een goed teken; ze werden steeds minder afhankelijk van de oude klanten van Hasdai. Arnau hielp hem heel ernstig; hij telde de muntstukken en controleerde of ze echt waren, hoewel hij ze voor alle zekerheid een voor een aan Guillem doorgaf. Vervolgens noteerde hij in de boeken hoeveel er was gestort. Guillem keek naar hem terwijl hij zat te schrijven. Arnau had goede vorderingen gemaakt; hij had zich er behoorlijk voor ingespannen. De leraar van de Puigs had hem leren lezen en schrijven, maar hij had al jaren niet meer geschreven.

In afwachting van het begin van de vaarperiode beperkten Arnau en Guillem zich tot het voorbereiden van de handelscontracten. Ze kochten producten om uit te voeren, concurreerden met andere handelaars bij het charteren van schepen en contracteerden ze, en bespraken welke producten ze op de terugreis op elk schip zouden invoeren.

‘Wat verdienen de kooplieden die we in dienst nemen?’ vroeg Arnau op een dag.

‘Dat hangt van de soort handelsopdracht af. Bij gewone over het algemeen een kwart van de winst. Bij opdrachten om geld, goud of zilver te verhandelen is het anders. Dan bepalen wij welke koers we willen en de koopman haalt zijn winst uit wat hij daarbovenop kan krijgen.’

‘Wat doen die mannen in zulke verre landen?’ vroeg Arnau weer, terwijl hij zich probeerde voor te stellen hoe het daar zou zijn. ‘Het is het buitenland, ze spreken er andere talen... Alles is er waarschijnlijk anders.’

‘Ja, maar je moet bedenken dat er in al die steden een Catalaans consulaat is,’ antwoordde Guillem. ‘Je kunt ze vergelijken met het Consulaat van de Zee in Barcelona,’ legde hij uit. ‘In al die havens is er een door Barcelona benoemde consul, die rechtsprekt in handelszaken en bemiddelt in de conflicten die tussen Catalaanse kooplieden en de mensen of autoriteiten ter plaatse kunnen ontstaan. Alle consulaten beschikken over handelsposten, ommuurde ruimtes waar de Catalaanse kooplieden worden ondergebracht en waar magazijnen liggen om de goederen op te slaan tot ze verkocht of weer ingeladen zijn. Een handelspost is als het ware een deel van Catalonië op vreemd grondgebied. Het is extraterritoriaal gebied en de consul is er de baas, niet de autoriteiten van het desbetreffende land.’

‘Waarom is dat zo?’

‘De handel is voor alle regeringen van belang. Ze innen belastingen en daar vullen ze hun schatkist mee. De handel is een wereld apart, Arnau. We zijn dan wel in oorlog met de Saracenen, maar we hebben bijvoorbeeld al vanaf de vorige eeuw consulaten in Tunis en Bugía, en wees maar niet bang: geen enkele Moorse aanvoerder zal die Catalaanse enclaves schenden.’

Het wisselkantoor van Arnau Estanyol liep goed. De pest had de Catalaanse geldwisselaars gedecimeerd, de aanwezigheid van Guillem vormde een garantie voor de investeerders, en terwijl de epidemie in hevigheid afnam, haalden de mensen het geld dat ze thuis bewaard hadden geleidelijk weer voor de dag. Toch kon Guillem

niet slapen. ‘Verkoop ze op Mallorca,’ had Hasdai over de slaven geadviseerd; zo zou Arnau niets over de operatie te weten komen. En die opdracht had Guillem gegeven. Helaas, dacht hij, toen hij zich voor de zoveelste keer omdraaide in zijn bed. Hij had gebruikgemaakt van een van de laatste schepen die uit Barcelona vertrokken, begin oktober bijna. Byzantium, Palestina, Rhodos en Cyprus: dat waren de bestemmingen van de vier kooplieden die namens geldwisselaar Arnau Estanyol uit Barcelona aan boord waren gegaan, met wisselbrieven die Guillem door Arnau had laten tekenen. Hij had er niet eens naar gekeken. De kooplieden moesten slaven kopen en hen naar Mallorca brengen. Guillem draaide zich weer om.

Maar de politieke omstandigheden spanden tegen hem samen: ondanks de tussenkost van de paus had koning Pere Cerdagne en Roussillon een jaar na zijn eerste poging, toen hij het eerder verleende uitstel had beëindigd, definitief veroverd. Op 15 juli 1344 was Jaume II, na het grootste deel van zijn dorpen en steden overgegeven te hebben, met ontbloot hoofd voor zijn zwager neergelield, had om medelijden gevraagd en had zijn land aan de graaf van Barcelona overgedragen. Koning Pere gaf hem de heerlijkheid Montpellier en het burggraafschap van Omelades en Carladés, maar kreeg het Catalaanse land van zijn voorouders terug: Mallorca, Roussillon en Cerdagne.

Na zijn overgave had Jaume van Mallorca echter een legertje van zestig ridders en driehonderd man te voet op de been gebracht, en was opnieuw Cerdagne binnengevallen om tegen zijn zwager te vechten. Koning Pere stelde zich niet eens in slagorde op. Hij zond slechts zijn waarnemers. Vermoeid, geërgerd en verslagen zocht koning Jaume zijn toevlucht bij paus Clemens VI, die zijn belangen bleef steunen en daar, bij de kerk, werd de laatste strategie beraamd: Jaume II verkocht de heerlijkheid Montpellier voor twaalfduizend gouden escudo's aan koning Filips VI van Frankrijk. Met dat bedrag plus de leningen van de kerk rustte hij de vloot uit die hij van koningin Juana van Napels gekregen had, en in 1349 ging hij weer aan land op Mallorca.

De slaven zouden naar verwachting met de eerste reizen in 1349 aankomen. Er stond veel geld op het spel, en als er iets misging, zou dat Arnau's naam schaden bij de relaties met wie hij in de toekomst zou moeten werken – al stond Hasdai nog zo voor hem in. Hij had

de wisselbrieven ondertekend en ook al zou Hasdai betalen als hij in gebreke bleef, het was in de handel niet toegestaan dat een wisselbrief niet werd betaald. De relaties met de correspondenten in verre landen waren gebaseerd op vertrouwen, blind vertrouwen. Een wisselaar die bij zijn eerste transactie faalde, zou nooit succesvol kunnen zijn.

‘Hij heeft me zelf gezegd dat we elke route die over Mallorca loopt moeten vermijden,’ bekende Guillem op een dag aan Hasdai, de enige bij wie hij zijn hart kon luchten, in de tuin bij het huis van de Jood.

Ze keken elkaar niet aan en toch wisten ze dat ze allebei hetzelfde dachten. Vier schepen met slaven! De operatie kon zelfs Hasdai ruïneren.

‘Als koning Jaume zich niet heeft kunnen houden aan wat hij bij zijn overgave heeft beloofd,’ vroeg Guillem, terwijl hij Hasdais ogen zocht, ‘hoe zal het dan met de handel en bezittingen van de Catalanen aflopen?’

Hasdai antwoordde niet. Wat kon hij zeggen?

‘Misschien kiezen je kooplieden een andere haven,’ suggereerde hij ten slotte.

‘Barcelona?’ vroeg Guillem hoofdschuddend.

‘Niemand heeft zoiets kunnen voorzien,’ probeerde de Jood hem gerust te stellen.

Arnau had zijn kinderen van een wisse dood gered. Waarom kon hij daar geen troost bij vinden?

In mei 1349 zond koning Pere de Catalaanse vloot naar Mallorca, midden in de vaartijd, midden in de handelstijd.

‘Het is een geluk dat we geen enkel schip naar Mallorca hebben gestuurd,’ zei Arnau op een dag.

Guillem moest daar wel mee instemmen.

‘Wat zou er anders gebeuren?’ vroeg Arnau weer.

‘Wat bedoel je?’

‘We hebben geld van de mensen gekregen en het geïnvesteerd in handelsopdrachten. Als we een schip naar Mallorca hadden gestuurd en koning Jaume zou het hebben gevorderd, dan zouden we zowel het geld als de goederen kwijt zijn; we zouden de mensen het geld niet terug kunnen geven. Het risico zou voor ons zijn. Wat zou er dan gebeuren?’

‘*Abatut*,’ antwoordde Guillem zonder veel omhaal.

‘Abatut?’

‘Als een wisselaar het geld niet kan teruggeven, krijgt hij van de magistraat zes maanden de tijd om zijn schulden te voldoen. Als hij ze na afloop van die termijn niet heeft afgelost, verklaart hij hem abatut, failliet, zet hem op water en brood en verkoopt zijn bezittingen om zijn schuldeisers te betalen...’

‘Ik heb geen bezittingen.’

‘Als de bezittingen niet toereikend zijn om de schulden te dekken,’ dreunde Guillem op, ‘wordt voor zijn zaak zijn hoofd afgehakt, als voorbeeld voor de overige wisselaars.’

Arnau zweeg.

Guillem durfde hem niet aan te kijken. Arnau kon er immers allemaal niets aan doen.

‘Maak je geen zorgen,’ probeerde hij hem gerust te stellen, ‘dat zal niet gebeuren.’

De oorlog op Mallorca duurde voort, maar Arnau was gelukkig. Als hij geen werk op zijn kantoor had, liep hij naar de deur en leunde tegen de deurpost. Na de pest kwam de Santa Maria geleidelijk weer tot leven. De kleine Romaanse kerk die Joanet en hij hadden gekend, bestond niet meer, en met de bouw waren ze nu gevorderd tot het hoofdportaal. Hij kon uren staan kijken naar de metselaars, terugdenkend aan de vele stenen die hij had gesjouwd. De Santa Maria betekende alles voor Arnau: ze had hem zijn moeder gebracht, zijn toetreding tot het gilde... Ze had zelfs een schuilplaats geboden aan de Joodse kinderen. Nu en dan, en dat maakte hem nog blijer, ontving hij een brief van zijn broer. Joans missiven waren kort, en hij vertelde Arnau alleen maar dat hij gezond was en zich volledig aan zijn studie wijdde.

Daar verscheen een bastaix met een steen op zijn rug. Maar weinigen hadden de pest overleefd. Zijn eigen schoonvader, Ramon en vele anderen waren omgekomen. Arnau had samen met zijn oude makkers op het strand gehuild.

‘Sebastià,’ mompelde hij, toen hij de bastaix herkende.

‘Wat zeg je?’ hoorde hij Guillem achter zich vragen.

Arnau keek niet om.

‘Sebastià,’ herhaalde hij. ‘Die man met die steen heet Sebastià.’

Sebastià groette hem in het voorbijgaan, zonder zijn hoofd om te draaien, zijn blik naar voren gericht en zijn lippen stijf op elkaar onder het gewicht van de steen.

‘Dat heb ik jarenlang ook gedaan,’ ging Arnau met haperende stem verder. Guillem zweeg. ‘Ik was pas veertien toen ik mijn eerste steen naar Maria bracht.’ Op dat moment kwam er weer een bastaix langs. Arnau groette hem. ‘Ik dacht dat die steen me zou vermorzelen, dat hij mijn ruggengraat zou breken, maar wat was ik voldaan toen ik aankwam... Mijn god!’

‘Jullie Maria moet wel iets goeds hebben, dat de mensen zich zo voor haar opofferen,’ hoorde hij de Moor zeggen.

Daarna zwegen ze beiden, terwijl de stoet bastaixos hen passeerde.

De bastaixos waren de eersten die naar Arnau toe kwamen.

Sebastià, die gildemeester was geworden, zei het zonder veel omhaal: ‘We hebben geld nodig. De kas is leeg, er heerst veel armoede, voorlopig is er weinig werk en het wordt ook nog eens slecht betaald. De broeders hebben niets om van te leven en tot ze van de ramp hersteld zijn, kan ik hen niet dwingen een bijdrage te geven.’

Arnau keek naar Guillem, die met een uitgestreken gezicht naast hem zat, achter de tafel waarop het roodzijden tafelkleed lag te glanzen.

‘Gaat het dan zo slecht?’ vroeg Arnau.

‘Heel slecht. De prijs van levensmiddelen is zo gestegen dat de bastaixos niet genoeg verdienen om hun familie te eten te geven. En dan zijn er nog de weduwen en wezen. Die moeten we helpen. We hebben geld nodig, Arnau. We zullen het je tot de laatste cent terugbetalen.’

‘Dat weet ik.’

Arnau keek weer naar Guillem, vragend om zijn goedkeuring.

Wat wist hij van leningen? Tot nu toe had hij alleen maar geld ontvangen; hij had het nog nooit uitgeleend.

Guillem sloeg zijn handen voor zijn gezicht en zuchtte.

‘Als het niet kan...’ begon Sebastià.

‘Jawel,’ viel Guillem hem in de rede. Ze waren al twee maanden in oorlog en over zijn slaven had hij niets gehoord. Wat maakten een paar stuivers dan nog uit? Hasdai zou degene zijn die failliet zou gaan. Arnau kon zich de lening veroorloven. ‘Als uw woord mijn meester genoeg is...’

‘Jazeker,’ haastte Arnau zich te antwoorden.

Arnau telde het geld waarom het zakkendragersgilde had gevraagd en overhandigde het plechtig aan Sebastià. Guillem zag hoe ze elkaar over de tafel langdurig de hand drukten, beiden staand, in stilte, terwijl ze onhandig hun gevoelens probeerden te verbergen.

In de derde oorlogsmaand, toen Guillem de hoop begon te verliezen, kwamen de vier kooplieden tegelijkertijd aan. Toen de eerste op Sicilië was geland en van de oorlog met Mallorca had gehoord, had hij de komst van meer Catalaanse schepen afgewacht, waaronder de drie andere galeien. De stuurlieden en kooplieden hadden besloten de route via Mallorca te mijden, en ze hadden alle vier hun waar verkocht in Perpignan, de tweede stad van het land. Zoals Guillem hen had opgedragen, spraken ze buiten het wisselkantoor met de Moor af, in het logement in de carrer Carders. Na aftrek van een vierde deel van de winst overhandigden ze hem daar ieder de wisselbrief van de opdrachtgever plus driekwart van de winst die Arnau toekwam. Een fortuin! Catalonië had mankracht nodig en de slaven waren voor een exorbitante prijs verkocht.

Toen de drie kooplieden vertrokken waren en er niemand op hem lette, kuste Guillem de wisselbrieven, één keer, twee keer, wel duizend keer.

Hij liep terug naar het wisselkantoor, maar ter hoogte van de plaça del Blat veranderde hij van gedachten en liep naar de Jodenwijk. Nadat hij Hasdai het nieuws had verteld, liep hij naar de Santa Maria, lachend naar de hemel en de mensen.

Toen hij het wisselkantoor binnenkwam, trof hij Arnau aan in gezelschap van Sebastià en een priester.

‘Guillem,’ begroette Arnau hem, ‘dit is pater Juli Andreu. Hij is de opvolger van pater Albert.’

Guillem boog wat onbeholpen voor de priester. Nog meer leningen, dacht hij, terwijl hij hem groette.

‘Het is niet wat je denkt,’ zei Arnau. Guillem schatte de waarde van de wisselbrieven die hij bij zich droeg en glimlachte. Wat deed

het ertoe? Arnau was rijk. Hij lachte weer, maar Arnau begreep zijn glimlach verkeerd. ‘Het is erger dan je denkt,’ zei hij ernstig. Wat kan er erger zijn dan een lening aan de kerk, wilde de Moor bijna vragen. Vervolgens groette hij de gildemeester. ‘We hebben een probleem,’ besloot Arnau.

De drie mannen keken de Moor een tijdje aan. Alleen als Guillem het goedvindt, had Arnau geëist, waarbij hij de toespelingen van de priester op zijn slaaf-zijn had genegeerd.

‘Heb ik het wel eens met je over Ramon gehad?’ Guillem schudde zijn hoofd.

‘Ramon heeft een belangrijke rol in mijn leven gespeeld. Hij heeft me geholpen... hij heeft me erg geholpen.’ Guillem bleef staan, zoals het een slaaf betaamde. ‘Hij en zijn vrouw zijn gestorven aan de pest, en het gilde kan zijn dochter niet langer onder zijn hoede nemen. We hebben het erover gehad... ze hebben me gevraagd...’

‘Waarom vraag je mij om raad, meester?’

Pater Juli Andreu wendde zich hoopvol naar Arnau.

‘De armenhuizen, de Pia Almoina en de Casa de la Caritat, kunnen het niet langer bolwerken,’ ging Arnau verder. Ze kunnen zelfs geen brood, wijn en stoofpot meer uitdelen onder de behoeftigen, zoals ze dagelijks deden. De pest heeft verschrikkelijk huisgehouden.’

‘Wat wil je, meester?’

‘Ze hebben me voorgesteld haar te adopteren.’

Guillem schatte opnieuw de waarde van de wisselbrieven. Bij een koers van twintig zou je haar nu kunnen adopteren, dacht hij.

‘Als jij het wilt,’ zei hij alleen maar.

‘Ik weet niets van kinderen,’ zei Arnau.

‘Je hoeft ze alleen maar wat genegenheid en een dak boven hun hoofd te geven,’ zei Sebastià. ‘Dat dak heb je... en volgens mij loop je over van genegenheid.’

‘Zul je me helpen?’ vroeg Arnau aan Guillem, zonder aandacht te schenken aan Sebastià.

‘Ik zal je altijd gehoorzamen.’

‘Ik wil geen gehoorzaamheid. Ik wil... ik vraag je om hulp.’

‘Ik ben vereerd. Die hulp krijg je van harte,’ beloofde Guillem, ‘alle hulp die je maar kunt gebruiken.’

Het meisje, zes jaar oud, heette Mar, naar Maria. In ongeveer drie maanden kwam ze de schok van de pestepidemie en de dood van haar ouders geleidelijk te boven. Vanaf dat moment hoorde je niet langer het gerinkel van de munten en het krassen van de pen in de boeken, maar vulden haar gelach en gehol het huis. Arnau en Guillem, zittend achter hun tafel, gaven haar een standje als ze had weten te ontsnappen aan de slavin die Guillem had gekocht om voor haar te zorgen, en de kamer binnenkwam, maar daarna keken ze elkaar steevast lachend aan.

Met de komst van Donaha, de slavin, was Arnau niet blij geweest. ‘Ik wil niet nog meer slaven!’ had hij Guillems betoog onderbroken.

Maar daarop was het meisje, broodmager, vuil, met haar kleren aan flarden, in tranen uitgebarsten.

‘Waar is ze nu beter af dan hier?’ had Guillem Arnau toen gevraagd. ‘Als het je zo tegenstaat, beloof haar dan de vrijheid, maar dan zullen ze haar aan een ander verkopen. Zij heeft eten nodig... en wij hebben een vrouw nodig die voor het kind zorgt.’ Het meisje was voor Arnau neergeknield en hij had geprobeerd zich van haar los te maken. ‘Weet je hoeveel dat meisje geleden moet hebben?’ Guillem had zijn ogen half dichtgeknepen. Als hij haar weg zou sturen...

Zeer tegen zijn zin had Arnau ingestemd.

Naast het probleem van de slavin had Guillem ook een oplossing gevonden voor het geld dat hij voor de verkoop van de slaven had gekregen. Na betaling van Hasdai als relatie in Barcelona van de verkopers, had hij de grote winst overhandigd aan een vertrouwensman van Hasdai, een Jood die in Barcelona op doorreis was.

Op een ochtend was Abraham Leví opgedoken op het wisselkantoor. Het was een lange, magere man met een dunne witte baard en hij droeg een zwarte pandjesjas met daarop het opvallende gele schildje. Abraham Leví groette Guillem en deze stelde hem aan Arnau voor. Toen de Jood tegenover hen ging zitten, gaf hij Arnau een wisselbrief ter waarde van de gemaakte winst.

‘Ik wil dit bedrag storten in uw zaak, meester Arnau,’ zei hij.

Arnau zette grote ogen op toen hij het bedrag zag.

Vervolgens gaf hij het document aan Guillem, en vroeg hem nerveus het te lezen.

‘Maar...’ begon Arnau, terwijl Guillem deed alsof hij verbaasd was, ‘dat is veel geld. Waarom stort u het hier en niet bij een van uw...?’

‘Geloofsgenoten?’ hielp de Jood hem. Ik heb me altijd op Sahat verlaten. Ik geloof niet dat zijn naamsverandering...’ zei hij, naar de Moor kijkend, ‘iets aan zijn kunnen heeft veranderd. Ik ga op reis, een heel lange reis, en ik wil dat u en Sahat met mijn geld handelen.’

‘Bij dit bedrag krijg je alleen al vijftientig procent omdat je het stort, is het niet, Guillem?’ De Moor knikte. ‘Hoe kunnen wij uw winst uitbetalen als u zo’n lange reis gaat maken? Hoe kunnen we contact opnemen met...?’

Waarom nu zoveel vragen? dacht Guillem. Zoveel instructies had hij Abraham niet gegeven, maar de Jood redde zich er vlot uit.

‘U moet het herinvesteren,’ antwoordde hij. Maakt u zich om mij geen zorgen. Ik heb kind noch kraai, en waar ik heenga heb ik geen geld nodig. Ooit, misschien pas na lange tijd, zal ik erover beschikken of iemand erom sturen. Tot die tijd moet u zich geen zorgen maken. Ik neem contact met u op. Vindt u dat vervelend?’

‘Natuurlijk niet,’ zei Arnau. Guillem haalde opgelucht adem. ‘Als u het zo wilt, dan doen we het zo.’

De transactie werd afgerond en Abraham Leví stond op.

‘Ik moet afscheid nemen van een paar vrienden in de Jodenwijk,’ zei hij nog, nadat hij hen een hand had gegeven.

‘Ik loop met u mee,’ zei Guillem, Arnau’s goedkeuring vragend, die hij met een gebaar gaf.

De twee mannen liepen naar een klerk en daar liet Abraham Leví een kwitantie opstellen voor de storting die hij zojuist op Arnau Estanyols wisselkantoor had gedaan. Ten gunste van Arnau zag hij af van alle winst, in welke vorm dan ook, die de storting zou kunnen opleveren. Guillem ging terug naar het wisselkantoor met het document weggestopt onder zijn kleren. Het was slechts een kwestie van tijd, dacht hij, terwijl hij door Barcelona liep. Formeel was het geld van de Jood, zo stond het in Arnau’s boeken, maar niemand zou het ooit kunnen opeisen, want de Jood had een kwitantie ten gunste van Arnau laten opstellen. Ondertussen zou de driekwart van

de winst die voor Arnau zou zijn, meer dan genoeg zijn om zijn fortuin flink te vergroten.

Die nacht, terwijl Arnau sliep, ging Guillem naar beneden naar het kantoor. Hij had een losse steen in de muur ontdekt. Hij beschermde het document door het in een stevige doek te wikkelen en verborg het achter de steen, die hij zo goed mogelijk weer vastzette. Hij zou een metselaar van de Santa Maria een keer vragen om hem beter vast te zetten. Arnau's fortuin zou daar rustig liggen tot hij hem kon opbiechten waar het geld vandaan kwam. Het was gewoon een kwestie van tijd.

Van veel tijd, moest Guillem zichzelf verbeteren toen ze op een dag over het strand liepen, nadat ze bij het Consulaat van de Zee waren langs geweest om wat zaken af te handelen. Er kwamen nog steeds slaven aan in Barcelona; menselijke waar die door de schippers naar het strand werd gebracht, op elkaar gepakt in de scheepjes. Mannen en jongens die konden werken, maar ook vrouwen en kinderen; hun gehuil dwong de twee mannen de andere kant op te kijken.

‘Luister goed, Guillem. Al gaat het ons nog zo slecht,’ zei Arnau, ‘al hebben we het nog zo nodig, nooit zullen wij een lading slaven financieren. Ik verlies nog liever mijn hoofd aan de stedelijke magistraat.’

Daarop zagen ze hoe het galeischip roeiend de haven van Barcelona verliet.

‘Waarom vertrekt het?’ vroeg Arnau onverwacht. ‘Benut het de terugreis niet om goederen mee te nemen?’

Guillem keek hem aan, en schudde haast onmerkbaar zijn hoofd.

‘Hij komt terug,’ verzekerde hij. ‘Hij gaat alleen de volle zee op... om verder te lossen,’ zei hij haperend.

Arnau zweeg even en keek hoe de galei zich verwijderde.

‘Hoeveel gaan er dood?’ vroeg hij ten slotte.

‘Te veel,’ antwoordde de Moor, terugdenkend aan een soortgelijk schip.

‘Nooit, Guillem! Denk eraan, nooit.’

*1 januari 1354
Plaça de Santa Maria del Mar
Barcelona*

Maar anders dan voor de Santa Maria, dacht Arnau, terwijl hij vanuit zijn raam toekeek hoe heel Barcelona zich verdrong op het plein, in de aangrenzende straten, op de steigers, in de kerk zelfs, met de blik naar een houten podium dat de koning had laten plaatsen. Pere III had niet de plaça del Blat uitgekozen, ook niet de kathedraal, de beurs of de enorme scheepswerven die hij liet bouwen, nee, de Santa Maria had hij gekozen, de kerk van het volk, die dankzij de saamhorigheid en opoffering van alle mensen verrees.

‘Er is geen plek in Catalonië die het karakter van de bewoners van Barcelona beter weerspiegelt,’ had Arnau die ochtend tegen Guillem gezegd, terwijl ze toekeken hoe de werklieden het podium bouwden. ‘En de koning weet dat. Daarom heeft hij de kerk gekozen.’

Arnau rilde en schudde zijn schouders. Zijn hele leven draaide om die kerk!

De Moor bromde alleen: ‘Het gaat ons geld kosten.’

Arnau keek hem aan en wilde er iets tegen inbrengen, maar Guillem bleef naar het podium staren en Arnau zei verder niets meer.

Sinds de opening van het wisselkantoor waren er vijf jaar verstreken. Arnau was drieëndertig en hij was gelukkig... En rijk, heel

rijk. Hij leidde een sober leven, maar zijn boeken bewezen dat hij een aanzienlijk fortuin bezat.

‘Laten we gaan ontbijten,’ drong hij aan en hij legde zijn arm op Guillems schouder.

Beneden, in de keuken, wachtte hen Donaha met het meisje, dat haar hielp de tafel te dekken.

De slavin ging door met het klaarzetten van het ontbijt, maar toen Mar hen zag, rende ze op hen af.

‘Iedereen praat over het bezoek van de koning!’ riep ze. ‘Kunnen we naar hem toe? Komen zijn ridders ook?’

Guillem ging met een zucht aan tafel zitten.

‘Hij komt ons vragen om meer geld,’ legde hij het meisje uit.

‘Guillem!’ riep Arnau, toen hij de verbijsterde uitdrukking op Mars gezicht zag.

‘Het is waar,’ verweerde de Moor zich.

‘Nee. Het is niet waar, Mar,’ zei Arnau, en hij kreeg daarvoor een glimlach als beloning. ‘De koning komt ons vragen hem te helpen Sardinië te veroveren.’

‘Geld?’ vroeg het kind, nadat ze Guillem een knipoog had gegeven.

Arnau keek van het meisje naar Guillem; allebei glimlachten ze ironisch. Wat was dat kind gegroeid! Ze was al bijna een jonge vrouw, mooi, intelligent, en met een betoverende charme.

‘Geld?’ vroeg het meisje weer, zijn gedachten onderbrekend.

‘Alle oorlogen kosten geld!’ moest Arnau toegeven.

‘Ha!’ zei Guillem met een triomfantelijk gebaar.

Donaha vulde de kommen.

‘Waarom vertel je haar niet,’ ging Arnau verder, nadat Donaha hen had opgeschept, ‘dat de oorlog ons eigenlijk geen geld kost, dat we er eigenlijk geld aan verdienen?’

Mar keek Guillem met grote ogen aan.

Guillem aarzelde.

‘We betalen nu al drie jaar bijzondere belastingen,’ zei hij. Hij wilde Arnau geen gelijk geven. ‘Drie jaar van oorlog die wij Barcelonezen hebben bekostigd.’

Mar perste haar lippen tot een glimlach en keek naar Arnau.

‘Dat is waar,’ gaf Arnau toe. ‘Precies drie jaar geleden hebben de Catalanen een verdrag gesloten met Venetië en Byzantium en zijn

een oorlog tegen Genua begonnen. Ons doel was om Corsica en Sardinië te veroveren. Krachtens het verdrag van Agnani zouden dat leengoederen van Catalonië moeten zijn, maar de eilanden waren in handen van de Genuezen. Achtenzestig bewapende galeischepen!' Arnau verhief zijn stem. 'Achtenzestig bewapende galeien, drieëntwintig Catalaanse en voor de rest Venetiaanse en Griekse, lagen in de Bosporus tegenover vijftenzestig Genuese galeien.'

'En wat is er gebeurd?' vroeg Mar, toen Arnau ineens zweeg.

'Niemand heeft gewonnen. Onze admiraal, Ponç de Santa Pau, kwam om in de strijd en van de drieëntwintig Catalaanse galeien keerden er maar drie terug. Wat is er toen gebeurd, Guillem?' De slaaf schudde zijn hoofd. 'Vertel het maar, Guillem,' drong Arnau aan.

Guillem slaakte een zucht.

'De Byzantijnen hebben ons verraden,' dreunde hij op, 'en in ruil voor vrede sloten ze een verdrag met Genua en verleenden de stad het exclusieve monopolie op hun handel.'

'En wat nog meer?' drong Arnau aan.

'We verloren een van de belangrijkste routes over de Middellandse Zee.'

'Hebben we ook geld verloren?'

'Ja.'

Mar volgde het gesprek door van de een naar de ander te kijken. Donaha, naast de haard, deed hetzelfde.

'Veel geld?'

'Ja.'

'Meer dan we de koning daarna gegeven hebben?'

'Ja.'

'Alleen als de Middellandse Zee van ons is, kunnen we in vrede handeldrijven,' verklaarde Arnau plechtig.

'En de Byzantijnen?' vroeg Mar.

'Het jaar daarop bewapende de koning een vloot van vijftig galeien onder aanvoering van Bernat de Cabrera, en versloeg de Genuezen op Sardinië. Onze admiraal bracht drieëndertig galeien op en bracht er nog eens vijf tot zinken. Achtduizend Genuezen kwamen om en nog eens tweeëndertighonderd werden er gevangengenomen, maar slechts veertig Catalanen verloren het leven! De Byzantijnen,' vervolgde hij, met zijn blik naar Mars ogen, die

nieuwsgierig schitterden, ‘beterden hun leven en stelden hun havens weer voor onze handel open.’

‘Drie jaar bijzondere belastingen, we betalen ze nog steeds,’ zei Guillem.

‘Maar als de koning Sardinië weer bezit en wij weer handelen met Byzantium, wat komt de vorst dan nu doen?’ vroeg Mar.

‘De edelen op het eiland zijn onder aanvoering van een rechter uit Arborea tegen koning Pere in opstand gekomen, en nu moet hij erheen om het oproer de kop in te drukken.’

‘De koning,’ zei Guillem, ‘zou tevreden moeten zijn dat de handelsroutes weer open zijn en dat hij zijn belastingen kan innen. Sardinië is een primitieve, harde streek. Die zullen we nooit onder controle krijgen.’

De koning verscheen met veel vertoon voor zijn volk. Op het podium merkte de menigte niet hoe klein hij was. Hij droeg zijn mooiste galakleren, van een schitterend karmozijnrood dat in de winterzon al net zo glansde als de edelstenen waarmee zijn kleren waren getooid. Hij droeg voor de gelegenheid de gouden kroon en, uiteraard, de kleine dolk die altijd aan zijn gordel hing. De edelen en hovelingen in zijn gevolg deden niet voor hem onder en net als hun heer waren ze rijk gekleed.

De koning sprak het volk toe en maakte het enthousiast. Was het ooit eerder vertoond dat een koning zich tot eenvoudige burgers richtte om hen zijn plannen te ontvouwen? Hij sprak over Catalonië, over zijn land en zijn belangen. Hij sprak over het verraad in Arborea op Sardinië en de mensen staken hun arm op en riepen om wraak. De koning zweepte het volk voor de Santa Maria steeds verder op, en uiteindelijk vroeg hij om de hulp die hij nodig had. De mensen hadden hem hun kinderen gegeven als hij erom gevraagd had.

Alle Barcelonezen gaven hun bijdrage; Arnau betaalde het bedrag dat hij als stadswisselaar verschuldigd was en de koning vertrok naar Sardinië met een vloot van honderd schepen onder zijn bevel.

Toen het leger Barcelona verlaten had, hernam het leven in de stad zijn gewone loop en Arnau wijdde zich weer aan zijn wisselkantoor, aan Mar, aan de Santa Maria en aan het helpen van de mensen die een lening kwamen vragen.

Guillem moest eraan wennen dat het heel anders toeging dan bij de wisselaars en kooplieden die hij tot dan toe had gekend, onder

wie Hasdai Crescas. Aanvankelijk had hij bezwaren gehad en dat had hij elke keer weer laten merken als Arnau zijn beurs opende om geld te geven aan een van de vele arbeiders die het nodig hadden.

‘Betalen ze soms niet? Geven ze het dan niet terug?’ vroeg Arnau.

‘Het zijn renteloze leningen,’ zei Guillem. ‘Dat geld zou iets moeten opleveren.’

‘Hoe vaak heb je niet gezegd dat we een paleis zouden moeten kopen, dat we op ruimere voet zouden moeten leven? Wat zou dat allemaal niet kosten, Guillem? Je weet best dat dat oneindig veel meer zou zijn dan alle leningen aan die mensen bij elkaar.’

En dan moest Guillem wel zwijgen. Want het was waar. Arnau leefde heel bescheiden in zijn huis op de hoek van de Canvis Nous en de Canvis Vells. Alleen bij de opleiding van Mar lette hij niet op het geld. Die opleiding kreeg het meisje bij een bevriende koopman waar de leraren aan huis kwamen, en natuurlijk in de Santa Maria. Het duurde niet lang of de bouwcommissie van de parochie kwam Arnau om financiële hulp vragen.

‘Ik heb al een kapel,’ antwoordde Arnau, toen de commissie hem aanbod begunstiger te worden van een van de zijkapellen van de Santa Maria. ‘Ja,’ zei hij tegen de verbaasde groep mannen, ‘mijn kapel is die van het Allerheiligste, die van de bastaixos, en dat zal altijd zo blijven. Maar hoe dan ook...’ zei hij, terwijl hij het kistje opende, ‘wat hebben jullie nodig?’

Wat hebben jullie nodig? Hoeveel wil je? Waarvan zou je kunnen rondkomen? Heb je hier genoeg aan? Guillem moest aan die vragen wennen, maar toen de mensen hem steeds groetten, toelachten en bedankten als hij over het strand of door de wijk La Ribera liep, zwichtte hij langzaam. Misschien heeft Arnau gelijk, dacht hij. Hij was anderen met hart en ziel toegewijd, maar was dat bij hem en de drie gestenigde Joodse kinderen die hij helemaal niet kende niet ook zo geweest? Zonder die eigenschap zouden Raquel, Jucef en hij nu hoogstwaarschijnlijk dood zijn. Waarom zou hij moeten veranderen omdat hij rijk was? En Guillem lachte naar de mensen die hij tegenkwam en groette onbekenden die hem voor lieten gaan, net als Arnau.

Maar Arnau's manier van doen viel niet te rijmen met een aantal beslissingen die hij in de loop der jaren had genomen. Dat hij weigerde mee te doen aan opdrachten of transporten die met de sla-

venhandel te maken hadden leek logisch, maar waarom, zo vroeg Guillem zich af, weigerde hij soms deel te nemen aan transacties die niets met slaven te maken hadden?

De eerste keren was Arnau niet in discussie getreden.

‘Ik ben niet overtuigd.’

‘Het staat me niet aan.’

‘Ik zie het niet voor me.’

Uiteindelijk had de Moor zijn geduld verloren.

‘Het is een prima transactie, Arnau,’ zei hij toen de kooplieden het wisselkantoor verlaten hadden. ‘Wat is er aan de hand? Soms weiger je zaken waaraan we veel zouden kunnen verdienen. Ik begrijp het niet. Ik weet wel dat het niet aan mij is...’

‘Jawel,’ onderbrak Arnau hem zonder hem aan te kijken, terwijl ze beiden op hun stoel achter de tafel zaten; ‘het spijt me. Het punt is...’ Guillem wachtte tot hij tot een besluit zou komen. ‘Je zult merken dat ik nooit meedoe aan een transactie waarin Grau Puig deelneemt. Mijn naam zal nooit met die van hem verbonden zijn.’

Arnau keek voor zich uit, naar een punt ver voorbij de muur.

‘Zul je het me ooit een keer vertellen?’

‘Waarom ook niet?’ mompelde hij, zich naar hem toedraaiend. En hij deed zijn verhaal.

Guillem kende Grau Puig; hij had met Hasdai Crescas samengewerkt. De Moor vroeg zich af waarom de baron, als Arnau niet met hem wilde samenwerken, wel zaken wilde doen met Arnau. Waren de gevoelens na alles wat Arnau had verteld dan niet wederzijds?

‘Hoe komt dat?’ vroeg hij op een dag aan Hasdai Crescas, nadat hij Arnau’s verhaal voor hem had samengevat, erop vertrouwend dat het binnenskamers zou blijven.

‘Omdat er veel mensen zijn die niet met Grau Puig willen samenwerken. Ik ben er sinds kort ook mee gestopt, en vele anderen met mij. Het is een obsessie voor hem om zich in kringen te bewegen waar hij gezien zijn afkomst niet thuishoort. Toen hij een eenvoudig ambachtsman was, was hij te vertrouwen. Maar nu... nu heeft hij andere bedoelingen en toen hij trouwde wist hij niet waar hij zich in begaf.’ Hasdai schudde zijn hoofd. ‘Wil je edelman zijn, dan

moet je zo geboren zijn, ze moeten het je met de paplepel ingegoten hebben. Niet dat dat goed is of dat ik dat verdedig, maar alleen dan kun je edelman zijn en tegelijk de daaraan verbonden risico's onder controle houden. Bovendien, als ze failliet gaan, wie durft een Catalaans baron dan tegen te spreken? Ze zijn trots, arrogant, geboren om te heersen en zich boven anderen te verheffen, zelfs als ze geruïneerd zijn. Grau Puig is alleen maar edelman dankzij zijn geld. Hij heeft een fortuin uitgegeven aan de bruidsschat van zijn dochter Margarida en dat heeft hem bijna geruïneerd. Heel Barcelona weet dat! Achter zijn rug lachen ze hem uit en dat weet zijn vrouw ook. Wat doet een eenvoudig ambachtsman in een paleis in de carrer Montcada? En hoe meer anderen de spot met hem drijven, hoe meer ze door geld te verkwisten moeten laten zien hoe machtig ze zijn. Wat zou Grau Puig moeten zonder geld?'

'Je bedoelt...?'

'Ik bedoel niets, maar ik zou geen zaken met hem doen. Je meester heeft de juiste keuze gemaakt, al zal dat bij hem om andere redenen zijn geweest.'

Vanaf die dag spitste Guillem zijn oren zodra hij ergens de naam van Grau Puig hoorde vallen, en op de beurs, op het Consulaat van de Zee, bij het handelen, tijdens het aan- en verkopen van goederen, bij besprekingen over de toestand van de handel, werd er veel over de baron gesproken. Te veel.

'Zijn zoon, Genís Puig...' zei hij op een dag tegen Arnau, toen ze de beurs uit gelopen waren en naar de zee keken, die kalm en vredig was, tammer dan ooit. Bij het horen van die naam keek Arnau hem aan. 'Genís Puig heeft een goedkope lening moeten vragen om de koning te kunnen volgen naar Mallorca.' Hadden zijn ogen geglinsterd? Guillem bleef Arnau aankijken. Hij had geen antwoord gegeven, maar hadden zijn ogen geglinsterd? 'Wil je dat ik verder vertel?'

Arнау bleef zwijgen, maar uiteindelijk knikte hij. Hij hield zijn ogen half dicht en zijn lippen lichtjes op elkaar geklemd. Hij bleef een hele tijd knikken.

'Krijg ik de bevoegdheid om de beslissingen te nemen die ik denk te moeten nemen?' vroeg Guillem ten slotte.

'Ik geef je de bevoegdheid niet. Ik smeed je erom, Guillem, ik smeed je.'

Discreet maakte Guillem gebruik van zijn kennis en van de vele contacten die hij in jaren van onderhandelingen had opgedaan. Dat de zoon, ridder don Genís, een beroep had moeten doen op een speciale lening voor edelen, betekende dat zijn vader de uitgaven voor de oorlog niet meer kon betalen. Goedkope leningen, dacht Guillem, betekenen een aanzienlijke rente. Het zijn de enige leningen waarbij christenen rente mogen vragen. Waarom zou een vader zijn zoon rente laten betalen, anders dan omdat hij zelf het kapitaal niet heeft? En die Isabel? Die feeks die Arnau en zijn vader te gronde had gericht, die Arnau had gedwongen op zijn knieën over de grond te kruipen, hoe kon zij het toelaten?

Een paar maanden lang wierp Guillem zijn netten uit. Hij sprak met zijn vrienden, met mensen die hem een gunst verschuldigd waren en hij stuurde berichten aan al zijn relaties: hoe stond Grau Puig, Catalaans baron en handelaar, ervoor, wat wisten ze van hem, van zijn zaken, van zijn financiën... van zijn solventie?

Toen de vaarperiode bijna afgelopen was en de schepen terugkeerden naar de haven van Barcelona, kreeg Guillem de eerste antwoorden op zijn brieven binnen. Waardevolle informatie! Op een avond, toen het kantoor gesloten was, bleef Guillem aan de tafel zitten.

‘Ik heb nog iets te doen,’ zei hij tegen Arnau.

‘Wat dan?’

‘Ik zal het je morgen vertellen.’

De volgende dag gingen ze ’s ochtends voor het ontbijt aan tafel zitten. Guillem begon te vertellen: ‘De situatie van Grau Puig is kritiek.’ Schitterden Arnau’s ogen weer? ‘Alle wisselaars en kooplieden die ik heb gesproken zijn het erover eens: zijn fortuin is in rook opgegaan...’

‘Misschien zijn het kwaadwillige geruchten,’ viel Arnau hem in de rede.

‘Wacht even. Alsjeblieft.’ Guillem overhandigde hem de antwoorden van zijn correspondenten. ‘Dit is het bewijs. Grau Puig is in handen van de Lombarden.’

Arnau dacht aan de Lombarden: wisselaars en kooplieden, relaties van de grote Florentijnse en Pisaanse huizen, een gesloten groep die haar eigen belangen bewaakte, waarvan de leden onderling of met hun moederhuizen handelden. Ze hadden het monopolie op de

handel in luxe stoffen: wollen vachten, zijde en brokaat, tafzijde uit Florence, doorzichtige stof uit Pisa en nog vele andere producten. De Lombarden hielpen nooit iemand, en als ze een deel van hun markt of handel afstonden, deden ze dat enkel en alleen om te zorgen dat ze Catalonië niet uitgezet zouden worden. Het betekende niet veel goeds als je van hen afhankelijk was. Hij bladerde de stukken door en legde ze op tafel.

‘Wat stel je voor?’

‘Wat wil jij?’

‘Dat weet je: zijn ondergang!’

‘Ze zeggen dat Grau inmiddels een oude man is en dat zijn kinderen en zijn vrouw zijn zaken besturen. Stel je voor! Zijn financiën verkeren in precair evenwicht; als een transactie mislukt, zou alles in elkaar storten en zouden ze niet aan hun verplichtingen kunnen voldoen. Dan zouden ze alles kwijtraken.’

‘Koop zijn schulden op.’ Arnau zei het onbewogen, zonder een spier te vertrekken. ‘Doe het discreet. Ik wil zijn schuldeiser zijn en ik wil niet dat ze het te weten komen. Zorg dat een van zijn transacties mislukt... Nee, niet een,’ verbeterde hij zichzelf, ‘allemaal!’ En hij sloeg met zoveel kracht op de tafel dat zelfs de boeken trilden. ‘Alle transacties die je maar kunt laten mislukken,’ voegde hij er zachtjes aan toe. Ik wil niet dat ze me ontsnappen.’

20 september 1355

Haven van Barcelona

Na de verovering van Sardinië kwam koning Pere III zegevierend met zijn vloot Barcelona binnen. Heel Barcelona liep uit om hem te begroeten. Tè midden van het enthousiaste volk kwam hij aan land via een houten brug die voor het Framenors-klooster over zee was aangelegd. Na hem kwamen de edelen en soldaten aan land, in een Barcelona dat in feesttooi was gestoken om de overwinning op de Sardijnen te vieren.

Arnau en Guillem sloten hun kantoor om de vloot te gaan begroeten. Later deden ze, samen met Mar, mee aan de feestelijkheden die de stad ter ere van de koning had voorbereid; ze lachten, zongen en dansten, luisterden naar verhalen, aten lekkernijen en toen de zon onderging en de septemberavond fris begon te worden, gingen ze terug naar huis.

‘Donaha!’ riep Mar toen Arnau de deur opendeed.

Het meisje ging het huis binnen, vrolijk vanwege het feest, en bleef luidkeels om Donaha roepen, maar bij de deur van de keuken bleef ze plotseling staan. Arnau en Guillem keken elkaar aan. Wat zou er zijn? Zou er iets met de slavin gebeurd zijn?

Ze snelden naar de deur.

‘Wat is...?’ begon Arnau over Mars schouder.

‘Ik denk niet dat dat geschreeuw de beste manier is om een familielid dat je al een poos niet gezien hebt te verwelkomen, Arnau,’ zei een niet helemaal onbekende mannenstem.

Arnau liep al bij Mar weg, maar zijn hand lag nog steeds op haar schouder.

‘Joan!’ slaagde hij er na een paar tellen in uit te roepen.

Mar zag hoe Arnau met open armen aarzelend toeliep op de zwarte figuur die haar aan het schrikken had gemaakt. In de deuropening sloeg Guillem zijn armen om het meisje heen.

‘Het is zijn broer,’ fluisterde hij.

Donaha had zich in een hoek van de keuken verstopt.

‘Mijn god!’ riep Arnau uit toen hij Joan omhelsde. ‘Mijn god! Mijn god! Mijn god!’ ging hij maar door, terwijl hij hem telkens weer de lucht in tilde.

Glimlachend slaagde Joan erin om zich van Arnau los te maken.

‘Je vermorzelt me nog...’

Maar Arnau luisterde niet.

‘Waarom heb je me niet gewaarschuwd?’ vroeg hij, terwijl hij hem nu bij zijn schouders pakte. ‘Laat me je eens bekijken. Je bent veranderd!’ Dertien jaar, wilde Joan zeggen, maar Arnau liet hem niet aan het woord. ‘Hoe lang ben je al in Barcelona?’

‘Ik ben...’

‘Waarom heb je me niet gewaarschuwd?’

Bij elke vraag schudde Arnau zijn broer door elkaar.

‘Kom je voorgoed terug? Zeg ja. Alsjeblieft!’

Guillem en Mar konden een glimlach niet onderdrukken. De monnik zag hoe ze glimlachten.

‘Hou op!’ riep hij, en hij ging een stap bij Arnau vandaan. ‘Hou op! Je vermoordt me nog.’

Nu kon Arnau hem eens goed bekijken. Alleen zijn ogen waren die van de Joan die Barcelona destijds had verlaten; voor de rest was

hij bijna kaal, mager en uitgeteerd... en door die zwarte habijt die van zijn schouders hing, zag hij er nog beroerder uit. Joan was drie jaar jonger dan hij, maar hij leek veel ouder.

‘Heb je dan niet gegeten? Als het geld dat ik je stuurde niet genoeg was...’

‘Jawel,’ onderbrak Joan hem, ‘meer dan genoeg. Met je geld heb ik... mijn geest kunnen voeden. Boeken zijn heel duur, Arnau.’

‘Je had meer moeten vragen.’

Joan maakte een afwerend gebaar en ging aan de tafel zitten, met zijn gezicht naar Guillem en Mar.

‘Stel me eens voor aan je pleegdochter. Ik zie dat ze flink gegroeid is sinds je laatste brief.’

Arnau gaf Mar een teken en het meisje liep naar Joan toe. Ze sloeg haar ogen neer, verward door de ernst die in de ogen van de geestelijke te lezen stond. Toen de monnik klaar was met zijn onderzoek, stelde Arnau Guillem aan hem voor.

‘Dit is Guillem,’ zei Arnau. ‘Ik heb je in mijn brieven al veel over hem verteld.’

‘Ja.’ Joan maakte geen aanstalten om hem een hand te geven, en Guillem trok zijn uitgestoken hand terug. ‘Kom je je christelijke verplichtingen na?’ vroeg hij.

‘Ja...’

‘Broeder Joan,’ vulde Joan aan.

‘Broeder Joan,’ herhaalde Guillem.

‘En dat is Donaha,’ kwam Arnau haastig tussenbeide.

Joan knikte zonder haar zelfs maar aan te kijken.

‘Juist,’ zei hij, zich richtend tot Mar, terwijl hij gebaarde dat ze kon gaan zitten, ‘jij bent de dochter van Ramon, nietwaar? Je vader was een groot man, een nijver en godvrezend christen, zoals alle bastaixos.’ Joan keek naar Arnau. ‘Ik heb veel voor hem gebeden sinds Arnau heeft verteld dat hij gestorven is. Hoe oud ben je, meisje?’

Arnau gaf Donaha opdracht het avondeten op te dienen en ging aan tafel. Toen beseftte hij dat Guillem nog steeds een eindje van de tafel stond, alsof hij in het bijzijn van de nieuwe gast niet durfde te gaan zitten.

‘Ga zitten Guillem,’ verzocht hij. ‘Mijn tafel is de jouwe.’

Joan raakte niet van zijn stuk.

De maaltijd verliep in stilte. Mar was uitzonderlijk stil, alsof de aanwezigheid van de nieuwe gast haar alle spontaniteit had ontnomen. Joan at maar weinig.

‘Vertel eens, Joan,’ zei Arnau toen ze klaar waren met eten. ‘Hoe is het je vergaan? Wanneer ben je teruggekomen?’

‘Ik heb de terugkeer van de koning aangegrepen. Toen ik van de overwinning hoorde, heb ik een schip naar Sardinië genomen en vandaar een naar Barcelona.’

‘Heb je de koning gezien?’

‘Hij heeft me niet ontvangen.’

Mar vroeg toestemming om van tafel te gaan. Guillem verontschuldigde zich eveneens. Beiden zeiden broeder Joan gedag. Tot in de vroege ochtend zetten de twee broers hun gesprek voort, en met een fles zoete wijn haalden ze de dertien jaar in die ze van elkaar gescheiden waren geweest.

Tot opluchting van Arnau's huisgenoten besloot Joan naar het Santa Caterina-klooster te verhuizen. 'Daar hoor ik thuis,' zei hij tegen zijn broer, 'maar ik kom jullie elke dag opzoeken.'

Arnau, die het niet was ontgaan dat zowel zijn pleegdochter als Guillem zich de vorige avond tijdens het eten wat ongemakkelijk had gevoeld, protesteerde alleen voor de vorm.

'Weet je wat hij zei?' fluisterde hij tussen de middag na het eten, toen iedereen opstond van tafel tegen Guillem. Guillem boog zich naar hem toe. 'Hij vroeg wat we eraan hebben gedaan om een man voor Mar te vinden.'

Guillem bleef stil zitten en keek naar het meisje; ze hielp Donaha de tafel afruimen. Een man voor haar vinden? Maar het was toch nog maar... Ze was een vrouw! Guillem keek naar Arnau. Zo hadden ze haar beiden nog nooit bekeken.

'Waar is ons meisje gebleven?' fluisterde Arnau tegen zijn vriend.

De twee mannen bekeken Mar nog eens: ze was behendig, mooi, rustig, zelfverzekerd.

Tussen de bedrijven door keek Mar ook even naar hen.

Haar lichaam vertoonde inmiddels de sensualiteit van een vrouw; haar rondingen waren duidelijk zichtbaar en onder haar hemd te-

kenden zich haar borsten af. Ze was veertien.

Mar keek weer naar hen en zag dat ze gefascineerd zaten te kijken. Ditmaal glimlachte ze niet; het leek alsof ze schrok, maar dat was maar heel even.

‘Wat zitten jullie daar met z’n tweeën te kijken?’ bitste ze. ‘Hebben jullie soms niets te doen?’ voegde ze er ernstig aan toe.

Ze knikten beiden tegelijk. Het leed geen twijfel: ze was een vrouw geworden.

‘Ze krijgt de bruidsschat van een prinses mee,’ zei Arnau tegen Guillem, toen ze aan de wisseltafel zaten. ‘Geld, kleren en een huis... nee, een paleis!’ Abrupt draaide hij zich naar zijn vriend: ‘Hoe staat het met de Puigs?’

‘Ze zal ons verlaten,’ mompelde Guillem, Arnau’s vraag negerend.

De twee mannen zwegen.

‘Ze zal ons kleinkinderen schenken,’ zei Arnau ten slotte.

‘Hou jezelf niet voor de gek. Ze zal haar echtgenoot kinderen schenken. Bovendien, slaven hebben geen kinderen, en al helemaal geen kleinkinderen.’

‘Hoe vaak heb ik je niet de vrijheid aangeboden?’

‘Wat zou ik moeten als ik vrij was? Het is goed zoals het is. Maar Mar... getrouwd! Ik weet niet waarom, maar ik kan je wel verzekeren dat ik hem al haat, wie het ook moge worden.’

‘Ik ook...’ mompelde Arnau.

Ze keken elkaar aan, glimlachten en barstten toen in lachen uit.

‘Je hebt me nog geen antwoord gegeven,’ zei Arnau, toen ze hun gezicht weer in de plooi hadden. ‘Hoe staat het met de Puigs? Ik wil dat paleis van hen voor Mar.’

‘Ik heb instructies naar Pisa gestuurd, naar Filippo Tescio. Als er iemand is die kan bereiken wat wij willen, dan is het Filippo.’

‘Wat heb je hem gezegd?’

‘Dat hij voor mijn part zeerovers kan contracteren, als de handelswaar van de Puigs maar niet in Barcelona aankomt, en ook de waren vanuit Barcelona hun bestemming niet bereiken. Hij kan de goederen roven of verbranden, als ze maar niet op hun bestemming aankomen.’

‘Heeft hij geantwoord?’

‘Filippo? Dat zal hij nooit doen. Hij zal niets op schrift stellen en hij zal de opdracht ook niet aan iemand anders toevertrouwen. Als

iemand het te weten zou komen... We moeten wachten tot het einde van de vaartijd. Nog iets minder dan een maand. Als de goederen van de Puigs dan niet zijn aangekomen, zullen ze niet aan hun verplichtingen kunnen voldoen; dan zijn ze dus failliet.'

'Hebben we zijn vorderingen opgekocht?'

'Jij bent nu Grau Puigs belangrijkste schuldeiser.'

'Ze zullen het wel benauwd hebben,' mompelde Arnau bij zichzelf.

'Heb je hen niet gezien?' Arnau wierp een snelle blik op Guillem. 'Ze staan sinds een tijdje op het strand. Eerst de barones met een van haar zoons, en nu staat Genís, die is teruggekomen uit Sardinië, er ook bij. Urenlang speuren ze de horizon af naar een mast... en als er dan een verschijnt en er loopt een schip de haven binnen dat niet het schip is dat ze verwachten, dan vervloekt de barones de zee. Ik dacht dat je wist...'

'Nee, dat wist ik niet.' Arnau wachtte even. 'Waarschuw me zodra een van onze schepen in de haven aankomt.'

'Er komen een paar schepen tegelijk aan,' zei Guillem op een ochtend toen hij terugkwam van het consulaat.

'Staan zij er?'

'Natuurlijk. De barones staat zo dicht bij het water dat de golven haar schoenen raken...' Ineens zweeg Guillem. 'Het spijt me... ik wilde niet...'

Arnau glimlachte.

'Het geeft niet,' stelde hij hem gerust.

Arnau ging naar boven naar zijn kamer en trok langzaam zijn mooie kleren aan. Guillem had hem er uiteindelijk van weten te overtuigen dat hij die moest kopen.

'Een man van aanzien zoals jij,' had hij gezegd, 'kan zich op de beurs of bij het consulaat niet slecht gekleed vertonen. Dat gebiedt de koning, en zelfs jullie heiligen; Sint Vicentius bijvoorbeeld...'

Arnau had hem het zwijgen opgelegd, maar was ten slotte gezwicht. Hij trok een witte mouwloze tuniek aan, van Mechels laken en bontgevoerd, een buis van rode gevlamde zijde tot op zijn knieën, zwarte kousen en zwartzijden schoenen. Om zijn middel droeg hij

een brede gordel, met gouddraad en parels geborduurd. Zijn uitmonstering werd gecompleteerd door een fantastische zwarte mantel, die Guillem voor hem had bemachtigd op een expeditie nog voorbij Dacië, met hermelijn gevoerd en geborduurd met goud en edelstenen.

Guillem knikte toen hij hem door het kantoor zag lopen. Mar wilde iets zeggen, maar zweeg uiteindelijk. Ze zag dat Arnau naar buiten ging; ze rende naar de deur, en op straat keek ze hoe hij naar het strand liep, zijn mantel golvend door het zeewindje en schitterend van de edelstenen.

‘Waar gaat Arnau heen?’ vroeg ze aan Guillem, toen ze terug was in het kantoor en in een van de bezoekersstoelen tegenover hem zat.

‘Een schuld innen.’

‘Dat moet dan wel een heel belangrijke zijn.’

‘Ja, Mar,’ – Guillem tuitte zijn lippen – ‘maar dit wordt pas de eerste afflossing.’

Mar speelde met de abacus. Hoe vaak had ze niet, verscholen in de keuken, haar hoofd om de hoek gestoken en gezien hoe Arnau ermee aan het werk was? Ernstig en geconcentreerd, terwijl hij zijn vingers over de kralen liet gaan en aantekeningen maakte in de boeken. Mar voelde een rilling over haar rug lopen.

‘Is er iets?’ vroeg Guillem.

‘Nee... nee.’

Maar waarom zou ze het hem niet vertellen? Guillem zou haar begrijpen, zei het meisje bij zichzelf. Behalve Donaha, die steeds haar glimlach verborg als Mar naar de keuken liep om Arnau te bespioneren, wist niemand ervan. Alle meisjes in het huis van koopman Escales spraken maar over één ding. Sommigen waren zelfs al verloofd en prezen voortdurend de deugden van hun toekomstige echtgenoot. Mar hoorde hen aan, maar ontweek hun vragen. Ze kon toch niets over Arnau zeggen? Als hij het eens zou horen? Arnau was vijfendertig en zij pas veertien. Maar er was een meisje dat ze hadden beloofd aan iemand die nog ouder was dan Arnau! Ze had er graag met iemand over willen praten. Haar vriendinnen spraken dan wel over geld, uiterlijk, aantrekkelijkheid en edelmoedigheid, maar Arnau overtrof hen allemaal! Vertelden de bastaixos, die Mar altijd op het strand zag, niet dat Arnau in het leger van koning Pere een van de dapperste soldaten was geweest? Mar had Arnau's ou-

de wapens ontdekt, zijn boog en zijn dolk, onder in een hutkoffer, en als ze alleen was pakte ze ze op en liefkoosde ze, terwijl ze zich voorstelde hoe hij vocht, door vijanden omringd, zoals de bastaixos haar hadden verteld.

Guillem bekeek het meisje aandachtig. Mar hield haar vinger op een marmeren kraal in de abacus. Ze was stil en haar blik was afwezig. Geld? Bergen. Heel Barcelona wist dat. En wat goedheid betreft...

‘Is er echt niets?’ vroeg hij weer. Ze schrok van zijn vraag.

Mar kreeg een kleur. Donaha zei dat iedereen haar gedachten kon lezen, dat je Arnau’s naam op haar lippen, in haar ogen, op haar hele gezicht kon zien. Als Guillem het nu eens had gezien?

‘Nee...’ herhaalde ze, ‘echt niet.’

Guillem bewoog de kralen van de abacus en Mar lachte hem toe... een verdrietig lachje? Wat ging er in het hoofd van het meisje om? Misschien had broeder Joan het bij het rechte eind gehad; ze had inmiddels de huwbare leeftijd, en zat als vrouw opgesloten met twee mannen...

Mar haalde haar vinger van de abacus.

‘Guillem.’

‘Ja.’

Ze zweeg.

‘Niets, er is niets,’ zei ze ten slotte, en ze stond op.

Terwijl ze wegliep, volgde Guillem haar met zijn blik; het was geen prettig idee, maar de monnik had waarschijnlijk gelijk.

Hij kwam dichterbij. Terwijl de schepen de haven binnenkwamen, drie galeien en een walvisvaarder, was hij naar de waterkant gelopen. De walvisvaarder was zijn eigendom. Isabel, in het zwart, met één hand haar hoed vasthoudend, en haar stiefzoons Josep en Genís naast haar, waren zich geen van allen van zijn aanwezigheid bewust en keken toe hoe de schepen binnenliepen. Ze brengen niet waar jullie op hopen, dacht Arnau.

De bastaixos, schippers en kooplieden hadden gezwegen toen ze Arnau in zijn mooie kleren voorbij hadden zien komen.

Kijk me aan, feeks! Op een paar passen van de kust bleef Arnau

staan wachten. Kijk me aan! De laatste keer... De barones draaide zich langzaam om, gevolgd door haar kinderen. Arnau haalde diep adem. De laatste keer dat je me aankeek, hing mijn vader in een strop boven mijn hoofd.

De bastaixos en de schippers stonden met elkaar te fluisteren.

‘Kunnen we iets voor je doen, Arnau?’ vroeg een van de gilde-meesters.

Arnau schudde zijn hoofd, zijn blik gericht op de ogen van de vrouw. De mensen gingen opzij, maar hij bleef recht voor de barones en zijn neven staan.

Hij ademde nogmaals diep in. Hij keek Isabel in de ogen, even maar; vervolgens liet hij zijn blik over zijn neven gaan, keek naar de schepen en glimlachte.

De vrouw perste haar lippen samen en draaide zich vervolgens om naar de zee, in de richting waarin Arnau keek. Toen ze weer zijn kant op keek, zag ze hoe hij wegliep; de stenen op zijn mantel schitterden.

Joan was nog steeds vastbesloten om een man voor Mar te vinden en had al verschillende kandidaten voorgesteld; het was niet moeilijk die te vinden. Alleen al bij het noemen van Mars bruidsschat kwamen edelen en kooplieden erop af, maar... hoe moesten ze het aan het meisje vertellen? Joan had aangeboden het te doen, maar toen Arnau dat met Guillem besprak, was de Moor er vierkant op tegen geweest.

‘Dat moet jij doen,’ zei hij. ‘Niet een monnik die ze nauwelijks kent.’

Sinds Guillem dat had gezegd, volgde Arnau Mar met zijn blik, waar ze zich maar bevond. Kende hij haar eigenlijk wel? Ze leefden nu al jaren samen, maar Guillem had eigenlijk altijd voor haar gezorgd. Hij had alleen maar genoten van haar aanwezigheid, haar gelach en haar grapjes. Hij had nooit met haar over serieuze zaken gesproken. Maar elke keer als hij nu op het meisje af wilde stappen om te vragen of ze mee ging wandelen op het strand, of misschien naar de Santa Maria, als hij haar wilde zeggen dat ze iets ernstigs te bespreken hadden, vond hij een onbekende vrouw tegenover zich...

en aarzelde hij, tot ze hem verraste door hem lachend aan te kijken. Waar was het meisje dat nog op zijn schouders had gezeten?

‘Ik wil met niemand van hen trouwen,’ was haar antwoord geweest.

Arnau en Guillem hadden elkaar aangekeken. Ten slotte was hij op Guillem afgestapt.

‘Je moet me helpen,’ had hij gevraagd.

Mars ogen hadden geglinsterd toen het woord trouwen viel. De twee mannen zaten achter de wisseltafel en zij tegenover hen, alsof het een handelstransactie betrof. Maar vervolgens had ze nee geschud bij elk van de vijf kandidaten die broeder Joan had voorgesteld.

‘Maar kind,’ zei Guillem, ‘je moet iemand kiezen. Elk meisje zou trots zijn op de namen die we hebben genoemd.’

Mar schudde weer van nee.

‘Ze staan me niet aan.’

‘We moeten wel iets doen,’ zei Guillem weer tegen Arnau.

Arnau keek het meisje aan. Ze was bijna in tranen. Ze verborg haar gezicht, maar haar trillende onderlip en haar gejaagde ademhaling verraadden haar. Waarom reageerde een meisje aan wie net dergelijke mannen waren voorgesteld op die manier? De stilte duurde voort. Ten slotte keek Mar op naar Arnau, met een bijna onmerkbaar beweging van haar oogleden. Waarom zouden ze haar laten lijden?

‘We zoeken verder tot we iemand vinden die haar wel bevalt,’ antwoordde hij Guillem. ‘Is dat goed, Mar?’

Het meisje knikte, stond op en vertrok.

Arnau zuchtte.

‘En ik dacht nog wel dat het moeilijkste zou zijn om het haar te vertellen!’

Guillem antwoordde niet. Hij bleef naar de keukendeur staren waardoor Mar was verdwenen. Wat was er aan de hand? Wat hield zijn meisje verborgen? Bij het woord trouwen had ze geglimlacht, ze had hem met fonkelende ogen aangekeken, maar daarna...

‘Joan zal wel kwaad zijn als hij het hoort,’ zei Arnau.

Guillem keek Arnau aan, maar hield zich net op tijd in. Wat deed het er nu toe wat die monnik dacht?

‘Je hebt gelijk. Het is het beste om verder te zoeken.’

Arnau draaide zich naar Joan om.

‘Alsjeblieft,’ zei hij, ‘dit is niet het juiste moment.’

Hij was de Santa Maria binnengelopen om tot rust te komen. Er was geen goed nieuws en daar, bij zijn Maria, bij het geluid van de werklieden, bij de glimlach van allen die er aan het werk waren, voelde hij zich op zijn gemak. Maar Joan had hem gevonden en bleef maar aan hem plakken. Mar dit, Mar dat, hij kreeg er wat van. Het ging hem bovendien helemaal niet aan!

‘Wat voor redenen kan ze nu hebben om zich tegen een huwelijk te verzetten?’ hield Joan aan.

‘Dit is niet het goede moment, Joan,’ herhaalde Arnau.

‘Waarom niet?’

‘Omdat ze ons net weer de oorlog hebben verklaard.’ De monnik schrok. ‘Wist je dat niet? Koning Pedro de Wrede van Castilië heeft ons net de oorlog verklaard.’

‘Waarom?’

Arnau schudde zijn hoofd.

‘Omdat hij daar al een hele tijd zin in had,’ tierde hij, maaiend met zijn armen. ‘De smoes is dat onze admiraal, Francesc de Perellós, voor de kust van Sanlúcar twee Genuese schepen met olie heeft opgebracht. De Castiliaan eist dat ze in vrijheid worden gesteld, maar de admiraal houdt zich doof en daarom heeft Pedro ons de oorlog verklaard. Die man is gevaarlijk,’ mompelde Arnau. ‘Ik heb begrepen dat hij zijn bijnaam niet voor niets heeft; hij is haatdragend en wraakzuchtig. Besef je wel wat het betekent, Joan? Op dit moment zijn we zowel met Genua als met Castilië in oorlog. Is dat nu het moment om het alsmaar over het meisje te hebben?’ Joan aarzelde. Ze stonden onder de sluitsteen van het derde gewelf van het middenschip, tussen de steigers vanwaar de ribben omhoog zouden lopen. ‘Weet je nog?’ vroeg Arnau, wijzend naar de sluitsteen. Joan keek omhoog en knikte. Ze waren nog maar kinderen toen ze de eerste steen opgehesen hadden zien worden! Arnau wachtte even en ging toen verder. ‘Catalonië zal de kosten niet kunnen dragen. We betalen nog steeds aan de campagne tegen Sardinië en nu komt er nog eens een front bij.’

‘Ik dacht dat handelaars voorstander waren van veroveringen.’

‘Castilië zal ons geen enkele handelsroute opleveren. De toestand is slecht, Joan. Guillem had gelijk.’ Bij het horen van de naam van de Moor betrok het gezicht van de monnik. ‘We hebben Sardinië nog niet veroverd of de Corsicanen zijn alweer in opstand gekomen, meteen toen de koning het eiland verliet. We zijn met twee mogendheden in oorlog en de middelen van de koning zijn uitgeput; het lijkt wel of zelfs de raadslieden van de stad gek zijn geworden!’

Ze liepen in de richting van het hoofdaltaar.

‘Hoe bedoel je?’

‘Ik bedoel dat de financiële middelen niet toereikend zullen zijn. De koning zet zijn grote bouwprojecten voort: de koninklijke scheepswerven en de nieuwe muur...’

‘Maar die zijn nodig,’ viel Joan zijn broer in de rede.

‘De scheepswerven misschien wel, maar de nieuwe muur is na de pest zinloos geworden. Barcelona hoeft niet uit te breiden.’

‘Maar dat geeft toch verder niet?’

‘De koning put zijn middelen steeds verder uit. Aan de bouw van de muren moeten de mensen in de wijde omtrek bijdragen, omdat ze er misschien ooit achter moeten vluchten; bovendien heeft de koning een nieuwe belasting ingesteld voor zijn bouwactiviteiten: een veertigste deel van alle erfenissen gaat naar de stadsuitleg. En wat de scheepswerven betreft, alle boetes op de consulaten zijn daarvoor bestemd. En dan komt er nog eens een nieuwe oorlog bij.’

‘Barcelona is rijk.’

‘Niet meer, Joan, dat is het punt. Elke keer als de stad hem geld gaf, heeft de koning privileges verleend, en de raadslieden zijn uitgaven aangegaan die ze niet langer kunnen financieren. Ze hebben de belasting op vlees en wijn verhoogd. Weet je hoeveel van de stedelijke begroting door belastingen wordt gedekt?’ Joan schudde zijn hoofd. ‘Vijftig procent, en nu verhogen ze ze nog eens. De schulden van de stad zullen onze ondergang betekenen, Joan, ons aller ondergang.’

De twee mannen bleven peinzend voor het hoofdaltaar staan.

‘Maar hoe is het nu met Mar?’ hield Joan aan, toen ze besloten de Santa Maria te verlaten.

‘Ze kan doen wat ze wil, Joan, ze mag het zelf weten.’

‘Maar...’

‘Niks maar. Dat is mijn besluit.’

‘Klop eens aan,’ vroeg Arnau.

Guillem bonsde met de deureklopper op de houten toegangspoort. Het maakte een oorverdovend kabaal in de verlaten straat. Niemand deed open.

‘Klop nog eens.’

Guillem bonsde op de deur, eenmaal, tweemaal... wel zeven, acht keer. Pas bij de negende keer ging het luikje open.

‘Wat is er aan de hand?’ leken de ogen in het luikje te vragen. ‘Wat is dit voor herrie? Wie bent u?’

Mar, aan Arnau’s arm, merkte dat hij gespannen werd.

‘Doe open,’ beval Arnau.

‘Wie vraagt dat?’

‘Arnau Estanyol,’ antwoordde Guillem ernstig, ‘de eigenaar van dit huis en van alles wat zich erin bevindt, jijzelf inclusief als je slaaf bent.’

‘Arnau Estanyol, de eigenaar van dit huis...’ Guillems woorden klonken na in Arnau’s oren. Hoe lang was het nu geleden? Twintig jaar? Tweëntwintig? De ogen achter het luikje aarzelden.

‘Doe open!’ zei Guillem met luide stem.

Arnau keek naar de hemel en dacht aan zijn vader.

‘Wat is...?’ begon het meisje.

‘Nee, niets,’ antwoordde Arnau glimlachend, net toen de kleine deur langzaam openging.

Guillem hield de deur voor hem open.

‘De grote deuren, Guillem. Laat ze de grote deuren opendoen.’

Guillem ging naar binnen, en buiten hoorden Arnau en Mar hoe hij orders gaf.

‘Kun je me zien, vader? Weet je het nog? Hier hebben ze je de beurs met geld gegeven die je ondergang is geworden. Wat kon je toen nog doen?’ Hij herinnerde zich de opstand op de plaça del Blat; het geschreeuw van de mensen, van zijn vader, allemaal vroegen ze om graan! Arnau kreeg een brok in zijn keel. De grote deuren gingen wagenwijd open en Arnau liep naar binnen.

Op de binnenplaats liepen verscheidene slaven. Rechts lag de buitentrap die naar de mooie verdieping leidde. Arnau keek niet naar boven, maar Mar wel en achter de ramen zag ze wat schimmen be-

wegen. Recht tegenover hen lagen de paardenstallen; de stalknechten stonden bij de ingang. Mijn god! Een rilling liep over Arnau's rug; hij leunde op Mar. Het meisje keek niet langer naar boven.

'Alsjeblieft,' zei Guillem tegen Arnau, en hij wilde hem een opgerold stuk perkament geven.

Arnau pakte het niet aan. Hij wist wat het was. Nadat Guillem het hem de vorige dag had gegeven, had hij de inhoud ervan uit zijn hoofd geleerd. Het was de inventaris van Grau Puigs bezittingen die de rechter hem als betaling voor zijn vorderingen had toegewezen: het paleis, de slaven – Arnau had tussen de namen tevergeefs naar die van Estranya gezocht – , enkele bezittingen buiten Barcelona, waaronder een onaanzienlijk huis in Navarcles; hij had besloten dat ze dat konden houden om er te wonen. Verder wat sieraden, twee span paarden met bijbehorend tuig, een rijtuig, kostuums en japonnen, pannen en borden, tapijten en meubels, alles wat zich in het paleis bevond stond beschreven op dat opgerolde stuk perkament dat Arnau de vorige avond steeds opnieuw had gelezen.

Hij keek weer naar de ingang van de paardenstallen en liet vervolgens zijn blik over de geplaveide binnenplaats gaan... tot onder aan de trap.

'Zullen we naar boven gaan?' vroeg Guillem.

'Ja. Breng me naar je heer,' zei hij tegen een slaaf, 'naar Grau Puig,' verbeterde hij zichzelf.

Ze liepen het paleis door, en terwijl Mar en Guillem overal rondkeken, keek Arnau recht voor zich uit. De slaaf bracht hen naar het hoofdvertrek.

'Kondig mij aan,' zei Arnau tegen Guillem, toen ze voor de deur stonden.

'Arnau Estanyol!' riep zijn vriend, en hij opende de deuren.

Arnau herinnerde zich niet meer hoe het hoofdvertrek van het paleis eruitzag. Daar had hij niet eens naar gekeken toen hij er als kind door was gekomen... op zijn knieën. Nu besteedde hij er ook geen aandacht aan. Isabel zat op een leunstoel naast een van de ramen, geflankeerd door Josep en Genís. De eerste was getrouwd, net als zijn zuster Margarida. Genís was nog steeds vrijgezel. Arnau keek of hij Joseps gezin zag. Ze waren er niet. Op een andere stoel zag hij Grau Puig zitten, een kwijlende oude man.

Isabel keek hem aan met vuurschietende ogen.

Arnau ging midden in de kamer staan, naast een edelhouten eettafel, twee keer zo groot als de tafel in zijn kantoor. Mar bleef naast Guillem staan, achter hem. De slaven dromden samen in de deuropeningen.

Arnau sprak op luide toon, zodat zijn stem in hele vertrek te horen zou zijn.

‘Guillem, die schoenen zijn van mij,’ zei hij, wijzend naar Isabels voeten. ‘Laat haar die uittrekken.’

‘Ja, meester.’

Mar keek geschrokken naar de Moor. Meester? Ze wist dat Guillem slaaf was, maar dat had ze hem nog nooit tegen Arnau horen zeggen.

Guillem wenkte twee slaven die in de deuropening stonden te kijken en met z’n drieën liepen ze op Isabel af. De barones bleef Arnau hooghartig aankijken.

Een van de slaven knielde neer, maar voor hij haar kon aanraken trok Isabel haar schoenen uit en liet ze op de grond vallen, waarbij ze Arnau geen moment uit het oog verloor.

‘Ik wil dat je alle schoenen in dit huis verzamelt en op de binnenplaats verbrandt,’ zei Arnau.

‘Ja, meester,’ antwoordde Guillem weer.

De barones bleef hem hooghartig aankijken.

‘Die stoelen.’ Arnau wees naar de zetels van de Puigs. ‘Haal ze daar weg.’

‘Ja, meester.’

Grau werd snel opgevangen door zijn zoons. De barones was opgestaan vóór de slaven haar stoel pakten en hem samen met de andere in een hoek zetten.

Maar ze bleef hem aankijken.

‘Die japon is van mij.’

Had ze gebeefd?

‘Je wilt toch niet...?’ begon Genís Puig, en hij richtte zich op, met zijn vader nog in zijn armen.

‘Die japon is van mij,’ viel Arnau hem in de rede, terwijl hij Isabel aan bleef kijken.

Beefde ze?

‘Moeder,’ zei Josep, ‘kleed je om.’

Ze beefde.

‘Guillem,’ riep Arnau.

‘Moeder, alstublieft.’

Guillem naderde de barones.

Ze beefde!

‘En wat wil je dat ik aantrek?’ riep Isabel tegen haar stiefzoon.

Isabel keek weer naar Arnau, bevend. Guillem keek hem ook aan.

‘Wil je werkelijk dat ik haar jurk uittrek?’ vroegen zijn ogen.

Arnau fronste zijn wenkbrauwen en langzaam, heel langzaam, liet Isabel haar blik naar de grond zakken, huilend van woede.

Arnau gaf Guillem een teken en wachtte even, terwijl Isabels gesnik het vertrek vulde.

‘Vanavond nog,’ sprak hij ten slotte tot Guillem, ‘wil ik dit huis leeg zien. Zeg hen dat ze terug kunnen naar Navarcles; ze hadden er nooit weg moeten gaan.’ Josep en Genís keken hem aan, Isabel bleef snikken. ‘Dat land interesseert me niet. Geef ze slavenkleren, maar geen schoenen; die moet je verbranden. Verkoop alles en sluit dit huis.’

Arnau draaide zich om en keek in de ogen van Mar. Hij was haar helemaal vergeten. Het meisje zag rood. Hij pakte haar bij de arm en liep met haar naar buiten.

‘Je kunt de deuren nu wel sluiten,’ zei hij tegen de oude man.

In stilte liepen ze naar het wisselkantoor, maar bij de deur bleef Arnau staan.

‘Een wandeling over het strand?’

Mar knikte.

‘Heb je je schuld geïnd?’ vroeg ze, toen de zee in zicht kwam.

Ze liepen verder.

‘Die valt niet te innen, Mar,’ hoorde het meisje hem na een tijdje mompelen, ‘nooit.’

9 juni 1359
Barcelona

Arnau werkte op het wisselkantoor. Het was midden in de vaartijd. De zaken gingen voor de wind en Arnau was inmiddels een van de meest gefortuneerde mannen van de stad. Arnau en Guillem woonden nog steeds in het huisje op de hoek van de Canvis Vells en de Canvis Nous, samen met Mar en Donaha. Arnau hield zich doof voor Guillems advies om naar het paleis van de Puigs te verhuizen, dat al vier jaar leegstond. Wat Mar betreft, die was al even koppig als Arnau en had niet toegestemd in een huwelijk.

‘Waarom wil je dat ik bij je wegga?’ had ze op een dag gevraagd, haar ogen vol tranen.

‘Ik...’ weifelde Arnau, ‘ik wil helemaal niet dat je bij me weggaat!’
Ze bleef huilen en zocht zijn schouder.

‘Wees maar niet bang,’ zei Arnau, haar hoofd strelend, ‘je hoeft van mij nooit iets te doen wat je niet wilt.’

En zo bleef Mar bij hen wonen.

Op negen juni begon er een klok te luiden. Arnau stopte met zijn werk. Meteen daarna klonk er nog een, en na korte tijd nog veel meer.

‘Via fora,’ zei Arnau.

Hij ging de straat op. De werklieden van de Santa Maria kwamen

van de duizelingwekkend hoge steigers naar beneden, metselaars en steenhouders liepen door het hoofdportaal naar buiten en de mensen renden door de straten met het ‘Via fora!’ op hun lippen.

Op dat moment liep hij tegen Guillem op, die haastig voortliep, hevig verontrust.

‘Oorlog!’ riep hij.

‘Ze roepen de host bijeen,’ zei Arnau.

‘Nee... nee.’ Guillem stopte even om op adem te komen. ‘Het is niet de host van de stad. Het is die van Barcelona en de hele omgeving tot op twee mijl afstand. Niet alleen die van Barcelona.’

Het was de host van Sant Boi en Badalona. Van Sant Andreu en Sarrià, Provençana, Sant Feliu, Sant Genís, Cornellà, Sant Just Desvern, Sant Joan Despí, Sants, Santa Coloma, Esplugues, Vallvidrera, Sant Martí, Sant Adrià, Sant Gervasi, Sant Joan d’Horta... Het klokgebeier vulde Barcelona met een oorverdovend kabaal en was tot op twee mijl te horen.

‘De koning heeft een beroep gedaan op de wet *princeps namque*,’ ging Guillem verder. ‘Het is niet de stad. Het is de koning! We zijn in oorlog! Ze vallen ons aan. Koning Pedro van Castilië valt ons aan...’

‘Barcelona?’ onderbrak Arnau hem.

‘Ja.’

De twee mannen renden het huis in.

Toen ze naar buiten kwamen, Arnau in de uitrusting waarin hij Eiximèn d’Esparça had gediend, liepen ze naar de carrer del Mar om de plaça del Blat op te gaan, maar de mensen liepen ‘Via fora’ schreeuwend de andere kant op.

‘Wat is...?’ probeerde Arnau te vragen, terwijl hij een van de gewapende mannen bij zijn arm vasthield.

‘Naar het strand!’ riep de man, zijn hand wegduwend. ‘Naar het strand!’

‘Op zee?’ vroegen Arnau en Guillem zich hardop af.

De twee mannen renden met de menigte mee naar het strand.

Daar dromden de Barcelonezen samen, kijkend naar de horizon, gewapend met hun boog en met het gebeier van de klokken in hun oren. Het ‘Via fora’ verloor geleidelijk aan kracht en uiteindelijk zwegen de burgers.

Met zijn hand beschermde Guillem zijn ogen tegen de krachtige

junizon en telde de schepen: één, twee, drie, vier...

De zee was kalm.

‘Ze zullen ons verpletteren,’ hoorde Arnau achter zich.

‘Ze zullen de stad wegvagen.’

‘Wat kunnen wij nu tegen een leger beginnen?’

Zevenentwintig, achtentwintig... Guillem ging door met tellen.

Ze zullen ons wegvagen, herhaalde Arnau bij zichzelf. Hoe vaak had hij het er niet met de kooplieden en handelaars over gehad? Aan de zeezijde was Barcelona weerloos. Van Santa Clara tot Framenors lag de stad aan zee, zonder enige bescherming! Als een vloot de haven zou binnenkomen...

‘Negenendertig, veertig. Veertig schepen!’ riep Guillem uit.

Dertig galeien en tien kleinere schepen, allemaal bewapend. Het was de vloot van Pedro de Wrede. Veertig schepen vol geharde mannen, ervaren strijders, tegenover wat burgers die plotsklaps soldaat waren geworden. Als het hen zou lukken om aan land te komen, zou er al op het strand, in de straten van de stad gevochten worden. Arnau huiverde als hij dacht aan de vrouwen en kinderen... aan Mar. Ze zouden hen verslaan! Ze zouden aan het plunderen slaan. Ze zouden zich aan de vrouwen vergrijpen. Mar! Hij leunde op Guillem toen hij weer aan haar dacht. Ze was jong en mooi. Hij stelde zich voor dat ze in handen van de Castilianen zou zijn, schreeuwend, roepend om hulp... Waar zou hij dan zijn?

Het strand liep nog steeds vol met mensen. De koning zelf kwam het strand op en gaf zijn soldaten orders.

‘De koning!’ riep iemand.

Wat kan de koning nu uitrichten? wilde Arnau bijna zeggen.

De koning was sinds drie maanden in de stad en bracht een vloot in gereedheid om Mallorca te gaan verdedigen, dat Pedro de Wrede bedreigd had te zullen aanvallen. In de haven van Barcelona lagen slechts tien galeischepen – de rest van de vloot moest nog arriveren – en daar zou het gevecht plaatsvinden!

Starend naar de zeilen die langzaam de kust naderden, schudde Arnau zijn hoofd. Het was de Castiliaan gelukt hen voor de gek te houden. Sinds hij drie jaar geleden de oorlog begonnen was, hadden slagen en wapenstilstanden elkaar afgewisseld. Eerst had Pedro de Wrede Valencia aangevallen en vervolgens Aragón; daar had hij Tarazona ingenomen, waarmee hij direct Zaragoza bedreigde. De

kerk had ingegrepen en Tarazona had zich overgegeven aan kardinaal Pere de la Jugie; hij moest beslissen aan welke vorst de stad toekwam. Er was ook een eenjarig bestand gesloten, dat echter niet Murcia en Valencia omvatte.

Tijdens het bestand was de Plechtige erin geslaagd om zijn halfbroer Ferrán, op dat moment bondgenoot van de Castiliaan, ervan te overtuigen dat hij Pedro moest verraden, en na zijn verraad had de infant Murcia aangevallen en was plunderend rondgetrokken tot hij in Cartagena aankwam.

Op het strand beval koning Pere dat de tien galeien zich in gereedheid moesten brengen en dat de Barcelonese burgers en de burgers uit de omgeving, die inmiddels op het strand begonnen aan te komen, aan boord moesten gaan, samen met de paar soldaten die hem vergezelden. Alle schepen, groot en klein, koopvaardijschepen en vissersboten, moesten de Castiliaanse vloot tegemoet varen.

‘Het is waanzin,’ zei Guillem, terwijl hij toekeek hoe de mensen zich op de bootjes stortten. ‘Die galeien zullen onze schepen rammen en in tweeën splijten. Veel mensen zullen omkomen.’

De Castiliaanse vloot was nog een behoorlijk eind weg.

‘Hij zal geen medelijden kennen,’ hoorde Arnau achter zich. ‘Hij zal ons verpletteren.’

Pedro de Wrede zou inderdaad geen medelijden kennen. Zijn reputatie was overbekend: hij had zijn bastaardbroers terechtgesteld, Federico in Sevilla en Juan in Bilbao, en een jaar later, nadat hij haar al die tijd gevangen had gehouden, zijn tante Eleonor. Hoe kon je medelijden verwachten van een koning die zijn eigen familie had vermoord? De Plechtige had Jaume van Mallorca niet eens gedood, hoewel die hem vele malen had verraden en ze in vele oorlogen tegenover elkaar hadden gestaan.

‘Het zou beter zijn om ons te land op de verdediging te richten,’ riep Guillem, vlak bij zijn oor, ‘want op zee kunnen we ons onmogelijk verdedigen. Zodra de Castilianen de *tasques* zijn gepasseerd, zullen ze ons wegvagen.’

Arnau knikte. Waarom zou de koning moeite doen om de stad aan de zeezijde te verdedigen? Guillem had gelijk, zodra ze de *tasques* voorbij zouden zijn...

‘De *tasques*!’ brulde Arnau. ‘Wat voor schip hebben wij in de haven liggen?’

‘Wat ben je van plan?’

‘De tasques, Guillem! Snap je het niet? Welk schip is van ons?’

‘Die walvisvaarder,’ antwoordde hij, wijzend naar een enorm zwaar, dikbuikig schip.

‘Kom. We hebben geen tijd te verliezen.’

Arnau holde weer naar de zee, samen met de menigte. Hij keek achterom om Guillem te zeggen dat hij harder moest lopen.

Aan de kust krioelde het inmiddels van de soldaten en Barcelonezen die tot hun middel in het water stonden. Sommigen probeerden op de kleine vissersbootjes te komen die al de zee opgingen, anderen wachtten tot een schipper hen naar een van de grote oorlogsschepen of koopvaardijsschepen zou brengen die in de haven voor anker lagen.

Arnau zag een bootje aankomen.

‘Kom!’ riep hij naar Guillem terwijl hij het water inging, en hij probeerde iedereen die naar het bootje liep voor te zijn.

Bij aankomst zat het bootje propvol, maar de schipper herkende Arnau en maakte plaats voor hen.

‘Breng me naar de walvisvaarder,’ zei hij, toen de man het sein wilde geven om te vertrekken.

‘Eerst de galeien. Dat heeft de koning bevolen...’

‘Breng me naar de walvisvaarder!’ hield Arnau aan. De schipper keek hem vragend aan. De mannen in het bootje begonnen tegen te sputteren. ‘Stilte!’ riep Arnau. ‘Je kent me. Ik moet naar de walvisvaarder. Barcelona... je gezin staat op het spel. Misschien staan al jullie gezinnen wel op het spel!’

De schipper keek naar het grote, dikbuikige schip. Hij hoefde maar een klein eindje om te varen. Waarom ook niet? Waarom zou Arnau Estanyol een loopje met hem nemen?

‘Naar de walvisvaarder,’ beval hij de roeiers.

Toen Arnau en Guillem de ladders vastgrepen die de stuurman van de walvisvaarder hen toewierp, zette de schipper meteen koers naar de dichtstbijzijnde galei.

‘De mannen aan de riemen,’ beval Arnau de stuurman, nog voor hij het dek op liep.

De man gebaarde naar de roeiers, die onmiddellijk op hun banken gingen zitten.

‘Wat gaan we doen?’ vroeg hij.

‘Naar de tasques,’ antwoordde Arnau.

Guillem knikte.

‘Allah, zijn naam zij geprezen, wil dat je in je opzet slaagt.’

Guillem had uiteindelijk begrepen wat Arnau van plan was, maar het leger en de burgers van Barcelona begrepen het nog niet. Toen ze zagen hoe de walvisvaarder zonder soldaten, zonder gewapende mannen, in de richting van open zee begon te varen, schreeuwde iemand: ‘Hij wil zijn schip redden.’

‘Jood!’ riep een ander.

‘Verrader!’

Vele anderen vielen het gescheld bij, en even later stond het hele strand tegen Arnau te schreeuwen. Wat was Arnau Estanyol van plan? vroegen de bastaixos en schippers zich af, en met z’n allen keken ze naar het dikbuikige schip dat langzaam voortbewoog op het ritme van meer dan honderd riemen, die telkens weer in het water sloegen en weer omhoogkwamen.

Arnau en Guillem gingen op de boeg staan en keken naar de Castiliaanse vloot, die gevaarlijk dichtbij begon te komen, maar toen ze langs de Catalaanse galeien voeren, dwong een regen van pijlen hen dekking te zoeken. Na een tijdje richtten ze zich weer op.

‘Het gaat lukken,’ zei Arnau tegen Guillem. ‘Barcelona mag niet in handen vallen van dit gespuis.’

De tasques, een reeks zandbanken parallel aan de kust die de zee-stromen tegenhield, waren de enige natuurlijke bescherming van de haven van Barcelona, maar vormden tegelijk een gevaar voor de schepen die er probeerden te landen. De schepen konden slechts op één plek waar de doorgang diep genoeg was naar binnen; elders liepen ze op de zandbanken aan de grond.

Arnau en Guillem naderden de tasques en lieten de honderden mensen die de meest obscene verwensingen riepen achter zich. Het geschreeuw van de Catalanen had zelfs het klokgebeier tot zwijgen weten te brengen.

Het gaat lukken, herhaalde Arnau, nu bij zichzelf. Vervolgens beval hij de stuurman dat de roeiers met roeien moesten stoppen. Toen de honderd riemen zich boven de reling verhieven en de walvisvaarder voortgleed in de richting van de tasques, werd het schelden en schreeuwen geleidelijk minder, tot het weer stil was op het strand. De Castiliaanse vloot kwam steeds dichterbij. Boven de klokken uit

hoorde Arnau hoe de kiel van het schip naar de zandbanken gleeed.

‘Het moet lukken!’ mompelde hij.

Guillem pakte zijn arm en kneep erin. Het was de eerste keer dat hij hem op die manier aanraakte.

De walvisvaarder bleef langzaam, heel langzaam voortglijden. Arnau keek naar de stuurman. ‘Zijn we in de geul?’ vroeg hij, door het optrekken van zijn wenkbrauwen. De stuurman knikte; meteen nadat Arnau opdracht had gegeven om met roeien te stoppen, had hij geweten wat hij van plan was.

Inmiddels wist heel Barcelona het.

‘Nu!’ schreeuwde Arnau. ‘Wenden!’

De stuurman gaf het bevel. De riemen aan bakboord zonken in zee en de walvisvaarder begon rond te draaien tot de achterstevan en de boeg vastliepen op de zandbanken aan weerskanten van de geul.

Het schip helde over.

Guillem kneep hard in Arnau’s arm. De mannen keken elkaar aan en Arnau trok Guillem naar zich toe om hem te omhelzen, terwijl de mensen op het strand en op de galeien in gejuich uitbarstten.

De toegang tot de haven van Barcelona was geblokkeerd.

Vanaf de kust keek de koning, gewapend voor de strijd, naar de walvisvaarder die dwars op de tasques lag. De edelen en ridders stonden zwijgend om hem heen, terwijl de koning het tafereel gadesloeg.

‘Naar de galeien!’ beval hij ten slotte.

Terwijl Arnau’s walvisvaarder dwars op de tasques lag, bracht Pedro de Wrede op volle zee zijn vloot op orde. De Plechtige deed hetzelfde aan de binnenkant van de tasques, en nog voor de avond viel lagen beide vloten – aan de ene kant een oorlogsvloot met veertig bewapende, strijdklare schepen, aan de andere kant een schilderachtig geheel van slechts tien galeien en tientallen kleine koopvaardij-schepen en vissersbootjes, volgepakt met burgers – tegenover elkaar langs de hele kustlijn, van Santa Clara tot Framenors. Niemand kon Barcelona in of uit.

Die dag werd er niet gevochten. Vijf galeien van Pere III troffen vlak bij Arnau’s walvisvaarder hun voorbereidingen, en ’s nachts kwa-

men de soldaten van de koning aan boord, beschenen door een stralende maan.

‘De slag lijkt om ons te gaan draaien,’ zei Guillem tegen Arnau, terwijl ze beiden aan dek zaten, met hun rug tegen de reling als bescherming tegen de Castiliaanse boogschutters.

‘Wij zijn de stadsmuur geworden, en de strijd begint altijd op de muren.’

Op dat moment kwam er een officier van de koning naar hen toe.

‘Arnau Estanyol?’ vroeg hij. Arnau stak zijn hand op ten teken dat hij het was. ‘De koning geeft u toestemming het schip te verlaten.’

‘En mijn mannen?’

‘Die galeislaven?’ In het halfdonker konden Arnau en Guillem het verbaasde gezicht van de officier zien. Wat konden die honderd veroordeelde mannen de koning nu schelen? ‘Misschien zijn ze hier nodig,’ redde de officier zich eruit.

‘In dat geval,’ zei Arnau, ‘blijf ik; het is mijn schip en het zijn mijn mannen.’

De officier haalde zijn schouders op en ging door zijn troepen orders te geven.

‘Wil jij van boord?’ vroeg Arnau aan Guillem.

‘Ik ben toch gewoon een van je mannen?’

‘Nee, en dat weet je best.’ Beide mannen zwegen even; ondertussen zagen ze schimmen voorbijkomen en hoorden ze het geren van de soldaten die hun positie innamen, en de zachte, bijna gefluisterde orders van de officieren. ‘Je weet dat je al lang geen slaaf meer bent,’ ging Arnau verder, ‘je hoeft je bewijs van vrijheid maar te vragen en je krijgt het.’

Enkele soldaten posteerden zich naast hen.

‘Ga naar het ruim, net als de rest,’ fluisterde een van de soldaten hen toe, die op hun plek wilde gaan staan.

‘Op dit schip maken wij zelf wel uit waar we heen gaan,’ antwoordde Arnau.

De soldaat boog zich over de mannen heen.

‘Neem me niet kwalijk,’ verontschuldigde hij zich. ‘We zijn u allemaal dankbaar.’ Hij zocht een andere plek aan de reling.

‘Wanneer wil je vrij zijn?’ vroeg Arnau weer.

‘Ik geloof niet dat vrij zijn me goed af zou gaan.’

Beiden zwegen. Toen alle soldaten aan boord van de walvisvaar-

der waren en hun post hadden ingenomen, ging de nacht langzaam voorbij. Arnau en Guillem sliepen te midden van het gehoest en gefluister van de mannen.

Bij het aanbreken van de dag gaf Pedro de Wrede bevel om aan te vallen. De Castiliaanse vloot naderde de tasques en de soldaten van de koning begonnen met hun bogen te schieten en stenen te werpen met een paar kleine donderbussen die aan de reling waren bevestigd en ook met bricoles. De Catalaanse vloot deed hetzelfde vanaf de andere kant. Langs de hele kustlijn werd gevochten, maar vooral bij Arnau's walvisvaarder. Pere III kon niet toestaan dat de Castilianen het schip zouden enteren en verscheidene galeien, waaronder dat van de koning, kwamen ernaast liggen.

Vele mannen werden geraakt door de pijlen die van beide kanten werden afgevuurd, en kwamen om. Arnau herinnerde zich het fluitende geluid van de pijlen die hij met zijn boog had geschoten, achter een rots tegenover het kasteel van Bellaguarda.

Een luid gelach haalde hem uit zijn droom. Wie lachte er nu tijdens een gevecht? Barcelona was in gevaar en talloze mensen stierven. Hoe kon er nu iemand lachen? Arnau en Guillem keken elkaar aan. Ja, het was lachen dat ze hoorden. Een steeds harder geschater. Ze zochten een beschutte plek om naar het gevecht te kunnen kijken. Op veel Catalaanse schepen die in tweede of derde linie lagen, veilig voor de pijlen, stond de bemanning de Castilianen te bespotten, ze schreeuwden hen toe en lachten hen uit.

De Castilianen probeerden hen vanaf hun schepen met de bricoles te beschieten, maar ze mikten zo slecht dat de stenen een voor een in het water vielen. Sommige veroorzaakten een wolk van schuim. Arnau en Guillem keken elkaar aan en glimlachten. Weer dreven de mannen op de schepen de spot met de Castilianen, en de talloze gelegenheidssoldaten op het strand van Barcelona vielen het gelach bij.

De hele dag staken de Catalanen de draak met de Castiliaanse artilleristen, die telkens weer faalden.

'Ik zou niet graag op het galeischip van Pedro de Wrede zitten,' zei Guillem tegen Arnau.

'Nee,' antwoordde deze lachend, 'ik moet er niet aan denken wat hij die prutsers zal aandoen.'

Die nacht verliep totaal anders dan de vorige. Arnau en Guillem

verzorgden de vele gewonden op de walvisvaarder; ze behandelden hun wonden en hielpen hen op de bootjes te komen die hen aan land moesten brengen. De pijlen van de Castilianen hadden de walvisvaarder wel bereikt. Een nieuw contingent soldaten kwam aan boord en toen de nacht bijna voorbij was, probeerden ze een beetje uit te rusten met het oog op de volgende dag.

Toen het licht werd, kwamen de Catalanen weer tot leven en in de haven van Barcelona klonk opnieuw een daverend geschreeuw, gescheld en gelach.

Arnau was door zijn pijlen heen, en naast Guillem bekeek hij op veilige afstand de strijd.

‘Kijk,’ zei hij tegen zijn vriend, wijzend naar de Castiliaanse galeien, ‘ze komen veel dichterbij dan gisteren.’

Dat was inderdaad het geval. De koning van Castilië had besloten zo snel mogelijk een einde te maken aan de bespottung en voer rechtstreeks naar de walvisvaarder.

‘Zeg dat ze ophouden met lachen,’ zei Guillem, starend naar de naderende galeien.

Pere III maakte zich op om de walvisvaarder te verdedigen en kwam zo dichtbij als de tasques het toelieten. Deze keer werd de strijd vlak bij Guillem en Arnau gevoerd. Ze konden de koninklijke galei bijna aanraken en zagen de koning en zijn ridders duidelijk staan.

De twee galeien gingen dwars tegenover elkaar liggen, elk aan een kant van de zandbanken. De Castilianen schoten de donderbussen af die ze op de voorsteven hadden bevestigd. Arnau en Guillem keken naar de galei van de koning. Er was geen schade toegebracht. De koning en zijn mannen stonden nog steeds op het dek en het schip leek niet door de schoten te zijn geraakt.

‘Is dat een bombarde?’ vroeg Arnau, wijzend naar het kanon waarop Pere III afliep.

‘Ja,’ antwoordde Guillem.

Hij had gezien hoe ze het op de galei hadden gehesen toen de koning zijn vloot in gereedheid bracht, in de veronderstelling dat de Castilianen Mallorca wilden aanvallen.

‘Een bombarde op een schip?’

‘Ja,’ antwoordde Guillem weer.

‘Dat moet dan de eerste keer zijn,’ zei Arnau, met zijn aandacht

bij de bevelen die de koning zijn artilleristen gaf, ‘ik heb nooit gezien...’

‘Ik ook niet.’

Hun gesprek werd onderbroken door het kabaal van de bombarde bij het afschieten van een grote steen. Beiden keken naar de Castiliaanse galei.

‘Bravo!’ riepen ze in koor, toen de steen het schip ontmastte.

Alle Catalaanse schepen juichten om het schot.

De koning gaf bevel de bombarde opnieuw te laden. Door de verrassing en het vallen van de mast verzuimden de Castilianen het vuur met hun donderbussen te beantwoorden. Het volgende schot was een voltreffer en verbrijzelde het kasteel van het schip.

De Castilianen trokken zich terug van de tasques.

De voortdurende bespottung en de bombarde op de galei van de koning hadden de Castiliaan aan het denken gezet, en na een paar uur beval hij zijn vloot het beleg op te geven en koers te zetten naar Ibiza.

Vanaf het dek sloegen Arnau en Guillem met een aantal officieren van de koning de aftocht van de Castiliaanse vloot gade. In de stad begonnen de klokken te luiden.

‘Nu moeten we dit schip weer vlot krijgen,’ zei Arnau.

‘Dat doen wij wel,’ hoorde hij achter zich. Arnau draaide zich om en zag een officier die zojuist aan boord van de walvisvaarder was gekomen. ‘Zijne majesteit verwacht u op de koninklijke galei.’

De koning had twee volle nachten de tijd gehad om erachter te komen wie Arnau Estanyol was. ‘Hij is rijk,’ hadden de Barcelonese raadslieden hem gezegd, ‘onmetelijk rijk, majesteit.’ De koning had zonder veel belangstelling geknikt bij alles wat de raadslieden over Arnau hadden verteld: zijn tijd als bastaix, de strijd onder bevel van Eiximèn d’Esparça, zijn devotie voor de Maagd Maria. Maar toen hij hoorde dat hij weduwnaar was, gingen zijn kleine oogjes open. Rijk en weduwnaar, dacht de vorst, als ik me nu eens kon bevrijden van...

‘Arnau Estanyol,’ introduceerde een kamerheer hem met luide stem. ‘Burger van Barcelona.’

De koning, zittend op een stoel aan dek, werd geflankeerd door een groot aantal edelen, ridder-raadslieden en notabelen van de stad die naar de koninklijke galei waren gekomen toen de Castilianen de aftocht hadden geblazen. Guillem bleef aan de reling staan, achter degenen die om Arnau en de koning heen stonden.

Arнау wilde neerknielen, maar de koning beval hem op te staan.

‘We zijn zeer tevreden over uw actie,’ sprak de koning; ‘uw vermetelheid en intelligentie zijn bij het winnen van deze slag van cruciaal belang geweest.’

De koning zweeg en Arnau aarzelde. Moest hij iets zeggen of wachten? De aanwezigen keken hem allemaal aan.

‘Als dank voor wat u gedaan hebt, willen wij u een gunst bewijzen,’ vervolgde de vorst.

En nu? Moest hij nu iets zeggen? Wat voor gunst kon dat zijn? Hij had alles wat hij zich maar kon wensen...

‘We geven u onze pupil Elionor ten huwelijk, en als bruidsschat krijgt ze de baronieën Granollers, Sant Vicenç dels Horts en Caldes de Montbui mee.’

De aanwezigen begonnen te mompelen; sommigen applaudiseerden. Een huwelijk! Een huwelijk had hij gezegd? Arnau draaide zich om naar Guillem, maar hij kon hem niet vinden. De edelen en ridders lachten hem toe. Een huwelijk had hij gezegd?

‘Bent u niet tevreden, mijnheer de baron?’ vroeg de koning, toen hij hem met zijn hoofd afgewend zag staan.

Arнау richtte zich weer naar de koning. Meneer de baron? Huwelijk? Wilde hij dat allemaal wel? Toen Arnau niets zei, zwegen de edelen eveneens. De koning keek hem doordringend aan. Had hij Elionor gezegd? Zijn pupil? Hij kon... hij mocht de koning niet voor het hoofd stoten!

‘Nee... ik bedoel, ja, majesteit,’ stamelde hij. ‘Ik dank u voor uw gunst.’

‘Zo zij het dan.’

Pere III stond op en zijn gevolg sloot zich om hem heen. Sommigen klopten Arnau in het voorbijgaan op de rug en feliciteerden hem met volzinnen waarvan hij niets begreep. Arnau bleef nu alleen achter. Hij keek naar Guillem, die nog steeds met zijn ellebogen op de reling stond geleund.

Arнау maakte een machteloos gebaar, maar als antwoord gebaar-

de de Moor in de richting van de koning en zijn gevolg, en snel liet hij zijn handen weer zakken.

Arnau's aankomst op het strand was niet minder feestelijk dan die van de koning zelf. De hele stad stormde op hem af. Hij schudde de een na de ander de hand en nam felicitaties en schouderklopjes in ontvangst. Iedereen wilde de redder van de stad van dichtbij zien, maar Arnau herkende of hoorde niemand. Juist nu alles goed ging, nu hij gelukkig was, had de koning besloten hem een vrouw te geven. De Barcelonezen liepen in drommen mee van het strand naar zijn wisselkantoor, en toen hij naar binnen ging, bleven ze voor de ingang staan, luid zijn naam scanderend.

Zodra hij binnenkwam, wierp Mar zich in zijn armen. Guillem was er al en zat in een stoel; hij had nog niets verteld. Joan, die ook naar het kantoor was gekomen, sloeg hem onder zijn gebruikelijke stilzwijgen gade.

Mar was verbaasd toen Arnau zich, misschien abrupter dan zijn bedoeling was, uit haar omhelzing losmaakte. Joan wilde hem feliciteren, maar Arnau had ook geen aandacht voor hem. Hij liet zich in een stoel vallen, naast Guillem. De anderen keken hem aan zonder iets te durven zeggen.

'Wat is er met je?' waagde Joan het ten slotte te vragen.

'Ze willen me uithuwelijken!' riep Arnau, en hij hief zijn handen ten hemel. 'De koning heeft besloten me baron te maken en me te laten trouwen met zijn pupil. Die gunst verleent hij me omdat ik hem geholpen heb de stad te redden! Hij wil me laten trouwen!'

Joan dacht even na, hield zijn hoofd schuin en glimlachte.

'Waarom beklag je je daarover?' vroeg hij.

Arnau keek hem van opzij aan. Mar, naast hem, stond te beven. Alleen Donaha, in de keukendeur, zag het, en ze schoot toe om haar te helpen op de been te blijven.

'Waarom ben je zo ontstemd?' hield Joan aan. Arnau keek hem in elk geval aan. Mar voelde na de woorden van de monnik een golf van misselijkheid opkomen. 'Het is toch niet verkeerd om te trouwen? Met de pupil van de koning nog wel! Je wordt Catalaans baron!'

Mar, die bang was dat ze moest overgeven, liep met Donaha naar de keuken.

‘Wat is er met Mar?’ vroeg Arnau.

Het duurde even voor de monnik antwoord gaf.

‘Ik zal je zeggen wat er met haar is,’ zei hij ten slotte. ‘Zij zou ook moeten trouwen! Jullie zouden allebei moeten trouwen. Gelukkig is de koning verstandiger dan jij.’

‘Laat me toch, Joan, alsjeblieft,’ zei Arnau vermoeid.

De monnik hief zijn armen in de lucht en verliet het wisselkantoor.

‘Ga eens kijken wat er met Mar is,’ zei Arnau tegen Guillem.

‘Ik weet niet wat ze heeft,’ zei deze een paar minuten later tegen zijn meester, ‘maar Donaha zei dat ik me geen zorgen hoeft te maken. Vrouwenzaken,’ voegde hij eraan toe.

Arnau keek hem aan.

‘Praat me niet van vrouwen.’

‘Als de koning het zo wil, dan kunnen we er weinig aan doen, Arnau. Misschien dat we met wat tijd... wel een oplossing vinden.’

Maar die tijd kregen ze niet. Pere III bepaalde dat hij op 23 juni naar Mallorca zou vertrekken om de koning van Castilië te achtervolgen. Hij gaf bevel dat zijn vloot op die datum in de haven van Barcelona moest liggen en verklaarde dat hij vóór zijn vertrek het huwelijk van zijn pupil Elionor met de rijke Arnau geregeld wilde zien. Zo kwam een officier van de koning het de bastaix in zijn wisselkantoor vertellen.

‘Ik heb nog maar negen dagen!’ klaagde hij tegen Guillem, toen de officier de deur uit was. ‘Misschien nog wel minder!’

Hoe zou die Elionor zijn? Hij moest er voortdurend aan denken en kon er niet van slapen. Zou ze oud zijn? Mooi? Sympathiek en aardig, of arrogant en cynisch, zoals alle edelen die hij had gekend? Hoe kon hij nu trouwen met een vrouw die hij niet eens kende? Hij droeg Joan op: ‘Jij kunt erachter komen hoe die vrouw is. Ik blijf maar denken aan wat me te wachten staat.’

‘Ze zeggen,’ vertelde Joan nog diezelfde middag nadat de officier op kantoor was geweest, ‘dat ze een bastaard is van een van de infanten, een oom van de koning, hoewel niemand durft te zeggen wie. Haar moeder is in het kraambed gestorven, daarom is ze opgenomen aan het hof...’

‘Maar hoe is ze, Joan?’ onderbrak Arnau hem.

‘Ze is drieëntwintig, en ze is aantrekkelijk.’

‘En haar karakter?’

‘Ze is van adel,’ was zijn enige antwoord.

Waarom zou hij Arnau vertellen wat hij over Elionor had gehoord? Ze is beslist aantrekkelijk, hadden ze gezegd, maar ze ziet er altijd uit alsof ze kwaad is op de hele wereld. Ze is wispelturig en verwend, arrogant en ambitieus. De koning heeft haar uitgehuwelijkt aan een edelman die kort daarop gestorven is, en kinderloos is ze teruggekeerd naar het hof. Een gunst aan Arnau? Een gunst van de koning? Zijn informanten moesten erom lachen. De koning verdroeg Elionor niet langer, en aan wie kon hij haar beter uithuwelijken dan aan een van de rijkste mannen van Barcelona, een wisselaar bij wie hij krediet zou kunnen vragen? Voor koning Pere was het in alle opzichten voordelig: hij raakte Elionor kwijt en verzekerde zich van een ingang bij Arnau. Maar waarom zou hij dat Arnau allemaal vertellen?

‘Hoe bedoel je, dat ze van adel is?’

‘Nou, gewoon,’ zei Joan, terwijl hij Arnau’s blik probeerde te ontwijken, ‘dat ze van adel is, een edelvrouw met een karakter als alle edelvrouwen.’

Ook Elionor had voor zichzelf navraag gedaan, en hoe meer nieuws ze binnenkreeg, hoe geïrriteerder ze raakte: een gewezen bastaix, een gilde dat zijn oorsprong had in het werk van de slaven van La Ribera, de onvrijen. Waarom wilde de koning haar laten trouwen met een bastaix? Hij was rijk, heel rijk zelfs, had iedereen gezegd, maar wat kon zijn geld haar schelen? Ze leefde aan het hof en het ontbrak haar aan niets. Toen ze hoorde dat Arnau de zoon van een gevluchte boer was, en zelf van geboorte ook horige, besloot ze naar de koning te gaan. Hoe kon de koning nu willen dat zij, de dochter van een infant, met zo iemand in het huwelijk zou treden?

Maar Pere III ontving haar niet en gaf orders dat de bruiloft op 21 juni moest plaatsvinden, twee dagen voor zijn vertrek naar Mallorca.

De volgende dag zou hij trouwen. In de koninklijke kapel van de Heilige Agatha.

‘Dat is een kleine kapel,’ had Joan hem verteld, ‘in het begin van de eeuw gebouwd door Jaume II, op aanwijzing van zijn vrouw, Blanca de Anjou, en gewijd aan de relieken van de Passie van Christus, net als de Sainte Chapelle in Parijs, waar de koningin vandaan kwam.’

Het zou een besloten bruiloft zijn; Joan zou zelfs de enige zijn die Arnau zou vergezellen. Mar had geweigerd te komen. Sinds hij zijn huwelijk had aangekondigd, ontweek het meisje hem en zweeg ze in zijn bijzijn. Af en toe keek ze hem aan, maar zonder de glimlach die ze hem voordien altijd schonk.

Daarom vroeg Arnau het meisje die middag met hem mee te gaan.

‘Waarheen?’ vroeg Mar.

Waarheen?

‘Ik weet het niet... Misschien naar de Santa Maria? Je vader hield veel van die kerk. Weet je dat ik hem daar heb leren kennen?’

Mar stemde toe. Met z'n tweeën verlieten ze het wisselkantoor en liepen naar de nog onvoltooide voorzijde van de Santa Maria. De metselaars werkten aan de twee achthoekige torens die aan weerszijden van de gevel zouden komen te staan en de meestersciseleerders deden, hakkend op de steen, hun best op het timpaan, de deurposten, de middenzuiltjes en de archivolten. Arnau en Mar gingen de kerk binnen. De ribben van het derde gewelf van het middenschip liepen inmiddels al omhoog naar de sluitsteen, als een spinnenweb dat werd beschermd door de houten stellingen waarop ze verrezden.

Arnau was zich bewust van de aanwezigheid van het meisje naast hem. Ze was even lang als hij en haar haar viel bevallig over haar schouders. Ze rook lekker: fris en kruidig. De werklieden bewonderden haar; hij zag het in hun ogen, ook al wendden ze hun blik af zodra ze merkten dat Arnau naar hen keek. Haar geur kwam en ging op het ritme van haar bewegingen.

‘Waarom wil je niet op mijn bruiloft komen?’ vroeg hij plotse-ling.

Mar antwoordde niet. Ze liet haar blik over de kerk dwalen.

‘Ik mag niet eens in deze kerk trouwen,’ mompelde Arnau.

Het meisje zei nog steeds niets.

‘Mar...’ Arnau wachtte tot ze hem weer aankeek. ‘Ik had het fijn gevonden als je bij me was op mijn bruiloft. Je weet dat het me niet zint, dat ik tegen mijn zin trouw, maar de koning... Ik zal niet verder aandringen, goed?’ Mar knikte. ‘Kan het tussen ons dan weer zijn zoals vroeger?’

Mar sloeg haar ogen neer. Ze had zoveel willen zeggen... Maar ze kon hem niet weigeren wat hij vroeg; niets had ze hem kunnen weigeren.

‘Dank je,’ zei Arnau, ‘als jij me in de steek zou laten... Ik weet niet wat er van me zou worden als de mensen die ik liefheb me ook nog eens in de steek zouden laten!’

Mar rilde. Om dit soort liefde ging het haar niet. Ze wilde echte liefde. Waarom was ze met hem meegegaan? Ze richtte haar blik naar de apsis van de Santa Maria.

‘Weet je dat Joan en ik hebben gezien hoe ze die sluitsteen naar boven hesen?’ zei Arnau, toen hij zag waarnaar ze keek. ‘We waren nog maar kinderen.’

Op dat moment werkten de glazeniers onvermoeibaar aan de ramen onder in de apsis; de ramen aan de bovenzijde, met in de boog een kleine rozet, waren al klaar. Nu zouden ze de grote, spitse ramen daaronder gaan decoreren. Ze stelden kleurige figuren en patronen samen, onderbroken door fijne, dunne reepjes lood, die het licht bij het binnenvallen zouden filteren.

‘Als jongen,’ ging Arnau verder, ‘heb ik het geluk gehad om met de grote Berenguer de Montagut te spreken. Ik herinner me dat hij zei dat wij – en daarmee bedoelde hij de Catalanen – verder geen versiering nodig hebben: alleen de ruimte en het licht. Hij wees toen naar de apsis, waarnaar jij nu kijkt, en gaf met zijn hand aan hoe het licht op het hoofdaltaar zou vallen. Ik zei dat ik het begreep, maar eigenlijk kon ik me het niet voorstellen.’ Mar keek hem aan. ‘Ik was nog jong,’ verontschuldigde hij zich, ‘en hij was de meester, de grote Berenguer de Montagut. Maar nu snap ik het wel.’ Arnau ging dichterbij Mar staan en strekte zijn hand uit naar het roosvenster in de apsis, helemaal bovenin. Mar probeerde de lichte trilling die haar bij Arnau’s aanraking beving, te verbergen. ‘Zie je hoe het licht de kerk binnenvalt?’ Vervolgens liet hij zijn arm naar het hoofdaltaar zakken, net als Berenguer destijds, maar nu vielen de gekleurde lichtstralen werkelijk de kerk binnen. Mar volgde Arnau’s hand.

‘Kijk maar goed. De ramen op de zonkant zijn felgekleurd: rood, geel en groen, om gebruik te maken van het krachtige mediterrane licht; de andere zijn wit en blauw. En met de baan die de zon aan de hemel beschrijft, verandert de kerk elk uur van kleur; de muren reflecteren alle kleurschakeringen. De meester had volkomen gelijk! Het is alsof de kerk elke dag, elk uur weer nieuw is, alsof er steeds een nieuwe kerk ontstaat, want de steen is dan wel dood, maar de zon leeft en is elke dag weer anders; de weerkaatsing is nooit hetzelfde.’

Beiden stonden gefascineerd naar het licht te kijken.

Ten slotte pakte Arnau Mar bij de schouders en draaide haar naar zich toe.

‘Laat me niet in de steek, Mar, alsjeblieft.’

De volgende ochtend vroeg probeerde Mar tijdens de ceremonie in de donkere, bonte kapel van de Heilige Agatha haar tranen te verbergen.

Arnau en Elionor stonden stijf en stram voor de bisschop. Elionor, rechtop, met haar blik naar voren gericht, bewoog niet eens. In het begin had Arnau een paar keer haar kant opgekeken, maar Elionor bleef recht voor zich uit kijken. Daarna had hij haar alleen nog maar een paar keer van opzij aangekeken.

Nog op de dag van de bruiloft, meteen nadat de ceremonie afgelopen was, vertrokken de nieuwe baron en barones van Granollers, Sant Vicenç en Caldes de Montbui naar het kasteel van Montbui. Joan had Arnau de vragen van de huismeester van de barones overgebracht. Waar dacht Arnau dat doña Elionor voortaan zou slapen? In de kamers boven een ordinair wisselkantoor? En haar bedienden dan? En haar slaven? Arnau had hem het zwijgen opgelegd en erin toegestemd om diezelfde dag nog te vertrekken, op voorwaarde dat Joan met hen mee zou gaan.

‘Waarom?’ had hij gevraagd.

‘Omdat ik denk dat ik je diensten goed zal kunnen gebruiken.’

Elionor en haar huismeester vertrokken te paard, zij in amazonezit, met twee benen aan één kant van het dier, met een palfrenier die te voet de teugels van zijn meesteres droeg. De klerk en twee dienstmeisjes zaten op een muilezel, en een twaalfstal slaven trok een gelijk aantal muildieren mee met daarop de bezittingen van de barones.

Arnau had een wagen gehuurd.

Toen de barones die zag verschijnen, een gammele kar getrokken door twee muilezels met daarop de schamele bezittingen van Arnau,

Joan en Mar – Guillem en Donaha bleven achter in Barcelona – schoten haar ogen vuur; je had er een fakkel mee aan kunnen steken. Het was de eerste keer dat ze naar Arnau en haar nieuwe familie keek; ze waren getrouwd, ze waren in aanwezigheid van de koning en zijn gemalin voor de bisschop verschenen, maar ze hadden elkaar nog niet eens aangekeken.

Geëscorteerd door de garde die de koning hen ter beschikking had gesteld, verlieten ze Barcelona, Arnau en Mar boven op de wagen, Joan te voet ernaast. De barones zette de vaart erin om zo snel mogelijk bij het kasteel aan te komen. Nog voor de zon onderging, zagen ze het liggen.

Het kasteel, gebouwd boven op een heuvel, was een klein fort waar tot die tijd een kasteelheer had gewoond. Geleidelijk hadden zich boeren en slaven bij de stoet van hun nieuwe meesters aangesloten, zodat er, toen ze bijna bij het kasteel waren, meer dan honderd mensen naast hen liepen. Allemaal vroegen ze zich af wie die persoon zou zijn die zo rijk gekleed was, maar wel op die krakemikkige wagen zat.

‘Waarom staan we nu stil?’ vroeg Mar, toen de barones bevel gaf halt te houden.

Arnau gebarde dat hij het niet wist.

‘Omdat ze ons het kasteel moeten overdragen,’ antwoordde Joan.

‘Zouden we daarvoor dan niet naar binnen moeten?’ informeerde Arnau.

‘Nee. Volgens de Catalaanse gebruiken is de procedure anders: de kasteelheer moet met zijn gezin en zijn bedienden het kasteel verlaten voor hij het ons overdraagt.’ De zware deuren van het fort gingen langzaam open en de kasteelheer trad naar buiten, gevolgd door zijn gezin en zijn dienaren. Toen hij bij de barones stond, gaf hij haar iets. ‘Jij zou die sleutels in ontvangst moeten nemen,’ zei Joan tegen Arnau.

‘Waar heb ik nu een kasteel voor nodig?’

Toen de nieuwe stoet langs de wagen trok, keek de kasteelheer Arnau en zijn metgezellen met een spottend lachje aan. Mar werd vuurrood. Zelfs de bedienden keken hen direct in de ogen.

‘Je zou dit niet moeten toestaan,’ zei Joan weer. ‘Jij bent nu hun heer. Ze zijn je respect verschuldigd, loyaliteit...’

‘Kijk eens, Joan,’ viel Arnau hem in de rede, ‘laat één ding duidelijk zijn: ik wil helemaal geen kasteel, ik ben niemands heer en wil niemands heer zijn en ik ben niet van zins hier langer te blijven dan strikt noodzakelijk is om de nodige opdrachten te geven. Zodra alles geregeld is, ga ik terug naar Barcelona, en als mevrouw de barones in haar kasteel wenst te wonen, dan kan ze het krijgen, helemaal voor haar alleen.’

Voor het eerst die dag glimlachte Mar flauwtjes.

‘Je kunt niet weggaan,’ zei Joan.

Mars glimlach verdween weer en Arnau keek de monnik aan.

‘Hoezo niet? Ik kan doen wat ik wil. Ik ben toch de baron? Gaan baronnen soms niet maandenlang weg met de koning?’

‘Maar die trekken ten strijde.’

‘Van mijn geld, Joan, van mijn geld. Ik denk dat ik belangrijker ben dan zo’n baron die toch alleen maar goedkope leningen vraagt. Goed,’ voegde hij eraan toe, omkijkend naar het kasteel, ‘waar wachten we nog op? Het kasteel is nu leeg en ik ben moe.’

‘Er moet nog...’ begon Joan.

‘Jij met je wetten,’ onderbrak hij hem. ‘Waarom moeten jullie dominicanen zo nodig de wet uit je hoofd leren? Wat moet er –’

‘Arnau en Elionor, baron en barones van Granollers, Sant Vicenç en Caldes de Montbui!’ Het geroep weerklonk door de hele vallei die zich aan de voet van de heuvel uitstreckte. Alle aanwezigen keken op naar de hoogste toren van het fort, waar Elionors huismeester, zijn handen als toeter gebruikend, zich schor stond te schreeuwen. ‘Arnau en Elionor, baron en barones van Granollers, Sant Vicenç en Caldes de Montbui! Arnau en Elionor...!’

‘De inname van het kasteel was nog niet bekendgemaakt, dat ontbrak er nog aan,’ zei Joan.

De stoet zette zich weer in beweging.

‘Ze noemen in elk geval mijn naam.’

De huismeester bleef maar roepen.

‘Anders zou het niet legaal zijn,’ verduidelijkte de monnik.

Arnau wilde iets zeggen, maar in plaats daarvan schudde hij zijn hoofd.

De binnenzijde van het fort was zoals gebruikelijk achter de muren en rond de slottoren op wanordelijke wijze volgegroeid; tegen de toren was een gebouw neergezet dat bestond uit een enorme zaal, een keuken en een provisiekamer, met bovendien vertrekken op de bovenverdieping. Op enige afstand van dit complex stonden een paar bouwsels die dienden voor de huisvesting van het personeel en de paar soldaten die het garnizoen van het kasteel vormden.

De officier van de wacht, een korte, gezette man, onverzorgd en vuil, moest Elionor en haar gevolg eer bewijzen. Iedereen liep de grote zaal binnen.

‘Laat me de kamers van de kasteelheer zien,’ riep Elionor hem toe.

De officier wees naar een stenen trap, voorzien van een eenvoudige balustrade, eveneens van steen, en de barones liep naar boven, gevolgd door de soldaat, de huismeester, de klerk en de dienstmeisjes. Op geen enkel moment richtte ze zich tot Arnau.

De drie Estanyols waren in de zaal achtergebleven, waar de slaven bezig waren Elionors bezittingen neer te zetten.

‘Misschien zou je...’ begon Joan tegen zijn broer.

‘Bemoei je er niet mee, Joan,’ snauwde Arnau.

Een tijdje inspecteerden ze de zaal: de hoge plafonds, de enorme schoorsteen, de stoelen, de kandelabers en de tafel waaraan twaalf personen konden zitten. Even later verscheen Elionors huismeester op de trap. Maar hij kwam de zaal niet in; op de derde tree van onderen bleef hij staan.

‘Mevrouw de barones zegt dat ze vanavond erg moe is en niet gestoord wil worden,’ zei hij, zonder zich tot iemand in het bijzonder te richten.

De huismeester wilde rechtsomkeert maken maar Arnau hield hem staande. ‘Hé,’ riep hij. De huismeester draaide zich om. ‘Zeg tegen je meesteres dat ze niet bang hoeft te zijn, niemand zal haar lastigvallen... Niemand zal haar ooit lastigvallen,’ fluisterde hij. Mar opende haar ogen en sloeg haar handen voor haar mond. De huismeester wilde weer weglopen, maar opnieuw hield Arnau hem staande. ‘Hé,’ riep hij weer, ‘waar zijn onze kamers?’ De man haalde zijn schouders op. ‘Waar is de officier?’

‘Die is bij mevrouw.’

‘Ga dan naar mevrouw toe en laat de officier beneden komen. En

maak voort, anders snij ik je ballen eraf en zul je zingen als een vogeltje, de volgende keer dat je moet aankondigen dat er een kasteel is ingenomen.'

De huismeester, zijn handen om de balustrade geklemd, aarzelde. Was dit dezelfde Arnau die de hele dag op die kar had gezeten? Arnau kneep zijn ogen half dicht, liep naar de trap en haalde zijn bastaix-mes tevoorschijn dat hij naar de bruiloft mee had willen nemen. De huismeester kreeg de stompe punt niet te zien; bij Arnau's derde stap rende hij de trap op.

Arnau draaide zich om en zag een lachende Mar en het afstandelijke gezicht van broeder Joan. Maar niet alleen zij moesten glimlachen: een paar slaven van Elionor waren getuige geweest van het tafereel en keken elkaar ook lachend aan.

'En jullie,' riep Arnau hen toe, 'laden jullie de wagen uit en breng de spullen naar onze kamers!'

Inmiddels woonden ze meer dan een maand op het kasteel. Arnau had geprobeerd zijn nieuwe bezittingen op orde te brengen, maar telkens wanneer hij zich in de boeken van de baronie verdiepte, sloeg hij ze uiteindelijk weer met een zucht dicht. Gescheurde bladzijden, cijfers die waren weggekrast en door andere vervangen, tegenstrijdige, zo niet onjuiste gegevens. Ze waren onleesbaar en er was geen touw aan vast te knopen.

Toen hij een week op Montbui was, had Arnau het plan opgevat om naar Barcelona terug te keren en de bezittingen in handen van een rentmeester achter te laten, maar hij had bij die gelegenheid wel besloten dat hij zijn land wat beter wilde leren kennen. Hij ging echter niet naar de edelen, die nu zijn vazallen waren en die hem bij hun bezoeken aan het kasteel totaal negeerden en zich in plaats daarvan aan Elionors voeten wierpen, maar naar het gewone volk, naar de boeren, naar de horigen van zijn horigen.

Samen met Mar trok hij nieuwsgierig het land in. Wat zou er waar zijn van wat er in Barcelona werd verteld? De handelaars in de grote stad baseerden hun beslissingen vaak op de berichten die ze binnenkregen. Arnau wist dat het platteland door de pestepidemie in 1348 was ontvolkt, dat werd tenminste gezegd, en dat het afgelo-

pen jaar, in 1358, een sprinkhanenplaag de oogst had geruïneerd, waardoor de toestand nog was verergerd. In de handel werd het gemis aan eigen hulpbronnen voelbaar, en de kooplieden veranderden hun strategie.

‘Mijn god!’ mompelde hij achter de rug van de eerste boer, toen deze naar binnen holde om de nieuwe baron aan zijn gezin voor te stellen.

Net als hij kon Mar haar ogen niet afhouden van het vervallen huis en erf. Het zag er allemaal even vuil en verwaarloosd uit als de man die hen verwelkomd had en die nu weer naar buiten kwam, samen met zijn vrouw en twee kleine kinderen.

Ze gingen met z’n vieren op een rij voor hen staan, en probeerden onhandig een buiging te maken. Ze keken hen bang aan. Hun kleren waren versleten en de kinderen... De kinderen vielen bijna om. Hun beentjes waren broodmager.

‘Is dit je gezin?’ vroeg Arnau.

De boer wilde knikken, maar juist op dat moment klonk er vanuit de boerderij een zwak gehuil. Arnau fronste zijn wenkbrauwen en de man schudde langzaam zijn hoofd; zijn ogen stonden nu verdrietig.

‘Mijn vrouw heeft geen melk, u edele.’

Arnau keek naar de vrouw. Hoe zou er uit dat lichaam nu melk kunnen komen? Dan moest je eerst borsten hebben!

‘En er is hier niemand die...?’

De boer was zijn vraag voor.

‘Het is overal hetzelfde, u edele. De kinderen sterven.’

Arnau zag hoe Mar haar hand voor haar mond sloeg.

‘Laat me je boerderij eens zien: de graanschuur, de stallen, je huis, de akkers.’

‘Meer kunnen we u niet betalen, u edele!’

De vrouw had een knieval gemaakt en begon naar Mar en Arnau toe te kruipen.

Arnau liep op haar af en pakte haar bij haar armen. Bij Arnau’s aanraking kromp de vrouw ineen.

‘Wat...?’

De kinderen begonnen te huilen.

‘Niet slaan, u edele, ik smeed u,’ zei de echtgenoot; ‘het is waar, meer kunnen we u niet betalen. Straft u mij maar.’

Arnau liet de vrouw los en ging een paar stappen achteruit, waar Mar het tafereel met grote ogen stond te bekijken.

‘Ik sla haar niet,’ zei hij tegen de man, ‘en ik sla jou ook niet, niemand. Ik kom jullie niet om meer geld vragen. Ik wil alleen maar je boerderij zien. Zeg tegen je vrouw dat ze moet opstaan.’

Eerst waren ze angstig geweest, toen verdrietig, en nu waren ze verbaasd; beiden keken Arnau met hun holle ogen verrast aan. Het lijkt wel alsof we God zijn, dacht Arnau. Wat zouden ze met dat gezin hebben gedaan, dat ze zo reageerden? Een van hun kinderen lag op sterven en dan dachten ze nog dat iemand hen om meer geld kwam vragen.

De graanschuur was leeg. De stal ook. De akkers lagen er onverzorgd bij, het landbouwgereedschap was kapot en het huis... Als het kind niet van de honger zou omkomen, dan zou het wel aan een ziekte bezwijken. Arnau durfde het jongetje niet aan te raken; het leek... het leek of hij bij de eerste aanraking zou breken.

Hij haalde zijn beurs van zijn gordel en pakte er wat munten uit. Hij wilde ze aan de man geven, maar bedacht zich en haalde vervolgens nog meer munten tevoorschijn.

‘Ik wil dat dit kind in leven blijft,’ zei hij terwijl hij het geld achterliet op wat ooit een tafel moest zijn geweest. ‘Ik wil dat jij, je vrouw en je andere twee kinderen te eten hebben. Dit geld is voor jullie, begrepen? Niemand anders heeft er recht op, en in geval van moeilijkheden moet je maar naar het kasteel komen.’

Niemand verroerde zich; ze stonden te staren naar het geld. Zelfs toen Arnau het huis verliet, konden ze hun blik er niet van afwenden om Arnau gedag te zeggen.

Zonder iets te zeggen keerde Arnau terug naar het kasteel, terneergeslagen en peinzend.

Mar was al net zo stil als hij.

‘Het is overal hetzelfde, Joan,’ zei Arnau op een avond, toen ze samen een wandeling maakten in de omgeving van het kasteel. ‘Sommigen hebben het geluk gehad dat ze de boerderijen konden betrekken van de boeren die gestorven of gewoon gevlucht zijn, natuurlijk hebben ze dat gedaan! Dat land gebruiken ze nu als bos

en weiland, waardoor ze waarschijnlijk wel zullen overleven. Maar de meesten... voor de meesten is de situatie rampzalig. De akkers leveren niets op en ze sterven van de honger.'

'En dat is nog niet alles,' voegde Joan eraan toe; 'ik heb gehoord dat de edelen, jouw vazallen, de boeren die nog over zijn *capbreus* laten tekenen...'

'Capbreus?'

'Dat zijn documenten waarmee de boeren erkennen dat alle rechten die in betere tijden in onbruik zijn geraakt, nog steeds van kracht zijn. Nu er nog maar weinig mensen over zijn, worden ze uitgeperst om dezelfde opbrengsten te krijgen als toen de zaken goed gingen en ze zo met velen waren.'

Al heel wat nachten sliep Arnau slecht. In zijn dromen zag hij uitgemergelde gezichten en dan werd hij geschrokken wakker. Maar nu kon hij de slaap helemaal niet vatten. Hij had zijn land doorkruist en was vrijgevig geweest. Hoe kon hij zo'n toestand dulden? Al die gezinnen waren van hem afhankelijk, in eerste instantie van hun heren, maar die waren op hun beurt weer vazallen van Arnau. Als hij van zijn vazallen zou eisen dat ze hun pacht en giften betaalden, zouden de edelen de nieuwe verplichtingen, waaraan de kasteelheer totaal geen aandacht had besteed, weer afwentelen op die arme drommels.

Het waren slaven. Slaven van het land. Slaven van zijn land. Arnau kromp in elkaar in zijn bed. Zijn slaven! Een legertje hongerige mannen, vrouwen en kinderen aan wie niemand ook maar enig belang hechtte, behalve... om ze uit te persen tot de dood erop volgde. Arnau dacht terug aan de edelen die Elionor waren komen bezoeken. Die waren gezond geweest, sterk, uitbundig gekleed en vrolijk! Hoe konden ze zo leven en de toestand van hun slaven langs zich heen laten gaan? Wat kon hij doen?

Hij was vrijgevig. Hij deelde geld uit waar nodig en dat was voor hem een kleinigheid, maar de kinderen werden er vrolijk van en Mar, altijd aan zijn zijde, glimlachte dan. Maar het kon zo niet eeuwig doorgaan. Als hij geld zou blijven uitdelen, zouden de edelen er misbruik van maken. Ze zouden hem nog altijd niet betalen, en de arme drommels nog meer uitbuiten. Wat kon hij doen?

Terwijl Arnau met de dag pessimistischer opstond, verkeerde Elionor ondertussen in een heel andere stemming.

‘Ze heeft de edelen, boeren en dorpingen opgeroepen voor het Maria-feest in augustus,’ vertelde Joan, als geestelijke de enige die contact met de barones onderhield, aan zijn broer.

‘Waarom?’

‘Om haar... om jullie hulde te brengen,’ verbeterde hij zichzelf. Arnau beduidde dat hij verder moest vertellen. ‘Volgens de wet...’ Joan spreidde zijn armen; je hebt erom gevraagd, wilde hij daarmee zeggen. ‘Volgens de wet kan iedere edelman op elk moment eisen dat zijn vazallen hun eed van trouw hernieuwen en hun heer opnieuw hulde brengen. Het is logisch dat Elionor dat wil, want dat is nog steeds niet gebeurd.’

‘Bedoel je dat ze komen?’

‘Edelen en ridders hoeven geen gehoor te geven aan een openbare oproep, mits ze ieder voor zich hun vazalschap hernieuwen door zich binnen een jaar, een maand en een dag bij hun nieuwe heer te melden, maar Elionor heeft met hen gesproken en het ziet er naar uit dat ze zullen komen. Ze is per slot van rekening de pupil van de koning. Niemand durft tegen de pupil van de koning in te gaan.’

‘En de man van de pupil van de koning?’

Joan antwoordde niet. Maar toch, er was iets in zijn ogen... Hij kende die blik.

‘Heb je me nog iets te zeggen, Joan?’

De monnik schudde zijn hoofd.

Elionor gaf opdracht om op de vlakte onder aan het kasteel een podium te bouwen. Ze droomde al van het Maria-feest. Hoe vaak had ze niet gezien dat edelen en hele dorpen hun eed als vazal kwamen afleggen aan haar voogd, de koning? Nu zouden ze dat bij haar komen doen, als een koningin, als een soeverein op haar grondgebied. Wat gaf het dat Arnau naast haar zou staan? Iedereen wist dat ze zich onderwierpen aan haar, de pupil van de koning.

Toen de bewuste dag naderde, was ze zo gespannen dat ze zelfs naar Arnau glimlachte, uit de verte en lichtjes, maar het was een glimlach.

Arnau aarzelde en antwoordde met een grijns.

Waarom heb ik tegen hem gelachen? dacht Elionor. Ze balde haar vuisten. Dwaas! schold ze zichzelf uit. Waarom verneder je je voor een ordinaire geldwisselaar, een gevluchte horige? Ze woonden nu al meer dan anderhalve maand op Montbui en Arnau had geen enkele toenadering tot haar gezocht. Was hij dan geen man? Als niemand op haar lette keek ze naar Arnau's lichaam, sterk en krachtig, en 's nachts, alleen in haar slaapkamer, stond ze zichzelf toe te dromen dat die man haar wild bereed. Hoe lang was het geleden dat ze dat had meegemaakt? Hij vernederde haar met zijn minachting. Hoe durfde hij? Elionor beet krachtig op haar onderlip. Hij komt nog wel, zei ze bij zichzelf.

Op de dag van het Maria-feest stond Elionor voor dag en dauw op. Vanuit het raam van haar eenzame slaapkamer bekeek ze de vlakte, die werd gedomineerd door het podium dat ze had laten bouwen. De boeren verzamelden zich op de vlakte; velen hadden niet eens geslapen om op tijd bij hun heer en vrouwe te kunnen zijn. Er was nog geen enkele edelman gearriveerd.

De zon kondigde een prachtige, warme dag aan. De lucht, even helder en wolkeloos als veertig jaar geleden bij het huwelijk van een horige genaamd Bernat Estanyol, stond als een blauwe koepel boven de duizenden horigen die zich op de vlakte hadden verzameld. Bijna was het zover, en Elionor, in haar mooiste kleren, liep nerveus door de enorme zaal op het kasteel van Montbui. Alleen de edelen en ridders ontbraken nog! Joan, in zijn zwarte habijt, zat in een stoel en Arnau en Mar wisselden een vrolijke blik van verstandhouding bij elke wanhopige zucht die aan Elionors keel ontsnapte, alsof het hen allemaal niet aanging.

Ten slotte arriveerden de edelen. Zonder de vormen in acht te nemen en al even ongeduldig als zijn meesteres, stormde een bediende van Elionor het vertrek binnen om hun komst aan te kondigen. De barones ging voor het raam staan en toen ze zag wie er buiten stonden, straalde haar gezicht van geluk. Haar edelen en ridders waren in vol ornaat op de vlakte aangekomen. Met hun weelderige kleren, hun zwaarden en juwelen mengden ze zich onder het volk en voegden zo wat kleur en glans toe aan de grijze, sombere en versleten kleding van de boeren. De paarden verzamelden zich aan de hand van de palfreniers achter het podium en hun gehinnik maak-

te een einde aan de stilte waarmee de eenvoudige boeren de komst van hun heren hadden gadeslagen. Onder aan het podium waar de edelen en ridders de eed van trouw aan hun nieuwe heer en vrouwe zouden zweren, zetten de bedienden luxueuze stoelen neer, bekleed met felgekleurde zijde. Instinctief gingen de mensen een eindje van de achterste rij vandaan, waardoor er een flinke ruimte tussen henzelf en de bevoorrechten openbleef.

Elionor keek nogmaals door het raam en glimlachte weer toen ze zag met hoeveel vertoon van luxe en waardigheid haar vazallen haar kwamen begroeten. Toen ze uiteindelijk samen met haar familie tegenover hen op het podium zat en van een afstandje naar hen keek, voelde ze zich een echte koningin.

Elionors klerk, die als ceremoniemeester optrad, opende de plechtigheid door het decreet van Pere III voor te dragen waarmee hij Elionor, pupil van de koning, als bruidsschat de baronie van Granollers, Sant Vicenç en Caldes de Montbui schonk, met alle vazallen, landerijen en inkomsten die daarbij hoorden... Elionor genoot van de woorden van de klerk; ze voelde zich erkend en benijd – gehaat zelfs – door al die mannen die tot nu toe vazal van de koning waren geweest. Ze zouden de vorst altijd trouw verschuldigd blijven, maar vanaf nu zou zij een extra schakel vormen tussen de koning en hen in. Arnau besteedde echter geen enkele aandacht aan de woorden van de klerk en beantwoordde alleen maar de glimlach van de boeren die hij had bezocht en geholpen.

Tussen het gewone volk, zonder zich te interesseren voor wat er daar gebeurde, stonden twee vrouwen in de opvallende kleren die ze als hoer verplicht waren te dragen: de een al oud, de ander een rijpe, maar mooie vrouw, die haar attributen trots liet zien.

‘Edelen en ridders,’ riep de klerk, die nu wel Arnau’s aandacht had, ‘bewijst u hulde aan Arnau en Elionor, baron en barones van Granollers, Sant Vicenç en Caldes de Montbui?’

‘Nee!’

Het ontkennende antwoord leek de hemel te doorklieven. De weggezonden kasteelheer van Montbui was opgestaan en had de vraag van de klerk met bulderende stem beantwoord. Een dof gemompel steeg op uit de menigte achter de edelen. Joan knikte alsof hij het al had zien aankomen, Mar wankelde en voelde zich een vreemde bij al die mensen, Arnau aarzelde wat hij moest doen en

Elionor werd bleek; haar gezicht werd zo wit als een doek.

De klerk keek opnieuw naar het podium, wachtend op de instructies van zijn meesteres, maar toen die uitbleven nam hij zelf het initiatief: 'U weigert?'

'Wij weigeren,' riep de kasteelheer zelfverzekerd. 'Zelfs de koning kan ons niet dwingen om hulde te brengen aan iemand van een lagere stand dan wij. Zo staat het in de wet!' Joan knikte somber. Hij had het Arnau niet willen zeggen. De edelen hadden Elionor misleid. 'Arnau Estanyol,' ging de kasteelheer schreeuwend verder tegen de klerk, 'is Barcelonees burger, de zoon van een gevluchte boer. Wij gaan geen eer bewijzen aan de gevluchte zoon van een horige, ook al heeft de koning hem nog zozeer de baronieën die je noemt geschonken!'

De jongste van de twee vrouwen was op haar tenen gaan staan om het podium te zien. De edelen daar hadden haar nieuwsgierigheid gewekt, maar toen ze de naam van Arnau hoorde noemen, burger van Barcelona en zoon van een boer, knikten haar knieën.

De klerk keek weer naar Elionor, terwijl op de achtergrond het gemompel van de menigte klonk. Arnau keek ook naar haar, maar de pupil van de koning vertoonde geen enkele reactie. Ze was als verlamd. Na de eerste schrik was haar verbazing omgeslagen in woede. Haar witte gezicht was rood geworden: ze trilde van woede en het leek of haar handen, stijf om de armleuningen van haar stoel geklemd, het hout wilden vermorzelen.

'Waarom heb je me verteld dat hij dood was, Francesca?' vroeg Aledis, de jongste van de twee prostituees.

'Hij is mijn zoon, Aledis.'

'Arnau is jouw zoon?'

Francesca knikte en maande Aledis tegelijk haar stem te dempen. Voor niets ter wereld wilde ze dat iemand te weten zou komen dat Arnau de zoon van een hoer was. Gelukkig hadden de mensen om hen heen alleen maar oor voor de woordenwisseling tussen de edelen.

De discussie leek met het moment heftiger te worden. Omdat de anderen slechts passief bleven toekijken, besloot Joan in te grijpen.

'Misschien hebt u gelijk,' zei hij vanachter de diep gekwetste barones, 'en kunt u weigeren de hulde te brengen, maar dat ontslaat u niet van de plicht om uw heer en vrouwe diensten te bewijzen en

dat met uw handtekening te bekrachtigen. Dat staat in de wet! Bent u daartoe bereid?’

Terwijl de kasteelheer, die wist dat de dominicaan gelijk had, naar zijn metgezellen keek, wenkte Arnau Joan om naar hem toe te komen.

‘Wat betekent dat?’ vroeg hij zachtjes.

‘Ze redden hun eer. Ze brengen geen hulde aan...’

‘Aan iemand van een lagere stand,’ hielp Arnau. ‘Je weet dat dat me nooit iets heeft kunnen schelen.’

‘Ze brengen je geen hulde en onderwerpen zich ook niet aan je als vazal, maar de wet verplicht hen om jou diensten te blijven bewijzen en daarvoor te tekenen, en erkentelijk te zijn voor het land en de eer die ze aan jou danken.’

‘Zoiets als de capbreus die ze de boeren laten tekenen?’

‘Zoiets, ja.’

‘We tekenen,’ antwoordde de kasteelheer.

Arnau schonk niet de minste aandacht aan de edelman. Hij keek hem niet eens aan. Hij dacht na; hier lag de oplossing voor de elende van de boeren! Joan stond nog steeds over hem heen gebogen. Elionor telde niet meer mee; haar ogen keken verder dan het schouwspel, naar verloren illusies.

‘Betekent dat dat ik nog steeds de leiding heb en gehoorzaamd moet worden, hoewel ze me niet als hun baron erkennen?’ vroeg Arnau aan Joan.

‘Ja. Ze redden alleen hun eer.’

‘Dat is goed,’ zei Arnau, en hij ging rustig staan en wenkte de klerk. ‘Zie je die open ruimte tussen de heren en het volk?’ vroeg hij, toen hij naast hem stond. ‘Ik wil dat je daar gaat staan en mij zo luid als je kunt woord voor woord nazegt. Ik wil dat iedereen hoort wat ik ga zeggen!’ Terwijl de klerk naar achter de edelen liep, glimlachte Arnau cynisch naar de kasteelheer, die op een antwoord op zijn toezegging stond te wachten. ‘Ik, Arnau, baron van Granollers, Sant Vicenç en Caldes de Montbui...!’

Arnau wachtte tot de klerk zijn woorden zou roepen: ‘Ik, Arnau,’ herhaalde de klerk, ‘baron van Granollers, Sant Vicenç en Caldes de Montbui...’

‘...verklaar dat ik op mijn grondgebied alle gewoonten verbied die bekendstaan als kwalijke gebruiken...’

‘...verklaar...’

‘Dat kun je niet doen!’ schreeuwde een van de edelen, de klerk onderbrekend.

Arnau vroeg Joan met zijn blik om bevestiging dat hij die bevoegdheid had.

‘Dat kan ik wel,’ antwoordde Arnau, toen Joan instemmend knikte.

‘We gaan naar de koning!’ schreeuwde een ander.

Arnau haalde zijn schouders op. Joan liep naar hem toe.

‘Heb je bedacht wat er met deze arme mensen gebeurt als je ze eerst hoop geeft en de koning je woorden vervolgens ontkracht?’

‘Joan,’ antwoordde Arnau met een nieuwe zelfverzekerdheid, ‘ik mag dan niet veel van eer, adel of ridders weten, maar ik ken wel de aantekeningen in mijn boeken met betrekking tot de leningen aan zijne majesteit. Die zijn overigens na mijn huwelijk met zijn pupil voor de strijd tegen Mallorca aanzienlijk toegenomen,’ voegde hij er glimlachend aan toe. ‘Dat weet ik wel. Ik verzeker je dat de koning mijn woorden niet in twijfel zal trekken.’

Arnau keek naar de klerk en beduidde dat hij door moest gaan: ‘...verklaar dat ik op mijn grondgebied alle gewoonten verbied die bekendstaan als kwalijke gebruiken...’ riep de klerk.

‘Ik verklaar hierbij dat het recht van *intestia* is afgeschaft, het recht waarmee de heer een deel van de bezittingen van zijn horigen erft.’ Arnau sprak langzaam en duidelijk verder, zodat de klerk zijn woorden kon herhalen. Het volk luisterde in stilte toe, ongelovig en hoopvol tegelijk. ‘En het recht van *cugutia*, waarmee de heren zich de goederen van een overspelige vrouw toe-eigenen, voor de helft of volledig. Het recht van *exorquia*, waarmee ze een deel van de bezittingen krijgen van boeren die kinderloos sterven. Het *ius maletractandi*, waarmee de heren de boeren naar goeddunken kunnen mishandelen en zich van hun spullen meester kunnen maken.’ Het was stil terwijl Arnau sprak, zo stil dat de klerk zweeg omdat hij merkte dat de menigte de toespraak van hun heer zonder problemen kon volgen. Francesca greep Aledis bij de arm. ‘Het recht van *arsia*, dat de boer verplicht zijn heer schadeloos te stellen in geval van brand op zijn hoeve. Het recht van *firma de espoli forzada*, dat de heer het recht geeft de eerste nacht met de bruid te slapen...’

De zoon kon het niet zien, maar onder de menigte, die zich steeds

vrolijker begon te roeren toen het besef doordrong dat zijn woorden ernstig gemeend waren, maakte een oude vrouw, zijn moeder, zich van Aledis los en sloeg haar hand voor haar gezicht. Onmiddellijk begreep Aledis alles. Tranen welden op in haar ogen en ze omhelsde haar bazin. Ondertussen bespraken de edelen en de ridders onder aan het podium hoe ze de zaak het beste aan de koning konden voorleggen.

‘Ik verklaar hierbij alle verdere diensten verboden waartoe de boeren tot nu toe verplicht zijn geweest, anders dan het betalen van de billijke en wettige pacht voor hun land. Ik verklaar jullie vrij om je eigen brood te bakken, je dieren te beslaan en je gereedschap te repareren in eigen smederijen. De vrouwen, de moeders, verklaar ik vrij om te weigeren gratis de kinderen van de heren te zogen.’ De oude vrouw, in herinneringen verzonken, kon niet meer ophouden met huilen. ‘En ook om te weigeren gratis in het huis van de heer te dienen. Ik ontsla jullie van de plicht om de heren met Kerstmis geschenken te geven en gratis hun land te bewerken.’

Arnau zweeg even, terwijl hij naar de menigte achter de bezorgde edelen keek die op iets bepaalds zat te wachten. Er ontbrak nog één ding! De mensen wisten het en wachtten vol ongeduld toen Arnau plotseling zweeg. Er ontbrak nog één ding!

‘Ik verklaar jullie vrij!’ riep hij ten slotte.

De kasteelheer schreeuwde het uit en hief zijn vuist naar Arnau. Ook de edelen in zijn gezelschap gebaarden en schreeuwen.

‘Vrij!’ snikte de oude vrouw, terwijl de menigte juichte.

‘Vanaf vandaag, de dag waarop een paar edelen hebben geweigerd om de pupil van de koning hulde te brengen, zullen de boeren die het land bewerken in de baronieën Granollers, Sant Vicenç en Caldes de Montbui dezelfde rechten hebben als de boeren in het nieuwe Catalonië, de boeren in de baronieën Etença en la Conca del Barerà, op het platteland van Tarragona, in het graafschap Prades, la Sagarra en la Garriga, in het markizaat Aytona, in het gebied van Tortosa of op het platteland van Urgell... dezelfde rechten als de boeren in alle negentien gewesten van Catalonië, dat met de inspanning en het bloed van jullie vaders is veroverd. Jullie zijn vrij! Jullie zijn boeren, maar jullie zullen hier nooit meer horigen van het land zijn, en jullie kinderen en kleinkinderen evenmin!’

‘Dus ook de moeders niet,’ fluisterde Francesca bij zichzelf, ‘ook

de moeders niet,' herhaalde ze. Ze barstte opnieuw in tranen uit en greep zich vast aan Aledis, die tegen haar tranen moest vechten.

Arnau moest het podium verlaten om te voorkomen dat het volk zich op hem zou storten. Joan hielp Elionor, die niet meer in staat was te lopen. Achter hen probeerde Mar haar emoties onder controle te houden.

Zodra Arnau en zijn gevolg naar het kasteel waren vertrokken, stroomde de vlakte geleidelijk leeg. Nadat ze hadden afgesproken hoe ze de zaak aan de koning zouden voorleggen, reden de edelen in gestrekte galop weg, en de mensen die in drommen op de wegen liepen, moesten het veld induiken om niet door de woedende ruiters overreden te worden. De boeren liepen langzaam terug naar huis, met een glimlach op hun gezicht.

Slechts twee vrouwen bleven stil op de vlakte achter.

'Waarom heb je me bedrogen?' vroeg Aledis.

Nu keek de oude vrouw haar aan.

'Omdat je hem niet verdiende... en ik niet wilde dat hij zijn leven met jou zou delen. Jij was niet voor hem bestemd.' Francesca kende geen twijfel. Ze zei het koel, zo koel als ze met haar hese stem maar kon.

'Denk je echt dat ik hem niet verdiende?' vroeg Aledis.

Francesca veegde haar tranen weg en hervond de energie en de vastberadenheid waarmee ze jarenlang haar beroep had kunnen uitoefenen.

'Heb je dan niet gezien hoe hij is? Heb je niet gehoord wat hij heeft gedaan? Denk je dat zijn leven er met jou ook zo had uitgezien?'

'Dat van mijn man en het duel...'

'Was niet waar.'

'Dat ze me zochten...'

'Ook niet.' Aledis fronste haar wenkbrauwen en keek naar Francesca. 'Jij had tegen mij ook gelogen, weet je nog?' zei de oude vrouw verwijtend.

'Daar had ik zo mijn redenen voor.'

'En ik de mijne.'

'Je wilde mij strikken voor je... Nu begrijp ik het.'

'Dat was niet het enige, maar ik geef het toe, ja. Maar heb je iets te klagen? Hoeveel argeloze meisjes heb jij sindsdien niet in de val gelokt?'

‘Dat was niet nodig geweest als jij...’

‘Ik herinner je eraan dat je zelf voor dit leven hebt gekozen.’ Aledis aarzelde. ‘Anderen, zoals ik, hadden geen keus.’

‘Het was heel onaangenaam, Francesca. Om naar Figueres te komen, me te vernederen, me te onderwerpen, en waarvoor?’

‘Je hebt het goed, beter dan vele edelen die hier vandaag waren. Het ontbreekt je aan niets.’

‘Wel aan mijn eer.’

Francesca richtte zich op, voor zover ze dat met haar versleten lichaam kon. Toen diende ze Aledis van replek.

‘Kijk eens Aledis, ik weet niets van goede naam of eer. Jij hebt me jouw eer verkocht. De mijne is me ontstolen toen ik nog een meisje was. Niemand heeft mij de keus gegeven. Vandaag heb ik gehuild, iets wat ik mezelf mijn hele leven niet heb toegestaan, en dat is voldoende. We zijn wie we zijn, en het heeft geen zin om te bedenken hoe we zo geworden zijn. Laat anderen maar strijden om hun eer. Je hebt hen vandaag gezien. Wie van de mensen die bij ons stonden kan spreken van eer of goede naam?’

‘Misschien nu, nu de kwalijke praktijken...’

‘Vergis je niet, het blijven arme drommels zonder een rooie cent. We hebben hard gewerkt om te bereiken waar we zijn; zet die eer maar uit je hoofd: dat is niets voor het volk.’

Aledis keek om zich heen en keek naar het volk. De mensen waren nu van de kwalijke praktijken bevrijd, maar het waren nog steeds dezelfde mannen en vrouwen zonder hoop, met dezelfde uitgehongerde kinderen, halfnaakt en op blote voeten. Ze knikte en sloeg haar armen om Francesca heen.

Denk maar niet dat je me zo hier achter kunt laten!’
Als een furie kwam Elionor de trap af. Arnau zat in de zaal aan tafel de documenten te tekenen waarmee hij de kwalijke praktijken op zijn land afschafte. ‘Zodra ik ze getekend heb, vertrek ik,’ had hij tegen Joan gezegd. Achter Arnau’s rug sloegen Mar en de monnik het tafereel gade.

Toen Arnau klaar was met tekenen, ging hij de confrontatie met Elionor aan. Het was waarschijnlijk de eerste keer dat ze elkaar spraken sinds ze getrouwd waren. Arnau stond niet op.

‘Waarom wil je dat ik hier blijf?’

‘Hoe kan ik nu ergens blijven waar ik zo vernederd ben?’

‘Dan zeg ik het anders: waarom wil je me achterna komen?’

‘Je bent mijn man!’ Haar stem klonk schel. Ze had het van alle kanten bekeken: ze kon niet blijven, maar terug naar het hof van de koning kon ze evenmin. Arnau keek misnoegd. ‘Als je weggaat, als je me verlaat,’ zei Elionor, ‘dan ga ik naar de koning.’

De woorden klonken nog na in Arnau’s oren: ‘We gaan naar de koning,’ hadden de edelen bedreigd. Voor de aanval van de edelen dacht hij wel een oplossing te hebben, maar... Hij keek naar de documenten die hij net had getekend. Als Elionor, zijn eigen vrouw, de pupil van de koning, zich bij de grieven van de edelen zou aansluiten...

‘Tekenen,’ zei hij, terwijl hij haar de documenten toeschoof.

‘Waarom zou ik? Als je de kwalijke praktijken afschaft, hebben we geen inkomsten meer.’

‘Als je tekent, zul je in een paleis wonen in de carrer de Montcada in Barcelona. Die inkomsten heb je helemaal niet nodig. Je zult meer dan genoeg geld hebben.’

Elionor liep naar de tafel, pakte de pen en boog zich over de documenten.

‘Wat is de garantie dat je je woord zult houden?’ vroeg ze ineens, kijkend naar Arnau.

‘Hoe groter het huis, hoe minder ik je zal zien. Dat is de garantie. Hoe beter je het hebt, hoe minder je mij zult lastigvallen. Klinkt dat redelijk? Meer garanties ben ik niet van plan te geven.’

Elionor keek naar Joan en Mar, achter Arnau. Lachte het meisje?

‘Komen zij bij ons wonen?’ vroeg ze, wijzend met haar pen.

‘Ja.’

‘Zij ook?’

Mar en Elionor wisselden een ijskoude blik.

‘Ben ik soms niet duidelijk genoeg geweest, Elionor? Teken je?’

Ze tekende.

Arнау wachtte niet tot Elionor haar voorbereidingen zou treffen, en nog diezelfde dag vertrok hij naar Barcelona. Hij reisde tegen de avond, om de augustushitte te vermijden, op een gehuurde wagen, precies zoals hij gekomen was.

Niemand keek om toen de kar de poort van het kasteel passeerde.

‘Waarom moeten we met haar samenwonen?’ vroeg Mar tijdens de terugreis aan Arnau.

‘Ik mag de koning niet beledigen, Mar. Je weet nooit hoe een vorst daarop reageert.’

Even zweeg Mar peinzend.

‘Heb je haar daarom dat alles aangeboden?’

‘Nee... nou ja, ook daarom, maar voornamelijk vanwege de boeren. Ik wil niet dat ze zich beklaagt. De koning geeft ons zogenaamd

wat inkomsten om van te leven, hoewel die er in werkelijkheid niet of nauwelijks zijn. Als ze naar de koning gaat en zegt dat ik die inkomsten door mijn optreden heb verspeeld, zal hij mijn woorden misschien herroepen.'

'De koning? Waarom zou de koning...?'

'Nog maar enkele jaren geleden heeft de koning een decreet uitgevaardigd tegen de horigen van het land, dat zelfs inging tegen de privileges die hij en zijn voorgangers aan de steden hebben verleend. De kerk en de edelen eisten dat hij maatregelen zou nemen tegen boeren die wegvluchtten van hun land en het braak lieten liggen... en dat heeft hij gedaan.'

'Dat had ik niet van hem verwacht.'

'Hij is ook maar gewoon een edelman, Mar, maar wel de belangrijkste van allemaal.'

Ze overnachtten op een boerderij in de omgeving van Montcada. Arnau beloonde de boeren rijkelijk. Ze stonden voor dag en dauw op en vóór het heetst van de dag reden ze Barcelona binnen.

'De situatie is dramatisch, Guillem,' zei Arnau, toen ze na alle begroetingen en verhalen alleen waren. 'Het land staat er nog veel slechter voor dan we dachten. Hier horen we alleen maar de berichten, maar je zou eens met eigen ogen moeten zien hoe het land en de akkers erbij liggen. We houden het niet vol.'

'Ik heb allang maatregelen genomen,' zei Guillem tot zijn verrassing. Arnau spoorde hem aan om verder te vertellen. 'Het is dan wel een ernstige crisis, maar je kon hem zien aankomen. We hebben het er al eens over gehad. Ons geld wordt steeds minder waard op de markten in het buitenland, maar de koning neemt hier in Catalonië geen maatregelen en onze wisselkoersen zijn onhoudbaar. De stad steekt zich steeds dieper in de schulden om alle nieuwbouw te financieren. De handel levert niets meer op en de mensen zoeken veiliger plekken voor hun geld.'

'Hoe staat het met ons geld?'

'Dat hebben we elders ondergebracht. In Pisa, Florence, in Genua zelfs. Daar kun je nog met normale koersen handelen.' Beide mannen zwegen even. 'Castelló is abatut verklaard,' zei Guillem, de stilte verbrekend, 'het begin van de ramp.'

Arnau dacht terug aan de dikke geldwisselaar, altijd bezweet, en sympathiek.

‘Wat is er gebeurd?’

‘Hij is onvoorzichtig geweest. De mensen eisten hun geld en daaraan kon hij niet voldoen.’

‘Kan hij betalen?’

‘Ik denk het niet.’

Op 29 augustus kwam de koning zegevierend terug van de campagne op Mallorca tegen Pedro de Wrede. Zodra de Catalaanse vloot bij de eilanden was aangekomen, was Pere weggevlucht van Ibiza, dat hij daarvoor had ingenomen en geplunderd.

Een maand later, toen Elionor arriveerde, verhuisden de Estanyols, onder wie ook Guillem, ondanks zijn aanvankelijke protesten, naar het paleis in de carrer de Montcada.

Twee maanden later verleende de koning audiëntie aan de kasteelheer van Montbui. De dag daarvoor hadden gezanten van Pere III op Arnau's kantoor om een nieuwe lening gevraagd. Die hadden ze gekregen, en de koning stuurde de kasteelheer weg en liet Arnau's orders ongemoeid.

Na verloop van nog eens twee maanden, toen de zes maanden voorbij waren waarin de abatut volgens de wet zijn schulden kon betalen, werd wisselaar Castelló voor zijn kantoor op de plaça dels Canvis onthoofd. Alle geldwisselaars uit de stad moesten de executie op de voorste rij bijwonen. Arnau zag hoe Castelló's hoofd na de trefzekere slag van de beul van zijn romp rolde. Hij had graag, als vele anderen, zijn ogen gesloten, maar kon het niet. Hij moest het zien. Het was een teken dat hij voorzichtig moest zijn, een teken dat hij nooit moest vergeten, zei hij bij zichzelf, terwijl het bloed over het schavot liep.

Hij zag haar glimlachen. Arnau zag zijn Maria altijd nog glimlachen, en ook het leven lachte hem toe. Hij was veertig en ondanks de crisis liepen zijn zaken goed. Ze leverden hem veel winst op en een deel daarvan bestemde hij voor de armen en voor de Santa Maria. Na verloop van tijd moest Guillem hem gelijk geven: de mensen van het volk betaalden hun leningen tot de laatste cent terug. In zijn kerk, de kerk van de zee, waren ze nog steeds bezig met het derde middengewelf en met de achthoekige klokkentorens aan weerszijden van de voorgevel. De Santa Maria zat vol ambachtslieden: marmerbewerkers, beeldhouwers, schilders, glazeniers, timmerlieden en smeden. Er was zelfs een orgelbouwer. Arnau volgde hem aandachtig bij zijn werk. Hij vroeg zich dikwijls af hoe de muziek straks in die majestueuze kerk zou klinken. Na de dood van Bernat Llull en zijn tijdelijke vervanging door twee kanunniken werd het ambt van aartsdeken nu vervuld door Pere Salvete de Montirac, met wie Arnau een goede relatie onderhield. De grote meester, Berenguer de Montagut en zijn opvolger, Ramon Despuig, waren ook gestorven. Nu had Guillem Metge de leiding over de bouw van de kerk.

Maar Arnau ging niet alleen om met de bestuurders van de Santa Maria. Door zijn rijkdom en zijn nieuwe positie stond hij op ver-

trouwelijke voet met de raadslieden van de stad, met de notabelen en met de leden van de Raad van Honderd. Op de beurs werd naar zijn mening geluisterd en zijn raadgevingen werden door handelaars en kooplieden opgevolgd.

‘Je moet het ambt aanvaardden,’ adviseerde Guillem hem.

Arnau dacht even na. Ze hadden hem net een van de twee posten van consul van de Zee van Barcelona aangeboden. De consul van de Zee was de hoogste vertegenwoordiger van de handel in de stad, rechter in handelsgeschillen, met een eigen jurisdictie, onafhankelijk van enig ander instituut in Barcelona, bemiddelaar bij elk probleem dat zich in de haven of onder de havenarbeiders maar voordeed, en degene die toezicht hield op de naleving van wetten en handelsgebruiken.

‘Ik weet niet of ik...’

‘Je bent er geknipt voor, Arnau, let op mijn woorden,’ onderbrak Guillem hem. ‘Je kunt het. Je kunt het vast en zeker.’

Hij stemde erin toe om consul te worden als het mandaat van de vorige twee afgelopen zou zijn.

De Santa Maria, zijn zaken, zijn toekomstige nieuwe verplichtingen als consul van de Zee: door al deze zaken voelde Arnau zich beschermd en op zijn gemak, maar toen hij terugliep naar zijn nieuwe huis, naar het paleis in de carrer Montcada, realiseerde hij zich niet wat zich daar achter de grote toegangsdeuren afspeelde.

Arnau had zich aan zijn beloften aan Elionor gehouden, maar ook aan de garanties die hij haar gegeven had, en hun relatie was afstandelijk en kil, en bleef tot het hoogstnoodzakelijke beperkt. Ondertussen was Mar twintig stralende lentes oud en nog steeds weigerde ze te trouwen. Waarom zou ik trouwen als ik Arnau voor mezelf heb? Wat zou hij zonder mij moeten? Wie zou zijn schoenen uittrekken? Wie zou naar hem luisteren als hij terugkomt van zijn werk? Wie zou met hem praten en zijn problemen aanhoren? Elionor? Joan, die elke dag meer opgaat in zijn studie? De slaven? Of Guillem, met wie hij het grootste deel van de dag al doorbrengt? dacht het meisje.

Elke dag wachtte Mar vol ongeduld op Arnau's thuiskomst. Haar ademhaling versnelde als ze hem op de deur hoorde bonzen, en als ze wegholde om hem boven aan de trap op te wachten, verscheen er weer een glimlach om haar lippen. Want overdag, als Arnau niet

thuis was, viel het eentonige leven haar zwaar.

‘Geen patrijs!’ klonk het in de keuken, ‘vandaag eten we kalfsvlees.’

Mar keek naar de barones die in de deuropening stond. Arnau at graag patrijs. Ze was ze met Donaha gaan kopen. Ze had de patrijzen zelf uitgezocht, aan een stok in de keuken gehangen en elke dag gekeken hoe ze eraan toe waren. Ten slotte had ze vastgesteld dat ze precies goed waren, en die ochtend was ze vroeg naar de keuken gegaan om ze klaar te maken.

‘Maar...’ protesteerde Mar.

‘Kalfsvlees,’ onderbrak Elionor haar, en ze keek haar doordringend aan.

Mar keek naar Donaha, maar de slavin haalde bijna onmerkbaar haar schouders op.

‘Ik bepaal wat er hier in huis wordt gegeten,’ vervolgde de barones, nu tot alle slaven in de keuken. ‘Ik ben hier de baas!’ riep ze.

Na deze uitbarsting draaide ze zich om en beende weg.

Die dag wachtte Elionor af wat het resultaat van haar uitval zou zijn. Zou het meisje naar Arnau gaan of zou ze de woordenwisseling verzwijgen? Mar dacht er ook over na: moest ze het Arnau vertellen? Wat zou haar dat opleveren? Als Arnau haar kant koos, zou hij ruzie krijgen met Elionor, en zij was eigenlijk de vrouw des huizes. Maar als hij nu eens niet haar kant koos? Haar maag trok samen. Als hij nu eens niet voor haar koos? Arnau had eens gezegd dat hij de koning niet mocht beledigen. Als Elionor zich nu eens bij de koning over haar beklagde? Wat zou Arnau dan zeggen?

Aan het eind van de dag, toen Elionor vaststelde dat Arnau nog steeds zo tegen haar deed als anders, liet ze zich tegenover Mar een minachtend lachje ontvallen, maar ze zei niets. Maar na verloop van tijd begon ze het meisje voortdurend lastig te vallen. Elionor verbood haar met de slaven inkopen te gaan doen en in de keuken te komen. Ze zette slaven bij de deur van de kamers waarin ze zat. ‘Mevrouw de barones wenst niet gestoord te worden,’ zeiden ze dan tegen Mar als ze naar binnen wilde. Elke dag vond Elionor nieuwe manieren om het meisje dwars te zitten.

De koning. Ze mochten de koning niet beledigen. Die woorden stonden in Mars geheugen gegrift en ze herhaalde ze keer op keer. Elionor was nog altijd zijn pupil en ze kon op elk moment naar de

koning gaan. Over haar zou Elionor niet te klagen hebben!

Maar hoe vergiste ze zich! Het huiselijk gekibbel schonk Elionor weinig voldoening. Het genoeg van haar kleine overwinningen verdween als sneeuw voor de zon wanneer Arnau thuiskwam en Mar in zijn armen sprong. Ze lachten, kletsten... en raakten elkaar aan. Arnau vertelde over de gebeurtenissen van de dag, over de discussies op de beurs, de koersen, de schepen, in een stoel met Mar aan zijn voeten, die verrukt naar zijn verhalen luisterde. Daar hoorde toch zijn wettige echtgenote te zitten? 's Avonds, na het eten, stond Arnau gearmd met Mar bij het raam, en keken ze samen naar de nacht vol sterren. Achter hun rug balde Elionor haar vuisten tot haar nagels in haar handpalmen stonden. Vervolgens stond ze met een door de pijn vertrokken gezicht plotseling op en trok zich terug op haar kamers.

In haar afzondering overdacht ze de situatie. Arnau had haar sinds ze getrouwd waren niet aangeraakt. Ze streelde haar lichaam, haar borsten... – ze waren nog altijd stevig! – haar heupen, haar kruis, maar als het genot kwam, was daar altijd weer de werkelijkheid: dat meisje... het was dat meisje gelukt haar plaats in te nemen!

‘Wat gebeurt er als mijn man overlijdt?’

Ze vroeg het hem rechtstreeks, zonder omhaal, nadat ze voor de tafel vol boeken had plaatsgenomen. Daarna hoestte ze; de hele studeerkamer stond vol boeken en dossiers, het stof...

Reginald d'Area nam zijn bezoekster rustig op. Hij was de beste advocaat van de stad, hadden ze Elionor verteld, een bekwaam uitlegger van de Catalaanse wetten.

‘Ik begrijp dat u geen kinderen heeft van uw echtgenoot, klopt dat?’ Elionor fronste haar wenkbrauwen. ‘Ik moet het weten,’ zei hij kalm. Zijn zwaarlijvige gestalte, zijn zachtaardige voorkomen, zijn witte haren en zijn baard, alles aan hem boezemde vertrouwen in.

‘Nee, ik heb geen kinderen.’

‘Ik stel me zo voor dat uw consult betrekking heeft op het vermogensaspect.’

Elionor bewoog onrustig op haar stoel.

‘Ja,’ antwoordde ze ten slotte.

‘U krijgt dan uw bruidsschat terug. Wat betreft het eigen vermogen van uw man, daarover mag hij bij testament beschikken zoals hij wil.’

‘Ik zou niets krijgen?’

‘Alleen het vruchtgebruik van zijn goederen gedurende een jaar, het jaar van rouw.’

‘Meer niet?’ riep ze uit.

Reginald d’Area maakte zich kwaad. Wat dacht die vrouw wel?

‘Dat hebt u te danken aan uw voogd, koning Pere,’ antwoordde hij nors.

‘Hoe bedoelt u?’

‘Tot uw voogd op de troon kwam, was in er Catalonië een wet van Jaume I van kracht die bepaalde dat de weduwe levenslang het vruchtgebruik van de hele erfenis van haar man genoot, zolang ze daarbij fatsoenlijk te werk ging. Maar de kooplieden in Barcelona en Perpignan hechtten erg aan hun bezit, zelfs als het om hun echtgenotes ging, en ze verkregen een koninklijk privilege waardoor hun echtgenotes alleen in het jaar van rouw het vruchtgebruik zouden genieten. Uw voogd heeft dat privilege vervolgens tot algemene wet verheven...’

Elionor luisterde niet meer en stond op nog voor de advocaat met zijn uiteenzetting klaar was. Ze hoestte weer en liet haar blik over het studeervertrek gaan. Waarvoor zou hij zoveel boeken nodig hebben? Reginald stond ook op.

‘Als ik verder nog iets voor u kan doen...’

Elionor stond al met haar rug naar hem toe en stak slechts haar hand op.

Het was duidelijk: om haar toekomst veilig te stellen moest ze een kind hebben. Arnau had zijn woord gehouden en Elionor had een nieuwe manier van leven leren kennen: luxe, iets wat ze aan het hof wel gezien had, maar wat altijd buiten haar bereik was gebleven omdat de koninklijke schatbewaarders haar voortdurend hadden gecontroleerd. Nu gaf ze uit wat ze wilde, had ze wat ze wilde. Maar als Arnau zou overlijden... En het enige wat hem tegenhield, het enige wat hem bij haar weghield, was die wellustige heks. Als die heks er niet was... als ze nu eens verdween... Dan zou Arnau zich gewonnen geven! Waarom zou ze een gevluchte horige niet kunnen verleiden?

Een paar dagen later ontbood Elionor de monnik, de enige van de Estanyols met wie ze wel eens sprak, op haar kamers.

‘Ik kan het niet geloven!’ zei Joan.

‘Maar zo is het wel, broeder Joan,’ zei Elionor, met haar handen nog steeds voor haar gezicht. ‘Sinds we getrouwd zijn heeft hij me met geen vinger aangerakt.’

Joan wist dat er tussen Arnau en Elionor geen liefde was, dat ze in aparte kamers sliepen. Maar wat gaf dat? Niemand trouwde uit liefde en de meeste edelen sliepen apart. Maar als Arnau Elionor niet had aangerakt, dan waren ze niet getrouwd!

‘Hebt u over de kwestie gepraat?’ vroeg hij.

Elionor haalde haar handen van haar gezicht en toonde haar rode ogen die meteen Joans aandacht trokken.

‘Dat durf ik niet. Ik zou niet weten hoe ik dat moest doen. Bovendien, ik denk...’

Elionors vermoedens bleven in de lucht hangen.

‘Wat denkt u?’

‘Ik denk dat Arnau meer aandacht voor Mar heeft dan voor zijn eigen vrouw.’

‘U weet toch dat Arnau dol is op dat meisje.’

‘Dat soort liefde bedoel ik niet, broeder Joan,’ ging ze met zachtere stem verder. Joan ging rechtop in zijn stoel zitten. ‘Ja. U zult het niet geloven, maar ik ben ervan overtuigd dat dat meisje, zoals u haar noemt, uit is op mijn man. Het is alsof ik de duivel in huis heb, broeder Joan!’ Elionor slaagde erin haar stem te laten trillen. ‘Ik ben maar een eenvoudige vrouw die wil voldoen aan de opdracht van de kerk, broeder Joan, maar als ik dat probeer, stuit ik er steeds op dat mijn man in een wellust is verstrikt die hem belet zich op mij te richten. Ik weet niet meer wat ik moet doen!’

Dus daarom wilde Mar niet trouwen! Zou het waar zijn? Joan bedacht dat ze altijd samen waren en zag voor zich hoe ze zich altijd in zijn armen wierp. En de blikken, de lachjes. Wat was hij stom geweest! De Moor wist het, die wist het vast en zeker, daarom nam hij het voor haar op.

‘Ik weet niet wat ik zeggen moet,’ zei hij verontschuldigend.

‘Ik heb een plan... maar daarbij heb ik uw hulp nodig, en vooral uw raad.’

Joan hoorde Elionors plan aan en rilde over zijn hele lichaam. ‘Ik moet erover nadenken,’ antwoordde hij, terwijl zij volhield dat de toestand van haar huwelijk dramatisch was.

Die middag sloot Joan zich op in zijn kamer. Hij verontschuldigde zich voor het avondeten. Hij ontweek Arnau en Mar. Hij ontweek Elionors onderzoekende blik. Broeder Joan keek naar zijn theologieboeken, keurig geordend in een kast. Daarin moest het antwoord op zijn vragen te vinden zijn. Al die jaren die hij ver van zijn broer had doorgebracht, was hij aan hem blijven denken. Hij hield van Arnau; zijn vader en hij waren alles wat hij in zijn jeugd had gehad. Maar in die liefde zaten net zoveel plooiën als in zijn habijt. Ze verborgen een bewondering die, op de slechtste momenten, grensde aan jaloezie. Arnau, met zijn open glimlach en zijn snelle gebaren, een kind dat beweerde dat hij met Maria sprak. Broeder Joan maakte een moedeloos gebaar toen hij eraan terugdacht hoe hij zich had ingespannen om die stem te horen. Nu wist hij dat het bijna onmogelijk was, dat dat slechts een handjevol uitverkorenen gegeven was. Hij had gestudeerd en zichzelf gekastijd in de hoop een van hen te worden. Hij had gevast tot zijn gezondheid eronder had

geleden, maar het was allemaal tevergeefs geweest.

Broeder Joan verdiepte zich in de leer van bisschop Hincmar, van León Magno, van meester Graciano, in de brieven van Paulus en in de leer van nog vele anderen.

Alleen door de vleselijke gemeenschap van de echtelieden, de *coniunctio sexuum*, kan het huwelijk de band van Christus met de kerk weerspiegelen, het belangrijkste doel van het sacrament: zonder de *carnalis copula* bestaat het huwelijk niet, zei de eerste geleerde.

Alleen als het huwelijk door middel van vleselijke gemeenschap is geconsumeerd, is het voor de kerk geldig, bevestigde León Magno.

Ook bij Graciano, zijn leermeester aan de universiteit van Bologna, vond hij overal de leer die de symboliek van het huwelijk, het jawoord dat de echtelieden elkaar voor het altaar geven, verbond met de seksuele gemeenschap tussen man en vrouw: het *una caro*. Zelfs Paulus zei, in zijn beroemde brief aan de Efesiërs: 'Wie zijn eigen vrouw liefheeft, heeft zichzelf lief, want niemand haat ooit zijn eigen vlees, maar hij voedt het en koestert het, zoals Christus de kerk. Daarom zal een man zijn vader en zijn moeder verlaten en zijn vrouw aanhangen, en die twee zullen tot één vlees zijn. Dit geheimenis is groot, doch ik spreek met het oog op Christus en de kerk.'

Tot diep in de nacht zat Joan verdiept in de leerstellingen van de grote geleerden. Wat zocht hij? Hij opende een van de traktaten opnieuw. Hoe lang zou hij de waarheid nog ontkennen? Elionor had gelijk: zonder geslachtsdaad, zonder vleselijke gemeenschap was er geen huwelijk. 'Waarom heb je geen gemeenschap met haar gehad? Je leeft in zonde. De kerk erkent je huwelijk niet.' Bij het licht van de kaars herlas hij Graciano, langzaam, de tekst met zijn vinger volgend, op zoek naar iets waarvan hij zeker wist dat het niet bestond. 'De pupil van de koning! De koning zelf heeft je zijn pupil gegeven, en jij hebt geen gemeenschap met haar gehad. Wat zal de koning zeggen als hij het te weten komt? Met al je geld... Het is een belediging van de koning. Hij heeft je Elionor ten huwelijk gegeven. Hij heeft haar zelf naar het altaar geleid en je een gunst verleend, en jij hebt hem beledigd. En de bisschop? Wat zal de bisschop zeggen?' zei hij, met Graciano. En dat allemaal voor een arrogant jong ding dat haar bestemming als vrouw niet had willen volgen.

Joan zocht urenlang in zijn boeken, maar zijn gedachten dwaalden af naar Elionors plan en de mogelijke alternatieven. Hij zou het Arnau rechtstreeks moeten zeggen. Toen stelde hij zich voor hoe hij tegenover hem zou zitten, of misschien beter staan, ja, ze zouden beiden staan... 'Je zou gemeenschap met Elionor moeten hebben. Je leeft in zonde,' zou hij zeggen. Maar als hij nu eens boos zou worden? Hij was Catalaans baron, consul van de Zee. Wie was hij om hem iets te vertellen? Hij keerde terug naar zijn boeken. Had hij het meisje maar nooit geadopteerd! Zij was de oorzaak van al zijn problemen. Als Elionor gelijk had, zou Arnau misschien Mars kant kiezen in plaats van die van zijn broer. Het was Mars schuld, zij alleen had de toestand op haar geweten. Ze had alle huwelijkskandidaten afgewezen om in Arnau's buurt te kunnen blijven rondtarten. Welke man zou dat kunnen weerstaan? Ze was de duivel! De duivel in de gedaante van een vrouw, de verleiding, de zonde. Waarom moest hij de liefde van zijn broer op het spel zetten, als zij de duivel was? Zij was de duivel. Zij was de schuldige. Alleen Christus had verleidingen kunnen weerstaan. En Arnau was God niet, hij was een man. Waarom moesten mannen lijden vanwege de duivel?

Joan verdiepte zich weer in de boeken, tot hij vond wat hij zocht:

Zie hoe wij van deze slechte neiging doordrongen zijn: de menselijke natuur valt uit zichzelf en vanwege haar oorspronkelijke verdorvenheid, zonder verdere reden of instigatie van buitenaf, aan deze laagheid ten prooi, en als de goedheid van onze Heer die natuurlijke neiging niet zou tegengaan, zou iedereen op dezelfde wijze tot die laagheid vervallen. We lezen hoe een zuiver klein kind, door heilige kluizenaars in de woestijn grootgebracht, dat niet met een vrouw in contact was geweest, naar de stad werd gezonden waar zijn vader en moeder waren. Zodra hij de plaats binnenging waar zijn vader en moeder waren, vroeg hij de mensen die hem daar hadden gebracht naar de nieuwe dingen die hij zag, wat voor zaken dat waren. En aan gezien hij mooie, fraai versierde vrouwen had gezien, vroeg hij wat dat waren, en de heilige kluizenaars vertelden hem dat dat duivels waren die iedereen in de war maakten, en daar ze in het huis van zijn vader en moeder waren, vroegen de heilige kluizenaars die hem daar gebracht hadden het kind het volgende:

‘Zie hoeveel mooie, nieuwe dingen je hebt gezien die je nog nooit had gezien; wat heeft je nu het meest behaagd?’ En het kind antwoordde: ‘Van alle mooie dingen die ik heb gezien, hebben die duivels die iedereen in de war brengen me het meest behaagd.’ En zij zeiden: ‘O, verachtelijk wezen! Heb je niet vele malen gehoord en gelezen hoe slecht die duivels zijn en hoeveel kwaad ze doen, en dat de hel hun woonplaats is; hoe kunnen ze je dan zo hebben behaagd toen je ze voor het eerst hebt gezien?’ Naar men zegt antwoordde hij: ‘Ook al zijn die duivels zo slecht en doen ze zoveel kwaad, en ook al wonen ze in de hel, al die slechte dingen zouden me niet uitmaken en het zou me niet uitmaken om in de hel te zijn, als ik met dergelijke duivels kon samenzijn en samenwonen. Ik weet nu dat de duivels in de hel niet zo slecht zijn als ze zeggen, en ik weet nu dat ik er goed aan zou doen om in de hel te zijn, omdat daar dergelijke duivels zijn en je met hen samen zou moeten zijn. Als ik bij hen zou zijn, zou dat Gods wil zijn.’

Bij het aanbreken van de dag stopte broeder Joan met lezen en sloot zijn boeken. Hij zou geen risico's nemen. Hij zou niet als een heilige kluizenaar tegenover het kind gaan staan dat de voorkeur gaf aan de duivel. Hij zou niet degene zijn die zijn broer voor een verachtelijk wezen zou uitmaken. Dat zeiden zijn boeken, de boeken die Arnau nog wel voor hem gekocht had. Een andere beslissing kon hij niet nemen. Hij knielde neer op de bidstoel in zijn kamer, onder het beeld van de gekruisigde Christus, en bad.

Voor hij bij het ochtendgloren de slaap vatte, meende hij iets vreemds te ruiken, een doodsgeur die zijn kamer overspoelde tot hij bijna stikte.

Op Sint Marcus kozen de voltallige Raad van Honderd en de notabelen van Barcelona Arnau Estanyol, baron van Granollers, Sant Viçenc en Caldes de Montbui, tot consul van de Zee van Barcelona. In een stoet, zoals de voorschriften luiden, en toegejuicht door het volk, trokken Arnau en de tweede consul, de raadslieden en de notabelen van de stad door Barcelona tot aan de beurs, de zetel van

het Consulaat van de Zee, een gebouw op het strand dat op dat moment verbouwd werd, op een paar meter van de Santa Maria en Arnau's wisselkantoor.

De *missatges* – zo heetten de soldaten van het consulaat – bewezen hem eer; de stoet ging het paleis binnen en de raadslieden van Barcelona droegen het bezit van het gebouw over aan de zojuist gekozen mannen. Meteen nadat de raadslieden vertrokken waren, begon Arnau met de uitoefening van zijn nieuwe functie: een koopman eiste een vergoeding voor een lading peper die in zee gevallen was toen een jonge schipper die had gelost. De peper werd naar de rechtszaal gebracht en Arnau nam persoonlijk de schade op.

Hij luisterde naar de argumenten van de koopman en de schipper en naar de getuigen die beiden naar het proces hadden meegebracht. Zowel de koopman als de jonge schipper kende hij persoonlijk. De schipper had kortgeleden op zijn kantoor om een lening gevraagd. Hij was net getrouwd. Arnau had hem gefeliciteerd en hem alle goeds gewenst.

'Ik veroordeel' – zijn stem trilde – 'de schipper tot het betalen van een vergoeding voor de peper. Aldus bepaalt' – Arnau las in het boek dat de griffier hem toeschoof – 'hoofdstuk tweeënzestig van de Zee-wet.' Hij had hem pas om een lening gevraagd. Hij was net getrouwd, in de Santa Maria, zoals dat de mensen van de zee paste. Zou ze al zwanger zijn? Arnau herinnerde zich de schittering in de ogen van de jonge vrouw van de schipper. Hij schraapte zijn keel: 'Heb je...?' Nogmaals schraapte hij zijn keel: 'Heb je geld?'

Arnau wendde zijn blik af. Hij had hem pas een lening verstrekt. Zou het voor zijn huis geweest zijn? Voor kleren? Voor meubels of misschien voor dat schip? Hij hoorde slechts het ontkennende antwoord van de jongen.

'In dat geval veroordeel ik je tot...' Door de brok in zijn keel kon hij haast niet verder spreken. 'Ik veroordeel je tot de gevangenis, tot je het hele verschuldigde bedrag hebt voldaan.'

Hoe zou hij dat nu kunnen betalen als hij niet kon werken? Zou ze zwanger zijn? De *missatges* beduidden dat hij nog met zijn hamer op de tafel moest slaan. Hij sloeg. De jongen werd naar de kerkers van het consulaat gebracht. Arnau sloeg zijn ogen neer.

'Het moet,' zei de griffier toen alle betrokkenen het hof hadden verlaten.

Arnau bleef stil zitten, rechts van de griffier, in het midden van de enorme tafel aan het hoofd van de zaal.

‘Kijk,’ zei de griffier, terwijl hij een ander boek voor hem neerlegde, het reglement van het consulaat. ‘Hier staat over het geven van gevangenisstraf: “Toon zo uw macht, van meerdere tot mindere.” Jij bent de consul van de Zee en je moet je macht tonen. Onze voorspoed, de voorspoed van onze stad, hangt ervan af.’

Die dag hoefde hij niemand meer naar de gevangenis te sturen, maar vele andere dagen wel. Het rechtsgebied van de consul van de Zee omvatte alle zaken die verband hielden met de handel – prijzen, het loon van zeelieden, de veiligheid van schepen en koopwaar... – en verder alle zaken die de zee betroffen. Vanaf het moment dat hij in functie was getreden, was Arnau een autoriteit die onafhankelijk van de baljuw of de rechter opereerde. Hij velde vonnissen, legde schepen aan de ketting, nam goederen van debiteuren in beslag en verkocht ze, zette mensen gevangen, en dat alles met de beschikking over een leger.

Terwijl Arnau zich genoodzaakt zag om jonge schippers op te sluiten, liet Elionor intussen Felip de Ponts ontbieden, een ridder die ze kende uit de tijd van haar eerste huwelijk. Hij had verschillende malen gevraagd om een goed woordje voor hem te doen bij Arnau, aan wie hij een aanzienlijke som geld schuldig was die hij niet kon betalen.

‘Ik heb gedaan wat ik kon, don Felip,’ loog Elionor, toen hij zijn opwachting kwam maken, ‘maar het was volstrekt onmogelijk. Binnenkort wordt uw schuld gevorderd.’

Felip de Ponts, een grote, sterke man, met een weelderige blonde baard en kleine oogjes, verbleekte toen hij de woorden van zijn gastvrouw hoorde. Als ze zijn schuld zouden vorderen, zou hij het weinige land dat hij bezat verliezen... en zelfs zijn strijdros. Een ridder zonder land om van te leven en zonder paard om oorlog te voeren, was geen ridder meer.

Felip de Ponts knielde neer op de grond.

‘Ik bid u, mevrouw,’ smeekte hij. ‘Ik weet zeker dat uw man zijn beslissing zal opschorten als u dat wilt. Als hij overgaat tot de verkoop van mijn bezittingen, heeft mijn leven geen zin meer. Doet u het voor mij! Omwille van de goede oude tijd!’

Elionor liet zich, staande voor de geknielde ridder, enkele ogen-

blikken smeken. Ze deed alsof ze nadacht.

‘Sta op,’ beval ze. ‘Misschien is er een mogelijkheid...’

‘Ik bid u,’ herhaalde Felip de Ponts en hij stond op.

‘Het is wel heel gevaarlijk.’

‘Dat maakt niet uit! Ik ben nergens bang voor. Ik heb met de koning in heel...’

‘Het zou erom gaan een meisje te schaken,’ zei Elionor.

‘Ik... ik begrijp u niet,’ stamelde de ridder na enige ogenblikken van stilte.

‘U hebt me heel goed begrepen,’ antwoordde Elionor. ‘Het zou erom gaan een meisje te schaken, en haar bovendien... te ontmaagden.’

‘Daar staat de doodstraf op!’

‘Niet altijd.’

Dat had Elionor horen zeggen. Ze had er nooit naar willen vragen, en zeker niet nu, met het plan dat ze in gedachten had, het plan dat naar ze hoopte de twijfel van de dominicaan zou wegnemen.

‘We zoeken iemand die haar ontvoert,’ had ze gezegd. Joan had zijn ogen wagenwijd geopend. ‘Die haar verkracht.’ Joan had zijn hand voor zijn gezicht geslagen. ‘Ik begrijp,’ ging ze verder, ‘dat de wet bepaalt dat de verkrachter niet gestraft wordt als het meisje of haar ouders in het huwelijk toestemmen.’ Joan bleef met zijn hand voor zijn gezicht zitten, sprakeloos. ‘Is dat waar, broeder Joan? Is dat waar?’ hield ze aan toen de monnik bleef zwijgen.

‘Ja, maar...’

‘Ja of nee?’

‘Ja,’ beaamde Joan. ‘Als er geen geweld aan te pas is gekomen, wordt verkrachting met eeuwige verbanning bestraft; anders met de dood. Maar als in het huwelijk wordt toegestemd of als de verkrachter een passende echtgenoot voorstelt en die accepteert, blijft de verkrachting ongestraft.’

Elionor liet een flauw lachje zien, dat ze probeerde te verbergen zodra Joan weer tegen haar sprak en haar van het plan af probeerde te brengen. Elionor deed alsof ze beledigd was.

‘Ik verzeker u dat ik tot alles bereid ben om mijn echtgenoot terug te krijgen. We zoeken iemand die haar ontvoert en verkracht,’ herhaalde ze, ‘en daarna stemmen we in met het huwelijk.’ Joan schudde zijn hoofd. ‘Wat maakt het nu uit?’ hield Elionor aan. ‘Als

Arnau niet zo verblind was... zo blind wat het meisje betreft, zouden wij Mar uit kunnen huwelijken, zelfs tegen haar wil. Als Arnau het u toestond, zou u haar zelf ten huwelijk geven. Met dit plan zouden we alleen maar de verderfelijke invloed van die vrouw op mijn man tegengaan. Wij zouden Mars toekomstige echtgenoot kunnen uitkiezen; hetzelfde als wanneer we haar ten huwelijk zouden geven, alleen zonder Arnau's toestemming. We kunnen geen rekening met hem houden, hij is niet goed bij zijn hoofd, hij is zichzelf niet vanwege dat meisje. Kent u een vader die het goedvindt dat zijn dochter ongehuwd haar leven slijt, zoals hij? Al heeft hij nog zoveel geld. Al is hij nog zo zeer van adel. Kent u er één? Zelfs de koning heeft mij tegen... zonder met mijn mening rekening te houden uitgehuwelijkt.'

Langzaam was Joan gezwicht voor de argumenten van Elionor, die de zwakte van de monnik aangreep om steeds weer haar hachelijke situatie, de zonde die in dat huis werd begaan, te benadrukken... Joan had beloofd dat hij erover na zou denken... en dat had hij gedaan. Hij stemde in met het plan met Felip de Ponts, zij het onder voorwaarden.

'Niet altijd,' herhaalde Elionor.

Ridders moesten de wet kennen.

'Beweert u dat het meisje in het huwelijk zou toestemmen? Waarom trouwt ze dan niet?'

'Het zouden haar voogden zijn die zouden toestemmen.'

'Waarom geven ze haar dan niet gewoon ten huwelijk?'

'Dat is uw zaak niet,' onderbrak Elionor hem. 'Dat zal mijn taak zijn, dacht ze, en die van de kleine monnik.'

'U vraagt me een meisje te ontvoeren en te verkrachten en u vertelt me dat de reden mijn zaak niet is. Mevrouw, u hebt zich in mij vergist. Ik mag dan wel schulden hebben, maar ik ben een ridder...'

'Het gaat om mijn pleegdochter.' Felip de Ponts was verbluft. 'Ja. Ik heb het over mijn pleegdochter, Mar Estanyol.'

Felip de Ponts herinnerde zich het meisje dat Arnau had geadopteerd. Hij had haar een keer in het wisselkantoor van haar vader gezien en had zelfs een keer een genoeglijk gesprek met haar gevoerd toen hij Elionor opzocht.

'U wilt dat ik uw eigen pleegdochter ontvoer en verkracht?'

'Me dunkt, don Felip, dat ik duidelijk genoeg ben geweest. Ik kan

u verzekeren dat uw misdaad niet gestraft zal worden.'

'Wat is de reden...?'

'De redenen zijn mijn zaak! Nu, wat zegt u ervan?'

'Wat zou het mij opleveren?'

'Met de bruidsschat zult u al uw schulden kunnen aflossen en geloof me, mijn man zal uiterst gul zijn voor zijn pleegdochter. Bovendien zult u mijn gunst verwerven, en u weet hoe dicht ik bij de koning sta.'

'En de baron?'

'Met de baron zal ik me bezig houden.'

'Ik begrijp niet...'

'Verder valt er niets te begrijpen: óf de ondergang, een slechte naam en eerverlies, óf mijn gunst.' Felip de Ponts ging zitten. 'De ondergang of rijkdom, don Felip. Als u weigert, zal de baron morgen uw bezittingen laten verkopen en zich uw land, uw wapens en uw dieren toe-eigenen. Dat kan ik u wel verzekeren.'

Tien dagen van onzekerheid gingen voorbij voor Arnau iets over Mar hoorde. Tien dagen waarin hij zich volledig wijdde aan het onderzoek naar het spoorloos verdwenen meisje. Hij vergaderde met de rechter en de raadslieden en spoorde hen aan er alles aan te doen om te achterhalen wat er gebeurd was. Hij loofde hoge beloningen uit voor elke informatie over Mars lot of verblijfplaats. Hij bad zoals hij zijn leven nog niet had gebeden, en uiteindelijk had Elionor zijn bange vermoedens bevestigd. Ze zei dat ze de informatie had van een koopman op doorreis die Arnau zocht. Het meisje was geschaakt door een ridder genaamd Felip de Ponts, een debiteur van hem, die haar met geweld vasthield op een versterkte hoeve nabij Mataró, op minder dan een dagreis te voet ten noorden van Barcelona.

Arnau stuurde de missatges van het consulaat erop af. Ondertussen ging hij zelf naar de Santa Maria om door te gaan met bidden tot zijn Maria-ter-Zee.

Niemand durfde hem te storen en zelfs de arbeiders durfden niet goed door te werken. Geknield onder de kleine stenen gestalte die zijn hele leven zoveel voor hem had betekend, probeerde Arnau de beelden van zich af te zetten die hem tien dagen lang met ontzetting en paniek hadden vervuld en die hem nu, afgewisseld met het

gezicht van Felip de Ponts, weer voor de geest kwamen.

Felip de Ponts had Mar in haar eigen huis overvallen, een prop in de mond geduwd en geslagen, tot het meisje uitgeput haar verzet had opgegeven. Hij had haar in een zak gestopt en was met haar achter op een wagen vol zadels en teugels gaan zitten die door een van zijn bedienden werd bestuurd. Op die manier, alsof hij in de stad tuig voor zijn paarden had gekocht of had laten repareren, reden ze de stadspoort door zonder dat iemand iets verdacht vond aan de ridder. Op zijn hoeve, in de versterkte toren, verkrachtte de ridder het meisje diverse malen. Toen hij zag hoe mooi zijn gijzelaarster was en hoe halsstarrig ze haar lichaam probeerde te beschermen, ook na het verlies van haar maagdelijkheid, werd hij steeds wellustiger en gewelddadiger. Felip de Ponts had Joan beloofd het meisje te ontmoagden zonder haar zelfs maar uit te kleden, zonder haar zijn eigen lichaam te tonen en slechts het hoogstnoodzakelijke geweld te gebruiken, maar alleen de eerste keer, de enige keer dat hij eigenlijk bij Mar had mogen komen, had hij zich daaraan gehouden. Zijn wellust won het daarna van zijn woord als ridder.

Wat Arnau, onder tranen en met een bang hart, in de Santa Maria voor zich zag, was nog niets bij wat het meisje in werkelijkheid doormaakte.

De komst van de missatges in de kerk legde het werk volledig stil. De woorden van de officier weerklonken net als anders in het gerechtshof van het consulaat: ‘Zeer eerbiedwaardige consul, het is waar. Uw dochter is ontvoerd en ze is in handen van ridder Felip de Ponts.’

‘Hebt u met hem gesproken?’

‘Nee, eerbiedwaardige heer. Hij heeft zich in zijn toren verschanst en betwist ons gezag; hij voert aan dat het niet om een handelszaak gaat.’

‘Weet u iets over het meisje?’

De officier sloeg zijn ogen neer.

Arnau zette zijn nagels in de bidstoel.

‘Ik zou niet bevoegd zijn.’ Als hij gezag wil,’ mompelde hij tussen zijn tanden, ‘dan zal hij het krijgen.’

Het nieuws van Mars ontvoering verspreidde zich snel. De volgende ochtend vroeg begonnen de kerkklokken in heel Barcelona nadrukkelijk te beieren, en uit de mond van de burgers klonk eenstemmig het ‘Via fora!’: er moest een Barcelonese gered worden!

De plaça del Blat werd, zoals zo dikwijls, het verzamelpunt van de host, het leger van Barcelona, en alle gilden van de stad trokken erheen. Er ontbrak er niet één, en de naar behoren bewapende broeders verzamelden zich onder hun vaandels. Die ochtend trok Arnau zijn mooie kleren uit en hulde hij zich weer in de kleding waarin hij gevochten had, eerst onder bevel van Eiximèn d’Esparça en later tegen Pedro de Wrede. Hij gebruikte nog steeds de prachtige kruisboog van zijn vader. Hij had hem niet willen vervangen en liefkoosde hem als nooit tevoren. Aan zijn gordel hing de dolk waarmee hij jaren geleden zijn vijanden had gedood.

Toen Arnau zich op het plein vertoonde, werd hij door meer dan drieduizend man toegejuicht. De vaandeldragers hesen de vaandels. Zwaarden, lansen en kruisbogen verhieven zich boven de hoofden, terwijl er een oorverdovend ‘Via fora!’ opsteeg. Arnau raakte niet van zijn stuk. Joan en Elionor, achter hem, verbleekten. Te midden van de zee van wapens en vaandels zocht Arnau naar het vaandel van de bastaixos; de wisselaars hadden geen gilde.

‘Was dit ook onderdeel van uw plannen?’ vroeg de dominicaan in de drukte aan Elionor.

Elionor stond afwezig naar de menigte te kijken. Heel Barcelona steunde Arnau. De mensen brulden en zwaaiden dreigend met hun wapens. En dat allemaal voor die slet!

Arnau ontdekte het vaandel. Toen hij naar de verzamelplaats van de bastaixos liep, maakte de menigte ruim baan.

‘Was dit ook onderdeel van uw plannen?’ vroeg de monnik nogmaals. Joan en Elionor keken Arnau op de rug. Elionor antwoordde niet. ‘Ze zullen die ridder van u afmaken. Ze zullen zijn land met de grond gelijkmaken, zijn hoeve vernietigen en dan...’

‘Wat? Wat, dan?’ gromde Elionor, voor zich uit kijkend.

Ik zal mijn broer verliezen. Misschien zijn we nog op tijd om iets te regelen. Dit kan niet goed aflopen, dacht Joan.

‘Praat met Arnau,’ drong hij aan.

‘Bent u gek, monnik?’

‘En als hij het huwelijk niet accepteert? Als Felip de Ponts nu eens

alles vertelt? Praat met Arnau voor de host op weg gaat. Praat in godsnaam met hem, Elionor!’

‘In godsnaam?’ Nu wendde Elionor haar gezicht naar Joan. ‘Bespreek het met uw God. Dat moet u doen, monnik.’

Beiden kwamen aan bij het vaandel van de bastaixos. Daar troffen ze Guillem aan, die als slaaf ongewapend was.

Toen Arnau Elionor zag, keek hij haar met gefronste wenkbrauwen aan.

‘Ze is ook mijn pleegdochter!’ riep ze uit.

De raadslieden gaven het sein en het volksleger van Barcelona ging op weg. De vaandels van Sant Jordi en de stad gingen voorop, daarachter kwamen de bastaixos en daar weer achter de overige gilden, drieduizend man tegen één enkele ridder, en Elionor en Joan liepen mee.

Halverwege voegden zich meer dan honderd boeren van Arnau’s land bij de host, die graag met hun kruisboog wilden vechten voor de man die hen zo edelmoedig had behandeld. Arnau constateerde dat geen enkele andere edelman of ridder zich bij hen aansloot.

In gedachten liep Arnau onder het vaandel voort, te midden van de bastaixos. Joan wilde bidden, maar de gedachten die hij op andere momenten moeiteloos kon verwoorden, bleven nu in zijn hoofd hangen. Elionor noch hij had gedacht dat Arnau uiteindelijk de host van de stad bijeen zou roepen. Het kabaal van die drieduizend man, op zoek naar gerechtigheid en genoegdoening voor een burgeres van Barcelona, was oorverdovend. Velen hadden voor vertrek hun dochters gekust; menigeen had, gewapend en wel, bij het afscheid zijn vrouw bij de kin gepakt en gezegd: ‘Barcelona verdedigt haar mensen... en vooral haar vrouwen.’

Ze zullen Felip de Ponts’ land verwoesten alsof het geschaakte meisje zijn dochter is, dacht Joan. Ze zullen de ridder berechten en terechtstellen, maar eerst zal hij de gelegenheid krijgen te spreken... Joan keek naar Arnau, die met een somber gezicht zwijgend voortliep.

Bij het vallen van de avond bereikte de host het grondgebied van Felip de Ponts, en hield stil aan de voet van een kleine heuvel. Op de top daarvan lag de hoeve van de ridder. Het was gewoon een boerenhuis zonder enige versterking, met uitzondering van de gebruikelijke wachttorens opzij. Joan keek naar de hoeve; vervolgens liet

hij zijn blik over het leger gaan dat wachtte op de orders van de raadslieden van de stad. Hij keek naar Elionor, die vermeed hem aan te kijken. Drieduizend man om een eenvoudige hoeve in te nemen!

Joan ontwaakte uit zijn gepeins en liep snel naar de plek waar Arnau en Guillem stonden, bij de raadslieden en de andere notabelen van de stad, onder het vaandel van Sant Jordi. Ze stonden te bespreken wat ze zouden doen, en zijn maag trok samen toen hij merkte dat de grote meerderheid ervoor was de hoeve aan te vallen, zonder enige waarschuwing vooraf en zonder Ponts de gelegenheid te geven zich aan de host over te geven.

De raadslieden gaven de notabelen orders. Joan keek naar Elionor, die met afwezige blik stram naar de hoeve bleef kijken. Hij liep op Arnau af en wilde hem aanspreken, maar hij kon het niet. Guillem, rechtop naast hem, keek hem ietwat schamper aan. De notabelen brachten de orders over aan de soldaten. Met veel rumoer werden de voorbereidingen voor de strijd getroffen. Fakkels werden aangestoken en overall hoorde je de stalen zwaarden en het spannen van de pezen van de bogen. Joan draaide zich om en keek eerst naar de hoeve en toen weer naar het leger. Het leger zette zich in beweging. Er zouden geen concessies worden gedaan. Barcelona zou geen genade kennen. Arnau, soldaat met de soldaten, liet de monnik achter zich, op weg naar de hoeve van de heer van Ponts. Hij greep zijn mes. Weer een blik naar Elionor: ze bleef onaangedaan staan kijken.

‘Nee...!’ riep Joan, toen zijn broer hem de rug al had toegekeerd.

Zijn kreet werd echter overstemd door het kabaal van het leger. Een gestalte te paard kwam de hoeve uit; Felip de Ponts kwam langzaam, stapvoets, op hen af.

‘Grijp hem!’ zei een raadsman.

‘Nee!’ riep Joan. Iedereen draaide zich om. Arnau keek hem vragend aan. ‘Neem hem niet gevangen, laat hem zich overgeven.’

‘Wat is er aan de hand, monnik?’ vroeg een van de raadslieden. ‘Ga jij soms de host van Barcelona bevelen geven?’

Joan keek Arnau smekend aan.

‘Neem hem niet gevangen, laat hem zich overgeven,’ herhaalde hij tegen zijn broer.

‘Goed, hij kan zich overgeven,’ stemde Arnau toe.

Felip de Ponts’ eerste blik gold zijn handlangers. Daarna stond

hij oog in oog met de mannen onder het vaandel van Sant Jordi, onder wie Arnau en de raadslieden van de stad.

‘Burgers van Barcelona,’ riep hij, zo luid dat het hele leger hem zou kunnen horen, ‘ik weet waarom u vandaag hier bent en ik weet dat u opkomt voor een burgeres van uw stad. Hier sta ik. Ik verklaar dat ik de misdaden waarvan ik word beschuldigd heb begaan, maar vóór u me gevangen neemt en mijn bezittingen verwoest, smee ik u mij de gelegenheid te geven om iets te zeggen.’

‘U kunt spreken,’ zei een van de raadslieden.

‘Het is waar dat ik Mar Estanyol tegen haar wil heb ontvoerd en gemeenschap met haar heb gehad.’ Een geroezemoes ging door de gelederen van de host en onderbrak het betoog van Felip de Ponts. Arnau sloot zijn handen om zijn boog. ‘Dat heb ik gedaan met gevaar voor eigen leven, bewust van de straf die op dergelijke misdaden staat. Ik heb het gedaan en in een volgend leven zou ik het weer doen, want ik voel een enorme liefde voor dat meisje. Ik vind het vreselijk om haar te zien verleppe in haar jeugd, zonder een man aan haar zijde om van haar door God gegeven gaven te genieten, waardoor mijn gevoelens het van mijn verstand hebben gewonnen en mijn daden meer die van een beest zijn geweest dan van een ridder van koning Pere.’ Joan merkte hoe aandachtig het leger naar hem luisterde en in gedachten probeerde hij de ridder zijn volgende woorden in te geven: ‘Als het beest dat ik ben geweest geef ik me aan u over; als de ridder die ik weer zou willen zijn, beloof ik met Mar in het huwelijk te treden om haar levenslang lief te hebben. Vel uw oordeel! Ik ben niet bereid haar een passende echtgenoot te geven, zoals volgens de wet mogelijk zou zijn. Ik zou me nog liever van het leven beroven dan haar met een ander te zien.’

Felip de Ponts was klaar met zijn redevoering en wachtte af, fier rechtop op zijn paard, tegenover een leger van drieduizend man dat in stilte het zojuist gehoorde probeerde te verwerken.

‘Geloofd zij de Heer!’ riep Joan.

Arnau keek hem verwonderd aan. Iedereen keerde zich naar de monnik, Elionor inclusief.

‘Wat heeft dit allemaal te betekenen?’ vroeg Arnau.

‘Arnau,’ zei Joan, zo luid dat alle aanwezigen het zouden kunnen horen, terwijl hij hem bij zijn arm pakte, ‘dit hebben we aan onze eigen nalatigheid te danken.’ Arnau verstijfde. ‘Jarenlang hebben we

aan Mars grillen toegegeven en onze plichten tegenover een gezond en mooi jong meisje verwaarloosd. Ze had al kinderen ter wereld moeten brengen, dat is haar plicht, zo schrijven Gods wetten het voor, en het is niet aan ons om tegen de wil van Onze-Lieve-Heer in te gaan.' Arnau wilde iets zeggen, maar Joan legde hem het zwijgen op. 'Ik voel me schuldig. Jarenlang heb ik me schuldig gevoeld omdat ik te toegeeflijk ben geweest voor deze wispelturige vrouw, wier leven volgens de maatstaven van de heilige katholieke kerk zinloos is. Deze ridder,' zei hij, wijzend naar Felip de Ponts, 'is slechts de hand van God, hij is door de Heer gezonden om te verwezenlijken wat wij niet voor elkaar hebben gekregen. Ja, ik heb me jarenlang schuldig gevoeld toen ik langzaam de door God gegeven schoonheid en gezondheid van het meisje, dat het geluk had door een vriendelijk man als u te worden opgenomen, zag verleppe. Ik wil me niet ook nog eens schuldig voelen aan de dood van een ridder die, met gevaar voor eigen leven, zijn leven dat hij ons vandaag aanbiedt, uiteindelijk heeft gedaan wat wij al die jaren niet hebben gekund. Stem toe in het huwelijk! Als mijn mening je iets waard is, ik zou toestemmen.'

Arnau zweeg een paar tellen. Het hele leger wachtte gespannen af wat hij zou gaan zeggen. Joan maakte van het moment gebruik om naar Elionor te kijken, en hij meende een trotse glimlach om haar lippen te zien.

'Bedoel je dat het mijn schuld is?' vroeg Arnau.

'Mijn schuld, Arnau, mijn schuld. Ik had je op de voorschriften van de kerk moeten wijzen, ik had je moeten zeggen wat Gods bedoeling is, maar dat heb ik nagelaten... en dat betreurt ik.'

Guillems ogen schoten vuur.

'En wat wil het meisje?' vroeg Arnau aan de heer van Ponts.

'Ik ben een ridder van koning Pere,' antwoordde deze, 'en zijn wetten, dezelfde die u vandaag hier brengen, houden geen rekening met de wens van de vrouw.' Een instemmend gemompel ging door de gelederen van de host. 'Ik, Felip de Ponts, Catalaans ridder, bied aan met het meisje te trouwen. Als u, Arnau Estanyol, Catalaans baron en consul van de Zee, niet in het huwelijk toestemt, neem me dan gevangen en berecht me. Indien u wel toestemt, is de wens van het meisje van weinig belang.'

Het leger viel de woorden van de ridder bij. Zo stond het in de

wet, en iedereen hield zich daaraan en huwelijkte zijn dochters uit zonder rekening te houden met wat ze zelf wilden.

‘Het gaat er niet om wat zij wil, Arnau,’ zei Joan, met zachtere stem nu. ‘Het gaat om jouw plicht. Die moet je op je nemen. Niemand vraagt zijn dochters of pleegdochters om hun mening. Iedereen doet vanzelf wat het beste voor hen is. Die man heeft gemeenschap met Mar gehad. Het doet er weinig meer toe wat het meisje wil. Óf ze trouwt met hem, óf haar leven wordt een hel. Jij moet beslissen, Arnau: nog een dode, of de perfecte oplossing voor onze nalatigheid.’

Arnau keek om zich heen naar zijn volgelingen. Hij zag Guillem, die de ridder nog steeds vol haat stond aan te kijken. Hij stuitte op Elionor, zijn vrouw omdat de koning dat zo had gewild, en ze bleven elkaar in de ogen kijken. Arnau vroeg met een gebaar om haar mening. Elionor knikte. Ten slotte wendde hij zich naar Joan.

‘Zo staat het in de wet,’ zei hij.

Arnau keek naar de ridder, en vervolgens naar het leger. De mannen hadden hun wapens laten zakken. Geen van die drieduizend mannen leek de argumenten van de heer van Ponts te betwisten, niemand dacht meer aan strijd. Ze stonden te wachten op Arnau’s beslissing. Zo luidde de Catalaanse wet, de wet van de vrouw. Wat zou hij ermee bereiken als hij zou vechten, de ridder zou doden en Mar zou bevrijden? Hoe zou het leven van het meisje, nu ze was ontvoerd en verkracht, er vervolgens uitzien? Het klooster?

‘Ik stem toe.’

Even was het stil. Daarna vertelden de soldaten elkaar fluisterend door wat Arnau had besloten. Iemand stemde openlijk met zijn besluit in. Een ander schreeuwde. Een paar anderen vielen hem bij en de hele host barstte in juichen uit.

Joan en Elionor wisselden een blik.

Op slechts honderd meter van hen vandaan, in de wachttorens op de hoeve van Felip de Ponts, keek de vrouw over wier toekomst zo juist was beslist naar de menigte die zich aan de voet van de kleine heuvel verdrong. Waarom kwamen ze niet naar boven? Wat konden ze met die ellendeling staan te bespreken? Wat riepen ze?

‘Arnau! Wat roepen je mannen?’

Door het geschreeuw van de host wist hij dat hij het goed had gehoord: 'Ik stem toe.' Guillem klemde zijn lippen stijf op elkaar. Iemand klopte hem op de rug en schreeuwde mee. 'Ik stem toe.' Guillem keek naar Arnau en vervolgens naar de ridder. Diens gezicht oogde ontspannen. Wat kon hij als eenvoudige slaaf beginnen? Weer keek hij naar Felip de Ponts; nu glimlachte hij. 'Ik heb gemeenschap gehad met Mar Estanyol' – dat had hij gezegd – 'ik heb gemeenschap gehad met Mar Estanyol!' Hoe kon Arnau...

Iemand hield hem een wijnzak voor. Guillem weerde hem ruw af. 'Drink je niet, christen?' hoorde hij zeggen.

Zijn blik kruiste die van Arnau. De notabelen feliciteerden Felip de Ponts, die nog steeds op zijn paard zat. De mannen dronken en lachten.

'Drink je niet, christen?' hoorde hij opnieuw achter zich.

Guillem duwde de man met de wijnzak weg en zijn ogen zochten Arnau weer. Ook hem stonden de notabelen te feliciteren. Arnau slaagde erin om tussen hen door Guillem aan te kijken

De mensen, onder wie Joan, duwden Arnau naar de ridderhoeve, maar hij bleef Guillem aankijken.

Ondertussen vierde het hele legioen de overeenkomst. De man-

nen hadden vuren ontstoken en zaten eromheen te zingen.

‘Klink op onze consul en op het geluk van zijn pleegdochter,’ zei iemand die hem opnieuw een wijnzak voorhield.

Arnau was verdwenen, op weg naar de hoeve.

Weer duwde Guillem de wijnzak weg.

‘Wil je niet klinken...?’

Guillem bekeek de man. Hij keerde hem de rug toe en ging op weg, terug naar Barcelona. Langzaam verstomde het kabaal van de host. Guillem was alleen op de weg naar de stad; hij sjokte voort... met zijn gevoelens en het beetje mannelijke trots dat hem als slaaf restte, sleepte hij zich voort naar Barcelona.

Arnau sloeg de kaas af die de bevende oude vrouw die Felip de Ponts’ hoeve bestierde hem aanbood. De notabelen en raadslieden stonden op elkaar gepakt op de eerste verdieping, boven de stallen, waar zich de grote stenen haard bevond. Hij keek rond of hij Guillem onder de menigte zag. De mannen stonden te kletsen en te lachen en riepen de oude vrouw om hen van kaas en wijn te voorzien. Joan en Elionor stonden bij de haard; ze wendden beiden hun blik af toen Arnau naar hen keek.

Een tumult aan de andere kant van het vertrek trok zijn aandacht.

Mar was de zaal binnengekomen; Felip de Ponts hield haar vast bij haar arm. Arnau zag hoe ze zich met geweld uit de greep van de ridder losmaakte en op hem af kwam rennen. Een glimlach verscheen om zijn lippen. Al van verre opende Mar haar armen, maar toen ze op het punt stond hem te omhelzen, bleef ze plotseling staan en liet ze ze langzaam zakken.

Arnau meende een blauwe plek op haar wang te zien.

‘Wat is er aan de hand, Arnau?’

Arnau draaide zich om en keek vragend naar Joan, maar zijn broer vermeed elk contact. Iedereen in het vertrek wachtte op wat hij zou gaan zeggen.

‘Ridder Felip de Ponts heeft zich beroepen op de wet *Si quis virginem...*’ zei hij ten slotte.

Mar verroerde zich niet. Een traan liep over haar wang. Arnau bewoog even met zijn rechterhand, maar trok hem meteen weer in en de traan verdween langzaam in haar hals.

‘Je vader...’ begon Felip de Ponts achter hen, voor Arnau hem met een gebiedend gebaar tot zwijgen kon brengen. ‘De consul van de

Zee heeft ten overstaan van de host van Barcelona ingestemd met het huwelijk.' Felip de Ponts zei het haastig, voor Arnau hem de mond kon snoeren... of erop terug kon komen.

'Is dat waar?' vroeg Mar.

Ik weet alleen dat ik je zou willen omhelzen... kussen... dat ik je altijd bij me zou willen hebben. Is dat wat een vader voelt? dacht Arnau.

'Ja, Mar.'

Er verschenen geen nieuwe tranen op Mars gezicht. Felip de Ponts liep op het meisje af en pakte haar weer bij de arm. Ze verzette zich niet. Iemand achter Arnau verbrak met een kreet de stilte en de andere aanwezigen vielen hem bij. Arnau en Mar stonden elkaar nog steeds aan te kijken. Er steeg een hoerageroep op voor het verloofde paar dat dreunde in Arnau's oren. Nu liepen hém de tranen over de wangen. Misschien had zijn broer gelijk, misschien had hij geraden wat Arnau zelf niet eens wist. Hij had voor Maria gezworen dat hij zijn echtgenote, ook al had hij haar niet zelf uitgekozen, niet weer ontrouw zou zijn uit liefde voor een andere vrouw.

'Vader?' vroeg Mar, en ze bracht haar vrije hand naar zijn gezicht om zijn tranen te drogen.

Arнау beefde toen hij Mars aanraking voelde.

Hij draaide zich om en vluchtte weg.

Op hetzelfde moment, ergens op de eenzame, donkere weg naar Barcelona, sloeg een slaaf zijn ogen op naar de hemel en hoorde de smartelijke kreet van het meisje dat hij als zijn eigen dochter had verzorgd. Hij was als slaaf geboren en had het leven van een slaaf geleid. Hij had geleerd in stilte lief te hebben en zijn gevoelens te onderdrukken. Een slaaf was geen man, en daarom had hij geleerd in eenzaamheid, de enige plek waar niemand zijn vrijheid kon beperken, veel verder te kijken dan de mensen wier geest beneveld werd door het leven. Hij had de liefde gezien die ze voor elkaar voelden en hij had tot zijn twee goden gebeden dat die twee mensen, van wie hij zoveel hield, zich van hun ketenen, nog veel zwaarder dan de zijne, zouden bevrijden.

Guillem hilde, iets wat hem als slaaf verboden was.

Guillem ging de poort van Barcelona nooit door. Hij kwam nog bij nacht bij de stad aan en stond voor de gesloten San Daniel-poort. Ze hadden hem zijn meisje afgenomen. Misschien had Arnau niet beseft wat hij deed, maar hij had haar van de hand gedaan als een slavin. Wat moest hij in Barcelona? Hoe kon hij ergens gaan zitten waar Mar had gezeten? Hoe kon hij rondlopen waar hij met haar had gepraat en gelachen en de geheime gevoelens van zijn meisje had gedeeld? Wat kon hij in Barcelona doen zonder dag en nacht aan haar te moeten denken? Welke toekomst wachtte hem naast de man die aan hun beider dromen een einde had gemaakt?

Guillem liep verder langs de kustweg en na twee dagen bereikte hij de haven van Salou, de op een na belangrijkste van Catalonië. Daar keek hij naar de zee, naar de horizon, en de zeewind bracht hem herinneringen aan zijn jeugd in Genua, aan een moeder en broers en zusjes van wie hij wreed gescheiden was toen hij aan een handelaar was verkocht. Bij hem had hij de beginselen van de handel geleerd. Later waren meester en slaaf tijdens een reis op zee gevangen genomen door de Catalanen, die voortdurend met Genua in oorlog waren. Guillem ging van hand tot hand, tot Hasdai Crescas veel meer in hem had gezien dan een eenvoudig handarbeider. Weer keek hij naar de zee, naar de schepen en de passagiers... Waarom zou hij niet naar Genua gaan?

‘Wanneer vertrekt het volgende schip naar Lombardije, naar Pisa?’ De jongen zocht nerveus in de stapels papieren op de tafel in het magazijn. Hij kende Guillem niet en aanvankelijk behandelde hij hem uit de hoogte, zoals hij met iedere vuile, stinkende slaaf zou hebben gedaan, maar toen de Moor zich voorstelde, herinnerde hij zich opeens de woorden van zijn vader: ‘Guillem is de rechterhand van Arnau Estanyol, consul van de Zee in Barcelona; aan hem danken wij ons brood.’ ‘Ik heb schrijfgerei nodig en een rustige plek om een brief te schrijven,’ zei Guillem.

‘Ik neem je aanbod om vrij te zijn aan,’ schreef hij. ‘Ik vertrek naar Genua via Pisa. Ik reis er als slaaf in jouw naam heen, en wacht daar het vrijheidsbewijs af.’ Wat moest hij verder nog zeggen: dat hij zonder Mar niet zou kunnen leven? Zou zijn meester en vriend Arnau dat dan wel kunnen? Wat had het voor zin om hem eraan te herinneren? ‘Ik ga op zoek naar mijn wortels, naar mijn familie,’ voegde hij eraan toe. ‘Samen met Hasdai ben je mijn beste vriend

geweest; pas goed op hem. Ik ben je eeuwig dankbaar. Mogen Allah en Maria je beschermen. Ik zal voor je bidden.'

De jongen die hem geholpen had, vertrok naar Barcelona zodra de galei waarop Guillem zich had ingescheept de haven van Salou verliet.

Langzaam zette Arnau zijn handtekening onder Guillems vrijheidsbewijs en hij bekeek het document nog eens goed: de pest, de vechtpartij, het wisselkantoor, en vele, vele dagen van werk, vriendschap en vrolijkheid... Bij de laatste regel trilde zijn hand. Toen hij getekend had knakte zijn pen. Ze wisten allebei wat de ware reden was die Guillem had aangezet tot zijn vlucht.

Arnau ging terug naar de beurs, waar hij opdracht gaf om het vrijheidsbewijs aan zijn correspondent in Pisa te zenden. Hij voegde er de betalingsopdracht bij van een klein fortuin.

'Wachten we niet op Arnau?' vroeg Joan aan Elionor, toen hij de eetkamer binnenkwam waar de barones aan tafel op hem wachtte.

'Hebt u trek?' Joan knikte. 'Als u wilt eten, kunt u dat het beste nu doen.'

De monnik ging tegenover Elionor zitten, aan de andere kant van Arnau's grote eettafel. Twee bedienden voorzagen hen van witbrood, wijn, soep en gebraden gans, op smaak gebracht met peper en uien.

'U zei toch dat u trek had?' vroeg Elionor, toen ze zag dat de monnik zijn eten niet aanroerde.

Even keek Joan op naar zijn schoonzuster. Het was de enige zin die de hele avond werd gesproken.

Een paar uur nadat hij zich had teruggetrokken op zijn kamer, hoorde Joan leven in het paleis. Een paar bedienden haastten zich om Arnau te verwelkomen. Ze boden hem iets te eten aan, maar hij bedankte, net als de drie keer dat Joan had besloten hem op te wachten. Arnau was toen in een van de salons in het paleis gaan zitten, waar Joan op hem zat te wachten, en had met een vermoeid gebaar het verlate avondmaal afgeslagen.

Joan hoorde de bedienden terugkomen. Vervolgens hoorde hij Arnau's voetstappen voor zijn deur, langzaam, op weg naar zijn slaapkamer. Wat kon hij tegen hem zeggen als hij nu zijn kamer uit zou gaan? De drie keer dat hij hem had opgewacht, had hij geprobeerd met hem te praten, maar Arnau had zich in zichzelf teruggetrokken en de vragen van zijn broer slechts met 'ja' en 'nee' beantwoord. 'Gaat het?' 'Ja.' 'Heb je het druk gehad op de beurs?' 'Nee.' 'Gaan de zaken goed?' Stilte. 'Hoe is het met de Santa Maria?' 'Goed.' In de donkere kamer sloeg Joan zijn handen voor zijn gezicht. Arnau's voetstappen waren weggestorven. Waarover zou Arnau met hem moeten spreken? Over haar? Hij zou hem toch zeker niet vertellen dat hij van haar hield?

Joan had gezien hoe Mar de traan op Arnau's wang had gedroogd. 'Vader?' had hij haar horen zeggen. Hij had Arnau zien beven. Joan had zich omgedraaid en had Elionor zien glimlachen. Hij had hem moeten zien lijden om te begrijpen... maar hoe kon hij de waarheid opbiechten? Hoe moest hij vertellen dat hij het geweest was...? Weer moest Joan denken aan die traan. Hield hij zoveel van haar? Zou hij haar ooit kunnen vergeten? Niemand kwam Joan troosten toen hij, ook die avond weer, neerknielde en bad tot het licht werd.

'Ik zou uit Barcelona weg willen.'

De prior van de dominicanen bekeek de monnik eens goed; hij zag er uitgemergeld uit, had diepe paarse wallen onder zijn ogen en liep in een sjoefle zwarte habijt.

'Denk je dat je het ambt van inquisiteur op je kunt nemen, broeder Joan?'

'Ja,' zei Joan. De prior nam hem van boven tot onder op. 'Als ik uit Barcelona weg ben, gaat het vanzelf beter.'

'Goed dan. Volgende week vertrek je naar het noorden.'

Zijn werkgebied was een streek met kleine dorpjes die leefden van de landbouw en veeteelt, verdwaald tussen bergen en valleien, waar de mensen de komst van de inquisiteur angstig afwachtten. Zijn komst was voor hen niets nieuws. Al meer dan honderd jaar, sinds

Ramon de Penyafort van paus Innocentius iv de opdracht had gekregen om zich in Aragón en Narbonne aan de Inquisitie te wijden, waren de dorpen aan de onderzoeken van de zwarte monniken onderworpen geweest. De meeste stromingen die door de kerk als ketters werden beschouwd, waren Catalonië vanuit Frankrijk binnengekomen: eerst de katharen en de waldenzen, daarna de Begarden en ten slotte de door de Franse koning vervolgte tempeliers. In het grensgebied staken de ketterse invloeden het eerst de kop op; in dat gebied waren de edelen veroordeeld en terechtgesteld: burggraaf Arnau en zijn gemalin Ermessenda; Ramon, heer van Cadí, en Guillem de Niort, rechter van de graaf Nunó Sanç in Cerdagne en Coflent, het gebied waar broeder Joan zijn ambt moest gaan uitoefenen.

‘Excellentie,’ zo begroette hem de stoet notabelen in een van die vele dorpen, en ze maakten een buiging.

‘Ik ben geen excellentie,’ antwoordde Joan, en hij beduidde hun recht op te gaan staan. ‘Jullie kunnen me gewoon broeder Joan noemen.’

In korte tijd had hij ervaren dat dit tafereel zich steeds herhaalde. Het nieuws van de komst van de inquisiteur, van de klerk die hem vergezelde en van het zestal soldaten van het Heilig Officie was hem vooruitgesneld. Ze stonden op het pleintje van het dorp. Joan keek naar de vier mannen, die weigerden zich helemaal op te richten. Ze hielden hun onbedekte hoofden gebogen en het lukte hun niet rustig stil te blijven staan. Er was verder niemand op het plein, maar Joan wist dat er in het verborgene vele ogen op hem gericht waren. Hadden ze zoveel te verbergen?

Na de ontvangst zou het gaan zoals altijd: ze zouden hem het beste onderdak in het dorp aanbieden, waar hem een welvoorzien dis zou wachten, té welvoorzien gezien de middelen van de mensen.

‘Ik wil alleen een stukje kaas en wat brood en water. Haal verder alles weg en bekommer je om mijn mannen,’ herhaalde hij nog eens, nadat hij aan tafel was gaan zitten.

Weer zo’n zelfde huis. Bescheiden en eenvoudig, maar van steen, anders dan de hutjes van klei of rot hout waarvan het in de dorpjes wemelde. Een tafel en wat stoelen waren het enige meubilair in een vertrek waar alles om de haard draaide.

‘Uwe excellentie zal wel moe zijn.’

Joan keek naar de kaas voor hem. Urenlang hadden ze in de ochtendkou over stenige paden gelopen, hun voeten modderig en kletsnat van de dauw. Onder de tafel wreef hij zijn pijnlijke kuit en rechtervoet, zijn rechterbeen over het linker geslagen.

‘Ik ben geen excellentie,’ herhaalde hij met vlakke stem, ‘en ik ben ook niet moe. God kent geen moeheid als het gaat om het verdedigen van zijn naam. Zodra ik wat gegeten heb, gaan we snel beginnen. Verzamel de mensen op het plein.’

Vóór zijn vertrek uit Barcelona had Joan in het Santa Caterina-klooster het traktaat van paus Gregorius IX uit 1231 opgevraagd, en bestudeerd hoe de rondreizende inquisiteurs te werk gingen.

‘Zondaars! Kom tot inkeer!’ Eerst de preek tot het volk. Zodra de ruim zeventig personen op het plein zijn eerste woorden hoorden, sloegen ze hun ogen neer. De blikken van de monnik in het zwart verlamden hen. ‘Het eeuwige vuur wacht jullie!’ De eerste keer had hij eraan getwijfeld of hij een menigte kon toespreken, maar de woorden kwamen er gemakkelijk uit, steeds gemakkelijker naarmate hij zich bewust werd van de macht die hij over de bevreesde boeren had. ‘Niemand van jullie zal ontkomen! God duldt geen zwarte schapen in zijn kudde.’ Ze moesten elkaar aangeven; de ketterij moest aan het licht komen. Dat was zijn opdracht: de zonde ontdekken die in beslotenheid werd begaan, de zonde die alleen de buurman, de vriend of de echtgenote kende...

‘God weet het. Hij kent jullie. Hij let op jullie. Wie de zonde onverschillig gadeslaat, zal branden in het eeuwige vuur, want wie de zonde toelaat is slechter dan wie de zonde begaat. Wie zondigt, kan vergeving vinden, maar wie de zonde verbergt...’ Vervolgens keek hij hen onderzoekend aan: een beweging te veel, een heimelijke blik. Dat zouden de eersten zijn. ‘Wie de zonde verbergt...’ Joan zweeg weer, een moment dat hij rekte tot hij zag hoe ze ineenkrompen bij zijn dreigement: ‘... zal geen vergeving vinden.’

Angst. Vuur, pijn, zonde, straf...: de zwarte monnik ging net zolang door met zijn betoog tot hij hen in zijn macht had, een macht die hij al bij zijn eerste preek had gevoeld.

‘Jullie hebben drie dagen de tijd,’ zei hij tot slot. ‘Ieder die vrijwillig zijn zonden komt opbiechten, wordt lankmoedig behandeld. Na die drie dagen... zal de straf voorbeeldig zijn.’ Hij wendde zich naar de officier: ‘Stel een onderzoek in naar die blonde vrouw, naar

die man op blote voeten en ook naar de man met die zwarte gordel. Het meisje met de baby...' Discreet wees Joan hen aan. 'Als ze zich niet vrijwillig melden, moeten jullie hen gaan halen, samen met nog eens hetzelfde aantal willekeurig gekozen anderen.'

Tijdens de drie dagen van genade bleef Joan stram achter de tafel zitten, naast de klerk en de soldaten die voortdurend gingen verzingen, terwijl de uren langzaam in stilte voorbijgingen.

Slechts vier mensen kwamen de verveling doorbreken: twee mannen die niet, zoals hun plicht was, naar de mis waren gegaan, een vrouw die haar man meerdere malen ongehoorzaam was geweest en een kind met enorme ogen dat zijn hoofd door de deuropening stak.

Iemand gaf hem een duwtje in zijn rug maar het kind weigerde naar binnen te gaan en bleef halverwege de deur staan.

'Kom binnen, jongen,' zei Joan.

Het kind deinsde achteruit, maar een hand duwde hem weer naar binnen en sloot de deur.

'Hoe oud ben je?' vroeg Joan.

Het kind keek naar de soldaten, naar de klerk, die al in zijn taak verdiept was, en naar Joan.

'Negen jaar,' stamelde hij.

'Hoe heet je?'

'Alfons.'

'Kom eens hier, Alfons. Wat wil je ons vertellen?'

'Dat... dat ik twee maanden geleden bonen uit de tuin van de buurman heb gepakt.'

'Gepakt?' vroeg Joan.

Alfons sloeg zijn ogen neer.

'Gestolen,' klonk het zacht.

Joan stond op van zijn matras en snoot de kaars. In het dorp was het nu al uren stil, uren waarin hij zoals altijd had geprobeerd de slaap te vatten. Eerst sloot hij zijn ogen en dommelde in, maar dan zag hij het beeld van de traan op Arnau's wang dat hem weer wakte. Hij

had behoefte aan licht. Hij probeerde opnieuw te slapen, telkens weer, maar altijd eindigde het ermee dat hij rechtop in zijn bed ging zitten, nu eens wild, soms zwetend, dan weer langzaam, en de zaken overdacht die hem uit de slaap hielden.

Hij had behoefte aan licht. Hij controleerde of er nog olie in de lamp zat.

In de duisternis verscheen opnieuw het bedroefde gezicht van Arnau.

Hij ging weer op de matras liggen. Het was koud. Altijd was het koud. Een paar tellen keek hij naar de flakkerende vlam en de bewegende schaduwen op de muur. Het enige raam in de slaapkamer had geen luiken en de wind woei erdoor naar binnen. ‘Allemaal dansen we een dans; de mijne...’

Hij trok de dekens over zich heen en dwong zichzelf zijn ogen te sluiten.

Waarom werd het nog niet licht? Nog één dag en dan zouden de drie dagen van genade om zijn.

Joan viel in een halfslap, maar na ruim een halfuur werd hij opnieuw bezweet wakker.

De lamp brandde nog. De schaduwen dansten nog. Het dorp was nog steeds stil. Waarom werd het niet licht?

Hij hulde zich in de dekens en liep naar het raam.

Weer zo’n dorp. Weer een nacht van wachten tot het licht werd.

Tot de volgende dag aanbrak...

’s Ochtends stond er een rij burgers voor het huis, geëscorteerd door de soldaten.

Ze zei dat ze Peregrina heette. Joan deed alsof hij niet veel aandacht besteedde aan de blonde vrouw die als vierde binnenkwam. Van de eerste drie was hij niets wijzer geworden. Peregrina bleef staan voor de tafel waarachter Joan en de klerk zaten. Het vuur knetterde in de haard. Verder hield niemand hen gezelschap. De soldaten stonden nog steeds buiten. Opeens keek Joan op. De vrouw sidderde.

‘Je weet iets, nietwaar, Peregrina? God let op ons,’ zei Joan. Peregrina knikte en staaarde naar de aarden vloer. ‘Kijk me aan! Je moet

me aankijken. Wil je soms branden in het eeuwige vuur? Kijk me aan! Heb je kinderen?’

De vrouw sloeg langzaam haar ogen op.

‘Ja, maar...’ stamelde ze.

‘Maar zij hebben de zonde niet begaan,’ viel Joan haar in de rede. ‘Wie is het dan, Peregrina?’ De vrouw aarzelde. ‘Wie is het, Peregrina?’

‘Ze vloekt,’ zei ze.

‘Wie vloekt, Peregrina?’

De klerk maakte aanstalten om aantekeningen te maken.

‘Zij...’ Joan wachtte in stilte. Het kwam er nog altijd niet uit. ‘Ik heb haar horen vloeken als ze kwaad wordt.’ Peregrina keek weer naar de aarden vloer. ‘De zuster van mijn man, Marta. Ze zegt verschrikkelijke dingen als ze kwaad wordt.’

Het gekras van de klerk overstemde elk ander geluid.

‘Nog iets, Peregrina?’

Nu hief de vrouw kalm haar hoofd.

‘Verder niets.’

‘Weet je het zeker?’

‘Ik zweer het. U moet me geloven.’

Alleen in de man met de zwarte gordel had hij zich vergist. De man met de blote voeten gaf twee herders aan die zich niet aan de vasten hadden gehouden: hij zei dat hij hen in de vastentijd vlees had zien eten. Het meisje met de baby, een jonge weduwe, gaf haar buurman aan, een getrouwde man die haar voortdurend oneerbare voorstellen deed... Hij had zelfs haar borsten gestreeld.

‘En jij, heb jij dat toegelaten?’ vroeg Joan. ‘Vond je het fijn?’

Het meisje barstte in huilen uit.

‘Heb je ervan genoten?’ hield Joan aan.

‘We hadden honger,’ snikte ze, het kind omhooghoudend.

De klerk noteerde de naam van het meisje. Joan staaarde haar aan. En wat heeft hij je gegeven, dacht hij. Een homp droog brood? Is dat wat je eer waard is?

‘Beken!’ sprak Joan, naar haar wijzend.

Nog twee mensen brachten hun burens aan. Het waren ketters, zeiden ze.

‘Soms word ik ’s nachts wakker van vreemde geluiden en zie ik licht in hun huis,’ zei de een, ‘het zijn duivelaanbidders.’

Wat zal je buurman je hebben aangedaan, dat je hem aanbrengt, dacht Joan. Je weet dat hij de naam van zijn verklikker nooit zal kennen. Wat levert het jou op als ik hem veroordeel? Een stukje land misschien?

‘Hoe heet je buurman?’

‘Anton, de bakker.’

De klerk noteerde de naam.

Toen Joan met het verhoor klaar was, was het al donker. Hij liet de officier binnenkomen en de klerk dicteerde hem de namen van de mensen die de volgende ochtend, als de zon opkwam, voor de Inquisitie moesten verschijnen.

Opnieuw de stilte van de nacht, de kou, de flakkerende vlam... en de herinneringen. Joan stond weer op.

Een vloekende vrouw, een wellusteling en een duivelaanbidder. ‘Morgenvroeg heb ik jullie,’ mompelde hij. Zou dat van die duivelaanbidder waar zijn? Al eerder waren er veel soortgelijke aangiften gedaan, maar slechts één had tot een veroordeling geleid. Zou het deze keer waar zijn? Hoe zou hij het kunnen bewijzen?

Hij voelde zich moe en liep terug naar zijn matras om zijn ogen te sluiten. Een duivelaanbidder...

‘Zweer je bij de vier evangeliën?’ vroeg Joan, toen op de benedenverdieping van het huis het licht door het raam naar binnen viel.

De man knikte.

‘Ik weet dat je gezondigd hebt,’ zei Joan.

De man die een moment van genot bij de jonge weduwe had gekocht, nu omgeven door twee fiere soldaten, werd bleek. Druppels zweet parelden op zijn voorhoofd.

‘Hoe is je naam?’ ‘Gaspar,’ klonk het. ‘Ik weet dat je hebt gezondigd, Gaspar,’ herhaalde Joan.

De man hakte: ‘Ik... ik...’

‘Beken!’ Joan verhief zijn stem.

‘Ik...’

‘Gesel hem tot hij bekennt!’ Joan stond op en sloeg met beide vuisten op tafel.

Een van de soldaten bracht zijn hand naar zijn gordel, waaraan een leren zweep hing. De man viel op zijn knieën voor de tafel.

‘Nee. Ik smeeek het u. Gesel me niet.’

‘Beken!’

De soldaat, met de zweep nog opgerold, sloeg hem op zijn rug.

‘Beken!’ riep Joan.

‘Ik... het is mijn schuld niet. Het is die vrouw. Ze heeft me behekst.’ De man sprak gejaagd. ‘Haar man heeft geen gemeenschap meer met haar.’ Joan hoorde het aan zonder een spier te vertrekken. ‘Ze zoekt me, ze zit me achterna. We hebben het maar een paar keer gedaan maar... maar ik zal het niet meer doen. Ik zal haar niet meer zien. Ik zweer het u.’

‘Heb je ontucht met haar gepleegd?’

‘J... ja.’

‘Hoeveel keer?’

‘Dat weet ik niet...’

‘Vier keer? Vijf? Tien?’

‘Vier. Ja, zo is het. Vier keer.’

‘Hoe heet die vrouw?’

De klerk noteerde het weer.

‘Wat heb je nog meer voor zonden begaan?’

‘Nee... verder niets, ik zweer het u.’

‘Zweer niet ijdel!’ Traag kwamen de woorden uit Joans mond. ‘Gesel hem!’

Na tien zweepslagen bekende de man dat hij ook ontucht had gepleegd met verschillende prostituees als hij naar de markt ging in Puigcerdà; bovendien had hij God gelasterd, gelogen en een groot aantal kleine zonden begaan. Nog eens vijf zweepslagen waren genoeg om zich de jonge weduwe te herinneren.

‘Hij heeft bekend,’ sprak Joan. ‘Morgen op het plein bij de *sermo generalis*, de publieke ceremonie, zul je horen wat je straf is.’

De man had geen tijd om te protesteren. Op zijn knieën werd hij door de soldaten naar buiten gesleept.

Marta, de schoonzuster van Peregrina, bekende zonder dat er veel dreigementen aan te pas hoefden te komen, en nadat Joan haar voor de volgende dag had ontboden, keek hij zijn klerk dwingend aan.

‘Haal Anton Sinom,’ beval de klerk de officier, nadat hij op de lijst had gekeken.

Zodra hij de duivelaanbidder zag binnenkomen, richtte Joan zich op in zijn harde houten stoel. Die arendsneus, dat hoge voorhoofd, die donkere ogen...

Hij wilde zijn stem horen.

‘Zweer je bij de vier evangeliën?’

‘Ja.’

‘Hoe heet je?’ vroeg hij, nog vóór de man voor hem stond.

‘Anton Sinom.’

De kleine, wat gebogen man, ingeklemd tussen de soldaten, beantwoordde zijn vraag ietwat lijdzaam, wat niet aan de aandacht van de inquisiteur ontsnapte.

‘Heb je altijd zo geheten?’

Anton Sinom aarzelde. Joan wachtte op zijn antwoord.

‘Hier heeft iedereen me altijd onder die naam gekend,’ zei hij ten slotte.

‘En elders?’

‘Elders had ik een andere naam.’

Joan en Anton keken elkaar aan. Het mannetje had zijn ogen geen moment afgewend.

‘Een christennaam, misschien?’

Anton schudde zijn hoofd. Joan onderdrukte een glimlach. Hoe zou hij beginnen? Moest hij zeggen dat hij wist dat hij gezondigd had? Dat spelletje zou die gedoopte Jood niet meespelen. Niemand in het dorp had hem ontmaskerd, anders zou hij door meerdere mensen zijn aangegeven, zoals dat bij bekeerlingen altijd ging. Die Sinom moest een slimme man zijn. Joan sloeg hem een paar tellen gade en vroeg zich af wat die man verborg; waarom brandde er ’s nachts licht in zijn huis?

Joan stond op en verliet het huis; de klerk en de soldaten bleven zitten. Toen hij de deur achter zich sloot, bleven de nieuwsgierigen die voor het huis waren samengedromd als verlamd staan. Joan negeerde hen en richtte zich tot de officier: ‘Zijn hier familieleden van de mensen binnen?’

De officier wees naar een vrouw en twee jongens die hem angstig aankeken. Er was iets...

‘Wat doet die man voor de kost? Hoe ziet zijn huis eruit? Wat

deed hij toen jullie hem kwamen dagvaarden?’

‘Hij is bakker,’ antwoordde de officier. ‘Hij heeft zijn werkplaats beneden aan huis. Hoe zijn huis eruit ziet...? Gewoon, netjes. We hebben hem niet gesproken, maar zijn vrouw.’

‘Was hij niet in de werkplaats?’

‘Nee.’

‘Zijn jullie ’s ochtends heel vroeg gegaan, zoals ik had gezegd?’

‘Ja, broeder Joan.’

‘Soms word ik ’s nachts wakker...’ ‘Word ik wakker,’ had de buurman gezegd. Een bakker staat voor dag en dauw op. ‘Slaap je dan niet, Sinom? Als je ’s ochtends heel vroeg op moet...’ Joan keek weer naar het gezin van de bekeerde Jood, dat een beetje apart stond van de andere toeschouwers. Even liep hij in kringetjes rond. Plotseling ging hij het huis weer binnen. De klerk, de soldaten en de bekeerling zaten er nog precies zoals hij hen had achtergelaten.

Joan liep naar de man tot hun gezichten elkaar raakten. Toen ging hij op zijn plaats zitten.

‘Kleed hem uit,’ beval hij de soldaten.

‘Ik ben besneden. Dat heb ik al be...’

‘Kleed hem uit!’

De soldaten keerden zich naar Sinom, en nog voordat ze zich op hem stortten, wist Joan door de blik die de man hem toewierp dat hij het bij het juiste eind had.

‘En nu,’ zei hij, toen Sinom helemaal naakt was, ‘wat heb je me nu te zeggen?’

De bekeerling probeerde zich zo goed mogelijk te houden.

‘Ik weet niet wat u bedoelt,’ antwoordde hij.

‘Ik bedoel’ – Joan sprak nu zachter en benadrukte elk woord – ‘dat je gezicht en je nek vuil zijn, maar je lichaam vanaf je borst smeteloos is. Ik bedoel dat je handen en je polsen vuil, maar je armen onberispelijk zijn. Ik bedoel dat je voeten en je enkels vuil, maar je benen schoon zijn.’

‘Vuil waar ik geen kleren draag, onder mijn kleren schoon,’ zei Sinom.

‘Zelfs geen meel, bakker? Wil je beweren dat de kleren van een bakker meel tegenhouden? Wil je me doen geloven dat je in winterkleren in de bakkerij werkt? Waar is het meel op je armen? Het is vandaag maandag, Sinom. Heb je het feest van God gevierd?’

‘Ja.’

Joan stond op en sloeg met zijn vuist op tafel.

‘Maar je hebt je ook volgens je ketterse riten gereinigd,’ riep hij, naar hem wijzend.

‘Nee,’ kermde Sinom.

‘We zullen het zien, Sinom, we zullen zien. Sluit hem op en haal zijn vrouw en kinderen.’

‘Nee!’ smeekte Sinom, terwijl de soldaten hem naar de kelder sleepten, ‘zij hebben er niets mee te maken.’

‘Halt!’ beval Joan. De soldaten bleven stilstaan en draaiden de bekeerling naar de inquisiteur. ‘Waar hebben ze niets mee te maken, Sinom? Waar hebben ze niets mee te maken?’

Sinom bekende en probeerde zijn gezin erbuiten te houden. Toen hij met zijn verhaal klaar was, gaf Joan bevel hem en zijn gezin in hechtenis te nemen. Daarna liet hij de overige verdachten halen.

Het was nog donker toen Joan het plein opkwam.

‘Slaapt hij dan niet?’ vroeg een soldaat, geuwend.

‘Nee,’ antwoordde een ander. ‘’s Nachts horen ze hem vaak op en neer lopen.’

De twee soldaten keken naar Joan, die de laatste voorbereidingen trof voor zijn afsluitende preek. Zijn zwarte, perkamentachtige habijt, versleten en vuil, leek te weigeren zijn bewegingen te volgen.

‘Maar als hij niet slaapt en ook niet eet...’ zei de eerste.

‘Hij leeft van de haat,’ zei de officier, die het gesprek had aangehoord.

Zodra het licht werd, kwamen de mensen uit het dorp aanzetten. De verdachten zaten op de voorste rij, gescheiden van het volk en onder begeleiding van de soldaten. Onder hen was Alfons, het negenjarige kind.

Joan begon met het kettergericht, en de dorpsautoriteiten kwamen de gelofte van gehoorzaamheid aan de Inquisitie afleggen en zwoeren dat ze de opgelegde straffen zouden uitvoeren. De monnik las de beschuldigingen en de straffen voor. De mensen die tijdens de drie dagen van genade waren verschenen, kregen een lichte straf: een bedevaart naar de kathedraal van Girona. Alfons werd veroordeeld om een maand lang een dag per week gratis de buurman te helpen die hij had bestolen. Toen Joan voorlas wat Gaspar ten laste werd gelegd, werd hij onderbroken door een kreet: ‘Hoer!’

Een man stortte zich op de vrouw die gemeenschap had gehad met Gaspar. De soldaten schoten toe om haar te beschermen. ‘Dus met hem heb je de zonde begaan die je me niet wilde vertellen?’ bleef hij maar schreeuwen, achter de soldaten.

Toen de beledigde echtgenoot zijn mond hield, sprak Joan zijn vonnis uit: ‘Elke zondag, drie jaar lang, zul je van zonsopgang tot zonsondergang met een ketterhemd aan op je knieën voor de kerk zitten. En wat jou betreft...’ begon hij tegen de vrouw.

‘Ik eis het recht haar zelf te straffen!’ riep de echtgenoot.

Joan keek naar de vrouw. Heb je kinderen? stond hij op het punt te vragen. Haar kinderen hadden toch geen kwaad gedaan? Die verdienden toch niet dat ze op een kist door een raampje met hun moeder moesten praten, met als enige troost de streling van haar hand over hun haar? Maar die man had het recht...

‘Wat jou betreft,’ herhaalde hij, ‘ik draag je over aan de wereldlijke autoriteiten, die er op verzoek van je man voor zullen zorgen dat de Catalaanse wet wordt nageleefd.’

Joan ging verder met het uitspreken van de beschuldigingen en het opleggen van de straffen.

‘Anton Sinom. Jij en je gezin worden ter beschikking gesteld van de inquisiteur-generaal.’

‘We gaan,’ beval Joan, toen hij zijn schaarse bezittingen op een muilezel had geladen.

Met een laatste blik nam de dominicaan afscheid van het dorp, luisterend naar zijn eigen woorden, die nog steeds op het pleintje weerklonken. Nog diezelfde dag zouden ze een volgend dorp bereiken, en dan weer een en weer een. En overal zullen de mensen me aankijken en angstig naar me luisteren, dacht hij. En daarna geven ze elkaar aan en komen hun zonden aan het licht. En ik moet mijn onderzoek doen, ik moet hun bewegingen, hun gelaatsuitdrukking, hun stiltes, hun gevoelens interpreteren om de zonde te vinden.

‘Maak voort, officier. Ik wil voor twaalf uur aankomen.’

vierde deel

*Slaven van
het lot*

*Pasen 1367
Barcelona*

Erwijl de priesters de paasmis leidden, bleef Arnau geknield voor zijn Maria-ter-Zee zitten. Samen met Elionor was hij de Santa Maria binnengegaan. De kerk zat tjokvol, maar de mensen waren opzijgegaan zodat hij de voorste rij kon bereiken. Hij had hun glimlachende gezichten herkend: die daar had hem een lening gevraagd voor zijn nieuwe schip; daar stond iemand die hem zijn spaargeld had toevertrouwd; een ander had hem een lening gevraagd voor de bruidsschat voor zijn dochter; daar stond een man die hem nog niet had terugbetaald. De laatste hield zijn ogen neergeslagen. Arnau was naast hem blijven staan en tot Elionors wanhoop had hij hem de hand gereikt.

‘Vrede zij met je,’ had hij gezegd.

De ogen van de man lichtten op en Arnau was verder gelopen, tot het hoofdaltaar. Dat was alles wat hij had, zei hij tegen Maria: eenvoudige mensen die hem waardeerden in ruil voor zijn hulp. Jo-an vervolgde de zonde en van Guillem wist hij niets. En wat Mar betreft, wat viel er over haar te zeggen?

Elionor tikte met haar voet tegen zijn enkel en toen Arnau haar aankeek, gebaarde ze dat hij op moest staan. ‘Heb je ooit een edelman gezien die zo lang knielt als jij?’ had ze hem meermaals verweeten. Arnau negeerde haar, maar weer tikte Elionor tegen zijn enkels.

‘Dit is alles wat ik heb, moeder. Een vrouw die vóór alles de schijn wil ophouden, behalve dan dat ze wil dat ik haar moeder maak. Moet ik dat doen? Het gaat haar alleen maar om een erfgenaam, om een kind dat haar toekomst zeker stelt.’ Elionor tikte een derde keer tegen zijn enkels. Toen Arnau zich omdraaide, wees zijn vrouw met haar hoofd naar de overige edelen in de Santa Maria. Sommigen stonden, maar de meesten zaten; alleen Arnau zat nog steeds geknield.

‘Heiligschennis!’

De kreet klonk door de hele kerk. De priesters zwegen, Arnau stond op en iedereen draaide zich om naar de hoofdingang van de Santa Maria.

‘Heiligschennis!’ klonk het weer.

Een paar mannen baanden zich een weg naar het altaar, onder het roepen van ‘heiligschennis,’ ‘ketterij,’ ‘duivels’...en ‘Joden’! Ze wilden met de priesters spreken, maar een van de mannen richtte zich tot de verzamelde gelovigen: ‘De Joden hebben een heilige hostie ontwijd,’ schreeuwde hij.

Een rumoer steeg op onder de mensen.

‘Het is ze nog niet genoeg dat ze Jezus Christus hebben gedood,’ schreeuwde de man weer vanaf het altaar, ‘nu moeten ze ook nog eens zijn lichaam onteren.’

Het rumoer ging over in geschreeuw. Arnau richtte zijn blik naar de mensen, maar ontmoette die van Elionor.

‘Jouw Joodse vrienden,’ zei ze.

Arnau wist waarop zijn vrouw doelde. Sinds Mars huwelijk was het hem onverdraaglijk om thuis te zijn, en vaak zocht hij ’s middags zijn oude vriend Hasdai Crescas op en bleef tot diep in de avond met hem zitten praten. Vóór Arnau Elionor iets terug kon zeggen, vielen de edelen en notabelen in de kerk de gesproken woorden bij en discussieerden er onderling over: ‘Ze willen Christus na zijn dood nog steeds laten lijden,’ zei de een.

‘De wet verplicht hen met Pasen thuis te blijven, met de deuren en ramen dicht; hoe kunnen ze het dan hebben gedaan?’ vroeg de man naast hem.

‘Ze zullen wel naar buiten zijn geglipt,’ zei een ander.

‘En hoe staat het met de kinderen?’ mengde een volgende zich in de discussie. ‘Ze hebben vast ook een christenkind ontvoerd om het

te kruisigen en zijn hart op te eten...'

'En zijn bloed te drinken,' klonk het.

Arnau kon zijn ogen niet van het groepje woedende edelen afhouden. Hoe konden ze...? Zijn blik kruiste weer die van Elionor. Ze glimlachte.

'Jouw vrienden,' herhaalde zijn vrouw honend.

Op dat moment begon de hele Santa Maria om wraak te roepen. Onder het roepen van 'kettters' en 'heiligschenners' hitsten de mensen elkaar op om naar de Jodenwijk te gaan. Arnau zag hoe ze naar de uitgang van de kerk stormden. De edelen bleven achter.

'Als je niet voortmaakt,' hoorde hij Elionor zeggen, 'kom je de Jodenwijk niet meer in.'

Arnau keek zijn vrouw aan en wendde zich daarna naar Maria. Het geschreeuw stierf langzaam weg in de carrer del Mar.

'Vanwaar al die haat, Elionor? Heb je soms niet alles wat je hartje begeert?'

'Nee, Arnau. Dat weet je, en misschien schenk je het wel aan je Joodse vrienden.'

'Waar heb je het over, vrouw?'

'Over jou, Arnau, over jou. Je weet heel goed dat je nooit aan je echtelijke plichten hebt voldaan.'

Even dacht Arnau terug aan de vele keren dat hij Elionors toenaderingen had afgewezen; eerst tactvol, trachtend haar niet te kwetsen, later nors en zonder enige consideratie.

'De koning heeft me gedwongen met je te trouwen, maar over het bevredigen van je behoeften heeft hij niets gezegd,' beet hij haar toe.

'De koning niet,' antwoordde ze, 'maar de kerk wel.'

'God kan me niet dwingen gemeenschap met je te hebben!'

Elionor staarde haar man aan en liet zijn woorden bezinken, vervolgens draaide ze haar hoofd heel langzaam naar het hoofdaltaar. Ze waren alleen in de Santa Maria achtergebleven... op drie priesters na die zwijgend het gesprek van de echtelieden aanhoorden. Arnau keek eveneens hun kant op. Toen de blikken van Arnau en zijn vrouw elkaar opnieuw kruisten, kneep Elionor haar ogen half dicht.

Ze zei niets meer. Arnau keerde haar de rug toe en begaf zich naar de uitgang van de Santa Maria.

'Ga maar naar je Joodse minnares,' hoorde hij Elionor achter zich roepen.

Een rilling liep over Arnau's rug.

Arnau bekleedde dat jaar opnieuw het ambt van consul van de Zee. In vol ornaat ging hij op weg naar de Jodenwijk; het geschreeuw van de menigte werd steeds luider toen hij via de carrer del Mar, de plaça del Blat en de bajada de la Presó naar de kerk van Sant Jaume liep. Het volk riep om wraak en dromde samen voor de poort, die werd bewaakt door soldaten van de koning. Ondanks de opschudding kon Arnau vrij makkelijk doorlopen.

'U kunt de Jodenwijk niet in, eerbiedwaardige consul,' zei de officier die de wacht hield. 'We wachten op orders van de plaatsvervanger van de koning, de infant don Juan, de zoon van Pere III.'

En de orders kwamen. De volgende ochtend bepaalde de infant don Juan dat alle Joden van Barcelona in de grote synagoge moesten worden opgesloten, zonder eten of drinken, tot de schulddigen aan de ontwijding van de hostie zich zouden melden.

'Vijfduizend mensen,' mompelde Arnau in zijn kantoor op de beurs, toen ze hem het nieuws brachten. 'Vijfduizend mensen, op elkaar gepakt in de synagoge, zonder eten of drinken! Wat moet er worden van de kleine kinderen, van de pasgeboren baby's? Wat verwacht de infant? Hoe kun je nu zo dwaas zijn om te denken dat een Jood zich schuldig zal verklaren aan het ontheiligen van een hostie? Hoe kun je zo stom zijn om te verwachten dat iemand zijn eigen doodvonnis tekent?'

Arnau sloeg op de tafel en stond op. De bediende die hem het nieuws had gebracht, reageerde geschrokken.

'Waarschuw de garde,' beval Arnau.

De eerbiedwaardige consul van de Zee liep haastig de stad door, vergezeld van een zestal gewapende missatges. De poort van de Jodenwijk, nog altijd bewaakt door soldaten van de koning, stond wagenwijd open; de menigte was verdwenen, maar er waren zo'n honderd toeschouwers die, ondanks het geduw van de soldaten, naar binnen probeerden te komen.

'Wie heeft de leiding?' vroeg Arnau aan de officier bij de poort.

'De rechter is binnen,' wees de officier.

'Ga hem waarschuwen.'

Al snel verscheen de rechter.

'Wat wil je, Arnau?' vroeg hij, terwijl hij hem zijn hand toestak.

'Ik wil met de Joden praten.'

‘De infant heeft bevolen...’

‘Ik weet het,’ onderbrak Arnau hem. ‘Daarom moet ik juist met hen spreken. Er lopen veel processen die Joden betreffen. Ik moet hen spreken.’

‘Maar de infant...’ begon de rechter.

‘De infant leeft van de Joodse gemeenschap! Ze moeten hem bij koninklijke beschikking jaarlijks twaalfduizend dukaten betalen.’ De rechter knikte. ‘De infant heeft er belang bij dat de schuldingen zich melden, maar hij heeft er minstens zoveel belang bij dat de zaken van de Joden gewoon doorgaan, want anders... Bedenk wel dat de Barcelonese Jodenwijk aan die twaalfduizend dukaten het meeste bijdraagt.’

De rechter twijfelde er niet aan en liet Arnau en zijn gevolg door.

‘Ze zijn in de grote synagoge,’ zei hij in het voorbijgaan.

‘Ik weet het, ik weet het.’

Hoewel alle Joden opgesloten waren, was het in de Jodenwijk een drukte van belang. Arnau liep door en zag hoe een zwerm zwarte monniken de huizen van de Joden een voor een onderzocht, op zoek naar de bloedende hostie.

Bij de deur van de synagoge stuitte Arnau weer op een wacht van de koning.

‘Ik kom met Hasdai Crescas spreken.’

De leidinggevende officier wilde bezwaar maken, maar de officier die met hen meeliep knikte

Terwijl hij stond te wachten tot Hasdai naar buiten zou komen, keek Arnau naar de Jodenbuurt. De huizen, alle met de deur wagenwijd open, boden een trieste aanblik. Monniken liepen in en uit, vaak met voorwerpen die ze aan andere monniken lieten zien; die bekeken ze dan, schudden hun hoofd en gooiden ze vervolgens op de grond, die al met bezittingen van de Joden bezaaid was. Wie zijn hier nu de heiligschenners? dacht Arnau.

‘Eerbiedwaardige,’ hoorde hij achter zich zeggen.

Arnau draaide zich om en stond tegenover Hasdai. Even keek hij hem in de ogen, ogen die huilden om de plundering die zijn vertrouwde omgeving onderging. Arnau beval de soldaten om hen alleen te laten. De missatges gehoorzaamden, maar de soldaten van de koning bleven bij de twee mannen staan.

‘Zijn jullie soms in de zaken van het Consulaat van de Zee geïn-

teresseerd?’ vroeg Arnau. ‘Trek je samen met mijn mannen terug. De zaken van het consulaat zijn geheim.’

De soldaten gehoorzaamden met tegenzin. Arnau en Hasdai keken elkaar aan.

‘Ik zou je graag willen omhelzen,’ zei Arnau, toen niemand hen meer kon horen.

‘Dat moeten we niet doen.’

‘Hoe is de toestand?’

‘Slecht, Arnau. Slecht. Voor ons oude mensen is het niet zo erg en de jongeren houden het wel vol, maar de kinderen hebben nu al uren niets te eten of te drinken. Er zijn een paar pasgeboren baby’s bij; als hun moeders geen melk meer hebben... We zijn hier nog maar een paar uur, maar de lichamelijke noden...’

‘Kan ik helpen?’

‘We hebben geprobeerd te onderhandelen, maar de rechter wil niet naar ons luisteren. Je weet dat er maar één ding opzit: je moet onze vrijheid kopen.’

‘Hoeveel kan ik...?’

Hasdais blik belette hem zijn zin af te maken. Hoeveel was het leven van vijfduizend Joden waard?

‘Ik reken op je, Arnau. Mijn gemeenschap is in gevaar.’

Arnau stak zijn hand uit.

‘We rekenen op je,’ herhaalde Hasdai, en na een handdruk liet hij Arnau vertrekken.

Arnau liep opnieuw tussen de zwarte monniken door. Zouden ze de bloedende hostie al gevonden hebben? De voorwerpen hoopten zich verder op in de straten; er stonden nu zelfs al meubels. Bij het verlaten van de Jodenwijk groette hij de rechter. Nog die middag zou hij audiëntie bij hem vragen, maar hoeveel moest hij bieden voor het leven van een mens? En voor dat van een hele gemeenschap? Arnau had in allerlei goederen gehandeld – stoffen, specerijen, granen, dieren, schepen, goud en zilver –, hij kende de prijs van slaven, maar wat was de prijs van een vriend?

Arnau verliet de Jodenwijk, sloeg linksaf en ging de carrer Banys Nous in. Hij stak de plaça del Blat over, maar toen hij in de carrer

Carders was, bij de hoek met de Montcada, waar zijn huis lag, bleef hij plotseling staan. Waarom zou hij naar huis gaan? Om er Elionor tegen het lijf te lopen? Hij maakte rechtsomkeert naar de carrer del Mar en ging naar zijn wisselkantoor. Sinds hij in Mars huwelijk had toegestemd... Sindsdien had Elionor hem onophoudelijk achtervolgd. Eerst op sluwe wijze. Terwijl ze hem voordien nooit 'schat' had genoemd! Nooit had het haar iets kunnen schelen hoe het met zijn zaken ging, wat hij graag at of zelfs maar waar hij was. Toen die tactiek faalde, besloot Elionor tot een frontale aanval. 'Ik ben vrouw,' zei ze op een dag. De blik waarmee Arnau haar antwoordde, beviel haar waarschijnlijk niet, want ze zei niets meer... tot een paar dagen later. 'We moeten ons huwelijk consumeren; we leven in zonde.'

'Sinds wanneer ben jij zo geïnteresseerd in mijn zielenheil?' antwoordde Arnau.

Ondanks de reactie van haar man gaf Elionor niet op, en uiteindelijk besloot ze met pater Juli Andreu, een van de priesters van de Santa Maria, te spreken om hem de zaak uit de doeken te doen. Hij was zeker geïnteresseerd in het zielenheil van zijn gelovigen, van wie Arnau een van de dierbaarsten was. Bij de priester kon Arnau zich er niet van afmaken, zoals bij Elionor.

'Ik kan het niet, pater,' antwoordde hij, toen hij hem op een dag in de Santa Maria overviel.

Het was waar. Nadat Mar aan de ridder van Ponts was overgedragen, had Arnau geprobeerd het meisje te vergeten en hij had zelfs een gezin willen stichten. Hij was nu alleen. Iedereen die hij had liefgehad, was uit zijn leven verdwenen. Hij kon kinderen krijgen, met hen spelen en zijn best doen om bij hen te vinden wat hij miste, maar dat alles viel alleen te verwezenlijken met Elionor. Maar wanneer hij haar zag aankomen terwijl ze hem door de vertrekken in het paleis achtervolgde, of haar valse, gemaakte stem hoorde, zo anders dan de vertrouwde stem van Mar, liet hij zijn plannen weer varen.

'Wat bedoel je, zoon?' vroeg de priester.

'De koning heeft me gedwongen met Elionor te trouwen, pater, maar hij heeft me nooit gevraagd of zijn pupil me wel aanstond.'

'De barones...'

'De barones trekt me niet aan, pater. Mijn lichaam weigert.'

‘Ik kan je een goed medicijn aanbevelen.’

Arnau glimlachte.

‘Nee pater, nee. Daar gaat het niet om. Lichamelijk ben ik in orde; het is gewoon...’

‘Dan moet je je best doen om je huwelijksplichten te vervullen. Onze-Lieve-Heer verwacht...’

Arnau liet het betoog van de priester over zich heen komen, tot hij Elionor met haar gezeur voor zich zag. Wat dachten ze eigenlijk wel?

‘Kijk eens, pater,’ onderbrak hij hem, ‘ik kan mijn lichaam niet dwingen een vrouw te begeren.’ De priester wilde iets zeggen, maar Arnau gebarde hem te zwijgen. ‘Ik heb gezworen dat ik mijn echtgenote trouw zou zijn en daar houd ik mij aan. Niemand kan me van het tegendeel beschuldigen. Ik kom vaak bidden en ik geef geld voor de Santa Maria. Ik draag bij aan de bouw van deze kerk en het lijkt me dat ik daardoor boet voor de zwakte van mijn lichaam.’

De priester wreef niet langer in zijn handen.

‘Zoon...’

‘Wat denkt u, pater?’

De priester probeerde met zijn gebrekkige theologische kennis Arnau’s argumenten te weerleggen, maar dat lukte hem niet. Daarop verdween hij met snelle pas tussen de werklieden. Toen Arnau alleen was, ging hij naar zijn Maria en knielde voor haar neer: ‘Ik denk alleen maar aan haar, moeder. Waarom heb je me haar aan de heer van Ponts laten geven?’

Hij had Mar sinds haar huwelijk niet weergezien. Toen Felip de Ponts een paar maanden na de plechtigheid was gestorven, had hij naar de weduwe toe willen gaan, maar Mar had hem niet willen ontvangen. Misschien is het maar beter zo, had Arnau bij zichzelf gezegd. Hij was meer dan ooit gebonden aan zijn eed aan Maria: hij was gedoemd om trouw te zijn aan een vrouw die niet van hem hield en van wie hij niet kon houden. En om de enige met wie hij gelukkig kon zijn op te geven...

‘Hebben ze de hostie al gevonden?’ vroeg Arnau aan de rechter, toen ze in het paleis aan de plaça del Blat tegenover elkaar zaten.

‘Nee,’ antwoordde hij.

‘Ik heb met de raadslieden van de stad gesproken,’ zei Arnau, ‘en die zijn het met me eens. De opsluiting van de hele Joodse gemeenschap kan de Barcelonese handelsbelangen ernstig schaden. De vaartijd is net begonnen. Als je naar de haven gaat, zul je daar een paar schepen zien die klaarliggen voor vertrek. Ze hebben handelsgoederen van Joden bij zich; óf ze laden die uit, óf ze zouden op de bijbehorende handelaars moeten wachten. Het probleem is dat er bij de lading ook goederen van christenen zitten.’

‘Waarom laden ze die dan niet uit?’

‘Dan zou de transportprijs van de goederen van de christenen omhooggaan.’

De rechter maakte een machteloos gebaar.

‘Verzamel dan de goederen van de Joden en christenen elk op aparte schepen,’ stelde hij ten slotte als oplossing voor.

Arnau schudde zijn hoofd.

‘Dat gaat niet. Niet alle schepen hebben dezelfde bestemming. Zoals je weet, is de vaartijd maar kort. Als de schepen niet uitvaren, wordt de hele handel vertraagd en kunnen ze niet op tijd terugkeren. Ze zullen een reis minder kunnen maken en de goederen zullen daardoor duurder worden. We zullen allemaal geld verliezen.’ Jijzelf inclusief, dacht Arnau. ‘Bovendien is het gevaarlijk als er schepen in de haven van Barcelona liggen te wachten; als er een storm opsteekt...’

‘Wat is je voorstel?’

Dat u hen allemaal vrijlaat. Dat u de monniken beveelt te stoppen met het doorzoeken van hun huizen. Dat u hun bezittingen teruggeeft, dat...

‘Leg de Joodse wijk een boete op.’

‘Het volk eist schuldigen en de infant heeft beloofd die te vinden. De ontwijding van een hostie...’

‘Op de ontwijding van een hostie,’ onderbrak Arnau hem, ‘zal een hogere boete staan dan op enig ander misdrijf.’ Waarom zouden ze er nog woorden aan vuilmaken? De Joden waren al schuldig bevonden, of de bloedende hostie nu gevonden werd of niet. De rechter fronste zijn wenkbrauwen; hij twijfelde nog. ‘Waarom probeer je het niet? Als het lukt, draaien alleen de Joden ervoor op; anders wordt het een slecht jaar en boeten we allemaal.’

Te midden van de werklieden, het lawaai en het stof, keek Arnau op naar de sluitsteen van het tweede gewelf van het middenschip van de Santa Maria, de laatste die was geplaatst. Op de grote steen stond de annunciatie afgebeeld: een geknielde Maria in een rode, met goud geborduurde, mantel, die van een engel de boodschap kreeg van haar aanstaande moederschap. De levendige kleuren, het rood en het blauw, maar vooral het goud, trokken Arnau's aandacht. Het was een mooi tafereel. De rechter had Arnau's argumenten overwogen en uiteindelijk was hij gezwicht.

Vijfentwintigduizend pond en vijftien schuldigen! Dat was het antwoord dat de rechter hem de volgende dag had gegeven, nadat hij het hof van de infant don Juan had geraadpleegd.

'Vijftien schuldigen? Wilt u vijftien mensen terechtstellen omdat vier idioten hen in de val hebben laten lopen?'

De rechter sloeg met zijn vuist op tafel.

'Die idioten, dat is wel de heilige katholieke kerk.'

'Je weet best dat dat niet zo is,' zei Arnau.

De twee mannen keken elkaar aan.

'Geen schuldigen,' zei Arnau.

'Dat kan niet. De infant...'

'Geen schuldigen! Vijfentwintigduizend pond is een fortuin.'

Arnau liep het paleis weer uit, zonder vast doel voor ogen. Wat moest hij tegen Hasdai zeggen? Dat vijftien van hen moesten sterven? Maar hij kon het beeld van die vijfduizend mensen, op elkaar gepakt in een synagoge, zonder water, zonder eten, niet van zich af zetten...

'Wanneer krijg ik antwoord?' had hij de rechter gevraagd.

'De infant is aan het jagen.'

Aan het jagen! Vijfduizend mensen zaten op zijn bevel vast en hij was gaan jagen! Van Barcelona naar Girona, het land van de infant, hertog van Girona en Cervera, was het te paard waarschijnlijk niet meer dan drie uur, maar Arnau moest tot laat in de middag van de volgende dag wachten voor de rechter hem ontbood.

'Vijfendertigduizend pond en vijf schuldigen.'

Per persoon een verschil van duizend pond. Misschien is dat de prijs van een mens, dacht Arnau.

‘Veertigduizend, zonder schuldigen.’

‘Nee.’

‘Dan ga ik naar de koning.’

‘Je weet best dat de koning met de oorlog tegen Castilië al genoeg aan zijn hoofd heeft; hij zal geen onenigheid willen met zijn zoon en plaatsvervanger. Hij heeft hem niet voor niets benoemd.’

‘Vijfenveertigduizend, maar zonder schuldigen.’

‘Nee, Arnau, nee...’

‘Ga het bespreken!’ barstte Arnau uit, ‘ik smeeek het je,’ verbeterde hij zichzelf.

De stank uit de synagoge kwam Arnau al op meters afstand tegemoet. De straten in de Joodse wijk zagen er inmiddels nog troostelozer uit en overal lagen stapels spullen en meubels. In de huizen klonk het geklop van de zwarte monniken die achter de wanden en onder de vloeren zochten naar het lichaam van Christus. Arnau moest zijn best doen om kalmte voor te wenden toen hij Hasdai trof, deze keer in gezelschap van twee rabbijnen en evenzoveel leiders van de gemeenschap. Arnau's ogen brandden. Zou het de urinedamp zijn die uit de synagoge kwam of kwam het door het nieuws dat hij moest brengen?

Een paar tellen lang bekeek Arnau de mannen die de lucht in hun longen probeerden te verversen, terwijl op de achtergrond een luid gejammer klonk; hoe zou het binnen zijn? Allemaal keken ze met een schuin oog naar de straten, en hun heftige ademhaling stakte even.

‘Ze eisen schuldigen,’ zei Arnau, toen de vijf mannen waren bijgekomen. ‘We zijn begonnen met vijftien. Nu eisen ze er vijf en ik hoop...’

‘We kunnen niet wachten, Arnau Estanyol,’ viel een van de rabbijnen hem in de rede. ‘Vandaag is er een oude man gestorven; hij was ziek, maar onze artsen hebben niets voor hem kunnen doen, ze hebben niet eens zijn lippen kunnen bevochtigen. We mogen hem niet begraven. Begrijp je wat dat betekent?’ Arnau knikte. ‘Morgen zal de stank van zijn ontbindende lichaam...’

‘We zitten op elkaar gepakt in de synagoge,’ onderbrak Hasdai hem, ‘de mensen... de mensen kunnen niet eens opstaan om hun be-

hoeften te doen. De moeders hebben geen melk meer; ze hebben hun baby's de borst gegeven en ook de dorst van de andere kinderen gelest. Als we nog langer wachten, zijn vijf schuldigen helemaal niets.'

'Plus vijfenveertigduizend pond,' voegde Arnau eraan toe.

'Wat kan ons het geld schelen, als we anders misschien allemaal omkomen?' zei de andere rabbijn.

'Wat nu?' vroeg Arnau.

'Hou vol, Arnau,' smeekte Hasdai.

Tienduizend pond erbij zette de koerier van de infant tot haast aan... of misschien was hij uiteindelijk wel nooit vertrokken. Arnau werd de volgende ochtend ontboden. Drie schuldigen.

'Het gaat om mensen!' verweet Arnau de rechter tijdens hun bespreking.

'Het zijn Joden, Arnau. Het zijn maar Joden. Afvalligen die het eigendom van de koning zijn. Zonder zijn gunst zouden ze allemaal al dood zijn en de koning heeft besloten dat drie van hen voor de ontwijding van de hostie moeten boeten. Het volk eist het.'

Sinds wanneer vindt de koning zijn volk zo belangrijk? dacht Arnau.

'Bovendien,' ging de rechter door, 'worden zo de problemen van het consulaat opgelost.'

Het lijk van de oude man, de moeders die geen melk meer hadden, de huilende kinderen, het gejammer en de stank: uiteindelijk maakte Arnau een instemmend gebaar. De rechter leunde achterover in zijn stoel.

'Op twee voorwaarden,' voegde Arnau eraan toe, waardoor de rechter weer op moest letten: 'Ten eerste, zij kiezen de schuldigen uit' – de rechter knikte –, 'en ten tweede moet de bisschop de overeenkomst goedkeuren en moet hij beloven zijn parochianen te kalmeren.'

'Dat heb ik al gedaan, Arnau. Denk je dat ik weer een bloedbad in de Jodenwijk wil?'

De stoet vertrok uit de Jodenwijk. De ramen en deuren van de huizen waren gesloten en de met meubels bezaaide straten zagen er

verlaten uit. De stilte leek een uitdaging voor het groep dat buiten te horen was. Daar verdrongen de mensen zich rond de bisschop, blinkend van het goud in de mediterrane zon, en de talloze priesters en zwarte monniken die langs de carrer de la Boqueria stonden te wachten, van het volk gescheiden door twee rijen soldaten van de koning.

Een oorverdovend geschreeuw steeg op toen er in de poort drie gestalten verschenen. De mensen staken met gebalde vuist hun arm omhoog, en toen de soldaten zich opmaakten om de stoet te beschermen, mengden de scheldwoorden zich met de metaalklank van het trekken van de zwaarden. De drie figuren, aan handen en voeten geboeid, werden tussen de twee rijen zwarte monniken gezet, en zo, met de bisschop van Barcelona aan het hoofd, zette de stoet zich in beweging. De aanwezigheid van de soldaten en dominicanen kon niet voorkomen dat het volk de drie schuldigen met stenen bekogelde en bespuwde.

Arnau zat in de Santa Maria te bidden. Hij had het nieuws naar de Joodse wijk gebracht; bij de deur van de synagoge was hij opnieuw begroet door Hasdai, de rabbijnen en de leiders van de gemeenschap.

‘Drie schuldigen,’ zei hij terwijl hij probeerde hen in de ogen te blijven kijken. ‘Jullie mogen... jullie mogen hen zelf uitkiezen.’

Niemand sprak een woord; ze keken alleen maar naar de straten, terwijl het geklaag en gejammer hun gedachten begeleidden. Arnau had niet de moed om zijn bemiddelingspoging nog langer voort te zetten en verontschuldigde zich bij het verlaten van de Jodenwijk bij de rechter. Drie onschuldige mensen... want we weten allebei dat de beschuldiging van de ontwijding van het lichaam van Christus niet waar is.

Arnau hoorde het eerste geschreeuw van de menigte die door de carrer del Mar trok. Het rumoer vulde de Santa Maria; het drong door de gaten van de deuren naar binnen en steeg omhoog via de houten steigers, net zoals de bouwvakkers dat deden, tot het de gewelven bereikte. Drie onschuldige mensen! Hoe zouden ze hen gekozen hebben? Zouden ze door de rabbijnen zijn gekozen of zouden ze zich vrijwillig hebben gemeld? Toen herinnerde Arnau zich Hasdais ogen terwijl hij naar de straten in de Joodse wijk keek. Wat was daarin te lezen geweest? Berusting? Had hij niet gekeken als ie-

mand die... afscheid nam? Arnau beefde; zijn knieën knikten en hij moest zich vastgrijpen aan de bidstoel. De stoet naderde de Santa Maria. Het geschreeuw werd harder. Arnau stond op en keek naar de uitgang aan de plaça de Santa Maria. Het zou niet lang meer duren voor de stoet aan zou komen. Hij bleef in de kerk en keek naar het plein, tot hij de scheldwoorden van de mensen kon verstaan.

Arnau rende naar de deur. Niemand hoorde zijn schrille kreet. Niemand zag hem huilen. Niemand zag hem op zijn knieën vallen toen hij Hasdai geboeid zag voortsjokken, onder een regen van scheldwoorden, stenen en fluimen. Hasdai liep voor de Santa Maria langs en keek naar de man die geknield met zijn vuisten de grond bewerkte. Arnau zag hem niet en bleef doorslaan tot de stoet verder trok, tot de aarde rood begon te kleuren. Toen knielde iemand voor hem neer en pakte hem zachtjes bij zijn handen.

‘Mijn vader zou niet willen dat je jezelf pijn doet om hem,’ zei Raquel, toen Arnau zijn ogen opsloeg.

‘Ze zullen... ze zullen hem doden.’

‘Ja.’

Arnau keek naar het gezicht van het inmiddels vrouw geworden meisje. Precies op die plek had hij haar vele jaren geleden onder de kerk verborgen. Raquel hilde niet en ondanks het gevaar droeg ze haar Joodse kleren en het gele schildje dat haar afkomst verraadde.

‘We moeten sterk zijn,’ zei ze; dat was het meisje dat hij zich herinnerde.

‘Waarom, Raquel? Waarom hij?’

‘Hij doet het voor mij. Voor Jucef. Voor onze kinderen, zijn kleinkinderen; voor zijn vrienden. Voor alle Joden in Barcelona. Hij zei dat hij al oud was, dat hij al een heel leven achter de rug had.’

Met hulp van Raquel stond Arnau op en terwijl hij op haar steunde, liepen ze het geschreeuw achterna.

Ze verbrandden hen levend. Ze maakten hen vast aan een paal, op wat hout en spaanders, en staken die in brand zonder dat de roep om wraak van de christenen ook maar een ogenblik verstomde. Toen de vlammen zijn lichaam bereikt hadden, keek Hasdai op naar de hemel. Nu barstte Raquel in huilen uit. Ze omhelsde Arnau en verborg haar tranen aan zijn borst; ze stonden een beetje afgezonderd van de menigte.

Arnau, zijn armen om Hasdais dochter geslagen, kon zijn ogen

niet van het brandende lichaam van zijn vriend afhouden. Het leek of hij bloedde, maar het vuur maakte zich snel van zijn lichaam meester. Opeens hoorde hij het geschreeuw van de mensen niet meer; hij zag hen alleen dreigend met hun vuisten zwaaien... Plotseling werd zijn blik naar rechts getrokken. Vijftig meter van hem vandaan bevonden zich de bisschop en de inquisiteur-generaal, en naast hen stond Elionor met hen te praten, met uitgestrekte arm naar hem wijzend. Naast haar stond een andere, elegant geklede dame, die Arnau aanvankelijk niet herkende. Terwijl Elionor stond te gebaren en te schreeuwen en voortdurend naar hem wees, kruiste zijn blik die van de inquisiteur.

‘Zij daar, die Jodin, is zijn minnares. Kijk maar. Kijk maar hoe hij haar omhelst.’

Juist op dat moment sloot Arnau de Joodse vrouw, huilend tegen zijn borst, stevig in zijn armen, terwijl ondertussen, onder gebrul van de menigte, de vlammen naar de hemel joegen. Toen hij zijn blik afwendde om de verschrikking niet langer te hoeven zien, keken Arnau's ogen vervolgens recht in die van Elionor. Toen hij zag hoe ze keek, de diepe haat, de valse blik van iemand die zijn wraak bevredigd ziet, huiverde hij. En toen hoorde Arnau het lachje van de vrouw naast haar, een onmiskenbaar, ironisch lachje, dat sinds zijn kindertijd in zijn geheugen stond gegrift: het lachje van Margarida Puig.

Het was een wraak waarop al een tijd werd gezind, en waarin niet alleen Elionor de hand had. Het ging om een wraak waarvan de beschuldiging tegen Arnau en de Joodse Raquel nog maar het begin was.

De beslissingen die Arnau Estanyol als baron van Granollers, Sant Viçenc dels Horts en Caldes de Montbui had genomen, hadden kwaad bloed gezet bij de andere edelen, die zagen hoe ze golven van opstandigheid onder hun boeren teweegbrachten... Menigeen had zich genoodzaakt gezien om, met hardere hand dan voordien nodig was geweest, een oproer de kop in te drukken waarbij luidkeels de afschaffing werd geëist van bepaalde privileges waarvan Arnau, de als horige geboren baron, had afgezien. Onder de gepikeerde edelen bevond zich Jaume de Bellera, de zoon van de heer van Navarcles, die als kind door Francesca was gezoogd. En, aan zijn zijde, iemand die door Arnau was beroofd van zijn huis, zijn fortuin en zijn manier van leven: Genís Puig, die na de uitzetting zijn intrek had moeten nemen in het oude huis in Navarcles van zijn grootvader, Grau's vader. Dat huis vertoonde weinig overeenkomst met het paleis aan de carrer Montcada waar hij het grootste deel van zijn leven had doorgebracht. Beiden zaten urenlang te klagen over hun ongeluk en smeedden plannen tot wraak. Plannen die nu, als de brie-

ven van Genís' zuster Margarida niet logen, hun vruchten zouden afwerpen...

Arnau vroeg de zeeman die zijn getuigenis aflegde om stilte en keek naar de bode van de rechtbank van het Consulaat van de Zee die het proces had onderbroken.

'Er zijn een officier en een aantal soldaten van de Inquisitie voor u,' fluisterde de bode, terwijl hij zich over Arnau boog.

'Wat willen ze?' vroeg Arnau. De portier beduidde dat hij het niet wist. 'Laat ze wachten tot het proces afgelopen is,' zei Arnau, en hij vroeg de zeeman verder te gaan met zijn verklaring.

Een andere zeeman was op zee overleden en de eigenaar van het schip weigerde zijn erfgenamen meer dan twee maanden loon te betalen. De weduwe hield echter vol dat hij geen maandcontract had gehad en dat ze daarom, en omdat haar echtgenoot op volle zee was gestorven, recht had op de helft van het overeengekomen bedrag.

'Ga verder,' zei Arnau, met zijn blik op de weduwe en de drie kinderen van de overledene.

'Geen enkele zeeman sluit een maandcontract...'

Plotseling werd de deur van de rechtbank met een ruk geopend.

Een officier en zes gewapende soldaten van de Inquisitie stoven de zaal binnen en duwden de bode zonder pardon weg.

'Arnau Estanyol?' vroeg de officier hem rechtstreeks.

'Wat heeft dit te betekenen?' bulderde Arnau. 'Hoe durven jullie...?'

De officier liep door en bleef voor Arnau staan.

'Ben jij Arnau Estanyol, consul van de Zee, baron van Granollers?'

'Dat weet u best, officier,' onderbrak Arnau hem, 'maar...'

'U bent gearresteerd op last van de rechtbank van de Inquisitie. Komt u met mij mee.'

De missatges van de rechtbank wilden voor hun consul opkomen, maar Arnau hield hen tegen.

'Wilt u alstublieft weggaan,' verzocht Arnau de officier van de Inquisitie.

Een paar tellen aarzelde de man. Met een kalm gezicht hield de

consul voet bij stuk en beduidde dat hij bij de deur moest gaan staan. Uiteindelijk, zonder zijn arrestant uit het oog te verliezen, zette de officier een paar stappen in die richting, zodat Arnau de familieleden van de omgekomen zeeman weer kon zien.

‘Ik doe uitspraak ten gunste van de weduwe en haar kinderen,’ zei Arnau rustig. ‘Zij dienen de helft van het totale loon voor de reis te ontvangen, in plaats van de twee maanden die de eigenaar van het schip wil geven. Aldus bepaalt deze rechtbank.’

Arnau sloeg met zijn hand op tafel, stond op en ging tegenover de officier van de Inquisitie staan.

‘Laten we gaan,’ zei hij.

Het nieuws van de arrestatie van Arnau Estanyol ging als een lopend vuurtje door Barcelona, en vandaar, via edelen, kooplieden en eenvoudige boeren, door een groot deel van Catalonië.

Een paar dagen later, in een klein plaatsje in het noorden van het land, hoorde een inquisiteur die bezig was een groep burgers bang te maken het nieuws van een officier van de Inquisitie.

Joan keek de officier verbouwereerd aan.

‘Het lijkt echt waar te zijn,’ zei deze.

De inquisiteur keek naar het volk. Wat stond hij hun ook weer te vertellen? Arnau gearresteerd?

Hij keek de officier opnieuw aan; die knikte nogmaals bevestigend.

Arnau?

De mensen begonnen onrustig te bewegen. Joan wilde verder gaan met zijn betoog, maar kon geen woord uitbrengen. Hij keek weer naar de officier en bespeurde een glimlach om zijn lippen.

‘Gaat u niet verder, broeder Joan?’ vroeg de officier. ‘De zondaars staan op u te wachten.’

Joan keek weer naar de mensen.

‘We vertrekken naar Barcelona,’ beval hij.

De terugreis naar de gravenstad voerde Joan vlak langs het gebied van de baron van Granollers. Als hij ook maar iets van zijn route was afgeweken, had hij kunnen zien hoe de kasteelheer van Montbui en andere aan Arnau onderworpen ridders het gebied doorkruisten en

dreigden de boeren opnieuw aan de afgeschafte kwalijke praktijken te onderwerpen. ‘Ze zeggen dat de barones Arnau zelf heeft aangegeven,’ zei iemand.

Maar Joan kwam niet door Arnau’s gebied. De hele reis wisselde hij geen woord met de officier of met iemand uit zijn gevolg, zelfs niet met zijn klerk. Maar hij hoorde wel wat er gezegd werd.

‘Het ziet ernaar uit dat hij gearresteerd is vanwege ketterij,’ zei een van de soldaten, zo hard dat Joan het zou kunnen horen.

‘De broer van een inquisiteur?’ vroeg een ander met luide stem.

‘Nicolau Eimeric zal er wel voor zorgen dat hij alles wat hij op zijn lever heeft, bekent,’ zei de officier.

Joan dacht terug aan Nicolau Eimeric. Hoe vaak had hij hem niet om zijn werk als inquisiteur geprezen?

‘De ketterij moet bestreden worden, broeder Joan... Onder het laagje goedheid moet je bij de mensen de zonde zoeken; in hun slaapkamer, bij hun kinderen, bij hun echtgenoten.’

Zo had hij dat vervolgens ook gedaan. ‘Je moet niet schromen hen te martelen om ze te laten bekennen.’ En ook dat had hij onafgebroken gedaan. Hoe zou Eimeric Arnau hebben gemarteld om hem een bekentenis te ontlokken?

Joan versnelde zijn pas. Zijn vuile, versleten zwarte habijt viel loodrecht langs zijn benen naar beneden.

‘Door hem ben ik in deze situatie terechtgekomen,’ zei Genís Puig, terwijl hij op en neer bleef lopen in het vertrek. ‘Ik, die...’

‘Geld, vrouwen en macht had,’ viel de baron hem in de rede. Maar de ijsberende Genís lette niet op de baron.

‘Mijn ouders en mijn broer zijn gewoon als boeren gestorven, hongerig en ten prooi aan armeluisziekten, en ik...’

‘Een eenvoudig ridder zonder legerschaar om de koning bij te staan,’ voegde de baron er vermoeid aan toe, de zin afmakend die hij al duizendmaal had gehoord.

Genís Puig stond plotseling stil voor Jaume, de zoon van Llorenç de Bellera.

‘Lijkt het je wat?’

De heer van Bellera bleef stil zitten in de stoel waar hij Genís’

ronde door de slottoren van het kasteel van Navarcles had gevolgd.

‘Ja,’ antwoordde hij na een paar tellen, ‘meer dan dat. Jouw redden om Arnau Estanyol te haten komen me vergeleken met de mijne absurd voor.’

Jaume de Bellera keek omhoog naar de toren.

‘Wil je nu eens ophouden met dat heen-en-weergeloop?’

‘Hoe lang zal het nog duren voor je officier komt?’ vroeg Genís, die door bleef lopen.

Beiden zaten te wachten op de bevestiging van het nieuws dat Margarida Puig in een eerdere brief had laten doorschemeren. Genís Puig had zijn zuster vanuit Navarcles over weten te halen om tijdens de vele uren die Elionor in haar eentje doorbracht in het huis dat vroeger van de Puigs was geweest, geleidelijk haar vertrouwen te winnen. Dat was niet moeilijk geweest: Elionor had grote behoefte aan een vertrouweling die haar man al net zo haatte als zijzelf. Margarida was degene geweest die Elionor had verraden waar de baron altijd heen ging. Zij had het overspel van Arnau met Raquel bedacht. Nadat Arnau Estanyol vanwege zijn relaties met een Jodin gearresteerd zou zijn, zouden Jaume de Bellera en Genís Puig de stap zetten die ze eerder hadden bedacht.

‘De Inquisitie heeft Arnau Estanyol gearresteerd,’ bevestigde de officier, toen hij de slottoren betrad.

‘Margarida had dus ge...’ zei Genís.

‘Zwijg,’ beval de heer van Bellera vanuit zijn stoel. ‘Ga door.’

‘Drie dagen geleden hebben ze hem gearresteerd, tijdens een zitting van de rechtbank van het consulaat.’

‘Waarvan wordt hij beschuldigd?’ vroeg de baron.

‘Dat is niet erg duidelijk; sommigen zeggen van ketterij, volgens anderen is het omdat hij het Joodse geloof aanhangt en volgens weer anderen omdat hij relaties met een Jodin onderhoudt. Hij is nog niet berecht; hij zit opgesloten in de kerkers van het bisschoppelijk paleis. De helft van de stad is vóór hem en de andere helft tegen, maar iedereen staat voor zijn wisselkantoor in de rij om te zorgen dat hij zijn geld terugkrijgt. Ik heb de mensen gezien. Ze vechten om hun geld terug te krijgen.’

‘En, betalen ze uit?’ vroeg Genís.

‘Voorlopig wel, maar iedereen weet dat Arnau Estanyol veel geld aan de armen heeft geleend, en als die leningen niet terugbetaald

worden... Daarom vechten ze: ze betwijfelen of de wisselaar kan blijven uitbetalen. Er is grote opschudding ontstaan.'

Jaume de Bellera en Genís Puig wisselden een blik van verstandhouding.

'Het begin van het einde,' zei de ridder.

'Ga die hoer halen die me heeft gezoogd!' beval de baron de officier, 'en sluit haar op in de kerkers van het kasteel!'

Genís Puig viel de heer van Bellera bij en spoorde de officier aan om haast te maken.

'Die behekste melk was niet voor mij bestemd,' had hij Bellera vele malen horen zeggen, 'maar voor haar zoon Arnau Estanyol. Die is nu rijk en geniet de gunst van de koning, terwijl ik lijd onder de gevolgen van de ziekte die zijn moeder op mij heeft overgebracht.'

Jaume de Bellera had naar de bisschop gemoeten om te zorgen dat zijn epilepsie niet als ziekte van de duivel zou worden beschouwd. Maar de Inquisitie zou er niet aan twijfelen dat Francesca door de duivel bezeten was.

'Ik wil graag mijn broer bezoeken,' zei Joan tegen Nicolau Eimeric, zodra hij in het bisschoppelijk paleis aangekomen was.

De inquisiteur-generaal kneep zijn kleine ogen tot spleetjes.

'Zorg dat hij schuld bekent en tot inkeer komt.'

'Waarvan wordt hij beschuldigd?'

Nicolau Eimeric veerde op achter de tafel.

'Je wilt dat ik dat vertel? Je bent een groot inquisiteur, maar... ben je soms van plan je broer te helpen?' Joan sloeg zijn ogen neer. 'Ik kan je alleen maar zeggen dat het om een zeer ernstige zaak gaat. Ik sta toe dat je hem bezoekt, op voorwaarde dat je belooft Arnau tot een bekentenis te brengen.'

Tien zweepslagen! Vijftien, vijftewintig... Hoe vaak had hij dat bevel de afgelopen jaren niet gegeven? 'Tot hij bekent!' zei hij dan tegen de officier die hem vergezelde. En nu... nu vroegen ze hem zijn eigen broer tot een bekentenis te brengen. Hoe moest hij dat voor elkaar krijgen? Joan wilde antwoorden, maar maakte slechts een hulpeloos gebaar.

'Het is je plicht,' bracht Eimeric hem in herinnering.

‘Het is mijn broer. Hij is alles wat ik heb...’

‘Je hebt de kerk. Je hebt ons, je broeders in het christelijk geloof.’ De inquisiteur-generaal wachtte even. ‘Broeder Joan, ik heb gewacht omdat ik wist dat je zou komen. Als je het niet belooft, zal ik het persoonlijk op me moeten nemen.’

Hij kon zijn afkeer niet verbergen toen de stank van de kerkers van het bisschoppelijk paleis hem tegemoetkwam. Terwijl Joan door de gang liep die hem naar Arnau zou brengen, hoorde hij het water langs de muren sijpelen en de ratten heen en weer rennen. Hij voelde hoe er een wegschoot tussen zijn voeten. Hij wankelde, net als toen Nicolau Eimeric had gedreigd dat hij het persoonlijk op zich zou moeten nemen. Wat voor vergrijp zou Arnau hebben begaan? Hoe moest hij hem vertellen dat hij, zijn eigen broer, had beloofd...?

De gevangenebewaarder opende de deur van de kerker en Joan stond voor een grote, donkere, stinkende ruimte. Er bewogen een paar schimmen en het geluid van de ketenen waarmee ze aan de wand vastzaten, knarste in zijn oren. Bij het zien van al die ellende kwam zijn maag in opstand en proefde hij gal in zijn mond. ‘Daar,’ zei de bewaker, en hij wees naar een schim die ineengedoken in een hoek zat, en zonder op een reactie te wachten liep hij de kerker weer uit. Joan schrok van het geluid van de dichtvallende deur. Hij stond nog steeds bij de ingang, in duisternis gehuld; door het tralieraam boven in de muur, het enige in de hele ruimte, vielen slechts wat zwakke lichtstralen. Na het vertrek van de gevangenebewaarder begonnen de ketenen te rinkelen; zeker tien schimmen bewogen. Waren ze rustig omdat ze hen niet waren komen halen of waren ze om die reden misschien juist wanhopig, dacht Joan, terwijl hij op hetzelfde moment overal gekreun en gejammer hoorde. Hij liep naar de schim die de bewaker naar hij dacht had aangewezen, maar toen hij neerhurkte, keek hij in het gezicht vol zweren van een tandeloze oude vrouw.

Hij verloor zijn evenwicht. De oude vrouw keek hem even aan en verborg haar gezicht weer in de duisternis.

‘Arnau?’ fluisterde Joan, nog steeds op de grond. Vervolgens zei hij het hardop, de stilte verbrekend die het antwoord op zijn vraag was geweest.

‘Joan?’

Hij haastte zich in de richting van de stem. Hij hurkte neer voor een andere schim, pakte met beide handen het hoofd van zijn broer en trok het tegen zijn borst.

‘Heilige Maria! Wat...? Wat hebben ze met je gedaan? Hoe is het met je?’ Joan betastte Arnau; zijn ruwe haar, de jukbeenderen die al behoorlijk uitstaken. ‘Krijg je niet te eten?’

‘Jawel,’ antwoordde Arnau, ‘water en een homp oud brood.’

Toen Joan de ringen om zijn enkels voelde, trok hij zijn handen snel terug.

‘Kun jij iets voor me doen?’ vroeg Arnau. Joan zweeg. ‘Jij bent een van hen. Je hebt me altijd verteld dat de inquisiteur je waardeert. Het is hier niet uit te houden, Joan. Ik weet niet hoe lang ik hier al zit. Ik zat op je te wachten...’

‘Ik ben gekomen zodra ik kon.’

‘Heb je al met de inquisiteur gesproken?’

‘Ja.’ Hoewel het donker was, probeerde Joan zijn gezicht te verbergen.

De twee broers zwegen.

‘En?’ vroeg Arnau ten slotte.

‘Wat heb je gedaan, Arnau?’

Arnaud's hand klemde zich om Joans arm.

‘Hoe kun je nu denken...?’

‘Ik moet het weten, Arnau. Ik moet weten waarvan je beschuldigd wordt, wil ik je kunnen helpen. Je weet dat de aanklacht geheim is; Nicolau heeft het me niet willen zeggen.’

‘Waarover hebben jullie dan gesproken?’

‘Nergens over,’ antwoordde Joan. ‘Ik heb niets met hem willen bespreken tot ik je kon opzoeken. Ik moet weten welke richting de aanklacht opgaat om Nicolau te kunnen overtuigen.’

‘Vraag het Elionor.’ Arnau zag weer voor zich hoe zijn vrouw naar hem stond te wijzen, terwijl ondertussen een onschuldige in vlammen opging. ‘Hasdai is dood,’ zei hij.

‘Elionor?’

‘Verbaast je dat?’

Joan verloor zijn evenwicht en moest op Arnau steunen.

‘Wat is er, Joan?’ vroeg zijn broer, terwijl hij zijn best deed om niet om te vallen.

‘Dit hier... Om je zo te zien... Ik word duizelig, geloof ik.’

‘Je moet hier weg,’ zei Arnau. ‘Buiten zul je me van meer nut zijn dan wanneer je me hier probeert te troosten.’

Joan stond op. Hij wankelde op zijn benen.

‘Ja. Dat denk ik ook.’

Hij riep de gevangensbewaarder en verliet de kerker. Met de zwaarlijvige bewaker voorop liep hij de gang door. Hij had een paar munten bij zich.

‘Hier,’ zei hij. De man stak het geld in zijn zak. ‘Als je mijn broer goed behandelt, krijg je morgen meer.’ Als enige antwoord klonk het geluid van de heen-en-weerschietende ratten. ‘Heb je me gehoord?’ vroeg hij. Er klonk slechts een gebrom dat weerkaatste in de kerker tot zelfs de ratten tot zwijgen werden gebracht.

Hij had geld nodig. Zodra hij buiten stond, ging Joan op weg naar Arnau’s wisselkantoor. Hij stuitte op een menigte die op de hoek van de Canvis Vells en de Canvis Nous stond samengedromd, voor het huisje waar Arnau zijn zaken had geleid. Joan deinsde achteruit.

‘Daar heb je zijn broer!’ riep iemand.

Verscheidene mensen stormden op hem af. Joan wilde zich al uit de voeten maken, maar veranderde van mening toen hij zag dat de mensen op een paar passen afstand bleven staan. Ze konden toch geen dominicaan aanvallen? Hij maakte zich zo lang mogelijk en vervolgde zijn weg.

‘Wat is er met je broer, monnik?’ vroeg iemand Joan in het voorbijgaan.

Joan stond oog in oog met een man die een hoofd boven hem uitstak.

‘Mijn naam is broeder Joan, inquisiteur van het Heilig Officie’ – bij het noemen van zijn ambt verhief hij zijn stem. ‘Je kunt me aanspreken als meneer de inquisiteur.’

Joan keek op, recht in de ogen van de man. En wat zijn jouw zonden? vroeg hij stilzwijgend. De man ging een paar stappen achteruit. Joan liep door naar het wisselkantoor en de mensen lieten hem passeren.

‘Ik ben broeder Joan, inquisiteur van het Heilig Officie!’ moest

hij voor de dichte deur van de zaak opnieuw roepen.

Drie gezellen van Arnau begroetten hem. Binnen was het een rommeltje; de boeken lagen her en der verspreid over het gekreukte rode kleed op de grote tafel. Als Arnau het zou zien...

‘Ik heb geld nodig,’ zei hij.

De drie mannen keken hem ongelovig aan.

‘Wij ook,’ antwoordde de oudste, Remigi genaamd, die Guillems plaats had ingenomen.

‘Wat zeg je?’

‘Dat er geen cent is, broeder Joan.’ Remigi liep naar de tafel en keerde diverse kistjes om. ‘Geen cent, broeder Joan.’

‘Mijn broer heeft geen geld?’

‘Geen contant geld. Wat denkt u dat al die mensen daarbuiten doen? Ze willen hun geld. We worden al dagen belaagd. Arnau is nog altijd heel rijk,’ probeerde de gezel hem gerust te stellen, ‘maar alles zit vast in leningen, handelsopdrachten, lopende transacties...’

‘En kunnen jullie niet eisen dat die leningen worden terugbetaald?’

‘De grootste debiteur is de koning, en zoals u weet is de schatkist van zijne majesteit...’

‘Is dan verder niemand Arnau geld schuldig?’

‘Ja. Veel mensen, maar dat zijn leningen die nog niet opeisbaar zijn, en de wel opeisbare... U weet dat Arnau altijd veel geld aan de armen leende. Die kunnen het niet terugbetalen. Maar toen ze hoorden hoe Arnau ervoor staat, zijn velen toch een deel van hun schuld komen betalen, het beetje dat ze hebben, maar dat is natuurlijk vooral het gebaar. We hebben niet genoeg om het gestorte geld terug te betalen.’

Joan wees naar de deur.

‘En zij, waarom kunnen zij hun geld opeisen?’

‘Eigenlijk kunnen ze dat niet. Ze hebben hun geld gestort om Arnau ermee te laten handelen, maar geld is laf en de Inquisitie...’

Joan beduidde dat de gezel zich niets moest aantrekken van zijn zwarte habijt. Het gebrom van de bewaker klonk weer in zijn oren.

‘Ik heb geld nodig,’ dacht hij hardop.

‘Ik heb u al gezegd dat het er niet is,’ hoorde hij Remigi zeggen.

‘Maar ik heb het nodig,’ herhaalde Joan, ‘Arnau heeft het nodig.’

Arnau heeft het nodig, en hij heeft vooral rust nodig, dacht Joan,

terwijl hij opnieuw naar de deur keek. Deze opschudding kan hem alleen maar schaden. De mensen zullen denken dat hij geruïneerd is en iedereen zal hem de rug toekeren... We hebben hulp nodig.

‘Kunnen we niets doen om die mensen te kalmeren? Kunnen we niet iets verkopen?’

‘We zouden wat handelsopdrachten kunnen prijsgeven. De depositarissen groeperen naar opdrachten waaraan Arnau niet deelneemt,’ antwoordde Remigi. Maar zonder zijn toestemming...’

‘Heb je iets aan die van mij?’

De gezel keek Joan aan.

‘Het moet, Remigi.’

De gezel dacht even na. ‘Ik neem aan van wel, in feite zouden we er geen geld mee verliezen. We zouden alleen transacties omwisselen; zij zouden er wat krijgen en wij weer andere. Zo zouden de mensen zonder Arnau’s inmenging wel kalmeren... maar u moet me de toestemming schriftelijk geven.’

Joan tekende het document dat Remigi voor hem opstelde.

‘Zorg morgenvroeg voor contant geld,’ zei hij, terwijl hij zijn paraaf zette. ‘We hebben contanten nodig,’ drong hij aan, toen hij de blik van de gezel zag, ‘verkoop iets onder de prijs als het moet, maar dat geld moeten we hebben.’

Zodra Joan het wisselkantoor had verlaten en de schuldeisers weer tot zwijgen had gebracht, groepeerde Remigi de handelsopdrachten. Nog diezelfde dag nam het laatste schip dat de haven van Barcelona uitvoer instructies mee voor Arnau’s relaties langs de Middellandse Zee. Remigi had snel gehandeld; de volgende dag zouden tevreden schuldeisers het nieuws verspreiden dat Arnau’s zaken er nu anders voorstonden.

Voor het eerst in bijna een week dronk Arnau vers water en at hij iets anders dan een homp oud brood. De bewaker had hem laten opstaan door hem met zijn voet weg te duwen en had zijn plek gedweild. Liever water dan uitwerpselen, dacht Arnau. Even waren alleen het geluid van het water over de vloer en de hese ademhaling van de zwaarlijvige bewaker te horen geweest. Zelfs de oude vrouw die zich al had overgegeven aan de dood en haar gezicht voortdurend in wat vodden verborg, had naar Arnau opgekeken.

‘Laat die emmer staan,’ zei de bastaix tegen de bewaker, toen deze weg wilde lopen.

Arnau had gezien hoe hij gevangenen afranselde louter omdat ze hem aan bleven kijken. De bewaker draaide zich om en Arnau wachtte de aanval roerloos af, maar net voor zijn uitgestrekte hand hem raakte, stopte hij; vervolgens spuwde hij en liet de emmer op de grond vallen. Voor hij wegliep trapte hij naar een van de schimmen die naar hen zaten te kijken.

Toen het water door de aarde was opgenomen, ging Arnau weer zitten. Buiten klonk het gebeier van een klok. Samen met de zwakke zonnestrallen die door het raam wisten te dringen, net boven straatniveau, was het geluid van de klokken zijn enige band met de

buitenwereld. Arnau keek omhoog naar het kleine raampje en spits-te zijn oren. De Santa Maria baadde in het licht, maar had nog steeds geen klokken. Het geluid van de beitels op de steen, het gehamer op het hout en het geschreeuw van de werklieden waren echter op geruime afstand van de kerk te horen. Toen hij het geluid de kerker hoorde binnendringen, voelde hij zich plotseling door het licht en geluid opgenomen en werd hij in zijn geest meegevoerd naar de mannen die toegewijd voor Maria-ter-Zee aan het werk waren. Arnau voelde weer het gewicht van de eerste steen die hij naar de Santa Maria had gesjouwd. Hoe lang was dat nu geleden? Wat was alles veranderd! Hij was toen nog maar een kind, een kind dat in Maria de moeder had gevonden die het nooit had gekend...

In elk geval had hij Raquel kunnen redden van het verschrikkelijke lot waartoe ze veroordeeld leek, zei Arnau bij zichzelf. Meteen nadat hij Elionor en Margarida Puig naar hen had zien wijzen, had hij ervoor gezorgd dat Raquel en haar familie de Jodenwijk ontvluchtten. Zelfs hij wist niet waarheen...

‘Ik wil dat je Mar gaat halen,’ zei hij tegen Joan, toen deze hem weer op kwam zoeken.

De monnik bleef op een paar passen van zijn broer staan.

‘Heb je me gehoord, Joan?’ Arnau stond op om naar hem toe te lopen, maar werd weerhouden door zijn ketenen. Joan stond nog steeds onbeweeglijk op zijn plek. ‘Joan, heb je me gehoord?’

‘Ja... ja... ik heb je gehoord.’ Joan liep naar Arnau om hem te omhelzen. ‘Maar...’ begon hij.

‘Ik moet haar zien, Joan. Arnau greep Joan bij de schouders, waardoor de monnik hem niet kon omhelzen, en schudde hem zachtjes door elkaar. ‘Voor ik sterf, wil ik nog een keer met haar spreken...’

‘Mijn god! Zeg dat niet...’

‘Ja, Joan. Misschien sterf ik hier wel, alleen, met een handjevol ten dode opgeschreven mensen als getuige. Ik wil niet sterven zonder dat ik de gelegenheid heb gehad Mar te zien. Het is iets...’

‘Maar wat wil je haar zeggen? Wat kan er zo belangrijk zijn?’

‘Haar vergiffenis, Joan, ze moet me vergiffenis schenken... en ik moet haar zeggen dat ik van haar hou.’ Joan probeerde aan de handen van zijn broer te ontsnappen, maar Arnau hield hem vast. ‘Jij kent me, jij bent een man van God. Je weet dat ik nooit iemand kwaad heb gedaan, behalve dan dat... meisje.’

Joan slaagde erin zijn schouders te bevrijden en viel op zijn knieën voor zijn broer neer.

‘Dat heb jij niet...’ begon hij.

‘Ik heb alleen jou, Joan,’ onderbrak Arnau hem, terwijl hij ook neerknielde. ‘Je moet me helpen. Je hebt me nog nooit in de steek gelaten. Je bent alles wat ik heb, Joan!’

Joan bleef zwijgen.

‘En haar echtgenoot?’ schoot hem te binnen, ‘misschien vindt hij het niet goed...’

‘Die is overleden,’ antwoordde Arnau. ‘Dat heb ik nagetrokken toen hij de rente van een goedkope lening niet langer betaalde. Hij is gesneveld bij de verdediging van Calatayud, onder bevel van de koning.’

‘Maar...’ probeerde Joan weer.

‘Joan... Ik ben gebonden aan mijn echtgenote, gebonden door een eed die me belet een verbintenis aan te gaan met Mar zolang zij leeft... Maar ik moet haar zien. Ik moet haar vertellen wat mijn gevoelens zijn, ook al kunnen we niet samen zijn.’ Langzaam herwon Arnau zijn kalmte. Hij wilde zijn broer nog een gunst vragen. ‘Ga voor me langs bij het wisselkantoor. Ik wil weten hoe de zaken gaan.’

Joan slaakte een zucht. Toen hij die ochtend naar het wisselkantoor was gegaan, had Remigi hem een buidel met geld overhandigd.

‘Het is geen voordelige transactie geweest,’ had de gezel hem gezegd.

Van voordelige transacties was nergens sprake. Nadat Joan Arnau had beloofd dat hij het meisje zou gaan halen en hem achtergelaten had, had hij de bewaker direct bij de deur betaald.

‘Hij heeft me een emmer gevraagd.’

Wat kostte een emmer om te zorgen dat Arnau...? Joan deed er nog een muntstuk bij.

‘Ik wil dat die emmer altijd schoon is.’ De bewaker stak het geld bij zich en draaide zich om, de gang in. ‘Er ligt binnen een dode gevangene,’ voegde Joan eraan toe.

De bewaker haalde zijn schouders op.

Hij ging het bisschoppelijk paleis niet eens uit. Nadat hij de kerker

verlaten had, ging hij op zoek naar Nicolau Eimeric. Hij kende die gangen. Hoe vaak was hij er in zijn jeugd niet doorgelopen, trots op zijn verantwoordelijkheden? Nu liepen er andere jongelieden rond, keurige priesters die hem openlijk ietwat bevreed gadesloegen.

‘Heeft hij bekend?’

Hij had beloofd Mar te gaan halen.

‘Heeft hij bekend?’ herhaalde de inquisiteur-generaal.

Joan was de hele nacht opgebleven om het gesprek voor te bereiden, maar niets van wat hij allemaal had bedacht, wilde hem nu te binnen schieten.

‘Als hij zou bekennen, wat zou de straf...?’

‘Ik heb je al gezegd dat het om iets heel ernstigs gaat.’

‘Mijn broer is heel rijk.’

Joan trotseerde Nicolau Eimerics blik.

‘Probeer je nu de Inquisitie om te kopen, jij, een inquisiteur?’

‘Het is mogelijk om als straf een boete te geven. Ik weet zeker dat als u Arnau zou voorstellen een boete...’

‘Je weet dat dat afhankelijk is van de ernst van het delict. De aanklacht die tegen hem is ingediend...’

‘Elionor kan hem niet zomaar aangeven,’ viel Joan hem in de rede.

De inquisiteur-generaal stond op uit zijn stoel en ging tegenover Joan staan, met zijn handen steunend op de tafel.

‘Jullie weten dus allebei,’ zei hij met verheffing van stem, ‘dat de pupil van de koning de aanklacht heeft ingediend. Zijn eigen vrouw, de pupil van de koning! Hoe zouden jullie je dat nu voor kunnen stellen als je broer niets te verbergen had? Wie wantrouwt nu zijn eigen vrouw? Waarom kan het niet een handelsrivaal, een werknemer of gewoon een buurman zijn geweest? Hoeveel mensen heeft Arnau als consul van de Zee niet veroordeeld? Waarom zou het niet een van die mensen kunnen zijn? Geef antwoord, broeder Joan, waarom de barones? Welke zonde verbergt je broer, dat hij weet dat zij het is geweest?’

Joan kromp in elkaar in zijn stoel. Hoe vaak was hij niet op dezelfde manier te werk gegaan? Hoe vaak had hij niet elk woord aangegrepen om... Hoe wist Arnau dat het Elionor was geweest? Zou het kunnen dat hij echt...?

‘Arnau heeft zijn vrouw niet genoemd,’ loog Joan. ‘Ik weet het.’

Nicolau Eimeric hief zijn armen ten hemel.

‘Jij weet het? Hoe dan, broeder Joan?’

‘Zij haat hem... Nee...!’ probeerde hij zichzelf te corrigeren, maar Nicolau dook er al bovenop.

‘En waarom?’ schreeuwde de inquisiteur. ‘Waarom haat de pupil van de koning haar echtgenoot? Hoe komt een goede vrouw, een godvruchtige christin ertoe haar man te haten? Wat heeft haar echtgenoot haar aangedaan dat ze hem haat? Vrouwen zijn geboren om hun mannen te dienen; zo luidt de wet, zowel de wet op aarde als de wet van God. Mannen slaan hun vrouw en de vrouwen haten hen er niet om; mannen sluiten hun vrouw op en de vrouwen haten hen evenmin; vrouwen werken voor hun mannen, slapen met hen wanneer de mannen dat willen, ze moeten hen verzorgen en zich aan hen onderwerpen, maar niets van dat alles leidt tot haat. Wat weet je, broeder Joan?’

Joan klemde zijn tanden op elkaar. Hij moest verder niets meer zeggen. Hij voelde zich verslagen.

‘Je bent inquisiteur. Ik eis dat je me vertelt wat je weet,’ riep Nicolau.

Joan bleef zwijgen.

‘Je kunt de zonde niet beschermen. Wie de zonde verzwijgt, zondigt meer dan wie de zonde begaat.’

Eindeloze aantallen pleintjes, met daarop de dorpsbewoners die ineenkrompen bij zijn uitvallen, kwamen Joan voor de geest.

‘Broeder Joan,’ – Nicolau spuwde de woorden langzaam uit, wijzend op de tafel – ‘morgen wil ik die bekentenis. En bid maar dat ik niet besluit jou ook te berechten. En ach, broeder Joan!’ voegde hij eraan toe toen Joan al wegliep, ‘trek een ander habijt aan, ik heb al een klacht gehad en...’

Nicolau gebaarde met een hand naar Joans habijt. Toen deze het kantoor verliet, kijkend naar de modderige, gerafelde zoom van zijn zwarte habijt, stuitte hij op twee ridders die in de wachtkamer zaten te wachten. Naast hen bewaakten drie gewapende mannen twee geboeide vrouwen, een oude vrouw en een jongere, en haar gezicht...

‘Sta je hier nu nog steeds, broeder Joan?’ Nicolau Eimeric was naar de deur gelopen om de ridders te begroeten.

Joan talmde niet langer en vertrok met gezwinde pas.

Jaume de Bellera en Genís Puig gingen het kantoor van Nicolau Eimeric binnen; Francesca en Aledis bleven, na een snelle blik van de inquisiteur, in de wachtkamer.

‘We hebben gehoord,’ begon de heer van Bellera, toen hij zich had voorgesteld en ze in de bezoekersstoelen hadden plaatsgenomen, ‘dat u Arnau Estanyol hebt gearresteerd.’

Genís Puig zat met zijn handen in zijn schoot te frummelen.

‘Ja,’ antwoordde Nicolau kortaf, ‘dat is algemeen bekend.’

‘Waarvan wordt hij beschuldigd?’ vroeg Genís Puig, wat hem prompt op een misprijzende blik van de edelman kwam te staan. ‘Je zegt niets, jij zegt niets tot de inquisiteur je iets vraagt,’ had hij hem diverse malen op het hart gedrukt.

Nicolau keek naar Genís.

‘Weet u niet dat dat geheim is?’

‘Ik vraag u om excuses voor ridder Puig,’ zei Jaume de Bellera, ‘maar zoals u zult zien is er een gegronde reden voor onze belangstelling. We weten dat er een aanklacht tegen Arnau Estanyol is ingediend, en wij willen die steunen.’

De inquisiteur-generaal ging rechtop in zijn stoel zitten. Een pupil van de koning, drie priesters van de Santa Maria die hadden gehoord hoe Arnau Estanyol in de kerk op luide toon godslasteringen had geuit terwijl hij stond te ruziën met zijn vrouw, en dan nu een edelman en een ridder. Dat waren zeer geloofwaardige getuigenissen. Hij beduidde dat ze verder moesten gaan met hun verhaal.

Jaume de Bellera keek Genís Puig met half dichtgeknepen ogen aan; daarna begon hij de uiteenzetting die hij zo zorgvuldig had voorbereid.

‘Wij denken dat Arnau Estanyol de incarnatie van de duivel is.’ Nicolau bleef roerloos zitten. ‘Die man is de zoon van een moordenaar en een heks. Zijn vader, Bernat Estanyol, heeft in het kasteel van Bellera een jongen vermoord en is met zijn zoon Arnau gevlucht. Mijn vader, die wist wie hij was, had hem opgesloten om te zorgen dat hij niemand kwaad zou doen. Bernat Estanyol was de aanstichter van de opstand op de plaça del Blat in het eerste slechte jaar, kunt u zich dat nog herinneren? Op dat plein is hij ook terechtgesteld...’

‘En zijn zoon heeft zijn lijk verbrand...’ zei Genís Puig toen. Nicolau veerde op. Jaume de Bellera keek de bemoelial opnieuw door-dringend aan.

‘Zijn lijk verbrand?’ vroeg Nicolau.

‘Ja, ik heb het zelf gezien,’ loog Genís Puig, terwijl hij terugdacht aan de woorden van zijn moeder.

‘Hebt u hem aangegeven?’

‘Ik...’ De heer van Bellera wilde iets zeggen, maar Nicolau legde hem het zwijgen op. ‘Ik... ik was nog maar een kind. Ik was bang dat hij mij ook zou verbranden.’

Nicolau bracht zijn hand naar zijn kin om met zijn vingers een haast onmerkbaar glimlach te verbergen. Vervolgens verzocht hij de heer van Bellera zijn verhaal te vervolgen.

‘Zijn moeder, die oude vrouw buiten, is een heks. Nu werkt ze als hoer, maar ze heeft mij de borst gegeven en de ziekte van de duivel op mij overgebracht; ze heeft me behekst met de melk die bestemd was voor haar zoon.’ Bij het horen van de verklaring van de edelman opende Nicolau zijn ogen. De heer van Navarcles zag het. ‘Weest u niet bang,’ zei hij haastig, ‘zodra de ziekte zich openbaarde, is mijn vader met me naar de bisschop gegaan. Ik ben een afstammeling van Llorenç en Caterina de Bellera,’ ging de edelman verder, ‘de heer en vrouwe van Navarcles. U kunt natrekken dat niemand in mijn familie ooit de ziekte van de duivel heeft gehad. Het kan alleen maar de behekste melk zijn geweest!’

‘Zegt u dat ze hoer is?’

‘Ja, dat kunt u controleren; ze laat zich Francesca noemen.’

‘En die andere vrouw?’

‘Die wilde met haar meekomen.’

‘Is zij ook een heks?’

‘Dat laat ik aan uw rechtvaardig oordeel over.’

Nicolau dacht even na.

‘Verder nog iets?’ vroeg hij.

‘Ja,’ zei Genís Puig weer. ‘Arnau heeft mijn broer Guiamon vermoord toen hij niet mee wilde doen aan zijn duivelse rituelen. Op een nacht heeft hij hem op het strand proberen te verdrinken... Daarna is hij gestorven.’

Nicolau keek weer naar de ridder.

‘Mijn zuster Margarida kan het getuigen. Zij was erbij. Toen Ar-

nau de duivel aanriep, schrok ze en heeft ze geprobeerd te vluchten. Ze zal het u zelf bevestigen.'

'Hebt u hem ook toen niet aangegeven?'

'Ik heb het nu pas gehoord, toen ik mijn zuster vertelde wat ik van plan was. Ze is nog steeds doodsbang dat Arnau haar iets zal aandoen; jarenlang heeft ze met die angst geleefd.'

'Dat zijn ernstige beschuldigingen.'

'Arnau Estanyol verdient ze,' zei de heer van Bellera. 'U weet dat die man zich toelegt op het ondermijnen van het gezag. Op zijn land heeft hij, hoewel zijn vrouw erop tegen was, de kwalijke praktijken afgeschaft, hier in Barcelona leent hij geld aan de armen, en zijn vonnissen als consul van de Zee zijn meestal in het voordeel van het volk, dat is bekend.' Nicolau Eimeric luisterde aandachtig. Zijn leven lang had hij de principes ondermijnd die het menselijke samenleven behoren te regeren. God had de boeren geschapen om het land te bewerken, onderworpen aan hun heren. De kerk had boeren zelfs verboden het klooster in te gaan uit vrees dat er niemand overbleef om het land te bewerken...

'In het nieuwe Catalonië komen de kwalijke praktijken niet voor,' viel Nicolau hem in de rede.

Genís Puig, in verwarring gebracht, keek van de een naar de ander.

'Dat wilde ik net zeggen.' De heer van Bellera zwaaide wild met zijn handen. 'In het nieuwe Catalonië komen de kwalijke praktijken niet voor... omdat dat in het belang is van de vorst, in het belang van God. Dat op de ongelovigen veroverde land moest bevolkt worden, en dat kon alleen door het voor de mensen aantrekkelijk te maken. De vorst heeft het zo besloten. Maar Arnau is slechts het werktuig... van de duivel.'

Genís Puig glimlachte toen hij zag dat de inquisiteur-generaal zachtjes knikte.

'Hij leent geld aan de armen,' ging de edelman verder, 'geld waarvan hij weet dat hij het nooit zal terugkrijgen. God heeft de rijken geschapen... maar ook de armen. Het zou tegen de bedoelingen van Onze-Lieve-Heer indruisen als de armen geld zouden hebben en hun dochters zouden uithuwelijken alsof ze rijk waren. Wat zouden die armen wel niet van ons geestelijken en edelen denken? Door hen als armen te behandelen doen we toch wat de kerk zegt? Arnau is

een duivel, een duivelszoon, en door onrust te zaaien onder het volk bereidt hij slechts de komst van de duivel voor. Denkt u daar maar eens over na.'

Nicolau Eimeric dacht erover na. Hij riep de klerk om de beschuldigingen van Bellera en Genís Puig op schrift te stellen, liet Margarida Puig roepen en beval Francesca op te sluiten.

'En die andere vrouw?' vroeg de inquisiteur aan de heer van Bellera. 'Wordt zij ergens van beschuldigd?' De twee mannen aarzelden. 'In dat geval is ze vrij.'

Francesca werd ver van Arnau, aan de andere kant van de enorme kerker, in de ketenen geslagen, en Aledis werd op straat gegooid.

Toen hij dat alles geregeld had, liet Nicolau zich in zijn stoel vallen. Godslasteringen in het huis van de Heer, vleselijke betrekkingen met een Jodin, een Jodenvriend, moordenaar, duivelse praktijken, handelen tegen de voorschriften van de kerk... En dat alles gesteund door priesters, edelen, ridders... en de pupil van de koning. De inquisiteur-generaal nestelde zich in zijn stoel en glimlachte.

Is je broer zo rijk, broeder Joan? Stommeling! Een boete! Terwijl al dat geld in handen van de Inquisitie overgaat op het moment dat je broer veroordeeld wordt.

Aledis struikelde een paar keer toen de soldaten haar het bisschoppelijk paleis uit werkten. Toen ze haar evenwicht had hervonden, merkte ze dat verscheidene mensen haar aanstaarden. Wat hadden de soldaten geroepen? Heks? Ze stond zowat midden op straat en de mensen bleven aandachtig staan kijken. Ze keek naar haar vuile kleren. Ze voelde aan haar ruwe, verwarde haren. Een goedgeklede voorbijganger keek haar schaamteloos aan. Aledis stampte op de grond, wierp zich grommend op hem en liet haar tanden zien, zoals honden doen wanneer ze aanvallen. De man maakte een sprong en rende weg, tot hij zag dat Aledis was blijven staan. Toen sloeg de vrouw op haar beurt de mensen gade; een voor een sloegen ze hun ogen neer en liepen door, hoewel sommige vanuit hun ooghoeken naar de heks keken.

Wat was er gebeurd? De mannen van de heer van Bellera waren

hun huis binnengevallen en hadden Francesca gearresteerd terwijl ze in een stoel zat te rusten. Niemand had ook maar enige uitleg gegeven. Toen de meisjes zich tegen de soldaten wilden verzetten, werden ze met geweld weggeduwd. Met z'n allen hadden ze naar Aledis gekeken, die verlamd was van schrik. Een klant was halfnaakt naar buiten gerend. Aledis had zich opgesteld tegenover de man die de officier leek te zijn: 'Wat heeft dit te betekenen? Waarom arresteert u haar?'

'Op bevel van de heer van Bellera,' antwoordde hij.

De heer van Bellera! Aledis keek naar Francesca, een klein hoopje mens tussen de twee soldaten die haar vasthielden. De oude vrouw beefde. Bellera! Sinds Arnau op het kasteel van Montbui de kwalijke praktijken had afgeschafft en Francesca haar geheim aan Aledis had onthuld, hadden de twee vrouwen de enige barrière die tot dan toe tussen hen had bestaan, overwonnen. Hoe vaak had ze Francesca het verhaal van Llorenç de Bellera niet horen vertellen? Hoe vaak had ze haar niet zien huilen als ze eraan terugdacht? En nu... weer een Bellera, weer namen ze haar mee naar het kasteel, net als toen...

Francesca stond nog steeds te beven tussen de soldaten.

'Laat haar toch,' riep Aledis tegen de soldaten, 'zie je niet dat jullie haar pijn doen?' De soldaten keken naar de officier. 'We gaan vrijwillig mee,' zei Aledis.

De officier haalde zijn schouders op en de soldaten lieten de oude vrouw over aan Aledis.

Ze brachten hen naar het kasteel van Navarcles, waar ze werden opgesloten in de kerkers. Maar ze werden niet slecht behandeld. Integendeel, ze kregen water en eten en zelfs wat bundels stro om op te slapen. Nu begreep ze waarom: de heer van Bellera wilde dat Francesca in goede conditie in Barcelona zou aankomen. Want naar die stad hadden ze hen na twee dagen gebracht, op een wagen, in volkomen stilte. Waarom? Met welk doel? Wat had dat alles te betekenen?

Het geschreeuw bracht haar terug naar de werkelijkheid. In gedachten verzonken was ze de carrer del Bisbe doorgelopen en via de carrer Sederes naar de plaça del Blat gegaan. Het was een heldere, zonnige lentedag, waardoor er meer mensen op het plein waren dan gewoonlijk; behalve de mensen die graan kwamen kopen

liepen er tientallen bezoekers rond. Ze stond onder de oude stadspoort en toen ze de geur van het brood in de kraam links van haar rook, draaide ze zich om. De bakker keek haar achterdochtig aan; Aledis herkende zijn gezicht. Ze had geen cent bij zich. Ze slikte het water in haar mond weg en liep verder, de blik van de bakker vermijgend.

Vijfentwintig jaar, het was vijfentwintig jaar geleden dat ze hier voor het laatst had gelopen, naar de mensen had gekeken en de geuren van de gravenstad had opgesnoven. Zou de Pia Almoina, het armenhuis, nog open zijn? Die ochtend hadden ze hen in het kasteel niets te eten gegeven en dat merkte ze aan haar maag. Ze liep weer terug in de richting van de kathedraal, naar de Pia Almoina naast het bisschoppelijk paleis. Toen ze de rij armen voor de deur naderde, liep het water haar weer in de mond. Hoe vaak was ze hier in haar jeugd niet langsgelopen, vol medelijden met de hongerlijders die voor ieders ogen van de openbare liefdadigheid gebruik moesten maken?

Ze sloot zich aan bij de rij. Aledis liet haar hoofd zakken, zodat haar haren haar gezicht bedekten en volgde sjokkend de rij op weg naar het eten. Ze verborg haar gezicht nog verder toen ze bij de novice aankwam en haar handen uitstreekte. Waarom moest ze bedelen? Ze bezat een mooi huis en had geld gespaard waarmee ze de rest van haar leven een gerieflijk leven kon leiden. Mannen begeerden haar nog steeds en... ze kreeg wat hard brood van bonenmeel, wijn en een kom soep. Ze at, met evenveel smaak als al die stakkers om haar heen.

Toen ze klaar was met eten, keek ze voor het eerst op. Ze zat tussen bedelaars, kreupelen en oude mensen die zaten te eten zonder hun lotgenoten uit het oog te verliezen, terwijl ze hun homp brood en hun kom stevig vasthielden. Waarom zou ze hierheen zijn gebracht? Waarom hadden ze Francesca in het bisschoppelijk paleis in hechtenis genomen? Aledis stond op. Een blonde vrouw die naar de kathedraal liep, in schitterend rood gekleed, trok haar aandacht. Een edelvrouw... alleen? Maar als het geen edelvrouw was, dan kon het met die jurk alleen maar een... Teresa! Aledis rende op het meisje af.

‘We zijn om de beurt bij het kasteel gaan staan om erachter te komen wat er met jullie aan de hand was,’ zei Teresa nadat ze elkaar

hadden omhelsd. ‘Het was niet moeilijk om de soldaten aan de poort over te halen om het ons te vertellen.’ Het meisje knipoogde met een van haar prachtige blauwgroene ogen. ‘Toen ze jullie meenamen en we van de soldaten gehoord hadden dat ze jullie naar Barcelona brachten, moesten we eerst een manier zien te vinden om hier te komen; daarom heeft het zo lang geduurd... Maar waar is Francesca?’

‘Die is gevangengezet in het bisschoppelijk paleis.’

‘Waarom?’

Aledis haalde haar schouders op. Toen ze hen gescheiden hadden en haar hadden weggejaagd, had ze de soldaten en priesters proberen te vragen waarom. ‘Naar de kerkers met dat oude mens,’ had ze opgevangen. Maar niemand had haar geantwoord en ze hadden haar weggeduwd. Het gevolg van haar vasthoudendheid was geweest dat een jonge monnik, aan wiens habijt ze zich had vastgeklemd, de wacht had geroepen. Ze hadden haar op straat gegooid en geroepen dat ze een heks was.

‘Met hoeveel zijn jullie gekomen?’

‘Eulàlia en ik.’

Iemand in een stralend groene jurk kwam op hen afhollen.

‘Hebben jullie geld bij je?’

‘Ja, natuurlijk...’

‘Waar is Francesca?’ vroeg Eulàlia toen ze bij Aledis was.

‘Gevangengezet,’ zei Aledis nog eens. Eulàlia wilde iets vragen, maar meer kon Aledis haar niet vertellen. Aledis bekeek de meisjes... Wat zouden die niet voor elkaar kunnen krijgen! ‘Ik weet niet waarom ze gevangen is gezet,’ zei ze nog eens, ‘maar daar komen we wel achter, nietwaar meisjes?’

De meisjes antwoordden haar met een schalks lachje.

Met zijn bemodderde zwarte habijt trok Joan heel Barcelona door. Zijn broer had hem gevraagd Mar te gaan halen. Hoe kon hij zich bij haar vertonen? Vervolgens had hij geprobeerd om tot een akkoord te komen met Eimeric, maar in plaats daarvan was hij erin getrapt, net als die boertjes die hij zelf altijd veroordeelde, en had hij Eimeric aan belangrijke aanwijzingen omtrent Arnau’s schuld ge-

holpen. Wat kon Elionors aanklacht zijn geweest? Even dacht hij erover om zijn schoonzuster op te zoeken, maar alleen al de herinnering aan haar lachje destijds in het huis van Felip de Ponts deed hem ervan afzien. Ze had haar eigen man aangegeven; wat zou ze tegen hem dan wel niet zeggen?

Hij liep door de carrer del Mar naar de Santa Maria. Arnau's kerk. Joan bleef staan om te kijken. Hoewel er nog steeds houten steigers om de Santa Maria stonden, met daarop de onafgebroken heen en weer lopende metselaars, kon je al iets van haar trotse gedaante zien. Alle buitenmuren, met hun steunberen, waren klaar, evenals de apsis en twee van de vier gewelven in het middenschip. De ribben van het derde gewelf begonnen zich, gesteund door ingewikkelde stellingen, in een volmaakte boog te verheffen, in afwachting van het moment dat de sluitsteen de krachten in evenwicht zou brengen en de boog zou blijven staan. De sluitsteen voor dit gewelf was betaald door de koning, die er zijn vader, koning Alfons, op wilde laten afbeelden als ruiter. Alleen de twee laatste hoofdgewelven ontbraken nog, maar dan zou de Santa Maria helemaal overwelfd zijn.

Je moest wel verliefd worden op die kerk! Joan dacht terug aan pater Albert en aan de eerste keer dat Arnau en hij de Santa Maria hadden betreden. Hij kon toen nog niet eens bidden! Jaren later, terwijl hij leerde bidden, lezen en schrijven, sjouwde zijn broer stenen naar de kerk. Joan herinnerde zich de bloedende wonden waarmee Arnau de eerste dagen thuisgekomen was, maar toch glimlachte hij dan. Hij keek naar de verschillende opzichters die vol overgave bezig waren met de deurposten en archivolten aan de voorgevel, met het beeldhouwwerk en de beslagen deuren, met het maaswerk dat bij elke deur weer anders was, met de smeedijzeren hekken en de waterspuwers in de vorm van allerlei allegorische figuren, met de kapitelen van de zuilen en met de ramen, vooral met de ramen, die kunstwerken die het magische mediterrane licht zouden filteren om van uur tot uur, van minuut tot minuut bijna, met de vormen en kleuren in de kerk te spelen.

Aan het imposante roosvenster in de voorgevel was al te zien hoe de toekomstige opbouw zou zijn: in het midden een kleine veelpas, waaruit als grillige pijlen, als een nauwgezet bewerkte zon, de vensterstijlen ontsprongen die de hoofdroszet zouden onderverdelen. Daarna maakte het maaswerk plaats voor een rij spitse driepassen,

en daarna kwam nog een rij vierpassen, min of meer rond, die het grote roosvenster definitief afsloten. Tussen al dat maaswerk, hetzelfde als dat waarmee de smalle ramen in de voorgevel waren gedecoreerd, zouden geleidelijk de gebrandschilderde ramen worden geplaatst; voorlopig leek het roosvenster echter op een enorm spinnenweb van fijn bewerkte steen, in afwachting van het moment waarop de meester-glazeniers de gaten zouden komen opvullen.

Ze hebben nog veel te doen, dacht Joan, toen hij het honderdtal mannen toegewijd zag werken aan de droom van een heel volk. Op dat moment arriveerde er een bastaix met een enorme steen op zijn rug. Het zweet liep van zijn voorhoofd tot zijn kuit en al zijn spieren waren zichtbaar, gespannen, ritmisch meetrillend terwijl hij de kerk naderde. Maar hij glimlachte; hij glimlachte net als zijn broer destijds. Joan kon zijn ogen niet van de bastaix afhouden. Op de steigers stopten de metselaars abrupt met hun werk en kwamen tevoorschijn om te zien hoe de stenen arriveerden die ze later zouden moeten bewerken. Na de eerste bastaix kwam een volgende, en weer een en weer een, en allemaal liepen ze krom. Het geluid van de beitels tegen de stenen verstomde bij de komst van de eenvoudige havenarbeiders en even was de hele Santa Maria als betoverd. Boven in de kerk werd de stilte verbroken door een metselaar. Zijn aanmoedigingskreet kliefde door de lucht, weerkaatste tegen de muren en raakte iedereen die van het tafereel getuige was diep.

‘Hou vol,’ fluisterde Joan, terwijl op hetzelfde moment een geschreeuw losbarstte. De bastaixos glimlachten, en telkens als een van hen een steen op de grond legde, werd het geschreeuw luider. Vervolgens bood iemand hun water aan, en de bastaixos hieven de aarden kruik boven hun hoofd en lieten het water langs hun gezicht lopen voor ze ervan dronken. Joan zag zichzelf weer op het strand, terwijl hij met Bernats waterzak achter de bastaixos aan liep. Vervolgens keek hij naar de hemel. Hij moest haar gaan halen. Als dat de straf was die de Heer hem oplegde, zou hij het meisje gaan zoeken en haar de waarheid opbiechten. Hij liep om de Santa Maria heen naar de plaça del Born, de Pla d'en Lull en het Santa Clara-klooster, en verliet Barcelona door de San Daniel-poort.

Het was voor Aledis niet moeilijk om de heer van Bellera en Genís Puig te vinden. Behalve het logement waar de handelaars die in Barcelona aankwamen overnachtten, telde de gravenstad slechts vijf herbergen. Ze gaf Teresa en Eulàlia opdracht om zich langs de weg naar de Montjuïc te verbergen tot zij hen zou komen halen. Aledis keek zwijgend toe hoe ze vertrokken, terwijl haar herinneringen haar gevoelens aanwakkerden...

Toen de meisjes met hun glanzende jurken uit het zicht verdwenen waren, begon ze haar zoektocht. Eerst begaf ze zich naar de herberg Bou, in de buurt van het bisschoppelijk paleis, vlak bij de plaça Nova. De keukenhulp stuurde haar zonder pardon weg toen ze aan de achterdeur naar de heer van Bellera vroeg. In de herberg Massa, in de Portaferrisa, ook in de buurt van het bisschoppelijk paleis, zei een vrouw die achter in de keuken deeg stond te kneden dat de heren daar niet logeerden. Daarop liep Aledis naar de herberg Estanyer, bij de plaça de la Llana. Daar nam een jongen de vrouw ongegeneerd van onder tot boven op.

‘Wie heeft er belangstelling voor de heer van Bellera?’ vroeg hij.

‘Mijn meesteres,’ antwoordde Aledis, ‘ze is hem vanaf Navarcles achterna gereisd.’

De jongen, lang en mager als een lat, staarde naar de borsten van de prostituee. Vervolgens pakte hij er met zijn rechterhand een vast.

‘Waarom is je meesteres in die edelman geïnteresseerd?’

Aledis bleef roerloos staan en deed haar best haar glimlach te verbergen.

‘Dat gaat mij niet aan.’ De jongen begon haar overal te bevoelen. Aledis kwam dichterbij staan en raakte even met haar hand tussen zijn benen. De jongen kromp ineem bij die aanraking. ‘Maar,’ zei ze slepend, ‘als ze hier zijn, moet ik misschien vannacht wel in de tuin slapen, terwijl mijn meesteres...’

Aledis streelde het kruis van de jongen.

‘Juist vanochtend kwamen er twee ridders om onderdak vragen,’ stamelde de jongen.

Nu glimlachte ze. Even was ze van plan zich los te maken maar... waarom ook niet? Ze had al zo lang geen jong, onervaren lichaam boven op haar gehad, alleen gedreven door begeerte...

Aledis duwde hem naar een schuurtje. De eerste keer had de jongen niet eens de tijd om zijn broek uit te doen, maar daarna

putte de vrouw het wispelturige doelwit van haar begeerte volledig uit.

Toen Aledis opstond om zich aan te kleden, bleef de jongen op de grond liggen, hijgend, met zijn blik ergens op het dak van het schuurtje gericht.

‘Als je me weer ziet,’ zei ze, ‘dan ken je me in geen geval, begrepen?’

Aledis moest tweemaal aandringen voor de jongen het belofde.

‘Jullie zijn mijn dochters,’ zei ze tegen Teresa en Eulàlia, nadat ze hen de kleren had gegeven die ze net had gekocht. ‘Ik ben sinds kort weduwe en we zijn op doorreis naar Girona, waar we verwachten terecht te kunnen bij mijn broer. We hebben geen geld. Jullie vader was een eenvoudige gezelschap... een leerlooiersgezel uit Tarragona.’

‘Nou, voor iemand die net weduwe geworden is en onverzorgd is achtergebleven, ben je wel erg vrolijk,’ zei Eulàlia, terwijl ze haar groene jurk uittrok en Teresa een blik van verstandhouding toewierp.

‘Dat is zo,’ bevestigde deze, ‘je zou niet zo tevreden moeten kijken. Het lijkt eerder alsof je net...’

‘Maak je geen zorgen,’ onderbrak Aledis hen, ‘als het erop aankomt, zal ik doen alsof ik verdrietig ben, zoals het mij als weduwe betaamt.’

‘En zou je tot die tijd dat van die weduwe niet kunnen vergeten en ons vertellen waarom je zo vrolijk bent?’ vroeg Teresa.

De meisjes lachten. Terwijl ze zich verborgen hielden tussen het struikgewas aan de voet van de Montjuïc, kon Aledis haar ogen niet van hun naakte, perfecte, sensuele lichamen afhouden... De jeugd! Even dacht ze terug aan hoe zijzelf, hier op deze plek, vele jaren geleden...

‘O,’ riep Eulàlia uit, ‘die... profiteur!’

Aledis ontwaakte uit haar dromen en zag Eulàlia gekleed in een lang, kleurloos hemd dat tot haar enkels reikte.

‘De weeskinderen van een leerlooiersgezel dragen geen zijde.’

‘Maar... dit?’ klaagde Eulàlia, met twee vingers aan het hemd trekkend.

‘Dat is een doodnormaal hemd,’ zei Aledis. ‘Maar dat zijn jullie in elk geval vergeten.’

Aledis toonde hen twee stroken vale stof, al net zo ruw als de hemden. Ze namen ze aan.

‘Wat is...?’ vroeg Teresa.

‘Die dienen om...’

‘Nee. Je wilt toch niet...’

‘Fatsoenlijke vrouwen bedekken hun borsten.’ De meisjes wilden protesteren. ‘Eerst de borsten,’ gebod Aledis, ‘dan de hemden en daarover de tuniek, en wees maar blij,’ voegde ze eraan toe toen ze het gezicht van de meisjes zag, ‘dat ik hemden voor jullie heb gekocht en geen boetegordels. Misschien zou het wel goed voor jullie zijn om een beetje boete te doen.’

De drie vrouwen moesten elkaar helpen om de doeken om te doen.

‘Ik dacht dat je wilde dat we twee edellieden zouden verleiden,’ zei Eulàlia, terwijl Aledis de stof over haar weelderige boezem trok; ‘ik zie niet hoe je hiermee...’

‘Laat dat maar aan mij over,’ antwoordde Aledis. ‘De tunieken zijn bijna wit, een symbool van maagdelijkheid. Die twee smeerlappen zullen de kans om met een maagd te slapen niet laten lopen. Jullie weten ook niets van mannen,’ zei Aledis, toen ze aangekleed waren, ‘wees in elk geval niet koket en ook niet brutaal. Zeg steeds nee. Wijs hen af zo vaak als nodig is.’

‘En als ze het dan opgeven?’

Aledis keek Teresa met opgetrokken wenkbrauwen aan.

‘Onnozel gansje,’ zei ze glimlachend. ‘Je hoeft alleen maar te zorgen dat ze drinken. De wijn doet de rest. Zolang jullie bij hen blijven, zullen ze het niet opgeven. Dat verzeker ik je. Maar hou er wel rekening mee dat Francesca is opgepakt door de kerk, niet op bevel van de rechter of de baljuw. Breng het gesprek op religieuze onderwerpen...’

De twee meisjes keken haar verbaasd aan.

‘Religieuze onderwerpen?’ riepen ze in koor.

‘Ik begrijp dat jullie daar niet veel vanaf weten,’ zei Aledis. ‘Gebruik je fantasie. Ik denk dat het iets met heksery te maken heeft. Toen ze mij het paleis uit gooiden, riepen ze “heks” naar me.’

Enkele uren later verleenden de soldaten die de Trentaclus-poort

bewaakten de doorgang aan een vrouw in het zwart, met haar haar in een knotje, en aan haar twee dochters, bijna in het wit. Hun haar was zedig opgestoken, ze hadden geen zalfjes en parfums gebruikt en op alledaagse touwschoenen liepen ze met gebogen hoofd achter de vrouw in het zwart aan, hun blik strak op haar hielen gericht, zoals Aledis hen had bevolen.

lotseling werd de deur van de kerker geopend. Het was een ander tijdstip dan gebruikelijk; de zon stond nog niet laag genoeg en het licht probeerde uit alle macht door het kleine tralievenster te dringen, maar het leek wel of de ellende die in de lucht hing dat wilde verhinderen. Ten slotte vermengde het licht zich met het stof en de dampen van de gevangenen. Het was een ander tijdstip dan gebruikelijk en alle schimmen bewogen. Arnau hoorde het rammelen van de kettingen, dat ophield toen de bewaker binnenkwam met een nieuwe gevangene; ze kwamen niet om iemand van hen te halen. Nog een gevangene... een vrouw nog wel, dacht Arnau toen hij op de drempel het silhouet van een oude vrouw zag. Wat voor zonde zou die arme vrouw hebben begaan?

De bewaker duwde het nieuwe slachtoffer de kerker in. De vrouw viel op de grond.

‘Sta op, heks!’ klonk het in de kerker. Maar de heks verroerde zich niet. De bewaker gaf de gedaante aan zijn voeten tweemaal een schop. De doffe dreunen trilden een paar seconden na, die wel een eeuwigheid leken te duren. ‘Ik zei dat je op moest staan!’

Arnau merkte hoe de schimmen zich tegen de muren onzichtbaar probeerden te maken. Het was hetzelfde geschreeuw, dezelfde be-

velende toon, dezelfde stem. In de dagen dat hij nu opgesloten zat, had hij die stem verschillende malen aan de andere kant van de deur van de kerker horen donderen, nadat een gevangene van zijn ketenen was ontdaan. Hij had de schimmen toen ook ineen zien krimpen en zien overgeven uit angst voor de marteling. Eerst klonk de stem, het geschreeuw, en even later het hartverscheurende gebrul van iemand wiens lichaam verminkt werd.

‘Sta op, vuile hoer!’

De bewaker trapte haar nog een keer, maar de oude vrouw bleef roerloos liggen. Ten slotte bukte hij zich hijgend, pakte haar bij een arm en sleepte haar naar de plek waar ze hadden gezegd dat ze geketend moest worden: ver uit de buurt van de geldwisselaar. Het geluid van de sleutels en de voetboeien bezegelde het lot van de oude vrouw. Voor hij naar buiten ging, liep de bewaker door de kerker naar Arnau.

‘Waarom?’ had hij gevraagd toen hem was gezegd om de heks ver van Arnau vandaan te ketenen.

‘Deze heks is de moeder van de wisselaar,’ had de officier van de Inquisitie geantwoord. Zo had de officier van de edelman van Bel-lera het hem verteld.

‘Denk maar niet dat je moeder voor dezelfde prijs beter te eten krijgt,’ zei de bewaker toen hij bij Arnau stond. ‘Ze mag dan wel je moeder zijn, maar een heks kost geld, Arnau Estanyol.’

Er was niets veranderd: de kleine heuvel werd nog steeds beheerst door de hoeve met aan de zijkant de wachttorens. Joan keek omhoog en hoorde weer het geluid van de host, van de nerveuze mannen, van de zwaarden en de vreugdekreten toen hijzelf er precies op die plek in was geslaagd om Arnau te overreden dat hij Mar ten huwelijk moest geven. Hij had nooit goed met het meisje overweg gekund; wat moest hij nu tegen haar zeggen?

Joan keek naar de hemel en liep vervolgens de licht glooiende helling op, gebogen, het hoofd omlaag, zijn habijt slepend over de grond.

Rond de hoeve zag het er verlaten uit. Het enige wat de stilte verbrak, waren de dieren die beneden in de stal hun stro stonden te eten.

‘Is daar iemand?’ riep Joan.

Hij stond juist op het punt om nog een keer roepen, toen hij iets zag bewegen. Om de hoek van de boerderij keek een kind hem met wijd opengesperde ogen aan.

‘Kom hier, jongen,’ beval Joan.

Het kind aarzelde.

‘Kom hier...’

‘Wat is er aan de hand?’ klonk het opeens.

Joan draaide zich om naar de trap naar de bovenverdieping. Boven stond Mar hem vragend aan te kijken.

Een hele tijd bleven ze zo staan, doodstil en zonder iets te zeggen. Joan probeerde in de vrouw het meisje te ontdekken dat hij aan de ridder van Ponts had aangeboden, maar ze zag er streng uit en de explosie van gevoelens die ze hier vijf jaar geleden op de hoeve hadden beleefd, leek ver weg. De tijd verstreek en Joan voelde zich steeds ongemakkelijker. Mar keek hem doordringend aan, rustig, zonder met haar ogen te knippen.

‘Wat doe je hier, monnik?’ vroeg ze ten slotte.

‘Ik kom met je praten.’ Joan moest zijn stem verheffen.

‘Het interesseert me totaal niet wat je te zeggen hebt.’

Mar wilde zich omdraaien en weglopen, maar Joan haastte zich om dat te voorkomen.

‘Ik heb Arnau beloofd dat ik met je zou praten.’ Anders dan Joan had gedacht, leek het noemen van Arnau’s naam Mar niet van haar stuk te brengen, maar ze liep ook niet weg. ‘Luister alsjeblieft naar wat ik te zeggen heb, het gaat niet om mij.’ Joan wachtte even. ‘Mag ik boven komen?’

Mar draaide zich om en ging de boerderij binnen. Joan liep naar de trap en keek nogmaals naar de hemel. Was dit echt de straf die hij verdiende? Toen liep hij naar boven.

Hij kuchte om haar aandacht te trekken. Mar bleef met haar gezicht naar de haard staan, druk bezig met een pan die aan een ketting aan het plafond hing.

‘Spreek op,’ zei ze slechts.

Joan keek haar op de rug, terwijl ze boven het vuur gebogen stond. Haar haar viel over haar rug en raakte bijna haar billen, stevige billen die zich duidelijk aftekenden onder haar hemd. Ze was een aantrekkelijke vrouw geworden.

‘Zeg je niets?’ vroeg Mar, terwijl ze even haar hoofd omdraaide. Hoe moest hij...?

‘Arnau is door de Inquisitie gevangengezet,’ zei de dominicaan plotseling.

Mar stopte met roeren.

Joan zweeg.

Haar onvaste, bevende stem leek wel uit de vlammen te komen: ‘Anderen zitten al heel lang gevangen.’

Mar bleef met haar rug naar Joan staan, rechtop, haar armen langs haar zij en starend naar de haard.

‘Het was niet Arnau die jou gevangen heeft gezet.’

Mar draaide zich abrupt om.

‘Heeft hij me soms niet aan de heer van Ponts gegeven?’ riep ze. ‘Heeft hij niet in mijn huwelijk toegestemd? Heeft hij niet besloten mijn schande ongewroken te laten? Die man heeft me verkracht! Hij heeft me ontvoerd en verkracht.’

Ze had elk woord uitgespuwd. Ze beefde. Ze beefde van onder tot boven, van haar bovenlip tot haar handen, die ze nu voor haar borst probeerde vast te pakken. Joan kon haar rode ogen niet verdragen.

‘Arnau heeft het niet gedaan,’ herhaalde de monnik met trillende stem. ‘Het was... ik heb het gedaan!’ riep hij. ‘Begrijp je, Mar? Ik heb het gedaan. Ik heb hem ervan overtuigd dat hij je ten huwelijk moest geven. Wat zou er van een verkracht meisje terechtgekomen zijn? Wat zou er van je geworden zijn wanneer heel Barcelona van je schande had geweten? Nadat Elionor me had omgepraat, heb ik de ontvoering voorbereid en toegestemd in je eerverlies, om Arnau te kunnen overreden dat hij je ten huwelijk moest geven. Het is allemaal mijn schuld. Arnau zou je nooit weggegeven hebben.’

Beiden keken elkaar aan. Joan voelde zijn habijt lichter worden. Mars beven hield op en ze kreeg tranen in haar ogen.

‘Hij hield van je,’ voegde Joan eraan toe. ‘Hij hield van je en hij houdt nog steeds van je. Hij heeft je nodig...’

Mar sloeg haar handen voor haar gezicht. Haar knieën werden slap en langzaam zakte ze in elkaar, tot ze geknield voor de monnik zat.

Het was volbracht. Hij had het achter de rug. Nu zou Mar naar Barcelona komen, hij zou het Arnau vertellen en... Met die gedachte

bukte hij om Mar te helpen opstaan.

‘Blijf van me af!’

Joan sprong achteruit.

‘Is er iets, mevrouw?’

De monnik keek naar de deur. Een man, sterk als een beer en gewapend met een zeis, stond hem in de deuropening dreigend aan te kijken; achter zijn been kwam het hoofd van het kind tevoorschijn. Joan stond minder dan twee handbreedtes van hem vandaan; de man was bijna twee koppen groter dan hij.

‘Er is niets,’ antwoordde Joan, maar de man liep naar Mar en duwde hem weg alsof hij niet bestond. ‘Ik zei toch dat er niets is,’ zei Joan, ‘ga aan je werk.’

Het kind vluchtte weg achter de deur en keek weer om een hoekje. Joan wendde zijn blik van het kind naar het vertrek en zag de man met de zeis op zijn knieën naast Mar zitten, zonder haar aan te raken.

‘Heb je me niet gehoord?’ vroeg Joan. De man antwoordde niet. ‘Doe wat ik zeg en ga aan je werk.’

Nu keerde de man zich naar Joan.

‘Ik gehoorzaam alleen mijn meesteres.’

Hoeveel mannen als hij, groot, sterk en trots, waren niet voor hem neergeknield? Hoeveel mannen had hij niet zien huilen en smeken voor hij zijn vonnis uitsprak? Joan kneep zijn ogen half dicht, balde zijn vuisten en deed twee stappen in de richting van de knecht.

‘Je durft de Inquisitie ongehoorzaam te zijn?’ riep hij.

Nog voor hij zijn zin had afgemaakt, was Mar al opgestaan. Ze beefde weer. De man met de zeis stond ook op, in een langzamer tempo.

‘Hoe durf je naar mijn huis te komen, monnik, en mijn knecht te bedreigen? Inquisiteur? Laat me niet lachen! Je bent gewoon een duivel, vermomd als monnik. Jij hebt me verkracht!’ Joan zag hoe de knecht zijn vuisten om de steel van de zeis klemde. ‘Je hebt het zelf toegegeven!’

‘Ik...’ weifelde Joan.

De knecht kwam naar hem toe en plantte de stompe kant van de zeis in zijn buik.

‘Niemand zou het merken, mevrouw. Hij had niemand bij zich.’

Joan keek Mar aan. Er stond geen angst in haar ogen te lezen,

zelfs geen medelijden, alleen maar.... Hij draaide zich om zo snel hij kon om bij de deur te komen, maar het kind gooide hem met een klap dicht en ging voor hem staan.

Achter hem stak de knecht de zeis uit en streek ermee langs zijn hals. Nu was het de scherpe kant van het werktuig die tegen de adamsappel van de monnik drukte. Joan hield zich stil. Het kind keek hem niet langer angstig aan. Zijn gezicht weerspiegelde de gevoelens van de mensen achter hem.

‘Wat... ben je van plan, Mar?’ Terwijl hij sprak, schramde de zeis zijn hals.

Mar zweeg even. Joan kon haar ademhaling horen.

‘Sluit hem op in de toren,’ beval ze.

Mar was er niet meer binnen geweest sinds de dag waarop ze had gezien hoe de host van Barcelona zich eerst had klaargemaakt voor de aanval en daarna in juichen was uitgebarsten. Toen haar man in Calatayud was gesneuveld, had ze de toren afgesloten.

50

De weduwe en haar twee dochters staken de plaça de la Llana over naar de herberg Estanyer, een stenen gebouw waar op de begane grond de haard en de eetzaal voor de gasten lagen en op de eerste verdieping de kamers. De herbergier ontving hen samen met zijn knecht. Aledis gaf de jongen een knipoog toen ze zag hoe hij haar stond aan te gapen. ‘Wat sta je te kijken?’ riep de herbergier en hij gaf hem een klap voor zijn hoofd. De jongen rende naar achteren. Teresa en Eulàlia hadden Aledis zien knipogen en glimlachten beiden tegelijk.

‘Die klap moet ik jullie geven,’ fluisterde Aledis, toen de herbergier zich even omdraaide. ‘Willen jullie fatsoenlijk lopen en ophouden met krabben? De eerste die zich weer krabt...’

‘Met die stukken espartogras kun je niet lopen...’

‘Stil,’ zei Aledis toen de herbergier weer naar hen keek.

Hij had een kamer waar ze met z’n drieën zouden kunnen slapen, hoewel er maar twee matrassen lagen.

‘Maakt u zich geen zorgen, beste man,’ zei Aledis. Mijn dochters zijn gewend het bed te delen.’

‘Zagen jullie hoe de baas ons aankeek toen je zei dat we altijd samen slapen?’ vroeg Teresa toen ze op de kamer waren.

Twee stromatrasen en een kleine kist met daarop een olielamp, dat was al het meubilair.

‘Hij zag zichzelf al tussen ons in,’ zei Eulàlia lachend.

‘En dat terwijl jullie je charmes nog niet eens hebben laten zien. Ik heb het toch gezegd?’ zei Aledis.

‘Zo zouden we te werk kunnen gaan. Gezien het resultaat...’

‘Dat werkt maar één keer,’ zei Aledis, ‘een paar keer op z’n hoogst. Ze zien graag onschuld, maagdelijkheid. Op het moment dat ze die... We zouden van de ene plaats naar de andere moeten trekken om de mensen te bedriegen en we zouden geen geld kunnen innen.’

‘Ik zou voor geen goud op pad gaan op deze schoenen en met deze...’ Teresa begon zich te krabben, van haar dijen tot haar borsten.

‘Niet krabben!’

‘Niemand kan ons nu zien,’ verdedigde het meisje zich.

‘Maar hoe meer je je krabt, des te meer het jeukt.’

‘En hoe zit het met die knipoog naar de knecht?’ vroeg Eulàlia.

Aledis keek hen aan.

‘Dat is jullie zaak niet.’

‘Moet hij betalen?’ vroeg Teresa.

Aledis herinnerde zich hoe de jongen had gekeken toen hij niet eens de tijd had gehad om zijn broek uit te doen, en vervolgens de onhandige onstuimigheid waarmee hij haar had bestegen. Ze zagen graag onschuld, maagdelijkheid...

‘Tets heb ik er wel voor gekregen,’ antwoordde ze lachend.

Ze wachtten op de kamer tot het tijd was om te eten. Toen gingen ze naar beneden en namen plaats rond een ruwhouten tafel. Al snel verschenen Jaume de Bellera en Genís Puig. Vanaf het moment dat ze aan hun tafel zaten, aan de andere kant van het vertrek, hielden ze hun ogen voortdurend op de meisjes gericht. Verder was er niemand in de eetzaal. Aledis vroeg de aandacht van de meisjes en deze sloegen een kruis; vervolgens deden ze zich tegoed aan de kommen soep die de herbergier hen opdiende.

‘Wijn? Alleen voor mij,’ zei Aledis. ‘Mijn dochters drinken niet.’

‘De ene kan na de andere... Sinds vaders dood...’ verontschuldigde

de Teresa zich tegenover de herbergier.

‘Om van haar verdriet te bekomen,’ zei Eulàlia.

‘Luister, meisjes,’ fluisterde Aledis, ‘ik heb nu drie kannen wijn op... en die hebben inderdaad hun invloed gehad. Zo meteen laat ik mijn hoofd op tafel vallen en begin ik te snurken. Jullie weten wat je dan te doen staat. We moeten uitvinden waarom Francesca is opgepakt en wat ze met haar van plan zijn.’

Toen ze met haar hoofd tussen haar handen op de tafel was gezakt, spitste Aledis haar oren.

‘Komen jullie eens hier,’ klonk het in de eetzaal. Stilte. ‘Ze is toch dronken...’ zeiden ze na een tijdje.

‘We doen jullie niets,’ zei de een. Dat zou toch niet kunnen in een herberg in Barcelona? Daar heb je de herbergier.’

Aledis dacht aan de herbergier: als ze die zijn gang lieten gaan...

‘Wees maar niet bang... Wij zijn ridders...’

Uiteindelijk gaven de meisjes zich gewonnen en Aledis hoorde hoe ze opstonden van tafel

‘We horen je niet snurken,’ fluisterde Teresa haar toe.

Aledis glimlachte even.

‘Hij heeft een kasteel!’

Aledis zag voor zich hoe Teresa de heer van Bellera aankeek, haar imposante blauwgroene ogen opengesperd, zodat hij zich in hun schoonheid kon verlustigen.

‘Heb je dat gehoord, Eulàlia? Hij heeft een kasteel. Een heuse edelman. We hebben nog nooit met een edelman gesproken...’

‘Vertelt u ons over uw veldslagen,’ hoorde ze Eulàlia zeggen. ‘Kent u koning Pere? Hebt u wel eens met hem gesproken?’

‘Wie kent u nog meer?’ vroeg Teresa.

De twee meisjes praatten op de heer van Bellera in. Aledis zou graag haar ogen openen, een beetje maar, net genoeg om te zien... Maar dat mocht ze niet doen. Haar meisjes zouden het er uitstekend van afbrengen.

Het kasteel, de koning, de Cortes... Hebt u deelgenomen aan de Cortes? De oorlog... kreetjes van ontzetting toen Genís Puig, die niet over kasteel, koning en Cortes beschikte, de hoofdrol opeiste door zijn gevechten flink te overdrijven... En wijn, veel wijn.

‘Wat doet een edelman als u in de stad, in deze herberg? Verwacht u soms een belangrijk iemand?’ hoorde Aledis Teresa vragen.

‘We hebben een heks gebracht,’ zei Genís Puig.

De meisjes waren alleen de heer van Bellera aan het ondervragen. Teresa zag hoe de edelman zijn metgezel afkeurend aankeek. Het moment was daar.

‘Een heks!’ riep Teresa uit, terwijl ze zich op Jaume de Bellera stortte en zijn beide handen vastgreep. ‘In Tarragona hebben we er een zien verbranden. Schreeuwend stierf ze, terwijl het vuur langs haar benen omhoogkwam en haar borst verbrandde en...’

Teresa keek naar het plafond alsof ze de weg van de vlammen volgde; meteen daarna sloeg ze haar handen voor de borst, maar na een paar tellen keerde ze terug naar de werkelijkheid en keek ontsteld naar de edelman. De begeerte stond al op zijn gezicht te lezen.

Jaume de Bellera stond op, zonder de handen van het meisje los te laten.

‘Kom mee.’ Het was meer een bevel dan een vraag en Teresa liet zich meetronen.

Genís Puig zag hen vertrekken.

‘En wij?’ zei hij tegen Eulàlia, terwijl hij schielijk een hand op de kuit van het meisje legde.

Eulàlia liet hem begaan.

‘Eerst wil ik alles weten over die heks. Dat vind ik zo opwindend...’

Terwijl de ridder zijn verhaal begon, liet hij zijn hand naar het kruis van het meisje glijden. Net toen Aledis op het punt stond op te kijken en de hele opzet in het honderd te laten lopen, hoorde ze de naam Arnau noemen. ‘De heks is zijn moeder,’ hoorde ze Genís Puig zeggen. Wraak, wraak, wraak....

‘Gaan we nu?’ vroeg Genís Puig, toen hij zijn verhaal beëindigd had.

Aledis hoorde dat Eulàlia zweeg.

‘Ik weet niet...’ antwoordde het meisje.

Genís Puig kwam driftig overeind en gaf Eulàlia een draai om haar oren.

‘Hou op met je aanstellerij en kom mee!’

‘We gaan,’ gaf ze toe.

Toen Aledis zich alleen wist in het vertrek, richtte ze zich met moeite op. Ze wreef met haar handen in haar nek. Ze zouden Arnau en Francesca met elkaar confronteren, de duivel en de heks, zoals Genís Puig hen had genoemd.

‘Ik beroof mezelf nog eerder van het leven dan dat Arnau hoort dat ik zijn moeder ben,’ had Francesca gezegd tijdens de paar gesprekken die ze na Arnau’s toespraak op de vlakte van Montbui hadden gevoerd. ‘Hij is een respectabel man,’ had ze er, voor Aledis kon antwoorden, aan toegevoegd, ‘en ik ben maar een gewone hoer. Bovendien... veel dingen zou ik hem nooit kunnen uitleggen: waarom ik niet achter hem en zijn vader ben aangegaan, waarom ik hem voor dood heb achtergelaten...’

Aledis sloeg haar ogen neer.

‘Ik weet niet wat zijn vader over mij heeft verteld,’ ging Francesca verder, ‘maar hoe het ook zij, er valt niets meer aan te doen. De tijd heelt alle wonden, zelfs als het om moederliefde gaat. Ik herinner me hem graag zoals hij op dat podium de edelen trotseerde; ik wil niet dat hij vanwege mij van dat podium af moet. Het is beter de dingen zo te laten, Aledis, en jij bent de enige op de hele wereld die het weet; ik vertrouw erop dat je zelfs als ik doodga mijn geheim bewaart. Beloof het me, Aledis.’

Maar wat had die belofte nu nog voor nut?

Toen Esteve weer de toren opkwam, had hij de zeis niet meer bij zich.

‘Mevrouw zegt dat je dit om je ogen moet doen,’ zei hij tegen Joan, terwijl hij hem een doek toewierp.

‘Wat denk je wel!’ riep Joan uit, terwijl hij de lap wegschopte.

De wachttorens was maar klein, niet meer dan drie stappen in elke richting, en met één stap stond Esteve voor hem en gaf hem twee klappen in zijn gezicht, een op elke wang.

‘Mevrouw heeft gezegd dat je je ogen moet bedekken.’

‘Ik ben inquisiteur!’

Nu werd hij door de klap van Esteve tegen de wand van de toren geslingerd. Hij bleef aan Esteves voeten liggen.

‘Doe hem om.’ Esteve tilde Joan op terwijl hij hem met één hand

vastgreep. ‘Doe hem om,’ herhaalde hij, toen hij weer overeind stond.

‘Denk je dat je een inquisiteur kunt laten buigen door geweld te gebruiken? Denk maar niet...’

Esteve liet hem niet uitspreken. Eerst sloeg hij hem in zijn gezicht, met gebalde vuist. Joan werd weer tegen de grond gekwakt en de knecht begon hem te schoppen, in zijn lies, in zijn maagstreek, op zijn borst, in zijn gezicht...

Joan kroop in elkaar van pijn. Met één hand zette Esteve hem weer overeind.

‘Mevrouw zegt dat je de lap moet omdoen.’

Hij bloedde uit zijn mond. Zijn knieën knikten. Toen de knecht hem losliet, probeerde Joan op de been te blijven, maar met veel pijn zakte hij door zijn knie, en terwijl hij zich aan hem probeerde vast te grijpen, viel hij over Esteve heen. De knecht drukte hem tegen de grond.

‘Doe om.’

De lap lag naast hem. Joan merkte dat hij in zijn broek had geplast en voelde zijn habijt aan zijn dijen plakken.

Hij pakte de lap en knoopte hem om zijn ogen.

Joan hoorde hoe de knecht de deur sloot en de trap afgang. Stilte. Een eeuwigheid. Vervolgens kwamen er verschillende mensen naar boven. Joan stond op en liep tastend langs de muur. De deur ging open. Er werden meubels binnengebracht, stoelen misschien?

‘Ik weet dat je gezondigd hebt.’ Mar zat op een krukje en haar stem daverde door de toren. Naast haar zat het kind naar de monnik te kijken.

Joan bleef zwijgen.

‘De Inquisitie bedekt nooit de ogen van haar... gevangenen,’ zei hij ten slotte. Misschien kon hij de confrontatie aangaan...

‘Inderdaad,’ hoorde hij Mar antwoorden. ‘Het gaat jullie alleen maar om zijn ziel, zijn mannelijkheid, zijn fatsoen en zijn eer. Ik weet dat je gezondigd hebt,’ zei ze nogmaals.

‘Die drogreden accepteer ik niet.’

Mar gaf Esteve een teken. De knecht liep naar Joan toe en stompde hem in zijn maag. Happend naar adem sloeg de monnik voorover. Toen hij zich weer had weten op te richten, werd het weer stil. Door zijn eigen gehijg kon hij de ademhaling van de aanwezigen

niet horen. Zijn benen en borst deden pijn, zijn gezicht gloeide. Niemand zei een woord. Een stoot tegen zijn dij deed hem weer op de grond belanden.

De pijn nam af en Joan bleef in foetushouding liggen.

Weer werd het stil.

Door een schop in zijn lendenen kromde hij zich naar de andere kant.

‘Wat wil je?’ riep Joan, tussen de pijnscheuten door.

Er kwam geen antwoord en uiteindelijk verdween de pijn. De knecht zette hem weer rechtop voor Mar neer.

Joan moest moeite doen om op de been te blijven.

‘Wat wi...?’

‘Ik weet dat je gezondigd hebt.’

Hoever zou ze gaan? Zou ze hem doodslaan? Zou ze in staat zijn hem te doden? Hij had gezondigd, maar welk recht had Mar om over hem te oordelen? Hij rilde over zijn hele lichaam en viel bijna weer op de grond.

‘Je hebt me al veroordeeld,’ bracht Joan uit. ‘Waarom wil je me dan nog berechten?’

Stilte. Duisternis.

‘Vertel op, vrouw. Waarom wil je me berechten?’

‘Je hebt gelijk,’ hoorde Joan ten slotte. ‘Ik heb je al veroordeeld, maar bedenk wel dat jij schuld hebt bekend. Precies daar waar jij nu staat, heeft hij me van mijn maagdelijkheid beroofd; daar heeft hij me keer op keer verkracht. Hang hem op en ontdoe je van zijn lijk,’ voegde Mar er tegen Esteve aan toe.

Mars voetstappen verwijderden zich naar beneden. Joan voelde hoe Esteve zijn handen op zijn rug bond. Hij kon zich niet bewegen, geen spier in zijn lichaam reageerde. De knecht zette hem rechtop op het krukje waarop Mar had gezeten. Vervolgens klonk het lawaai van een strop die tegen de houten balken in de toren werd gegooid. Esteve miste en de strop viel met veel kabaal naar beneden. Joan plaste weer in zijn broek en ontlastte zich. De strop hing om zijn nek.

‘Ik heb gezondigd!’ riep Joan met de weinige kracht die hem nog restte.

Onder aan de trap hoorde Mar zijn kreet.

Eindelijk.

Mar kwam de toren op, gevolgd door de jongen.
'Nu luister ik,' zei ze tegen Joan.

De volgende ochtend vroeg maakte Mar zich klaar om naar Barcelona te vertrekken. In haar beste kleren, getooid met de weinige sieraden die ze bezat en met schoon, loshangend haar, liet ze zich door Esteve op een muilezel helpen en spoorde het dier aan.

'Pas goed op het huis,' zei ze tegen de knecht, waarna de muilezel begon te lopen. 'En ga jij je vader helpen.'

Esteve duwde Joan achter de muilezel aan.

'Doe je plicht, monnik,' zei hij.

Met gebogen hoofd begon Joan achter Mar aan te sjokken. Wat zou er nu gebeuren? Toen ze die nacht de lap van zijn ogen hadden gehaald, had Joan voor Mar gestaan. Ze werd verlicht door het trillende licht van de toortsen achter haar aan de ronde torenmuur.

Toen had ze hem in het gezicht gespuwd.

'Je verdient geen genade... maar misschien heeft Arnau je nodig,' had ze daarop gezegd, 'alleen daarom breng ik je niet eigenhandig ter plaatse om.'

Zacht klonken de kleine, spitse hoeven van de muilezel op de grond. Joan volgde het ritme, zijn blik gericht op zijn eigen voeten. Hij had alles opgebiecht: van zijn gesprekken met Elionor tot de haat waarmee hij te werk was gegaan bij de Inquisitie. Toen had Mar de doek afgedaan en hem bespuwd.

De muilezel liep gedwee verder in de richting van Barcelona. Joan rook de zee, die hem aan zijn linkerhand op zijn tocht was komen vergezellen.

51

Loen Aledis de herberg Estanyer verliet en zich mengde onder de mensen die over de plaça de la Llana liepen, gaf de zon al behoorlijk wat warmte. Barcelona was wakker geworden. Een stuk of wat vrouwen stonden met emmers, pannen en waterkruiken in de rij voor de Cadena-put naast de herberg, terwijl anderen samendromden voor de slagerij aan de overkant van het plein. Allen stonden luid te praten en te lachen. Aledis had eerder willen vertrekken, maar ze werd opgehouden doordat ze zich weer als weduwe moest vermommen, met de twijfelachtige hulp van twee meisjes die maar bleven vragen wat er nu zou gebeuren, wat er van Francesca zou worden en of ze, zoals de ridders wilden, op de brandstapel zou worden verbrand. Maar in elk geval lette niemand op haar toen ze door de carrer de la Bòria naar de plaça del Blat liep. Het was voor Aledis een vreemde gewaarwording, altijd hadden mannen naar haar gekeken en was ze door vrouwen met minachting bejegend, maar nu kon ze in haar benauwde zwarte kleren om zich heen kijken zonder zelfs maar een heimelijke blik te bespeuren.

Het rumoer op de plaça del Blat kondigde nog meer mensen, zon en hitte aan. Ze transpireerde en haar borsten zwoegden tegen de doek. Net voor Aledis bij de grote markt kwam, sloeg ze rechtsaf,

en liep langs de schaduwkant van de carrer de los Semolers naar de plaça del Oli, waar de mensen zich verdrongen om de beste olie, of brood kochten in de winkel aan het plein.

Ze stak het plein over en kwam bij de Sant Joan-fontein; de vrouwen daar letten evenmin op de bezwete weduwe die hen passeerde.

Aledis ging linksaf en bereikte de kathedraal en het bisschoppelijk paleis. Daar hadden ze haar de vorige dag uitgegooid en 'heks' tegen haar geroepen. Zouden ze haar nog herkennen? De jongen van de herberg... Aledis glimlachte terwijl ze een zij-ingang zocht; de jongen had meer kans gehad om haar te bekijken dan de soldaten van de Inquisitie!

'Ik zoek de bewaker van de kerkers. Ik heb een boodschap voor hem,' zei ze op de vragen van de soldaat die op wacht stond bij de deur.

Hij liet haar door en wees haar de weg naar de kerkers.

Met het afdalen van de trap verdwenen het licht en de kleuren. Beneden kwam Aledis terecht in een lege, rechthoekige wachtkamer, met een aarden vloer en verlicht door toortsen. Aan de ene kant zat de bewaker met zijn stramme ledematen op een krukje, met zijn rug tegen de muur geleund, aan de andere kant opende zich een donkere gang.

De man nam haar zwijgend op terwijl ze op hem afliep.

Aledis haalde diep adem.

'Ik wil graag de oude vrouw opzoeken die hier gisteren is opgesloten.' Aledis rammelde met een beurs met muntstukken.

Zonder zich te verroeren, zonder antwoord te geven, spuwde de bewaker naast haar voeten en maakte een minachtend gebaar. Aledis deed een stap achteruit.

'Nee,' antwoordde de bewaker.

Aledis opende de beurs. De man volgde met zijn ogen de glimmende muntstukken die in Aledis' hand vielen. Hij had strikte orders: zonder uitdrukkelijke toestemming van Nicolau Eimeric mocht niemand de kerkers binnen en hij wilde geen moeilijkheden met de inquisiteur-generaal. Hij kende zijn woedeaanvallen... en de methodes waarvan hij zich bediende tegen mensen die hem ongehoorzaam waren. Maar het geld dat die vrouw aanbood... Bovendien: had de officier er niet bij gezegd dat de inquisiteur wilde dat

er niemand bij de geldwisselaar kwam? De vrouw wilde niet de wisselaar bezoeken, maar de heks spreken.

‘Akkoord,’ stemde hij toe.

Nicolau sloeg krachtig met zijn vuist op tafel.

‘Wat denkt die schurk wel?’

De jonge monnik die hem het nieuws had gebracht, deed een stap achteruit. Zijn broer, een wijnkoopman, had het hem die avond verteld, terwijl ze bij hem thuis zaten te eten, lachend te midden van de drukte van zijn vijf kinderen.

‘Mijn beste koop sinds jaren,’ had hij gezegd. ‘Blijkbaar heeft Arnau’s broer, die monnik, bevel gegeven om handelswaar te verkopen om over contanten te kunnen beschikken en als hij zo doorgaat zal hij die waarachtig wel krijgen; Arnau’s gezel is de waren voor de helft van de prijs aan het verkopen.’ Daarna had hij zijn wijnbeker geheven en, nog steeds glimlachend, geklonken op Arnau.

Toen Nicolau het nieuws hoorde, werd hij eerst stil, vervolgens liep hij rood aan en ten slotte ontplofte hij. De jonge monnik luisterde naar de bevelen die Nicolau op luide toon aan zijn officier gaf: ‘Maak voort, en laat broeder Joan komen zodra je hem ziet! Zeg het tegen de wacht!’

Terwijl de broer van de wijnkoopman het kantoor verliet, schudde Nicolau zijn hoofd. Wat dacht dat broedertje wel? Dacht hij soms dat hij de Inquisitie voor de gek kon houden door ervandoor te gaan met het geld van zijn broer? Dat fortuin zou voor het Heilig Officie zijn... tot op de laatste cent! Eimeric balde zijn vuisten tot zijn knokkels wit zagen.

‘Al moet ik hem naar de brandstapel brengen,’ mompelde hij bij zichzelf.

‘Francesca!’ Aledis knielde neer naast de oude vrouw, die iets als een glimlach opzette. ‘Wat hebben ze met je gedaan? Hoe is het met je?’ De oude vrouw antwoordde niet. Op de achtergrond was het gejammer van de overige gevangenen te horen. ‘Francesca, ze heb-

ben Arnau. Daarom hebben ze je hierheen gebracht.'

'Ik weet het.' Aledis schudde haar hoofd, maar voor ze iets kon vragen vervolgde de oude vrouw: 'Daar heb je hem.'

Aledis draaide haar hoofd naar de andere kant en ving een glimp op van een gestalte die naar hen stond te kijken.

'Hoe kan...?'

'Luister, bezoeker van de oude vrouw,' klonk het in de kerker. Aledis keek weer in de richting van de gestalte. 'Ik wil u spreken. Ik ben Arnau Estanyol.'

'Wat is er aan de hand, Francesca?'

'Sinds ik opgesloten ben, vraagt hij me waarom de bewaker heeft gezegd dat ik zijn moeder ben; hij zegt dat hij Arnau Estanyol heet en dat de Inquisitie hem heeft gearresteerd... Dat is pas een echte marteling geweest.'

'En wat heb je tegen hem gezegd?'

'Niets.'

'Luister!'

Nu draaide Aledis zich niet om.

'De Inquisitie wil bewijzen dat Arnau de zoon van een heks is,' zei ze tegen Francesca.

'Luister naar me, alstublieft.'

En terwijl Arnau's smeekbede weerklonk in de ruimte, voelde Aledis hoe Francesca's handen zich om haar armen sloten.

'Vertel je...?' Aledis schraapte haar keel. 'Ga je hem niets vertellen?'

'Niemand mag erachter komen dat Arnau mijn zoon is. Hoor je me, Aledis? Ik heb het tot nu toe niet toegegeven en dan ga ik het al helemaal de Inquisitie niet... Alleen jij weet het, meisje.' De stem van de oude vrouw werd helderder.

'Jaume de Bellera...'

'Alstublieft!' klonk het weer.

Aledis keek om naar Arnau. Haar tranen beletten haar hem te zien, maar ze deed haar best om ze niet weg te vegen.

'Alleen jij, Aledis,' hield Francesca aan. 'Zweer me dat je het nooit aan iemand zult vertellen.'

‘Maar de heer van Bellera...’

‘Niemand kan het bewijzen. Zweer het me, Aledis.’

‘Ze zullen je martelen.’

‘Zal dat erger zijn dan de marteling die mijn leven is geweest? Erger dan de marteling dat ik moet zwijgen bij Arnau’s vragen? Zweer het.’

Francesca’s ogen schitterden in het schemerdonker.

‘Ik zweer het.’

Aledis sloeg haar armen om haar hals. Voor het eerst in vele jaren merkte ze hoe broos de oude vrouw was.

‘Nee... ik wil je hier niet achterlaten,’ zei ze huilend. ‘Wat zal er van je worden?’

‘Maak je om mij geen zorgen,’ fluisterde Francesca in haar oor. ‘Ik hou het wel vol tot ik ze ervan heb overtuigd dat Arnau mijn zoon niet is.’ Ze moest diep ademhalen voor ze verder ging: ‘Mijn leven is door een Bellera verwoest; zijn zoon zal niet ook nog eens Arnau’s leven ruïneren.’

Aledis kuste Francesca en hield haar lippen even tegen haar wang gedrukt. Toen stond ze op.

‘Luister!’

Aledis keek naar de gedaante aan de overkant.

‘Ga niet,’ vroeg Francesca, vanaf de grond.

‘Kom hierheen! Ik smeed het u.’

‘Je zult het niet aankunnen, Aledis. Je hebt het me gezworen.’

Arnau en Aledis keken elkaar in het donker aan. Twee eenzame gestalten. Aledis’ tranen biggelden glinsterend over haar gezicht.

Toen hij zag dat de onbekende vrouw naar de deur van de kerker liep, liet Arnau zich vallen.

Diezelfde ochtend kwam een vrouw op een muilezel door de San Daniel-poort Barcelona binnen. Achter haar sjokte een dominicaan die zelfs niet naar de soldaten keek. Ze trokken door de stad tot aan het bisschoppelijk paleis zonder iets tegen elkaar te zeggen, de monnik achter de muilezel.

‘Broeder Joan?’ vroeg een soldaat die op wacht stond bij de deur.

De dominicaan, wiens gezicht bont en blauw zag, keek op naar de soldaat.

‘Broeder Joan?’ vroeg de soldaat nogmaals.

Joan knikte.

‘De inquisiteur-generaal heeft bevolen dat we u naar hem toe moeten brengen.’

De soldaat riep de wacht en enkele van zijn makkers schoten toe om Joan mee te nemen.

De vrouw kwam niet van haar muilezel af.

ahat stormde het pakhuis van de oude handelaar in Pisa binnen, vlak bij de haven, aan de oever van de Arno. Een paar gezellen en leerlingen wilden hem begroeten maar de Moor had totaal geen aandacht voor hen. ‘Waar is jullie meester?’ vroeg hij aan iedereen, terwijl hij tussen de vele goederen doorliep die in de grote zaak lagen opgestapeld. Uiteindelijk trof hij hem helemaal achter in het gebouw aan, gebogen over een paar stukken stof.

‘Wat is er aan de hand, Filippo?’

De oude handelaar kwam met moeite overeind en keek Sahat aan.

‘Gisteren is er een schip met bestemming Marseille aangekomen.’

‘Ik weet het. Is er iets aan de hand?’

Filippo bekeek Sahat eens goed. Hoe oud zou hij zijn? Hij was zeker niet jong meer. Zoals altijd was hij goed gekleed, maar zonder te vervallen in de protserigheid van zo vele anderen die minder rijk waren dan hij. Wat zou er toch tussen Arnau en hem zijn voorvallen? Hij had het nooit willen vertellen. Filippo dacht terug aan hoe hij als slaaf uit Catalonië was gekomen, aan het bewijs van vrijheid, aan Arnau’s betalingsopdracht...

‘Filippo!’

Sahats geroep haalde hem voor een moment uit zijn dromen, maar

onmiddellijk daarna verzonk hij opnieuw in gedachten. In elk geval had Sahat nog steeds de energie van een enthousiaste jongeling. Hij pakte alles zo doortastend aan...

‘Filippo, alsjeblieft...!’

‘Ja, ja. Je hebt gelijk. Neem me niet kwalijk.’ De oude man liep naar hem toe en steunde op zijn arm. ‘Je hebt gelijk, je hebt gelijk. Help me, dan gaan we naar mijn kantoor.’

In de Pisaanse zakenwereld waren de mensen op wie Filippo Teschio zich durfde te verlaten schaars. Dat openbare blijk van vertrouwen van de kant van de oude man kon meer deuren voor hem openen dan duizend gouden florijnen. Maar nu hield Sahat de langzaam voortlopende rijke handelaar tegen.

‘Filippo, alsjeblieft.’

De oude man trok zachtjes aan hem om te zorgen dat hij door zou blijven lopen.

‘Er is nieuws... slecht nieuws. Arnau...’ zei hij, terwijl hij hem de tijd gaf ergens te gaan zitten. Arnau is gearresteerd door de Inquisitie.’

Sahat zweeg.

‘Waarom is niet erg duidelijk,’ ging Filippo verder. ‘Zijn gezellen verkopen handelswaar en blijkbaar is... maar dat is maar een gerucht, een kwaadwillig gerucht, denk ik zo. Ga zitten,’ drong hij aan, toen ze aangekomen waren bij wat de oude man zijn kantoor noemde, een eenvoudige tafel op een verhoging, waar hij de drie gezellen in de gaten hield die aan soortgelijke tafels de transacties noteerden in enorme boeken, en tegelijk lette op de mensen die voortdurend in en uit liepen in het pakhuis.

Met een zucht ging Filippo zitten.

‘En dat is nog niet alles,’ voegde hij eraan toe. Sahat, tegenover hem, bleef doodstil zitten. ‘Met Pasen zijn de Barcelonezen in opstand gekomen tegen de Jodenwijk. Ze beschuldigden de Joden ervan een hostie te hebben ontwijfd. Ze hebben een flinke boete gekregen en er zijn drie mensen terechtgesteld...’ Filippo zag Sahats onderlip trillen. ‘Onder wie Hasdai.’

De oude man wendde zijn blik af en liet Sahat even aan zichzelf over. Toen hij weer naar hem keek, zag hij dat hij zijn lippen stevig op elkaar geklemd hield. Sahat haalde zijn neus op en wreef met zijn handen in zijn ogen.

‘Alsjeblieft,’ zei Filippo, terwijl hij hem een brief overhandigde. ‘Van Jucef. Een kogge die van Barcelona naar Alexandrië voer, heeft hem bij mijn vertegenwoordiger in Napels achtergelaten. Ik heb hem gekregen van de stuurman van het schip dat terugkeert naar Marseille. Jucef heeft de leiding van de zaak op zich genomen en in de brief vertelt hij wat er allemaal gebeurd is, hoewel hij over Arnau weinig zegt.

Sahat pakte de brief aan, maar opende hem niet.

‘Hasdai terechtgesteld en Arnau gearresteerd,’ zei hij, ‘en ik hier...’

‘Ik heb een overtocht voor je geboekt naar Marseille,’ zei Filippo. ‘Het schip vertrekt morgenvroeg. Van daaruit zal het niet moeilijk zijn om naar Barcelona te komen.’

‘Dankjewel,’ hoorde Sahat zichzelf zeggen.

Filippo zei niets.

‘Ik ben hier gekomen om mijn wortels te zoeken,’ begon Sahat te vertellen, ‘de familie die ik dacht kwijtgeraakt te zijn. En weet je wat ik gevonden heb?’ Filippo keek hem alleen maar aan. ‘Toen ze me als kind verkochten, waren mijn moeder en vijf broers nog in leven. Ik heb er maar één terug kunnen vinden... en ik kan niet eens met zekerheid zeggen dat hij het was. Hij was de slaaf van een sjouwer in de haven van Genua. Toen ze hem aanwezen, kon ik hem niet herkennen als mijn broer... Ik herinnerde me niet eens zijn naam. Hij sleepte met een been en miste zijn rechterpink en beide oren. Destijds dacht ik dat hij wel een heel wrede meester moest hebben gehad dat hij zo gestraft was, maar later...’ Sahat pauzeerde even en keek de oude man aan. Er kwam geen reactie. ‘Ik heb hem vrijgekocht en gezorgd dat hij een aardige som geld kreeg, zonder dat hij te weten kwam dat ik daarachter zat. In zes dagen heeft hij het erdoor gejaagd; zes dagen lang was hij aan een stuk door dronken en verspilde het geld, dat voor hem een fortuin moet zijn geweest, aan vrouwen en gokken. Hij heeft zich opnieuw als slaaf verkocht aan zijn oude meester in ruil voor eten en onderdak.’ Sahat maakte een minachtend gebaar. ‘Dat is alles wat ik hier gevonden heb, een dronken, twistzieke broer...’

‘Je hebt ook een vriend gevonden,’ zei Filippo klagend.

‘Natuurlijk, dat is waar. Neem me niet kwalijk. Ik bedoelde...’

‘Dat weet ik wel.’

De twee mannen zaten nog steeds naar de documenten op tafel

te kijken. Door de drukte in het pakhuis keerden ze terug tot de werkelijkheid.

‘Sahat,’ zei Filippo uiteindelijk, ‘ik ben jarenlang Hasdais correspondent geweest, en nu, zolang God het wil, zal ik de correspondent zijn van zijn zoon. Later, op wens van Hasdai en volgens jouw instructies, ben ik ook Arnau’s correspondent geworden. Al die tijd heb ik alleen maar goede dingen over Arnau gehoord, of het nu van handelaars, zeelieden of van stuurliu was; er werd hier zelfs gesproken over wat hij met de horigen van zijn land heeft gedaan! Wat is er toch tussen jullie gebeurd? Als jullie ruzie hadden gehad, zou hij je niet de vrijheid hebben geschonken, en zou hij me al helemaal niet hebben gevraagd je al dat geld te geven. Wat is er toch gebeurd, dat jij hem hebt verlaten en hij zo goed voor je is geweest?’

In zijn gedachten stond Sahat weer aan de voet van een heuvel, vlak bij Mataró, terwijl zwaarden en kruisbogen...

‘Een meisje... Een bijzonder meisje...’

‘O!’

‘Nee,’ zei de Moor snel. ‘Het is niet wat je denkt.’

En voor het eerst in vijf jaar vertelde Sahat hardop wat hij al die tijd voor zich had gehouden.

‘Hoe durf je!’ Nicolau Eimerics kreet galmde door de gangen van het paleis. Hij had zelfs niet gewacht tot de soldaten het kantoor hadden verlaten. Heftig gebarend liep de inquisiteur door het vertrek. ‘Hoe durf je het eigendom van het Heilig Officie in gevaar te brengen?’ Nicolau draaide zich abrupt om naar Joan, die in het midden van de kamer bleef staan. ‘Hoe durf je opdracht te geven handeldswaar tegen een zacht prijsje te verkopen?’

Joan antwoordde niet. Hij had de hele nacht wakker gelegen, geraadbraakt en vernederd. Hij had net vele mijlen afgelegd achter een muilezel en zijn lichaam deed overal pijn. Hij stonk en zijn habijt, stijf van het vuil, schuurde langs zijn huid. Hij had sinds de vorige dag niets meer gegeten en hij had dorst. Nee. Hij was niet van plan om antwoord te geven.

Nicolau kwam van achteren op hem af.

‘Wat ben je van plan, broeder Joan,’ fluisterde hij in zijn oor. ‘Wil

je soms het bezit van je broer verkopen om het voor de Inquisitie te verbergen?’

Even bleef Nicolau naast Joan staan.

‘Je stinkt!’ riep hij terwijl hij wegliep, opnieuw hevig gebarend. ‘Je ruikt als een boer.’ Hij liep mompelend verder door het kantoor en ging ten slotte zitten. ‘De Inquisitie heeft de boeken van je broer inmiddels in bezit; er wordt niets meer verkocht.’ Joan bleef bewegingsloos staan. ‘Ik heb bezoek aan de kerkers verboden, probeer hem dus niet op te zoeken. Over enkele dagen begint het proces.’

Joan stond nog steeds roerloos.

‘Heb je me niet gehoord, monnik? Over enkele dagen zal ik je broer berechten.’

Nicolau sloeg met zijn vuist op tafel.

‘Nu is het genoeg geweest! Verdwij uit mijn ogen!’

Joan sleepte met zijn vuile habijt over de glimmende tegelvloer van het kantoor van de inquisiteur-generaal.

Joan bleef in de deuropening staan om zijn ogen aan de zon te laten wennen. Mar stond op hem te wachten, met de riem van de muilezel in haar hand. Hij had haar van haar boerderij laten komen en nu... Hoe moest hij haar vertellen dat de inquisiteur had verboden dat Arnau bezoek kreeg? Hoe moest hij de schuld van dat verbod ook nog eens dragen?

‘Ben je van plan naar buiten te gaan, monnik?’ hoorde hij achter zich.

Joan draaide zich om en stond oog in oog met een ontredderde weduwe in tranen.

Ze keken elkaar aan.

‘Joan?’ vroeg de vrouw.

Die kastanjebruine ogen. Dat gezicht...

‘Joan?’ vroeg ze weer. ‘Joan, ik ben Aledis. Herinner je je mij nog?’

‘De dochter van de leerlooier...’ begon Joan.

‘Wat is er aan de hand, monnik?’

Mar was naar de deur toe gelopen. Aledis zag Joan kijken naar de zojuist aangekomen vrouw. Vervolgens keek de monnik opnieuw naar Aledis, en toen weer naar de vrouw met de muilezel.

‘Een vriendin uit mijn jeugd,’ zei hij, ‘Aledis, dit is Mar; Mar, dit is Aledis.’

De vrouwen groetten elkaar met een knikje.

‘Dit is geen plek om te staan kletsen.’ Het bevel van de soldaat deed hen alle drie omkijken. ‘Maak de ingang vrij.’

‘We komen Arnau Estanyol bezoeken,’ zei Mar luid, met de muilezel aan de riem.

De soldaat bekeek haar van top tot teen, en vervolgens verscheen er een spottende grijns om zijn lippen.

‘De geldwisselaar?’ vroeg hij.

‘Ja,’ zei Mar.

‘De inquisiteur-generaal heeft bezoek aan de wisselaar verboden.’

De soldaat maakte aanstalten Aledis en Joan naar buiten te werken.

‘Waarom?’ vroeg Mar, terwijl de andere twee langzaam het paleis uitliepen.

‘Vraag dat maar aan de monnik,’ antwoordde hij, wijzend naar Joan.

Met z’n drieën liepen ze weg.

‘Hij had je gisteren af moeten maken, monnik.’

Aledis zag hoe Joan zijn blik naar de grond richtte. Hij zei geen woord. Daarna bekeek ze de vrouw met de muilezel; ze liep recht op en trok het dier met veel gezag voort. Wat zou er de vorige dag gebeurd zijn? Joan verborg zijn toegetakelde gezicht niet en zijn metgezellin wilde Arnau bezoeken. Wie was die vrouw? Arnau was getrouwd met de barones, de vrouw die hem op het podium op het kasteel van Montbui had vergezeld toen hij de kwalijke praktijken afschafte...

‘Over een paar dagen begint het proces tegen Arnau.’

Mar en Aledis bleven plotseling staan. Joan liep nog een paar stappen door, tot hij zich realiseerde dat de vrouwen niet langer meeliepen. Toen hij omkeek, zag hij dat ze elkaar zwijgend stonden op te nemen. ‘Wie ben je?’ leken ze elkaar met hun ogen te vragen.

‘Ik betwijfel of die monnik ooit jong geweest is... en al helemaal of hij ooit een vriendin heeft gehad,’ zei Mar.

Ze knipperde zelfs niet met haar ogen. Ze stond nog steeds trots rechtop; met haar jeugdige ogen keek ze Aledis doordringend aan. Zelfs de muilezel, achter haar, was stil, zijn oren gespitst.

‘Je windt er geen doekjes om,’ zei Aledis.

‘Dat heeft het leven me geleerd.’

‘Als mijn vader er vijftientig jaar geleden in had toegestemd, was ik met Arnau getrouwd.’

‘Als ze mij vijf jaar geleden niet als een beest, maar als mens, hadden behandeld,’ – ze draaide zich om om Joan aan te kijken – ‘zou ik nog steeds bij Arnau zijn,’ zei Mar.

Weer keken de twee vrouwen elkaar zwijgend aan. Ze taxeerden elkaar en leken ervan te genieten.

‘Ik heb Arnau al vijftientig jaar niet meer gezien,’ bekende Aledis uiteindelijk. ‘Ik wil niet met je concurreren,’ betekende dat in de taal die alleen vrouwen begrijpen.

Mar verplaatste haar gewicht naar haar andere voet en liet de riem van het muildier vieren. Ze kneep haar ogen half dicht en keek Aledis niet langer doordringend aan.

‘Ik woon buiten Barcelona, kan ik misschien bij jou terecht?’ vroeg Mar na enkele ogenblikken.

‘Ik woon ook buiten de stad. Samen met mijn dochters logeer ik in de herberg Estanyer. Maar het zal wel lukken,’ voegde ze eraan toe toen ze Mar zag aarzelen. ‘En hij?’ Aledis gebaarde met haar hoofd naar Joan.

De twee vrouwen keken naar hem. Hij stond nog steeds waar hij was blijven staan, met zijn gehavende gezicht en het vuile, kapotte habijt om zijn hangende schouders.

‘Hij heeft veel uit te leggen,’ zei Mar, ‘en misschien hebben we hem nodig. Hij kan bij de muilezel slapen.’

Joan wachtte tot de vrouwen weer op weg gingen en liep achter hen aan.

‘En waarom ben jij hier?’ zal ze vragen. ‘Wat deed je in het bisschoppelijk paleis?’ Aledis keek met een schuin oog naar haar nieuwe reisgenote; ze liep weer recht op met de muilezel aan de riem, en ging voor niemand opzij. Wat zou er tussen Mar en Joan gebeurd zijn? De monnik leek totaal onderdanig... Hoe kon een dominicaan dulden dat hem door een vrouw werd verteld dat hij bij een muilezel moest slapen? Ze staken de plaça del Blat over. Ze had inmid-

dels toegegeven dat ze Arnau kende, maar niet verteld dat ze hem had gezien in de kerker, smekend om naar hem toe te komen. En Francesca? Wat moet ik over Francesca vertellen? Dat ze mijn moeder is? Nee. Joan heeft haar gekend en weet dat ze geen Francesca heette. De moeder van mijn overleden echtgenoot dan. Maar wat zullen ze zeggen als ze bij het proces tegen Arnau betrokken raakt? Dat zou ik moeten weten. En als bekend wordt dat ze hoer is? Mijn schoonmoeder kan toch geen hoer zijn? Ik kan beter van niets weten, maar wat deed ik dan in het paleis van de bisschop?

‘O!’ antwoordde Aledis op Mars vraag, ‘ik had een bestelling bij me van de meesterleerlooier, van mijn overleden echtgenoot. Omdat ik wist dat we over Barcelona zouden komen...’

Eulàlia en Tèresa keken met een schuin oog toe, terwijl ze zich het eten in hun kommen lieten smaken. Ze waren bij de herberg aangekomen en hadden de herbergier zover gekregen dat hij een derde matras in de kamer van Aledis en haar dochters had gelegd. Joan had geknikt toen Mar zei dat hij in de stal moest slapen, bij de muilezel.

‘Wat jullie ook horen,’ had Aledis tegen de meisjes gezegd, ‘zeg niets. Zorg dat je op geen enkele vraag antwoord geeft en het allerbelangrijkste: we kennen geen Francesca.’

Met z’n vijven gingen ze aan tafel.

‘Goed, monnik,’ begon Mar weer, ‘waarom heeft de inquisiteur bezoek aan Arnau verboden?’

Joan had nog geen hap gegeten.

‘Ik had geld nodig om de bewaker te betalen,’ antwoordde hij met vermoeide stem, ‘en omdat ze op Arnau’s wisselkantoor niet over contanten beschikten, heb ik opdracht gegeven wat handelswaar te verkopen. Eimeric dacht dat ik er met Arnau’s geld vandoor wilde gaan, en toen heeft de Inquisitie...’

Op dat moment kwamen de heer van Bellera en Genís Puig de herberg binnen. Toen ze de twee meisjes zagen, verscheen er een brede lach op hun gezicht.

‘Joan,’ zei Aledis, ‘die twee edelen hebben gisteren mijn dochters lastiggevalen en ik denk dat hun bedoelingen... Kun je me helpen

om te zorgen dat het niet weer gebeurt?’

Joan keek naar de twee mannen, die verlekkerd naar Teresa en Eulàlia stonden te kijken en terugdachten aan de vorige avond.

Hun glimlach verdween als sneeuw voor de zon toen ze Joans zwarte habijt zagen. De monnik bleef hen aankijken en de heren gingen zwijgend aan hun tafel zitten, met hun ogen gericht op de kommen die de herbergier zojuist had opgediend.

‘Waarom willen ze Arnau berechten?’ vroeg Aledis, toen Joan zich weer naar hen richtte.

Terwijl de bemanning de laatste voorbereidingen trof om uit te varen, bekeek Sahat het Marseillaanse schip: een stevige galei met één mast, met een roer aan de achtersteven en twee opzij, honderd-twintig roeiers aan boord en een capaciteit van ongeveer driehonderd sloepen.

‘Het is een snel en heel betrouwbaar schip,’ had Filippo gezegd, ‘er zijn een paar keer schermutselingen met piraten geweest, maar het is altijd gelukt om te ontkomen. Over drie of vier dagen ben je in Marseille.’ Sahat knikte. ‘Vandaar zul je gemakkelijk met een kustvaarder naar Barcelona kunnen komen.’

Terwijl hij met zijn stok naar de galei wees, hield Filippo met één hand Sahats arm vast. Beambten, handelaars en havenwerkers groetten hem met ontzag in het voorbijgaan; vervolgens groetten ze ook Sahat, de Moor op wie de handelaar steunde.

‘Het weer is goed,’ zei Filippo nog, met zijn stok naar de hemel wijzend, ‘je zult geen problemen ondervinden.’

De stuurman liep naar de reling en gaf Filippo een teken. Sahat voelde hoe de oude man in zijn arm kneep.

‘Ik denk dat ik je niet zal terugzien,’ zei de grijsaard. Sahat keerde zijn gezicht naar hem toe, maar Filippo pakte hem nog steviger vast. ‘Ik ben al oud, Sahat.’

De twee mannen omhelsden elkaar onder aan de galei.

‘Zorg goed voor mijn zaken,’ zei Sahat, terwijl hij wegliep.

‘Dat zal ik doen, en wanneer ik het niet meer kan,’ voegde hij er met trillende stem aan toe, ‘zullen mijn kinderen het doen. Je zult hen dus moeten helpen, waar je ook bent.’

‘Dat zal ik doen,’ beloofde Sahat op zijn beurt.

Terwijl de mensen het vertrek van de galei afwachtten en aandachtig de laatste passagier bekeken, trok Filippo Sahat naar zich toe en kuste hem op zijn lippen. Bij die uiting van genegenheid ging er een gemompel door de menigte.

‘Ga nu,’ zei de oude man.

Sahat beval de twee slaven die zijn bagage droegen aan boord te gaan en liep achter hen aan. Toen hij aan de reling van de galei stond, was Filippo verdwenen.

De zee was kalm. Er stond geen wind en de galei bewoog zich voort op het ritme van de honderdtwintig roeiers.

‘Ik had niet de moed,’ schreef Jucef, nadat hij de toestand had geschetst die door de diefstal van de hostie was ontstaan, ‘om uit de Jodenwijk te ontsnappen en mijn vader in zijn laatste ogenblikken te begeleiden. Ik hoop dat hij het begrijpt, waar hij nu ook moge zijn.’

Op de voorsteven van de galei keek Sahat naar de horizon. ‘Jij en jouw mensen hebben wél de moed om in een stad van christenen te wonen,’ zei hij bij zichzelf. Hij had de brief keer op keer gelezen:

Raquel wilde niet vluchten, maar we hebben haar weten te overtuigen.

Sahat sloeg de rest van de brief over, tot hij aan het eind gekomen was:

Gisteren is Arnau door de Inquisitie gearresteerd en vandaag ben ik er via een Jood aan het hof van de bisschop achtergekomen dat zijn echtgenote, Elionor, hem heeft aangegeven als belijder van het Joodse geloof, en omdat de Inquisitie eist dat een aangifte door twee getuigen wordt gesteund, heeft Elionor enkele priesters van de Santa Maria del Mar bij het Heilig Officie laten komen die kennelijk van een discussie tussen beide echtelieden getuige zijn geweest; Arnau’s woorden zouden als heiligschennis kunnen worden opgevat en Elionors aangifte wordt er in voldoende mate door gesteund.

De zaak was vrij gecompliceerd, ging Jucef verder. Om te beginnen was Arnau heel rijk en de Inquisitie was in dat vermogen geïnteresseerd, en verder was hij in handen van een man als Nicolau Eimeric. Sahat herinnerde zich de arrogante inquisiteur, die zes jaar voor zijn vertrek uit Catalonië in functie was getreden en die hij een keer gezien had bij een religieuze plechtigheid waarheen hij Arnau had moeten vergezellen.

Sinds je vertrek heeft Eimeric steeds meer macht verzameld en hij deinst er niet voor terug om het openlijk op te nemen tegen de vorst zelf. De koning draagt al jaren geen geld meer af aan de paus; daarom heeft Urbanus iv Cerdagne als leengoed aangeboden aan de heer van Arborea, leider van de opstand tegen de Catalanen. Na de lange oorlog tegen Castilië komen de Corsicaanse edelen weer in opstand. Eimeric, die direct onder de paus valt, heeft van dit alles gebruikgemaakt om zich rechtstreeks tegen de koning te keren. Ten eerste houdt hij vol dat de Inquisitie haar bevoegdheid zou moeten uitbreiden over de Joden en andere niet-christelijke gezindten – God bewaar ons! –, maar de koning is daar als eigenaar van de Catalaanse Jodenwijken fel op tegen. Maar Eimeric blijft aandringen bij de paus, en die is niet erg genegen om voor de belangen van onze vorst op te komen.

Daarnaast heeft Eimeric het ook nog eens gewaagd om de werken van de Catalaanse theoloog Ramon Llull als ketterij te bestempelen. De Catalaanse Kerk houdt Llulls leerstellingen al meer dan een halve eeuw in ere, en de koning heeft juristen en denkers aan het werk gezet om hem te verdedigen. Hij heeft de zaak dus opgenomen als een persoonlijke belediging van de kant van de inquisiteur.

Nu de zaken er zo voorstaan, weet ik zeker dat Eimeric zal proberen om van het proces tegen Arnau, Catalaans baron en consul van de Zee, een nieuwe confrontatie met de koning te maken, met het doel zijn positie verder te verstevigen en een belangrijk vermogen voor de Inquisitie te verwerven. Ik begrijp dat Eimeric al aan paus Urbanus heeft geschreven dat hij het aandeel van de koning in Arnau's bezittingen zal inhouden om het geld dat Pere hem schuldig is te kunnen betalen; zo neemt

de inquisiteur via een Catalaans edelman wraak op de koning en verstevigt hij zijn positie ten opzichte van de paus.

Aan de andere kant denk ik dat Arnau's persoonlijke situatie vrij hachelijk, zo niet wanhopig is. Zijn broer Joan is inquisiteur, en een behoorlijk wrede; zijn echtgenote heeft hem aangegeven; mijn vader is dood, en wij kunnen hem onze achting niet laten blijken, gezien de beschuldiging dat hij het Joodse geloof belijdt. Hij heeft nu alleen jou nog.

Zo eindigde Jucef: 'Hij heeft nu alleen jou nog.' Sahat stopte de brief in het kistje waarin hij de correspondentie bewaarde die hij vijf jaar lang met Hasdai had onderhouden. 'Hij heeft nu alleen jou nog.' Met het kistje in zijn handen speurde hij op de voorstevan opnieuw de horizon af. 'Roeien, Marseillanen... hij heeft nu alleen mij nog.'

Op een teken van Aledis gingen Eulàlia en Teresa naar bed. Joan was al een tijdje eerder naar boven gegaan; Mar had niet geantwoord toen hij welterusten had gezegd.

'Waarom behandel je hem zo?' vroeg Aledis, toen ze beneden in de herberg alleen waren. Alleen het knetteren van het bijna opgebrande hout was te horen. Mar zweeg. 'Hij is per slot van rekening zijn broer...'

'Die monnik verdient niet beter.'

Mar keek niet op. Haar blik was gericht op de tafel, waar ze een uitstekende splinter probeerde te verwijderen. Ze is mooi, dacht Aledis. Haar glanzende haar viel golvend over haar schouders en ze had sprekende gelaatstreken: scherp omlinjende lippen, hoge jukbeenderen, een uitgesproken kin en een rechte neus. Aledis was verbaasd geweest toen ze haar perfecte witte tanden had gezien, en onderweg van het paleis naar de herberg was ze zich steeds van haar stevige, welgevormde lichaam bewust geweest. Toch had ze de ruwe, eeltige handen van iemand die op het land werkt.

Mar liet de splinter voor wat hij was en richtte haar aandacht weer op Aledis, die haar zwijgend aankeek.

'Het is een lang verhaal,' zei ze.

'Dat geeft niet, ik heb de tijd,' zei Aledis.

Mar antwoordde met een grijns en wachtte even. Waarom ook niet? Ze had in geen jaren met een vrouw gesproken. Ze leefde al jaren in haar eigen besloten wereld en sloofde zich uit om wat on-dankbaar land te bewerken, in een poging de aren en de zon te doen begrijpen hoe ellendig ze eraan toe was; misschien zouden ze dan medelijden met haar krijgen. Waarom ook niet? Ze leek een beste vrouw.

‘Mijn ouders zijn omgekomen bij de grote pestepidemie, toen ik nog maar een kind was...’

Geen detail bleef haar bespaard. Aledis rilde toen Mar sprak over de liefde die ze op de vlakte bij het kasteel van Montbui had gevoeld. ‘Ik begrijp je,’ wilde ze bijna zeggen, ‘ik...’ Arnau, Arnau, Arnau; om de vijf woorden noemde ze Arnau’s naam. Aledis dacht terug aan de zeewind die haar jonge lichaam had gestreeld, haar onschuld had verraden en zijn begeerte had aangewakkerd. Mar vertelde het verhaal van haar ontvoering en haar huwelijk; de beken-tenis deed haar in tranen uitbarsten.

‘Dankjewel,’ zei Mar, toen ze weer kon spreken.

Aledis pakte haar hand.

‘Heb je kinderen?’ vroeg ze, toen Mar zichzelf weer meester was.

‘Ik had een zoon.’ Aledis drukte haar hand. ‘Hij is vier jaar gele-den, vlak na zijn geboorte, gestorven tijdens de pestepidemie die huishield onder de kinderen. Zijn vader heeft hem nooit gekend; hij heeft zelfs nooit geweten dat ik zwanger was. Hij is in Calatayud ge-storven terwijl hij de koning verdedigde. Maar die voer zelf van Va-lencia naar Roussillon om zijn familie voor de nieuwe pestuitbraak te behoeden, in plaats van zijn legers aan te voeren.’ Mar lachte min-achtend.

‘Maar wat heeft dat alles met Joan te maken?’ vroeg Aledis.

‘Hij wist dat ik van Arnau hield... dat hij bij mij hoorde.’

Aledis sloeg op de tafel nadat ze het hele verhaal had aangehoord. Het was inmiddels donker en de klap dreunde na in de herberg.

‘Ben je van plan hem aan te geven?’

‘Arnau heeft die monnik altijd de hand boven het hoofd gehou-den. Hij is zijn broer en hij houdt van hem.’ Aledis dacht terug aan de twee jongens die bij Pere en Mariona beneden hadden geslapen: de stenen sjouwende Arnau en de studerende Joan. ‘Ik wil Arnau geen kwaad doen, maar... ik kan nu niet naar hem toe en ik weet

ook niet of hij weet dat ik hier ben en nog altijd van hem hou... Binnenkort wordt hij berecht. Misschien, misschien wordt hij wel veroordeeld tot...'

Mar barstte weer in huilen uit.

'Ik houd me heus aan mijn woord, maar ik moet hem spreken,' zei ze toen ze afscheid nam. Francesca probeerde in het halfdonker haar gezicht te zien. 'Vertrouw me maar,' voegde Aledis eraan toe.

Toen Aledis de kerker weer was binnengekomen, was Arnau opgestaan, maar hij had haar niet geroepen. Hij keek slechts in stilte toe hoe de twee vrouwen samen fluisterden. Waar was Joan? Hij was al twee dagen niet langsgekomen en hij had hem van alles te vragen. Hij wilde dat hij zou uitzoeken wie die oude vrouw was. Waarom zat zij daar? Waarom had de bewaker gezegd dat ze zijn moeder was? Hoe was het met zijn proces? En met zijn zaken? En Mar? Hoe was het met Mar? Er liep iets niet goed. Sinds Joans laatste bezoek kreeg hij weer dezelfde behandeling van de bewaker als de anderen; zijn eten bestond weer uit een homp brood en bedorven water en de emmer was verdwenen.

Arnau zag hoe de bezoeker bij de oude vrouw wegliep. Met zijn rug tegen de muur geleund wilde hij zich laten vallen, maar... ze kwam op hem af!

In het donker zag Arnau haar naderen en hij richtte zich op. De vrouw bleef op een paar passen afstand staan, uit de buurt van de paar zwakke lichtstralen die de kerker verlichtten.

Arnau kneep zijn ogen halfdicht om haar duidelijker te kunnen zien.

'Ze hebben verboden dat je bezoek krijgt,' hoorde hij de vrouw zeggen.

'Wie ben je?' vroeg hij. 'Hoe weet je dat?'

'We hebben geen tijd, Arn... Arnau.' Ze had hem Arnau genoemd! Als de bewaker kwam...

'Wie ben je?'

Waarom zou ze het niet vertellen? Waarom zou ze hem niet omhelzen en troosten? Ze zou het niet aankunnen. Francesca's woorden klonken nog na in haar oren. Aledis keek naar Francesca en van

haar weer naar Arnau. De zeewind, het strand, haar jeugd, de lange reis naar Figueres...

‘Wie ben je?’ hoorde ze weer.

‘Dat doet er niet toe. Ik wil je alleen zeggen dat Mar in Barcelona is en op je wacht. Ze houdt van je. Ze houdt nog altijd van je.’

Aledis zag hoe Arnau tegen de muur leunde. Ze wachtte even. Er klonken geluiden in de gang. De bewaker had haar maar een paar minuten gegeven. Nog meer geluiden. De sleutel in het slot. Arnau hoorde het ook en keek naar de deur.

‘Wil je dat ik haar een boodschap overbreng?’

De deur ging open en Aledis werd beschenen door het licht van de toortsen in de gang.

‘Zeg haar dat ik ook...’ De bewaker kwam de kerker binnen. ‘Ik hou van haar. Hoewel ik niet...’

Aledis draaide zich om en liep naar de deur.

‘Wat stond je daar met de wisselaar te praten?’ vroeg de zwaarlijvige bewaker na het sluiten van de deur.

‘Hij riep me toen ik naar buiten wilde gaan.’

‘Het is verboden met hem praten.’

‘Dat wist ik niet. Ik wist ook niet dat hij de wisselaar was. Ik heb hem geen antwoord gegeven. Ik ben niet eens dichterbij gekomen.’

‘De inquisiteur heeft verboden...’

Aledis haalde haar beurs tevoorschijn en liet de muntstukken rinkelen.

‘Maar ik wil je hier niet meer zien,’ zei de bewaker terwijl hij het geld aanpakte, ‘anders kom je de kerker niet meer uit.’

Binnen in de duisternis probeerde Arnau ondertussen nog steeds de woorden van de vrouw te vatten: ‘Ze houdt van je. Ze houdt nog altijd van je.’ Maar zijn herinnering aan Mar werd vertroebeld door een paar enorme kastanjebruine ogen die even bij het licht van de toortsen te zien waren geweest. Hij kende die ogen. Waar had hij die eerder gezien?

Ze had gezegd dat ze de boodschap zou overbrengen.

‘Maak je geen zorgen,’ had ze gezegd, ‘Arnau zal te weten komen dat je hier bent en op hem wacht.’

‘Vertel hem ook dat ik van hem hou,’ riep Mar, terwijl Aledis de plaça de la Llana al opliep.

Vanuit de deuropening van de herberg zag Mar hoe de weduwe omkeek en glimlachte. Toen Aledis uit het zicht was verdwenen, verliet Mar de herberg. Ze had er tijdens de reis vanaf Mataró over nagedacht; ze had erover nagedacht toen ze haar hadden belet Arnau te bezoeken; ze had er die nacht nog over nagedacht. Vanaf de plaça de la Llana liep ze een paar stappen door de carrer de Bòria, ging voor de Capilla d’en Marcus langs en sloeg toen rechtsaf. Aan het begin van de carrer Montcada bleef ze staan, en even bleef ze staan kijken ze naar de paleizen aan beide zijden van de straat.

‘Mevrouw!’ riep Pere, Elionors oude knecht, uit toen hij een van de grote deuren van Arnau’s paleis voor haar opende. ‘Wat een vreugde om u weer te zien. Hoe lang is het geleden dat...’ Pere zweeg en met nerveuze gebaren nodigde hij haar uit om de geplaveide binnenplaats op te komen. ‘Wat brengt u hierheen?’

‘Ik kom doña Elionor opzoeken.’

Pere knikte en verdween.

Terwijl ze stond te wachten, kwamen bij Mar allerlei herinneringen boven. Alles was nog precies hetzelfde; de binnenplaats, koel en schoon, met de glanzende gepolijste stenen; de stallen aan de overkant, en rechts de indrukwekkende trap naar de statige verdieping, waarlangs Pere zojuist naar boven was gegaan.

Terneergeslagen kwam hij terug.

‘Mevrouw wenst u niet te ontvangen.’

Mar keek omhoog. Achter een van de ramen verdween een schim. Wanneer had ze dat eerder meegemaakt? Wanneer...? Weer keek ze naar de ramen.

‘Ooit,’ mompelde ze tegen de ramen, in het bijzijn van Pere, die haar niet durfde te troosten voor de arrogante reactie, ‘heb ik dit al eens meegemaakt.’

Arnau heeft gezegevierd, Elionor. Ik waarschuw je: hij heeft zijn schuld geïnd... helemaal.’

53

Det geluid van de wapens en riemen van de soldaten die hem vergezelden weerklonk door de eindeloze hoge gangen van het bisschoppelijk paleis. De stoet zag er krijgshaftig uit; de officier ging voorop, vóór hem liepen twee soldaten en achter hem nog eens twee. Boven aan de trap bleef Arnau staan om zijn ogen te laten wennen aan het licht dat het paleis overspoelde, maar een harde klap op zijn rug dwong hem in het tempo van de soldaten door te blijven lopen.

Arnau liep langs monniken, priesters en klerken; ze drukten zich tegen de muur om hem te laten passeren. Niemand had hem antwoord willen geven. De bewaker was de kerker binnengekomen en had hem van zijn ketenen bevrijd. 'Waar breng je me heen?' Een dominicaan in het zwart sloeg een kruis toen hij langsliep, een ander hief een kruisbeeld op. De soldaten liepen onverstoort door en de mensen gingen vanzelf opzij. Hij had al dagen niets van Joan gehoord en ook niet van de vrouw met de kastanjebruine ogen die hem zo bekend voorkwamen. Hij had de oude vrouw naar haar gevraagd maar geen antwoord gekregen. 'Wie was die vrouw?' had hij haar wel vier keer toegeroepen. Een paar aan de muur geketende schimmen gromden, maar de oude vrouw vertoonde geen enkele reactie; ze verroerde zich niet eens. Toch leek het of hij haar onrus-

tig zag draaien toen de bewaker hem de kerker uitduwde.

Arnau botste tegen een van de soldaten voor hem. Ze waren stil blijven staan voor een paar imposante dubbele houten deuren. De soldaat duwde hem terug. De officier bonsde op de deuren en opende ze, waarna de stoet een enorme zaal binnentrad met kostbare tapijten aan de wanden. De soldaten liepen met Arnau mee tot het midden van het vertrek en gingen daarna bij de deur op wacht staan.

Achter een grote, rijk bewerkte houten tafel keken zeven mannen hem aan. Nicolau Eimeric, de inquisiteur-generaal, en Berenguer d'Erill, bisschop van Barcelona, zaten in het midden, uitbundig gekleed in met goud geborduurde gewaden. Arnau herkende beiden. Links van de inquisiteur zat de notaris van het Heilig Officie; Arnau had hem wel eens ontmoet, maar verder nooit met hem te maken gehad. Links van de notaris en rechts van de bisschop zaten aan elke kant twee onbekende dominicanen in het zwart die het tribunaal completeerden.

Arnau trotseerde zwijgend hun blik, tot een van de monniken een minachtende grijns liet zien. Arnau bracht zijn hand naar zijn gezicht en voelde aan de vettige baard die hij in de kerker had gekregen. De oorspronkelijke kleur van zijn kapotte kleren was inmiddels niet meer te herkennen, zijn blote voeten waren zwart en zijn lange vingernagels waren al even vuil als zijn handen. Hij stonk. Hij walgde van zijn eigen geur.

Eimeric glimlachte bij het vieze gezicht dat Arnau trok.

'Eerst laten ze hem zweren op de vier evangeliën,' legde Joan aan Mar en Aledis uit, terwijl ze rond de tafel in de herberg zaten. 'Het proces kan dagen, zelfs maanden duren,' had hij verteld toen de vrouwen erop aangedrongen hadden dat hij naar het bisschoppelijk paleis zou gaan; 'we kunnen beter wachten in de herberg.'

'Is er iemand die hem verdedigt?' vroeg Mar.

Joan schudde vermoeid zijn hoofd.

'Ze zullen hem een raadsman toewijzen, maar die mag hem niet verdedigen.'

'Hoe kan dat nu?' riepen de twee vrouwen in koor.

'Het is raadslieden en notarissen verboden om ketters te helpen,

raad te geven of te steunen, alsmede om in hen te geloven of hen te verdedigen,' dreunde Joan op. Mar en Aledis keken Joan vragend aan. 'Zo staat het in een bul van paus Innocentius III.'

'Wat doen ze dan?' vroeg Mar.

'Een raadsman moet zorgen dat de ketter vrijwillig bekennt; als hij hem zou verdedigen, zou hij de ketterij zelf verdedigen.'

'Ik heb niets op te biechten,' antwoordde Arnau de jonge priester die ze hem als raadsman hadden toegewezen.

'Hij is expert op het gebied van het burgerlijk en canoniek recht,' had Nicolau Eimeric gezegd, 'en een enthousiast gelovige bovendien,' voegde hij er glimlachend aan toe.

De priester maakte een machteloos gebaar, net zoals hij in de kerker in aanwezigheid van de bewaker had gedaan, toen hij Arnau had aangemoedigd zijn ketterij op te biechten. 'Je moet het doen,' had hij hem op het hart gedrukt; 'je moet vertrouwen op de welwillendheid van het tribunaal.' Het was precies hetzelfde gebaar – hoe vaak zou hij dat gebaar als ketterraadsman al hebben gemaakt? – en na een teken van Eimeric verliet hij de zaal.

'Daarna,' ging Joan op verzoek van Aledis verder, 'zullen ze hem vragen zijn vijanden te noemen.'

'Waarom?'

'Als hij een van de getuigen zou noemen die hem aangegeven hebben, zou het tribunaal kunnen overwegen om de aangifte om die reden ongeldig te verklaren.'

'Maar Arnau weet niet wie hem aangegeven heeft,' zei Mar.

'Nee. Op dit moment niet. Later zou hij het wel te weten kunnen komen... als Eimeric hem dat recht verleent. Eigenlijk zou hij het wel moeten weten,' voegde hij eraan toe, toen hij het gezicht van zijn ondervraagsters zag, 'want dat heeft Bonifatius VIII zo bepaald, maar de paus zit ver weg en uiteindelijk voert iedere inquisiteur het proces zoals het hem het beste uitkomt.'

‘Ik denk dat mijn vrouw me haat,’ antwoordde Arnau op de vraag van Eimeric.

‘Waarom zou doña Elionor je haten?’ vroeg de inquisiteur weer.

‘We hebben geen kinderen gekregen.’

‘Heb je het geprobeerd? Heb je gemeenschap met haar gehad?’

Hij had gezworen op de vier evangeliën.

‘Heb je gemeenschap met haar gehad?’ herhaalde Eimeric.

‘Nee.’

De notaris liet zijn pen vallen op de papieren voor hem. Nicolau Eimeric keek naar de bisschop.

‘Nog meer vijanden?’ vroeg Berenguer d’Erill deze keer.

‘De edelen in mijn baronieën, in het bijzonder de kasteelheer van Montbui.’ De notaris schreef door. ‘Ook heb ik als consul van de Zee vonnis geveld in vele processen, maar daarbij ben ik volgens mij rechtvaardig te werk gegaan.’

‘Heb je vijanden onder de leden van de clerus?’

Waarom die vraag? Hij had altijd op goede voet gestaan met de kerk.

‘Nee, tenzij een van de aanwezigen...’

‘De leden van dit tribunaal zijn onbevooroordeeld,’ onderbrak Eimeric hem.

‘Daar vertrouw ik op.’ Arnau keek in de ogen van de inquisiteur.

‘Verder nog iemand?’

‘Zoals u weet ben ik al heel lang geldwisselaar; misschien...’

‘Het gaat er niet om,’ onderbrak Eimeric hem weer, ‘dat je bedenkt wie eventueel je vijanden zouden kunnen worden en waarom. Als je vijanden hebt, moet je hun naam noemen of anders de vraag met nee beantwoorden. Heb je vijanden of niet?’ vroeg Eimeric.

‘Ik geloof van niet.’

‘En dan?’ vroeg Aledis.

‘Dan begint het echte inquisitoriale proces.’ Joan ging in gedachten terug naar de dorpspleintjes, naar de huizen van de notabelen, naar de doorwaakte nachten... maar een harde klap op tafel

bracht hem terug naar de werkelijkheid.

‘Wat wil dat zeggen, monnik?’ riep Mar.

Joan zuchtte en keek haar aan.

‘Inquisitie’ betekent ‘zoeken’. De inquisiteur moet de ketterij, de zonde zoeken. Zelfs wanneer er aangiften zijn, wordt het proces daarop niet gebaseerd en blijft het daartoe niet beperkt. Als de verdachte niet bekend, moet er naar die verborgen waarheid worden gezocht.’

‘Hoe dan?’ vroeg Mar.

Joan sloot zijn ogen alvorens te antwoorden.

‘Als je doelt op het martelen, dat is een van de methodes, ja.’

‘Wat doen ze met hem?’

‘Misschien wordt hij uiteindelijk wel niet gemarteld.’

‘Wat doen ze met hem?’ hield Mar vol.

‘Waarom wil je dat weten?’ vroeg Aledis, terwijl ze haar hand pakte. ‘Je kwelt jezelf er alleen nog maar meer mee.’

‘De wet verbiedt dat de marteling de dood of amputatie van ledematen tot gevolg heeft,’ legde Joan uit, ‘en er mag slechts één keer gemarteld worden.’

Joan zag hoe de twee vrouwen elkaar met tranen in de ogen probeerden te troosten. Eimeric had echter zelf een manier gevonden om die wettelijke bepaling te ontduiken. ‘*Non ad modum iterationis sed continuationis,*’ placht hij met een vreemde schittering in zijn ogen te zeggen; niet als herhaling, maar als voortzetting, vertaalde hij dan voor de nieuwelingen die het Latijn nog niet machtig waren.

Mar snoof en vroeg: ‘Wat gebeurt er als ze hem martelen en hij nog steeds niet bekend?’

‘Bij het vellen van het vonnis wordt er rekening gehouden met zijn opstelling,’ antwoordde Joan kort.

‘En spreekt Eimeric het vonnis uit?’ vroeg Aledis.

‘Ja, tenzij hij wordt veroordeeld tot levenslang of tot de brandstapel; dan is de goedkeuring van de bisschop vereist. Maar als het tribunaal de zaak gecompliceerd acht,’ ging de monnik verder voor de vrouwen hun volgende vraag konden stellen, ‘gebeurt het soms dat hij overlegt met de *boni viri*, een groep van dertig tot tachtig man, leken en wereldlijke geestelijken, om hen hun mening te laten geven over de schuld van de verdachte en de straf die hem toekomt.

Dan duurt het proces nog maanden en maanden voort.’

‘En dan blijft Arnau in de gevangenis,’ zei Aledis.

Joan knikte en gedrieën bleven ze zwijgend zitten. De vrouwen probeerden te verwerken wat ze zojuist hadden gehoord, terwijl Joan dacht aan een andere stelregel van Eimeric: ‘De gevangenis moet duister zijn, een ondergrondse ruimte waarin geen enkel licht, met name dat van zon of maan, kan doordringen. Het moet er hard en onaangenaam zijn, zodat het leven van de verdachte zo veel mogelijk wordt bekort, tot hij eraan bezwijkt.’

Terwijl Arnau, vuil en in lompen gehuld, in het midden van de zaal stond, bogen de inquisiteur en de bisschop zich naar elkaar toe en begonnen te fluisteren. De notaris benutte de gelegenheid om zijn papieren te ordenen en de vier dominicanen richtten hun blik op Arnau.

‘Hoe ga je hem ondervragen?’ vroeg Berenguer d’Erill.

‘We beginnen net als altijd en als we resultaat beginnen te boeken, vertellen we hem geleidelijk wat de beschuldigingen zijn.’

‘Ga je hem die vertellen?’

‘Ja. Ik denk dat deze man gevoeliger is voor de druk die van de ondervraging uitgaat dan voor lichamelijke druk, hoewel, als er niets anders opzit...’

Arnau probeerde de zwarte monniken recht in de ogen te blijven kijken. Hij telde: een, twee, drie, vier... Hij ging op zijn andere been staan en keek weer naar de inquisiteur en de bisschop. Ze fluisterden nog steeds. De dominicanen bleven hem aankijken. Het was doodstil in de zaal, op het onverstaanbare gefluister van de twee leiders na.

De bisschop keek even op naar Arnau en richtte zich vervolgens weer tot de inquisiteur. ‘Hij wordt nerveus,’ zei hij.

‘Hij is gewend de baas te zijn en gehoorzaamd te worden,’ antwoordde Eimeric. ‘Hij moet begrijpen hoe hij er echt voor staat, het tribunaal en het gezag ervan aanvaarden en zich onderwerpen. Pas dan is hij zover dat hij ondervraagd kan worden. De eerste stap is vernedering.’

De bisschop en de inquisiteur gingen nog een hele tijd door met

hun overleg, en ondertussen keken de dominicanen Arnau voortdurend onderzoekend aan. Arnau probeerde ter afleiding aan Mar of aan Joan te denken, maar steeds als hij dat deed voelde hij de blik van een zwarte monnik, alsof hij wist waaraan hij stond te denken. Talloze malen veranderde hij van houding; hij voelde met zijn hand aan zijn baard en aan zijn haar en merkte hoe vuil hij was. Berenguer d'Erill en Nicolau Eimeric, blinkend van het goud, gerieflijk op hun stoel verschanst achter de tafel, keken hem met een schuin oog aan en begonnen opnieuw te fluisteren.

Uiteindelijk sprak Nicolau Eimeric hem met krachtige stem toe: 'Arnau Estanyol, ik weet dat je hebt gezondigd.'

Het proces was begonnen. Arnau haalde diep adem.

'Ik weet niet waar u op doelt. Volgens mij ben ik altijd een goed christen geweest. Ik heb geprobeerd...'

'Je hebt zelf voor dit tribunaal erkend dat je geen omgang met je vrouw hebt gehad. Noem je dat leven als een goed christen?'

'Ik ben er niet toe in staat. Ik weet niet of u weet dat ik al eerder getrouwd was en ook... geen kinderen heb kunnen krijgen.'

'Bedoel je dat er sprake is van een fysiek probleem?' vroeg de bisschop.

'Ja.'

Even keek Eimeric Arnau onderzoekend aan. Hij leunde met zijn ellebogen op de tafel, sloeg zijn handen over elkaar en bedekte zijn mond. Daarop wendde hij zich naar de notaris en droeg hem fluisterend iets op.

'Verklaring van Juli Andreu, priester van de Santa Maria del Mar,' las de notaris op, opgaand in een van de dossiers. 'Ik, Juli Andreu, priester van de Santa Maria del Mar, verklaar op last van de inquisiteur-generaal van Catalonië dat ik omstreeks maart van het jaar 1364 onzes Heren een gesprek heb gevoerd met Arnau Estanyol, op verzoek van zijn echtgenote doña Elionor, barones en pupil van koning Pere, die me haar bezorgdheid had laten blijken omdat haar man zijn huwelijksplichten verwaarloosde. Ik verklaar dat Arnau Estanyol me heeft toevertrouwd dat zijn echtgenote hem niet aantrok en dat zijn lichaam betrekkingen met doña Elionor weigerde; dat hij lichamelijk goed gezond was en dat hij zijn lichaam niet kon dwingen om een vrouw te begeren; dat hij wist dat hij daarmee zondigde,' – Nicolau Eimeric keek Arnau met half dichtgeknepen ogen

aan – ‘en dat hij daarom zoveel bad in de Santa Maria en overvloedige schenkingen deed voor de bouw van de kerk.’

Er heerste weer stilte in de zaal. Nicolau bleef Arnau aankijken.

‘Hou je vol dat er sprake is van een fysiek probleem?’ vroeg de inquisiteur ten slotte.

Arnau herinnerde zich het gesprek, maar wist niet precies wat...

‘Ik herinner me niet wat ik gezegd heb.’

‘Je geeft dus toe dat je met pater Juli Andreu hebt gesproken?’

‘Ja.’

Arnau hoorde de pen van de notaris krassen.

‘Maar je trekt de verklaring van een man Gods in twijfel. Wat voor belang zou de priester er nu bij kunnen hebben om te liegen?’

‘Misschien vergist hij zich. Misschien herinnert hij zich niet goed wat er is gezegd...’

‘Bedoel je dat pater Juli Andreu de verklaring zou hebben afgelegd als hij had getwijfeld aan wat er gezegd is?’

‘Ik zeg alleen dat hij zich misschien vergist.’

‘Pater Juli Andreu is toch geen vijand van je, hè?’ vroeg de bisschop.

‘Daar hield ik hem niet voor.’

Nicolau wendde zich weer naar de notaris.

‘Verklaring van Pere Salvete, kanunnik van de Santa Maria del Mar. ‘Ik, Pere Salvete, kanunnik van de Santa Maria de la Mar, verklaar op last van de inquisiteur-generaal van Catalonië dat met Pasen in het jaar 1367 onzes Heren, tijdens het opdragen van de Heilige Mis, een paar burgers de kerk binnenstormden en waarschuwdend dat er door ketters een hostie was gestolen. De mis werd stopgezet en alle parochianen verlieten de kerk, behalve Arnau Estanyol, consul van de Zee, en zijn echtgenote doña Elionor.’ ‘Ga maar naar je Joodse minnares!’ Hij hoorde het Elionor weer zeggen. Arnau huiverde opnieuw, net als die dag. Hij keek op. Nicolau keek hem aan en glimlachte. Zou hij het hebben gemerkt? De notaris las verder: ‘... en de consul antwoordde dat God hem niet kon dwingen gemeenschap met haar te hebben...’

Nicolau legde de notaris het zwijgen op; zijn glimlach was verdwenen.

‘Ligt de kanunnik soms ook?’

‘Ga maar naar je Joodse minnares!’ Waarom had Nicolau de klerk

de verklaring niet uit laten lezen? Wat was hij van plan? Je Joodse minnares, je Joodse minnares... Hasdais lichaam omringd door de vlammen, de stilte, de opgewonden mensen die in stilte gerechtigheid eisten, en woorden riepen die hun mond niet uitkwamen, Elionor die naar hem wees en Nicolau en de bisschop die hem aankeken... en Raquel die hem omhelsde.

‘Liegt de kanunnik soms ook?’ herhaalde Nicolau.

‘Ik heb niemand van liegen beschuldigd,’ verweerde Arnau zich. Hij moest nadenken.

‘Betwist je Gods geboden? Verzet je je tegen je plichten die je als christelijk echtgenoot hebt?’

‘Nee... nee,’ aarzelde Arnau.

‘Nou dan?’

‘Wat, nou dan?’

‘Betwist je Gods geboden?’ herhaalde Nicolau, zijn stem verheffend.

De woorden werden door de stenen muren in de grote zaal weerkaatst. Arnau voelde hoe stijf zijn benen waren, al die dagen in die kerker...

‘Het tribunaal kan je stilzwijgen opvatten als een bekentenis,’ zei de bisschop.

‘Nee. Ik betwist Zijn geboden niet.’ Zijn benen begonnen pijn te doen. ‘Is mijn omgang met doña Elionor zo belangrijk voor het Heilig Officie? Is het soms een zonde...?’

‘Zwijg, Arnau,’ viel de inquisiteur hem in de rede, ‘het tribunaal stelt hier de vragen.’

‘Stelt u ze dan.’

Nicolau zag hoe Arnau onrustig bewoog en voortdurend van houding veranderde.

‘Hij krijgt pijn,’ fluisterde hij in Berenguer d’Erills oor.

‘Laten we hem daaraan laten denken,’ antwoordde de bisschop.

Opnieuw begonnen ze te fluisteren en weer voelde Arnau de vier paar ogen van de dominicanen op zich gericht. Zijn benen deden pijn, maar hij moest het zien te verdragen. Hij kon niet voor Nicolau Eimeric neerknielen. Wat zou er gebeuren als hij op de grond zou vallen? Hij had behoefte aan... een steen, een steen op zijn rug, een lange weg te gaan met een steen op zijn rug voor zijn Maagd Maria. Waar ben je nu, Maria? Zijn dat echt jouw vertegenwoordi-

gers? Hij was nog maar een kind, en toch... Waarom zou hij het nu niet volhouden? Hij was heel Barcelona doorgetrokken met een steen die meer woog dan hijzelf, zwetend, bloedend, luisterend naar de aanmoedigingskreten van de mensen. Restte hem dan niets meer van die kracht? Zou een fanatieke monnik het van hem winnen? Van hem? Van de kleine bastaix die door alle jongens in de stad werd bewonderd? Voetje voor voetje naar de Santa Maria, en dan weer terug naar huis om uit te rusten voor de volgende dag. Naar huis... naar de kastanjebruine ogen, de grote kastanjebruine ogen. En toen, op dat moment, besepte hij dat de bezoekerster in de duistere kerker Aledis was geweest. Hij huiverde zo erg dat hij bijna op de grond viel.

De blikken van Nicolau Eimeric en Berenguer d'Erill kruisten elkaar even toen ze zagen hoe Arnau zich oprichtte. Voor het eerst keek een van de dominicanen opzij, naar het midden van de tafel.

‘Niet vallen,’ fluisterde de bisschop nerveus.

‘Waar bevredig je je instincten?’ vroeg Nicolau met luide stem.

Daarom had ze hem Arnau genoemd! Haar stem... Ja. Het was de stem die hij zo vaak aan de voet van de Montjuïc had gehoord.

‘Arnau Estanyol!’ De kreet van de inquisiteur bracht zijn gedachten weer terug naar het tribunaal. ‘Ik vroeg waar je je instincten bevredigt.’

‘Ik begrijp uw vraag niet.’

‘Je bent een man. Je hebt jarenlang geen gemeenschap gehad met je vrouw. De vraag is heel eenvoudig: waar bevredig je je behoeften als man?’

‘Al die jaren heb ik geen enkel contact met een vrouw gehad.’

Hij had geantwoord zonder erbij na te denken. De bewaker had gezegd dat ze zijn moeder was.

‘Je liegt!’ Arnau reageerde geschrokken. ‘Dit tribunaal hier heeft zelf gezien hoe je een Jodin omhelsde. Is dat soms geen contact met een vrouw?’

‘Niet dat wat u bedoelt.’

‘Wat brengt een man en een vrouw er anders toe om elkaar in het openbaar te omhelzen dan’ – Nicolau gebaarde met zijn handen – ‘lust?’

‘Verdriet.’

‘Wat voor verdriet?’ vroeg de bisschop.

‘Wat voor verdriet?’ drong Nicolau aan, toen het stil bleef. Arnau zweeg. De vlammen op de brandstapel verlichtten het vertrek. ‘Verdriet om de terechtstelling van een ketter die een heilige hostie had ontwijd?’ vroeg de inquisiteur weer, wijzend met zijn met juwelen getooide vinger. ‘Is dat het verdriet dat je als goed christen voelt? Verdriet om de bestraffing van een schurk, een heiligschener, een ellendeling, een dief?’

‘Dat was hij helemaal niet!’ riep Arnau.

Alle leden van het tribunaal, de notaris inclusief, draaiden zich om in hun stoel.

‘Die drie mannen hadden schuld bekend. Waarom neem je het op voor ketteren? Joden...’

‘Joden! Joden!’ protesteerde hij. ‘Wat is er toch met de Joden?’

‘Weet je dat niet?’ vroeg de inquisiteur met luide stem. ‘Ze hebben Jezus Christus gekruisigd!’

‘Hebben ze daarvoor nog niet genoeg geboet met hun eigen leven?’

Arnau stuitte op de blik van de leden van het tribunaal. Ze waren allemaal rechtop gaan zitten in hun stoel.

‘Pleit je ervoor dat ze vergiffenis krijgen?’ vroeg Berenguer d’E-rill.

‘Is dat niet wat Onze-Lieve-Heer ons leert?’

‘Bekering is de enige weg! Je kunt geen vergiffenis schenken aan iemand die geen berouw heeft,’ riep Nicolau.

‘U spreekt over iets wat meer dan dertienhonderd jaar geleden is gebeurd. Waarover moet een Jood die in onze tijd is geboren nu berouw hebben? Aan wat toen gebeurd is, heeft hij totaal geen schuld.’

‘Iedereen die de Joodse leer omhelst, is daarmee verantwoordelijk voor de daden van zijn voorouders; hij aanvaardt zijn schuld.’

‘Zo iemand omhelst alleen ideeën, een geloof, net als w...’ Nicolau en Berenguer veerden op; zo was het toch zeker? Verdiende die verachte man het soms niet dat hij zijn leven voor zijn gemeenschap had gegeven? ‘Net als wij,’ zei Arnau beslist.

‘Stel je het katholieke geloof op één lijn met ketterij?’ vroeg de bisschop.

‘Het is niet aan mij om een vergelijking te maken; dat laat ik aan u, de mannen Gods over. Ik zei alleen...’

‘We weten heel goed wat je zei!’ onderbrak Nicolau Eimeric hem

op luide toon. ‘Je stelde het enige, ware christelijke geloof gelijk met de ketterse leer van de Joden!’

Arnau zag zich gesteld tegenover het tribunaal. De notaris schreef door in zijn papieren. Zelfs de soldaten, achter hem, stram bij de deur, leken te luisteren naar het krassen van zijn pen. Nicolau glimlachte, en het geluid van de klerk ging Arnau door merg en been. Een rilling ging door zijn hele lichaam. De inquisiteur zag het en lachte nu voluit. Ja, zeiden zijn ogen, dat heb je gezegd.

‘Ze zijn net als wij,’ herhaalde Arnau.

Nicolau gebaarde om stilte.

De notaris schreef nog even door. Daar staan je woorden, zeiden de ogen van de inquisiteur weer. Toen hij zijn pen ophief, glimlachte Nicolau opnieuw.

‘Ik schors de zitting tot morgen,’ riep hij luid, terwijl hij opstond uit zijn stoel.

Mar was het luisteren naar Joan beu.

‘Waar ga je naartoe?’ vroeg Aledis. Mar keek haar alleen maar aan. ‘Alweer? Je bent er elke dag heen geweest en je hebt niets bereikt.’

‘Ik heb in ieder geval bereikt dat ze weet dat ik hier ben en niet zal vergeten wat ze me heeft aangedaan.’ Joan verborg zijn gezicht. ‘Ik heb bereikt dat ik haar door het raam heb gezien en dat ze nu weet dat Arnau van mij is. Ik zag het in haar ogen en ik ben van plan haar er haar leven lang aan te herinneren. Ik ben van plan te bereiken dat ze er op elk moment aan denkt dat ik gewonnen heb.’

Aledis keek naar haar terwijl ze de herberg verliet. Mar legde de weg af die ze sinds haar aankomst in Barcelona steeds had afgelegd, tot ze stilhield bij de deur van het paleis aan de carrer Montcada. Uit alle macht bonsde ze met de deurklopper op de deur. Elionor zou weigeren haar te ontvangen, maar ze moest weten dat zij hier beneden stond.

Weer opende de oude bediende het luikje.

‘Mevrouw,’ zei hij, ‘u weet dat doña Elionor...’

‘Doe open. Ik hoef haar alleen maar te zien, al is het maar door het raam waarachter ze zich verbergt.’

‘Maar zij wil dat niet, mevrouw.’

‘Weet ze wie ik ben?’

Mar zag hoe Pere zich omdraaide naar de ramen van het paleis.

‘Ja.’

Mar bonsde opnieuw krachtig met de deurklopper.

‘Stop daarmee, mevrouw, anders laat doña Elionor de soldaten roepen,’ zei de oude man.

‘Doe open, Pere.’

‘Ze wil u niet zien, mevrouw.’

Mar voelde hoe een arm op haar schouder neerdaalde en haar wegduwde bij de deur.

‘Misschien wil ze mij wel zien,’ hoorde ze, en ze zag een man naar het luikje lopen.

‘Guillem!’ riep Mar, terwijl ze zich op hem wierp.

‘Weet je nog wie ik ben, Pere?’ vroeg de Moor, met Mar om zijn nek.

‘Natuurlijk!’

‘Goed, zeg dan tegen je meesteres dat ik haar wil bezoeken.’

Toen de oude man het luikje sloot, pakte Guillem Mar beet en tilde haar op. Lachend liet Mar zich ronddraaien. Vervolgens zette Guillem haar op de grond en pakte haar bij de hand om haar van een afstandje eens goed te bekijken.

‘Mijn meisje,’ zei hij met haperende stem, ‘hoe vaak heb ik er niet van gedroomd dat ik je weer in de lucht tilde! Maar nu ben je veel zwaarder. Je bent een hele...’

Mar maakte zich los en omhelsde hem.

‘Waarom heb je me in de steek gelaten?’ vroeg ze huilend.

‘Ik was maar een slaaf, meisje van me. Wat kon ik als eenvoudige slaaf beginnen?’

‘Je was als een vader voor me.’

‘Nu niet meer dan?’

‘Ja, dat ben je voor altijd!’

Mar drukte Guillem stevig tegen zich aan. Voor altijd, dacht de Moor. Hoeveel tijd heb ik ver van hier niet verknoeid? Hij keek naar het luikje. ‘Doña Elionor wil u ook niet zien,’ hoorde hij binnen zeggen.

‘Zeg haar maar dat ze nog van me zal horen.’

De soldaten liepen mee terug naar de kerkers. Terwijl de bewaker hem weer ketende, hield Arnau zijn blik voortdurend gericht op de schim die tegenover hem, aan de overkant van de sombere ruimte, neergehurkt zat. Hij bleef staan toen de bewaker de kerker verliet.

‘Wat heb jij met Aledis te maken?’ riep hij naar de oude vrouw, toen de voetstappen in de gang niet meer hoorbaar waren.

Arnau dacht de schim te zien schrikken, maar de gestalte hield zich meteen weer doodstil.

‘Wat heb jij met Aledis te maken?’ herhaalde hij. ‘Wat deed zij hier? Waarom bezoekt ze je?’

Toen het stil bleef, dacht hij terug aan de grote, kastanjebruine ogen die hij in het licht had gezien.

‘Wat hebben Aledis en Mar met elkaar te maken?’ smeekte hij.

Arnau probeerde de ademhaling van de oude vrouw te horen, maar de stilte waarmee Francesca hem antwoordde, raakte vermengd met een hoop gehijg en gerochel. Arnau liet zijn blik over de muren van de kerker gaan; niemand besteedde ook maar enige aandacht aan hem.

De herbergier stopte met roeren in de grote pan boven de haard zodra hij Mar in het gezelschap van een weelderig geklede Moor zag verschijnen. Hij werd nog zenuwachtiger toen na hen twee slaven, beladen met Guillems bezittingen, binnenkwamen. Waarom zou hij niet gewoon naar het logement zijn gegaan, zoals alle kooplieden, dacht hij, terwijl hij op de Moor afliep om hem te begroeten.

‘Het is een eer voor dit huis,’ zei hij, terwijl hij een overdreven diepe buiging maakte.

Guillem wachtte tot de herbergier klaar was met zijn vleierij.

‘Kan ik hier logeren?’

‘Ja. De slaven kunnen in de...’

‘Met z’n drieën logeren bedoel ik,’ zei Guillem. ‘Twee kamers; een voor mij en een voor hen.’

De herbergier keek naar de twee jongens met hun grote donke-

re ogen en hun krulhaar, die zwiĳgend achter hun baas stonden te wachten.

‘Jawel,’ antwoordde hij. ‘Als dat is wat u wenst. Loopt u maar mee.’

‘Zij zullen overal voor zorgen. Breng ons wat water.’

Guillem liep met Mar naar een tafel. Ze waren alleen in de eetzaal.

‘Vertel je me dat het proces vandaag is begonnen?’

‘Ja, al kan ik het niet helemaal met zekerheid zeggen. Eigenlijk weet ik niets. Ik heb hem niet eens kunnen bezoeken.’

Guillem hoorde hoe Mars stem brak. Hij stak zijn hand uit om haar te troosten, maar raakte haar uiteindelijk niet aan. Ze was geen meisje meer en hij... hij was per slot van rekening maar een Moor. Niemand mocht denken... Voor het paleis van Elionor had hij haar al genoeg omhelsd. Maar Mars hand kwam de zijne tegemoet.

‘Ik ben nog altijd dezelfde. Ik zal altijd je meisje zijn.’

Guillem glimlachte.

‘En je man?’

‘Die is gestorven.’

Op Mars gezicht was geen verdriet te zien. Guillem veranderde van onderwerp: ‘Hebben jullie iets voor Arnau kunnen doen?’

Mar kneep haar ogen half dicht en tuitte haar lippen.

‘Hoe bedoel je? We kunnen niets...’

‘En Joan dan? Joan is inquisiteur. Weet je iets van hem? Heeft hij geen goed woordje voor Arnau gedaan?’

‘Die monnik?’ Mar glimlachte zonder enthousiasme en zweeg; waarom zou ze het hem vertellen? Dat van Arnau was al wel genoeg; voor hem was Guillem gekomen. ‘Nee. Hij heeft niets gedaan. Erger nog, hij heeft de inquisiteur-generaal tegen zich. Hij is hier bij ons...’

‘Ons?’

‘Ja. Ik heb een weduwe ontmoet, ze heet Aledis en logeert hier met haar twee dochters. Ze was als kind met Arnau bevriend. Blijkbaar was ze hier toevallig op doorreis toen hij werd gearresteerd. Ik slaap bij hen op de kamer. Het is een beste vrouw. Bij het eten zul je hen allemaal zien.’

Guillem kneep in Mars hand.

‘En hoe is het jou vergaan?’ vroeg hij haar.

Mar en Guillem vertelden elkaar wat er in de vijf jaar die ze gescheiden hadden doorgebracht allemaal was gebeurd, tot de zon hoog boven Barcelona stond. Over Joan vertelde Mar niets. De eersten die verschenen waren Teresa en Eulàlia. Ze kwamen opgewonden maar lachend binnen, hoewel de glimlach van hun mooie gezichtjes verdween zodra ze Mar zagen en ze eraan herinnerd werden dat Francesca opgesloten zat.

Ze waren de halve stad doorgelopen, genietend van de nieuwe identiteit die de uitdossing als weesmeisjes... als maagdelijke weesmeisjes hen verschafte. Nooit eerder hadden ze zo veel vrijheid genoten; volgens de wet moesten ze altijd gekleurde zijde dragen, zodat iedereen hen kon herkennen. ‘Zullen we naar binnen gaan?’ had Teresa voorgesteld, terwijl ze voorzichtig wees naar de deur van de kerk van Sant Jaume. Ze zei het fluisterend, alsof ze bang was dat het idee alleen al de woede van heel Barcelona zou ontketenen. Maar er gebeurde niets. De kerkgangers binnen besteedden niet veel aandacht aan hen en de priester evenmin. Toen hij langskwam, sloegen de meisjes hun ogen neer en kropen ze dicht tegen elkaar aan.

Van de carrer de la Boqueria liepen ze pratend en lachend in de richting van zee. Als ze door de carrer del Bisbe naar de plaça Nova waren gelopen, zouden ze Aledis voor het bisschoppelijk paleis hebben aangetroffen, starend naar de grote ramen waarachter ze in elk silhouet Arnau of Francesca probeerde te herkennen. Ze wist niet eens achter welke ramen Arnau werd berecht! Zou Francesca een verklaring hebben afgelegd? Joan wist niets van haar. Aledis keek van het ene raam naar het andere. Vast, maar waarom zou ze het hem vertellen? Hij kon immers ook niets doen, want hij kende haar niet. Arnau was sterk en Francesca... ze kenden Francesca niet.

‘Wat sta je daar, vrouw?’ Plotseling merkte Aledis dat er een soldaat van de Inquisitie naast haar stond. Ze had hem niet zien aankomen. ‘Waar sta je zo belangstellend naar te kijken?’

Ze dook in elkaar en vluchtte weg zonder antwoord te geven. Jullie kennen Francesca niet, dacht ze terwijl ze ontsnapte. Al martelen jullie haar nog zozeer, ze zal het geheim dat ze haar hele leven heeft bewaard niet opbiechten.

Vóór Aledis bij de herberg was, arriveerde daar Joan, in een

schoon habijt dat hij in het klooster van Sant Pere de les Puelles had gekregen. Toen hij Guillem zag zitten met Mar en de twee dochters van Aledis, bleef hij midden in de eetzaal staan.

Guillem keek hem aan. Was dat een glimlach geweest of een geërgerde blik?

Joan zou zelf het antwoord niet hebben kunnen geven. Zou Mar hem hebben verteld van de ontvoering?

In een flits zag Guillem weer voor zich hoe de monnik hem destijds bij Arnau had behandeld, maar dit was niet het moment om ruzie te maken en hij stond op. Ze moesten eendrachtig zijn omwille van Arnau.

‘Hoe maak je het, Joan?’ zei hij, terwijl hij hem bij de schouders pakte. ‘Wat is er met je gezicht gebeurd?’ voegde hij eraan toe, toen hij de blauwe plekken zag.

Joan keek naar Mar, maar zag gewoon weer het harde, uitdrukingsloze gezicht voor zich dat ze hem steeds had getoond sinds hij haar was gaan halen. Maar nee, Guillem kon niet zo cynisch zijn dat hij vroeg...

‘Het gevolg van een onaangename ontmoeting,’ antwoordde hij. ‘Wij monniken maken dat ook mee.’

‘Ik neem aan dat je de daders inmiddels zult hebben geëxcommuniceerd,’ lachte Guillem, terwijl hij met de monnik naar de tafel liep. ‘Staat dat niet in de wet?’ Joan en Mar keken elkaar aan. ‘Is het niet zo dat wie de vrede verstoort en een ongewapende geestelijke aanvalt, geëxcommuniceerd zal worden? Was je niet gewapend, Joan?’

Guillem kreeg niet de kans om de spanning tussen Mar en de monnik op te merken, omdat direct daarop Aledis verscheen. Het voorstellen over en weer duurde maar kort; Guillem wilde met Joan praten.

‘Jij bent inquisiteur,’ zei hij, ‘hoe denk je dat Arnau ervoor staat?’

‘Ik denk dat Nicolau hem wil veroordelen, maar veel bijzonders kan hij niet tegen hem hebben. Ik denk dat hij er met het ketterhemd en een fikse boete van afkomt, want daar is het Eimeric om te doen. Ik ken Arnau; hij heeft nooit iemand kwaad gedaan. Elionor mag hem dan aangegeven hebben, maar ze zullen bij hem geen...’

‘En als Elionors aanklacht nu gesteund wordt door die van enkele

le priesters?’ Joan veerde op. Zouden priesters aangifte doen van kleinigheden?

‘Waar heb je het over?’

‘Dat doet er niet toe,’ zei Guillem, denkend aan de brief van Jucef. ‘Geef antwoord. Wat gebeurt er als de aanklacht door een paar priesters wordt gesteund?’

Aledis luisterde niet naar wat Joan zei. Moest ze vertellen wat ze wist? Zou die Moor iets kunnen doen? Hij was rijk... en het zag er naar uit... Eulàlia en Teresa keken haar aan. Ze hadden gezwegen, zoals ze hen had opgedragen, maar nu leken ze graag te willen dat ze iets zei. Ze hoefde het hen niet te vragen, ze knikten allebei. Dat betekende... wat deed het ertoe! Iemand moest iets doen en die Moor...

‘Er is nog heel wat meer,’ zei ze, Joan onderbrekend, die nog steeds de mogelijkheden overwoog.

Mar en de twee mannen keken haar aan.

‘Ik zeg jullie niet hoe ik erachter gekomen ben, en als ik het verteld heb wil ik er ook niet meer op terugkomen. Is dat akkoord?’

‘Hoe bedoel je?’ vroeg Joan.

‘Dat lijkt me nogal duidelijk, monnik,’ snauwde Mar.

Guillem keek verbaasd naar Mar. Waarom deed ze zo tegen hem? Hij keek naar Joan, maar die hield zijn ogen neergeslagen.

‘Ga door, Aledis. Afsproken,’ zei Guillem.

‘Herinneren jullie je de twee edelen die in de herberg logeren?’

Bij het horen van de naam van Genís Puig viel Guillem Aledis in de rede.

‘Hij heeft een zuster die Margarida heet,’ zei Aledis.

Guillem sloeg zijn handen voor zijn gezicht.

‘Zijn ze hier nog steeds?’ vroeg hij.

Aledis vertelde wat haar meisjes hadden ontdekt; Eulàlia was niet voor niets met Genís Puig meegegaan. Nadat hij zijn van wijn door-drenkte begeerte had bevredigd, had de ridder uitgebreid verteld over de beschuldigingen die ze bij de inquisiteur tegen Arnau hadden geuit.

‘Ze zeggen dat Arnau het lijk van zijn vader heeft verbrand,’ vertelde Aledis, ‘ik kan niet geloven...’

Joan moest ineens bijna overgeven. Iedereen keek naar hem. De monnik, zijn hand voor zijn mond, was rood geworden. De dui-

tennis, Bernats lichaam op het geïmproviseerde schavot, de vlammen...

‘En wat zeg je er nu van, Joan?’ hoorde hij Guillem vragen.

‘Ze zullen hem terechtstellen,’ kon hij nog net uitbrengen, voor hij met zijn hand op zijn mond de herberg uitrende.

Joans zin bleef tussen de aanwezigen hangen. Geen van allen keken ze elkaar aan.

‘Wat is er tussen jou en Joan?’ vroeg Guillem zachtjes aan Mar, toen de monnik na een hele tijd nog steeds niet was verschenen.

Hij was maar een slaaf. Wat kon hij als eenvoudige slaaf beginnen? Guillems woorden galmden in Mars hoofd. Als ze het vertelde... Ze moesten eendrachtig zijn! Ze moesten allemaal voor Arnau vechten. Joan inclusief.

‘Niets,’ antwoordde ze. ‘We hebben nooit goed met elkaar kunnen opschieten, zoals je weet.’

Mar vermeed Guillems blik.

‘Zul je het me op een keer vertellen?’ drong Guillem aan.

Mar sloeg haar ogen nog verder neer.

Det tribunaal was al bijeen: de vier dominicanen en de notaris zaten achter de tafel, de soldaten stonden op wacht bij de deur en Arnau, nog even vuil als de vorige dag, stond in het midden, onder toezicht van hen allen.

Even later kwamen Nicolau Eimeric en Berenguer d'Erill binnen, hoogmoedig en weelderig gekleed. De soldaten groetten hen en de overige leden van het tribunaal stonden op, totdat beiden hadden plaatsgenomen.

'De zitting begint,' zei Nicolau. 'Ik herinner je eraan,' voegde hij er tegenover Arnau aan toe, 'dat je nog steeds onder ede staat.'

'Die man,' had hij op weg naar de zaal tegen de bisschop gezegd, 'zal eerder spreken omdat hij de eed heeft afgelegd, dan omdat hij bang zou zijn gemarteld te worden.'

'Lees de laatste woorden van de verdachte voor,' zei Nicolau tegen de notaris.

'Ze omhelzen alleen ideeën, een geloof, net als wij.' Zijn eigen verklaring trof hem als een mokerslag. Met de gedachte aan Mar en Aledis voortdurend in zijn achterhoofd, had hij de hele nacht nagedacht over wat hij had gezegd. Nicolau had hem niet toegestaan nadere uitleg te geven, maar wat zou hij ook kunnen zeggen? Wat

moest hij die ketterjagers vertellen over zijn betrekkingen met Raquel en haar familie? De notaris las verder. Hij mocht het onderzoek niet naar Raquel leiden. Ze hadden met Hasdais dood al genoeg geleden, ze moesten niet ook nog eens te maken krijgen met de Inquisitie...

‘Beschouw je het christelijk geloof slechts als een idee of geloof dat mensen vrijwillig kunnen omarmen?’ vroeg Berenguer d’Erill. ‘Kan een eenvoudige sterveling dan de geboden Gods beoordelen?’

Waarom niet? Arnau keek Nicolau rechtstreeks aan. Zijn jullie zelf dan geen eenvoudige stervelingen? Ze zouden hem verbranden. Ze zouden hem verbranden, zoals ze dat met Hasdai en zo vele anderen hadden gedaan. Een rilling liep over zijn rug.

‘Ik heb me niet correct uitgedrukt,’ antwoordde hij ten slotte.

‘Hoe zou je het dan willen zeggen?’ vroeg Nicolau.

‘Ik weet het niet. Ik beschik niet over de kennis die u hebt. Ik kan alleen maar zeggen dat ik in God geloof, een goed christen ben en altijd naar Zijn geboden heb gehandeld.’

‘Het lijkt van je vader verbranden, vind je dat handelen naar Gods geboden?’ riep de inquisiteur, terwijl hij opstond en met beide handen op de tafel sloeg.

De bescherming van het donker zoekend, liep Raquel naar het huis van haar broer, zoals ze met hem had afgesproken.

‘Sahat,’ was alles wat ze ter begroeting zei, terwijl ze in de deuropening bleef staan.

Guillem stond op van de tafel waaraan hij met Jucef zat.

‘Het spijt me, Raquel.’

Het gezicht van de vrouw vertrok in een grimas. Guillem stond een paar passen van haar vandaan, maar een armbeweging was voldoende om haar te naderen en haar te omhelzen. Hij drukte haar tegen zich aan en probeerde haar te troosten, maar kon niets uitbrengen. Laat je tranen maar stromen, Raquel, dacht hij, laat dat nasmeulende vuur in je ogen maar doven.

Na een tijdje maakte Raquel zich van Guillem los en droogde haar tranen.

‘Je bent voor Arnau gekomen, hè?’ vroeg ze, toen ze zich had her-

steld. ‘Je moet hem helpen,’ zei ze, toen Guillem het had beaamd. ‘Wij kunnen weinig doen zonder alles nog ingewikkelder te maken.’

‘Ik zei net tegen je broer dat ik een introductiebrief voor het hof nodig heb.’

Raquel keek haar broer, die nog steeds aan de tafel zat, vragend aan.

‘Die krijgen we wel,’ knikte hij. ‘De infant don Juan en zijn hofhouding, de leden van het hof van de koning en de aanzienlijken van het land zijn in Barcelona in het parlement bijeen om de kwestie Sardinië te behandelen. Het is een uitgelezen moment.’

‘Wat ben je van plan, Sahat?’ vroeg Raquel.

‘Dat weet ik nog niet. Je schreef me,’ zei hij tegen Jucef, ‘dat de koning lijnrecht tegenover de inquisiteur staat.’ Jucef knikte. ‘En zijn zoon?’

‘Nog veel meer,’ zei Jucef. De infant is een mecenas van kunst en cultuur. Hij houdt van muziek en poëzie, en aan zijn hof in Girona brengt hij gewoonlijk schrijvers en filosofen bijeen. Die accepteren geen van allen Eimerics aanval op Ramon Llull. Catalaanse filosofen denken slecht over de Inquisitie. Aan het begin van de eeuw werden veertien werken van de arts Arnau de Vilanova als ketters veroordeeld; het werk van Nicolás de Calabria is door Eimeric zelf eveneens ketters verklaard, en nu wordt er weer een groot man als Ramon Llull vervolgd. Het lijkt wel alsof ze alles wat Catalaans is haten. Slechts weinigen durven hun gedachten op papier te zetten, omdat ze bang zijn voor de uitleg die Eimeric aan hun teksten kan geven; Nicolás de Calabria is geëindigd op de brandstapel. Bovendien, als het plan van de inquisiteur om de Jodenwijken in Catalonië onder zijn gezag te brengen voor iemand nadelig is, dan is het voor de infant. Je moet bedenken dat de infant leeft van de belastingen die wij hem betalen. Hij zal naar je luisteren,’ zei Jucef, ‘maar verwacht er niets van: hij kan zich moeilijk rechtstreeks tegen de Inquisitie keren.’

Guillem knikte voor zich uit.

‘Het lijk verbranden?’

Nicolau Eimeric stond nog steeds met zijn handen op tafel ge-

leund Arnau aan te kijken. Zijn gezicht was rood aangelopen.

‘Je vader,’ mompelde hij, ‘was een duivel die het volk opruide. Daarom is hij terechtgesteld en daarom heb jij hem verbrand, zodat hij als duivel zou sterven.’

Ten slotte wees Nicolau naar Arnau.

Hoe wist hij dat? Er was maar één iemand die wist... De klerk kraste met zijn pen. Dat kon niet waar zijn, niet Joan... Arnau voelde zijn knieën knikken.

‘Ontken je dat je het lijk van je vader hebt verbrand?’ vroeg Berenguer d’Erill.

Joan kon hem niet aangegeven hebben!

‘Ontken je het?’ herhaalde Nicolau met luide stem.

De gezichten van de leden van het tribunaal raakten vervormd en Arnau moest een braakneiging onderdrukken.

‘We hadden honger!’ riep hij uit. ‘Hebt u ooit honger gehad?’ Het parse gezicht van zijn vader met de tong uit zijn mond en de gezichten van de mannen die hem aankeken liepen in elkaar over. Joan? Waarom was hij hem niet komen opzoeken? ‘We hadden honger!’ riep hij. Arnau hoorde zijn vader spreken: ‘Als ik jou was zou ik niet toegeven.’ ‘Hebt u wel eens honger gehad?’

Arnau wilde zich op Nicolau storten, die hem, staand en arrogant, nog steeds vragend aankeek, maar de soldaten hielden hem tegen en sleepten hem weer naar het midden van de zaal.

‘Heb je je vader als duivel verbrand?’ vroeg Nicolau weer op luide toon.

‘Mijn vader was helemaal geen duivel!’ riep Arnau terug, worstelend met de soldaten die hem vasthielden.

‘Maar je hebt wel zijn lijk verbrand.’

Waarom, Joan? Je bent mijn broer, en vader... Vader heeft altijd van je gehouden als van een zoon. Arnau liet zijn hoofd zakken, en bleef tussen de soldaten hangen. Waarom?

‘Heeft je moeder gezegd dat je dat moest doen?’

Arnau slaagde er alleen in om zijn hoofd op te tillen.

‘Je moeder is een heks die de ziekte van de duivel overbrengt,’ zei de bisschop.

Wat zeiden ze nu?

‘Je vader heeft een jongen gedood om jou te bevrijden. Geef je dat toe?’ schreeuwde Nicolau.

‘Wat?’ probeerde Arnau uit te brengen.

‘Jij,’ – Nicolau wees naar hem – ‘hebt ook een christenjongen vermoord. Wat was je met hem van plan?’

‘Hadden je ouders gezegd dat je dat moest doen?’ vroeg de bisschop.

‘Ging het je om zijn hart?’ vroeg Nicolau.

‘Hoeveel jongens heb je verder nog vermoord?’

‘Wat voor relaties onderhoud je met ketters?’

De inquisiteur en de bisschop vuurden een reeks vragen op hem af. Je vader, je moeder, jongens, moorden, harten, ketters, Joden... Joan! Arnau liet zijn hoofd weer zakken. Hij beefde.

‘Beken je?’ eindigde Nicolau.

Arnau verroerde zich niet. Het tribunaal wachtte een tijdje af. Arnau hing nog steeds in de armen van de soldaten. Ten slotte gaf Nicolau hun een teken dat ze de zaal moesten verlaten. Arnau voelde hoe ze hem meesleepten.

‘Wacht!’ beval de inquisiteur, toen ze op het punt stonden de deur te openen. De soldaten draaiden zich om. ‘Arnau Estanyol!’ riep hij. ‘Arnau Estanyol!’ riep hij nogmaals.

Langzaam hief Arnau zijn hoofd op en keek Nicolau aan.

‘Jullie kunnen hem meenemen,’ zei de inquisiteur, zodra hij zag dat Arnau naar hem keek. ‘Schrijf op, notaris,’ hoorde Arnau Nicolau bij het passeren van de deur zeggen, ‘de verdachte heeft geen enkele beschuldiging van dit tribunaal ontkend, maar heeft door het simuleren van een flauwte geweigerd een bekentenis af te leggen. Dat werd duidelijk toen hij, na het inquisitoriale proces en voor hij de zaal verliet, weer op een bevel van het tribunaal reageerde.’

Het krassende geluid van de pen achtervolgde Arnau tot aan de kerker.

Guillem gaf zijn slaven opdracht om de verhuizing naar het logement te regelen, vlak bij de herberg Estanyer, waar de eigenaar het nieuws ontstemd ontving. Hij liet Mar dan wel in de steek, maar hij kon niet riskeren dat Genís Puig hem zou herkennen. De twee slaven reageerden hoofdschuddend op de pogingen van de herbergier om te verhinderen dat de rijke koopman zijn etablissement zou ver-

laten. ‘Waarom werk ik voor edelen die niet betalen,’ mompelde hij, toen hij het geld telde dat Guillems slaven hem overhandigden.

Guillem liep rechtstreeks van de Jodenwijk naar het logement. De kooplieden op doorreis die daar verbleven wisten geen van allen van zijn vroegere band met Arnau af.

‘Ik heb een zaak in Pisa,’ antwoordde hij een Siciliaanse koopman die tijdens het eten bij hem aan tafel kwam zitten en belangstelling voor hem toonde.

‘Wat heeft je naar Barcelona gebracht?’ vroeg de Siciliaan.

Een vriend die in de problemen zit, stond hij op het punt te antwoorden. De Siciliaan was klein en kaal en had zeer uitgesproken gelaatstrekken. Hij vertelde dat hij Jacopo Lercardo heette. Guillem had uitgebreid met Jucef gesproken, maar het kon nooit kwaad om eens een andere mening te horen.

‘Jaren geleden onderhield ik goede contacten met Catalonië en ik heb een reis naar Valencia benut om de markt een beetje te verkennen.’

‘Veel valt er niet te verkennen,’ zei de Siciliaan, terwijl hij de lepel naar zijn mond bracht.

Guillem wachtte tot hij verder zou gaan, maar Jacopo had alleen maar aandacht voor zijn vleesstoefpot. Die man zou alleen praten met iemand die net zo’n kenner was van de handel als hij.

‘Ik heb geconstateerd dat de situatie erg veranderd is sinds de laatste keer dat ik hier was. Op de markten mist men de boeren; hun kramen zijn leeg. Ik herinner me dat de ijkmeester vroeger, jaren geleden, de orde tussen de kooplieden en boeren moest bewaren.’

‘Die zit inmiddels zonder werk,’ zei de Siciliaan glimlachend, ‘de boeren produceren niets meer en komen niet meer met hun producten naar de markt. De bevolking is door de epidemieën gedecimeerd, het land levert niets op en zelfs de heren verwaarlozen hun land en laten het braak liggen. Het volk trekt weg naar het land waar jij vandaan komt, naar Valencia.’

‘Ik heb een paar oude bekenden opgezocht.’ De Siciliaan keek hem boven zijn lepel weer aan. ‘Ze steken hun geld niet meer in handelstransacties; ze beperken zich tot het kopen van de schuld van de stad. Het zijn renteniers geworden. Ze hebben me verteld dat de schuld van de stad negen jaar geleden zo’n honderdnegeenzestigduizend pond bedroeg; nu bedraagt deze misschien wel tweehon-

derduizend pond, en hij groeit nog met de dag. De stad kan zich niet meer veroorloven het jaargeld te betalen dat ze als waarborg voor die schuld vaststelt; ze zal zich ruïneren.'

Even dacht Guillem aan de eeuwige discussie over het betalen van rente op geld, wat christenen verboden was. Toen er aan de handelsactiviteit een einde was gekomen en daarmee aan de handelsopdrachten die het geld in het laatje brachten, waren de christenen er opnieuw in geslaagd om het wettelijke verbod te ontduiken door het jaargeld te bedenken: de rijken gaven de stad geld en de stad beloofde een jaarlijkse som te betalen, waarin natuurlijk ook de verboden rente was inbegrepen. Bij het terugbetalen van de hoofdsom kwam er een derde bovenop. Door de schuld van de stad op te kopen, liep men echter niet de risico's van de handelsexpedities... zolang Barcelona tenminste zou kunnen betalen.

'Maar voor de zaak ineens stort,' zei de Siciliaan, waardoor Guillem weer uit zijn gedroom ontwaakte, 'valt er goed geld te verdienen in Catalonië.'

'Door te verkopen,' viel Guillem hem in de rede.

'Ja, vooral dat,' – Guillem merkte dat de Siciliaan nu loskwam – 'maar kopen kan ook, mits met het juiste geld. De wisselkoers tussen de gouden florijn en de zilveren croat is totaal fictief en heeft geen enkele relatie met die op de buitenlandse markten. Het zilver verdwijnt op grote schaal uit Catalonië en de koning is nog steeds vastbesloten om, tegen de markt in, de waarde van zijn gouden florijn te steunen. Die opstelling zal hem nog duur komen te staan.'

'Waarom denk je dat hij aan dat standpunt vasthoudt?' vroeg Guillem belangstellend. 'Koning Pere is altijd als een verstandig iemand te werk gegaan.'

'Louter om politieke redenen,' zei Jacopo. 'De florijn is de koninklijke munt; de muntslag in Montpellier valt direct onder de koning. De croat daarentegen wordt bij koninklijke concessie in steden als Barcelona en Valencia geslagen. De vorst wil zijn munt steunen, zelfs tegen beter weten in, maar voor ons is het de beste fout die hij maar kan maken. Goud is hier in zilver uitgedrukt dertien keer zoveel waard als elders!'

'Maar de schatkist van de koning dan?'

Daar was het Guillem om te doen.

'Dertien keer overgewaardeerd!' lachte de Siciliaan. 'De koning

zet zijn oorlog tegen Castilië voort, hoewel hij waarschijnlijk gauw afgelopen zal zijn. Pedro de Wrede heeft problemen met zijn edelen, die op de hand van de Trastamara zijn. Trouw aan Pere de Plechtige zijn alleen de steden, en naar het schijnt de Joden. De oorlog tegen Castilië heeft de koning geruïneerd. Vier jaar geleden heeft de volksvertegenwoordiging van Monzón hem een toelage van tweehonderdzeventigduizend pond gegeven, in ruil voor nieuwe concessies aan de edelen en de steden. De koning steekt dat geld in de oorlog, maar verliest daarmee privileges voor de toekomst, en nu weer een opstand op Corsica... Als je een belang hebt in het koninklijk huis, kun je dat maar beter vergeten.'

Guillem luisterde niet langer naar de Siciliaan, en beperkte zich ertoe zo nu en dan te knikken en te glimlachen. De koning was geruïneerd en Arnau was een van zijn belangrijkste schuldeisers. Toen Guillem uit Barcelona was vertrokken, beliepen de leningen aan het koninklijk huis meer dan tienduizend pond; hoeveel zou dat nu zijn? De koning had waarschijnlijk niet eens de rente op de goedkope leningen betaald. 'Ze zullen hem terechtstellen.' Joans uitspraak kwam hem weer voor de geest. 'Nicolau zal Arnau gebruiken om zijn macht te versterken,' had Jucef gezegd; 'de koning betaalt de paus niet en Eimeric heeft hem een deel van Arnau's fortuin beloofd.' Zou koning Pere bereid zijn de schuldenaar te worden van de paus die net een opstand op Corsica had ontketend door de aanspraak op de kroon van Aragón te weigeren? Maar hoe kon hij ervoor zorgen dat de koning zich tegen de Inquisitie zou verzetten?

'Wij vinden uw voorstel interessant.'

De stem van de infant stierf langzaam weg in de enorme Tinellaal. Hij was pas achttien, maar had zojuist in naam van zijn vader het Parlement voorgezeten dat de Sardijnse revolutie moest behandelen. Guillem keek heimelijk naar de erfgenaam; hij zat op de troon en werd geflankeerd door zijn twee raadsliden, Juan Fernández de Heredia en Francesc de Perellós, beiden staand. Er werd gezegd hij een zwakkeling was, maar twee jaar geleden had de jongen Bernat de Cabrera, de man die vanaf zijn geboorte zijn mentor was geweest, moeten berechten, veroordelen en terechtstellen. Nadat hij op-

dracht had gegeven om hem op het marktplein van Zaragoza te ont-
hoofden, had de infant het hoofd van de burggraaf aan zijn vader,
koning Pere, moeten zenden.

Nog diezelfde middag had Guillem met Francesc de Perellós kun-
nen spreken. De raadsman had aandachtig geluisterd; vervolgens
had hij hem gevraagd achter een kleine deur te wachten. Toen hij
na lang wachten naar binnen mocht, stond Guillem in de indruk-
wekkendste zaal die hij ooit had betreden: een licht vertrek, meer
dan dertig meter breed, met zes grote bogen die bijna tot de grond
reikten, kale wanden en verlicht met toortsen. De infant en zijn
raadslieden zaten achter in de Tinell-zaal op hem te wachten.

Op een paar passen van de troon knielde hij neer.

‘Maar onthoud wel,’ zei de infant, ‘dat we het niet kunnen opne-
men tegen de Inquisitie.’

Guillem wachtte tot Francesc de Perellós hem met een samen-
zweerderige blik aangaf dat hij kon spreken.

‘Dat moet u ook niet doen, mijn heer.’

‘Vooruit dan maar,’ verklaarde de infant, waarna hij opstond en
samen met Juan Fernández de Heredia de zaal verliet.

‘Sta op,’ zei Francesc de Perellós tegen Guillem. ‘Wanneer gaat
het gebeuren?’

‘Morgen, als het kan. Anders overmorgen.’

‘Ik zal de rechter waarschuwen.’

Bij het vallen van de avond verliet Guillem het Grote Paleis. Hij
keek naar de heldere mediterrane hemel en haalde diep adem. Hij
had nog veel te doen.

Die middag, toen hij met Jacopo de Siciliaan zat te praten, had
hij een boodschap van Jucef gekregen: ‘Raadsman Francesc de Pe-
rellós zal je vanmiddag na afloop van het Parlement ontvangen in
het Grote Paleis.’ Hij wist hoe hij de belangstelling van de infant
kon wekken, want dat was heel eenvoudig: door de aanzienlijke le-
ningen aan de kroon die in Arnau’s boeken stonden kwijt te schel-
den, zodat ze niet in handen van de paus zouden eindigen. Maar hoe
zou hij Arnau kunnen bevrijden zonder dat de hertog van Girona
het tegen de Inquisitie hoefde op te nemen?

Voor hij naar het paleis ging, maakte Guillem een wandeling. Die voerde hem naar het kantoor van Arnau. Het was dicht; de boeken lagen nu waarschijnlijk bij Nicolau Eimeric om frauduleuze verkoop te voorkomen en Arnau's gezellen waren verdwenen. Guillem keek naar de door steigers omgeven Santa Maria. Hoe was het mogelijk dat een man die alles voor die kerk had gegeven...? Zijn wandeling voerde verder naar het Consulaat van de Zee en het strand.

‘Hoe is het met je baas?’ hoorde hij achter zich.

Guillem draaide zich om en stond tegenover een bastaix met een enorme zak op zijn rug. Jaren geleden had Arnau hem geld geleend, en hij had het tot de laatste cent terugbetaald. Guillem haalde zijn schouders op en trok een grijzend gezicht. De bastaixos, die een schip aan het lossen waren en in een rij achter de eerste aankwamen, kwamen direct om hem heen staan. ‘Wat is er aan de hand met Arnau?’ vroeg hij hem. ‘Hoe kunnen ze hem nu van ketterij beschuldigen?’ Ook aan die man had hij geld geleend... was het niet voor de bruidsschat van een van zijn dochters geweest? Hoeveel van hen hadden zich niet tot Arnau gewend? ‘Als je hem ziet,’ zei een ander, ‘vertel hem dan dat er een kaars voor hem brandt aan de voeten van de Heilige Maagd. Wij zullen zorgen dat hij altijd brandt.’ Guillem wilde zich verontschuldigen dat hij niets wist, maar ze lieten hem niet aan het woord: de bastaixos gingen tekeer tegen de Inquisitie en liepen daarna verder.

Met het beeld van de opgewonden bastaixos voor ogen ging Guillem gedecideerd op weg naar het Grote Paleis.

De Moor stond nu opnieuw voor Arnau's wisselkantoor, terwijl het silhouet van de Santa Maria zich achter hem aftekende tegen de nacht. Hij had de kwitantie nodig die de Jood Abraham Leví destijds had getekend en die hij zelf achter een steen in de muur had verborgen. De deur was op slot, maar op de benedenverdieping was een raam dat nooit goed gesloten had. Guillem keek om zich heen in het donker; er was niemand te zien. Arnau had nooit van het bestaan van het document geweten. Guillem en Hasdai hadden besloten de winst die de verkoop van de slaven had opgeleverd te verhullen door een storting te laten doen door Abraham Leví, een Jood op doorreis in Barcelona. Arnau zou het geld nooit aangenomen hebben. Het raam klapperde, de nachtelijke stilte werd verbroken en Guillem voelde zich verstijven. Hij was maar een Moor, een on-

gelovige die 's nachts het huis binnendrong van iemand die door de Inquisitie werd verdacht. Dat hij gedoopt was, zou hem weinig baten als ze hem zouden betrappen. De nachtelijke geluiden maakten echter duidelijk dat de wereld gewoon doordraaide: het geruis van de zee, het gekraak van de steigers rond de Santa Maria, huilende kinderen, mannen die schreeuwden tegen hun vrouwen...

Hij opende het raam en glipte naar binnen. Arnau had met het geld van Abraham Leví's fictieve storting gehandeld en er een goede winst mee behaald, maar bij elke transactie had hij een kwart van de winst voor Abraham Leví ingeboekt. Guillem liet zijn ogen wenen aan het donker, totdat uiteindelijk de maan verscheen. Voor Abraham Leví uit Barcelona vertrok, was Hasdai met hem naar een klerk gegaan om de kwitantie voor het gestorte geld te tekenen. Het geld was dus eigendom van Arnau, maar in de boeken stond het nog steeds op naam van de Jood, en het bedrag was met de jaren alsmaar toegenomen.

Guillem knielde bij de muur. Het was de tweede steen van de hoek. Hij begon hem los te wrikken. Hij had nooit het goede moment gevonden om Arnau die oorspronkelijke transactie op te biechten, die hij achter zijn rug, maar wel in zijn naam had gedaan, en Abraham Leví's storting groeide maar en groeide maar. De steen gaf niet mee. 'Maak je geen zorgen,' had Hasdai op een keer in zijn bijzijn gezegd toen Arnau met hem over de Jood had gesproken. 'Ik heb instructies dat je zo moet doorgaan. Maak je geen zorgen,' zei hij nogmaals. Toen Arnau zich omdraaide, had Hasdai Guillem aangekeken; hij had alleen maar gezucht en zijn schouders opgehaald. De steen begon mee te geven. Nee. Arnau zou nooit met het geld uit de slavenverkoop hebben willen werken. De steen liet los en daarachter vond Guillem de papieren, zorgvuldig in een doek gewikkeld. Hij las ze niet; hij wist wat erin stond. Hij plaatste de steen weer in het gat en ging bij het raam staan. Er was niets abnormaals te horen. Daarom sloot hij het wisselkantoor weer en vertrok.

De soldaten van de Inquisitie moesten hem in de kerker gaan halen. Twee soldaten pakten Arnau bij zijn oksels en sleepten hem mee, terwijl hij struikelde en op de grond viel. Hij stootte met zijn enkels tegen de trap-treden en Arnau liet zich meeslepen door de gangen van het paleis. Hij had niet geslapen. Hij lette niet eens op de monniken en priesters die toekeken hoe ze hem naar Nicolau brachten. Hoe had Joan hem kunnen aangeven?

Sinds ze hem hadden teruggebracht naar de kerkers, had Arnau gehuild, geschreeuwd en tegen de muur gebonkt. Waarom Joan? En als Joan hem had aangegeven, wat had Aledis dan met dat alles te maken? En die vrouwelijke gevangene? Aledis had zeker redenen om hem te haten; hij had haar in de steek gelaten en was daarna gevlucht. Zou ze met Joan onder één hoedje spelen? Zou Joan inderdaad Mar zijn gaan halen? En zo ja, waarom was hij hem dan niet komen opzoeken? Was het zo moeilijk om een doodgewone gevangenebewaarder om te kopen?

Francesca had hem horen snikken en schreeuwen. Toen ze de kreten van haar zoon hoorde, was ze nog verder in elkaar gedoken. Ze had hem graag aangekeken en antwoord willen geven, en als ze hem ermee had kunnen troosten had ze zelfs tegen hem willen liegen. 'Je

zult het niet aankunnen,' had ze Aledis gewaarschuwd. Maar zijzelf? Zou zij dit nog lang vol kunnen houden? Arnau jammerde maar door en Francesca had zich tegen de koude stenen muur gedrukt.

De deuren van de zaal gingen open en Arnau werd binnengeleid. Het tribunaal was al aanwezig. De soldaten sleepten Arnau naar het midden van de zaal en lieten hem los; Arnau viel op zijn knieën, met zijn benen uit elkaar en zijn hoofd naar beneden. Hij hoorde hoe Nicolau de stilte verbrak, maar was niet in staat zijn woorden te begrijpen. Wat kon het hem schelen wat die monnik hem kon aandoen, hij was immers al door zijn eigen broer veroordeeld. Hij had niemand meer. Hij had niets meer.

'Dat had je gedacht,' had de bewaker gezegd, toen hij hem had willen omkopen door hem een klein fortuin aan te bieden, 'je hebt helemaal geen geld meer.' Geld! Geld was er de oorzaak van dat de koning hem met Elionor had laten trouwen; geld vormde de achtergrond van het gedrag van zijn vrouw, dat tot zijn aanhouding had geleid. Zou het geld zijn dat Joan ertoe had gebracht...?

'Breng zijn moeder!'

Bij dat bevel kon Arnau niet langer onverschillig blijven.

Mar en Aledis stonden op de plaça Nova, voor het bisschoppelijk paleis. Joan stond een eindje van hen vandaan. 'Mijn meester wordt vanmiddag aan het hof van de infant don Juan ontvangen,' had een van Guillems slaven hun de vorige dag gezegd. Die ochtend was diezelfde slaaf komen zeggen dat zijn meester wilde dat ze op de plaça Nova zouden wachten.

En daar stonden ze nu met z'n drieën, zich afvragend waarom Guillem hun die boodschap had gezonden.

Arnau hoorde de deuren achter hem opengaan; de soldaten kwamen weer binnen en liepen naar de plek waar hij zich bevond. Daarna gingen ze weer op hun plaats bij de deur staan.

Hij merkte haar aanwezigheid op. Hij zag haar gerimpelde blote voeten, vuil en vol bloedende wonden. Nicolau en de bisschop glim-

lachten toen ze Arnau aandachtig naar zijn moeders benen zagen kijken. Hij keek naar haar. Zelfs op zijn knieën stak de oude vrouw maar net boven hem uit; ze was helemaal in elkaar gekropen. De dagen in de gevangenis hadden Francesca niet onberoerd gelaten: haar schaarse grijze haar stond rechtop, en terwijl hij haar van opzij naar het tribunaal zag staren, zag hij dat haar huid er slap bij hing: ze was vel over been. Haar ogen, diep weggezakt in hun paarse kassen, kon hij niet zien.

‘Francesca Esteve,’ zei Nicolau, ‘zweer je bij de vier evangeliën?’

Alle aanwezigen werden verrast door de harde, besliste stem van de oude vrouw.

‘Daar zweer ik bij,’ antwoordde ze, ‘maar u hebt het mis; ik heet geen Francesca Esteve.’

‘Hoe dan?’ vroeg Nicolau.

‘Wel Francesca, maar geen Esteve, ik heet Ribes. Francesca Ribes,’ zei ze met luide stem.

‘Moeten we je eraan herinneren dat je een eed gezworen hebt?’ zei de bisschop.

‘Nee. Daarom spreek ik juist de waarheid. Mijn naam is Francesca Ribes.’

‘Ben je dan niet de dochter van Pere en Francesca Esteve?’ vroeg Nicolau.

‘Ik heb mijn ouders nooit gekend.’

‘Ben je in Navarclès getrouwd met Bernat Estanyol?’

Arnau richtte zich op. Bernat Estanyol?

‘Nee. Daar ben ik nooit geweest en ik ben met niemand getrouwd.’

‘Heb je dan geen zoon die Arnau Estanyol heet?’

‘Nee. Ik ken helemaal geen Arnau Estanyol.’

Arnau keek naar Francesca.

Nicolau Eimeric en Berenguer d’Erill fluisterden met elkaar. Volgens richtte de inquisiteur zich tot de notaris.

‘Luister,’ beval hij Francesca.

‘Verklaring van Jaume de Bellera, heer van Navarclès,’ las de notaris op.

Toen Arnau de naam de Bellera hoorde, knee hij zijn ogen tot spleetjes. Zijn vader had over hem verteld. Hij luisterde nieuwsgierig naar zijn vermeende levensgeschiedenis. Na zijn vaders dood had

hij nooit meer iets over hem gehoord. Hij hoorde hoe zijn moeder naar het kasteel was geroepen om Llorenç de Bellera's pasgeboren zoon te zogen. Een heks? Hij hoorde de notaris vertellen hoe zijn moeder in de versie van Jaume de Bellera was gevlucht toen deze vlak na zijn geboorte de eerste aanvallen van de ziekte van de duivel had gekregen.

'Daarna,' ging de notaris verder, 'heeft zijn vader Bernat, toen de wacht even niet oplette, Arnau Estanyol bevrijd, na eerst een onschuldige jongen te hebben vermoord, en met z'n tweeën zijn ze met achterlating van hun land naar Barcelona gevlucht. In de gravenstad werden ze opgenomen door het gezin van de handelaar Grau Puig. Degene die de aangifte heeft gedaan, beschikt over bewijs dat de heks later hoer is geworden. Arnau Estanyol is de zoon van een heks en een moordenaar,' besloot hij zijn verhaal.

'Wat heb je daarop te zeggen?' vroeg Nicolau aan Francesca.

'Dat u de verkeerde hoer voor zich heeft,' antwoordde de oude vrouw kil.

'Jij, een hoer!' riep de bisschop, naar haar wijzend. 'Jij waagt het de deskundigheid van de Inquisitie in twijfel te trekken?'

'Ik sta hier niet als hoer,' antwoordde Francesca weer, 'en ook niet om als hoer berecht te worden. Augustinus schrijft dat het aan God is te oordelen over hoeren.'

De bisschop liep rood aan.

'Hoe durf je Augustinus erbij te halen? Hoe...?'

Berenguer d'Erill schreeuwde verder, maar Arnau luisterde al niet meer. Augustinus schrijft dat het aan God is om te oordelen over hoeren. Augustinus schrijft... Jaren geleden... in een herberg in Figueres, had hij een prostituee dezelfde woorden horen zeggen... Had die niet ook Francesca geheten? Augustinus schrijft... Hoe was het mogelijk?

Arnau keek naar Francesca. Hij had haar tweemaal in zijn leven gezien, twee cruciale ontmoetingen. Alle leden van het tribunaal zagen hem naar de vrouw kijken.

'Kijk naar je zoon!' riep Eimeric. 'Ontken je dat je zijn moeder bent?'

Arnau en Francesca hoorden het geschreeuw tegen de muren van de zaal kaatsen, hij geknield, met zijn gezicht naar de oude vrouw gekeerd, zij met de blik naar voren gericht, naar de inquisiteur.

‘Kijk hem aan!’ riep Nicolau weer, wijzend naar Arnau.

Een lichte trilling ging door Francesca heen toen ze merkte met hoeveel haat de beschuldigende vinger werd geheven. Alleen Arnau, naast haar, zag hoe de slappe huid om haar hals haast onmerkbaar verstrakte. Francesca bleef de inquisiteur aankijken.

‘Je zult het toegeven,’ verzekerde Nicolau haar, elk woord benadrukkend. ‘Ik verzeker je dat je het zult toegeven.’

‘Via fora!’

De kreet verstoorde de rust op de plaça Nova. Een jongen rende het plein over en herhaalde de oproep om de wapens op te nemen. ‘Via fora! Via fora!’ Aledis en Mar keken elkaar aan en keken daarna naar Joan.

‘De klokken luiden niet,’ zei hij schouderophalend.

De Santa Maria had geen klokken.

Toch was het ‘Via fora!’ door de gravenstad gegaan, en de mensen verzamelden zich verwonderd op de plaça del Blat, in de verwachting bij de steen in het midden het vaandel van Sant Jordi aan te treffen. Maar in plaats daarvan leidden twee met kruisbogen bewapende bastaixos hen naar de Santa Maria.

Op de plaça de Santa Maria stond Maria-ter-Zee onder een baldakijn op de schouders van de bastaixos te wachten tot het volk zich om haar heen zou verzamelen. Vóór Maria, onder hun vandel, vingen de gildemeesters de menigte op die door de carrer del Mar aankwam; een van hen had de sleutel van de Heilige Urn om zijn nek. In steeds grotere aantallen dromden de mensen samen bij de Maagd Maria. Op een afstandje, bij de deur van Arnau’s kantoor, keek Guillem aandachtig toe en luisterde.

‘De Inquisitie heeft een burger ontvoerd, de consul van de Zee,’ legden de gildemeesters uit.

‘Maar de Inquisitie...’ zei iemand.

‘De Inquisitie valt niet onder de stad,’ antwoordde een van de notabelen, ‘zelfs niet onder de koning. Ze gehoorzaamt de orders van de Raad van Honderd niet, en die van de rechter of de baljuw evenmin. De leden van de Inquisitie worden niet door hen benoemd; dat doet de paus, een buitenlandse paus die alleen maar uit is op het

geld van onze burgers. Hoe kunnen ze nu iemand van ketterij beschuldigen die zich altijd zo voor Maria-ter-Zee heeft uitgesloofd?’

‘Ze willen alleen maar het geld van onze consul!’ riep iemand in de menigte.

‘Ze liegen om ons geld in hun zak te kunnen steken!’

‘Ze haten het Catalaanse volk,’ zei een van de gildemeesters.

De mensen vertelden elkaar door wat er gezegd werd. De kreten weerklonken in de carrer del Mar.

Guillem zag dat de gildemeesters uitleg gaven aan de andere gilden. Wie was er niet bang voor zijn geld? Hoewel ook de Inquisitie werd gevreesd. Die onzinnige aanklacht...

‘We moeten onze privileges verdedigen,’ zei iemand die met de bastaixos had staan praten.

Het volk raakte opgewonden. De zwaarden, dolken en kruisbogen staken boven de hoofden uit en bewogen op het ritme van het ‘Via fora’.

Het geschreeuw werd oorverdovend. Guillem zag hoe een paar raadslieden van de stad arriveerden en liep meteen naar het groepje dat voor de Maagd Maria stond te debatteren.

‘En de soldaten van de koning?’ hoorde hij een van de raadslieden vragen.

De gildemeester herhaalde letterlijk wat Guillem had gezegd: ‘We gaan naar de plaça del Blat en daar zullen we zien wat de rechter doet.’

Guillem liep weer weg. Even staarde hij naar de kleine stenen gestalte die op de schouders van de bastaixos rustte. Help hem, smeekte hij in stilte.

De stoet kwam in beweging. ‘Naar de plaça del Blat!’ zeiden de mensen.

Guillem sloot zich aan bij de stroom mensen die door de carrer del Mar naar het plein trok, waaraan het Paleis van Justitie lag. Weinigen wisten dat het doel van de Barcelonese host was om te zien hoe de rechter zich zou opstellen; het legioen bereikte daarom zonder problemen het paleis, terwijl Maria onder geschreeuw van het volk op de plek werd neergezet waar de vaandels van Sant Jordi en de stad zouden moeten staan.

In het midden van het plein, naast Maria en het vaandel van de bastaixos, keken de notabelen en raadslieden in de richting van het

paleis. Langzaam begonnen de mensen het te begrijpen. Het werd stil en iedereen keek naar het paleis. Guillem kon de spanning voelen. Zou de infant zich aan de afspraak houden? De soldaten hadden zich in een rij tussen de mensen en het paleis opgesteld, met het zwaard in de aanslag. De rechter verscheen in een van de ramen. Hij keek naar de mensenmenigte beneden en verdween weer. Even later vertoonde een officier van de koning zich op het plein; duizenden ogen, waaronder die van Guillem, waren op hem gericht.

‘De koning kan zich niet in de zaken van de stad Barcelona mengen,’ riep hij uit. ‘Het bijeenroepen van de host valt onder de bevoegdheid van de stad.’

Meteen daarop gaf hij de soldaten bevel zich terug te trekken.

De mensen zagen hoe de soldaten langs het paleis liepen en afsloegen door de oude stadspoort. Nog voor de laatste soldaat verdwenen was, werd de stilte verbroken door een ‘Via fora!’ dat Guillem deed rillen.

Nicolau wilde juist opdracht geven om Francesca terug te brengen naar de kerkers om haar te martelen, toen hij werd onderbroken door het klokgebeier. Eerst had de klok van de Sant Jaume geluid, de oproep voor de host, en vervolgens hadden alle klokken in de stad zich daarbij aangesloten. De priesters in Barcelona waren voor het grootste deel trouwe volgelingen van de leer van Ramon Llull, de man die door Eimeric werd gehaat, en slechts weinigen stonden afkeurend tegenover het lesje dat de stad de Inquisitie wilde leren.

‘De host?’ vroeg de inquisiteur aan Berenguer d’Erill.

De bisschop gebaarde dat hij het niet wist.

De Maagd Maria stond nog steeds midden op de plaça del Blat, in afwachting van de vaandels van de diverse gilden die zich geleidelijk bij dat van de bastaixos voegden. Maar de mensen liepen al naar het paleis van de bisschop.

Aledis, Mar en Joan hoorden hen naderen, tot het ‘Via fora!’ op de plaça Nova weerklonk.

Nicolau Eimeric en Berenguer d’Erill liepen naar een van de glas-in-loodramen en zagen hoe buiten meer dan honderd mensen stonden te schreeuwen en hun wapens naar het paleis hieven. Toen ie-

mand de twee leiders herkende werd het geschreeuw nog harder.

Nicolau deinsde achteruit. ‘Wat is er aan de hand?’ riep hij tegen de officier.

‘Barcelona komt de consul van de Zee bevrijden,’ schreeuwde een jongen tegen Joan, die hem dezelfde vraag had gesteld.

Aledis en Mar sloten hun ogen en persten hun lippen op elkaar. Daarna pakte ze elkaars hand en staarden met tranen in de ogen naar het raam, dat nog halfopen stond.

‘Ga snel de rechter halen!’ zei Nicolau tegen de officier.

Ondertussen, terwijl niemand op hem lette, stond Arnau op en pakte Francesca bij de arm.

‘Waarom beefde je, vrouw?’ vroeg hij.

Francesca slikte een traan weg, maar kon niet verhinderen dat haar gezicht pijnlijk vertrok.

‘Denk niet meer aan mij,’ antwoordde ze met haperende stem.

De gesprekken en gedachten werden onderbroken door het geschreeuw van buiten. De host, inmiddels voltallig, naderde de plaça Nova. Hij trok door de oude stadspoort, langs het paleis van de rechter, die het schouwspel vanachter een raam gadesloeg, door de carrer dels Seders naar de carrer de la Boqueria en vandaar, via de kerk van Sant Jaume, waar nog altijd de klok luidde, door de carrer del Bisbe naar het paleis.

Mar en Aledis, die elkaar nog steeds bij de hand vasthielden, gingen aan het begin van de straat staan. Ze knepen elkaar tot hun knokkels wit zagen. De mensen drukten zich tegen de muur om de host te laten passeren; voorop het vaandel van de bastaixos met hun gildemeesters, daarna de Maagd Maria onder het baldakijn, en daarachter, in een wirwar van kleuren, de vaandels van alle gilden van de stad.

De rechter weigerde de officier van de Inquisitie te ontvangen.

‘De koning kan zich niet mengen in de zaken van de host van Barcelona,’ antwoordde de officier van de koning.

‘Ze zullen het bisschoppelijk paleis aanvallen,’ jammerde de gezant van de Inquisitie, buiten adem.

De ander haalde zijn schouders op. Gebruik je dat zwaard om te

martelen? stond hij op het punt te vragen. De officier van de Inquisitie zag hem kijken en de twee mannen stonden zwijgend tegenover elkaar.

‘Ik zou het graag een Castiliaans zwaard zien kruisen of een Moors kromzwaard,’ zei de dienaar van de rechter, wijzend naar het wapen, en hij spuwde naar de voeten van de officier van de Inquisitie.

Ondertussen bevond Maria zich al voor het bisschoppelijk paleis, dansend op het ritme van het geschreeuw van de host, op de schouders van de bastaixos, die alleen maar flink met het beeld konden schudden om zich aan te sluiten bij het enthousiasme van het volk.

Iemand gooide een steen naar de ramen.

De eerste miste, maar de volgende was raak, en vele die daarop volgden eveneens.

Nicolau Eimeric en Berenguer d’Erill liepen weg bij het raam. Arnau wachtte nog steeds op een antwoord van Francesca. Geen van beiden bewoog.

Verschillende mensen bonsden op de deuren van het paleis. Een jongen klauterde met een kruisboog op zijn rug tegen de muur. De mensen juichten hem toe. Anderen volgden zijn voorbeeld.

‘Hou daarmee op!’ riep een van de raadslieden van de stad, terwijl hij de mensen die op de deur bonsden probeerde weg te duwen. ‘Hou op!’ herhaalde hij, al duwend, ‘niemand valt aan zonder toestemming van de stad.’

De mannen bij de deur hielden op met bonzen.

‘Niemand valt aan zonder toestemming van de raadslieden en bestuurders van de stad,’ herhaalde hij.

Degenen die het dichtst bij de deur stonden zwegen, en de boodschap werd over het hele plein doorgegeven. Maria danste niet langer, in de host werd het stil en op het plein staaarde iedereen naar de zes mannen die aan de gevel hingen; de eerste was al bij het vernielde raam van de zaal van het tribunaal.

‘Kom naar beneden!’ klonk het.

De vijf raadslieden van de stad en de gildemeester van het zakendragersgilde, met de sleutel van de Heilige Urn om zijn nek, klopten op de deur van het paleis.

‘Doe open voor de host van Barcelona!’

‘Doe open!’ De officier van de Inquisitie bonsde op de poort van de Jodenwijk, die in verband met het langstrekken van de host gesloten was. ‘Open de poort voor de Inquisitie.’

Hij had geprobeerd bij het bisschoppelijk paleis te komen, maar de straten die erheen leidden stonden stampvol burgers. Er was maar één manier om er te komen: via de Jodenwijk, die aan het paleis grensde. Daar zou hij in elk geval de boodschap kunnen overbrengen: de rechter zou niet ingrijpen.

Nicolau en Berenguer ontvingen het nieuws nog in de zaal van het tribunaal: de troepen van de koning zouden hen niet te hulp komen en de raadslieden dreigden het paleis aan te vallen als ze niet naar binnen mochten.

‘Wat willen ze?’

De officier keek naar Arnau.

‘De consul van de Zee bevrijden.’

Nicolau liep op Arnau af tot hun gezichten elkaar bijna raakten.

‘Hoe durven ze?’ spuwde hij. Daarna draaide hij zich om en ging weer achter de tafel zitten. Berenguer hield hem gezelschap. ‘Laat ze binnenkomen,’ beval Nicolau.

De consul van de Zee bevrijden! Met alle kracht die hij nog had, richtte Arnau zich zo ver mogelijk op. Francesca’s blik stond afwezig na de vraag die haar zoon haar had gesteld. De consul van de Zee. De consul van de Zee, dat ben ik, zeiden zijn ogen tegen Nicolau.

De vijf raadslieden en de gildemeester van de zakkendragers drongen het tribunaal binnen. Achter hen liep Guillem, zo onopvallend mogelijk; hij had van de gildemeester toestemming gekregen om met hen mee te gaan.

Guillem bleef bij de deur staan, terwijl de andere zes zich, gewapend en wel, voor Nicolau opstelden. Een van de raadslieden ging voorop.

‘Wat moet...?’ begon Nicolau.

‘De host van Barcelona,’ onderbrak de voorste man hem, de inquisiteur overstemmend, ‘beveelt u Arnau Estanyol, consul van de Zee, over te leveren.’

‘U waagt het de Inquisitie bevelen te geven?’ vroeg Nicolau.

De raadsman bleef Nicolau Eimeric aankijken.

‘Voor de tweede maal,’ waarschuwde hij. ‘De host beveelt u de consul van de Zee van Barcelona over te leveren.’

Nicolau aarzelde en keek de bisschop vragend aan.

‘Ze zullen het paleis aanvallen,’ fluisterde deze.

‘Dat durven ze niet,’ fluisterde Nicolau terug.

‘Het is een ketter!’ riep de inquisiteur.

‘Zouden jullie hem niet eerst moeten berechten?’ klonk het vanuit het groepje raadslieden.

Nicolau keek hen aan, met zijn ogen half gesloten.

‘Het is een ketter,’ hield hij vol.

‘Voor de derde en laatste maal, geef ons de consul van de Zee over.’

‘Wat bedoelen jullie met laatste maal?’ vroeg Berenguer d’Erill.

‘Kijk maar eens naar buiten.’

‘Arresteer ze!’ riep de inquisiteur, heftig gebarend naar de soldaten bij de deur.

Samen met de soldaten liep Guillem bij de deur weg. De raadslieden bleven roerloos staan. Enkele soldaten wilden hun zwaard trekken, maar de officier beduidde hen dat te laten.

‘Arresteer ze!’ drong Nicolau aan.

‘Ze komen onderhandelen,’ verweerde de officier zich.

‘Hoe durf je?’ schreeuwde Nicolau, die inmiddels was opgestaan.

De officier viel hem in de rede: ‘Vertelt u eerst maar eens hoe u wilt dat ik dit paleis verdedig, dan arresteer ik ze. De koning komt ons niet te hulp.’ De officier gebaarde naar buiten, waar het geschreeuw van de menigte hoorbaar werd. Daarop keek hij vragend naar de bisschop.

‘Jullie kunnen je consul van de Zee meenemen,’ antwoordde de bisschop, ‘hij is vrij.’

Nicolau liep rood aan.

‘Wat zeg je nu?’ riep hij uit, terwijl hij de bisschop bij zijn arm greep.

Berenguer d’Erill rukte zich los.

‘U hebt niet de bevoegdheid om Arnau Estanyol over te leveren,’ zei de raadsman tot de bisschop. ‘Nicolau Eimeric,’ ging hij verder,

‘de host van Barcelona heeft u drie kansen gegeven; lever ons de consul van de Zee over of aanvaard de gevolgen.’

Terwijl de woorden van de raadsman klonken, vloog er een steen de zaal binnen; hij sloeg tegen de grote tafel van het tribunaal en zelfs de dominicanen veerden op in hun stoelen. De plaça Nova was opnieuw van geschreeuw vervuld. Weer vloog er een steen naar binnen; de notaris stond op, pakte zijn papieren en vluchtte naar de andere kant van de zaal. De zwarte monniken die het dichtst bij het raam zaten probeerden hetzelfde te doen, maar een gebaar van de inquisiteur dwong hen hun vlucht te staken.

‘Zijn jullie gek?’ fluisterde de bisschop.

Nicolau liet zijn blik over de aanwezigen gaan, tot hij op Arnau’s blik stuitte; hij glimlachte.

‘Ketter!’ brulde hij.

‘Nu is het genoeg,’ zei de raadsman, en hij draaide zich om.

‘Neem hem mee!’ drong de bisschop aan.

De raadsman bleef staan en probeerde het kabaal op het plein te overstemmen. ‘We komen alleen maar onderhandelen,’ zei hij. ‘Als de Inquisitie zich niet voegt naar de eisen van de stad en de gevangene vrijlaat, komt de host hem bevrijden. Zo staat het in de wet.’

Nicolau, voor hen, stond te trillen. Zijn ogen waren bloeddorpen en puilden uit hun kassen. Weer sloegen twee stenen tegen de muren van het tribunaal.

‘Ze zullen het paleis aanvallen,’ zei de bisschop, niet bang dat ze hem zouden horen. ‘Wat kan het u schelen! U hebt zijn verklaring en zijn bezittingen. Verklaar hem tot ketter; dat veroordeelt hem tot een levenslange vlucht.’

De raadsliden en de gildemeester van de bastaixos waren bij de deur van het tribunaal aangekomen. De soldaten gingen opzij, terwijl de angst op hun gezicht stond te lezen. Guillem had alleen maar aandacht voor het gesprek tussen de bisschop en de inquisiteur. Ondertussen stond Arnau nog steeds in het midden van het vertrek, naast Francesca, Nicolau tartend, die weigerde hem aan te kijken.

‘Neem hem maar mee,’ gaf de inquisiteur ten slotte toe.

Eerst waren het de mensen op het plein en daarna die in de afgeladen zijstraten: iedereen barstte in juichen uit toen de raadslieden samen met Arnau in de deur van het paleis verschenen. Francesca sjokte achter hen aan; toen Arnau haar bij de arm had gepakt en de zaal uit had geduwd, had niemand zich om de oude vrouw bekommerd. Maar bij de deur van de zaal had hij haar losgelaten en was hij blijven staan. De raadslieden hadden gezegd dat hij door moest lopen. Nicolau stond achter de tafel en keek hem aan, zonder acht te slaan op de regen van stenen die door het raam naar binnen kwam; een ervan raakte zijn linkerarm, maar de inquisiteur reageerde niet eens. De overige leden van het tribunaal waren ver weggevlucht van de voorgevel, waarop de host zijn woede koelde.

Arnau was blijven staan bij de soldaten, ondanks de protesten van de raadslieden die hem tot haast aanzetten.

‘Guillem...’

De Moor kwam dichterbij, pakte hem bij de schouders en kuste hem op de mond.

‘Ga met hen mee, Arnau,’ drong hij aan. ‘Buiten staan Mar en je broer op je te wachten. Ik heb hier nog iets doen. Daarna kom ik naar je toe.’

Ondanks de pogingen van de raadslieden om Arnau te beschermen, stortten de mensen zich op hem zodra hij het plein opkwam; ze omhelsden hem, raakten hem aan en feliciteerden hem. De lachende gezichten trokken in een eindeloze reeks aan hem voorbij. Niemand wilde opzijgaan om de raadslieden door te laten en de mensen schreeuwden hem toe.

Het groepje van de vijf raadslieden van de stad en de gildemeester van de *bastaixos*, met Arnau in het midden, werd door de aanstormende mensen alle kanten op gedreven. Het geschreeuw raakte Arnau tot in het diepst van zijn hart. Er kwam geen einde aan de gezichten. Zijn knieën begonnen te knikken. Arnau keek naar boven, maar zag slechts een eindeloos aantal omhooggerichte kruisbogen, zwaarden en dolken, die op en neer bewogen met het geschreeuw van de host, telkens weer... Hij wilde op de raadslieden steunen, maar toen hij langzaam viel, verscheen er te midden van de zee van kruisbogen een kleine stenen gestalte, dansend als de wapens.

Guillem was teruggekeerd en zijn Maria lachte hem toe. Arnau

sloot zijn ogen en liet zich door de raadslieden optillen en meedragen.

Mar, Aledis en Joan slaagden er niet in om bij Arnau te komen, hoe ze ook duwden en hun ellebogen gebruikten. Toen de Maagd van de Zee en de vaandels terugkeerden naar de plaça del Blat, vingen ze een glimp van hem op in de armen van de raadslieden. Ook Jaume de Bellera en Genís Puig, die tussen de mensen stonden, zagen hem. Tot dat moment hadden ze, net als duizenden anderen, hun zwaard naar het paleis van de bisschop geheven en zich genoodzaakt gezien om mee te schreeuwen tegen de inquisiteur, hoewel ze in hun hart smeekten dat Nicolau weerstand zou bieden en de koning van mening zou veranderen en het Heilig Officie te hulp zou komen. Hoe was het mogelijk dat de koning, voor wie ze zo vaak hun leven op het spel hadden gezet...

Toen hij Arnau zag, gooide Genís Puig zijn zwaard in de lucht en brulde als een bezetene. De heer van Navarcles kende die kreet; hij had hem bij andere gelegenheden gehoord als de ridder, in gestrekte galop en met het zwaard rondzwaaiend boven zijn hoofd, ten aanval trok. Genís' wapen sloeg tegen de kruisbogen en zwaarden van de mensen om hem heen. De mensen gingen opzij en Genís Puig liep op de stoet af, die net op het punt stond de plaça Nova via de carrer del Bisbe te verlaten. Hoe wilde hij het in zijn eentje opnemen tegen het hele legioen van Barcelona? Ze zouden hem doden, eerst hem en dan...

Jaume de Bellera wierp zich op zijn vriend en dwong hem zijn zwaard te laten zakken. De mensen die het dichtst bij hen stonden keken verwonderd toe, maar de menigte trok al duwend verder naar de carrer del Bisbe. Het gat werd meteen weer opgevuld toen Genís was opgehouden met brullen en zijn zwaard in de rondte te zwaaien. De heer van Bellera haalde hem weg bij de mensen die hadden gezien hoe hij had willen aanvallen.

'Ben je gek geworden?' zei hij.

'Ze hebben hem bevrijd... Hij is vrij!' Genís keek naar de vaandels die nu door de carrer del Bisbe trokken. Jaume de Bellera dwong hem om hem aan te kijken.

‘Wat haal je je in je hoofd?’

Genís Puig keek weer naar de vaandels en probeerde Jaume de Bellera van zich af te schudden.

‘Wraak!’ antwoordde hij.

‘Dat is niet de manier,’ waarschuwde de heer van Bellera, ‘dat is niet de manier.’ Daarna schudde hij Genís uit alle macht door elkaar tot hij reageerde. ‘We bedenken wel iets.’

Genís staaarde hem aan; zijn lippen trilden.

‘Zweer je het?’

‘Op mijn eer.’

Terwijl de host de plaça Nova verliet, keerde de rust in de zaal van het tribunaal langzaam terug. Toen de laatste burger onder luide overwinningskreten de carrer del Bisbe insloeg, werd de gejaagde ademhaling van de inquisiteur weer hoorbaar. Niemand had zich verroerd. De soldaten stonden onverzettelijk op hun post en lieten erop dat hun wapens en riemen elkaar niet raakten. Nicolau liet zijn blik over de aanwezigen gaan; er hoefde niets gezegd te worden. Verrader, zei hij in gedachten tegen Berenguer d’Erill; lafaards, schold hij de rest uit. Toen hij zijn aandacht op de soldaten richtte, zag hij Guillem staan.

‘Wat doet die ongelovige hier?’ riep hij. ‘Is het nodig ons zo te bespotten?’

De officier wist niet wat hij moest antwoorden. Guillem was met de raadsliden binnengekomen, en gespitst als hij was op de orders van de inquisiteur had hij zijn aanwezigheid niet opgemerkt. Guillem stond op het punt te zeggen dat hij geen ongelovige was en dat hij gedoopt was, maar zweeg uiteindelijk: hoewel de inquisiteur-generaal zich ervoor had ingespannen, had het Heilig Officie geen zeggenschap over Joden en Moren. Nicolau kon hem niet arresteren.

‘Mijn naam is Sahat van Pisa,’ zei Guillem, zijn stem verheffend, ‘en ik wil u graag spreken.’

‘Met een ongelovige heb ik niets te bespreken. Verwijder deze...’

‘Ik denk dat het u wel interesseert wat ik u te vertellen heb.’

‘Wat je denkt kan me niet schelen.’

Nicolau gebaarde naar de officier, die zijn zwaard trok.

‘Misschien interesseert het u te weten dat Arnau Estanyol abatut is,’ hield Guillem aan, terwijl hij terugdeinsde voor de dreigende officier. ‘U krijgt geen cent van zijn fortuin.’

Nicolau zuchtte en keek naar het plafond. Zonder dat hem dat met zoveel woorden gezegd hoefde te worden, liet de officier zijn zwaard zakken.

‘Verklaar je nader, ongelovige,’ zei de inquisiteur.

‘U hebt de boeken van Arnau Estanyol in uw bezit; kijk ze maar na.’

‘Denk je dat we dat al niet gedaan hebben?’

‘U moet weten dat de schulden van de koning zijn kwijtgescholden.’

Guillem zelf had de kwitantie getekend en aan Francesc de Perellós overhandigd. Arnau had zijn volmacht nooit ingetrokken, zoals de Moor in de boeken van de stedelijke magistraat had gecontroleerd.

Nicolau vertrok geen spier. Iedereen in de zaal dacht hetzelfde: dus daarom heeft de rechter niet ingegrepen!

Enkele ogenblikken bleven Guillem en Nicolau elkaar in de ogen kijken. Guillem wist wat er op dat moment in het hoofd van de inquisiteur omging. Wat ga je tegen je paus zeggen? Hoe kun je hem nu het bedrag betalen dat je hebt beloofd? Je hebt de brief al verstuurd; de paus zal hem beslist ontvangen hebben. Wat ga je tegen hem zeggen? Je hebt zijn steun nodig tegenover de koning met wie je het voortdurend aan de stok hebt.

‘En wat heb jij met dit alles te maken?’ vroeg Nicolau ten slotte.

‘Ik kan het u uitleggen... onder vier ogen,’ eiste Guillem, toen Nicolau een uitnodigend gebaar maakte.

‘De stad komt in opstand tegen de Inquisitie en nu eist een ongelovige een onderhoud onder vier ogen!’ beklagde Nicolau zich met luide stem. ‘Wat denk je wel?’

‘Wat ga je tegen je paus zeggen?’ vroegen Guillems ogen. ‘Interesseert het je misschien dat heel Barcelona van je gekonkel zal weten?’

‘Fouilleer hem,’ beval de inquisiteur de officier, ‘controleer of hij geen wapens bij zich draagt en breng hem naar de wachtkamer. Wacht daar op mij.’

Onder het wakend oog van de officier en twee soldaten stond

Guillem in de wachtkamer van de inquisiteur. Hij had Arnau nooit de oorsprong van zijn fortuin, de import van slaven, durven onthullen. Nu de schulden van de koning waren kwijtgescholden, zou de Inquisitie met het beslag op Arnau's fortuin ook beslag leggen op zijn schulden en alleen hij, Guillem, wist dat de notities ten gunste van Abraham Leví niet klopten. Als hij de kwitantie niet liet zien die de Jood destijds had getekend, bestond Arnau's vermogen niet.

Toen ze buiten op de plaça Nova stond, liep Francesca weg van de deur en drukte ze zich met haar rug tegen de muur van het paleis. Daar zag ze hoe de mensen zich op Arnau stortten en hoe de raadslieden tevergeefs probeerden het kordon dat ze om hem heen hadden gevormd intact te houden. ‘Kijk naar je zoon!’ Nicolau’s woorden deden het geschreeuw van de host verstommen. ‘Je wou toch dat ik hem aankeek, inquisiteur? Daar is hij, hij heeft het van je gewonnen!’ Toen Francesca zag dat Arnau flauwviel, rekte ze zich uit tegen de muur, maar al snel werd hij aan haar zicht onttrokken en alles werd één grote zee van hoofden, wapens, vaandels, met in het midden de hevig schuddende kleine Maria.

Langzaam liep de host de carrer del Bisbe in, nog steeds onder geschreeuw en wapenvertoon. Francesca bleef op haar plek staan. Ze had de muur nodig als steun, ze wankelde op haar benen. Toen het plein langzaam leegstroomde, kregen de twee vrouwen elkaar in het oog. Aledis had niet achter Mar en Joan aan willen gaan: Francesca kon zich onmogelijk tussen de raadslieden bevinden. Een oude vrouw als zij... Daar stond ze! Ze kreeg een brok in haar keel toen ze Francesca zag staan tegen de enige steun die ze had kunnen vinden, klein, ineengedoken en weerloos...

Ze rende op haar af, terwijl op hetzelfde moment de soldaten van de Inquisitie zich weer voor de deur van het paleis durfden te vertonen, nu het geschreeuw van de host ver weg was. Francesca was op één stap van de deur blijven staan.

‘Heks!’ spuwde de eerste soldaat.

Toen ze vlak bij Francesca en de soldaten was, stond Aledis plotseling stil.

‘Laat haar met rust,’ riep Aledis. Een paar soldaten stonden al buiten. ‘Laat haar met rust of ik roep hen erbij,’ dreigde ze, wijzend naar de mannen die als laatsten met hun zwaarden de carrer del Bisbe insloegen.

Een paar soldaten keken hun kant op, maar een ander trok zijn zwaard.

‘De inquisiteur zal de dood van een heks zeker goedkeuren,’ zei hij.

Francesca keurde de soldaten geen blik waardig. Ze staarde naar de vrouw die op haar was afgerend. Hoeveel jaar hadden ze niet samen doorgebracht? Hoeveel beproevingen hadden ze niet doorstaan?

‘Laat haar met rust, honden!’ schreeuwde Aledis, terwijl ze een paar stappen achteruit deed, wijzend naar de host. Ze wilde op hen afrennen, maar de soldaat had zijn wapen al boven Francesca geheven. De kling van het zwaard leek wel groter dan zij. ‘Laat haar met rust,’ jammerde ze.

Francesca zag hoe Aledis haar handen voor haar gezicht sloeg en op haar knieën viel. Ze had haar in Figueres opgevangen en sindsdien... Zou ze sterven zonder haar te kunnen omhelzen?

De soldaat had al zijn spieren al gespannen, toen Francesca hem een doordringende blik toewierp.

‘Heksen sterven niet door het zwaard,’ waarschuwde ze met kalme stem. Het wapen trilde in de handen van de soldaat. Wat had die vrouw gezegd? ‘Alleen het vuur loutert de dood van een heks.’ Was dat waar? De soldaat keek vragend naar zijn metgezellen, maar die deinsden achteruit. ‘Als je me doodt met je zwaard, zal ik je je hele leven lang achtervolgen, jullie allemaal!’ Niemand had kunnen denken dat er uit dat lichaam zo’n kreet kon komen. Aledis keek op. ‘Ik zal jullie achtervolgen,’ fluisterde Francesca, ‘jullie vrouwen en kinderen, en jullie kindskinderen en hun vrouwen. Ik vervloek jul-

lie!’ Voor het eerst sinds ze uit het paleis was gekomen, had Francesca de steun van de muur niet meer nodig. De andere soldaten waren alweer naar binnen gegaan; alleen de soldaat met het geheven zwaard stond er nog. ‘Ik vervloek je,’ zei ze, naar hem wijzend, ‘dood me en je lijk zal geen rust vinden. Ik zal mezelf veranderen in duizend wormen en je organen opeten. Je ogen zullen voor eeuwig de mijne zijn.’

Terwijl Francesca doorging de soldaat te bedreigen, stond Aledis op en kwam naar haar toe. Ze sloeg haar arm om haar schouder en begon te lopen.

‘Je kinderen zullen lepra krijgen.’ De twee vrouwen liepen onder het zwaard van de soldaat door. ‘Je vrouw zal de hoer van de duivel worden.’

Ze keken niet om. De soldaat bleef nog een tijdje met zijn zwaard in de lucht staan. Uiteindelijk liet hij het zakken en keek hij naar de twee gedaanten die langzaam het plein overstaken.

‘Laten we hier weggaan, kind,’ zei Francesca toen ze de carrer del Bisbe insloegen, die inmiddels uitgestorven was.

Aledis beefde.

‘Ik moet bij de herberg langs...’

‘Nee, nee. Laten we gaan. We hebben geen moment te verliezen.’

‘En Teresa en Eulàlia dan...?’

‘Die sturen we een boodschap,’ antwoordde Francesca, terwijl ze het meisje uit Figueres tegen zich aan drukte.

Toen ze bij de plaça de Sant Jaume kwamen, liepen ze langs de Joodse wijk naar de dichtstbijzijnde poort, de Boqueria-poort. Gearmd liepen ze voort, zonder iets te zeggen.

‘En waar is Arnau?’ vroeg Aledis.

Francesca antwoordde niet.

Het eerste deel was volgens plan verlopen. Arnau zou nu wel bij de bastaixos zijn, op het kleine kustscheepje dat Guillem had gecharterd. De afspraken met de infant don Juan waren heel duidelijk geweest. Guillem herinnerde zich zijn woorden precies: ‘De infant zegt alleen toe,’ had Francesc de Perellós gezegd, nadat hij hem had aangehoord, ‘dat hij zich niet tegen de host van Barcelona keert; in geen

geval zal hij de Inquisitie uitdagen, proberen te forceren dat die iets onderneemt of haar besluiten in twijfel trekken. Als je plan slaagt en Estanyol wordt bevrijd, zal de infant niets doen als de Inquisitie hem opnieuw arresteert of veroordeelt, is dat duidelijk?’ Guillem had geknikt en had hem de kwitantie voor de leningen aan de koning overhandigd. Nu kwam het tweede deel: hij zou Nicolau ervan moeten overtuigen dat Arnau geruïneerd was en dat hij er weinig mee zou opschieten als hij hem zou vervolgen of veroordelen. Ze hadden allemaal naar Pisa kunnen vluchten en Arnau’s bezittingen in handen van de Inquisitie kunnen achterlaten; eigenlijk bezat de Inquisitie ze al, en Arnau’s veroordeling, ook al was hij er zelf niet bij, zou inhouden dat er beslag op werd gelegd. Daarom probeerde Guillem Eimeric om de tuin te leiden. Hij had niets te verliezen, maar veel te winnen: Arnau’s rust, de rust dat de Inquisitie hem niet levenslang zou achtervolgen.

Nicolau liet hem urenlang wachten; uiteindelijk verscheen hij in gezelschap van een kleine Jood, gekleed in de onvermijdelijke zwarte pandjesjas, waarop een geel schildje prijkte. De Jood had een paar boeken onder zijn arm en liep met korte, snelle passen achter de inquisiteur aan. Hij keek Guillem niet aan toen Nicolau gebaarde dat ze het kantoor moesten binnengaan.

Nicolau vroeg hen niet om plaats te nemen. Zelf ging hij wel achter zijn tafel zitten.

‘Als het waar is wat je zegt,’ begon hij tegen Guillem, ‘is Estanyol abatut.’

‘U weet dat het waar is,’ zei Guillem, ‘de koning is Arnau Estanyol helemaal niets schuldig.’

‘In dat geval zou ik de stedelijke magistraat kunnen laten ontbieden,’ zei de inquisiteur. ‘Het zou wel ironisch zijn als de stad die hem van het Heilig Officie heeft bevrijd, hem vervolgens terechtstelt omdat hij abatut is.’

Dat zal nooit gebeuren, stond Guillem op het punt om te antwoorden; ik heb Arnau’s vrijheid in handen, gewoon door Abraham Levi’s kwitantie te laten zien... Maar nee. Nicolau had hem niet ontvangen om te dreigen Arnau bij de stedelijke magistraat aan te geven. Hij wilde zijn geld, het geld dat hij aan zijn paus had beloofd, het geld waarvan die Jood, vast een vriend van Jucef, had gezegd dat hij erover kon beschikken.

Guillem zweeg.

‘Dat zou ik kunnen doen,’ hield Nicolau aan.

Guillem maakte een machteloos gebaar en de inquisiteur keek hem onderzoekend aan.

‘Wie ben je?’ vroeg hij ten slotte.

‘Ik heet...’

‘Ja, ja,’ zei Eimeric, wuivend met zijn hand, ‘je heet Sahat van Pisa. Wat ik graag zou willen weten is waarom iemand uit Pisa het in Barcelona komt opnemen voor een ketter.’

‘Arnau Estanyol heeft veel vrienden, zelfs in Pisa.’

‘Ongelovigen en ketter!’ riep Nicolau.

Guillem maakte opnieuw een machteloos gebaar. Hoe lang zou het duren voor hij voor het geld door de knieën zou gaan? Nicolau leek het te begripen. Even hield hij zich stil.

‘Wat voor voorstel hebben die vrienden van Arnau Estanyol de Inquisitie te doen?’ zei hij ten slotte.

‘In die boeken,’ zei Guillem, wijzend naar de kleine Jood, die steeds naar Nicolau’s tafel was blijven kijken, ‘staan notities ten gunste van een schuldeiser van Arnau Estanyol. Het gaat om een fortuin.’

Voor het eerst sprak de inquisiteur tegen de Jood.

‘Is dat waar?’

‘Ja,’ antwoordde de Jood. ‘Vanaf het begin staan er aantekeningen in ten gunste van Abraham Leví.’

‘Weer een ketter!’ onderbrak Nicolau hem.

De drie mannen zwegen.

‘Ga door,’ zei de inquisiteur.

‘Het bedrag is in de loop der jaren steeds groter geworden. Het gaat nu misschien wel om meer dan vijftienduizend pond.’

De half gesloten ogen van de inquisiteur glinsterden. Guillem en de Jood zagen het allebei.

‘Ja, en?’ vroeg hij Guillem.

‘De vrienden van Arnau Estanyol zouden kunnen zorgen dat de Jood afziet van zijn vordering.’

Nicolau nestelde zich in zijn houten stoel.

‘Uw vriend Arnau,’ zei hij, ‘is in vrijheid. Geld krijg je niet cadeau. Waarom zou iemand, al is het nog zo’n goede vriend, afstand doen van vijftienduizend pond?’

‘Arnau Estanyol is alleen bevrijd door de host.’

Guillem benadrukte het woord ‘alleen’; Arnau zou zich nog steeds onderworpen kunnen voelen aan het Heilig Officie. Het was zover. Hij had erover nagedacht toen hij urenlang in de wachtkamer had zitten wachten, kijkend naar de zwaarden van de officieren van de Inquisitie. Hij moest Nicolau’s intelligentie niet onderschatten. De Inquisitie had geen zeggenschap over een Moor... tenzij Nicolau kon bewijzen dat hij de Inquisitie rechtstreeks had aangevallen. Hij kon een inquisiteur nooit een voorstel doen om een akkoord te sluiten. Het initiatief moest van Eimeric komen. Een ongelovige kon niet proberen het Heilig Officie om te kopen.

Nicolau beduidde dat hij verder moest gaan met zijn verhaal. Je krijgt me niet te pakken, dacht Guillem.

‘Misschien hebt u gelijk,’ zei hij. ‘Het is inderdaad niet logisch dat iemand zo’n grote som geld zou bijdragen nu Arnau bevrijd is.’ De ogen van de inquisiteur vernauwden zich tot spleetjes. ‘Ik begrijp eigenlijk niet waarom ze me hierheen hebben gestuurd; ze zeiden dat u het wel zou begrijpen, maar ik deel uw mening. Het spijt me dat u uw tijd hebt verdaan.’

Guillem wachtte af tot Nicolau tot een besluit zou komen. Toen de inquisiteur zich oprichtte in zijn stoel en zijn ogen opende, wist Guillem dat hij gewonnen had.

‘U kunt gaan,’ zei hij tegen de Jood. Zodra het mannetje de deur achter zich had gesloten, sprak Nicolau verder, maar nog steeds bood hij hem geen stoel aan. ‘Uw vriend is vrij, dat klopt, maar het proces tegen hem loopt nog. Ik heb zijn bekentenis op zak. Al is hij vrij, ik kan hem veroordelen omdat hij opnieuw tot ketterij is vervallen. De Inquisitie,’ ging hij verder, alsof hij het tegen zichzelf had, ‘kan geen doodvonnissen voltrekken, dat is aan de wereldlijke macht, aan de koning. Uw vrienden,’ voegde hij er tegen Guillem aan toe, ‘weten waarschijnlijk wel dat de koning wispelturig is. Misschien dat hij ooit...’

‘Ik ben ervan overtuigd dat zowel u als zijne majesteit zal doen wat nodig is,’ antwoordde Guillem.

‘De koning weet heel goed wat hem te doen staat: het ongeloof bestrijden en het christendom naar alle hoeken van het rijk verbreiden, maar de kerk... het is vaak moeilijk uit te maken wat het beste is voor een volk zonder grenzen. Uw vriend Arnau Estanyol

heeft schuld bekend en die bekentenis kan niet ongestraft blijven.’ Nicolau stopte en keek Guillem opnieuw onderzoekend aan. Jij moet het zeggen, zeiden zijn ogen. ‘Om kort te gaan,’ ging de inquisiteur verder toen zijn gesprekspartner zweeg, ‘de kerk en de Inquisitie moeten coulant zijn als daarmee uiteindelijk het algemeen belang wordt gediend. Zouden die vrienden die je gestuurd hebben een lichte straf accepteren?’

Ik ga niet met je onderhandelen, Eimeric, dacht Guillem. Alleen Allah, geloofd zij zijn naam, weet wat het je zou opleveren als je me arresteert, alleen Hij weet of er achter deze muren ogen naar ons kijken en oren naar ons luisteren. Jij moet met de oplossing komen.

‘Niemand zal ooit de beslissingen van de Inquisitie in twijfel trekken,’ antwoordde hij.

Nicolau draaide heen en weer op zijn stoel.

‘Je hebt een onderhoud onder vier ogen gevraagd omdat je misschien iets had wat me interesseerde. Je hebt verteld dat vrienden van Arnau Estanyol ervoor zouden kunnen zorgen dat zijn belangrijkste schuldeiser afziet van een vordering van vijftienduizend pond. Wat wil je, ongelovige?’

‘Ik weet wel wat ik niet wil,’ antwoordde Guillem.

‘Goed,’ zei Nicolau, terwijl hij opstond. ‘Een heel lichte straf: een jaar lang iedere zondag in ketterhemd in de kathedraal, en je vrienden zorgen ervoor dat die man afstand doet van zijn vordering.’

‘In de Santa Maria.’ Guillem was verrast toen hij het zichzelf hoorde zeggen, maar de woorden kwamen uit het diepst van zijn hart. Waar anders dan in de Santa Maria kon Arnau die straf uitzitten?’

Mar probeerde het groepje te volgen dat Arnau droeg, maar door de verzamelde menigte was dat haar onmogelijk. Ze dacht terug aan Aledis' laatste woorden. 'Zorg voor hem,' had ze geroepen, boven het geschreeuw van de host uit. Ze had geglimlacht.

Mar was in allerijl weggelopen, struikelend, zonder aandacht voor de mensenmassa die haar meevoerde.

'Zorg goed voor hem,' had Aledis nogmaals gezegd, terwijl Mar naar haar bleef kijken, 'dat had ik ook willen doen, vele jaren geleden.'

Opeens was ze verdwenen.

Bijna was Mar gevallen en onder de voet gelopen. 'De host is niet voor vrouwen,' wierp een man haar voor de voeten, maar hij had er geen been in gezien om haar een duw te geven. Ze slaagde erin zich om te draaien. Ze zocht de vaandels, die inmiddels bij de plaça de Sant Jaume waren, aan het einde van de carrer del Bisbe. Voor het eerst die ochtend verdrong Mar haar tranen en uit haar keel ontsnapte een kreet die het geschreeuw om haar heen overstemde. Ze dacht zelfs niet meer aan Joan. Ze schreeuwde, duwde en trapte tegen de mensen voor haar en baande zich al duwend een weg.

De host stroomde samen op de plaça del Blat. Mar stond vrij dicht

in de buurt van de Maagd Maria, die op de schouders van de bastaixos danste boven de steen in het midden van het plein, maar Arnau... Mar meende een gesprek te horen tussen enkele mannen en de raadslieden van de stad. Tussen hen in... ja, daar was hij. Nog een paar stappen, maar de mensen stonden dicht op elkaar. Ze krabde de arm van een man die weigerde opzij te gaan. De man trok zijn dolk en even... maar uiteindelijk begon hij te lachen en liet hij haar passeren. Achter hem moest Arnau zijn, maar toen ze hem voorbij was, trof ze slechts de raadslieden en de gildemeester van de bastaixos aan.

‘Waar is Arnau?’ vroeg ze, hijgend en bezweet.

De indrukwekkende bastaix, met de sleutel van de Heilige Urn om zijn nek, keek naar beneden om haar aan te kijken. Het was geheim. De Inquisitie...

‘Ik ben Mar Estanyol,’ zei ze, haar woorden inslikkend. ‘Ik ben de wees van Ramon de bastaix. Je hebt hem waarschijnlijk wel gekend.’

Nee. Gekend had hij hem niet, maar hij had wel over hem en over zijn dochter horen spreken en ook gehoord dat ze door Arnau was geadopteerd.

‘Ga snel naar het strand,’ zei hij slechts.

Mar stak het plein over en vloog door de carrer del Mar, die inmiddels verlaten was. Ter hoogte van het consulaat haalde ze de host in; een groepje van zes bastaixos droeg de nog steeds verdwaasde Arnau.

Mar wilde zich op hen werpen, maar een van de bastaixos greep in; de instructies van de Pisaan waren duidelijk geweest: niemand mocht Arnau’s verblijfplaats kennen.

‘Laat me los!’ riep Mar, spartelend in de lucht.

De bastaix hield haar bij haar middel vast en probeerde haar geen pijn te doen. Ze woog nog niet de helft van de stenen en balen die hij elke dag sjouwde.

‘Arnau! Arnau!’

Hoe vaak had hij die kreet in zijn dromen niet gehoord? Toen hij zijn ogen opende, zag hij dat hij werd gedragen door een paar man-

nen van wie hij het gezicht niet eens kon onderscheiden. Ze brachten hem ergens naartoe, haastig, in stilte. Wat was er gaande? Waar was hij? ‘Arnau!’ Ja, het was dezelfde kreet die ooit in stilte was opgeweld uit de ogen van het meisje dat hij had verraden, op de hoeve van Felip de Ponts.

Arnau! Het strand. Zijn herinneringen mengden zich met het gebruis van de golven en de zoute zeewind. Wat deed hij op het strand?

‘Arnau!’

De stem kwam van ver.

De bastaixos liepen het water in, naar het bootje dat Arnau naar het door Guillem gecharterde schip moest brengen, dat midden in de haven lag te wachten. Arnau werd nat van het opspattende zee-water.

‘Arnau.’

‘Wacht,’ stamelde hij, terwijl hij zich probeerde op te richten, die stem... ‘Wie...?’

‘Een vrouw,’ antwoordde iemand. ‘Ze zal geen moeilijkheden veroorzaken. We moeten...’

Arnau stond wankelend naast het bootje, vastgehouden door de bastaixos. Hij keek naar het strand. ‘Mar wacht op je.’ Guillem’s woorden deden alles om hem heen verstommen. Guillem, Nicolau, de Inquisitie, de kerkers: zijn hoofd was een maalstroom van gedachten.

‘Mijn god!’ riep hij uit. ‘Breng haar hier. Alsjeblieft!’

Een van de bastaixos liep snel naar de plek waar Mar nog steeds werd vastgehouden.

Arnau zag haar aan komen rennen.

De bastaixos wendden hun blik af toen Arnau zich van hen losmaakte. Het kleinste golfje leek hem, louter door tegen zijn kuiten te kabbelen, omver te kunnen gooien.

Mar bleef voor Arnau staan; zijn armen hingen langs zijn lichaam. Toen zag ze een traan over zijn wang lopen. Ze kwam dichterbij en ving de traan met haar lippen op.

Ze wisselden geen woord. Eigenhandig hielp ze de bastaixos om hem aan boord van het bootje te hijsen.

Het zou geen enkele zin hebben om zo rechtstreeks de confrontatie met de koning aan te gaan.

Sinds Guillem vertrokken was, liep Nicolau op en neer in zijn kantoor. Als Arnau geen geld had, had het ook geen enkele zin om hem te veroordelen. De paus zou hem nooit van zijn belofte ontslaan. De Pisaan had hem te pakken. Als hij zijn woord aan de paus wilde houden...

Er werd een paar keer op de deur gebonsd. Nicolau keek even op, maar ijsbeerde toen verder.

Ja. Een lichte straf zou zijn reputatie als inquisiteur redden, een botsing met de koning voorkomen en hem aan genoeg geld helpen om...

Opnieuw werd er op de deur gebonsd.

Nicolau keek weer op.

Hij had die Estanyol graag op de brandstapel gezet. En zijn moeder? Wat zou er van die oude vrouw geworden zijn? Ze had vast van de verwarring gebruikgemaakt...

Het gebons dreunde door het vertrek. Nicolau, vlak bij de deur, opende hem met een ruk.

‘Wat is...?’

Jaume de Bellera, met zijn vuist gebald, wilde juist nogmaals bonzen.

‘Wat wilt u?’ vroeg de inquisiteur, kijkend naar de officier die in de wachtkamer op wacht had moeten staan, maar nu met de rug tegen de muur stond, achter het zwaard van Genís Puig. ‘Hoe durven jullie een soldaat van de Inquisitie te bedreigen?’ brulde hij.

Genís haalde zijn zwaard weg en keek naar zijn vriend.

‘We wachten al een hele tijd,’ antwoordde de heer van Navarcles.

‘Ik wens niemand te ontvangen,’ zei Nicolau tegen de officier, die inmiddels aan Genís was ontsnapt, ‘dat heb ik jullie gezegd.’

De inquisiteur wilde de deur sluiten, maar Jaume de Bellera hield hem tegen.

‘Ik ben Catalaans baron,’ sprak hij slepend, ‘en ik verdien het respect dat bij die titel hoort.’

Genís knikte bij de woorden van zijn vriend en ging met zijn zwaard in zijn hand weer voor de officier staan, die de inquisiteur te hulp wilde komen.

Nicolau keek de heer van Bellera in de ogen. Hij kon om hulp

vragen; de andere leden van de wacht zouden snel komen, maar die gespannen blik... Waar zouden twee mannen die gewend waren hun zin door te drijven niet toe in staat zijn? Hij zuchtte. Dit was niet de gelukkigste dag van zijn leven.

‘Nou goed, baron,’ gaf hij toe, ‘wat wilt u?’

‘U had beloofd dat u Arnau Estanyol zou veroordelen, maar nu hebt u hem laten ontsnappen.’

‘Ik herinner me niet dat ik iets beloofd heb en dat ik hem zou hebben laten ontsnappen... Uw koning, aan wie u de titel dankt op grond waarvan u gerespecteerd wenst te worden, is de kerk niet te hulp gekomen. Vraag u hem zelf maar waarom!’

Jaume de Bellera prevelde wat onverstaanbare woorden en zwaaide met zijn handen.

‘U kunt hem nog steeds veroordelen,’ zei hij ten slotte.

‘Hij is ontsnapt,’ zei Nicolau.

‘Wij zullen hem u brengen!’ riep Genís Puig, die nog altijd dreigend tegenover de officier stond, maar zijn blik op hen gericht hield.

Nicolau keek om naar de ridder. Waarom moest hij hen uitleg geven?

‘Wij zullen u voldoende bewijzen leveren van zijn zonden,’ kwam Jaume de Bellera tussenbeide. ‘De Inquisitie kan niet...’

‘Wat voor bewijzen?’ blafte Eimeric. Die twee betweters boden hem de kans zijn eer te redden. Als hij die bewijzen zou ontcrachten... ‘Wat voor bewijzen?’ herhaalde hij. ‘De beschuldiging van een bezetene, zoals u, baron?’ Jaume de Bellera wilde iets zeggen, maar Nicolau belette hem dat door druk met zijn hand te gebaren. ‘Ik heb de documenten gezocht die de bisschop volgens u bij uw geboorte heeft afgegeven.’ De twee mannen keken elkaar aan. ‘Ik heb ze niet gevonden.’

Genís Puig liet zijn hand met het zwaard zakken.

‘Ze moeten in de archieven van het bisdom zijn,’ zei Jaume de Bellera.

Nicolau schudde slechts zijn hoofd.

‘En u, ridder?’ riep Nicolau naar Genís. ‘Wat hebt u in te brengen tegen Arnau Estanyol?’ De inquisiteur herkende bij Genís de angst van iemand die de waarheid probeert te verbergen, dat was tenslotte zijn werk. ‘Weet u dat het een misdrijf is om tegen de Inquisitie te liegen?’ Genís keek vragend naar Jaume de Bellera, maar

de edelman staarde afwezig naar een punt ergens in het kantoor. Hij stond er alleen voor. 'Wat zegt u, ridder?' Genís probeerde zijn blik te verbergen. 'Wat heeft de wisselaar u aangedaan?' voer Nicolau uit. 'Heeft hij u misschien geruïneerd?'

Genís reageerde. Het was maar een fractie van een seconde, een tel waarin hij een steelse blik wierp op de inquisiteur. Inderdaad. Wat kon een wisselaar een ridder anders aandoen?

'Mij niet,' antwoordde hij argeloos.

'U niet? Uw vader dan?'

Genís sloeg zijn ogen neer.

'U hebt geprobeerd het Heilig Officie te gebruiken door middel van een leugen. U hebt een valse aangifte gedaan om u persoonlijk te wreken!'

Door het geschreeuw van de inquisiteur ontwaakte Jaume de Bellera uit zijn gedroom.

'Hij heeft zijn vader verbrand,' zei Genís met bijna onhoorbare stem.

Nicolau maakte een afwerend gebaar. Wat kon hij nu het beste doen? Door hen te arresteren en te berechten zou hij alleen maar een kwestie laten voortbestaan die hij het liefst zo snel mogelijk de wereld uit wilde hebben.

'Ga naar de notaris en trek uw aanklacht in, anders... Begrepen?' riep hij toen beiden bleven staan zonder iets te doen. De twee mannen knikten. 'De Inquisitie mag iemand niet op grond van een valse aanklacht berechten. Ga nu,' besloot hij, terwijl hij ondertussen gebaarde naar de officier.

'Je hebt op je eer gezworen dat je je zou wreken,' bracht Genís Puig Jaume de Bellera in herinnering toen ze naar de deur liepen.

Nicolau hoorde wat de ridder zei. Ook het antwoord ving hij op.

'Een heer van Navarcles houdt zich altijd aan zijn woord,' zei Jaume de Bellera.

De inquisiteur-generaal kneep zijn ogen tot spleetjes. Het was nu wel genoeg geweest. Hij had een verdachte vrijgelaten. Hij had zojuist een paar getuigen opdracht gegeven hun aanklacht in te trekken. Hij voerde zakelijke besprekingen met... een Pisaan? Hij wist niet eens met wie! Maar als Jaume de Bellera zich nu eens aan zijn woord hield voor die Pisaan toegang had tot het fortuin dat Arnau nog restte? Zou de Pisaan zich aan de afspraak houden? De kwes-

tie moest eens en voor al de wereld uit.

‘Nou, deze keer,’ schreeuwde hij achter de twee mannen, ‘houdt de heer van Navarcles zich niet aan zijn woord.’

De twee draaiden zich om.

‘Wat zegt u?’ riep Jaume de Bellera uit.

‘Het Heilig Officie kan niet toestaan dat twee...’ – hij maakte een minachtend gebaar – ‘leken het vonnis in twijfel trekken. Het is de goddelijke gerechtigheid. Een andere wraak is er niet! Begrijpt u, Bellera?’ De edelman aarzelde. ‘Als u zich aan uw woord houdt, berecht ik u omdat u bezeten bent. Begrijpt u me nu?’

‘Maar een eed...’

‘In naam van de heilige Inquisitie ontsla ik u daarvan.’ Jaume de Bellera knikte. ‘En u,’ voegde hij eraan toe tegen Genís Puig, ‘hoedt u zich ervoor iets te wreken wat al door de Inquisitie is berecht. Is dat duidelijk?’

Genís Puig knikte.

Het scheepje, tien meter lang en met een latijnzeil, had zijn toevlucht gezocht in een kleine, afgelegen baai aan de kust van Garraf, uit het zicht van andere schepen en alleen toegankelijk vanaf zee.

Een schamele hut, gebouwd door vissers van het afval dat de Middellandse Zee in de baai achterliet, doorbrak de eentonigheid van de grijze stenen en keien, die, wedijverend met de zon, het licht en de warmte die ze ontvingen weer even hard teruggaven.

De stuurman van het scheepje had, behalve een flinke beloning, duidelijke orders van Guillem gekregen. ‘Je laat hem daar achter met een zeeman die je kunt vertrouwen, met voldoende water en eten, en daarna vaar je verder langs de kust, maar kies havens in de buurt en kom minstens om de dag terug naar Barcelona om mijn instructies te ontvangen. Als alles achter de rug is, krijg je nog meer geld,’ had hij beloofd, om zich van zijn loyaliteit te verzekeren. Dat had hij niet hoeven doen: Arnau was geliefd bij de mensen van de zee, die hem een rechtvaardig consul vonden, maar de man had het geld, een flink bedrag, geaccepteerd. Hij had echter buiten Mar gerekend en het meisje weigerde de zorg voor Arnau met een zeeman te delen.

‘Ik zorg wel voor hem,’ had ze gezegd, toen ze aan land gingen en Arnau onderbrachten in de hut.

‘Maar de Pisaan...’ begon de stuurman.

‘Zeg tegen de Pisaan dat Mar bij hem is, en als hij bezwaren heeft, kom je maar terug met je zeeman.’

Ze sprak met een gezag dat ongepast was voor een vrouw. De stuurman keek haar aan en wilde opnieuw bezwaren maken.

‘Ga nu maar,’ zei ze.

Toen het scheepje achter de rotsen verdwenen was, haalde Mar diep adem en hief haar gezicht naar de hemel. Hoe vaak had ze zichzelf die fantasie niet ontzegd? Hoe vaak had ze, denkend aan Arnau, zich er niet van proberen te overtuigen dat zijn bestemming een andere was? En nu... Ze keek naar de hut. Hij sliep nog steeds. Tijdens de overtocht had Mar vastgesteld dat hij geen koorts had en niet gewond was. Ze was met gekruiste benen aan de reling gaan zitten en liet Arnau’s hoofd erop rusten.

Een paar keer had hij zijn ogen geopend, haar aangekeken en ze vervolgens met een glimlach om zijn lippen weer gesloten. Met beide handen had ze zijn hand vastgepakt en telkens wanneer Arnau haar aankeek kneep ze erin, tot hij zich weer tevreden overgaf aan de slaap. Zo ging het keer op keer, alsof Arnau zich ervan wilde overtuigen dat zij het werkelijk was. Mar liep terug naar de hut en ging aan zijn voeten zitten.

Al twee dagen trok hij door Barcelona en dacht hij terug aan de plekken die zo lang een deel van zijn leven waren geweest. In de vijf jaar die Guillem in Pisa had doorgebracht, was er maar weinig veranderd. Ondanks de crisis was het een drukte van belang in de stad. Barcelona lag nog steeds open en bloot aan zee, slechts beschermd door de tasques waarop Arnau de walvisvaarder had laten vastlopen toen Pedro de Wrede de kust van de gravenstad met zijn vloot had bedreigd; ondertussen werd er nog steeds gewerkt aan de bouw van de westelijke muur waartoe Pere III opdracht had gegeven. Ook met de aanleg van de koninklijke scheepswerven waren ze nog steeds bezig. Tot die klaar zouden zijn, werden de schepen gerepareerd en gebouwd in de oude scheepswerven, beneden aan het strand, te-

genover de toren van Regomir. Daar liet Guillem zich meevoeren door de sterke lucht van de teer waarmee de breeuwers de schepen waterdicht maakten nadat ze die met ruwe hennep hadden gemengd. Hij keek naar het werk van de sloopstimmerlieden, de roeiriem-makers, de smeden en de touwslagers. Vroeger inspecteerde hij altijd met Arnau het werk van de touwslagers en controleerde hij of er bij de touwen die als kabels of wanten zouden dienen geen oude hennep werd gebruikt. Vergezeld door de sloopstimmerlieden liepen ze dan tussen de schepen door. Na het controleren van de touwen liep Arnau steevast naar de breeuwers. Hij stuurde iedereen behalve Guillem weg en sprak hen dan onder vier ogen, uit de verte gadeslagen door de rest.

‘Hun werk is van essentieel belang; de wet verbiedt hen om tegen stukloon te werken,’ had hij Guillem de eerste keer uitgelegd. Daarom sprak de consul met de breeuwers, om erachter te komen of iemand zich misschien, door armoede gedreven, niet aan die regel hield, die was bedoeld om de veiligheid op de schepen te garanderen.

Guillem keek toe hoe iemand op zijn knieën minutieus de naad naliep die hij zojuist had gedicht. Bij dat beeld sloot hij zijn ogen. Hij klemde zijn lippen op elkaar en schudde zijn hoofd. Wat hadden ze samen niet afgestreden, en nu zat Arnau in een baai te wachten tot de inquisiteur hem zou veroordelen tot een lichte straf. Christenen! In elk geval was Mar bij hem... zijn meisje. Guillem was niet verbaasd geweest toen de stuurman, na Mar en Arnau te hebben achtergelaten, in het logement was verschenen en hem had uitgelegd wat er was gebeurd. Zo kende hij zijn meisje!

‘Succes, lieverd,’ prevelde hij.

‘Wat zegt u?’

‘Niets, niets. Jullie hebben het goed gedaan. Verlaat nu de haven en kom over een paar dagen terug.’

De eerste dag ontving hij geen bericht van Eimeric. De tweede dag trok hij Barcelona weer in. Hij kon niet de hele tijd in het logement blijven wachten; hij liet zijn bedienden achter met de opdracht hem overal in de stad te zoeken als iemand naar hem vroeg.

De wijken van de kooplieden waren nog precies hetzelfde. Je kon met je ogen dicht door Barcelona lopen en louter afgaan op de voor elke wijk kenmerkende geur. De kathedraal was nog steeds in aan-

bouw, net als de Santa Maria en de kerk van Pi, hoewel de kerk van de zee veel verder gevorderd was dan de andere twee.

De Santa Clara werd verbouwd en de Santa Anna ook. Voor elke kerk bleef Guillem staan om te kijken naar het werk van de timmerlieden en de metselaars. En hoe stond het met de muur bij de zee en met de haven? Het waren vreemde mensen, die christenen.

‘Ze vragen naar u in het logement,’ kwam een van de bedienden hem op de derde dag hijgend zeggen.

Ben je gezwicht, Nicolau? vroeg Guillem zich af, terwijl hij zich naar het logement spoedde.

Nicolau tekende het vonnis in aanwezigheid van Guillem, staand voor de tafel. Daarna verzegelde hij het en overhandigde het in stilte.

Guillem pakte het document aan en begon het ter plekke te lezen.

‘Op het eind, op het eind,’ zei de inquisiteur.

De klerk had er de hele nacht aan moeten werken en hij ging nu geen hele dag staan wachten tot die ongelovige het had gelezen.

Boven het document uit keek Guillem Nicolau aan en las daarna verder in de uiteenzettingen van de inquisiteur. Dus Jaume de Bellera en Genís Puig hadden hun aanklacht ingetrokken. Hoe zou Nicolau dat voor elkaar hebben gekregen? Nicolau had Margarida Puigs verklaring in twijfel getrokken toen het tribunaal erachter was gekomen dat haar familie door zaken met Arnau was geruïneerd. En de aanklacht van Elionor... daaruit sprak niet de overgave en onderdanigheid die een vrouw haar echtgenoot diende te betonen!

Overigens had Elionor beweerd dat de verdachte in het openbaar een Jodin had omhelsd met wie hij naar ze aannam lichamelijke betrekkingen onderhield, en noemde als getuigen daarvan Nicolau zelf en bisschop Berenguer d’Erill. Guillem keek Nicolau weer aan; de inquisiteur trotseerde zijn blik. Het is niet waar, schreef Nicolau, dat de verdachte op het door doña Elionor genoemde moment een Jodin omhelsd had. Noch hij, noch Berenguer d’Erill, die het vonnis meeondertekend had – Guillem controleerde op de laatste bladzijde of daar de handtekening en het zegel van de bisschop stonden

– kon zo'n aanklacht staven. De rook, het vuur, de drukte, haar vooringenomenheid, al die omstandigheden, zo ging Nicolau verder, kunnen ertoe bijgedragen hebben dat een vrouw, van nature zwak, had gemeend van een dergelijk tafereel getuige te zijn. Omdat doña Elionors beschuldiging aangaande Arnau's relatie met een Jodin dus overduidelijk vals was, kon aan de rest van haar aanklacht ook niet veel geloof worden gehecht.

Guillem glimlachte.

De enige feiten die beslist als strafbaar konden worden beschouwd, waren de zaken die door de priesters van de Santa Maria del Mar waren aangegeven. De verdachte had toegegeven dat hij de godslasteringen had geuit, maar hij had zijn berouw betoond aan het tribunaal, en dat was het uiteindelijke doel van elk Inquisitieproces. Daarom werd Arnau Estanyol veroordeeld tot een boete die inhield dat er beslag werd gelegd op al zijn bezittingen, en moest hij een jaar lang elke zondag boete doen voor de Santa Maria, in het ketterhemd dat veroordeelden dienden te dragen.

Guillem staakte de lezing van de wettelijke formaliteiten en staarde naar de handtekeningen en zegels van de inquisiteur en de bisschop. Het was gelukt!

Hij rolde het document op, zocht in zijn kleding naar de door Abraham Leví getekende kwitantie en gaf die aan de inquisiteur. Guillem was er stilzwijgend getuige van hoe Nicolau het document las dat Arnau's financiële ondergang betekende, maar tegelijk zijn vrijheid en zijn leven; hij had hem in elk geval ook nooit kunnen uitleggen waar dat geld vandaan kwam en waarom die kwitantie zoveel jaar verstopt had gezeten.

Arnau bleef de rest van de dag slapen. Toen het donker werd, maakte Mar een vuurtje met de bladeren en het hout dat de vissers in de hut hadden verzameld. De zee was kalm. De vrouw keek naar de met sterren bezaaide hemel. Daarna bekeek ze de steile helling die de baai omgaf. De maan speelde met de rotsen door hun scherpe kanten hier en daar grillig te beschijnen.

Ze ademde de stilte in en genoot van de rust. De wereld bestond niet meer, Barcelona bestond niet meer, de Inquisitie evenmin, en zelfs Elionor en Joan niet: alleen zij... en Arnau.

Om middernacht hoorde ze geluiden in de hut. Ze stond juist op om te gaan kijken, toen Arnau in het licht van de maan naar buiten kwam. Beiden bleven roerloos staan, een paar passen van elkaar verwijderd.

Mar stond tussen Arnau en het vuur. Het schijnsel van de vlammen omljnde haar silhouet en verborg haar gezicht in het donker. Ben ik dan al in de hemel? dacht Arnau. Naarmate zijn ogen aan het donker gewend raakten, kon hij de gelaatstrekken steeds beter onderscheiden die hem in zijn dromen hadden achtervolgd: eerst haar stralende ogen – hoeveel nachten had hij niet om die ogen gehuild? – daarna haar neus, haar jukbeenderen, haar kin... en haar

mond, haar lippen... De gestalte opende haar armen en het schijnsel van de vlammen glipte langs haar zij en streelde een lichaam dat tussen licht en donker in een hemels gewaad leek te zijn gehuld. Ze riep hem.

Arnau liep op het roepen af. Wat was er aan de hand? Waar was hij? Was het werkelijk Mar? Toen hij haar handen vastpakte, vond hij het antwoord, in haar glimlach, in de warme kus die ze op zijn lippen drukte.

Mar klampte zich stevig aan Arnau vast en de wereld werd weer werkelijkheid. 'Omhels me,' hoorde hij haar vragen. Arnau sloot het meisje in zijn armen en drukte zijn lichaam tegen het hare. Hij hoorde haar huilen. Hij voelde haar schokken tegen zijn borst en streelde haar hoofd, terwijl hij haar zachtjes wiegde. Hoeveel jaren hadden er voorbij moeten gaan om van dit moment te kunnen genieten? Hoeveel fouten had hij niet gemaakt?

Arnau haalde Mars hoofd van zijn schouder en dwong haar hem in zijn ogen te kijken.

'Het spijt me,' begon hij, 'het spijt me dat ik je...'

'Stil,' viel ze hem in de rede. 'Het verleden bestaat niet. Er valt niets te vergeven. Ons leven begint vandaag. Kijk,' zei ze, terwijl ze zich losmaakte en hem bij de hand pakte, 'daar is de zee. De zee weet niets van het verleden. Daar ligt ze. Ze zal ons nooit om uitleg vragen. De sterren en de maan, ze zijn er, ze beschijnen ons nog steeds, ze schijnen voor ons. Wat kan het hun schelen wat er gebeurd is? Ze vergezellen ons en zijn er blij om, zie je hoe ze schijnen? Ze flonkeren aan de hemel, zouden ze dat anders ook doen? Zou er geen storm opsteken als God ons zou willen straffen? We zijn alleen, jij en ik, zonder verleden, zonder herinneringen, zonder schuld, zonder ook maar iets dat tussen onze... liefde kan komen.'

Arnau keek naar de hemel en vervolgens richtte hij zijn blik naar de zee, naar de golfjes die zachtjes, zelfs zonder te breken, de baai inrolden. Hij keek naar de rotswand die hen beschermde en bewoog heen en weer in de stilte.

Hij draaide zich om naar Mar, zonder haar hand los te laten. Hij moest haar iets vertellen, iets droevigs, iets wat hij na de dood van zijn eerste vrouw ten overstaan van de Maagd Maria had gezworen en waaraan hij zich moest houden. Terwijl hij haar in de ogen keek, legde hij het fluisterend uit.

Toen hij klaar was met zijn verhaal, slaakte Mar een zucht.

‘Ik weet alleen dat ik niet van plan ben weer bij je weg te gaan, Arnau. Ik wil bij je zijn, dicht bij je... Jij moet maar zeggen op welke manier.’

Op de vijfde dag arriveerde er 's ochtends vroeg een schip; de enige die van boord kwam was Guillem. Ze troffen elkaar aan de waterkant. Mar trok zich terug zodat de twee mannen elkaar konden omhelzen.

‘Mijn god!’ snikte Arnau.

‘Welke God?’ vroeg Guillem met een brok in zijn keel, terwijl hij Arnau zachtjes wegduwde en glimlachend zijn witte tanden liet zien.

‘Die van iedereen,’ antwoordde Arnau, al even verheugd als hij.

‘Kom hier, meisje van me,’ zei Guillem, terwijl hij zijn armen spreidde.

Mar liep op de twee mannen af en sloeg haar arm om hun middel.

‘Ik ben je kleine meisje niet meer,’ zei ze met een schalks lachje.

‘Jawel, dat zul je altijd blijven,’ zei Guillem.

‘Ja, altijd,’ bevestigde Arnau.

Zo, met hun armen om elkaar heen geslagen, gingen ze met z'n drieën rond de resten van het vuur van de vorige avond zitten.

‘Je bent vrij, Arnau,’ zei Guillem zodra hij zat, en hij reikte hem het vonnis aan.

‘Vertel me wat erin staat,’ zei Arnau, die het niet wilde aanpakken. ‘Ik heb nog nooit een document gelezen dat van jou kwam.’

‘Er staat in dat er beslag wordt gelegd op je bezittingen...’ Guillem keek Arnau aan, maar bespeurde geen enkele reactie. ‘En dat je een jaar lang elke zondag in ketterhemd voor de Santa Maria moet zitten. Verder laat de Inquisitie je vrij.’

Arnau stelde zich voor hoe hij blootsvoets, met een lang hemd met twee kruisen erop voor de deur van zijn kerk zou zitten.

‘Ik had wel gedacht dat het je zou lukken toen ik je zag bij het tribunaal, maar ik kon toen niet...’

‘Arnau,’ viel Guillem hem in de rede, ‘heb je gehoord wat ik zei? De Inquisitie legt beslag op al je bezittingen.’

Arnau zweeg even

‘Ik was ten dode opgeschreven, Guillem,’ antwoordde hij. ‘Eimeric had het op mij gemunt. En anderzijds, voor deze afgelopen

dagen had ik alles gegeven wat ik heb... had,' verbeterde hij zichzelf, terwijl hij Mars hand pakte. Guillem keek naar Mar en zag een brede glimlach en een paar stralende ogen. Zijn meisje; hij glimlachte ook. 'Ik heb zitten denken...'

'Verrader!' wierp Mar hem met een vriendelijke grijns voor de voeten.

Arnau gaf haar een tik op haar hand.

'Het zal veel geld gekost hebben om de koning zover te krijgen dat hij niet optrad tegen de host.'

Guillem knikte.

'Dankjewel,' zei Arnau.

De twee mannen keken elkaar een tijdlang aan.

'Goed,' verbrak Arnau uiteindelijk de betovering. 'En jij? Hoe is het jou vergaan de afgelopen jaren?'

De zon stond al hoog aan de hemel toen ze gedrieën naar het schip liepen, nadat ze de zeeman hadden geseind om naar de baai te komen. Arnau en Guillem gingen aan boord.

'Wacht nog even,' zei Mar.

Het meisje draaide zich om en keek naar de hut. Wat stond hen nu te wachten? De straf van het ketterhemd, Elionor...

Mar sloeg haar ogen neer.

'Maak je om haar geen zorgen,' troostte Arnau, terwijl hij over haar haar streek, 'nu we geen geld meer hebben zal ze ons niet meer lastigvallen. Het paleis aan de carrer de Montcada is deel van mijn bezittingen en behoort daarom nu toe aan de Inquisitie. Ze heeft alleen Montbui nog. Daar zal ze naartoe moeten.'

'Het kasteel,' mompelde Mar. 'Krijgt de Inquisitie dat niet?'

'Nee. Het kasteel en het land hebben we als bruidsschat van de koning gekregen. De Inquisitie kan ze niet als mijn bezittingen opeisen.'

'Het spijt me voor de boeren,' mompelde Mar, terugdenkend aan de dag waarop Arnau de kwalijke praktijken had afgeschafft.

Niemand sprak over Mataró, over de hoeve van Felip de Ponts.

'We zullen het wel redden...' begon Arnau.

'Waar heb je het over?' onderbrak Guillem hem. 'Jullie zullen

over zoveel geld beschikken als je maar nodig hebt. Als je wilt, kunnen we het paleis aan de carrer Montcada terugkopen.'

'Dat is jouw geld,' zei Arnau.

'Ons geld. Je moet het zo zien,' zei Guillem, 'behalve jullie heb ik niemand. Wat moet ik met het geld, dat ik bovendien aan jouw edelmoedigheid te danken heb? Het is van jullie.'

'Nee, nee,' hield Arnau vol.

'Jullie zijn mijn familie. Mijn meisje... en de man die me de vrijheid en rijkdom heeft bezorgd. Betekent dat dat jullie geen familie van me willen zijn?'

Mar stak haar arm uit naar Guillem. Arnau stamelde: 'Nee... Dat bedoelde ik niet... Natuurlijk...'

'Het geld en ik horen bij elkaar,' viel Guillem hem weer in de rede. 'Of wil je soms dat de Inquisitie het krijgt?'

Arnau moest lachen om die vraag.

'En ik heb grote plannen,' voegde Guillem eraan toe.

Mar keek nog steeds in de richting van de baai. Een traan gleed over haar wang. Ze verroerde zich niet. De traan bereikte haar lippen en verdween langzaam in haar mondhoek. Ze gingen terug naar Barcelona. Om een onrechtvaardige straf te ondergaan, naar de Inquisitie, naar Joan, de broer die hem had verraden... En naar de echtgenote die hij verachtte, maar van wie hij zich niet kon bevrijden.

Guillem had een huis gehuurd in de wijk La Ribera. Hij had geen luxe gewild, maar het huis was ruim genoeg voor hen drieën en er moest ook een kamer voor Joan zijn, had Guillem bedacht toen hij zijn instructies had gegeven. Toen Arnau in de haven van Barcelona van het scheepje kwam, werd hij door de mensen op het strand met veel genegenheid ontvangen. Een paar kooplieden die in de buurt van de beurs toezicht hielden op het transport van hun goederen groetten slechts met een knikje.

‘Ik ben niet rijk meer,’ zei hij tegen Guillem, terwijl hij doorliep en teruggroette.

‘Het nieuws verspreidt zich snel,’ antwoordde deze.

Arnau had gezegd dat hij zodra hij van boord kwam eerst de Santa Maria wilde bezoeken om de Maagd Maria voor zijn bevrijding te danken. Zijn dromen waren aanvankelijk verward geweest, maar later had hij duidelijk de kleine gestalte boven de hoofden van de mensen zien bewegen terwijl hij door de raadlieden van de stad werd gedragen. Bij de hoek van de Canvis Vells met de Canvis Nous werd hun tocht echter onderbroken. De deur en de ramen van hun huis, hun wisselkantoor, stonden wagenwijd open. Voor het huis stond een groepje toeschouwers, die opzij gingen toen ze Arnau za-

gen aankomen. Ze gingen niet naar binnen. Alle drie herkenden ze de meubels en spullen die de soldaten van de Inquisitie op een wagen bij de deur zetten: de grote tafel, die uitstak buiten de kar en met touwen was vastgemaakt, het rode kleed, de metaalschaar om vals geld door te knippen, de abacus, de kistjes...

Arnau's aandacht werd afgeleid toen er een figuur in het zwart verscheen die aantekeningen maakte van de inboedel. De dominicaan stopte met schrijven en staaarde hem aan. De mensen zwegen, en Arnau herkende zijn ogen: het waren de ogen die hem tijdens de verhoren hadden aangekeken, achter de tafel, naast de bisschop.

'De aasgieren,' fluisterde hij.

Het waren zijn bezittingen, het was zijn verleden, zijn vreugde, zijn verdriet. Hij had nooit gedacht nog eens mee te maken dat ze hem daarvan beroofden... Hij had nooit belang gehecht aan zijn bezittingen, maar ze namen een deel van zijn leven mee.

Mar voelde dat het zweet in Arnau's handen stond.

Iemand achter hen jowde de monnik uit. Onmiddellijk lieten de soldaten de meubels voor wat ze waren en trokken hun wapens. Drie andere soldaten kwamen uit het huis, met de wapens al in de hand.

'Ze zullen niet toestaan dat het volk hen nog een keer vernedert,' zei Guillem, Mar en Arnau meetrekkend.

De soldaten stormden af op het groepje toeschouwers, die naar alle kanten wegholden. Arnau liet zich door Guillem meevoeren, maar hij bleef achteromkijken, met zijn blik op de kar.

Ze gingen de Santa Maria niet binnen; bij het portaal stonden een paar van de soldaten die de mensen achtervolgd hadden. Haastig liepen ze om de kerk heen naar de plaça del Born en vandaar naar hun nieuwe huis.

Het nieuws dat Arnau was teruggekeerd, ging als een lopend vuurtje door de stad. De eersten die zich aandienden waren een paar mis-satges van het consulaat. De officier durfde Arnau niet recht in zijn gezicht te kijken. Hij sprak hem aan met zijn titel, 'zeer eerbiedwaardige', maar moest hem de brief overhandigen waarin de Raad van Honderd hem van zijn functie onthief. Nadat hij de brief gelezen had, stak Arnau zijn hand uit; nu keek de officier wel op.

‘Het was een eer met u te werken,’ zei hij.

‘Het was mij een eer,’ antwoordde Arnau. ‘Ze willen geen armoedzaaiers,’ zei hij tegen Guillem en Mar, toen de officier en de soldaten het huis hadden verlaten.

‘Daar moeten we het nog over hebben,’ zei Guillem.

Maar Arnau schudde zij hoofd. Nog niet, wilde hij daarmee zeggen.

Vele anderen kwamen bij Arnau langs in zijn nieuwe huis. Sommigen, zoals de gildedeken van het zakkendragersgilde, werden door Arnau ontvangen, anderen, mensen van eenvoudige afkomst, brachten alleen hun beste wensen over aan de bedienden.

Op de tweede dag verscheen Joan. Sinds hij gehoord had dat Arnau in Barcelona was aangekomen, had hij zich voortdurend afgevraagd wat Mar hem zou hebben verteld. Toen de onzekerheid ondraaglijk werd, besloot hij zijn angst het hoofd te bieden en zijn broer op te zoeken.

Toen Joan de eetkamer binnenkwam, stonden Arnau en Guillem op. Mar bleef aan de tafel zitten.

Je hebt het lijk van je vader verbrand! Nicolau Eimerics beschuldiging galmde in Arnau’s oren toen hij Joan zag verschijnen. Hij had geprobeerd er niet meer aan te denken.

In de deuropening van de eetkamer stamelde Joan een paar woorden. Vervolgens liep hij met gebogen hoofd naar Arnau toe.

Arnau kneep zijn ogen half dicht. Hij kwam zijn excuses aanbieden. Hoe had zijn broer...?

‘Hoe heb je het kunnen doen?’ zei hij, toen Joan voor hem stond.

Joan keek van Arnau’s voeten naar Mar. Had zij hem al niet genoeg gestraft? Moest hij Arnau vertellen... Het meisje leek echter verbaasd.

‘Waarom ben je gekomen?’ vroeg Arnau op kille toon.

Wanhopig zocht hij een uitvlucht...

‘De herberg moet betaald worden,’ hoorde hij zichzelf zeggen.

Arnau maakte een geërgerd gebaar, draaide zich om en liep weg.

Guillem riep een bediende en gaf hem een buidel met geld.

‘Loop met de monnik mee om de rekening van de herberg te betalen,’ zei hij.

Joan keek de Moor vragend aan, maar Guillem knipperde zelfs niet met zijn ogen.

Hij liep weer naar de deur en verdween.

‘Wat is er tussen jullie gebeurd?’ vroeg Mar, zodra Joan de eetkamer uit was.

Arnau zweeg. Zouden ze het moeten weten? Hoe kon hij hen uitleggen dat hij het lijk van zijn eigen vader had verbrand en dat zijn broer daarvan aangifte had gedaan bij de Inquisitie? Hij was de enige die het wist.

‘Laten we het verleden vergeten,’ antwoordde hij ten slotte, ‘tenminste voor zover we kunnen.’

Mar bleef even stil; daarna knikte ze.

Joan liep achter Guillems slaaf aan naar buiten. Onderweg naar de herberg moest de jongen zich verscheidene malen naar de dominecan omdraaien, omdat hij met een afwezige blik stil bleef staan op straat. Ze hadden de weg naar het logement genomen, de weg die de jongen kende.

In de carrer Montcada lukte het de slaaf echter niet om Joan verder mee te krijgen. De monnik bleef stokstijf staan voor de grote deuren van Arnau’s paleis.

‘Ga jij maar betalen,’ zei Joan, terwijl hij de jongen van zich afschudde. ‘Ik heb een andere schuld te innen,’ mompelde hij bij zichzelf.

Pere, de oude slaaf, bracht hem naar Elionor. Hij herhaalde de woorden fluisterend toen hij de drempel over was, zijn stem werd luider toen hij de stenen trap opliep, met Pere, die hem verbaasd aankeek, en toen hij oog in oog met Elionor stond, zei hij met oorverdovende stem, voordat ze ook maar iets kon zeggen: ‘Ik weet dat je gezondigd hebt!’

De barones stond in de salon en keek hem hooghartig aan.

‘Wat zeg je nu weer voor stomzinnigs, monnik?’ antwoordde ze.

‘Ik weet dat je gezondigd hebt,’ herhaalde Joan.

Elionor liet een schaterlach horen en keerde hem de rug toe.

Joan keek naar haar kostbare brokaten jurk. Mar had geleden. Hij had geleden. Arnau... Arnau moest net zoveel geleden hebben als zij.

Elionor bleef staan lachen, met de rug naar hem toe.

‘Wie denk je wel dat je bent, monnik?’

‘Ik ben inquisiteur van het Heilig Officie,’ antwoordde Joan. ‘En in jouw geval heb ik geen bekentenis nodig.’

Bij het horen van Joans kille woorden draaide Elionor zich zwijgend om. Ze zag dat hij een olielamp in zijn hand had.

‘Wat wil...?’

Hij gaf haar niet de tijd om haar zin af te maken. Joan gooide de lamp tegen haar aan. De olie doordrenkte haar dure kleren en vatte onmiddellijk vlam.

Elionor schreeuwde het uit.

Ze was al in één brandende fakkel veranderd toen de oude Pere zijn meesteres te hulp kwam, luidkeels roepend naar de rest van de slaven. Joan zag hoe Pere een tapijt van de wand haalde dat hij over Elionor heen wilde gooien. Met een klap jaagde hij de slaaf weg, maar in de deuropening verdrongen zich al andere bedienden; hun ogen puilden uit.

Iemand riep om water.

Joan keek naar Elionor, die op haar knieën was gevallen, in vlammen gehuld.

‘Vergeef me, Heer,’ mompelde hij.

Toen zocht hij een tweede lamp. Met de lamp in zijn hand liep hij naar Elionor. De zoom van zijn habijt vatte vlam.

‘Kom tot inkeer!’ riep hij, voordat het vuur hem zou omhullen.

Hij liet de lamp op Elionor vallen en knielde naast haar neer.

Het tapijt waarop ze zaten begon hevig te branden. Een paar meubels eveneens.

Toen de slaven met het water verschenen, gooiden ze het vanuit de deur naar binnen. Daarna vluchtten ze weg van de dichte rook, hun gezicht bedekkend.

*15 augustus 1384
Maria Hemelvaart
Santa Maria del Mar
Barcelona*

estien jaar waren inmiddels verstreken. Op de plaça de Santa Maria keek Arnau naar de hemel. Het klokgebeier van de kerk vulde heel Barcelona. De muziek bezorgde hem kippenvel op zijn armen; er liep een rilling over zijn rug bij het geluid van de vier klokken. Hij had gezien hoe ze de klokken omhoog hadden geheesen en hij was er graag heen gelopen om samen met de jongens aan de touwen te trekken: de Assumpta, de grootste, die achthonderdvijfzeventig kilo woog, de middelgrote Conventual van zeshonderdvijftig kilo, de Andrea, van tweehonderd kilo en de Vedada, de kleinste van honderd kilo, boven in de toren.

Die dag werd de Santa Maria, zijn kerk, gewijd, en het leek wel of de klokken anders luidden dan anders... of zou het komen doordat hij anders luisterde? Hij keek naar de achthoekige torens aan beide zijden van de voorgevel: ze waren hoog, slank en licht, en bestonden uit drie delen, die naar boven toe steeds smaller werden. De torens waren met hun spitse ramen naar alle zijden open; elk gedeelte werd omringd door een balustrade en ze eindigden in een plat dak. Tijdens de bouw hadden ze Arnau verteld dat de torens eenvoudig zouden worden, natuurlijk, zonder spitsen of kapitelen, natuurlijk als de zee, wier patrones ze beschermden, maar ze waren

indrukwekkend, fantastisch, dacht Arnau toen hij ze bekeek, zoals de zee óók was.

In hun beste kleren kwamen de mensen naar de Santa Maria. Sommigen gingen de kerk binnen, anderen, onder wie Arnau, bleven buiten staan kijken hoe mooi ze was en luisterden naar de muziek van de klokken. Arnau drukte Mar, aan zijn rechterkant, stevig tegen zich aan; links van hem stond een jongen van dertien jaar met een moederplek bij zijn recheroog, die al net zo genoot als zijn vader.

Vergezeld door zijn gezin, terwijl de klokken bleven luiden, liep Arnau de Santa Maria del Mar binnen. De mensen bleven staan en lieten hem passeren. Dit was de kerk van Arnau Estanyol. Als bastaix had hij de eerste stenen op zijn rug gesjouwd, als geldwisselaar en als consul van de Zee had hij aanzienlijke schenkingen aan de kerk gedaan, en later, als zeeverzekeraar, had hij die schenkingen voortgezet. De Santa Maria was echter niet voor rampen gespaard gebleven. Op 28 februari 1373 was de kerk door een aardbeving haar klokkentoren kwijtgeraakt. Arnau was de eerste geweest die aan het herstel had bijgedragen.

‘Ik heb geld nodig,’ had hij tegen Guillem gezegd.

‘Het geld is van jou,’ had de Moor geantwoord. Hij wist van de ramp en hij wist ook dat Arnau die ochtend een lid van de bouwcommissie van de Santa Maria op bezoek had gehad.

Want het geluk had hen opnieuw toegelachen. Op advies van Guillem had Arnau besloten zich toe te leggen op de zeeverzekering. Catalonië, dat in tegenstelling tot Genua, Venetië en Pisa geen regelgeving kende, was een paradijs voor pioniers op dit gebied, maar alleen verstandige handelaars als Arnau en Guillem slaagden erin te overleven. Het financiële systeem van het land stortte langzaam in en de mensen die snelle winsten probeerden te maken werden in de ondergang meegesleept. Er waren mensen die ladingen oververzekerden, waarna er nauwelijks nog iets van vernomen werd, en andere die schip en goederen verzekerden als zelfs al bekend was dat het schip door piraten was opgebracht, maar die erop gokten dat het bericht vals was. Arnau en Guillem hadden een goede neus voor het kiezen van de juiste schepen en ze waren nog beter in het bepalen van het risico, en al gauw beschikten ze voor hun nieuwe zaak weer over het uitgebreide net van vertegenwoordigers waarmee ze als geldwisselaars hadden gewerkt.

Op 26 december 1379 kon Arnau Guillem echter niet vragen geld te bestemmen voor de Santa Maria. De Moor was een jaar daarvoor plotseling gestorven. Arnau had hem in de tuin aangetroffen, zittend in zijn stoel die altijd naar Mekka stond gericht, de richting waarin hij bad, een geheim dat iedereen kende. Arnau sprak met de leden van de Moorse gemeenschap en 's avonds hadden ze zich over Guillems lijk ontfermd.

Op diezelfde 26 december 1379 werd de Santa Maria 's nachts verwoest door een grote brand. Het vuur legde de sacristie, het koor, de orgels, de altaren en alles in de kerk wat niet van steen was in de as. Maar ook de steen had te lijden gehad van de brand, in elk geval de bewerkte, en de sluitsteen waarop koning Alfons de Goed-aardige stond afgebeeld, de vader van de Plechtige, die het betreffende deel van de werkzaamheden had betaald, was geheel vernield.

De koning ontstak in woede toen hij de verwoesting van het eerbetoon aan zijn koninklijke voorvader zag en eiste herstel, maar de bewoners van de wijk La Ribera hadden hun handen al vol aan het bekostigen van een nieuwe sluitsteen. Al het werk en het geld van het volk werden gestoken in de sacristie, het koor, de orgels en de altaren; de ruitersfiguur van koning Alfons werd kunstig in gips gereconstrueerd, op de sluitsteen bevestigd en beschilderd in rood en goud.

Op 3 november 1383 werd de laatste sluitsteen in het middenschip geplaatst, de steen het dichtst bij het hoofdportaal, waarop het wapen van de bouwcommissie stond, ter ere van al die anonieme burgers die de bouw van de kerk mogelijk hadden gemaakt.

Arnau keek omhoog naar de steen. Mar en Bernat liepen naast hem en alle drie glimlachten ze toen ze naar het hoofdaltaar liepen.

Vanaf het moment dat de sluitsteen op de steiger was geplaatst en daar de komst afwachtte van de ribben van de bogen, had Arnau steeds hetzelfde verhaal herhaald. 'Dat is ons vaandel,' had hij op een dag tegen zijn zoon Bernat gezegd.

De jongen keek omhoog.

'Maar vader,' antwoordde hij, 'dat is het wapen van het volk. Mensen zoals jij hebben hun eigen wapen, in de bogen en op de muren, in de kapellen en de...' Arnau stak zijn hand op en probeerde zijn zoon te onderbreken, maar de jongen ging door: 'Jij hebt niet eens

een ereplaats in het koor!’

‘Dit is de kerk van het volk, jongen. Velen hebben hun leven voor de Santa Maria gegeven en hun naam staat nergens vermeld.’

Arnau’s gedachten dwaalden af naar de tijd dat hij als jongen stenen had gesjouwd van de koninklijke steengroeve naar de Santa Maria.

‘Aan veel van deze stenen,’ zei Mar, ‘zit het bloed van je vader. Een groter eerbewijs is niet denkbaar.’

Met grote ogen keek Bernat naar zijn vader.

‘En dat van vele anderen, jongen,’ zei hij, ‘van vele anderen.’

Augustus aan de Middellandse Zee, augustus in Barcelona. Zo prachtig als hier scheen de zon bijna nergens. Want voordat de zonnestralen door de ramen van de Santa Maria glipten om er te spelen met kleur en steen, werden ze weerkaatst door de zee, en bij aankomst in de stad waren ze van een ongeëvenaarde pracht. Binnen mengde hun kleurige weerspiegeling zich met het geflonker van de duizenden kaarsen op het hoofdaltaar en in de zijkapellen. Overal rook het naar wierook en de orgelmuziek klonk in de akoestisch perfecte ruimte.

Arnau, Mar en Bernat liepen naar het hoofdaltaar. Onder de schitterende apsis, omringd door acht slanke zuilen, stond voor een altaarstuk de kleine gestalte van Maria-ter-Zee. Achter het altaar maakte bisschop Pere de Planella zich gereed om de wijdingsmis op te dragen. Het altaar was getooid met kostbare Franse stoffen, voor de gelegenheid uitgeleend door koning Pere. Van tevoren had hij per brief uit Vilafranca del Penedès gewaarschuwd dat ze na de plechtigheid onmiddellijk moesten worden teruggestuurd.

De Santa Maria was stampvol en de drie Estanyols moesten stilhouden. Enkele aanwezigen herkenden Arnau en maakten de weg voor hem vrij naar het hoofdaltaar, maar Arnau bedankte hen en bleef staan tussen zijn mensen en zijn gezin. Alleen Guillem ontbrak... en Joan. Arnau herinnerde zich hem het liefst als het kind met wie hij de wereld had ontdekt, niet als de verbitterde monnik die zich had geofferd in de vlammen.

Bisschop Pere de Planella begon met de mis.

Arnau voelde zich gespannen. Guillem, Joan, Maria, zijn vader... en die oude vrouw. Waarom dacht hij als laatste altijd terug aan die oude vrouw als hij aan de afwezigen dacht? Hij had Guillem ge-

vraagde haar te gaan zoeken, haar en Aledis.

‘Ze zijn verdwenen,’ had de Moor op een dag gezegd.

‘Ze zeiden dat ze mijn moeder was,’ herinnerde Arnau zich hardop. ‘Zoek verder.’

‘Ik heb ze niet kunnen vinden,’ zei Guillem na een tijdje weer.

‘Maar...’

‘Vergeet hen,’ adviseerde zijn vriend hem uiteindelijk bijna gebiedend.

Pere de Planella ging verder met de plechtigheid.

Arnau was drieënzestig, hij was moe en hij steunde op zijn zoon.

Bernat kneep liefdevol in zijn vaders arm. Wijzend naar het hoofdaltaar vroeg Arnau hem zijn oor naar zijn lippen te brengen.

‘Zie je haar glimlachen, jongen?’ vroeg hij.

nawoord van de auteur

oor het verloop van deze roman heb ik zo veel mogelijk geprobeerd de *Crónica* van Pere III te volgen, met de nodige aanpassingen als het verhaal daarom vroeg. Dat ik voor Navarcles heb gekozen als plaats van het kasteel en het land van de gelijknamige heer, is niet op historische feiten gebaseerd; de baronieën van Granollers, Sant Vicenç dels Horts en Caldes de Montbui, die koning Pere Arnau als bruidsschat schenkt bij het huwelijk met zijn – fictieve – pupil Elionor, zijn dat wel. De baronieën in kwestie werden in 1380 door de infant Martín, zoon van Pere de Plechtige, geschonken aan Guillem Ramon de Montcada, van de Siciliaanse tak van de Montcada's, als beloning voor zijn bewezen diensten bij het huwelijk tussen koningin Maria en een zoon van Martín, die later onder de naam 'de Menselijke' zou regeren. Guillem Ramon de Montcada had het gebied echter korter in bezit dan de hoofdpersoon van de roman. De heer de Montcada verkocht het meteen door aan de graaf van Urgell, om met het geld een vloot uit te rusten en zich te wijden aan de piraterij.

Het recht om de eerste nacht met de bruid van hun horigen te slapen was inderdaad een recht dat de *Usatges*, de wet, de heren verleende. Door het bestaan van de kwalijke praktijken in het oude Ca-

talonië – in het nieuwe Catalonië kwamen ze niet voor – werden de horigen van het land ertoe gebracht in opstand te komen tegen hun heren. Na een periode van voortdurende conflicten werden de praktijken met het arbitrale vonnis van Guadelupe in 1486 uiteindelijk volledig afgeschaft, met een aanzienlijke schadeloosstelling voor de van hun rechten beroofde heren.

Het koninklijk vonnis dat Joans moeder verplichtte om tot haar dood op water en brood in een kamer te wonen, werd in 1330 daadwerkelijk uitgesproken door Alfons III, tegen een vrouw genaamd Eulàlia, gemalin van Juan Dosca.

Wat er in de roman over vrouwen en boeren wordt gezegd, is niet de mening van de auteur. De oordelen zijn alle, of voor het allergrootste deel, letterlijk overgenomen uit het boek *Lo crestià*, dat in ongeveer 1381 geschreven werd door de monnik Francesc Eiximenis.

Anders dan in de rest van Spanje, waar de West-Gotische rechtstraditie dit verbood, konden verkrachters in het middeleeuwse Catalonië trouwen met het verkrachte meisje, zelfs als bij de ontvoering geweld was gebruikt, door de wet *Si quis virginem* toe te passen, zoals gebeurt bij het huwelijk van Mar met de heer van Ponts.

De verkrachter moest óf de vrouw een bruidsschat geven, zodat ze een echtgenoot zou kunnen vinden, óf zelf met haar trouwen. Als de vrouw gehuwd was, werd ze gestraft wegens overspel.

Het is niet met zekerheid te zeggen of de episode waarin koning Jaume van Mallorca zijn zwager Pere III probeert te ontvoeren ook werkelijk heeft plaatsgevonden, of dat dit een verzinsel is geweest van Pere III, als excuus voor het proces tegen de koning van Mallorca, dat zou eindigen met het beslag op zijn koninkrijken. De opzet mislukt overigens omdat een monnik, een familielid van Pere, erop attent was nadat hij tijdens de biecht van het complot had gehoord; in de roman wordt hij bijgestaan door Joan. Wat wel waar lijkt te zijn, is dat koning Jaume eiste dat er een dichte brug werd gebouwd vanaf zijn galeien, die in de haven van Barcelona voor anker lagen, tot aan het Framenors-klooster; misschien heeft dit koning Peres fantasie over het complot aangewakkerd.

De poging van Pedro de Wrede, koning van Castilië, om Barcelona binnen te vallen, wordt in Pere III's *Crónica* in detail uit de doeken gedaan. De haven van de gravenstad was na het dichtslippen van eerdere havens inderdaad kwetsbaar voor natuurgeweld en voor vij-

andelijke aanvallen. Pas in 1340, onder het bewind van Alfons de Goedaardige, werd begonnen met de aanleg van een nieuwe haven die voldeed aan Barcelona's behoeften.

De slag speelde zich precies af zoals Pere III vertelt; de Castiliaanse vloot kon de stad niet bereiken omdat een schip – een walvisvaarder, volgens Capmany – de tasques, de zandbanken voor het strand, blokkeerde, waardoor de koning van Castilië in zijn opmars werd gestuit. Bij deze slag vinden we een van de eerste vermeldingen van het gebruik van artillerie – een bricole op de voorsterven van de koninklijke galei – bij zeeslagen. Spoedig daarop veranderden de schepen die aanvankelijk slechts transportmiddelen voor de troepen waren geweest, in grote, met kanonnen bewapende gevaartes, waardoor de zeeslag een totaal ander karakter kreeg. In zijn *Crónica* geniet Pere III van de spot en hoon waarmee de Catalaanse host Pedro de Wredes troepen overlaadde, vanaf het strand en vanaf de talloze scheepjes die waren uitgevaren om de stad te verdedigen. Pere ziet hierin, naast het doeltreffende gebruik van de bricole, een van de redenen waarom de koning van Castilië zijn poging om Barcelona binnen te vallen opgaf.

Bij de opstand op de plaça del Blat in het zogenaamde eerste slechte jaar, toen de inwoners van Barcelona het graan opeisten, zijn de aanstichters inderdaad na een spoedproces terechtgesteld aan de galg, een terechtstelling die omwille van het verhaal eveneens op de plaça del Blat is gesitueerd. De stedelijke autoriteiten hadden er daadwerkelijk op gerekend dat een simpele eed het volk de honger zou doen vergeten.

Wie inderdaad in het jaar 1360 werd geëxecuteerd, in dit geval door onthoofding voor zijn wisselkantoor, zoals de wet bepaalde, vlak bij de huidige plaça Palacio, was geldwisselaar F. Castelló, die abatut, oftewel failliet, was verklaard.

Ook werden in 1367, op last van de infant don Juan, plaatsvervanger van koning Pere, drie Joden terechtgesteld op beschuldiging dat ze een hostie hadden ontwijfd, na eerst zonder eten en drinken opgesloten te hebben gezeten in de synagoge.

Tijdens het christelijk Pasen was het Joden streng verboden hun huizen te verlaten. Bovendien moesten ze hun ramen en deuren permanent gesloten houden zodat ze de talrijke processies van de christenen niet konden zien of verstoren. Toch werd door het paasfeest

de wrok van de fanatieke christenen zo mogelijk nog sterker aangewakkerd, en de beschuldigingen van ketterse rituelen namen toe tijdens die door de Joden met reden gevreesde dagen.

De twee voornaamste beschuldigingen tegen de Joden in verband met het christelijk Pasen zijn de rituele moord, met name die op kinderen, door hen te kruisigen, te martelen, hun bloed te drinken en hun hart op te eten, alsmede de ontwijding van de hostie. Beide zaken waren volgens het volk bedoeld om de pijn en het lijden van de Christus van de katholieken te doen herbeleven.

De eerst bekende beschuldiging van het kruisigen van een christenkind werd geuit in het Heilige Duitse Rijk, in 1147 in Würzburg, maar al snel, zoals het met de Joden altijd ging, zorgde de ziekelijke volkswuede ervoor dat het fenomeen zich over heel Europa verspreidde. Slechts een jaar later, in 1148, werden de Engelse Joden in Norwich beschuldigd van het kruisigen van een christenkind. Daarna raakten de beschuldigingen van rituele moorden overal verbreid, vooral met Pasen, door middel van kruisiging: in 1168 in Gloucester, in 1235 in Fulda, in 1255 in Lincoln, in 1286 in München... De Jodenhaat was zo sterk en de goedgelovigheid van de mensen zo groot, dat in de vijftiende eeuw een Italiaanse franciscaan, Bernardino da Feltre, de kruisiging van een kind vooraf aankondigde, eerst in Trente, waar de profetie zonder mankeren uitkwam en de kleine Simón dood aan het kruis verscheen. De kerk verklaarde Simón zalig, maar de monnik ging door met zijn 'aankondigingen' van kruisigingen: in Reggio, Bassano en Mantua. Pas halverwege de twintigste eeuw heeft de kerk de zaligverklaring van Simón herzien en ingetrokken; hij was een martelaar van het fanatisme, niet van het geloof.

Een uitval van de host van Barcelona die inderdaad heeft plaatsgevonden, zij het later dan in de roman, namelijk in 1369, was gericht tegen het dorp Creixell, omdat het geen recht van doortocht en weiderecht had verleend aan het vee op weg naar de gravenstad, waar alleen levend vee binnen mocht. Het tegenhouden van vee was een van de belangrijkste redenen waarom de host van de burgers uitrukte om zijn privileges tegen andere dorpen en feodale heren te verdedigen.

De Santa Maria del Mar is zonder enige twijfel een van de mooiste kerken ter wereld; ze mist de monumentaliteit van andere ker-

ken uit dezelfde of latere tijd, maar de geest waarvan Berenguer de Montagut haar heeft willen doordringen, is er voelbaar. Het is de kerk van het volk, voor en door het volk gebouwd, als een groot Catalaans boerenhuis, streng, beschermd en bescherming biedend, met het licht van de Middellandse Zee als belangrijkste onderscheidende element.

Het bijzondere van de Santa Maria is volgens deskundigen dat ze in een ononderbroken tijdbestek van vijfenvijftig jaar is gebouwd, in één architectonische stijl, met slechts weinig toegevoegde elementen; dit maakt de kerk tot de belangrijkste exponent van de zogenaamde Catalaanse gotiek. Zoals destijds gebruikelijk was, werd de Santa Maria boven op de oude kerk gebouwd; de kerkdiensten konden op die manier gewoon doorgaan. Architect Bassegoda Amigó situeerde de oorspronkelijke kerk aanvankelijk op de hoek van de carrer Espaseria. De huidige kerk zou dan vóór de oude zijn gebouwd, aan de noordkant, met daartussen een straat, de huidige carrer de Santa Maria. Toen echter bij de aanleg van een nieuw priesterkoor en crypte in 1966 onder de Santa Maria een Romeinse begraafplaats werd ontdekt, is Bassegoda's oorspronkelijke idee verlaten en zijn kleinzoon, architect en onderzoeker van de kerk, is nu van mening dat de opeenvolgende Santa Maria-kerken steeds op dezelfde plek hebben gestaan; de ene kerk werd boven op de andere gezet. Op de Romeinse begraafplaats lag waarschijnlijk de Heilige Eulàlia, schutpatrones van Barcelona, begraven. Haar resten werden door koning Pere van de Santa Maria overgebracht naar de kathedraal.

Het Mariabeeld waarvan in de roman wordt gesproken, is het beeld dat tegenwoordig aan het hoofdaltaar staat; vroeger bevond het zich in het timpaan van het portaal aan de carrer del Born.

De klokken van de Santa Maria worden pas voor het eerst genoemd in 1714, toen Felipe v de Catalanen overwon. De Castiliaanse koning hief een speciale belasting op de Catalaanse klokken, als straf voor het voortdurende gebeier waarmee de vaderlandslievende Catalanen werden opgeroepen hun wapens op te nemen om het land te verdedigen. Maar het waren niet alleen de Castilianen die hun woede op de klokken koelden. Na het overwinnen van het in Valencia ontstane verzet had Pere de Plechtige zelf bevolen om enkele opstandelingen terecht te stellen door hen het gesmolten me-

taal te laten drinken van de klok die de Valencianen tot de wapens had opgeroepen.

De Santa Maria was zo karakteristiek dat koning Pere het plein ervoor zonder enige twijfel uitkoos om er de burgers toe te spreken tijdens de oorlog tegen Sardinië; andere plekken in de stad, zoals de plaça del Blat, bij het Paleis van Justitie, had hij afgekeurd.

Het volk was hartstochtelijk bij de totstandkoming van de kerk betrokken. Het duidelijkste voorbeeld daarvan zijn wel de nederige bastaixos, die gratis de stenen naar de Santa Maria sjuowden. Ze kregen privileges van de parochie en je kunt hun Mariadevotie tegenwoordig nog aflezen aan de bronzen figuurtjes in het hoofdportaal, de reliëfs in het priesterkoor en de marmeren kapitelen: op allemaal staan de sjouwers in de haven afgebeeld.

De Jood Hasdai Crescas heeft echt bestaan – net als een zekere Arnau Estanyol, kapitein van de Almogàvers; de auteur heeft de eerste echter een rol in de roman toebedeeld, maar van de tweede slechts de naam gebruikt. Zijn beroep van geldwisselaar en het hem toegeschreven leven zijn echter verzonnen door de auteur. Zeven jaar nadat de Santa Maria officieel werd gewijd, in 1391 – meer dan honderd jaar vóór de Katholieke Koningen bevel zouden geven de Joden te verdrijven uit hun rijken – werd de Jodenwijk in Barcelona door het volk met de grond gelijkgemaakt. De bewoners werden terechtgesteld en wie meer geluk had, zoals degenen die erin slaagden naar een klooster te ontkomen, werd gedwongen zich te bekeeren. Nadat de Barcelonese Jodenwijk totaal was verwoest, de huizen waren gesloopt en er in de wijk kerken waren gebouwd, probeerde koning Juan, bezorgd om de economische schade die het verdwijnen van de Joden voor de schatkist betekende, de Joden te laten terugkeren naar Barcelona. Hij beloofde belastingvrijstellingen zolang de gemeenschap de tweehonderd personen niet zou overschrijden en schafte diverse verplichtingen af, zoals de plicht om bedden en meubels af te staan als het hof in Barcelona verbleef, en de plicht om de leeuwen en andere koninklijke dieren te voeden. Maar de Joden keerden niet terug en in 1397 verleende de koning Barcelona het privilege om geen Jodenwijk te hebben.

Nicolau Eimeric, de inquisiteur-generaal, vluchtte ten slotte naar de paus in Avignon, maar toen koning Pere stierf, keerde hij terug naar Catalonië en zette zijn aanval op het werk van Ramon Llull

voort. In 1393 werd hij door koning Juan het land uitgezet en opnieuw vluchtte de inquisiteur naar de paus. In hetzelfde jaar keerde hij echter terug naar La Seu d'Urgell en koning Juan moest de bisschop van de stad verzoeken hem onmiddellijk uit te wijzen. Weer vluchtte Nicolau naar Avignon, maar toen koning Juan stierf, kreeg hij van koning Martín de Menselijke toestemming om de laatste jaren van zijn leven in Girona, zijn geboortestad, door te brengen; daar overleed hij op tachtigjarige leeftijd. De stelregel dat het mogelijk is meer dan eens te martelen, als voortzetting van een eerdere marteling, is werkelijk van Eimeric afkomstig, net als de uitspraak over de omstandigheden die moeten heersen in een gevangenis, net zolang tot de gevangene eraan bezwijkt.

Anders dan Castilië, waar de Inquisitie pas in 1487 werd ingesteld – al bleef de herinnering aan haar gruwelijke processen eeuwenlang bestaan –, beschikte Catalonië al vanaf 1249 over Inquisitierechtbanken. Deze verschilden totaal van de traditionele kerkelijke rechtspraak via de bisschoppelijke rechtbanken en stonden er geheel los van. Dat de Inquisitierechtbanken het eerst in Catalonië verschenen, kwam door hun oorspronkelijke doel: de bestrijding van de ketterij, wat in die tijd gelijkstond met het bestrijden van de katharen in Zuid-Frankrijk en de waldenzen van Pierre Valdo in Lyon. Beide door de kerk als kettters beschouwde stromingen verwierven aanhangers onder de bevolking van het nabijgelegen Catalonië, onder wie Catalaanse edelen in de Pyreneeën, zoals burggraaf Arnau en zijn gemalin Ermessenda, Ramon, heer van Cadí, en Guillem de Niort, rechter van de graaf van Nunó Sanç in Cerdagne en Conflent, die volgelingen van de katharen werden.

Om die reden begon de Inquisitie juist in Catalonië haar trieste activiteiten op het Iberische schiereiland. In 1286 werd echter een eind gemaakt aan de katharenbeweging, en eind veertiende eeuw kreeg de Catalaanse Inquisitie van paus Clemens v de opdracht om zich op de verboden orde van de tempelridders te richten, die in die tijd in het naburige Frankrijk ontstond. De tempeliers zou in Catalonië echter niet de haat ten deel vallen waarmee de Franse vorsten overstelpte – al was dat vooral om economische redenen – en tijdens een provinciaal concilie, bijeengeroepen door de aartsbisschop van Tarragona om de kwestie van de tempeliers te bespreken, namen de aanwezige bisschoppen unaniem een resolutie aan waar-

in ze vrij van schuld werden verklaard. Er was geen enkele aanwijzing gevonden voor de ketterij waarvan ze werden beschuldigd.

Na de tempeliers richtte de Catalaanse Inquisitie haar blik op de Begarden, die ook Catalonië binnen hadden weten te komen, en sprak enkele doodvonnissen uit, die zoals gebruikelijk werden uitgevoerd door de wereldlijke macht, nadat de veroordeelde was verzwakt. Halverwege de veertiende eeuw, in 1348, toen overal in Europa de Jodenwijken werden bestormd naar aanleiding van de pestepidemie, waarvan de Joden steeds de schuld kregen, begon de Catalaanse Inquisitie zich, bij gebrek aan kettens en andere sekten en spirituele bewegingen, te richten op de belijders van het Joodse geloof.

Mijn dank gaat uit naar mijn vrouw Carmen, zonder wie ik dit boek niet had kunnen schrijven, naar Pau Pérez, die de geschiedenis even hartstochtelijk heeft meebeleefd als ik, naar de Escola d'Esriptura de l'Ateneu Barcelonès voor haar voortreffelijke werk op het gebied van het onderwijs in de letteren, naar Sandra Bruna, mijn agente, en naar Ana Liarás, mijn uitgeefster.

BARCELONA, NOVEMBER 2005

Hierna volgt een fragment uit *Koningin op blote voeten* van Ildefonso Falcones

1

*Haven van Cádiz,
7 januari 1748*

 p het moment dat ze de kade op zou stappen, aarzelde Caridad. Ze stond precies aan het eind van de loopplank van de sloep die hen van boord had gehaald van *La Reina*, het zwaar bewapende oorlogsschip dat de zes koopvaardijsschepen met hun kostbare handelswaar vanaf de andere kant van de oceaan naar Spanje begeleid had. De vrouw hief haar gezicht naar de winterzon die de rumoerige, hectische drukte in de haven bescheen: een van de koopvaardijsschepen die met hen uit Havana waren gekomen, werd gelost. De zon kroop tussen de openingen van haar versleten strohoed door en verblindde haar. De herrie deed haar schrikken en ze kromp angstig ineen, alsof het geschreeuw tegen haar gericht was.

‘Doorlopen, zwartje!’ snauwde de zeeman die achter haar kwam en haar zonder pardon voorbijliep.

Caridad wankelde en viel bijna in het water. Toen de volgende man die achter haar liep, aanstalten maakte om haar voorbij te lopen, sprong de vrouw onhandig op de kade, deed een paar stappen opzij en bleef opnieuw stil staan terwijl de bemanning onder veel gelach, plagerijen en allerlei stoere weddenschappen over welk lekker mokkel hun de lange oversteek zou doen vergeten, van boord bleef gaan.

‘Geniet van je vrijheid, zwarte!’ schreeuwde een van de mannen die langs haar liep, terwijl hij zich een klinkende klap op haar achterste veroorloofde.

Sommige van zijn maten lachten. Caridad bewoog zelfs niet, ze hield haar blik strak gericht op de lange, smerige staart van de zee-man die op zijn rug danste en daarbij telkens zijn oude versleten hemd raakte op het ritme van de waggelende gang waarmee de man zich in de richting van de Puerta de Mar verwijderde.

Vrijheid? vroeg ze zich af. Wat voor vrijheid? Ze keek voorbij de kade, naar de stadsmuren, waar de Puerta de Mar toegang tot de stad gaf: een groot deel van de meer dan vijfhonderd bemanningsleden van *La Reina* verdrong zich bij de poort, waar ze door een heel leger van ambtenaren – douanebeambten, korporaals en inspecteurs – op verboden handelswaar gecontroleerd werden en over de nederlaag van de schepen werden ondervraagd, om erachter te komen of een daarvan zich van het konvooi had verwijderd en van de route was afgeweken om te smokkelen en de koninklijke belasting te ontduiken. De mannen wachtten ongeduldig tot de verplichte formaliteiten waren afgehandeld; degenen die het verst van de ambtenaren af stonden en zich beschermd voelden door de menigte, schreeuwden dat ze hen door moesten laten, maar de inspecteurs hielden zich doof. *La Reina*, majesteitelijk voor anker gegaan in het Trocadero-kanaal, had in haar ruimen meer dan twee miljoen peso’s meegebracht, en een hoeveelheid marken van bewerkt zilver met een vergelijkbare waarde, een van de vele schatten van de overzeese gebiedsdelen, en daarnaast Caridad en don José, haar meester.

Vervloekte don José! Caridad had hem tijdens de overtocht verzorgd. ‘De pest van de zee had hij,’ zeiden ze. ‘Hij zal doodgaan,’ verzekerden ze haar. En na een lange doodsstrijd waarbij zijn lichaam met de dag meer wegteerde door de vreselijke zwellingen, koortsaanvallen en bloedingen was zijn tijd inderdaad gekomen. Een maand lang hadden meester en slavin opgesloten gezeten in een kleine, stinkende hut op de achtersteven, met slechts één hangmat. Na betaling van een flinke som geld had don José de kapitein zo ver weten te krijgen dat hij die met planken liet bouwen, ten koste van de gemeenschappelijke officiersruimte. ‘Elegua, laat zijn ziel nooit rust vinden, laat hem eeuwig ronddolen,’ had Caridad gewenst toen ze in die kleine ruimte de machtige aanwezigheid van de Allerhoogste

voelde, van de God die over de mensen heerst en hun lot bepaalt. En alsof haar meester haar had gehoord, smeekte hij haar met zijn huiveringwekkende bloeddoorlopen ogen om mededogen, zijn hand naar haar uitstekend op zoek naar de levenswarmte die hem, dat wist hij, langzaam maar zeker ontsnapte. Caridad, alleen met hem in de hut, weigerde hem die troost. Had zij soms ook niet haar hand uitgestoken toen ze haar van haar kleine Marcelo scheidde? En wat had de meester toen gedaan? De opzichter van de plantage opdracht geven haar vast te houden en tegen de zwarte slaaf schreeuwen dat hij het kind mee moest nemen.

‘En zorg dat ze ophoudt met gillen!’ voegde hij er nog aan toe op het stuk grond voor het grote huis, waar de slaven zich hadden verzameld om te zien wie hun nieuwe meester zou zijn en welk lot hun vanaf dat moment te wachten stond. ‘Ik kan niet tegen...’

Don José had plotseling gezwegen. De verbazing van de slaven was op hun gezicht te lezen. Caridad had zich met een impulsieve klap uit de greep van de opzichter weten los te rukken en maakte aanstalten naar haar zoontje te rennen, maar ze besepte meteen hoe onverstandig dat was en bleef staan. Gedurende een paar seconden was alleen het doordringende, wanhopige gekrijs van Marcelo te horen.

‘Moet ik haar met de zweep geven, don José?’ vroeg de opzichter terwijl hij Caridad weer bij haar arm vastpakte.

‘Nee,’ besloot die na even denken. ‘Ik wil haar heelhuids mee naar Spanje nemen.’

En die grote neger, Cecilio heette hij, sleurde het kind na een meedogenloos gebaar van de opzichter mee naar de hut. De opzichter liet haar los, waarna Caridad op haar knieën viel en haar huilen zich met dat van het kind vermengde. Dat was de laatste keer dat ze haar zoontje zag. Ze had geen afscheid van hem mogen nemen, ze hadden niet toegestaan dat ze...

‘Caridad! Wat sta je daar, vrouw?’

Toen ze haar naam hoorde, keerde ze terug naar de werkelijkheid. Te midden van alle rumoer herkende ze de stem van don Damián, de oude kapelaan van *La Reina*, die ook van boord gegaan was. Meteen liet ze haar bundeltje vallen, ze nam haar hoed af, sloeg haar ogen neer en richtte haar blik op de versleten strohoed die ze tussen haar vingers begon te verfrommelen.

‘Je kunt niet hier op de kade blijven staan,’ vervolgde de priester terwijl hij op haar toeliep en haar bij haar arm pakte. De aanraking duurde maar even; de geestelijke trok haastig zijn hand terug. ‘Kom, we gaan,’ drong hij enigszins nerveus aan, ‘kom maar met mij mee.’

Ze liepen de afstand die hen scheidde van de Puerta de Mar: don Damián met een koffertje, Caridad met haar bundeltje en de hoed in haar handen, zonder haar blik van de sandalen van de kapelaan af te wenden.

‘Opzij voor een man van God,’ riep de priester tegen de zeelieden die bij de poort samendrongen.

Langzaam maar zeker week de menigte uiteen om hem erdoor te laten. Met gebogen hoofd liep Caridad achter hem aan, zwart als ebbenhout, sjokkend op haar blote voeten. Het eenvoudige lange, grijze hemd dat als jurk dienstdeed, van een dikke, grof linnen stof, kon niet verhullen dat ze een stevige, welgevormde vrouw was, even lang als sommige van de zeelieden die hun ogen op haar dikke zwarte kroeshaar richtten, terwijl anderen hun blik op haar borsten lieten vallen, die groot en stevig waren, of op haar weelderige heupen. Wanneer de kapelaan gefluit, schaamteloos commentaar of een of ander gewaagd voorstel hoorde, hief hij slechts zijn hand op en liep stug door.

‘Ik ben pater Damián García,’ stelde de priester zich voor terwijl hij, nadat ze de zeelieden achter zich hadden gelaten, een van de douanebeambten zijn papieren overhandigde, ‘kapelaan van het oorlogsschip *La Reina*, van de koninklijke vloot.’

De douanebeambte bladerde door de documenten.

‘Mag ik de koffer van uwe eerwaarde inspecteren?’

‘Persoonlijke bezittingen...’ antwoordde de priester terwijl hij hem openmaakte. ‘De waar is keurig volgens de regels in de documenten geregistreerd.’

De douanebeambte knikte terwijl hij met zijn hand door de inhoud van de koffer woelde.

‘Nog problemen gehad onderweg?’ vroeg de ambtenaar zonder hem aan te kijken, terwijl hij een staafje tabak op zijn hand woog. ‘Een ontmoeting met vijandelijke schepen of andere schepen die niet tot de vloot behoorden?’

‘Nee, helemaal niets. Alles ging zoals voorzien.’

De douanebeambte knikte.

‘Uw slavin?’ informeerde hij met een gebaar naar Caridad, toen hij klaar was met de inspectie van de koffer. ‘Ze staat niet in de papieren.’

‘Zij? Nee. Ze is een vrije vrouw.’

‘Zo ziet ze er anders niet uit,’ zei de douanebeambte terwijl hij voor Caridad ging staan, die haar bundeltje en haar strohoed nog steviger vastpakte. ‘Kijk me aan, negerin!’ gromde de ambtenaar. ‘Wat verberg je?’

Enkele van de andere ambtenaren die de zeelieden controleerden, draaiden zich om naar de douanebeambte en de vrouw die met gebogen hoofd voor hem stond. De zeelieden die voor hen opzij waren gegaan, kwamen naderbij.

‘Niets. Ze verbergt niets,’ riep don Damián.

‘Zwijg, pater. Iedereen die een douanebeambte niet in de ogen durft te kijken, verbergt iets.’

‘Wat kan die arme stakker nu te verbergen hebben?’ hield de priester vol. ‘Caridad, geef hem je papieren.’

De vrouw rommelde in haar bundeltje op zoek naar de documenten die de scheepsklerk haar had overhandigd, terwijl don Damián verder sprak.

‘Ze is in Havanna met haar meester, don José Hidalgo, aan boord gegaan. Hij wilde voor hij dood zou gaan naar zijn geboorteland terugkeren maar stierf tijdens de overtocht, God hebbe zijn ziel.’

Caridad gaf de douanebeambte haar gekreukelde documenten.

‘Voor hij stierf,’ ging don Damián verder, ‘heeft don José, zoals gebruikelijk is op Zijne Majesteits schepen, zijn testament opgemaakt en daarin heeft hij beschikt dat zijn slavin Caridad vrijgelaten moest worden. Daar hebt u de akte van vrijlating die de klerk van het kapiteinsschip opgemaakt heeft.’

‘Caridad Hidalgo,’ had de klerk geschreven, de achternaam van de meester nemend, ‘ook bekend als Cachita; negerslavin, met de kleur van ebbenhout, gezond en met een sterk gestel, zwart kroeshaar en ongeveer vijftientig jaar oud.’

‘Wat zit er in die zak?’ vroeg de douanebeambte na het doorlezen van de documenten die Caridads vrijheid aantoonde.

De vrouw maakte het bundeltje open en liet het hem zien. Een oude doek en een grof linnen vest. Alles wat ze bezat, de kleren die haar meester haar de afgelopen jaren had gegeven: het vest vorige

winter, de doek twee winters geleden. Verstoppt tussen de kledingstukken zaten een aantal sigaren die ze onderweg van don José had gestolen en bewaard had. ‘En als ze ze vinden?’ dacht ze angstig. De douanebeambte maakte aanstalten het bundeltje te doorzoeken, maar toen hij de oude kleren zag, trok hij een vies gezicht.

‘Kijk me aan, negerin,’ beval hij.

Caridad trilde over haar hele lichaam; iedereen die het tafereel bijwoonde, kon het duidelijk zien. Nooit eerder had ze een blanke man aangekeken wanneer die het woord tot haar richtte.

‘Ze is bang,’ probeerde don Damián haar te helpen.

‘Ik zei dat ze me moest aankijken.’

‘Toe dan,’ smeekte de kapelaan.

Caridad hief haar hoofd op, haar ronde gezicht met de dikke, vlezig lippen, de stompe neus en de kleine donkere ogen die probeerden langs de douanebeambte heen naar de stad te kijken.

De man fronste zijn wenkbrauwen en zocht tevergeefs de ontwijkende blik van de vrouw.

‘De volgende!’ zei hij plotseling berustend, waarmee hij de spanning verbrak en een stormloop van zeelieden teweegbracht.

Met Caridad op zijn hielen liep don Damián via de Puerta de Mar, een door twee kanteeltorens geflankeerde poort, de stad in. In het Trocadero-kanaal bleef *La Reina* achter, het schip met twee bruggen en meer dan zeventig kanonnen waarmee ze van Havanna waren gekomen, evenals de zes koopvaardij schepen die het had begeleid, met hun ruimen vol producten uit de overzeese gebiedsdelen: suiker, tabak, cacao, gember, sarsaparilla, indigo, cochenille, zijde, parels, schildpad... zilver. De reis was een succes geweest en Cádiz had hen met klokgelui ontvangen. Spanje was in oorlog met Engeland; de zilvervloten, die tot een paar jaar daarvoor onder gewapende geleide van schepen van de koninklijke oorlogsvloot de oceaan overstaken, voeren niet meer en de handel was een zaak geworden van de koopvaardij schepen, van particuliere handelaren die een koninklijke vergunning voor de overtocht kregen. Daarom had de aankomst van de goederen en de schat aan edelmetalen, waaraan de Spaanse schatkist zo’n behoefte had, een feestelijke sfeer in de stad teweeggebracht die in alle hoeken en gaten gevoeld werd.

Toen ze de Nuestra señora del Pópulo-kerk en de Puerta de Mar

achter zich hadden gelaten en bij de calle del Juego de Pelota kwamen, maakte don Damián zich los van de stroom zeelieden, handelaren en soldaten, stond stil en zette zijn koffer op de grond.

‘Moge God je vergezellen en beschermen, Caridad,’ wenste hij haar, terwijl hij zich naar haar omdraaide.

De vrouw gaf geen antwoord. Ze had de strohoed tot over haar oren getrokken en de kapelaan kon haar ogen niet zien, maar hij stelde zich voor dat ze strak op de koffer gericht waren, of op zijn sandalen, of...

‘Ik heb veel te doen, begrijp je?’ probeerde hij zich te verontschuldigen. ‘Ga werk zoeken. Dit is een erg rijke stad.’

Bij die laatste woorden stak Don Damián zijn rechterhand uit; die raakte Caridads onderarm en toen was hij het die zijn blik een seconde neersloeg. Toen hij weer opkeek, waren Caridads kleine donkere ogen strak op hem gevestigd, net als in de nachten van de overtocht, toen hij zich na de dood van haar meester over de slavin had ontfermd en haar op bevel van de kapitein voor de zeelieden verborgen gehouden had. Zijn maag draaide om. ‘Ik heb haar niet aangeraakt,’ zei hij voor de zoveelste keer tegen zichzelf. Nooit had hij haar met een vinger aangeraakt, maar Caridad had hem wezenloos aangekeken en hij... Hij had zich bij het zien van die schitterende vrouw niet kunnen bedwingen en zich onder zijn kleren afgetrokken.

Meteen na de dood van don José werd het begrafenisritueel uitgevoerd: er werden drie gebeden gezegd, waarna zijn lijk in een zak, met twee waterkruiken aan zijn voeten gebonden, overboord gegooid werd. Vervolgens gaf de kapitein bevel de hut af te breken en kreeg de klerk opdracht de bezittingen van de overledene in bewaring te nemen. Don José was de enige passagier op het kapiteinschip; Caridad de enige vrouw aan boord.

‘Eerwaarde,’ zei hij ten slotte tegen de kapelaan, ‘vanaf dit moment is het uw verantwoordelijkheid om die negerin uit de buurt van de bemanning te houden.’

‘Maar ik...’ probeerde don Damián zich te verzetten.

‘Ook al is de etenswaar die de heer Hidalgo aan boord heeft gebracht niet van u, u mag die gebruiken om haar van voedsel te voorzien,’ besloot de kapitein, die zijn protest negeerde.

Don Damián hield Caridad opgesloten in zijn kleine hut, waar

slechts plaats was voor de hangmat die van de ene naar de andere kant hing en die hij overdag weghaalde en oprolde. De vrouw sliep op de grond, aan de kant van zijn voeten. De eerste nachten vluchtte de kapelaan in het lezen van de heilige boeken, maar zijn ogen volgden steeds vaker het schijnsel van de olielamp dat, alsof het een eigen wil had, hardnekkig van de bladzijden van zijn zware boeken leek af te dwalen naar de vrouw die opgerold onder zijn hangmat lag te slapen.

Hij vocht tegen de fantasieën die hem overweldigden bij het zien van Caridads benen wanneer die onder de omslagdoek waarmee ze zich bedekte uitstaken, van haar borsten, die op het ritme van haar ademhaling op en neer gingen, van haar billen. Maar toch begon hij zich, bijna onwillekeurig, af te trekken. Misschien kwam het door het kraken van het hout waaraan de hangmat hing, misschien door de spanning die zich in die kleine ruimte ophoopte, feit was dat Caridad haar ogen opendeed en al het licht van de lamp zich daarin concentreerde. Don Damián voelde het bloed naar zijn wangen stijgen en bleef even stil liggen, maar zijn verlangen had zich vernieuwvuldigd bij het zien van Caridads blik, diezelfde wezenloze blik als waarmee ze nu zijn woorden aanhoorde.

‘Luister naar me, Caridad,’ drong hij aan. ‘Zoek werk.’

Don Damián pakte zijn koffer, draaide zich om en hervatte zijn weg.

‘Waarom voel ik me schuldig?’ vroeg hij zich af terwijl hij stilstond om de koffer in zijn andere hand te nemen. Hij had haar met geweld kunnen nemen, pleitte hij zich vrij, zoals altijd wanneer hij door schuldgevoel bevangen werd. Ze was maar een slavin. Misschien... misschien had hij zelfs helemaal geen geweld hoeven te gebruiken. Waren die zwarte slavinnen soms niet allemaal losbandige vrouwen? Don José, haar meester, had het tijdens een biecht toegegeven: hij sliep met ze allemaal.

‘Bij Caridad heb ik een zoon verwekt,’ onthulde hij, ‘misschien wel twee, maar nee, ik denk het niet; die tweede, dat onhandige, domme jongetje, was net zo donker als zij.’

‘Hebt u berouw?’ vroeg de priester hem.

‘Dat ik kinderen heb verwekt bij negerinnen?’ zei de plantagehouder geïrriteerd. ‘Pater, ik verkocht die zwartjes aan een suikerplantage in de buurt, die eigendom was van de priesters. Zij hebben

zich daarbij nooit erg druk gemaakt over mijn zondige ziel.'

Don Damián liep richting de Santa Cruz-kathedraal, aan de andere kant van de smalle landtong waarop de ommuurde stad lag en die de baai afsloot. Voordat hij een zijstraat insloeg, keek hij achterom; tussen de voorbijgangers door ving hij een glimp op van Caridad: ze was aan de kant gegaan en stond met haar rug tegen een muur geleund, onbeweeglijk, zich niet bewust van wat er om haar heen gebeurde.

'Ze redt zich wel,' zei hij tegen zichzelf, en met kordate stappen liep hij de straat in. Cádiz was een rijke stad waar handelaars en kooplieden uit heel Europa elkaar troffen en waar het geld in overvloed stroomde. Ze was een vrije vrouw en daarom moest ze leren leven in vrijheid, en werk zoeken. Hij liep een flink stuk maar toen hij op het punt kwam waar de in aanbouw zijnde nieuwe kathedraal, vlak bij die van Santa Cruz, zich al duidelijk aftekende, stond hij stil. Wat voor werk moest die arme stakker doen? Ze kon niets, alleen van 's ochtends tot 's avonds werken op een tabaksplantage, waar ze vanaf haar tiende had gewoond, nadat ze in het rijk van de Lukumí, in de golf van Guinee, voor vijf armzalige el stof door Engelse slavenleveranciers was gekocht, die haar vervolgens op de gretige Cubaanse markt, waar de vraag groot was, weer doorverkochten. Dat had don José Hidalgo de kapelaan zelf verteld toen deze wilde weten waarom hij haar voor de reis uitgekozen had.

'Ze is sterk en begeerlijk,' voegde de plantagehouder er met een knipoog aan toe. 'En naar het schijnt niet vruchtbaar meer, wat buiten de plantage altijd een voordeel is. Nadat ze dat domme kind heeft gebaar...'

Don José had hem ook verteld dat hij weduwnaar was en een gestudeerde zoon had die carrière had gemaakt in Madrid, waar hij zijn laatste dagen wilde slijten. Op Cuba had hij een winstgevende tabaksplantage op een vruchtbare vlakte bij Havanna die hij zelf met de hulp van een twintigtal slaven bewerkte. De eenzaamheid, de ouderdom en de druk van de suikermoleneigenaren die grond voor hun florerende industrie wilden hebben, hadden hem ertoe gebracht zijn bezit te verkopen en naar zijn vaderland terug te keren. Na twintig dagen op het schip werd hij echter getroffen door die pest, die zijn zwakke, versleten gestel zo meedogenloos folterde. De koorts, de zwellingen, de gevlekte huid en het bloedende tandvlees deden

de arts concluderen dat de patiënt opgegeven moest worden.

Toen had de kapitein van *La Reina*, zoals op de schepen van de koning verplicht was, de klerk opdracht gegeven naar de hut van don José te gaan om zijn laatste wil op te tekenen.

‘Ik schenk mijn slavin Caridad de vrijheid,’ fluisterde de zieke nadat hij opdracht had gegeven tot de schenking van een paar vrome legaten en verder zijn hele bezit vermaakt had aan die zoon die hij niet meer zou weerzien.

De vrouw had niet eens moeite gedaan om haar dikke lippen in een verheugde glimlach te plooiën toen ze hoorde dat ze vrij was, herinnerde de priester zich toen hij daar op straat stilstond.

Ze praatte niet! Don Damián herinnerde zich hoe hij zich had ingespannen om Caridad tijdens de zondagse missen op het dek tussen de honderden biddende stemmen te horen, en haar timide gefluister wanneer hij haar ’s avonds, voordat ze ging slapen, tot bidden dwong. Wat voor werk moest die vrouw gaan doen? De kapelaan was zich ervan bewust dat bijna alle vrijgelaten slaven uiteindelijk weer voor hun oude meesters gingen werken, voor een zo armzalig loontje dat het nauwelijks toereikend was voor de behoeftes waarin vroeger, toen ze nog slaven waren, altijd voorzien was. Of ze waren veroordeeld tot een bestaan als bedelaar tussen duizenden andere bedelaars, maar die waren in Spanje geboren, kenden het land en de mensen, en sommige waren handig en intelligent. Hoe zou Caridad zich kunnen redden in een grote stad als Cádiz?

Hij zuchtte en streek een aantal keer met zijn hand over zijn kin en over het weinige haar dat hij nog had. Toen draaide hij om, pakte de koffer weer op en begon sjouwend met het ding op zijn schouder terug te lopen. Wat nu? vroeg hij zich af. Misschien... misschien kon hij ervoor zorgen dat ze werk in de tabaksfabriek kreeg, daar had ze verstand van. ‘Ze is heel goed met de bladeren; ze behandelt ze met liefde en tederheid, zoals het moet, en ze kan de beste eruit halen en goede sigaren draaien,’ had don José hem verteld, maar dat betekende dat hij om een gunst moest vragen en als bekend werd dat hij... Hij kon het risico niet lopen dat Caridad vertelde wat er op het schip gebeurd was. In de fabriek werkten bijna tweehonderd sigarenmaaksters die onder het draaien van de typische sigaartjes van Cádiz niet anders deden dan kletsen en op alles en iedereen kritiek leveren.

Hij zag dat Caridad nog steeds onbeweeglijk, hulpeloos tegen de muur geleund stond. Een groep straatjongens was haar aan het pesten zonder dat de mensen die de haven in- en uitliepen, er iets van zeiden. Don Damián bereikte de plek juist toen een van de jongens op het punt stond een steen naar haar te gooien.

‘Ophouden!’ schreeuwde hij.

De jongen trok zijn arm terug; de jonge vrouw nam haar hoed af en sloeg haar ogen neer.

Caridad verwijderde zich van het groepje van zeven passagiers dat aan boord was gegaan van het schip dat over de Guadalquivir naar Sevilla zou varen; ze was moe en probeerde het zich tussen de aan boord opgestapelde balen gemakkelijk te maken. Het schip was een vissersboot met één mast en een behoorlijk laadvermogen, die met een lading kostbare olie van de Sevillaanse vlakte de haven van Cádiz binnengelopen was.

Van de baai van Cádiz voeren ze langs de kust tot Sanlúcar de Barrameda, waar de Guadalquivir in zee uitmondde. Voor de kust van Chipiona gingen ze met nog andere vissersboten en veerponten voor anker om te wachten tot het vloed werd en de wind gunstig stond om de gevaarlijke ondiepte van Sanlúcar over te steken, de gevreesde zandbanken die het gebied tot een scheepskerkhof gemaakt hadden. Alleen wanneer alle vereiste omstandigheden om de ondiepte te nemen samenvielen, durfden de kapiteins de oversteek aan. Daarna voeren ze stroomopwaarts, waarbij ze gebruikmaakten van de stuwende kracht van de vloed, die tot vlak bij Sevilla te voeren was.

‘Er zijn gevallen bekend van schepen die wel honderd dagen hebben moeten wachten voor ze konden oversteken,’ zei een zeeman tegen een rijk uitgedoste passagier, die onmiddellijk een bezorgde blik richting Sanlúcar en zijn spectaculaire moerasgebied wierp, alsof hij smeekte niet door hetzelfde lot getroffen te worden.

Caridad, die tussen een aantal zakken tegen de rand van het schip zat, liet zich wiegen door het schommelen van de vissersboot. De zee vertoonde een gespannen kalmte, dezelfde die bij alle mensen op het schip merkbaar was, en ook op alle andere boten. Het was niet alleen het wachten, het was ook de angst voor een aanval van de Engelsen of van piraten. De zon begon te dalen en het water

kreeg een dreigende metalige kleur; de bezorgde gesprekken van bemanning en passagiers dempten zich tot een zacht gefluister. Bij het ondergaan van de zon werd de gure winterkou voelbaar, en de vochtigheid drong in Caridad's botten, waardoor ze het nog kouder kreeg. Ze had honger en was moe. Ze had haar vest aangedaan, dat net zo grijs en verkleurd was als haar hemd, en net als dit van grof linnen, in groot contrast met de kleren van de andere passagiers die tegelijk met haar aan boord waren gegaan, die in haar ogen luxueus en kleurrijk waren. Ze merkte dat haar tanden klapperden en dat ze kippenvel had, zodat ze in haar bundeltje naar haar omslagdoek zocht. Haar vingers voelden een sigaar; ze betastte hem voorzichtig en herinnerde zich de geur, de effecten ervan. Ze had het nodig, ze hunkerde ernaar haar zinnen te verliezen, de moeheid te vergeten, de honger... en zelfs haar vrijheid.

Ze sloeg de doek stevig om zich heen. Vrij? Don Damián had haar aan boord van dat schip gezet, het eerste dat hij had kunnen vinden dat klaar lag om de haven van Cádiz te verlaten.

‘Ga naar Sevilla,’ zei hij nadat hij het met de kapitein eens was geworden over de prijs en die uit eigen zak had betaald, ‘naar Triana. Daar ga je naar het miniemenklooster, zeg maar dat ik je gestuurd heb.’

Caridad wilde dat ze de moed had gehad hem te vragen wat Triana was of hoe ze dat klooster moest vinden, maar hij had haar bijna aan boord geduwd, zenuwachtig om zich heen kijkend, alsof hij bang was dat iemand hen samen zag.

Ze rook aan de sigaar en het aroma voerde haar weer naar Cuba. Zij wist alleen waar haar hut was, en de plantage, en de suikerplantage waar zij en de andere slaven elke zondag naartoe gingen om naar de mis te luisteren en daarna te zingen en te dansen tot ze niet meer konden. Van de hut naar de plantage en van de plantage naar de hut, dag na dag, maand na maand, jaar na jaar. Hoe moest ze een klooster vinden? Ze kroop dicht tegen de rand aan en drukte haar rug tegen het hout op zoek naar het contact met een werkelijkheid die verdwenen was. Wie waren die vreemde mensen? En Marcelo? Wat zou er van hem geworden zijn? Hoe zou haar vriendin María het maken, de mulattin met wie ze altijd samen zong? En de anderen? Wat deed ze 's nachts op een vreemde boot, in een onbekend land, op weg naar een stad waarvan ze niet eens had geweten dat die

bestond? Triana? Ze had de blanken nooit iets durven vragen. Ze had altijd geweten wat ze moest doen! Ze hoefde niets te vragen.

Bij de herinnering aan Marcelo werden haar ogen vochtig. Ze tastte in haar bundeltje op zoek naar de vuursteen, het vuurslag en het tondel om vuur te maken. Zouden ze haar laten roken? Op de plantage mocht het, daar was het gebruikelijk. Tijdens de lange zee-reis had ze om Marcelo gehuild. Ze had zelfs... ze had zelfs de neiging gevoeld om in zee te springen en zo een eind te maken aan dat oneindige lijden. 'Weg daar, zwartje! Wil je overboord vallen?' had een van de zeelieden haar gewaarschuwd. En zij had zich gehoorzaam van de rand verwijderd.

Als die zeeman niet verschenen was, zou ze dan de moed hebben gehad om overboord te springen? Ze wilde er niet meer aan denken; in plaats daarvan sloeg ze de mannen op de boot gade: ze leken nerveus. De vloed kwam op, maar de wind bleef uit. Sommigen rookten. Handig sloeg ze met het vuurslag tegen de steen en al gauw vatte het tondel vlam. Waar zou ze de bomen kunnen vinden waarvan ze de schors en de schimmels gebruikte om tondel te maken? Ze stak de sigaar aan, inhaleerde diep en bedacht toen dat ze ook niet wist waar ze tabak kon krijgen. De eerste trek kalmeerde haar geest. De twee volgende ontspanden haar spieren en gaven haar een licht gevoel in haar hoofd.

'Zwartje, mag ik meeroken?'

Een scheepsjongen was op zijn hurken tegenover haar komen zitten, zijn gezicht was vuil maar levendig en aangenaam. Een paar tellen lang wiegde Caridad zich in de glimlach waarmee de jongen haar antwoord afwachtte, en zag ze alleen zijn witte tanden, net als die van Marcelo wanneer die zich in haar armen stortte. Ze had nog een kind gehad, een mulattenkind, zoon van de meester, maar don José had het verkocht zodra het buiten de zorg kon van de oude vrouwen die op de kinderen van de slavinnen pasten als die aan het werk waren. Zo ging het met alle kinderen: de meester wilde geen negertjes onderhouden. Marcelo, haar tweede zoon, verwekt door een neger van de suikerplantage, was anders geweest: een moeilijke bevalling, een kind met problemen. 'Die zal niemand kopen,' oordeelde de meester toen het kind wat groter was en zijn onhandigheid en gebreken zichtbaar werden. Hij mocht op de plantage blijven, alsof hij niet meer dan een hond was, of een kip of een van

de varkens die ze achter de hut hielden. ‘Hij zal wel doodgaan,’ voor-
spelde iedereen. Maar Caridad liet dat niet gebeuren; vaak kreeg ze
stokslagen of met de zweep als ze haar betrapten terwijl ze eten met
hem deelde. ‘We geven je te eten zodat je werkt, niet om een im-
beciel groot te brengen,’ zei de opzichter dan.

‘Zwartje, mag ik meeroken?’ drong de scheepsjongen aan.

Waarom niet, vroeg Caridad zich af. Hij had dezelfde glimlach
als Marcelo. Ze reikte hem de sigaar aan.

‘Allemachtig! Waar heb je dit lekkers vandaan?’ riep de jongen
uit nadat hij een trek had genomen en had moeten hoesten. ‘Van
Cuba?’

‘Ja,’ hoorde Caridad zichzelf zeggen terwijl ze de sigaar weer aan-
pakte en hem naar haar lippen bracht.

‘Hoe heet je?’

‘Caridad,’ antwoordde ze in een wolk van rook.

‘Leuke hoed heb je.’

De jongen stond onrustig op zijn benen te wiebelen. Hij wacht-
te op een tweede trek die na een tijdje eindelijk kwam.

‘De wind steekt op!’

De schreeuw van de kapitein verbrak de stilte. Van de andere sche-
pen klonken vergelijkbare uitroepen. Er waaide een zuidenwind,
ideaal om de ondiepte over te steken. De scheepsjongen gaf haar de
sigaar terug en rende weg om zich bij de andere zeelui te voegen.

‘Dank je, zwartje,’ zei hij haastig.

Anders dan de andere passagiers ging Caridad niet kijken bij het
moeilijke manoeuvreren door het smalle kanaal, waarbij ze drie keer
van vaarrichting moesten veranderen. Langs de monding van de Gu-
adalquivir werden op het land of op de sloepen die aan de kant la-
gen vastgebonden, lichtsignalen aangestoken om de schepen te lei-
den. Ook voelde ze niet de spanning waarmee alle andere
opvarenden de oversteek beleefden: als de wind afnam en ze hal-
verwege niet verder konden, was er grote kans dat ze aan de grond
zouden lopen. Ze bleef tegen de rand zitten roken, liet de tabak haar
zintuigen bedwelmen en genoot van de aangename kriebel in haar
spieren. Op het moment dat de vissersboot het gevreesde kanaal de
los Ingleses opvoer, waarbij hun route aan bakboord door de toren
van San Jacinto werd verlicht, begon Caridad te neuriën in het rit-
me waarin ze zich hun zondagse feesten herinnerde, wanneer de ne-

gerslaven van de verschillende plantages zich na de mis op de nabijgelegen suikerplantage verzamelden in de grote barak van de plantage waar ze met hun meesters naartoe gekomen waren. Daar mochten ze van de blanken zingen en dansen, alsof ze kinderen waren die zich moesten ontladen, om even hun zware werk te kunnen vergeten. Maar in iedere klank en in iedere danspas, wanneer de *batás*-trommels spraken – de grote *iyá*, de moeder aller trommels, de *itótele* of de kleinste, de *okónkolo* –, bewezen de negers eer aan hun goden, vermomd als christelijke maagden en heiligen, en herinnerden ze zich weemoedig hun Afrikaanse oorsprong.

Ze bleef neuriën, zich niet bewust van de dwingende bevelen van de kapitein en het drukke heen en weer rennen van de bemanning, en ze deed het net zoals wanneer ze Marcelo in slaap wiegde. Het leek of ze hem weer rook, zijn haar weer voelde, zijn ademhaling weer hoorde... Ze wierp een kus in de lucht. Het kind had overleefd. Er werd nog steeds tegen hem geschreeuwd, hij kreeg nog steeds klappen van de meester en de opzichter maar hij had de genegenheid van de negers van de plantage gewonnen. Hij lachte altijd! En hij was lief en vriendelijk tegen iedereen. Marcelo had geen idee van slaven of meesters. Hij leefde vrij, maar soms keek hij de slaven in hun ogen alsof hij hun pijn begreep en hen aanmoedigde zich van hun ketenen te ontdoen. Sommigen lachten droevig tegen Marcelo, anderen huilden om zijn onschuld.

Caridad nam een diepe haal van de sigaar. Er werd goed voor hem gezorgd, daaraan twijfelde ze niet. Maria, die van de samenzang, zou zich om hem bekommeren. En ook Cecilio, ook al had die hem van haar moeten lostrekken... Al die slaven die samen met de grond waren verkocht, zouden voor hem zorgen. En haar kind zou gelukkig zijn, dat voelde ze. Maar de meester... 'Hopelijk doolt uw ziel eeuwig en zonder rust te vinden rond, don José,' wenste Caridad.

Einde fragment *Koningin op blote voeten*

Ildefonso Falcones over *De hand van Fatima:*

‘In 1884 werd in een oud huis in het Spaanse Zaragoza een tussenvloer ontdekt. Daaronder was een groot aantal Arabische handschriften van bijna driehonderd jaar oud verborgen. Ook lag er materiaal om boeken te binden. Het bleek de voorraad te zijn van een geheime boekhandel van morisken – onder dwang tot het christendom bekeerde moslims –, verscholen voor de christenen die in Spanje de dienst uitmaakten. Wat er met de boekhandelaar is gebeurd, is niet bekend. Hij maakte deel uit van een volk dat werd mishandeld en gehaat om zijn cultuur, geloof, wetten en taal.

Mijn roman gaat over de morisken, die in 1568 een bloedige strijd uitvochten in de Alpujarras, een berggebied in het zuiden van Spanje. Die strijd was het begin van een conflict dat pas eindigde in 1609, toen zij voorgoed uit hun vaderland Spanje verdreven werden. Het verhaal speelt zich voornamelijk af in het christelijke Córdoba, waar de meeste morisken vanuit Granada terechtkwamen. De moskee, de koninklijke stallen, de loden boeken... het zijn allemaal historische gegevens die ik in mijn roman een plaats heb gegeven om eer te bewijzen aan mensen die zich, zoals die boekhandelaar, hebben ingespannen om hun cultuur te behouden en over te dragen op volgende generaties.’

Hierna volgt een fragment uit *de band van Fatima* van Ildefonso Falcones:

In dat jaar, 1570, steeg het inwonertal van Córdoba naar ongeveer vijftigduizend. Net als in elke ommuurde stad, was de bouw van huizen buiten de muren verboden omdat die de vrije doorgang op de rondweg konden belemmeren of de stad aanleiding zou kunnen geven tot uitbreiding buiten de muren, waar zich het open veld uitstreckte. De Guadalquivir was daar niet meer bevaarbaar en slingerde zich in grillige, indrukwekkende bochten door het gebied. Ten noorden van de stad lag de Sierra Morena en ten zuiden ervan, aan de overzijde van de rivier, lagen uitgestrekte landerijen, de vruchtbare korenvelden. In de tiende eeuw was Córdoba na een lange strijd onafhankelijk geworden van de Oriënt en had Abd Ar-Rahman III zichzelf uitgeroepen tot kalief van het Westen, als opvolger en plaatsvervanger van Mohammed, prins der gelovigen en pleitbezorger van de wet van Allah. Sindsdien was Córdoba uitgegroeid tot de belangrijkste stad van Europa en cultureel erfgenaam van grootse oosterse steden, met meer dan duizend moskeeën, duizenden huizen, winkels en bijna driehonderd publieke badhuizen. Córdoba werd een bloeiend centrum van wetenschap, kunst en literatuur. Drie eeuwen later werd de stad na een maanden durend beleg vanuit de Ajerquía naar de medina, de twee delen waaruit de stad bestond, door ko-

ning Ferdinand III 'de Heilige' veroverd voor het christendom.

De christenen werkten niet op zondag. Op de eerste rustdag die ze in de stad meemaakten, ontvluchtte Hernando het armoedige huis in de doodlopende steeg, met de zes kleine kamers die zeven moriskengezinnen huisvestte.

'Er zijn huizen waar wel veertien of zestien gezinnen wonen,' had Hamid hem verteld toen hun die woning werd aangeboden. 'De koning,' verklaarde hij op Hernando's ongelovige reactie, 'heeft beschikt dat de morisken een huis moeten delen met geboren christenen, zodat deze hen in de gaten kunnen houden, maar het stadsbestuur vond het niet nodig aan dit bevel gehoor te geven toen duidelijk werd dat geen enkele christen met ons onder één dak wilde wonen. Daarom werd besloten dat we in aparte huizen moeten wonen, mits die tussen twee door christenen bewoonde woningen in staan. Daar komt nog bij,' voegde hij er tongklakkend aan toe, 'dat alle huizen hier eigendom zijn van de kerk of de adel, die flink geld verdienen met de verhuur, wat niet mogelijk zou zijn als we in huizen van christenen woonden. Waarschijnlijk zijn er meer dan vierduizend morisken in de stad aangekomen. Het zal de raadsleden weinig moeite hebben gekost om die beslissing te nemen. Ze betalen ons een armzalig loon, maar verdienen veel geld aan ons: eerst buiten ze ons uit en vervolgens beroven ze ons van het schijntje dat we verdienen door ons hun huizen te verhuren.'

Omdat ze als laatste waren aangekomen, hadden ze een kamer moeten delen met een jong echtpaar dat pas een kind had gekregen, wat bij de treurende Fatima tegenstrijdige gevoelens leek op te roepen. Het meisje deed alleen maar wat Aisha haar opdroeg. Zodra ze dat had gedaan, trok ze zich terug in haar hardnekkige stilzwijgen, dat ze alleen verbrak om een of ander gebed te prevelen. Soms keek ze op als ze het kindje hoorde huilen. Hernando, die weinig thuis was, had geprobeerd erachter te komen wat die zwarte, nu immer uitgebluste ogen wilden zeggen, maar het enige wat hij erin kon lezen was een immens verdriet.

Ook Aisha wierp onwillekeurig trieste blikken op de pasgeborene. Meteen nadat Aquil en Musa door de autoriteiten waren geregistreerd, waren ze hun ontnomen en aan vrome Cordobaanse gezinnen gegeven om ze op te voeden en tot het christelijke geloof te bekeren. Dat deden ze met alle minderjarige gedeporteerden.

Aisha en ook Brahim, die voor één keer net zo machteloos was als zijn vrouw, moesten toekijken hoe hun kinderen hartverscheurend huilend van hen werden gescheiden en aan onbekenden overhandigd. De woede was van het gezicht van de muilezeldrijver af gespat. Het waren zijn jongens, de enige trots die hem nog restte!

Het was echter niet Fatima, noch het vooruitzicht de ruimte voor lange tijd met het jonge paar en hun kindje te moeten delen, wat Hernando ertoe dreef die zondag voor zonsopgang op te staan en stilletjes weg te gaan. Die nacht had Brahim, terwijl ze dicht op elkaar in de kamer lagen, voor het eerst in maanden toenadering tot Aisha gezocht en had zij zich aan hem gegeven als wat ze was: zijn eerste vrouw. Hernando, die gespannen en ineengedoken op zijn stromatras lag, hoorde het gekreun en gehijg van zijn moeder vlak naast zich. Het was onverdraaglijk! In het schemerdonker hoorde hij met stijf dichtgeknepen ogen van afgrijzen hoe zij haar best deed Brahim te bevredigen, zoals islamitische vrouwen horen te doen: de toenadering tot God zoekend door middel van de liefde.

Hij wilde zijn moeder niet zien. Hij wilde Brahim niet zien. En hij wilde Fatima niet zien.

Maar het verstikkende gevoel ebde niet weg nu hij die kamer was ontvlucht en rondliep door de straten van Córdoba die geleidelijk aan door de opkomende zon werden beschenen. Zijn eerste ingeving was naar de moskee te gaan, dat bouwwerk bekijken dat boven alle andere gebouwen van Córdoba uitstak en zo vaak zijn aandacht trok wanneer hij de Romeinse brug overstak om beladen met mest naar de leerlooierij terug te keren. Dit was nog maar de enige moskee in de kaliefenstad. Koning Ferdinand had bevolen dat er kerken voor in de plaats moesten komen, waarna er wel veertien kerken waren gebouwd ten koste van de islamitische gebedshuizen. De overige moskeeën waren later afgebroken. De moskee van de kaliefen was ook al geen moskee meer, maar er werd gezegd dat het latwerk boven de ingang nog te zien was, evenals de arabesken of de lange rijen zuilen met dubbele hoefijzerbogen in oker en rood, die uniek waren in de wereld. En ze zeiden ook dat je, als je heel goed luisterde, de echo's van de gebeden van de gelovigen nog kon horen.

Maar toen hij terugdacht aan de minachting waarmee de christenen hem in Córdoba hadden ontvangen en de achterdocht waar-

mee hij werd bekeken wanneer hij beladen met mest na het oversteken van de Romeinse brug in de richting van de moskee liep, liet hij het idee varen. Zelfs de kinderen leken de kerk van de ketters te beschermen! Daarom liep hij maar wat doelloos door de straten van de Ajerquía en de medina, waarbij het hem opviel dat heel Córdoba in feite één groot christelijk godshuis was. Behalve de veertien kerken die op bevel van de Castiliaanse koning waren gebouwd, waar de parochies van de stad zetelden, was er later nog een gebouwd, en dan waren er nog bijna veertig kleine ziekenhuizen of tehuizen die ook allemaal hun eigen kerk hadden. Tussen de kerken en ziekenhuizen lagen uitgestrekte terreinen met machtige kloosters die bewoond werden door religieuze orden: het San Pablo-, San Francisco-, la Merced-, San Augustín- en het Trinidadklooster. Er waren ook imposante nonnenkloosters, zoals het Santa Cruz-klooster, dat grensde aan de calle de Mucho Trigo, waar Hernando woonde, het Santa Marta-klooster en nog andere die sinds het begin van de reconquista waren gebouwd. Alle werden ze voor nieuwsgierige blikken afgesloten met witgekalkte lange en hoge blinde muren, waarin de toegangspoorten de enige openingen vormden.

Overal in Córdoba waren schilderijen of beelden te zien van ecce homo's, maagden, heiligen of Christus, sommige levensgroot. Er waren oneindig veel altaartjes waarvoor de christenen altijd kaarsen brandend hielden, de enige nachtverlichting in de stad. Kleine kapelletjes, sommige voor maar twaalf personen, begijnhoven en boetehuizen waren overal in de buurt te vinden, evenals monniken of broeders die tussen het monotone geprevel van de rozenkransgebeden door voortdurend om aalmoezen vroegen.

Hoe konden ze overleven in dat reusachtige sanctuarium, vroeg Hernando zich peinzend af toen hij ongemerkt in het noorden van de stad was beland en vlak bij het slachthuis, aan de andere kant van het kerkhof dat drie van de muren van het godshuis omringde, naar de gevel van de Santa Marina-kerk stond te staren.

Juviles! De bergen! riep hij bij zichzelf. Toen hij daar zo stond in de eerste zonnestralen, voelde hij zich vies, stinkend naar rottende mest.

'Waag het niet je te wassen,' had Hamid hem gewaarschuwd. 'Dat is een van de dingen waar de christenen op letten en dat ze

als teken van ketterij beschouwen.’

‘Maar...’

‘Bedenk maar dat zij het ook niet doen,’ onderbrak de faqih hem. ‘Soms wassen ze hun voeten maar de meesten baden zich maar eens in het jaar, op hun naamdag. De boorden van hun hemden zijn broeinesten van luizen en vlooien. Afschuwelijk! En dan te bedenken dat een van mijn taken het verschonen van de lakens in het bordeel is.’

Met tegenzin had hij het advies opgevolgd en zich niet gewassen, zodat de stank uit zijn poriën wasemde, net als bij alle morisken... en alle christenen. Terwijl hij aan zichzelf rook, stond hij te kijken naar de begrafenissen van de parochianen die buiten hun kerk werden begraven. Edelen en rijken, en iedereen die het kon betalen, verzekerden zich van een graf binnen in een kerk, klooster of de kathedraal; winkeliers en ambachtslieden lagen op begraafplaatsen in Córdoba, terwijl de armen buiten de stad werden begraven.

Op zondag moest hij de mis bijwonen, samen met Fatima, die voor de christenen zijn wettige echtgenote was en die vrijdag al naar de kerk was geweest voor de godsdienstlessen die haar op hun huwelijksdag waren opgelegd. Daarom liep hij weer langs de beek naast de calle del Arroyo San Andrés omlaag naar de kerk van San Nicolás de la Ajerquía. Als Córdoba ergens geen gebrek aan had, naast christelijke devotie, was het wel water. Net als in de Sierra Nevada, maar anders dan het kristalheldere water langs de veepaden in de Alpujarras vormde het plassen op de pleinen of stroomde het vol vuil naar de rivier. Door de beek waar Hernando nu langsliep, stroomde het afvalwater van het slachthuis en van de hele buurt eromheen naar beneden. Waarom hechtten de christenen zoveel belang aan de weg die hij met de huiden moest nemen als ze hier gewoon dat smerige water door lieten lopen, mopperde hij in zichzelf toen hij behoedzaam over een van de planken liep die het gemeentebestuur bij wijze van brug tussen de huizen en de beek had laten plaatsen. De bedding van die stinkende beek lag zo diep, zelfs dieper dan de fundamente van de huizen, dat de Cordobanen die ‘de afgrond’ noemden.

Het interieur van de San Nicolás-kerk, die zich bevond waar de

calle de Badanas evenwijdig liep met de rivier, verraste Hernando, die daar Fatima en de andere morisken had getroffen om de kerkdienst bij te wonen. De keren dat hij van het slachthuis terugkwam was de lage gevel hem opgevallen die, in tegenstelling tot de andere, veel hogere en grotere kerken die door koning Ferdinand waren gebouwd, maar vijftien voet hoog was. Net als de andere was deze op de plaats van een moskee gebouwd, maar bij de San Nicolás-kerk hadden ze net als bij de kathedraal de karakteristieke rijen zuilen met bogen van de islamitische gebedshuizen behouden. Die aangename gewaarwording verdween echter zodra de koster de lijst met morisken begon af te gaan. Bijna tweehonderd waren er ingeschreven bij de parochie, maar anders dan in Juviles vormden die hier in de kerk een minderheid ten opzichte van de ruim tweeduizend christenen. Dat waren voornamelijk ambachtslieden, kooplieden en loonwerkers – de adel woonde in andere parochies – en ook nog een aanzienlijk aantal slaven van de ambachtslieden.

Mannen en vrouwen zaten gescheiden. De priester schreeuwde of dreigde hier niet zoals in Juviles. Hier was de mis voor de christenen. De dienst kostte hun een maravedí per persoon. Toen ze de kerk hadden verlaten en op de vrouwen stonden te wachten, kwam er een goed geklede man op hen afgelopen. Onwillekeurig liet Hernando zijn blik afdwalen naar de kanten kraag van zijn hemd om te zien of daar een luis of een vlo rondsprong.

‘Jullie zijn de nieuwe morisken uit de calle de Mucho Trigo, nietwaar?’ vroeg hij aan Hernando en Brahim, nogal arrogant en zonder hun de hand toe te steken. De twee knikten, waarna de man zich tot Hamid wendde, hem geringschattend opnam en zijn blik op het gebrandmerkte gezicht liet rusten. ‘Wat doe jij hier bij hen?’

‘We komen uit hetzelfde dorp, Edelachtbare,’ antwoordde Hamid nederig.

De man leek even na te denken over wat hij gehoord had.

‘Ik heet Pedro Valdés, rechter van Córdoba,’ zei hij toen. ‘Mischien hebben jullie burens al over mij verteld. Ik heb in elk geval de opdracht jullie eens in de twee weken te bezoeken om te zien hoe het gaat en of jullie je aan de christelijke waarden houden. Ik vertrouw erop dat jullie mij geen problemen bezorgen.’ Op dat moment kwamen Aisha en Fatima aangelopen, maar ze bleven een eindje van de groep af staan. ‘Jullie vrouwen?’ vroeg hij belang-

stellend. Hij ging ervan uit dat dat zo was en zonder een antwoord af te wachten vestigde hij zijn aandacht op Fatima, die naast Aisha veel kleiner leek geworden. 'Die ziet er nogal uitgeteerd en mager uit,' wees hij, alsof het over een dier ging. 'Is ze ziek? Als dat zo is, moet ze naar een ziekenhuis.' Hernando en Brahim begonnen te stotteren en keken Hamid vragend aan. 'Moet een slaaf soms voor jullie antwoorden?' zei de rechter beschuldigend. 'Is ze nu ziek of niet?'

'Nee... Edelachtbare,' stamelde Hernando. 'De reis... de reis is haar niet goed gekomen, maar het gaat al beter met haar.'

'Des te beter. De ziekenhuizen hier hebben maar weinig bedden vrij. Ga maar een eindje met haar door de stad wandelen. De zon en frisse lucht zullen haar goeddoen. Geniet van de dag des Heren en wees dankbaar. Zondag is een dag van vreugde, de dag waarop Jezus Christus uit de dood is opgestaan en ten hemel voer. Ga met haar wandelen,' zei hij nog eens, terwijl hij aanstalten maakte om te vertrekken. 'Ben jij de slaaf van het bordeel?' vroeg hij Hamid nog voordat hij zich omdraaide.

De faqih knikte en de rechter keek nadenkend. Vervolgens begaf hij zich naar een groep rijke kooplieden en hun vrouwen die een eindje verder op hem stonden te wachten.

'Naar huis!' riep Brahim zodra de rechter en zijn gevolg verdwenen waren.

Aisha en Fatima liepen al achter hem aan toen Hamid tussenbeide kwam: 'Soms komen ze onverwacht, Brahim. De rechters, de priester en de superintendent scheppen er plezier in om met hun vrienden naar onze huizen te komen. Een paar glazen wijn en...'

'Bedoel je dat je het goedvindt dat mijn vrouw zich laat zien en door de stad gaat lopen met deze...' hij spuugde zonder Hernando aan te kijken, 'met de Nazareeër?'

'Nee,' gaf Hamid toe. 'Het gaat er niet om dat ze zich aan de christenen laat zien. Maar ik vind het ook niet goed om naar hun kerk te gaan, hun gebeden te bidden, de koek te eten, en toch doen we het. We moeten leven zoals zij willen. Alleen op die manier, door geen problemen te veroorzaken en hen te misleiden, kunnen we ons geloof terugkrijgen.'

Brahim dacht een paar tellen na.

‘Maar in geen geval met de Nazareër,’ zei hij vastberaden.

‘In de ogen van de christenen is hij haar man.’

‘Wat wil je hiermee bereiken, Hamid?’

‘Noem me Francisco,’ corrigeerde de faqih hem. ‘Ik wil helemaal niets bereiken, José.’ Hamids stem klonk geforceerd toen hij de christelijke naam van Brahim uitsprak. ‘Zo is het nu eenmaal. Ik heb dit niet verzonnen. Breng je volk niet in de problemen, we zijn allemaal afhankelijk van wat anderen doen. Jij eist dat onze wetten worden gehoorzaamd ten opzichte van je twee vrouwen en dat respecteren we, maar je weigert rekening te houden met het welzijn van onze broeders en zoekt ruzie met de christenen. Hernando,’ vervolgde hij tegen de jongen, ‘vergeet niet dat ze volgens onze wetten niet je vrouw is, dus gedraag je als een familielid van haar. Ga samen wandelen. Volg het bevel van de rechter op.’

‘Maar...’ protesteerde Brahim.

‘Ik wil geen problemen als de rechter bij je thuis komt, José. Die hebben we al genoeg. Ga nu, vooruit,’ zei hij tegen Hernando en Fatima.

Fatima volgde hem zoals ze gedaan zou hebben bij ieder ander die haar aan haar versleten kleren zou meetrekken. Hernando liep, nu met het zwiigende, naar de grond kijkende meisje naast zich, opnieuw door de straten van Córdoba en probeerde zijn tempo af te stemmen op haar trage pas.

‘Ik mis het kleintje ook,’ zei hij een paar straten verder, nadat hij tientallen opmerkingen om hem heen had genegeerd. Fatima zei niets terug. Hoe lang ging dit nog duren, vroeg hij zich verdrietig af. ‘Je bent nog jong!’ viel hij geërgerd uit. ‘Je kunt meer kinderen krijgen!’

Hij besepte zijn fout onmiddellijk. Fatima liet dat slechts merken door nog langzamer te gaan lopen.

‘Het spijt me,’ ging Hernando door. ‘Alles spijt me! Het spijt me dat ik als moslim ben geboren; het spijt me van de opstand en de oorlog; het spijt me dat ik niet kon voorzien wat er zou gebeuren en geen hoopvolle dromen meer kon hebben zoals duizenden van onze broeders; het spijt me van onze vrijheidsdrang; het spijt me...’

Plotseling zweeg Hernando. Al dwalend waren ze in de medina terechtgekomen, in de Santa María-wijk achter de kathedraal, een labyrint van steegjes en doodlopende straatjes zoals in veel islami-

tische steden. Een groep mensen rende op hen af, ze verdrongen zich in het smalle straatje, schreeuwden, waarbij sommigen even stilstonden om nerveus of vluchtig achterom te kijken voordat ze verder renden.

‘Een stier!’ hoorde hij een vrouw roepen terwijl ze hen voorbij holde.

‘Daar komen ze!’ gilte een man.

Een stier? Hoe was het mogelijk, in een steegje in Córdoba? Hij had geen tijd om na te denken. Ze waren stil blijven staan, toen door het smalle straatje vijf ruiters in vol ornaat naderden die een reusachtige stier voorttrokken die met touwen aan hun zadels was vastgebonden: een paar touwen om zijn hoorns, en nog een paar om de hals van het dier. De paarden botsten met hun achterhand tegen de muren maar de ruiters trokken ze behendig terug. De stier verzette zich loeiend. De mannen trokken het dier naar voren zodra het zich wilde omdraaien of deinsden achteruit als het te dichtbij kwam en degenen voor hem op de hoorns dreigde te nemen. Het geloei van de stier, het gehinnik van de paarden, het hoefgekletter op de straat en de kreten van de ruiters weergalmden in de steeg.

‘Rennen!’ riep hij terwijl hij Fatima bij een arm greep.

Maar hij kreeg haar niet mee. Hernando hield stil en keek achterom zodra hij Fatima's arm niet meer in zijn hand voelde. De eerste twee ruiters stonden op minder dan vijftien passen van haar af. Ze trokken aan de stier en zagen niet wat er voor hen gebeurde. Een enkel ogenblik dacht hij Fatima van achteren te zien, met rechte rug zoals hij haar lang niet meer had gezien, vastberaden, met gebalde vuisten in haar zij, klaar voor de dood. Op hetzelfde moment dat de eerste ruiter haar bijna onder de voet liep, sprong Hernando boven op haar. De ruiter had niet eens geprobeerd te stoppen. Ze vielen tegen de muur van een huis en hij probeerde Fatima met zijn eigen lichaam te beschermen. Een ander paard steigerde, de stier viel aan maar raakte hen gelukkig niet, omdat het dier rakelings over hun hoofden met zijn hoorns langs de muur schuurde. De laatste voorbijgalopperende ruiter kon hen net ontwijken, hoewel Hernando nog een trap van het paard tegen zijn kuit kreeg.

Achter de paarden aan rende nog een groep mensen langs zonder zich te bekommeren om het paar, dat roerloos op de grond

bleef liggen terwijl het gebulder langzaam wegstierf in het straatje. Hernando voelde Fatima's adem stokken in haar angstige lichaam. Toen hij opstond ging er een stekende pijn door zijn linkerbeen.

'Gaat het?' vroeg hij het meisje toen hij haar, ondanks de pijn, overeind probeerde te helpen.

'Waarom moet je toch altijd mijn leven redden?' riep ze boos nadat ze was opgestaan en tegenover hem stond. Ze trilde, maar haar ogen... het was alsof haar zwarte ogen, nu ze de dood in de ogen had gezien, weer tot leven waren gekomen. Hernando strekte zijn armen uit en wilde haar bij haar schouders pakken, maar zij ontweek hem. 'Waarom?' begon Fatima te schreeuwen.

'Omdat ik van je hou!' onderbrak hij haar bijna schreeuwend, nog steeds met uitgestrekte armen. 'Ja, omdat ik met hart en ziel van je hou,' herhaalde hij zacht met trillende stem.

Fatima keek hem strak aan. Een paar tellen later biggelde er een traan over haar wang. Toen barstte ze uit in de huilbui waartegen ze sinds de nacht van haar huwelijk met Brahim had gevochten.

Ze klemde zich vast aan Hernando en terwijl hij haar wiegde, hilde ze in een Cordobaanse steeg al haar opgekropte verdriet uit.

Even verderop, waar het straatje uitkwam op twee andere stegen en daardoor een klein pleintje vormde, keek een in het zwart geklede edelvrouw met haar gezelschapsdame achter zich vanaf het balkon van een paleis toe hoe vijf jonge ruiters haar het hof maakten en de inmiddels losgemaakte stier doodden onder luid gejuich en applaus van het volk dat van een afstandje toekeek.

Einde fragment *De band van Fatima*

